[illegible]

Dr. B.R.A.O.U LIBRARY

సంపాదకుడు : [illegible] కె.మధుమోహన్ రెడ్డి

[illegible]

రచయితలు :

ప్రొ|| [illegible] వకీర్

డా|| యమ్.రాంచందర్

డా|| [illegible]

డా|| ఎ. రవీంద్ర శాస్త్రి

సహ సంపాదకులు :

డా|| టి.యస్. మోహన్

డా|| ఎం. సత్యనారాయణ రావు

ముఖచిత్రం : [illegible]

Dr. B.R.A.O.U. LIBRARY
Acc. No. T-3472
Date 4-12-93
Call No.

అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు.

ప్రథమ ముద్రణ :
[illegible] ముద్రణ :

అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

© అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలోని ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించుకోవాలంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి. ఈ పాఠాలు సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం పాఠ్యప్రణాళికలో ఒక భాగం. పాఠ్య ప్రణాళిక మొత్తం వివరాలు ఈ పుస్తకం చివరలో ఉన్నాయి.

ఇతర వివరాలకు రిజిస్ట్రార్ (అకడమిక్), అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం, [illegible] హైదరాబాదును సంప్రదించండి.

[illegible]

ముద్రణ: [illegible] ప్రింటర్స్, హైదరాబాద్. ([illegible])

BRAOU

రాజనీతి శాస్త్రం

భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు

డా. బి. ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు
1992

పీఠిక

ఈ [illegible] విశ్వవిద్యాలయం [illegible] బి.ఎ. ద్వితీయ సంవత్సరం [illegible] భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు [illegible] గురించి [illegible]. సాధారణంగా ఈ [illegible] [illegible] సంబంధించి [illegible] సంవత్సరంలో అధ్యయనం [illegible] గురించి వివరిస్తుంది. [illegible] ప్రణాళికవంటి అంశాలు, [illegible] [illegible] ప్రతి [illegible] [illegible] విషయాలన్ని కలిగి ఉంటుంది. [illegible] అర్థం చేసుకోవడానికి అనువుగా [illegible] తయారుచేశాము [illegible] సంగ్రహం [illegible].

భారతదేశం దాదాపు 378 మిలియన్ల [illegible] కలిగి ప్రపంచంలోని అతి పెద్ద [illegible] కావడంవల్ల [illegible] ప్రజాస్వామిక [illegible] రాజ్యాంగం [illegible] ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు అనే [illegible] ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉంది. అందువల్ల భారత రాజకీయ వ్యవస్థపై ప్రభావం కలిగి ఉన్న [illegible] - రాజకీయ [illegible] అధ్యయనం [illegible] కూడా చాలా ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉంది.

మన [illegible] కేవలం రాజ్యాన్ని పాలించడానికి [illegible] [illegible] ప్రాతిపదికపై పటిష్ఠమైన [illegible] [illegible] రాజకీయ యంత్రాంగాన్ని కూడా రూపొందించారు. [illegible] నిరక్షరాస్యత, నిరుద్యోగం, పేదరికం అనే జటిలమైన సమస్యలను [illegible] కార్యక్రమాలను రూపొందించుకొని యుద్ధ ప్రాతిపదికన నిర్మూలిస్తేగాని [illegible] ప్రజాస్వామిక [illegible] [illegible] ప్రజాస్వామిక గణతంత్ర రాజ్యాంగా మార్చదు.

అదే విధంగా [illegible] సక్రియంగా రాజకీయ ప్రక్రియలో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొంటేగాని సామ్యవాద [illegible] రాజ్యాంగ [illegible] [illegible] చేరుకోజాలదు. అందుకు ప్రభుత్వం కూడా [illegible] మేరకు ఈ లక్ష్యాలను సాధిస్తూ సంక్షేమ రాజ్యాన్ని స్థాపించే నిమిత్తం ప్రజలందరినీ [illegible] [illegible] అవసరం ఉంది.

రాజకీయ వ్యవస్థలు పనిచేస్తున్న [illegible] [illegible] అంటే అవి ఏ విధంగా పనిచేయాల్సి ఉంది, మరి అవి ఎలా చేస్తున్నాయి అనే దాన్ని గురించి సరక్షేపంగా [illegible].

కేవలం [illegible] రాజకీయ [illegible] అధ్యయనం [illegible] మాత్రమే మనం రాజకీయ వ్యవస్థలను అర్థంచేసుకోలేము. అందుకు రాజకీయ వ్యవస్థలైన పార్లమెంట్, ప్రధాన మంత్రి, మంత్రి మండలి, [illegible] విధానంపై ప్రభావాన్ని కలిగి ఉన్న రాజకీయ ప్రక్రియలను కూడా అధ్యయనం చేయాల్సి ఉంది. ఉదాహరణకు కాంగ్రెస్ పార్టీ [illegible] సంబంధించిన అనూహ్య పరిణామాలు [illegible] కూడా కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాలపై ప్రభావాన్ని కలిగి ఉండవి. ఎంతకాలం అయితే కాంగ్రెస్ పార్టీ [illegible] తన [illegible] కలిగి ఉందో అంతవరకు కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాలు [illegible] [illegible]. అయితే [illegible] జనతా ప్రభుత్వం అధికారంలోకి [illegible] ప్రభుత్వం [illegible] కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు జటిలమైనవిగా పరిణమించాయి. జమ్మూ-కాశ్మీర్, పశ్చిమబెంగాల్, [illegible] రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వాలు కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను వివరించే రాజ్యాంగ [illegible] పునఃపరిశీలించవలసిందిగా కోరాయి. అందువల్ల రాజ్యాంగంలో వివరించిన రాజకీయ యంత్రాంగం, [illegible] [illegible] పార్టీ వ్యవస్థ పనిచేసే విధానం ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

[illegible] [illegible], భాష, ప్రాంతీయ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రజాస్వామ్యం, రాజకీయ [illegible] [illegible] [illegible] ఏర్పరచుకొన్నాయి. అందువల్ల [illegible] - [illegible] మధ్యన [illegible] [illegible].

వివిధ వ్యాలుగా సమీక్షిస్తున్న, భారత రాజ్యాంగం పనిచేసే తీరును ప్రభావిత మొనరించే సామాజిక, ఆర్థిక శక్తులపై దృష్టి ప్రసరించనిదే మన రాజకీయ వ్యవస్థ పనితీరుని అవగాహన చేసుకొని, అంచనా వేసుకోవడం కష్టసాధ్యమవుతుంది. అందువల్ల భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు అనే పాఠాన్ని చదువుకొంటాం.

మన ప్రస్తుత అధ్యయనమైన భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు అనే అంశాన్ని స్థూలంగా రెండు భాగాలుగా విభజించుకొన్నాం. అందులోని మొదటి భాగం రాజ్యాంగంలో వివరీకరించిన వివిధ వ్యవస్థలను గూర్చి అధ్యయనం చేస్తుంది. ఈ మొదటి భాగం స్వాతంత్ర్య పూర్వకాలంలోని రాజ్యాంగపరమైన సంస్కరణలతో ప్రారంభమై, బ్రిటిష్ పాలిత ప్రాంతాలలో ప్రాంతీయ శాసనసభలు, ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వాలు వంటి ప్రజాస్వామ్య సంస్థల స్థాపనకు పునాదులైన / దోహదం చేసిన 1909 1919 1935 ప్రభుత్వ చట్టాలను గురించి వివరిస్తుంది. పైఅంశాలను చర్చిస్తూనే జాతీయోద్యమంలోని వివిధ ఘట్టాలకు దోహదం చేసిన పరిణామాలు/ పరిస్థితులను కూడా వివరిస్తుంది.

వివిధ వ్యవస్థల రాజ్యాంగపరమైన ఏర్పాట్లకు సంబంధించిన విద్యార్థికి స్పష్టమైన అవగాహన కలిగించే నిమిత్తం రాజ్యాంగంలోని ముఖ్య వ్యవస్థలైన పార్లమెంటు విధులు, దాని మారుతున్న పాత్ర, అధ్యక్షుడు, ప్రధానమంత్రి, మంత్రి మండలి సంబంధించిన వివరాలు సంక్షిప్తంగా చర్చించాము.

ఈ సందర్భంలో రాజ్యాంగంలో పొందుపరచలేనటువంటి కొన్ని వ్యవస్థల ప్రాముఖ్యమైనటువంటి అంశాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని వాటిని కూడా వివరంగా చర్చించాము. ఉదాహరణకు ఈ వ్యవస్థల వాస్తవిక పనితీరుని గూర్చి రాజ్యాంగం పేర్కొనలేదు. ఇది కేవలం ఈ వ్యవస్థలకు సంబంధించిన ప్రాథమిక నియమ నిబంధనలను మాత్రమే పేర్కొనడం జరిగింది. అందువలన ఆచరణ సిద్ధంగా భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రధాన మంత్రి స్థానం / పాత్ర, కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాలలోని మారుతున్న ధోరణులను గురించి విద్యార్థికి అవగాహన కలిగించే నిమిత్తం వాటిని కూలంకషంగా వివరించాము.

పైన పేర్కొన్న అంశాలతో పాటు మొదటి భాగం గవర్నరు కార్యాలయం, ముఖ్యమంత్రి, మంత్రి మండలికి సంబంధించి రాష్ట్రానికి చెందిన రాజ్యాంగపరమైన యంత్రాంగాన్ని కూడా కలిగి ఉంది. రాష్ట్ర శాసనసభ, దాని ఏర్పాటు, విధులు, హైకోర్టుకు సంబంధించిన అంశాలు కూడా ఇందులో [illegible] జరిగింది.

మన భారత రాజ్యాంగ అధ్యయనంలో కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాలు ప్రధానపాత్ర వహిస్తాయి. అందువలన కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాలకు సంబంధించిన రాజ్యాంగపరమైన అంశాలను, వీటికి సంబంధించి ఇటీవలి ధోరణులను గురించి వివరించటానికి రెండు భాగాలు ప్రత్యేకంగా ఉన్నాయి.

రాజకీయ వ్యవస్థలతో పాటు పౌరునికిచ్చిన ప్రాథమిక హక్కులను, ప్రభుత్వ [illegible] నియమాలను గురించి వివరించే భాగాలుకూడా ఉన్నాయి. ప్రజాస్వామ్య రాజ్యంలో హక్కులు ప్రధాన స్థానం కలిగి ఉన్నాయి. అందువల్ల అవి కూలంకషంగా వివరించడం జరిగింది.

మన రాజ్యాంగం కేవలం పౌరుని హక్కులను మాత్రమేకాక, 'నిర్దేశిక నియమాలు' అనే శీర్షికన, ప్రభుత్వం అనుసరించవలసిన కొన్ని సామాజిక - ఆర్థిక, ప్రజా సంక్షేమ కార్యక్రమాలను చేపట్టటానికి ప్రతిపాదనగా ఉండి న్యాయబద్ధమైన, నిర్దేశాలను కూడా వివరిస్తుంది. ఇది రాజ్యాంగపరంగా అతి ముఖ్యమైన ప్రతిపాదనగా ఉండి న్యాయబద్ధమైన, చట్టబద్ధమైన ప్రాతిపదిక లేనప్పటికీ కేంద్ర - రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు అనుసరించి అతి ప్రాచుర్యం పొందిన విధానాలను దృష్టిలో ఉంచుకొంటే వీటికున్న రాజకీయ ప్రాముఖ్యతను తక్కువ అంచనా వేయలేము, కాదనలేము. అందువల్ల ఆదేశిక సూత్రాలకు సంబంధించిన ప్రభావాలను, వివాదాలను గురించి స్థూలంగా వివరించాము.

ఈ అధ్యయనంలోని రెండవ భాగం భారతదేశంలోని రాజకీయాలను గురించి వివరిస్తుంది. ఇంతకు ముందు వివరించినట్లుగానే రాజ్యాంగం పనిచేసే విధానాన్ని ప్రభావితమొనరించే శక్తులను గురించి విద్యార్థికి అవగాహన కలిగించడమే దీని ఉద్దేశం. అందువలన కుల, మత, ప్రాంతీయ, భాషా రాజకీయాల పాత్రకు సంబంధించిన, కొన్ని రాజకీయ ప్రక్రియలకు చెందిన వాటిని ఈ భాగంలో చేర్చాము. జాతీయ, ప్రాంతీయ పార్టీల రాజకీయ సమస్యలను, అవి పనిచేసే విధానాన్ని గురించి కూడా కూలంకషంగా చర్చించాము. అలే

BRAOU

[illegible] ద్వారా [illegible] అర్థమైనట్లు వివరించటంలో దృష్టి కేంద్రీకరించాము.

[illegible] జాతీయ ప్రాధాన్యత కలిగి ఉన్న జాతీయ ప్రభుత్వాల [illegible] చర్చించుకుంటూ భారత రాజకీయాలను సంబంధించిన అధ్యయనం పరిపూర్తి కాదు. అందువల్ల దీనికి సంబంధించిన చర్చ కూడా ఈ భాగంలో ఉంది.

చివరగా, ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజకీయాలకు సంబంధించిన పరిజ్ఞానాన్ని విద్యార్థికి కలిగించడం కోసం ఆంధ్రప్రదేశ్ ఉద్యమం, తెలంగాణా కోస్తా ఆంధ్రలలో స్వాతంత్ర్య సమరం, రాష్ట్రంలోని ఎన్నికల ధోరణుల ముఖ్యమైన అంశాలు కూడా ఇందులో ఉన్నాయి.

రాజకీయ వ్యవస్థల నడవడికి సంబంధించి విద్యార్థి సిద్ధాంతానికి - అవగాహన [illegible] తెలుసుకొని సమస్తం వివిధ అంశాలను చర్చిస్తూనే ఈ రాజకీయ వ్యవస్థల వాస్తవిక నడవడిని పరిగణించుటకు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకున్నాం.

ఈ పుస్తకం విద్యార్థికి సిద్ధాంతాలతోనూ, సూత్రాలతోనూ, రాజకీయాలతోనూ బాగా పరిచయం ఏర్పడేటట్లు చేస్తుందని మా విశ్వవిద్యాలయం ఆశిస్తోంది.

BRAOU

విషయసూచిక

ఖండం I మౌలికాంశాలు

భాగం 1 వలస పాలన చరిత్ర పూర్వాపరాలు - జాతీయ భావ ఆరంభం 1

భాగం 2 భారత జాతీయోద్యమం వివిధ దశలు - జాతీయ భావ వికాసం 8

భాగం 3 రాజ్యాంగసభ - దాని కార్యక్రమం 18

భాగం 4 భారత రాజ్యాంగం - దాని ముఖ్య లక్షణాలు 27

ఖండం II ముఖ్య సంస్థలు

భాగం 5 పార్లమెంట్ 33

భాగం 6 పార్లమెంటరీ పద్ధతులు 40

భాగం 7 భారత పార్లమెంట్ - మారుతున్న పాత్ర 49

భాగం 8 రాష్ట్రపతి ఎన్నిక - అధికారాలు 57

భాగం 9 రాష్ట్రపతి - మంత్రిమండలి 64

భాగం 10 ప్రధాన మంత్రి - మంత్రిమండలి 70

భాగం 11 రాష్ట్ర శాసనసభ 75

భాగం 12 రాష్ట్ర ప్రభుత్వం - కార్యనిర్వాహక వర్గం - న్యాయశాఖ 81

భాగం 13 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు 90

భాగం 14 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల్లో ఇటీవలి ధోరణులు 101

ఖండం III న్యాయశాఖ

భాగం 15 న్యాయశాఖ నిర్మాణం 115

భాగం 16 న్యాయ సమీక్షాధికారాలు 121

భాగం 17 రాజ్యాంగ సవరణలు 128

ఖండం IV ప్రాథమిక హక్కులు

భాగం 18 ప్రాథమిక హక్కులు - నిర్దేశిక నియమాలు 137

భాగం 19 ప్రాథమిక హక్కులు - వివరణ 141

భాగం 20 పౌరస్వేచ్ఛలు 149

భాగం 21 నిర్దేశిక నియమాలు 162

ఖండం V భారతదేశ రాజకీయాలు

భాగం 22 భారతదేశంలో పార్టీ రాజకీయాలకు సంబంధించిన సమస్యలు 168

BRAOU

భాగం 23 రాజకీయ పార్టీలు - జాతీయ పార్టీలు 172

భాగం 24 రాజకీయ పార్టీలు - ప్రాంతీయ పార్టీలు 180

భాగం 25 భారత రాజకీయాలపై సంఘాల, [illegible] వర్గాల ప్రభావం [illegible]

భాగం 26 భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలు - సమస్యలు - అవకాశాలు 194

భాగం 27 [illegible]ఉద్యమాలు 204

విభాగం VI సమస్యలు

భాగం 28 జాతీయ సమైక్యత - సమస్యలు - అవకాశాలు 215

విభాగం VII ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజకీయాలు

భాగం 29 ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రావతరణ - తెలంగాణా - ఆంధ్రాలలో ప్రత్యేక [illegible] - రాష్ట్రం పుట్టుక - క్రమం [illegible]

భాగం 30 ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో రాజకీయ పరిణామాలు [illegible]

భాగం 31 రాష్ట్రంలో ఎన్నికల ధోరణులు - తెలుగుదేశం పార్టీ 238

BRAOU

ఖండం - I

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 1 వలస పాలన చరిత్ర పూర్వాపరాలు - జాతీయ భావ ఆరంభం

భాగం 2 భారత జాతీయోద్యమం, వివిధ దశలు - జాతీయ భావ విజయం

భాగం 3 రాజ్యాంగసభ - దాని కార్యక్రమం

భాగం 4 భారత రాజ్యాంగం - దాని ముఖ్య లక్షణాలు

BRAOU

భాగం – 1: వలసపాలన - చరిత్ర - పూర్వాపరాలు జాతీయ భావ ఆరంభం

విషయక్రమం

1.0 ఉద్దేశం

1.1 పరిచయం

1.2 ఈస్టిండియా కంపెనీ స్థాపన

1.3 కంపెనీ పాలన సంఘటితమవడం

1.4 పాశ్చాత్య భావనలు, ప్రభావం

1.5 పాశ్చాత్య విద్యా ప్రభావం

1.6 ఇంగ్లీషు లేదా యూరోపియన్ విద్యా ప్రభావం

1.7 19వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో సంస్కరణాభిలాష

1.8 1857 ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం

1.9 బ్రిటిష్‌వారి సమాధానం

1.10 1861 భారత కౌన్సిళ్ళ చట్టం

1.11 1893 పార్లమెంటరీ చట్టం

1.12 మింటో మార్లే సంస్కరణలు

1.13 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

1.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవటం వల్ల మీరు

- బ్రిటిష్ ఈస్టిండియా కంపెనీ స్వభావాన్ని
- పాశ్చాత్య విద్యా ప్రభావాన్ని
- జాతీయోద్యమపు పూర్వరంగాన్ని అవగాహన చేసుకోగలుగుతారు.

1.1 పరిచయం

బ్రిటిష్ వారు వ్యాపారమిషతో వచ్చి పరిపాలనను చేపట్టారు. తూర్పు దేశాలలో లాభసాటి వ్యాపార అవకాశాలను పరిశీలించేందుకు లండన్‌లో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అనేది స్థాపించారు. 1600 సంవత్సరం చివరిలో వారు భారతదేశానికి వచ్చారు. వారి ఉద్దేశం మాత్రం వ్యాపార సంబంధమైనది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం రూపొందించిన అనేక చట్టాలు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థితిని సంఘటితపరచాయి.

1.2 ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థాపన

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థాపించిన 10 సంవత్సరాలలోనే ఒక బలవంతమైన రాజకీయ శక్తిగా రూపొందింది. ప్రారంభంలో మొగలు చక్రవర్తుల పేరుమీద, తరువాత తనంతట తానే సువిశాలమైన ప్రాంతాలను పాలించింది. ప్రారంభంలో ఇది బెంగాల్, బొంబాయి, మద్రాసులలో మూడు ప్రెసిడెన్సీలను స్థాపించింది. మొగలు సామ్రాజ్యం దక్షిణాది రాజ్యాలు పతనమవుతున్న కాలంలో వీటిని స్థాపించారు.

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ రాజకీయ అధికారం సంపాదించినప్పటి నుండి బ్రిటిష్ వారు భారతదేశ ఆర్థిక వనరులను అనేక విధాలుగా దోపిడి చేయసాగారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ చర్యలు ఎంత అవినీతికరంగా ఉన్నావంటే బ్రిటిష్ కామన్స్‌సభ దీని చర్యలను ఖండిస్తూ ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. 1858 సంవత్సరంలో బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌లో సర్ జార్జి కార్న్‌వాలా లివిస్ చేసిన ప్రకటన ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థితిని ఆవిష్కరిస్తున్నది. "ఇంతవరకు ఈ భూప్రపంచంపై ఉన్న ఏ నాగరిక ప్రభుత్వం కూడా 1765 నుండి 1784 వరకు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ప్రభుత్వం కంటే అవినీతి కరమైన, అన్యాయమైన, అసమంజసమైనవి కావని నేను గట్టిగా నొక్కి చెప్పగలను" అని పేర్కొన్నాడు.

భారతదేశాన్ని బ్రిటిష్ వారి రాకతో భారతదేశపు సంపదను ఎగుమతి చేయటం ప్రారంభమై అది ఒక నిరంతర ఆర్థిక తరలింపుగా కొనసాగినది. ఈ అంశమే దాదాబాయి నౌరోజీచేత తరలింపు సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదింప చేసిందని చెప్పవచ్చు.

1.3 కంపెనీ పాలన సంఘటితమవడం:

భారతదేశం వలసగా తయారవడంతో బ్రిటిష్ పరిశ్రమలకు భారతదేశంలో స్థానాన్ని సంపాదించటానికి కంపెనీ తన శక్తియుక్తులన్నింటినీ వినియోగించింది. భారతదేశ పరిపాలనలో పార్లమెంటు పాత్ర ప్రాముఖ్యత వహించడం కంపెనీ ఉద్దేశాన్ని తెలియపరుస్తున్నది. తన అధికారాన్ని సంఘటితపరచే ఉద్దేశంతో పార్లమెంట్ 1773 సంవత్సరంలో రెగ్యులేటింగ్ చట్టాన్ని చేసింది. ఈ చట్టంననుసరించి గవర్నర్ జనరల్‌ను, బెంగాల్ కౌన్సిల్‌కు సభ్యులను, కలకత్తాలోని సుప్రీమ్‌కోర్టు సభ్యులను నియమించినది సింహాసనమే (రాజు) కాని కంపెనీకాదు. 1784 సంవత్సరంలో పిట్స్ ఇండియా చట్టం ఆమోదం జరిగింది. ఈ చట్టం కంపెనీ శాశ్వత అధికారపు జాడలకు అవకాశాన్ని కల్పించింది.

తరువాత 1833 సంవత్సరంలో కంపెనీ మరికొన్ని మార్పులను ప్రవేశపెట్టింది. 1883 చట్టం భారతదేశాన్ని పరిపాలించటానికి కంపెనీకి గల అధికారాన్ని అంగీకరించింది. కాని బెంగాల్ కౌన్సిలులో రాణి ఒక అధికారిని నియమించటంద్వారా కంపెనీపై బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ నియంత్రణకు లోనై ఉండేటట్లుగా చేశారు.

ఈ చట్టం క్రమంగా భారతదేశంపై బ్రిటిష్‌వారి నియంత్రణా పెరుగుదలను సూచిస్తుంది. బ్రిటిష్ అధికారులు తమ ఆధిపత్యం బాగా పాతుకపోయిందని నిర్ణయించుకొని క్రమక్రమంగా భారతదేశమంతటా ప్రత్యక్ష బ్రిటిష్ పాలనను ప్రవేశపెట్టి భారత రాజ్యాలను, రాష్ట్రాలను తొలగించాలని నిర్ణయించారు. పరిసమాప్తి (పదవి కాలం అయిపోయిందనే) సిద్ధాంతాన్ని ఉపయోగించి 1848 నుండి 1856 సంవత్సరాల మధ్యకాలంలో బ్రిటిష్ అధికారులు సతారా, నాగపూర్, ఝాన్సీ, సంబల్‌పూర్ రాష్ట్రాలను రద్దుచేశారు.

హైదరాబాద్ నిజామ్ నుంచి రుణాలు రాబట్టుకొనేందుకు, బాగా అభివృద్ధి చెందిన ప్రత్తి పంటకు ప్రసిద్ధి చెందిన బీరార్ ప్రాంతం హైదరాబాద్ రాష్ట్రంనుండి తీసుకొన్నారు. 1831 సంవత్సరం నుండి మైసూరు రాష్ట్రం బ్రిటిష్ పాలన కిందికి వచ్చింది. 1856లో ఔధ్ రాజకీయ పటం నుండి తుడిచివేశారు. ఈ చర్య భారత ప్రజల ఆర్థిక, సాంఘిక పరిస్థితులపై తీవ్ర పరిణామాన్ని కలిగించింది.

1.4 పాశ్చాత్య భావనల ప్రభావం

భారతదేశంలో ఉదారవాద సంప్రదాయం 1918 సంవత్సరంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నుండి వేదికగా ఏర్పరిచినటువంటి లిబరల్ పార్టీ కంటే పురాతనమైనది. ఈ సంప్రదాయం రాజకీయ ప్రగతి

B R A O U

అన్ని ప్రగతిశీల అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకు ప్రారంభకుడుగా భావిస్తున్న రాజా రామ్‌మోహన్‌రాయ్ కంటే కూడా ప్రాచీనమైనది. ఇతను భారతదేశానికి బ్రిటిష్ వారితోగల సంబంధాలవల్ల భారతదేశ గత కీర్తి ప్రతిష్ఠలను, అత్యుత్తమమైన పాశ్చాత్య విలువలను కలపవలసిన అవసరాన్ని వివరించారు. రాజా రామ్‌మోహ న్‌రాయ్ 1815లో ఆర్యసభ అనే సంస్థను, 1828 సంవత్సరంలో బ్రహ్మ సమాజం అనే మరొక సంస్థను స్థాపించాడు. ఇది యూరోపియన్ పద్ధతులపైన ఆధారపడి భారతదేశంలో ఏర్పాటు చేసిన మొట్టమొదటి స్వచ్ఛంద సాంఘిక సంస్థ అని చెప్పవచ్చు. మహాదేవ్ గోవిందరనడే, దాదాబాయి నౌరోజీ, మెహతా, గోఖలే లాంటి కొంత మంది గొప్ప వ్యక్తులు బ్రిటిష్ ఉదారవాదంచేత ప్రభావితులైనారు. 1918 సంవత్సరం కంటే ముందున్న ఉదారవాద సంప్రదాయాలను దాదాబాయి నౌరోజీ, మెహతా, గోఖలే, సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ వంటి వారి రచనలు, ఉపన్యాసాలు ప్రతిబింబిస్తున్నాయి.

విద్యారంగంలో ప్రసిద్ధి చెందిన థామస్ బారింగ్‌టన్ మెకాలే భారత దేశంలో ఇంగ్లీషు విద్యను ప్రవేశపెట్టటానికి చాలా వరకు కారణమనవచ్చు. ఈ విధానం మేధావరంగా [illegible] అభిమానులను రూపొందించటానికి ఉద్దేశించింది. ఇంగ్లీషు విద్యను ప్రవేశపెట్టటంవలన హిందూమతం నుంచి ఎక్కువ [illegible] క్రైస్తవ మతానికి మారతారని కూడా మెకాలే గట్టి నమ్మకం. ప్రజాబోధనా సంఘం సభ్యుడైన చార్లెస్ ట్రివిలియన్‌కు కూడా అటువంటి నమ్మకమే ఉంది. ఇతను పాశ్చాత్య విద్యను ప్రవేశపెట్టడంవలన హిందూ మహ్మదీయ మతాలు పునాదులతో పెకలించి వేయవచ్చుని మన భాష బోధనలు పోయి చివరికి వారి మతంకూడా భారతదేశంలో గట్టిగా పాతుకు పోతుందని నమ్మాడు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- బ్రిటిష్ ఈస్టిండియా కంపెనీ ఎందుకు స్థాపించారు?

BRAOU

1.5 పాశ్చాత్య విద్య ప్రభావం

పాశ్చాత్య జాతీయ భావం ప్రజాస్వామ్య భావాల రహస్యాలను గురించి తెలుసుకోవడంలో భారతీయు లకు విద్య ఒక ప్రధాన ఉపకరణంగా ఉపయోగపడింది. జాతీయ స్వేచ్ఛాపోరాట ఉద్యమానికి ఇది నూతనోత్సాహాన్ని చేకూర్చింది. ఇది ఒక వర్గంలోని కొంత మందికి మిల్టన్, షెల్లీ, బైరన్, మిల్, రూసో, మజినీ గారిబాల్డీల బోధనలతో పరిచయమేర్పరచినది.

భారతీయ మేధావులు ఇంగ్లీషు సాహిత్యం ద్వారా బ్రిటిషువారు ఏ విధంగా దైవదత్తాధికార సిద్ధాంతంపై ఆధారపడి ఉన్న భూస్వామ్య విధానాన్ని, మధ్యయుగ తత్వాన్ని, మధ్యయుగ రాజుల నిరపేక్ష రాజరికాన్ని తొలగించుకొన్నారు, వాటి స్థానంలో ప్రజా సార్వభౌమత్వాన్ని; వ్యక్తి స్వేచ్ఛను, రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యాన్ని ఎట్లా ఏర్పరచుకొన్నారనే విషయాలను నేర్చుకొన్నారు. బ్రిటిష్ విలువలను అనుకరించిన సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ ఉపన్యాసాలను బట్టి, మేధావులపై పాశ్చాత్య భావాల ప్రభావం ఎంత ఉందో తెలుసుకోవచ్చు. కలకత్తాలో సంస్కృత కళాశాల స్థాపనకు రాజా రామ్ మోహన్‌రాయ్ వ్యతిరేకించాడు. అతను అదే డబ్బు ఉపయోగించి ఇంగ్లీషు ద్వారా ఉదార, చైతన్యవంతమైన బోధ చేయాలని కోరాడు. కొంతకాలం తరువాత సాంఘిక, సంస్థలైన బ్రహ్మ సమాజం, ఆర్య సమాజం, రామకృష్ణ మిషన్, అలీఘర్ ఉద్యమం మొదలైన ఆధునిక విద్యను బోధించే సంస్థలు భారతదేశమంతటా నెలకొన్నాయి. పాశ్చాత్య విద్యా బోధనలోని కొన్ని అంశాలను విమర్శించినప్పటికీ వారి బోధనాంశాలలో పాశ్చాత్య విద్యలోని మంచి అంశాలను చేర్చారు.

పాశ్చాత్య విద్య ప్రవేశపెట్టిన తరువాత అర్థ శతాబ్దంలోనే ప్రజలందరికీ నేర్పాలనే బ్రిటిష్ ఉద్యోగిసామ్యం నిర్లక్ష్యం చేసింది.

పాశ్చాత్య ఉదారవాద భావనలను భారతీయులు తమ లక్ష్యాలను సాధించుకోవటానికి ఉపయోగిస్తారనే భయం బ్రిటిష్ వారికి ఉండటం వలన వారు విద్యావ్యాప్తిని నిర్లక్ష్యం చేశారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- పాశ్చాత్య విద్యావ్యాప్తివల్ల కలిగిన ప్రభావాలేమిటి?

1.6 ఇంగ్లీషు లేదా యూరోపియన్ విద్యా ప్రభావం

పాశ్చాత్య విద్య నేర్చిన భారతీయులు బ్రిటిష్ వారికి సహాయం చేశారు లేదా తమకు సంబంధం లేనట్లు దూరంగా ఉన్నారు. పాశ్చాత్య విద్యవల్ల విద్యావంతులైన ఒక వర్గం భారతీయులలో తాము భారతీయులలో ఎక్కువ వాళ్ళమన్న అభిప్రాయాన్ని సృష్టించింది. దీనితో వాళ్ళు వారి కళలను, సంస్కృతిని కించపరచుకోవడం ప్రారంభించారు.

19వ శతాబ్దపు రెండవ భాగంలో ఆర్య సమాజ స్థాపకుడైన దయానంద సరస్వతి చాలా ముఖ్యుడు. ఇతను ప్రజలను వేదాలు, ప్రాచీన విద్య నేర్చుకోవలసిందని బోధించాడు. పాశ్చాత్య విద్యను త్యజించకుండానే ఇది చేయవచ్చని వివరించాడు. భారతీయ పండితులు, వారి అభిలేఖాగారాలను, రక్షిత గ్రంథాలలో భారతీయ చారిత్రక కీర్తిని వెదక నారంభించారు. ఇంతేకాక అనేక మంది తిరోగమనవాదులు మతాలకు సంబంధించిన ప్రాచీన భారతదేశ ప్రతిష్ఠలతో తృప్తిపడక, సైనిక, రాజకీయ రంగాలలో భారతీయులు గొప్పశక్తి యుక్తులను, ధైర్యసాహసాలను గురించి తెలుసుకొనేటందుకు చరిత్ర పఠనానికి ఉపక్రమించారు.

BRAOU

దీనివల్ల భారతదేశంలో పాతకాలపు ఆచార సంప్రదాయాలను ప్రాచీన విలువల ఆధిక్యతను వివరిస్తూ ఒక నూతన తీవ్రవాద జాతీయ ఆలోచన బయలుదేరినది.

1.7 19వ శతాబ్ద ప్రారంభంలో సంస్కరణాభిలాష

19వ శతాబ్ద ప్రారంభంలో ఇంగ్లాండులో ఉపయోగితావాదులు మరియు ఏవేంజిలిస్టుల చేత వెలిబుచ్చబడిన సంస్కరణలు ఆవశ్యకత ప్రభావం వెంటనే భారతదేశంపై పడింది.

ఇంగ్లీషు సంస్కరణవాదుల ఒత్తిడి (ప్రభావం) వలన పాశ్చాత్య సున్నితత్వానికి ప్రమాదకరంగా ఉన్న హిందూ ఆచార సంప్రదాయాలకు వ్యతిరేకంగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం చర్య తీసుకొన్నది. ఈ సంస్కరణలు సంప్రదాయవాదులలో గొప్ప ఆందోళనకు దారితీసినవి. సహగమన విధానాన్ని చట్టవ్యతిరేకమైనదిగా ప్రకటించటాన్ని వారు తీవ్రంగా నిరసించారు. కాని అటువంటి అనేక చర్యలకు సంస్కరణ మనస్తత్వం కలిగిన హిందువులు ముఖ్యంగా రాజా రామ్‌మోహన్‌రాయ్ వంటి వారు తమ ఆమోదాన్ని తెలిపారు.

సంస్కరణలు కావాలనే సంస్కరణోద్యమం ఒక్క హిందువులకు మాత్రమే పరిమితమైనది కాదు. మొదటిసారిగా షా అబ్దుల్ అజీజ్ నాయకత్వంలో ప్రారంభమైన వహాబి ఉద్యమ రూపంలో ముస్లిం తిరోగమన వాదం ప్రస్ఫుటమౌతున్నది. ఈ ఉద్యమం పూర్తిగా బ్రిటిష్ వారికి వ్యతిరేకమైనది. ఇస్లాం సంస్కరణోద్యమం కావాలని కోరినటువంటి వారితో సర్ సయ్యద్ అహ్మద్‌ఖాన్ మరొక ప్రముఖుడు. ఇతను సైన్స్‌కు, మతానికి మధ్య ఉన్నటువంటి సంఘర్షణను పరిష్కరించటానికి ప్రయత్నించాడు. సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ ముస్లిం మతం వారి ప్రాథమిక లక్షణాలకు ప్రమాదం లేకుండాన పాశ్చాత్య ఆధునిక పద్ధతుల

ద్వారా పునరుజ్జీవం చేయటానికి యత్నించాడు. భారతదేశంలో జాతీయ భావం పెరుగుదలతో మానవతావాద కార్యక్రమాలకు ప్రాధాన్యత ఎక్కువైంది. క్రమంగా రాజకీయ భావాలకు ఎంత ప్రాముఖ్యత వచ్చిందంటే వాటిని గురించి ఆలోచించే వాళ్ళను, అనుసరించే వాళ్ళనూ అనుమానంతో చూసేవారు.

1.8 1857 - ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం

భారతదేశంలో జాతీయభావం దాని ప్రత్యేక వాతావరణ పరిసరాలలో పెరుగుటవల్ల అది దాని వ్యక్తిగత మూర్తిమత్వాన్ని, ప్రత్యేక లక్షణాలను కలిగి ఉంది. ప్రాథమికంగా ఈ జాతీయ భావం అనేది బ్రిటిష్ పాలనకు ప్రతిచర్యగా, జాతీయ స్వేచ్ఛను విదేశీయులు ఆక్రమించినందుకు నిరసనగా యూరోపియన్ ఉదారవాదం ఉపఫలితంగా ఆవిర్భవించింది. "జాతీయభావం పరస్పర భిన్నమైన తిరోగమన, ప్రగతిశీల, సాధారణ, అరాచకవాద, ధనిక, పేద, హిందూ, ముస్లింమతాల వారి ఆసక్తుల సమ్మేళనం. వారందరిలో ప్రస్తుత విధానాన్ని దేనితో తొలగించాలనే విషయంలో ఏకాభిప్రాయం లేదు. వారందరిని ఏకంచేసినటువంటి ఒకే ఒక అంశం బ్రిటిష్ పాలనను అంతమొందించాలనే అంశమే".

బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు శక్తుల మొదటి స్పష్టమైన ఆగ్రహం పొరపాటుగా పిలవబడిన సిపాయి తిరుగుబాటు రూపంలో 1857 సంవత్సరంలో సంభవించింది.

1857 సంవత్సరంలోని సంఘటన దేశంలో బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా పెద్ద మొత్తంలో జరిగిన ఒక గొప్ప ప్రత్యక్షమైన చర్యగా చరిత్రలో స్థానాన్ని సంపాదించుకుంటుందనటంలో ఎటువంటి సందేహం లేదు. అందువల్ల బ్రిటిష్ పాలననుండి భారతీయులకు స్వాతంత్ర్యం కావాలనే నిజమైన జాతీయ భావాన్ని ప్రేరేపించగా అర్థశతాబ్దం తరువాత అది ప్రారంభమైనది.

విదేశీ ఆధిపత్యానికే ఒక సవాల్ మాత్రమేకాక, భారతీయ సార్వభౌమత్వాన్ని నెలకొల్పటానికి ధైర్యంతో తీసుకున్నటువంటి చర్య అని చెప్పవచ్చు. బ్రిటిష్ అధికారం అజేయం (కదలింపలేదని) అనే భ్రమను ఇది తొలగించినది. 1857 సంవత్సరం తిరుగుబాటుకు నాందిగా రాజకీయ, సాంస్కృతిక, సామాజిక, ఆర్థిక పరిస్థితులు అనేక తీవ్రమార్పులకు గురయ్యాయి. పెర్సివల్ స్పియర్ ఆ మార్పును ఈ కింది విధంగా వర్ణించాడు.

నూతన మధ్య తరగతి ఆవిర్భావమనేది బ్రిటిష్ ఇండియా ప్రత్యేక కృషి అని చెప్పవచ్చు.

కాని తిరుగుబాటు గంగా, జమునా నదుల మధ్య ప్రాంతంలోను, మధ్య భారతంలోని భాగాలను అధిగమించి వ్యాపించలేదు. దాన్ని నిర్దాక్షిణ్యంగా అణచివేశారు.

భారతదేశ చరిత్రలో 1857 సంవత్సరం తిరుగుబాటు ఒక మైలురాయి వంటిది. ఈ తిరుగుబాటు బ్రిటిష్‌పాలన సాంఘిక, ఆర్థిక పునాదులలోని సాపేక్ష బలహీనతను విశదపరచినది. ప్రత్యక్షంగా ఈ తిరుగుబాటు దేశంలోని కొన్ని భాగాలపైననే ప్రభావం చూపించినప్పటికీ, ఇది మొత్తంగా భారతదేశాన్ని వణికించటమేకాక, ప్రత్యేకంగా బ్రిటిష్ పరిపాలన పునాదులను కదిలించింది.

1.9 బ్రిటిష్‌వారి సమాధానం

ఈ సంఘటన బ్రిటిష్ వలస పాలనలో అనేక మార్పులను ప్రవేశపెట్టే విధంగా చేసింది. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ రద్దయింది. 1858 సంవత్సరం చట్టం ప్రత్యక్ష పాలనను ఏర్పరచింది. అప్పటినుండి భారతదేశ పాలన బ్రిటిష్ రాణిచేత, ఆమె పేరు మీదుగా సాగింది. బ్రిటిష్ గవర్నర్ జనరల్‌కు వైస్రాయ్ అని బిరుదు ఇచ్చారు. అతడు భారతదేశంలో బ్రిటిష్ సింహాసన ప్రత్యక్ష ప్రతినిధి అయినాడు.

1.10 1861 సంవత్సరం భారత కౌన్సిళ్ళ చట్టం

ఈ చట్టం 1861 సంవత్సరం పార్లమెంటరీ చట్టం అని పిలిచాయి. ఈ చట్టం శాసన వికేంద్రీకరణ విధానాన్ని [illegible]ంది. ఇది కేంద్ర శాసన సభల సభ్యత్వాన్ని విస్తృతపరచినది. కాని శాసన సభ చర్యలను

శాసనాలు రూపొందించటానికి మాత్రమే పరిమితం చేసింది. ప్రెసిడెన్సీలలో ఉన్నటువంటి శాసనసభలకు శాసనాధికారాన్ని కల్పించటం ద్వారా ప్రాంతీయ శాసన సభల స్థాపనకు అవకాశాన్ని కల్పించింది. ఇది ఆర్డినెన్స్‌ల ద్వారా చట్టం చేసే అధికారాన్ని గవర్నర్ జనరల్‌కు ఇచ్చింది. కార్యనిర్వాహక మండలి తన పరిధిలో ఉన్నటువంటి ప్రతి విషయాన్ని పరిశీలించటానికి బదులుగా ప్రత్యేక అంశాలకు సంబంధించిన ముఖ్యమైన బాధ్యతలను మాత్రమే స్వీకరించింది. ఈ మండలికి వేర్వేరు అధికారాలు దత్తత చేశారు. ఇది కాబినెట్ ప్రభుత్వ స్థాపన అనుమతిగా తీసుకున్న మొదటి చర్య.

1.11 1893 సంవత్సరం పార్లమెంటరీ చట్టం

ముఖ్యంగా 1885 సంవత్సరం తరువాత సంభవించిన రాజకీయ అభివృద్ధికి సమాధానంగా 1861 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టాన్ని 1892 సంవత్సరం చట్టాన్ని ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా సవరించారు. అప్పుడు బ్రిటన్‌లో అధికారంలో ఉన్న లిబరల్ పార్టీ ఉదారవాదంలో నుండి రాజ్యాంగ సవరణలు చేయడం అనే భావన ఉద్భవించింది. ఈ చట్టం స్థానిక స్వపరిపాలన ప్రభుత్వ ఏర్పాటుకు చర్యలు తీసుకొని పరోక్ష పద్ధతి ద్వారా అయినప్పటికీ ప్రాతినిధ్యం అనే అంశానికి అవకాశాన్ని ఇచ్చింది.

1.12 మింటో - మార్లే సంస్కరణలు

జాతీయ భావం ,మరికొన్ని కోర్కెలకు సమాధానంగా 1909 సంవత్సరం మింటో మార్లే సంస్కరణల చట్టాన్ని రూపొందించారు. ఈ చట్టం 1892 చట్టానికన్నా కొంత మెరుగైనది. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తన అసంతృప్తిని వెలిబుచ్చింది. 1909 సంవత్సర చట్టం భారతదేశంపై బ్రిటిష్ పాలన పట్టు సడలించటానికి చేయలేదు. దానిని ఇంకా పటిష్టపరచే ఉద్దేశంతో చేశారు. భారతదేశంలోని వేర్వేరు మతాలకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలను అనుమతించటం ద్వారా బ్రిటిష్‌వారు తమ "విభజించి పాలించే" సిద్ధాంతాన్ని అమలుపరచినారు. బ్రిటిష్ వారి ఈ విధానం జాతీయవాద శక్తులను సంఘటిత పరచినది.

1.13 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారతదేశంలో ఈస్టు ఇండియా కంపెనీ పాలన ఎలా ప్రారంభమైంది?
2. 19వ శతాబ్ద ప్రారంభంలో భారతజాతీయ భావంపై పాశ్చాత్య విద్య, ఆలోచనల ప్రభావాన్ని వివరించండి.
3. 1857 సంవత్సరం ప్రథమ స్వాతంత్ర్య యుద్ధానికిగల కారణాలను వివరించండి.
4. 1857 సంవత్సరం ప్రథమ స్వాతంత్ర్యానికి బ్రిటిష్ వారి ప్రతిచర్య ఎట్టిది?

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాజా రామ్‌మోహన్‌రాయ్ పాశ్చాత్య భావాలచేత ఎంతవరకు ప్రభావితుడయ్యాడో పరిశీలించండి.
2. మింటో-మార్లే సంస్కరణలను చర్చించండి.
3. భారత మేధావులపైన ఇంగ్లీషు లేదా యూరోపియన్ విధానం ప్రభావాన్ని పరిశీలించండి.

ప్రొ. ఎస్.దేవకి

BRAOU

భాగం - 2: భారతజాతీయోద్యమం వివిధ దశలు జాతీయ భావ విజయం

విషయక్రమం

2.0 ఉద్దేశం
2.1 పరిచయం
2.2 భారత జాతీయ కాంగ్రెసు ఆవిర్భావం
2.3 కాంగ్రెసు - మూడు దశలు
2.4 అతివాదుల ఆవిర్భావం
2.5 1919 సంవత్సరపు చట్టం
2.6 తీవ్రవాదుల ఉద్యమం
2.7 విప్లవోద్యమ క్షీణత
2.8 మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం జాతీయోద్యమం
2.9 గాంధీ రంగప్రవేశం
2.10 కాంగ్రెసులో అంతఃకలహాలు
2.11 కాంగ్రెసులో నూతన శక్తులు
2.12 1935 సంవత్సర చట్టం
2.13 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం
2.14 మౌంట్ బాటన్ ప్లాను
2.15 1947 సంవత్సరపు భారత స్వాతంత్ర్య చట్టం
2.16 నమూనా ప్రశ్నలు

2.0 ఉద్దేశం:

ఈ ఖండిక చదవటం వల్ల మీరు

- భారతజాతీయ కాంగ్రెసు ఆవిర్భావం - వివిధ దశలు
- 1919, 1935 సంస్కరణ చట్టాలు
- భారత స్వాతంత్ర్య ప్రధానం గురించి తెలుసుకొంటారు

2.1 పరిచయం

19వ శతాబ్దపు చివరి దశమార్థంలో భారతదేశంలో రాజకీయ వాతావరణం మారడం ప్రారంభమైంది. అనేక కరువు కాటకాలు రావడం వల్ల జీవితం దయనీయంగా తయారైంది.

BRAOU

[illegible] అనుభవాన్ని [illegible] అభివృద్ధి చెందిన [illegible] ఆర్థిక దుష్ఫలితాల [illegible] కారణాలయిన మేరకు 1890 సంవత్సరం ఇంగ్లీషు విద్యను నేర్చుకున్న భారతీయుల ఆలోచన విధానాన్ని [illegible]. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఉదారవాదుల [illegible] మొదటి 20 సంవత్సరాలు [illegible] పాశ్చాత్య విద్యావంతులు ఒకే కాలంలో కలిగినవి.

బ్రిటిష్ ప్రజాస్వామ్యాన్ని కాంగ్రెసు పార్టీ నమ్మింది. బ్రిటిష్ ప్రజలు స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యాల పట్ల కలిగిన ప్రగాఢ నమ్మకంతో ఎట్టి ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించినారో, వారి చిన్న కోర్కెలను తీర్చడం వల్ల కూడా బ్రిటిష్ వారి పట్ల వైఖరి వారి భ్రమను తొలగించినది.

2.2 భారత జాతీయ కాంగ్రెసు ఆవిర్భావం

1883 సంవత్సరంలో తగినన్ని కారణాలు లేకుండా భారత సివిల్ సర్వీసు నుండి తొలగించబడిన సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ భారత జాతీయ కాన్ఫరెన్స్ అనే దానిని స్థాపించారు. అదే సంవత్సరంలో ఏ.ఓ.హ్యూమ్ అనే ఒక పదవీ విరమణ చేసిన ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వ ఉద్యోగి కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులను ఒక బహిరంగ ఉత్తరం ద్వారా సంబోధిస్తూ భారత దేశపు రాజకీయ పునరుజ్జీవనం కొరకు ఒక వ్యవస్థను రూపొందించవలసిందని, అదే తరువాత స్వదేశీ పార్లమెంటుకు బీజంగా మారవచ్చునని వివరించారు. రెండు సంస్థల కలయిక ద్వారా బొంబాయిలో భారత జాతీయ కాంగ్రెసు స్థాపన జరిగింది.

[illegible] దాని వార్షిక సమావేశంలో తీసుకున్న తీర్మానాల ద్వారా బ్రిటిష్ వారి [illegible] నిర్ణయించుకున్నది.

1885 నుండి 1905 వరకు కాంగ్రెసు పార్టీలో ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉన్న ఉదారవాదులకు బ్రిటిష్ ప్రజాస్వామ్యం పట్ల ఎనలేని నమ్మకం ఉండేది.

[illegible] బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం కాంగ్రెసు పార్టీని [illegible] విధానాలను తీర్మానాలను నిర్లక్ష్యం చేసింది. ఈ పరిస్థితుల్లో కాంగ్రెసులోని మితవాదులు ప్రభుత్వంపై ఎక్కువ ఒత్తిడి చేయనారంభించగా, బ్రిటిష్ పాలన ఈ సంస్థ విధానాలు, వ్యక్తుల పట్ల తన అధికార పూర్వక అసమ్మతిని ప్రకటించింది.

2.3 కాంగ్రెసు - మూడు దశలు

[illegible] భారత జాతీయ కాంగ్రెసు చరిత్రలోని మూడు దశలను గురించి చర్చిద్దాం.

1885 నుండి [illegible] వరకు మొదటి దశ నడిచింది. ఈ కాలం మితవాద జాతీయ భావాన్ని ప్రతిబింబించింది. కాంగ్రెస్ [illegible] ఉద్యమాత్మక స్వభావాన్ని సంతరించుకోలేదు. దీని నాయకులు బ్రిటిష్ సింహాసనం పట్ల విధేయతను వ్యక్తపరుస్తూ ఉండేవారు కాని వారి పాలనను కొంత సడలించాలని కోరేవారు.

1906 నుండి 1919 వరకు రెండవ దశ వ్యాపించి ఉంది. ఈ కాలంలోనే కాంగ్రెస్ తీవ్రవాద [illegible] ఈ కాలంలో కాంగ్రెస్ నుండి ముస్లిములు విడిపోవడం కూడా జరిగింది. మూడవ దశ 1919 సంవత్సరంలో భారత ప్రభుత్వ చట్టాన్ని రూపొందించడంతో ప్రారంభమై 1947 సంవత్సరం భారత స్వతంత్ర చట్టం తయారీతో అంతమైంది. ఈ కాలాన్ని గాంధీ యుగమని చెప్పవచ్చు. ఈ సమయంలో మితవాదులు [illegible] పక్కన పెట్టడం జరిగింది.

కాంగ్రెస్ పార్టీ చరిత్ర మొదటి దశలో మితవాద జాతీయ భావం ఆధిపత్యం ఉండేది. [illegible] 1885 నాటి నాయకులు [illegible] నమ్మకాన్ని కలిగి ఉండేవారు. వారు [illegible] విధేయతను వ్యక్తపరిచేవారు. బహిరంగ చర్చలు, ప్రచారం, [illegible]

BRAOU

[illegible] వారి కార్యక్రమ [illegible] బ్రిటిష్ వారు [illegible] ప్రయత్నం చేయలేదు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- అతివాదులంటే ఎవరు?
- మితవాదులంటే ఎవరు?

2.4 అతివాదుల ఆవిర్భావం

1890 సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ తన కోర్కెలను వ్యక్తీకరించటంతో తీవ్రవాదాన్ని ప్రదర్శించినప్పటికీ అరవింద ఘోష్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను తీవ్రంగా విమర్శించాడు. [illegible] సందిగ్ధమైన విధానాన్ని, దూరదృష్టి లేనటువంటి నాయకత్వాన్ని అందిస్తూ, అది పూర్తిగా విఫలమైనదని ప్రకటించాడు. ఇతను ఫ్రాన్స్, [illegible] అమెరికా, [illegible] మొదలైన దేశాల విప్లవాత్మక పద్ధతులను [illegible] భారత దేశ పరిస్థితులకు [illegible] అనుసరిస్తున్నదని కాంగ్రెస్ [illegible]

యువతరం వారిలో తిరుగుబాటు ఆవిర్భవించటం ప్రారంభమైనది. అసాధారణ మూర్తిమత్వాన్ని కలిగి [illegible] బాలగంగాధర్ తిలక్ తీవ్రవాద జాతీయ భావానికి నూతనత్వాన్ని కలిగించింది. అతడు ప్రస్తుత రాజకీయాలలో ఒక నూతన అధ్యాయాన్ని ప్రారంభించాడు. తిలక్ కేసరి, మరాఠా అనే సాధనాల ద్వారా [illegible] మంది భారతీయుల ఆశలను, ఆశయాలను, [illegible] వ్యక్తీకరించాడు. [illegible] తన [illegible] ద్వారా [illegible] న్యాయం [illegible] సిద్ధాంతాలను వ్యాప్తి చేశాడు.

ఇతను ప్రక్రియ రాజకీయాలను, గీత విప్లవాత్మక [illegible] అవగాహనను [illegible] చేసాడు. ఈ [illegible] ప్రేరణలు ఇతనిని స్వరాజ్య కర్మయోగం అనే [illegible] భావనలు ప్రవేశపెట్టటానికి [illegible] [illegible].

తిలక్ పాశ్చాత్య విద్య ద్వారా చైతన్యం తీసుకరావటం, రాజకీయ చైతన్యం ప్రగతి ప్రజాజాగృతిలో అతి ముఖ్యాంశమని గట్టిగా నమ్మాడు. బ్రిటిష్ పోరాటం అవసరం మతతత్వాన్ని కలిగి అంతిమ లక్ష్యాన్ని [illegible] [illegible] హృదయ పూర్వకంగా [illegible] ఉండటం అనేది చాలా అవసరమని తెలిపాడు. [illegible] [illegible] ముఖ్యాంశాల సమ్మేళనమని చెప్పవచ్చు. తిలక్ ప్రజలకు మితవాదులు ఏమీ చేయలేరని, [illegible] విముక్తి కోసం ప్రజలందరూ అతివాదులను ఆశ్రయించవలసిందని చెప్పాడు. ఇతను స్వరాజ్యం మనది [illegible] — అది మన జన్మ హక్కు అని — స్వరాజ్యం నా జన్మహక్కు [illegible]" గర్జించాడు. [illegible] విప్లవాత్మకమైన విషయం తిలక్ 1890 సంవత్సరంలో ఆవిర్భవించిన తీవ్ర జాతీయ భావం ఒక [illegible] తీవ్ర జాతీయ భావం తన ప్రేరణను ఒక వైపు హిందూ మతం భారతీయ [illegible] [illegible] నమసరించి [illegible] మరి ఒక వైపు భారతీయ పరిస్థితులకు [illegible] తీవ్రవాదాన్ని [illegible] 20వ శతాబ్ది మొదటి [illegible] 19వ శతాబ్ది అంతంలో పాశ్చాత్య ఉదారవాదం [illegible] తీవ్రవాద జాతీయ భావానికి ప్రాముఖ్యతను [illegible] [illegible] విప్లవాత్మక [illegible] ఐర్లాండ్‌లో సిన్, ఫైన్ [illegible]

BRAOU

[illegible] సమావేశం [illegible] జరగటం [illegible] ప్రాధాన్యం [illegible] 1905 సంవత్సరం లార్డ్ కర్జన్ బెంగాల్ విభజన [illegible] తిలక్, బిపిన్ చంద్రపాల్, లాలా లజపతిరాయ్ వంటి [illegible] నాయకులు [illegible] రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం [illegible] [illegible] బ్రిటిష్ పాలన [illegible] ప్రభుత్వం [illegible] కాంగ్రెస్ పార్టీ [illegible] ప్రాముఖ్యం పెరగటం మితవాద ప్రాముఖ్యం క్షీణించటం జరిగింది. 1916 సంవత్సరంలో అనిబిసెంట్, తిలక్ హోమ్‌రూల్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. 1917 సంవత్సరంలో ఈ ఉద్యమం అత్యున్నత దశను చేరుకున్నది. [illegible] దేశవ్యాప్తంగా ఆందోళన మొదలైంది. పెద్ద మొత్తంలో స్వపరిపాలన ప్రభుత్వము ప్రారంభించాలని [illegible] బెదిరించారు. [illegible] బ్రిటిష్ వారు భారతీయ ప్రజల డిమాండ్లను [illegible] ప్రభుత్వాన్ని భారతీయ ప్రజలకు అందిస్తామని వాగ్దానం చేశారు.

మాంటేగ్ ఛెమ్స్‌ఫోర్డ్ ఒక సంవత్సరం తరువాత నివేదికను ప్రకటిస్తూ [illegible] ప్రత్యక్ష ఎన్నికను ప్రవేశపెట్టి కొన్ని ముఖ్య శాఖల నిర్వహణ బాధ్యతలను [illegible] కేటాయించాలని సిఫారసు చేసింది.

2.5 1919 సంవత్సర చట్టం

భారతదేశంలో బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ స్థాపనలో ద్వంద్వ పాలనను ప్రవేశపెట్టిన మొదటి చర్య 1919 సంవత్సర చట్టం [illegible] మొదటి చర్య అని చెప్పవచ్చు. 1919 సంవత్సరం [illegible] చేసిన అధికార విభజన భారతీయ ప్రజలకు తృప్తి కలిగించలేదు. [illegible] నిరాకరణ, [illegible] ఉద్యమాలు [illegible] ప్రారంభమైనాయి. 1919 సంవత్సరం చట్టం పనితీరును పరిశీలించటం [illegible] సైమన్ కమీషన్ అను చట్టబద్ధమైన సంఘం ఇంగ్లండు నుంచి వచ్చింది. ఈ కమీషన్‌ను బహిష్కరించారు.

2.6 తీవ్రవాద ఉద్యమం

తీవ్రవాద ఉద్యమం, భారత జాతీయోద్యమం నుంచి వచ్చిన ఒక ముఖ్యమైనటువంటి పరిణామం. ఈ [illegible] 19వ శతాబ్దపు చివరి భాగం 20వ శతాబ్దపు మొదటి నుంచే ప్రారంభమైనాయి. తీవ్రవాద ఉద్యమం, తీవ్రవాద జాతీయ భావంలోని ఒక ముఖ్య దశ అయినప్పటికీ తిలక్ ప్రాతినిధ్యం వహించిన రాజకీయ తీవ్రవాదానికి దీనికి ఎటువంటి సంబంధం లేదు. ఈ విప్లవకారులు [illegible] పోరాటం వంటి పద్ధతులను [illegible] వారు హింస అనేది లేకుండా సామ్రాజ్యవాదాన్ని సమూలంగా పెకలించివేయటం సాధ్యం కాదని భావించారు.

లార్డ్ కర్జన్ నిరంకుశ పాలన బెంగాల్, మహారాష్ట్ర, పంజాబ్ ఇతర అనేక ప్రాంతాలలో తీవ్రవాద [illegible] వ్యాప్తికి అవకాశాన్నిచ్చింది. మహారాష్ట్రలో గణేష్ కృష్ణ [illegible] వంటి విప్లవకారులు అరవింద ఘోష్ తమ్ముడైన బరీంద్ర కుమార్ ఘోష్, స్వామి వివేకానంద [illegible] భూపేంద్రనాథ్ వంటి వారు బెంగాల్ విప్లవ కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించినటువంటి ప్రసిద్ధిగాంచిన [illegible] పురుషులు. బెంగాల్, మహారాష్ట్రలలో అనేక విప్లవాత్మక సంఘాలు ఏర్పాటు చేశారు.

[illegible] సంవత్సరంలో బెంగాల్, మహారాష్ట్రలలో మొదటి తీవ్రవాద చర్యలు ప్రారంభ[illegible] ఘోరమైన అమానుష కార్యక్రమాలను ఉపయోగించటం మొదలు [illegible] విప్లవాత్మక ఉద్యమం [illegible] కాలంలో చాలా మరుగున ఉన్నది.

BRAOU

2.7 విప్లవోద్యమ క్షీణత

భారతదేశంలో తీవ్రవాద ఉద్యమం క్షీణించడానికి అనేక కారణాలున్నాయి.

1. ఇది కొద్ది మంది యువకులకు మాత్రమే పరిమితమై ఉన్నది. దీనికి ప్రజాదరణ కూడా లేదు.
2. ఈ ఉద్యమ కార్యకలాపాలను నిర్దేశించటానికి ఒక కేంద్ర సంస్థ లాంటిది లేదు.
3. మధ్య తరగతిలోని ఉన్నత వర్గాల నాయకత్వానికి ఈ ఉద్యమం పట్ల సానుభూతిలేదు.
4. మహాత్మాగాంధీ ఆవిర్భావం వల్ల క్రమక్రమంగా ఉద్యమ ప్రాముఖ్యం తగ్గిపోయింది.

2.8 మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం - జాతీయోద్యమం

ఈ కాలంలో అతివాదులకు, మితవాదులకు మధ్య జరిగిన వాదాల వల్ల కాంగ్రెస్ అనేక మార్పులకు గురైనది. అణచివేత స్వభావం కలిగి ఉన్నటువంటి రౌలత్ చట్టాలను చేయటంతో పాటు 1919 సంవత్సరంలో అమృతసర్‌లోని జలియన్ వాలాబాగ్‌లో అనేక వందల మంది భారతీయులను ఊచకోతకు గురిచేయటం వల్ల దేశంలో రాజకీయ వాతావరణం ఉద్రిక్తతతో నిండిపోయింది. ప్రజల ప్రాథమిక స్వాతంత్ర్యాలను అరికట్టే ఉద్దేశంతో రౌలత్ చట్టాలనే అనేక చట్టాలను రూపొందించటం ద్వారా దేశ వ్యాప్తమైన వ్యతిరేకతను కొని తెచ్చుకొన్నది.

2.9 గాంధీ రంగప్రవేశం

మూడవ దశను కాంగ్రెస్ ఉద్యమం అనటం కంటే గాంధీ ఉద్యమం అనటం సబబుగా ఉంటుంది. ఏది ఏమైనప్పటికీ తిలక్ ఉద్యమ కాలంలోనే కాంగ్రెస్ అనేక మార్పులకు గురైంది. దీనికి విస్తృతమైన ప్రజాదరణగాని వ్యవస్థాకృతమైన మద్దతుగాని లేదు. ఉదార రాజ్యాంగ వాదం అతివాద తీవ్రవాదం విఫలమైనాయి. అనేక అణచివేత స్వభావంగల చట్టాలని తయారుచేయటం, మొదటి ప్రపంచయుద్ధ ప్రభావం సరైన నాయకత్వాన్ని సమకూర్చటంలో విఫలమైనాయి. 1915 సంవత్సరంలో దక్షిణాఫ్రికా నుండి తిరిగి వచ్చిన గాంధీ అక్కడ జాతి వివక్షణ సమస్య పరిష్కరించే సందర్భంలో గాంధీ సత్యాగ్రహం అనే సాధనాన్ని అభివృద్ధిపర చారు. భారతదేశ పరిస్థితులను అవగాహన చేసుకొనటందుకు విస్తృతమైన పర్యటన గావించారు.

గాంధీ తనంతట తాను అసాధారణమైన నైతిక శక్తితో ప్రేరితుడై కాంగ్రెస్ పార్టీకి ఒక నూతన దర్శకత్వాన్ని ఒక శక్తివంతమైన వ్యవస్థాపూర్వక పునాదిని ప్రజాదరణను సాధించటంలో గొప్ప విజయాన్ని సాధించారు. 1920 సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ గాంధీకి నాయకత్వంలో సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని ప్రారంభించాలని నిర్ణయించింది. గాంధీజీ ఈ చర్య యథార్థంగా ఒక విప్లవాత్మక చర్య ఎందుకంటే మొదటి సారిగా కాంగ్రెస్ ప్రత్యక్ష చర్యకు ఉపక్రమించింది.

అప్పుడు జరిగినటువంటి కొన్ని సంఘటనలు బ్రిటిష్ వారికి న్యాయం, ధర్మంపట్ల విశ్వాసం లేదని, వారిని పూర్తిగానమ్మటం తప్పని గాంధీజీని గ్రహించేటట్లు చేశాయి. ఇంతేకాక ఎప్పుడైతే గాంధీజీ మొదటి ప్రపంచ యుద్ధకాలం బ్రిటిష్ హృదయ పూర్వక సహకారాన్ని అందించారో అప్పుడు జరిగినటువంటి జలియన్ వాలాబాగ్ దురంతం, పంజాబ్‌లో సైనిక శాసనం హంటర్ కమిటీ నిర్ణయాలు బ్రిటిష్ వారి మంచితనం పై గాంధీజీకి గల నమ్మకాన్ని వమ్ముచేశాడు.

యుద్ధ కాలమంతా ముస్లిమ్‌లలో ఒక వర్గానికి చెందిన పెద్దవాళ్ళు టర్కీ సమస్య విషయంలో ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా తమ కోపాన్ని కాకపోయినప్పటికీ అసంతృప్తిని తెలియపరిచారు. అనేక మంది ముస్లిములు కారాగార వాసాన్ని కూడా అనుభవించారు. మౌలానా అబ్దుల్ కలామ్ ఆజాద్ మౌలానా మహ్మద్ అలీలాంటి నాయకులు అరెస్టు అయినారు.

టర్కీ మిత్రరాజ్యాలు చేసుకొన్నటువంటి సైవర్స్ సంధిలోని షరతులు, నిబంధనలు అతి కఠినంగా ఉంటుందంటు భారత దేశంలోని ముస్లిములు దానిని నిరసించారు. దీని ఫలితంగానే ఖిలాఫత్ సమావేశం ఏర్పాటు చేశారు. ఖిలాఫత్ ఉద్యమం ప్రారంభించగా మహాత్మాగాంధీ కూడా ఈ ఉద్యమంతో ఏకీభవించారు.

BRAOU

ఈ ఉద్యమం ముస్లింలలో [illegible] కాంగ్రెస్ [illegible] కాంగ్రెస్ నాయకత్వంలో [illegible] సహకారంతో [illegible]

1920 సంవత్సరం కాంగ్రెస్ సమావేశంలో ప్రభుత్వ [illegible] సహాయ నిరాకరణోద్యమ [illegible] 1920 ఆగస్టు 1న ప్రారంభమైన [illegible] (ప్రజలు, [illegible]) [illegible] ధరించింది.

కాంగ్రెస్‌పై తిరుగులేనటువంటి ప్రభావాన్ని చూపించే శక్తిగా గాంధీజీ ఎదిగారు. [illegible] మద్దతుదార్లు కాంగ్రెస్‌లో తమ స్థానాన్ని సంఘటితపరచుకున్నారు.

1921 [illegible] నాగపూర్ కాంగ్రెస్ సమావేశం గాంధీయ వాదం ఒక తత్వంగా [illegible] ఈ సమావేశం గాంధీ రాజకీయ వ్యూహాలను, రాజకీయ కార్యక్రమాన్ని ఆమోదించింది. ఇకపై [illegible] కాంగ్రెస్ అధికార [illegible] ఈ [illegible] ఒక పెద్ద ప్రజా [illegible] మారింది.

సహాయ నిరాకరణోద్యమం అద్భుతమైన ప్రభావాన్ని చూపించింది. వేలకొద్ది [illegible] అనేక మంది [illegible] పాఠశాలలను, కళాశాలలను బహిష్కరించారు.

ఈ పరిస్థితులలో ప్రభుత్వం అణచివేత విధానాన్ని అనుసరించింది. 1921 సంవత్సరం [illegible] రాకుమారుడి పర్యటనకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలు చేసిన ప్రదర్శనలను [illegible] ప్రభుత్వం తన అణచివేత విధానాన్ని ఇంకా ఎక్కువ చేసింది. 1922 సంవత్సరం ప్రారంభం వరకు సుమారు [illegible] మంది రాజకీయ ఖైదీలయ్యారు.

ఖిలాఫత్ ఉద్యమం [illegible] 1923 సంవత్సరంలో టర్కీలో [illegible] ప్రజాస్వామ్యం సుల్తాన్ పదవిని [illegible] రద్దు చేయడంలో విజయవంతమైంది. ఇది ముస్లిం నాయకుల [illegible] దెబ్బతీసింది. ఖిలాఫత్ రాజ్యాన్ని స్థాపించాలని మలబార్‌లోని మోప్లాలు తిరుగుబాటు [illegible] అప్పుడు దేశంలోని అనేక ప్రాంతాలలో హిందూ ముస్లిం కొట్లాటలు [illegible] సహాయనిరాకరణోద్యమంతో [illegible] ఈ ఉద్యమం [illegible] ఒక [illegible] స్వదేశీ ఉద్యమం బాగా ప్రజాదరణ పొందింది. భారతీయ [illegible] హింది [illegible] గాంధీజీ [illegible] ఉద్యమంగా మార్చారు.

2.10 కాంగ్రెస్‌లో [illegible]

1921 నుండి [illegible] సంవత్సరాలు కాంగ్రెస్‌కు చాలా సంక్లిష్టమైన [illegible] ఉద్యమం నూతన వ్యూహాలను [illegible] ప్రారంభించడంలో కొంత [illegible] ప్రజలు [illegible] కాంగ్రెస్ పార్టీలో రెండు [illegible] గాంధీ [illegible] ప్రాధాన్యం, నూలు వడకటం, అస్పృశ్యతకు వ్యతిరేకంగా పోరాడం, హిందూ ముస్లిం ఐక్యతను [illegible] చేయటం మొదలైన [illegible] ప్రతిపాదించారు.

రెండవ [illegible] స్వరాజ్ పార్టీ [illegible] గాంధీజీ [illegible] ప్రజల [illegible] కాంగ్రెస్ [illegible]

[illegible] కాంగ్రెస్ [illegible]

కారాగారంలో ఉండి రూపొందించారు) దీని ఫలితంగా పార్టీ లోపల చీలిక ప్రారంభమైంది. స్వరాజ్య వాదులకు గాంధీజీ అనేక రాయితీలు [illegible] ఇచ్చినా గాంధీ-సి.ఆర్.దాస్ ఒప్పందం గాంధీజీ సహాయ నిరాకరణోద్యమం కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రధాన కార్యక్రమంగా లేకుండా చేసింది.

2.11 కాంగ్రెస్‌లోని నూతన శక్తులు

పార్టీ నాయకత్వం ఆమోదించినటువంటి నిర్ణయాలవల్ల కాంగ్రెస్ పార్టీలోని అసంతృప్తి పెరగడం వలన వాటికి వ్యతిరేకంగా గట్టి పోరాటం జరిపేటటువంటి ఒక నూతన వ్యక్తిత్వానికి దారితీసింది. ఈ కాలంలో ఆవిర్భవించిన యువక వర్గం వారిలో జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, సుభాష్ చంద్రబోస్ వంటివారు ముఖ్యులు. వీరిద్దరు సిద్ధాంత వేత్తలుగా పరిగణింపబడ్డారు. వారు గాంధీజీకి మంచి అనుచరులు.

1927 సంవత్సరం అంతం వరకు భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌లోని నూతన శక్తులు మునుపటికంటే కొంత వరకు గట్టిపడ్డాయి. మద్రాస్ కాంగ్రెస్ సమావేశం నెహ్రూచేత ప్రతిపాదించిన సంపూర్ణ స్వరాజ్య సముపార్జనమే భారత విమోచనోద్యమ ముఖ్యోద్దేశం అనే తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది.

1928 సంవత్సరం జూలైలో పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షతన ఉన్న కమిటీ తన నివేదికను ప్రచురించింది. ఇది కాంగ్రెస్‌లోని మితవాదులకు ఒక పెద్ద దెబ్బలాంటిదని చెప్పవచ్చు.

నూతన సహాయ నిరాకరణోద్యమం: 1929 సంవత్సరం లాహోర్‌లో నెహ్రూ అధ్యక్షతన సమావేశమైన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశం ఒక నూతన సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని ప్రారంభించాలనే తీర్మానాన్ని ఆమోదించారు. తదనుగుణంగా 1930 జనవరి 26న దేశ వ్యాప్తంగా స్వాతంత్ర్య దినోత్సవం జరిగింది. ఇది నూతన సహాయ నిరాకరణోద్యమ ప్రారంభం అని చెప్పవచ్చు. ఒక శాసనోల్లంఘన కార్యక్రమం రూపొంది ప్రారంభం జరిగింది.

1930 సంవత్సరం మార్చి 12న గాంధీ చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన దండి సత్యాగ్రహాన్ని ప్రారంభించారు. అనేక వేల మంది కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలను నిర్బంధంలోకి తీసుకున్నారు. ప్రభుత్వం [illegible] తన క్రూరమైన అణచివేత విధానాన్ని ప్రారంభించింది. లండన్‌లో జరిగిన మొదటి రౌండ్ టేబుల్ సమావేశాన్ని కాంగ్రెస్ పార్టీ బహిష్కరించినది.

1931 సంవత్సరంలో కుదిరిన గాంధీ ఇర్విన్ ఒప్పందం ఫలితంగా కాంగ్రెస్ పార్టీ సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని నిలిపివేసింది. గాంధీజీ లండన్‌లో జరిగే రెండవ రౌండ్ టేబుల్ సమావేశంలో పాల్గొనడానికి అంగీకరించారు. 1931 సంవత్సరం కరాచీ కాంగ్రెస్ సమావేశం గాంధీజీ నిర్ణయాన్ని ఆమోదించింది. ఈ సమావేశంలో కాంగ్రెస్ ఆర్థిక, సాంఘిక కార్యక్రమాన్ని రూపొందించుకున్నది. వారు సంపూర్ణ స్వరాజ్య సముపార్జనమే తమ పోరాట లక్ష్యమని పునరుద్ఘాటించారు.

ఈ సమావేశంలో ఆమోదించిన ప్రాథమిక హక్కులు, ఆర్థిక కార్యక్రమం అంశాలలో కాంగ్రెస్ తీవ్రవాద స్వరూపాన్ని చూడవచ్చు. ఈ నివేదిక భారత దేశంలో ప్రజాస్వామిక స్వాతంత్ర్యానికి సంబంధించిన సూత్రాలను ప్రతిపాదించింది.

లండన్ రెండవ రౌండ్ టేబుల్ సమావేశంలో కాంగ్రెస్ ఏకైక ప్రతినిధిగా గాంధీ పాల్గొన్నారు. [illegible] వైఖరి వల్ల ఈ సమావేశం కూడా ఏమీ సాధించలేకపోయింది.

మూడవ రౌండ్ టేబుల్ సమావేశంలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం కమ్యూనల్ అవార్డును ఏకగ్రీవంగా ప్రకటించింది. హిందువులను, ముస్లిములను విభజించాలనే బ్రిటిష్ విధానానికి ప్రతీకే ఈ అవార్డు అని చెప్పవచ్చు.

1934 వ సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ పార్టీలో రెండు విభిన్న వర్గాలు ఆవిర్భవించాయి. మొదటిది గాంధీ మితవాద వర్గం; సుభాష్ చంద్రబోస్ నెహ్రూలచేత నడుపబడే తీవ్రవాద వామపక్ష వర్గం రెండవది. [illegible] సమయంలో అశోక్ మెహతా, జయప్రకాశ్ నారాయణ, ఆచార్య నరేంద్రదేవ్ మొదలైన వారు కాంగ్రెస్‌లో

BRAOU

[illegible] కాంగ్రెస్ [illegible] ... [illegible] కాంగ్రెస్ పార్టీ [illegible] ... [illegible] గాంధీ [illegible] ... [illegible]

2.12 1935 సంవత్సరపు చట్టం

1934 సంవత్సరం ఎన్నికలలో కేంద్ర శాసనసభలో సగం [illegible] స్థానాలు సంపాదించడం ద్వారా కాంగ్రెస్ తన అధిక్యతను నిరూపించుకున్నది. భారతీయులలో [illegible] పెరుగుదలకు సమాధానంగా బ్రిటిష్ వారు 1935 చట్టాన్ని ప్రవేశపెట్టారు.

[illegible] భారతదేశానికి ఒక సమాఖ్య విధానాన్ని సూచించింది. అయినప్పటికీ ఈ సమాఖ్య [illegible] ఎప్పుడూ అమలు జరపలేదు. కాని ఈ చట్టంలోని ప్రాంతీయ [illegible] అమలు అయ్యాయి. ప్రాంతీయ శాసన సభలకు జరిగిన ఎన్నికలలో ఏడు రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెస్ మెజారిటీ సంపాదించింది. కాంగ్రెస్, ముస్లింలీగ్‌తో కలిసి అధికారాన్ని పంచుకోవడానికి నిరాకరించడం ముస్లింలకు ప్రత్యేక దేశం కావాలనే కోరికకు దారితీసింది. ఏది ఏమైనప్పటికీ స్వాతంత్ర్యానంతరం భారత రాజ్యాంగ [illegible] ఈ చట్టం ఎంతగానో తోడ్పడింది.

2.13 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం

రెండవ ప్రపంచ [illegible] స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలు భారతీయుల [illegible] పరిష్కరించుకొనే హక్కును కల్పించవు. క్రిప్స్ మిషన్ యొక్క [illegible] దృక్పథాన్ని కాంగ్రెస్ [illegible] గురిచేసింది. అఖిల భారత కాంగ్రెస్ కమిటీ 1942 ఆగస్టు 8న [illegible] క్విట్ ఇండియా తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. [illegible] గాంధీజీ ఈ తీర్మానాన్ని ఆమోదింపజేయడంలో జరిగే పోరాటం, ప్రజా [illegible] ప్రచార రూపంలో [illegible]. ఈ తీర్మానం భారతదేశంలో బ్రిటిష్ పాలన తక్షణమే అంతమొందాలని, భారతదేశం, [illegible] రెండింటి శ్రేయస్సుకు భారతదేశంలో బ్రిటిష్ పాలన అంతమొందాల్సిన అవసరాన్ని [illegible] కమిటీ గాంధీజీని ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించి నడిపించవలసిందని కోరింది.

[illegible] తీర్మాన [illegible] గాంధీజీని, అఖిల భారత కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ సభ్యులందరిని అరెస్టు చేశారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను నిషేధించారు. ప్రజలు తిరుగుబాటు [illegible] తమ ప్రతిస్పందనను [illegible] దేశంలోని అనేక భాగాల్లో ప్రభుత్వ యంత్రాంగం పూర్తిగా [illegible] యింది.

క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం [illegible] మతతత్వంతో కూడి ఉన్నది. అయితే ఈ ఉద్యమ ముఖ్య లక్ష్యం బ్రిటిష్ వారిని దేశం నుండి పారద్రోలడమే. కాని, ముస్లింలు [illegible] ప్రకటించారు. ముస్లిం లీగ్ ముస్లింలకు [illegible] అది 'విభజించండి మరియు వెళ్ళిపొండి' అనే నినాదాన్ని లేవదీసింది. వారు [illegible]

1946 సంవత్సరంలో లేబర్ పార్టీ మంత్రివర్గం పరిస్థితిని [illegible] క్యాబినెట్ మిషన్ నియమించింది. [illegible] ఈ కింది సూచనలు చేసింది.

1. బ్రిటిష్ ఇండియా [illegible]
2. [illegible]

Dr. BRAOU LIBRARY [illegible] Acc. No: [illegible]

BRAOU

4. రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించేంత వరకు ఒక అవధ్యర్మ ప్రభుత్వం నెలకొల్పాలి.

క్యాబినెట్ మిషన్ కాంగ్రెస్ ముస్లింలీగ్ మధ్య ఒక ఒప్పందాన్ని కుదుర్చడానికి ఎంతో ప్రయత్నించింది కాని లాభం లేకపోయింది. ఇదే సమయంలో బ్రిటిష్ వారు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభవంటి సంస్థ ఏర్పాటుచేసిన పరిస్థితులను పరిశీలిస్తూ ఉన్నారు. ముస్లింలీగ్ కాంగ్రెస్‌ల మధ్య ఒప్పందాన్ని అనుకూలం చేసేటటువంటి తమ విధానాన్ని ప్రకటించారు. దీన్నిబట్టి బ్రిటిష్ పాలక వర్గం పాకిస్తాన్ అనే ప్రత్యేక దేశం ఏర్పాటు చేయకుండానే దేశాన్ని విచ్ఛిన్నం చేయాలనే ముస్లింలీగ్ ప్రయత్నాలను సమర్థించటానికి నిశ్చయించుకున్నారని విదితమవుతుంది.

ముస్లింలీగ్ 1946 సంవత్సరం ఆగస్టు 16న ప్రత్యక్ష చర్య దినంగా ప్రకటించింది. దీని ఫలితంగా అనేక మంది ప్రజలు చనిపోవడమేకాక అనేక కోట్ల రూపాయల ఆస్తులు నాశనం అయ్యాయి.

1946 సెప్టెంబర్ 2న నెహ్రూ అవధ్యర్మ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. ముస్లింలీగ్ హింసాపూరిత ప్రతిచర్యకు ఉపక్రమించింది. ఏది ఏమైనప్పటికీ అరాజకాన్ని సృష్టించేటందుకు వారు అవధ్యర్మ ప్రభుత్వంలో ప్రవేశించినారు. ముస్లింలీగ్ రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను నిరంతరంగా బహిష్కరించినందువల్ల అవధ్యర్మ ప్రభుత్వ కార్యక్రమం విజయవంతం కాలేదని చెప్పవచ్చు. కాంగ్రెస్ యుద్ధానంతర సమావేశం 1946 సంవత్సరంలో ఆచార్య జె.బి.కృపాలనీ అధ్యక్షతన మీరట్‌లో సమావేశమై, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌చేత చేపట్టబడిన రాజకీయ దృక్పథాన్ని ఆమోదించింది. అంతేకాక భారతదేశం సర్వసత్తాక గణతంత్ర రాజ్యాంగంగా ఏర్పడితే బాగుంటుందని కూడా తీర్మానించింది.

2.14 మౌంట్ బాటన్ ప్లాన్

భారత జాతీయ భావం స్వాతంత్ర్యం పొందడానికి జరిపిన పోరాటం విజయ స్వరూపం దాల్చడానికి మౌంట్ బాటన్ ప్రణాళిక తొలిపలుకు వంటిదని చెప్పవచ్చు. అట్లీ లేబర్ ప్రభుత్వం 1948 సంవత్సరం జూన్ లోపున బ్రిటిష్‌వారు భారతదేశాన్ని వదలిపెడతారని ప్రకటించింది. మౌంట్ బాటన్ నూతన వైస్రాయ్ అయ్యారు.

కాంగ్రెస్, ముస్లింలీగ్‌లు ఈ ప్రకటనను ఆమోదించాయి.

మౌంట్ బాటన్ ప్రణాళికలో ఈ కింది అంశాలున్నవి.

1. ఉపఖండం భారతదేశం, పాకిస్తాన్ అనే రెండు అధినివేశ రాజ్యాలను స్థాపించాలని.

2. మత ప్రాతిపదికపైన పంజాబ్, బెంగాల్ రాష్ట్రాల విభజన ప్రశ్న ప్రత్యేక ఓటు ద్వారా నిర్ణయించాలి.

3. అత్యధికంగా ముస్లిమ్ ప్రజలు నివసిస్తున్నటువంటి అస్సాంలోని సిల్హట్ జిల్లా నార్త్‌వెస్ట్ ఫ్రాంటియర్ ప్రాంతానికి సంబంధించి ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ నిర్వహించాలి.

4. సింధ్ భవిష్యత్ ప్రాంతీయ శాసనసభలో ఓటింగ్ నిర్వహించటం ద్వారా నిర్ణయించాలి.

5. ఈ రెండు దేశాలలో అధినివేశ రాజ్యాలతో స్వదేశీ సంస్థానాలని చేర్చటం అనే ప్రశ్న వాటి ఇష్టానుసారం చేసే నిర్ణయం కావాలి.

6. ఒక్కొక్క డొమినియన్‌కు ఒక్కొక్క సభగా రెండు సభలతో కూడిన రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ఆయా దేశాల భవిష్యత్ హోదాను నిర్ణయిస్తుంది.

2.15 1947 సంవత్సర భారత స్వాతంత్ర్య చట్టం

బ్రిటిష్ పార్లమెంట్ 1947 సంవత్సర భారత స్వాతంత్ర్య చట్టాన్ని ఆమోదించింది. దాని ప్రకారం 1947 ఆగస్టు 15న భారత దేశం, పాకిస్తాన్ అనే రెండు స్వతంత్ర దేశాలు ఆవిర్భవించాయి. ఈ చట్టం

BRAOU

భారతదేశంపై బ్రిటిష్ పార్లమెంట్ అధికారాన్ని తొలగించటంతో భారత, పాకిస్థాన్ అనే రెండు సార్వభౌమ, స్వతంత్ర దేశాలు ఆవిర్భవించాయి.

2.16 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆవిర్భావాన్ని వివరించండి.

2. 'తీవ్రవాద ఉద్యమం భారత జాతీయోద్యమ ఉప ఫలితమే.' చర్చించండి.

3. జాతీయోద్యమ మూడవ దశను కాంగ్రెస్ ఉద్యమం అనటం కంటే గాంధేయ ఉద్యమం అనడం ఎంతవరకు సమర్థనీయమో వివరించండి.

4. మౌంట్ బాటన్ ప్రణాళికను పరిశీలించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. 1885 నుండి 1905 సంవత్సరం మధ్య కాలంలో కాంగ్రెస్‌లో మితవాదుల పాత్రను చర్చించండి.

2. విప్లవోద్యమానికి గల కారణాలను పేర్కొనండి.

3. తీవ్రవాద ఉద్యమంలో తిలక్ పాత్రను చర్చించండి.

4. ఖిలాఫత్ ఉద్యమ విషయాన్ని గూర్చి రాయండి.

ప్రొ॥ ఎస్.డి.వకీల్

BRAOU

భాగం – 3: రాజ్యాంగసభ - దాని కార్యక్రమం

విషయక్రమం

3.0 ఉద్దేశం

3.1 పరిచయం

3.2 క్రిప్సు ప్రతిపాదనలు

3.3 కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక

3.4 రాజ్యాంగసభ నిర్మాణం

3.5 రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ స్వరూపం

3.6 రాజ్యాంగ నిర్మాణం

3.7 ముగింపు

3.8 నమూనా ప్రశ్నలు

3.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవడంవల్ల మీరు

- భారత రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ
- దాని కార్యనిర్వహణను గురించి తెలుసుకొంటారు

BRAOU

3.1 పరిచయం

3. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ - దాని కార్యక్రమం

4. రాజ్యాంగ రూపకల్పన

క్యాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక సూచించిన పద్ధతిననుసరించి ఎంపిక చేసినటువంటి రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ చర్చల ఫలితంగానే భారత రాజ్యాంగం రూపకల్పన జరిగింది.

రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ అంటే ఒక దేశ రాజ్యాంగం రూపొందించే చర్చా వేదిక - దేశ ప్రాథమిక చట్టాన్ని రూపొందించే వ్యవస్థగా రాజ్యాంగ సభకు ఒక ప్రత్యేక హోదా, ప్రాముఖ్యం ఉంటుంది. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభచేత రాజ్యాంగం తయారు చేయడం అనే భావన నూతనమైనది కాదు. ఉదాహరణకు అమెరికా, స్విట్జర్లాండ్, ఫ్రాన్స్, వైమర్ రిపబ్లిక్ రాజ్యాంగాలు రాజ్యాంగ నిర్మాణాల సభలచేత లేదా అందుకోసం ఏర్పాటు చేసినటువంటి ప్రత్యేక సమావేశాలలో ఏర్పాటు అయినవే. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ 1930 సంవత్సరం ప్రాంతంలోనే రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ అనే ఆశయాన్ని ప్రతిపాదించింది. జాతీయవాదం, స్వరాజ్యం అనే భావనతో రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ఆశయం అంతర్లీనంగా ఉండటంతో పాటు ప్రజాస్వామిక పద్ధతి అనుసరించి భారతీయులకు వారి రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించుకొనే హక్కు ఉన్నదనే విషయాన్ని సమర్థించింది. 1922 సంవత్సరంలోనే గాంధీజీ దేశం భవిష్యత్తు ప్రజలచేత స్వేచ్ఛగా ఎన్నికైన ప్రతినిధులచేత నిర్ణయమవుతుందని ప్రతిపాదించారు.

అన్ని పార్టీలకు ఆమోదయోగ్యమైన రాజ్యాంగ ముసాయిదాను తయారు చేయాలనేది సైమన్ కమీషన్ సవాల్‌కు సమాధానంగా కాంగ్రెస్ పార్టీ 1928 సంవత్సరంలో ఫిబ్రవరి మాసాంతంలో అఖిలపక్ష సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. ప్రాథమిక విషయాలను చర్చించిన తరుణంలో 1928 సంవత్సరం మే 29న ఈ సమావేశం తన కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించింది. ఈ సమావేశంలో ముసాయిదా రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించేటందుకు మోతీలాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షతన ఒక ఉపసంఘాన్ని నియమించింది.

ఉప సంఘం తయారు చేసిన ముసాయిదా రాజ్యాంగంలోని ముఖ్యాంశాలేవంటే

1. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వంతో భారతదేశానికి అధినివేశ ప్రతిపత్తి

2. ప్రాంతీయ స్వయం ప్రతిపత్తి

3. రాజ్యాంగంలో ప్రాథమిక హక్కులను పొందుపరచడం

4. రాష్ట్రాల ప్రాతినిధ్యంతో ఏర్పడిన ఎగువ సభతో కూడిన ద్వివిధ శాసనసభ

5. దేశంలో అత్యున్నత న్యాయస్థానంగా సుప్రీమ్ కోర్టు

6. ప్రత్యేక కమ్యూనల్ నియోజకవర్గాల రద్దు ఉమ్మడి నియోజకవర్గాల కింది అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు కొన్ని సీట్లు కేటాయింపు

ఉప సంఘం తయారుచేసిన రాజ్యాంగం పరిపూర్ణమైన రాజనీతిజ్ఞతకు నిలయమైనటువంటి నివేదిక అని చెప్పవచ్చు. ఒక విధంగా చెప్పాలంటే ప్రస్తుత భారత రాజ్యాంగానికి ఇది ఒక నమూనాను సమకూర్చినది

లక్నోలో అఖిల రాజకీయ పక్ష సమావేశం ఈ నివేదికను ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించినప్పటికీ, లక్నో సమావేశంలో పాల్గొన్న వేర్వేరు పార్టీలు నివేదికను ప్రత్యేకంగా విశ్లేషించిన సందర్భంలో అనే సమస్యలు ఉత్పన్నమయ్యాయి. కాని కాంగ్రెస్ పార్టీ ఒక తీర్మానం ద్వారా నెహ్రూ కమిటీ ప్రతిపాదించిన రాజ్యాంగ పత్రాన్ని శ్లాఘించింది. అంతేకాక 1929 సంవత్సరం డిసెంబర్‌లోగా ఆ రాజ్యాంగాన్ని ఆమోదించాలని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని హెచ్చరించింది. ఒక వేళ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఈ విషయంలో విఫలమైనట్లయితే, ప్రజలను పన్నులు చెల్లించకుండా నిరాకరించమని సలహా ఇస్తూ సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని నిర్వహిస్తామని ప్రకటించింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఈ ప్రతిపాదనలను అంగీకరించకపోవటంతో కాంగ్రెస్ పార్టీ సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని ప్రారంభించింది.

తరువాత 1934 సంవత్సరంలో రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ కావాలని కాంగ్రెస్ పార్టీ కోరింది. 1935 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టాన్ని తిరస్కరించిన ఫైజాపూర్, కాంగ్రెస్ సమావేశం రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను రూపొందించడం ఒక నిర్మాణాత్మక ప్రత్యామ్నాయం ప్రతిపాదించింది. ఈ సమావేశం ఒక తీర్మానంలో అధికారమనేది ప్రజలందరికీ చెంది ఉండి ప్రభుత్వం ప్రజల సమర్థవంతమైన నియంత్రణకులోనై ఉండేటటువంటి నిజమైన ప్రజా ప్రభుత్వం భారతదేశంలో ఏర్పడటాన్ని కాంగ్రెస్ పార్టీ కాంక్షిస్తున్నదని ప్రకటించింది. తమ దేశానికి కావలసిన రాజ్యాంగాన్ని అంతిమంగా నిర్ణయించే అధికారం ఉన్నటువంటి రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ద్వారా మాత్రమే అటువంటి ప్రభుత్వాన్ని నెలకొల్పడం సాధ్యమవుతుందని పేర్కొంది.

1938 సంవత్సరంలో నెహ్రూ స్వతంత్ర భారతదేశ రాజ్యాంగం ఇతరుల జోక్యంలేకుండా సార్వత్రిక ఓటు హక్కు ద్వారా ఎన్నుకోబడుటువంటి రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ద్వారా రూపొందించాలని ప్రతిపాదించాడు. నెహ్రూ ఈ అభిప్రాయాన్ని 1930 సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ కార్యాచరణ సంఘం ఆమోదించింది. గాంధీజీ కూడా ఈ అభిప్రాయాన్ని సమర్థిస్తూ రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ఏర్పాటు సామూహిక రాజకీయ విద్యా సాధనంగా ఉపయోగపడటంతో పాటు కులమత పరమైనటువంటి ఉద్రిక్తతలను నివారించటంలో తోడ్పడుతుందని చెప్పాడు. గాంధీజీ రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ మాత్రమే దేశానికి, ప్రజల అవసరాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే రాజ్యాంగాన్ని రూపొందిస్తుందని అభిప్రాయపడ్డాడు.

B R A O U

1939 సంవత్సరం రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం ప్రారంభం కావడంతో భారతదేశ స్వాతంత్ర్యం రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ అనే ఆశయాలకు ప్రాధాన్యత లభించింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మొదటి సారిగా భారతీయులు తమ దేశానికి కావలసిన రాజ్యాంగాన్ని తామే రూపొందించుకుంటారు అనే సూత్రాన్ని గుర్తించింది. భవిష్యత్తులో భారతదేశ హోదాను గుర్తించిన నిర్ణయం కాంగ్రెస్ పార్టీ, ముస్లిమ్‌లీగ్ రెండు కలిసి తీసుకోవాలనే సూత్రానికి కట్టుబడి ఉండటంచేత స్వయం నిర్ణయ సూత్రాన్ని అమలుపరచేటందుకు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్యలు నెమ్మదితో అయిష్టతతో, అవరోధాలతో కూడి ఉన్నాయి.

3.2 క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలు

స్వయం నిర్ణయ విధానాన్ని ఆలోచించే ఉద్దేశంతో బ్రిటిష్ క్యాబినెట్ మంత్రివర్గ సభ్యుడైన సర్ స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్‌ను 1942 సంవత్సరం మార్చి నెలలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ప్రతిపాదనల ముసాయిదాతో భారతదేశానికి పంపారు. క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలు అనే పేరుతో పిలిచే ఈ ప్రతిపాదనలు భారత రాజ్యాంగం భారత ప్రజలచేత ఎన్నుకొన్న రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ రూపొందిస్తుందని, ఆ విధంగా తయారు చేసిన రాజ్యాంగం భారతదేశానికి బ్రిటిష్ కామన్వెల్త్ రాజ్యాలతో సమానమైన భాగస్వామ్యాన్ని కల్పిస్తుందనీ, బ్రిటిష్ రాష్ట్రాలు, స్వదేశీ సంస్థానాలతో కూడిన ఒకే భారత యూనియన్ ఉంటుందని వివరించాయి.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసేలోపల భారతీయ ప్రజాభిప్రాయం వేరొక విధానాన్ని చూపించేంత వరకు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ఈ విధంగా ఉంటుంది.

ప్రాంతీయ శాసన సభలలోని దిగువ సభ సభ్యులు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు సభ్యులను ఎన్నుకొనే ఎన్నికల గణంగా ఉంటారు. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు సభ్యులను నైష్పత్తిక ప్రాతినిధ్య పద్ధతి ప్రకారం ఎన్నుకుంటారు. వీరి సంఖ్య రాష్ట్ర శాసన సభ్యుల మొత్తం సంఖ్యలో 1/10 వంతు ఉంటుంది. స్వదేశీ సంస్థానాలు తమ ప్రతినిధులను నియమించటానికి ఆహ్వానిస్తారు. ముస్లిమ్‌లీగ్ ఊహించినట్లుగానే మత ప్రాతిపదికగా భారత దేశాన్ని రెండు స్వతంత్ర రాజ్యాలుగా విభజించాలని ముస్లిమ్‌లు ఎక్కువగా నివసించే ప్రాంతాలన్నింటినీ కలిపి పాకిస్తాన్ అనే ముస్లిమ్ రాజ్యాన్ని ఏర్పాటు చేయాలని కోరింది. దీనితో పాటు పాకిస్తాన్‌కు ప్రత్యేక రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ కావాలని కూడా పట్టుబట్టింది.

3.3 కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక

క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలను తిరస్కరించిన తరువాత కాంగ్రెస్ పార్టీ 1942 సంవత్సరంలో క్విట్ ఇండియా (భారతదేశాన్ని వదలి వెళ్లు) అనే ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించడంలో వైస్రాయ్ లార్డ్‌వేవెల్ సిమ్లా సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. కాంగ్రెస్ ముస్లింలీగ్ మధ్య ఒప్పందాన్ని కుదర్చటంలో సిమ్లా ఒప్పందం కూడా విఫలమైంది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం 1946 సంవత్సరంలో క్యాబినెట్ మిషన్ పథకంగా పేర్కొన్న పథకంతో ముగ్గురు బ్రిటిష్ కాబినెట్ మంత్రులతో కూడిన ప్రతినిధుల సంఘాన్ని భారతదేశానికి పంపటం ద్వారా సమస్య పరిష్కరించటానికి మరొకసారి తీవ్ర ప్రయత్నం చేసినది. ఇది భారతదేశ ఐక్యతను కాపాడే ఉద్దేశంతో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం చేసిన చివరి గట్టి ప్రయత్నం అని చెప్పవచ్చు. కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక ప్రత్యేక దేశం, ప్రత్యేక రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ కావాలనే ముస్లింలీగ్ కోర్కెను తిరస్కరిస్తూ ముస్లిమ్ మెజారిటీ ఉన్న ప్రాంతాలన్నీ భారతదేశం నుండి విడిపోకుండా కొంత స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి పొందటం కోసం వ్యవస్థీకృతమయ్యేటందుకు అవకాశాన్ని ఇచ్చింది.

భవిష్యత్ రాజ్యాంగ స్థూల స్వరూపాన్ని వివరించవలసిన ఆవశ్యకతను కాబినెట్ మిషన్ పథకం గుర్తించినది. అట్లా చేయక పోయినట్లయితే హిందూ ముస్లిమ్‌లను రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను రూపొందించడంలో సహకరించుకొమని నచ్చచెప్పటం కష్టమవుతుందని భావించింది. అందుచేతనే కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక 383 మంది సభ్యులతో కూడిన రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను ఏర్పాటు చేయాలని ప్రతిపాదించినది. అందులో 93 మంది ప్రతినిధులు సంస్థానాల నుంచి, నలుగురు ప్రతినిధులు చీఫ్ కమిషనర్ల ప్రాంతాలు, బెలూచిస్తాన్ నుండి మిగిలిన 292 మంది ప్రతినిధులను బ్రిటిష్ ఇండియా ప్రాంతాల నుండి ఎన్నుకోవాలని సూచించింది. రాష్ట్రాలకు కేటాయించిన స్థానాలు ఆ ప్రాంత జనాభాలోని వివిధ కులమతాల సంఖ్యలు ఆధారంగా ప్రధాన

B R A O U

వర్గాలకు కేటాయించాలని ఏ ప్రాంతంలో జనాభా కనుగుణంగా ప్రతినిధులను ఎన్నుకోవాలని, ప్రతిపది లక్షల ప్రజలకు ఒక ప్రతినిధి ఉండాలని, ఒక ప్రాంతంలో ఒక్కొక్క కమ్యూనిటీకి కేటాయించిన ప్రతినిధులను ఆ రాష్ట్ర శాసనసభలో ఉన్న అదే కమ్యూనిటీ సభ్యులు ఎన్నుకొంటారు. మైనారిటీ వర్గాల వారికి ప్రాధాన్యతను ఇచ్చే విధానాన్ని కాబినెట్ మిషన్ ప్లాన్ వదిలివేసింది. రాష్ట్రాల నుండి 93 మంది ప్రతినిధులకు మించకుండా ఆయా రాష్ట్రాల జనాభా ఆధారంగా వాటి మధ్య విభజిస్తారు. స్వదేశీ సంస్థానాలనుండి రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు సభ్యులను ఎంపికచేసే విధానాన్ని స్వదేశీ సంస్థానాధీశులకు, శాసన సభకు మధ్య జరిగే చర్చద్వారా నిర్ణయిస్తారు. రాజ్యాంగ సభ రాష్ట్రాల కమిటీకి మధ్య సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధుల మధ్య జరిగిన సంప్రదింపులో 10% మంది సంస్థానాల్లో ప్రతినిధులను ఎన్నుకోవాలని మిగతా వారిని సంస్థానాధీశులు నియమిస్తారనే విధంగా ఒప్పందం కుదిరింది. ఎక్కువ మంది ప్రతినిధులను ఎన్నుకొంటారని ఊహించారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- రాజ్యాంగ సభను గురించి క్లుప్తంగా వివరించండి.
- కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక అనగానేమి?
- 1949 నవంబర్ 26వ తేదీ ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.

[illegible] రాజ్యాంగ సభ నిర్మాణం

క్యాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళిక సూచించిన షరతులకు లోబడి ఏర్పాటు చేయబోయే రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ పనిచేయాలి. కాబట్టి దానికి సర్వసత్తాక అధికారం లేదు. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు జరిగే ఎన్నికలలో పాల్గొనేందుకు ముస్లింలీగ్ అంగీకరించినది. 1946 సంవత్సరం జూలైలో జరిగిన ఎన్నికలలో బ్రిటిష్ రాష్ట్రాలకు కేటాయించిన 210 స్థానాలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ 199 పంజాబ్ యూనియన్ పార్టీ 2 ఇండిపెండెంట్లు [illegible] స్థానాలను గెలుచుకున్నారు. షెడ్యూల్డు క్యాస్టు ఫెడరేషన్ 2 కమ్యూనిస్టులు 1, ఇండిపెండెంట్లు 6 స్థానాలను గెలుచుకున్నారు. 79 ముస్లిమ్ ప్రాంతాలలో 73 స్థానాలను ముస్లింలీగ్, 3 స్థానాలను కాంగ్రెస్ ముస్లిమేతర పంజాబ్ యూనియన్ బెంగాల్ ప్రజా పార్టీ ఒక్కొక్క స్థానాన్ని గెలుచుకున్నాయి. ఫలితంగా 296 సభ్యులు గల సభలో ముస్లింలీగ్ 73 మంది సభ్యుల మద్దతు కలిగి ఉండగా కాంగ్రెస్ పార్టీ 202 సభ్యుల మద్దతును కలిగి ఉండేది. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభలో కాంగ్రెస్ పార్టీకి అత్యధిక మెజారిటీ ఉండటం ముస్లిం లీగ్‌కు నచ్చలేదు. ఎప్పుడైతే ఆపద్ధర్మ ప్రభుత్వంలో చేరటానికి కాంగ్రెస్ నిరాకరించిందో అప్పుడు ముస్లిం లీగ్ సహాయంతో ఆపద్ధర్మ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయాలన్న కోరికను వైస్రాయ్ తిరస్కరించటం కూడా దాని అయిష్టతకు గల ఏకైక కారణం. 1946 సెప్టెంబర్ [illegible] బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం చేసిన ప్రకటనతో పరిస్థితి ఇంకా సంక్లిష్టంగా మారినది. ఒక వేళ రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ రూపొందించిన రాజ్యాంగం భారత జనాభాలో ఎక్కువ మందికి ప్రాతినిధ్యం వహించినట్లయితే ఆ రాజ్యాంగాన్ని ఇష్టం లేనటువంటి ప్రాంతాలకు వర్తింపచేయటం జరగదని ప్రకటించింది. ఈ ప్రకటన అనంతరం మూడు రోజుల తరువాత జరిగిన రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ సమావేశానికి హాజరు కావడానికి ముస్లింలీగ్ నాయకులు తిరస్కరించారు. దీనితో పాటు భారతదేశంలోని అన్ని వర్గాల ప్రజలకు భారత రాజ్యాంగం ప్రాతినిధ్యం వహించుట లేదు కావున రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను రద్దుచేయాలని ముస్లింలీగ్ డిమాండ్ చేసింది. [illegible] రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ భారత యూనియన్‌కు రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించే కార్యక్రమంలో నిమగ్నమైంది

BRAOU

దేశాన్ని విభజించాలని జూన్ 3వ ప్రణాళికను అంగీకరించడంతో భారత డొమినియన్‌కు చెందిన ముస్లింలీగ్ సభ్యులు 1947 సంవత్సరం జూలై 14న అసెంబ్లీలో తమ స్థానాలను అలంకరించారు. బరోడా, బికనీర్, ఉదయపూర్, జయపూర్, జోధ్‌పూర్, రేవా, పాటియాల సంస్థానాల ప్రతినిధులు 1947 సంవత్సరం ఏప్రిల్ 28వ అసెంబ్లీలో ప్రవేశించారు. కాశ్మీర్, హైదరాబాద్ సంస్థానాలు తప్ప మిగతా సంస్థానాల ప్రతినిధులందరూ 1947 సంవత్సరం జూలై 14 వరకు శాసన సభలో చేరినారు. ఈ విధంగా సంస్థానాలను బ్రిటిష్ పాలిత ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే సంస్థగా రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ తయారైనది. 1947 సంవత్సరం అక్టోబర్‌లో కాశ్మీర్, 1948 సంవత్సరం నవంబర్‌లో హైదరాబాద్ సంస్థానాలు శాసనసభలో ప్రవేశించినాయి.

రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 9వ కొత్త ఢిల్లీలో మొదటి సమావేశమైనది. ముస్లింలీగ్ సభ్యులు హాజరు కాలేదు. కాని అకాలీ సిక్కులకు ప్రాతినిధ్యం వహించే ముగ్గురు సిక్కు ప్రతినిధులు కాంగ్రెస్ నామినేట్ చేసిన నాల్గవ సభ్యుడు, కాంగ్రెస్ హాజరైనాయి. రాజ్యాంగ సభలో సీనియర్ సభ్యుడైన సర్ సచ్చిదానంద సిన్హాను తాత్కాలిక సభాధ్యక్షునిగా ఎన్నుకొన్నది. తరువాత డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్‌ను రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ శాశ్వత అధ్యక్షునిగా ఎన్నుకొన్నది.

భారత ఉపఖండ విభజన వలన పాకిస్తాన్ ప్రత్యేక రాజ్యాంగ నిర్మాణసభను ఏర్పాటు చేయవలసిన అవశ్యకత ఏర్పడింది. 1947 సంవత్సరం జూలై 4న, 1947 సంవత్సరం భారత స్వాతంత్ర్య చట్టాన్ని బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌లో ప్రవేశపెట్టి అది 1947 సంవత్సరం జూలై 18న రాజామోదాన్ని పొందినది. ప్రతి దేశం రాజ్యాంగ నిర్మాణసభకు రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించుకొని, అవలంబించుటకు తిరుగులేని అధికారం ఉంటుంది. దీనితో పాటు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ దేశ కేంద్ర శాసనసభగా కూడా పనిచేయవలసి ఉన్నది. కావున ఇది రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభగా, శాసనసభగా రెండు విధులను నిర్వహించినది.

3.5 రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ స్వరూపం

అవిభక్త భారతదేశానికి ఎన్నుకొన్న రాజ్యాంగ సభ 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 9వ మొదటిసారి సమావేశమైన తరువాత తిరిగి భారత అధినివేశపు సర్వసత్తాక రాజ్యాంగ సభగా 1947 సంవత్సరం ఆగష్టు 14వ తిరిగి సమావేశమైనది. బెంగాల్, సింద్, నేఫా, బెలూచిస్తాన్, అస్సాంలోని శిల్‌హట్ జిల్లాకు చెందిన ప్రతినిధులు భారత రాజ్యాంగ సభలో సభ్యత్వాన్ని కోల్పోయారు. పశ్చిమబెంగాల్, తూర్పు పాకిస్తాన్ మొదలైన కొత్త రాష్ట్రాల శాసనసభలకు తిరిగి ఎన్నికలు జరిగాయి. దీని ఫలితంగా ఎప్పుడైతే 1947 సంవత్సరం అక్టోబర్ 31న రాజ్యాంగసభ తిరిగి సమావేశమైనదో అప్పుడు దాని సభ్యత్వం 383 నుండి 299 వరకు తగ్గిపోయింది. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని గురించి అనేక రకాలుగా ప్రశ్నించటం జరిగింది. ముఖ్యంగా అది ప్రజాస్వామికంగా ఎన్నికకాలేదని విమర్శించారు. సభ్యుల ఎన్నిక పద్ధతి ఏ విధంగా ఉన్నప్పటికీ రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ భారత ప్రజలందరికీ ప్రాతినిధ్యం వహించేదిగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని గూర్చి బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌లో అప్పటి ప్రధాన మంత్రి అయిన చర్చిల్ వ్యాఖ్యానిస్తూ 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 9వ సమావేశమైన రాజ్యాంగ సభ ఒక మతం వారికి మాత్రమే ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుందని వివరించాడు. చర్చిల్ ప్రకటనకు సమాధానంగా రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ అధ్యక్షులైన డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్ రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ మొదటి సమావేశానికి హాజరైన 210 మందిసభ్యులలో 154 మంది హిందువులని, 30 మంది సభ్యులు షెడ్యూల్డ్ కాస్టు, షెడ్యూల్డు తెగలకు చెందిన వారని, ఐదుగురు సిక్కులు, ఆరుగురు భారతీయ క్రైస్తవులని, ముగ్గురు ఆంగ్లో ఇండియన్‌లని, ముగ్గురు పార్సీలు, నలుగురు సభ్యులు ముస్లిం మతానికి చెందిన వారని స్పష్టీకరించాడు. దేశ విభజనానంతరం కులమత ప్రాతినిధ్యాల సమస్య తిరిగి తలెత్తలేదు. అసెంబ్లీ స్వరూపాన్ననుసరించి కాంగ్రెస్‌కే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం, 69 శాతం ఉన్న సీట్ల సంఖ్య విభజన తరువాత 82 శాతానికి పెరిగినది.

కాంగ్రెస్ పార్టీకి చెందిన అనేక మంది ప్రముఖులు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు ఎన్నికైనారు. ఉదాహరణకు ఇంతకు ముందు పార్టీ అధ్యక్షునిగా పనిచేసిన ఐదుగురు, అప్పటి ప్రెసిడెంట్ కాంగ్రెస్ కార్యాచరణ సంఘానికి చెందిన 14 మంది సభ్యులు 14 మంది ప్రాంతీయ కాంగ్రెస్ కమిటీల అధ్యక్షులు రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు ప్రతినిధులుగా ఎన్నికైనారు. ఇందువల్లనే రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ, కాంగ్రెస్ పార్టీ సభగా

BRAOU

[illegible]. కాని [illegible] ప్రమేయం [illegible] జాతీయ జీవితంలోని అన్ని రంగాల, మైనారిటీ వర్గాల వారికి [illegible] ప్రాతినిధ్యం కల్పించటానికి హృదయపూర్వకంగా ప్రయత్నించింది. అసాధారణ ప్రజ్ఞావంతులైన సభ్యులను రాజ్యాంగ నిర్మాణసభకు ఎన్నుకొనేటందుకుగాను అదర్శాలతో ప్రమేయం లేకుండా ప్రజ్ఞావంతులైన వారిని ఎన్నుకోవలసిందిగా పార్టీ అధిష్ఠాన వర్గం, ప్రాంతీయ కాంగ్రెస్ కమిటీలను ఆదేశించింది. న్యాయశాస్త్రం, పరిపాలన, జాతీయ వ్యవహారాలలో ప్రసిద్ధి పొందినటువంటి 12 మంది కాంగ్రెసేతర పార్టీ సభ్యులను కాంగ్రెస్ పార్టీ కార్యాచరణ సంఘం రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు ఎన్నిక చేసింది. డాక్టర్ అంబేద్కర్, అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు, హెచ్.ఎన్.కుంజ్రూ, ఎన్.జి.అయ్యంగారు, కె.సంతానము, ఎమ్.ఆర్.జయకర్, డాక్టర్ సిన్హా, కె.ఎం.మున్షీ [illegible] వారిలో చెప్పుకోదగినవారు. కార్యాచరణ సంఘం [illegible] సూచనల ద్వారా, క్రైస్తవులకు, ఆదివాసులకు, పెద్యూల్డు కులాల వారికి, స్త్రీలకు సరైన ప్రాతినిధ్యం లభించేటట్లు చూసింది. ఈ విధాన ఫలితంగా మైనారిటీ వర్గాల వారికి రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభలో సరైన ప్రాతినిధ్యం లభించినది. దేశ విభజన తరువాత రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే 235 మంది సభ్యులలో [illegible] మంది మైనారిటీ వర్గాలకు చెందినవారు ఉన్నారు. కె.సంతానము చెప్పినట్లుగా భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ, సోషలిస్టు పార్టీ, హిందూ మహాసభ తప్ప మిగతా అన్ని వర్గాల ప్రజాభిప్రాయానికి అసెంబ్లీలో ప్రాతినిధ్యం లభించినది. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభలో కమ్యూనిస్టులకు ఒక స్థానముండేది. కాని విభజన ఆ స్థానాన్ని పోగొట్టుకొన్నది. తిరిగి ఎన్నిక కాలేదు. ఏది ఏమైనప్పటికీ మార్క్సిస్టులు, ఫార్వర్డు బ్లాక్ మద్దతుదార్లు అసెంబ్లీలో ఉండేవారు. కాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళికను అనుసరించి రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించడం సోషలిస్టులకు నచ్చలేదు. కాబట్టి ప్రారంభంలో వారు అసెంబ్లీలో చేరలేదు. కాని స్వాతంత్ర్యానంతరం వారు తమ అభిప్రాయాన్ని మార్చుకొన్నారు. ఒక వేళ ఆహ్వానించినట్లయితే తాము అసెంబ్లీలో చేరటానికి [illegible] ఉన్నామని జయప్రకాశ్ నారాయణ్ నెహ్రూకు రాశారు.

నెహ్రూ వారికి అసెంబ్లీలో స్థానం కల్పించుదామని అనుకున్నప్పటికీ ఖాళీ స్థానాలు లేనందువల్ల ఏమీ చేయలేకపోయినాడు. 1948 సంవత్సరం మేలో సోషలిస్టులలో ఉన్న అసమ్మతి వర్గం వారి ప్రాబల్యం వలన రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను రద్దుచేసి వయోజన ఓటుహక్కు ప్రాతిపదికగా అసెంబ్లీని పునర్నిర్మించాలని తీర్మానించారు. [illegible]న్ని గట్టిగా సమర్థించే ఎం.ఆర్.జయకర్, టాండన్, శ్యామ ప్రసాద్ ముఖర్జీ మొదలైన వారి అభిప్రాయాలు హిందూమహాసభ ఆలోచనా విధానం రాజ్యాంగం వ్యవస్థా పూర్వక దృక్పథం విషయంలో ఒకే విధంగా ఉన్నందున రాజ్యాంగ సభలో హిందూ మహాసభకు సభ్యత్వం లేకపోవటం దాని పనితనంపై ఎటువంటి ప్రభావం చూపించలేదు. ఇంతేకాక రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభలో ఉన్న ఇతర కాంగ్రెస్ సభ్యులు సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయాలకు సంబంధించిన విప్లవాత్మక భావాలను మొదలుకొని తిరోగమన భావాలను కలిగి ఉండటమేకాక, రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభలో వాటిని వ్యక్తపరచటానికి వారు [illegible]ని పార్టీలో వివిధ అభిప్రాయాలు, ఆదర్శాలు కలిగి ఉన్నటువంటి అనేక వర్గాలున్నాయని జాతీయ జీవనానికి దర్పణంగా కావాలంటే ఇది సహజం అనివార్యమని నెహ్రూ 1939 సంవత్సరంలోనే వివరించాడు. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ కూడా అదే విధంగా జాతిని ప్రతిబింబించేదిగా తయారై ఉన్నది.

రాజ్యాంగ సభ మరొక ప్రత్యేక లక్షణాన్ని కూడా కలిగి ఉన్నది. 1948 సంవత్సరంలో ప్రాంతీయ శాసన సభలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే 106 మంది సభ్యులుండేవారు. వారితో ఆరుగురు ప్రాంతీయ ప్రధాన మంత్రులు, ఒక డజన్ మంది మంత్రులుగా పనిచేసిన వారు ఉన్నారు. 1946లో అసెంబ్లీ [illegible] ద్వంద్వ [illegible] అనుమతించటం వల్ల ఇది సాధ్యమైంది. దీనితో పాటు నూతన రాజ్యాంగాన్ని ఆమోదించి నూతన శాసనసభ ఏర్పడేంతవరకు రాజ్యాంగ సభ కేంద్ర శాసన బాధ్యతలను కూడా నిర్వహిస్తూ ప్రభుత్వంలో భాగంగా పనిచేసింది. ఇందువల్ల రాజ్యాంగ సభలో 14 మంది కేంద్ర మంత్రులు, ముగ్గురు రాష్ట్ర మంత్రులు, ఉపమంత్రి సభ్యులుగా ఉండేవారు. రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ్యులు కానటువంటి వారు కేంద్ర మంత్రివర్గ సభ్యులై ఉన్నందున రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనే వారు కాని వారికి ఓటు హక్కు లేదు.

[illegible] రాజ్యాంగ నిర్మాణం

రాజ్యాంగ ప్రతిని తయారుచేయడం సులభమైన విషయం కాదు. ఎందుకంటే ఇది జాతి ప్రాతినిధ్యం కాక ఆ జాతి ప్రజల ఆశయాలను ప్రతిబింబిస్తుంది. రాజ్యాంగసభ రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించటానికి [illegible]

BRAOU

పద్ధతిని అవలంబించటానికి నిశ్చయించి అనేక కమిటీలను ఏర్పాటు చేసింది. వాటిలో నిబంధనల కమిటీ, స్టీరింగ్ కమిటీ, సలహా కమిటీ, ముసాయిదా కమిటీ, కేంద్ర అంశాల కమిటీ, యూనియన్ రాజ్యాంగ కమిటీ, ప్రాంతీయ రాజ్యాంగ కమిటీ, రాష్ట్ర కమిటీ పేర్కొనదగినవి. రాజ్యాంగ రూప కల్పనలో ఒక 20 మంది వ్యక్తులు మాత్రమే ఎక్కువ ప్రభావాన్ని చూపించారని గ్రాన్ విలి ఆస్టిన్ అభిప్రాయపడినాడు. వారు రాజేంద్ర ప్రసాద్, నెహ్రూ, సర్దార్ పటేల్, ఆజాద్ అంబేద్కర్, సీతారామయ్య, అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యర్, ఎన్.జి.అయ్యంగారు, కె.ఎం.మున్షి లార్డ్ సిన్హా, ఎం.ఎ.అయ్యంగారు, జైరాందాస్, దౌలత్‌రామ్, శంకరరావ్, దేవ్‌దుర్గాబాయ్, ఆచార్య కృపలాని, వి.టి.కృష్ణమాచారి, ఎస్.పి.ముఖర్జీ, బి.ఎన్.రావ్. ఈ 20 మందిలో నెహ్రూ మరియు పటేల్ రాజ్యాంగ సభలో ఎక్కువ అధికారాన్ని, ప్రాబల్యాన్ని చలాయించారు. రాజ్యాంగ సభ సభ్యులు కాంగ్రెస్ పార్టీలో మరియు కేంద్ర ప్రభుత్వములో ముఖ్యమైన పదవులను కలిగియున్న జాతీయ నాయకులైనందువలన ఎక్కువ ప్రాబల్యాన్ని చూపించగలిగారు. అయినప్పటికి రాజ్యాంగ సభలో విధాన నిర్ణయాలు ప్రజాస్వామిక పద్ధతిలో తీసుకోబడినవి. గ్రాన్ విల్లీ ఆస్టిన్ గారు చెప్పినట్లు భారత రాజ్యాంగం కొద్ది మంది అవసరాలను వ్యక్తీకరించటం కంటే అత్యధిక సంఖ్యాకుల అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నది.

రాజ్యాంగ సభ మొదటి ప్రాథమిక సమావేశం 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 9 సోమవారం 11 గంటలకు తాత్కాలిక అధ్యక్షుడైన డాక్టర్ సిన్హా అధ్యక్షతన ప్రారంభమైనది. ఈ సమావేశంలో నెహ్రూ లక్ష్యాల, ఆశయాల తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టినాడు. మిగతా సమయంలో ఈ తీర్మానంపై చర్చలు జరిగి రెండవ పూట వరకు కొనసాగాయి. 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 21న రాజ్యాంగ సభ సంస్థానాధీశులు రాజ్యాంగ సభలో చేరటానికి గల షరతుల విషయంలో వారితో సంప్రదించేటందుకు రాష్ట్రాల కమిటీ నియమించింది.1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 23న రాజ్యాంగ సభ సమావేశాలు వాయిదా పడ్డాయి.

1947 సంవత్సరం జనవరి 29న ప్రారంభమైన రెండవ సమావేశంలో రాజ్యాంగ సభ ఒక స్టీరింగు కమిటీని, సభా కార్యక్రమాల నిర్ణయ కమిటీని కేంద్ర అధికారాల సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. లక్ష్యాలు, ఆశయాలకు సంబంధించిన తీర్మానాన్ని 1947 సంవత్సరం జనవరి 22న రాజ్యాంగ సభ ఆమోదించినది. ఈ తీర్మానంలో భారతదేశాన్ని సర్వసత్తాక గణతంత్ర రాజ్యంగా రూపొందించాలని ప్రకటించింది. నూతన రాజ్యాంగం అమలులోనికి వచ్చిన తరువాత భాషా, సంస్కృతి, పరిపాలన, ఆర్థిక విషయాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని సాధ్యమైనంత వరకు రాష్ట్రాలను సజాతీయమైన భాగాలుగా ఏర్పాటు చేయటానికి సత్వర చర్యలు తీసుకోవాలని కూడా అంగీకరించారు. ఎట్టకేలకు భారతీయులకు తమ గమ్యాన్ని తాము నిర్ణయించుకొనే స్వేచ్ఛ లభించినది. ఎంతో కాలంగా ఎదురు చూస్తున్న ఆశయాలను, లక్ష్యాలను జాతీయ సంస్థలను నిర్మించుకొనే అవకాశాన్ని భారతీయులు పొందారు. రాజ్యాంగం దానంతట అదే నూతన సమాజాన్ని సృష్టించలేదని, ఇది ఒక మార్గాన్ని నిర్దేశించేందుకు మాత్రమే ఉద్దేశించిందనే విషయాన్ని రాజ్యాంగ నిర్మాతలు గుర్తించారు.

రాజ్యాంగ నిర్మాతలు సామాన్య మానవుని కనీస అవసరాలను తీర్చుట ద్వారా సామాజిక మార్పును తీసుకురావాలని నిశ్చయించారు. ఈ మార్పు అనేది భారతీయ సమాజానికి నూతన శక్తిని మరింత ఆలోచన విధానాన్ని రేకెత్తిస్తుందని భావించారు. అనేక రాజ్యాంగ నిబంధనలు పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం అనగా ప్రత్యక్ష ఎన్నికలు, ప్రాథమిక ఎన్నికలు, ప్రాథమిక హక్కులు ఆదేశ సూత్రాలు, శాసన కార్యనిర్వహణ, న్యాయ శాఖలకు సంబంధించిన కొన్ని అంశాలు ఏకత్వం, స్థిరత్వాలను కాపాడుటద్వారా మార్పును ప్రవేశ పెట్టటానికి ఉద్దేశించినాయి. రాజ్యాంగంలోని సమాఖ్య, భాషా, శాసన సంబంధమైన నిబంధనలను ముసాయిదా రూపకల్పనపై జాతీయ ఐక్యత స్థిరత్వం అనే అంశాలు ఎంతో ప్రభావాన్ని చూపించాయి. భారత రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ఇతర రాజ్యాంగ నిర్మాతల అనుభవాల నుండి లాభం పొందాలని భావించి, కొన్ని రాజ్యాంగ లక్షణాలను, అనేక ఇతర రాజ్యాంగాలనుండి తీసుకున్నారు. దానితో పాటు ప్రస్తుత రాజ్యాంగం 1935 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టంలోని అనేక అంశాలను అరువు తెచ్చుకున్నది. సాంఘిక, ఆర్థిక మార్పులు తేవటానికి వారికి అనేక నమూనాలు అందుబాటులో ఉన్నప్పటికీ, చివరిగా వారికి ఇంతకు ముందే పరిచయమున్నటువంటి పార్లమెంటరీ పద్ధతిని (వెస్ట్ మినిస్టర్ మోడల్) అవలంబించాలని నిర్ణయించారు. రాజ్యాంగ సభ సభ్యులనేకులపై గాంధీజీ ప్రభావం ఉన్నప్పటికీ (Gandhian model) అవలంబించకపోవటం ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తుంది.

BRAOU

స్వయం సమృద్ధమైనటువంటి గ్రామపంచాయతీ అనేది ప్రాథమిక రాజకీయ విభాగంగా ఉండాలని గాంధీ పద్ధతి భావిస్తుంది. చురుకైన పాత్ర నిర్వహించే పంచాయతీలు గ్రామ జీవితాన్ని పునరుజ్జీవం చేయటమేగాక ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రాథమిక గ్రామ స్థాయి వరకు తీసుకుపోవడం అనే విషయం రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభకు ఎంతగానో నచ్చింది. అయినప్పటికీ అప్పుడు దేశంలో నెలకొని ఉన్న పరిస్థితులకు ఇది అనుగుణంగా లేదన ఉద్దేశంతో దీనిని ఇష్టపడలేదు. అన్ని విషయాలను కూలంకషంగా చర్చించిన తరువాతనే రాజ్యాంగసభ పాశ్చాత్య పద్ధతిపైన ఆధారపడివున్న పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ విధానాన్ని భారతదేశంలో ప్రవేశ పెట్టాలని నిశ్చయించింది. నెహ్రూ నాయకత్వంలోని కాంగ్రెస్ పార్టీ కార్యాచరణ సంఘం నియమించిన అనుభవజ్ఞుల సంఘమే ఈ పద్ధతిని అవలంబించాలని సూచించింది.

కేంద్ర, ప్రాంతీయ రాజ్యాంగాల కమిటీ నివేదికలు కూడా ఈ పద్ధతినే అవలంబించాలని సిఫారసు చేసినవి. 1935 చట్టం నుండి అనేక అంశాలను తీసుకుంటూ ప్రత్యక్ష పార్లమెంటరీ, సమాఖ్య రాజ్యాంగాన్ని ఏర్పాటు చేయాలని కమిటీ సిఫారసు చేసింది. కమిటీ చర్చా నివేదికలో గాంధియన్ పద్ధతిని గురించిన ఒక్క జాడ కూడా లేదు.

కాని పంచాయతీరాజ్ అనే గాంధీ భావన నిర్దేశక నియమాలలో చోటు చేసుకున్నది. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ సభ్యులందరికీ పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్య ఏకాభిప్రాయమున్నదని చెప్పవచ్చును. రాజ్యాంగ నిర్మాతలు వాంఛనీయ సామాజిక మార్పు ప్రజాస్వామ్య విలువలను పెంపొందించుటకు ఉపయోగపడుతాయనే భావనతో, ప్రాథమిక హక్కులు ఆదేశిక సూత్రాలు అనే వాటిని రాజ్యాంగంలో పొందుపరచినారు.

యదార్థంగా రాజ్యాంగ నిర్మాణ కార్యక్రమం ఏప్రియల్ 22 నుండి మే 2 వరకు జరిగిన మూడవ సమావేశంలో ప్రారంభమైనది. నెహ్రూ కేంద్ర అధికారాల సంఘ నివేదికను పటేల్ ప్రాథమిక హక్కులకు, మైనారిటీలకు సంబంధించిన సలహా సంఘపు తాత్కాలిక నివేదికను సమర్పించాయి. రాజ్యాంగసభ ప్రాథమిక హక్కులపైన చర్చను ప్రారంభించింది. ఇది నెహ్రూ, పటేల్ ఆధ్వర్యంలో కేంద్ర రాజ్యాంగం రాష్ట్రాల రాజ్యాంగ సంఘాలను నియమించింది. దేశ విభజన నిర్ణయానంతరం జూలై 14న ప్రారంభమైన రాజ్యాంగ నాల్గవ సమావేశం 1947 సంవత్సరం జూలై 31 వరకు కొనసాగినది. రాజ్యాంగ సభ తాను నియమించిన అనేక సంఘాల నుండి నివేదికలను స్వీకరించింది. ఇది ప్రాంతీయ రాజ్యాంగ నమూనాపై చర్చను ప్రారంభించింది. జాతీయ పతాకాన్ని ఆమోదించటంతో పాటు కేంద్ర రాజ్యాంగ సూత్రాలపై చర్చను మొదలుపెట్టింది.

రాజ్యాంగసభ 5వ సమావేశం స్వాతంత్ర్య దినోత్సవ సందర్భంగా అనగా 1947 సంవత్సరం ఆగస్టు 14న జరిగినది. ఈ సమావేశం పటిష్ఠమైన కేంద్రం కావాలనే కేంద్ర అధికారాలను గురించిన రెండవ నివేదికను చర్చించింది. ఇది అల్పసంఖ్యాకులకు, ప్రాథమిక హక్కులకు, ఆదేశ సూత్రాలకు సంబంధించిన నివేదికలను కూడా చర్చించింది.

రాజ్యాంగ సభ చివరిగా 1947 సంవత్సరం ఆగస్టు 29న డాక్టర్ అంబేద్కర్ అధ్యక్షతన ఏడుగురు సభ్యులతో కూడిన ముసాయిదా సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యర్, ఎన్.జి.అయ్యంగార్, కె.ఎం.మున్షి, టి.టి.కృష్ణమాచారి, మహ్మద్ సాదుల్లా మరియు మాధవరావ్‌ల కమిటీలోని ఇతర సభ్యులు తరువాత మాధవరావు స్థానంలో జి.ఎల్.మిత్తాను మరణించిన డి.పి.ఖైతాన్ స్థానంలో టి.టి.కృష్ణమాచారి నియమితులైనారు. భారత ప్రభుత్వానికి న్యాయ సలహాదారైన బి.ఎన్.రావు ముసాయిదా సంఘానికి సలహాదారుగా తోడ్పడినారు. 1935 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టం వివిధ సంఘాల నివేదికలు, రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ నిర్ణయాల ఆధారంగా బి.ఎన్.రావుగారి సహాయంతో రాజ్యాంగ ముసాయిదా సంఘం రాజ్యాంగ ముసాయిదాను తయారు చేసింది. ముసాయిదా సంఘం పని ఎంతో ప్రాముఖ్యాన్ని కలిగి ఉన్నది. 1948 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి 21న ముసాయిదా సంఘం రాజ్యాంగ ముసాయిదాను ఆమోదం కోసం రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ ముందుంచింది. రాజ్యాంగ ముసాయిదా అదే నెలలో అచ్చయింది. రాజ్యాంగ ముసాయిదాపై దేశవ్యాప్తంగా ప్రజలు, పత్రికలు ప్రాంతీయ శాసనసభలకు తమ అభిప్రాయాలను వెలిబుచ్చేందుకు సుదీర్ఘమైన 8 నెలల విరామ కాలం మంచి అవకాశాన్ని ఇచ్చింది. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ముసాయిదా రాజ్యాంగంపై సాధారణ

BRAOU

చర్చను 1948 సంవత్సరం నవంబర్ 4న ప్రారంభమై నవంబర్ 9 వరకు కొనసాగింది. దీని తరువాత ముసాయిదా రాజ్యాంగ ద్వితీయ పఠనం 1948 నవంబర్ 15 నుండి ప్రారంభమై 1949 అక్టోబర్ 17 వరకు కొనసాగినది.

రాజ్యాంగ బిల్లుపైన మూడవ పఠనం 1949 సంవత్సరం నవంబర్‌లో ప్రారంభమై 1949 నవంబర్ 26న చివరిగా రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ దానిని ఆమోదించినది. రాజ్యాంగపు అనేక విషయాలను గురించి రాజ్యాంగ సభ సభ్యులు అడిగిన అనేక ప్రశ్నలకు సమాధానమిస్తూ ముసాయిదా కమిటీ అధ్యక్షుడు, సభ్యులు ముసాయిదా రాజ్యాంగాన్ని సమర్థిస్తూ వారికి నచ్చచెప్పారు. ముసాయిదా సంఘ అధ్యక్షుని అభిప్రాయాలను వినటానికి చాలా సమయం వినియోగించటం వలన సభ్యులకు చర్చను ప్రారంభించటానికి అవకాశం లేక పోయినదని భారత రాజ్యాంగాన్ని గురించి రచయితలు తమ అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చారు.

3.7 ముగింపు

మొత్తంమీద రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభ 165 రోజుల్లో 11 సమావేశాలు జరుపగా వాటిలో 114 రోజులు ముసాయిదా రాజ్యాంగాన్ని చర్చించుటకే ఉపయోగించారు.

రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ చివరి సమావేశం 1950 సంవత్సరం జనవరి 24న జరిగింది. దీనిలో డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్‌ను నూతన రాజ్యాంగం క్రింద భారత గణతంత్ర రాజ్యానికి మొదటి రాష్ట్రపతిగా ఏకగ్రీవంగా ఎన్నుకున్నారు. ఈ పనితో రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ పని పూర్తయింది. డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్ భారత గణతంత్ర రాజ్య అధ్యక్షులుగా 1950 జనవరి 26న పదవీ బాధ్యతలను స్వీకరించారు. నూతన రాజ్యాంగం తాత్కాలిక నిబంధనల ప్రకారం రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ భారతదేశ తాత్కాలిక పార్లమెంటు అయినది.

3.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. క్యాబినెట్ మిషన్ ప్రణాళికలోని ప్రతిపాదనలను చర్చించండి.
2. రాజ్యాంగ సభ నిర్మాణాన్ని వర్ణించండి.
3. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని గురించి చర్చించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. 1928 సంవత్సరం ముసాయిదా రాజ్యాంగంపై మోతీలాల్ నెహ్రూ ఉపసంఘం ప్రతిపాదనలను వివరించండి.
2. క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలను పరిశీలించండి.
3. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ పట్ల ముస్లింలీగ్ దృక్పథాన్ని పరిశీలించండి.
4. రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ప్రత్యేక లక్షణాలను పేర్కొనండి.

డాక్టర్ ఎమ్.రాంచందర్

BRAOU

భాగం – 4: భారత రాజ్యాంగం - ముఖ్య లక్షణాలు

విషయక్రమం

4.0 ఉద్దేశం

4.1 పరిచయం

4.2 ప్రస్తావన

4.3 సమాఖ్య నిర్మాణం

4.4 పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం

4.5 స్వతంత్ర న్యాయశాఖ

4.6 ఒకే రాజ్యాంగం; ఒకే పౌరసత్వం

4.7 ప్రాథమిక హక్కులు, నిర్దేశిక నియమాలు

4.8 నమూనా ప్రశ్నలు

4.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవటం వల్ల మీరు

- భారత రాజ్యాంగ స్వరూపం
- దాని మౌలిక లక్షణాలను గురించి తెలుసుకొంటారు

4.1 పరిచయం

రాజకీయంగా వ్యవస్థీకృతమైన సమాజంలో ప్రాథమికమైన నియమాలను వివరించే మౌలిక చట్టాన్ని రాజ్యాంగం అంటారు. నియంతృత్వ పరిపాలనకు ప్రతిచర్యగా రాజ్యాంగం లేక రాజ్యాంగతవాదం అనేది ఉద్భవించాయి. పాశ్చాత్య సమాజాల చారిత్రిక అభివృద్ధి క్రమంలో ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వాలు ఆవిర్భవించాయి. దీనిలో రాజ్యాంగమనేది అదేశ ప్రాథమిక చట్టంగా ఏర్పాటైంది.

సాధారణంగా రాజ్య ఆశయాలను, లక్ష్యాలను సాధించేటందుకు అవసరమైనటువంటి వ్యవస్థాపూర్వక నిర్మాణాన్ని వివరించే చట్టబద్ధమైన అధికారిక ప్రక్రియే రాజ్యాంగం అని భావించడం జరుగుతున్నది. బ్రిటిష్ వలసవాద పాలననుండి రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం పొందిన అనంతరం స్వేచ్ఛా భారతదేశానికి అనుగుణమైన రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించేటందుకు భారత రాజ్యాంగ నిర్మాతలు సుదీర్ఘంగా ఆలోచనలు చేయవలసి వచ్చింది. భారత రాజ్యాంగం అనేక రాజీలు, రాయితీల ఫలితంగా ఏర్పడిందని కొంతమంది అభిప్రాయం. భారత రాజ్యాంగ పరిణామంలో మైలురాళ్లుగా పేర్కొనే 1919 1935 సంవత్సరాలు భారత ప్రభుత్వ చట్టాలు భారత రాజ్యాంగ స్వరూపంపై ఎంతో ప్రభావాన్ని చూపించాయి.

భారత రాజ్యాంగం పాశ్చాత్య ఉదారవాదం, ప్రజాస్వామ్య సామ్యవాదం, గాంధీయువాదం మొదలైన భావనల కలయిక ద్వారా ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు. పాశ్చాత్య ఉదార సంస్థలైన గణతంత్ర, ప్రజాస్వామ్య, లౌకిక, సమాఖ్య, స్వతంత్ర న్యాయశాఖ వంటి సంస్థలను ఎంతో కాలం నుంచి నిరంతరంగా కొనసాగిన బ్రిటిష్ పాలన మన దేశానికి తీసుకొచ్చింది. అదే విధంగా సాంఘిక న్యాయత, సంక్షేమ రాజ్యం అనే భావనలు భారత రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ భాగంలో స్థానాన్ని సంపాదించుకున్నవి. గాంధేయ తత్వ్త్రభావం కూడా అదే

BRAOU

సూత్రాలపై కన్పిస్తుంది. దీనిని దృష్టిలో ఉంచుకొని భారత రాజ్యాంగాన్ని "ప్రపంచంలో అత్యుత్తమ రాజ్యాంగమని' ఐవర్ జెన్నింగ్స్ వర్ణించాడు.

4.2 ప్రస్తావన

మన రాజ్యాంగ లక్ష్యాల ఆవిర్భావ జాడలు 1946 సంవత్సరం డిసెంబర్ 13వ నెహ్రూ ప్రతిపాదించిన ఒక ప్రసిద్ధి చెందిన చారిత్రక లక్ష్యాల తీర్మానంలో ఉన్నాయి. తదనంతరం పై తీర్మానం 1947 సంవత్సరం జనవరి 22న రాజ్యాంగసభ ఆమోదించింది.

లక్ష్యాల తీర్మానంలోని ముఖ్యాంశాలు

1. భారత దేశాన్ని ఒక సర్వసత్తాక గణతంత్ర రాజ్యంగా ప్రకటించటం, రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించటం.

2. బ్రిటీష్ ఇండియా ప్రాంతాలు, స్వదేశీ సంస్థానాలు, భారత దేశాన్ని సర్వసత్తాక గణతంత్ర రాజ్యంగా ప్రకటించాలని వాంఛించే ఇతర రాష్ట్రాలు భారతదేశంలో ఉంటాయి.

3. ప్రభుత్వ వేర్వేరు అంగాల అన్ని అధికార విధులను ప్రజల నుండి సంక్రమించినవిగా భావించాలి.

4. రాజ్యం తన ప్రజలకు సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సమానత్వం, ఇతర్రత్రా సమానమైన అవకాశాలు సమన్యాయం ప్రసాదించుటకు పాటుపడాలి.

5. అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు, వెనుకబడిన కులాలకు, వెనుకబడిన వర్గాలకు తగినటువంటి రక్షణలు కల్పించటం.

6. అంతర్జాతీయ శాంతి, భద్రతలను పటిష్టపరచటం.

రాజ్యాంగం ప్రాథమిక తత్వాన్ని ప్రతిబింబించే ప్రస్తావనను భారత రాజ్యాంగం కలిగి ఉన్నది. మరొక విధంగా చెప్పాలంటే రాజ్యాంగ స్వరూపాన్ని అవగాహన చేసుకోవడానికి ఎంతగానో తోడ్పడుతుంది. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే రాజ్యాంగ సారాంశాన్ని సంక్షిప్తంగా వివరిస్తున్న ప్రస్తావన రాజ్యాంగంలో అంతర్భాగం కాకపోయినప్పటికీ, ఇది రాజ్యాంగ లక్ష్యాలను, ఆశయాలను తెలుపుతుంది. రాజ్యాంగ ప్రస్తావన ఈ విధంగా ఉన్నది. 'భారత ప్రజలమైన మేము భారత దేశాన్ని సార్వభౌమ, సామ్యవాద, లౌకిక ప్రజాస్వామ్య గణతంత్ర రాజ్యంగా నెలకొల్పుటకు, పౌరులందరికీ సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ న్యాయాన్ని, ఆలోచన, భావ ప్రకటన, విశ్వాసాన్ని ప్రకటించడంలో స్వేచ్ఛాధర్మం, ఆరాధన, వీటి స్వాతంత్ర్యాన్ని, హోదా అవకాశాలలో సమానత్వాన్ని చేకూర్చుటానికి వారందరిలో వ్యక్తి గౌరవాన్ని, జాతి ఐక్యతను అఖండతను సమకూర్చే సౌభ్రాతృత్వాన్ని పెంపొందించటానికి, సత్యనిష్ఠాపూర్వకంగా తీర్మానించుకొని ఈ 1949వ సంవత్సరం, నవంబరు 26వ తేదీన మా సంవిధానసభ ద్వారా ఈ సంవిధానాన్ని అంగీకరించి, శాసనం చేసి మాకు మేము ఇచ్చుకొన్నాం.

సామ్యవాద, లౌకిక అనే ఈ రెండు పదాలు ప్రారంభం నుండి రాజ్యాంగ ప్రస్తావనలో చేర్చలేదని గుర్తించాలి. 1976లో ఆమోదించిన 42వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా వీటిని ప్రస్తావనలో చేర్చడం జరిగింది. ప్రస్తావనలోని పదజాలాన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించినట్లయితే, రాజ్యాంగం ప్రజల పేరు మీద రూపొందించి ఆమోదించినదని తెలుస్తున్నది. రాజ్యాంగం ఇతరులు మనపై రుద్దలేదనే విషయాన్ని ఇది విశదీకరిస్తుంది. గణతంత్ర, ప్రజాస్వామ్య లక్షణాలను నొక్కిచెప్పటం; వారసత్వ పాలనకు, నియామకానికి తావులేదని తెలియజేస్తున్నది. దేశాధినేత (ప్రెసిడెంట్) ఎన్నికకు అవకాశం కల్పిస్తున్నందున దీనిని గణతంత్ర రాజ్యం అంటారు. దీనితో పాటు అన్ని ముఖ్య రాజకీయపదవుల ఎంపికకు ప్రజల సమ్మతి లేదా అనుమతి ఉంటుంది. భారత రాజ్యాంగ ప్రజాస్వామిక తత్వం అన్ని స్థాయిలలో ప్రతినిధుల ఎంపికను ప్రజల నిర్ణయం ద్వారా మాత్రమే జరుపుతాయని తెలుపుతుంది. ఈ లక్ష్యాన్ని సాధించటానికి సార్వజనీన ఓటు హక్కు అనేది సాధనంగా ఉపయోగపడుతుంది.

ప్రస్తావనలోని లౌకిక దృక్పథం, లౌకికవాదంవల్ల రాజ్య విధానాన్ని స్పష్టీకరిస్తున్నది. భారతీయ సమాజం విభిన్న మతాలకు నిలయమవటం వల్ల లౌకిక రాజ్యాన్ని ఏర్పాటు చేయవలసి వచ్చింది. లౌకిక

BRAOU

వాదం అంటే మతాతీతత అని భావించరాదు. అన్ని మతాల వర్గాల వారికి సమానంగా విశ్వాస ఆరాధన స్వాతంత్ర్యాలు కల్పించటమని అర్థము. కాబట్టి రాజ్యం ఏ ఒక్క మతంతో సంబంధాన్ని పెట్టుకోదు. ఇంకొక విధంగా చెప్పాలంటే మతానికి రాజ్యంతో సంబంధం లేదు. కేవలం అది పౌరునికి సంబంధించిన సొంత విషయమని గుర్తించడం జరిగింది.

సామ్యవాద లక్ష్యానికి కూడా చాలా ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. భారత రాజ్యాంగం, సామ్యవాద రాజ్యాలైన రష్యా, చైనాలు పేర్కొన్న సామ్యవాదం అనే పదాన్ని నిర్వచించడం చాలా కష్టం. ఆక్స్‌ఫర్డ్ నిఘంటువు 'మూలధనం, భూమి మొదలైన ఉత్పత్తి కారకాలన్నీ సమాజం ఆధీనంలో ఉండి వాటి పాలనను ప్రజలందరి సమష్టి శ్రేయస్సుకు ఉపయోగించే విధంగా సమాజాన్ని వ్యవస్థీకరించాలనే విధానం లేదా సిద్ధాంతాన్నే సామ్యవాదం' అని నిర్వచించింది. ఈ నిర్వచనం ప్రకారం పేదరిక నిర్మూలన, అసమానతల తొలగింపు, సమన్యాయాన్ని అందించే బాధ్యత రాజ్యమే నిర్వహించాలని చెప్పవచ్చు.

సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ అంశాలకు సంబంధించిన విషయాలలో న్యాయం జరగాలంటే కుల, మత, వర్గ, లింగ, తెగల వివక్షతలను రద్దుచేయవలసి ఉంటుంది. అంటే సమన్యాయం అస్పృశ్యతా నిర్మూలన, హోదా అవకాశాలలో, సమానత్వం మొదలైనవి. ప్రజలందరికీ తగినంత జీవనభృతిని సంపాదించుకొనే అవకాశం ధనిక పేదల మధ్య తారతమ్యాలు తగ్గించటం ఆర్థిక న్యాయంలోని అంతర్భాగాలు. సార్వజనీన వయోజన ఓటు హక్కు సంస్థలను ఏర్పరుచుకోటానికి అవకాశాన్ని కల్పించడం ద్వారా రాజకీయ సమానత్వం సూత్రాన్ని పాటించడం రాజకీయ న్యాయంలో ఉంటాయి. వ్యక్తి గౌరవం, జాతి ఏకత్వం, అఖండత అనేవి సౌభ్రాతృత్వం కావాలని కాంక్షిస్తాయి. ఇది మానవులందరూ స్వేచ్ఛగా జన్మించారని, హోదా హక్కుల విషయంలో అందరూ సమానమనే ప్రమేయంపై ఆధారపడి ఉన్నది.

భారత రాజ్యాంగం ఇతర లిఖిత రాజ్యాంగాలన్నింటికంటే పెద్దది. కేంద్రం, రాష్ట్రాలు, ఇతర ప్రభుత్వాంగాల అధికారాలను గురించిన అతి సూక్ష్మమైన అంశాలను కూడా వివరంగా రాయడం చేత రాజ్యాంగం పెద్దదిగా తయారైనది. ప్రస్తుతం భారత రాజ్యాంగం 416 ప్రకరణలు 9 షెడ్యూళ్లతో 22 అధ్యాయాలుగా ఉన్నది.

భారత రాజ్యాంగం దృఢ, అదృఢ లక్షణాలను కలిగి ఉన్నది. రాజ్యాంగంలోని కొన్ని కారణాలను పార్లమెంట్ సాధారణ మెజారిటీతో సులభంగా సవరించవచ్చు. కొన్ని అంశాలను ప్రత్యేకమైన మెజారిటీ ద్వారా అనగా మూడింట రెండు వంతుల సభ్యుల మెజారిటీతో పార్లమెంట్ సవరణ చేయవచ్చు. ప్రాథమిక హక్కులు, ఆదేశ సూత్రాల సవరణకు పైవిధానం వర్తిస్తుంది. మూడవ పద్ధతి ప్రకారం రాజ్యాంగ సవరణకు రాష్ట్రాల శాసన సభలు పార్లమెంట్ మూడింట రెండు వంతుల మెజారిటీతో ఆమోదించినప్పుడే అమలులోకి వస్తుంది. పైవిధంగా రెండవ, మూడవ సవరణ పద్ధతులు దృఢంగా ఉండగా మొదటి సవరణ పద్ధతి సరళంగా ఉన్నది. అందుచేత భారత రాజ్యాంగం దృఢ మరియు సరళ లక్షణాలను మేళవించుకొన్నది అని చెప్పవచ్చు.

4.3 సమాఖ్య నిర్మాణం

భారత రాజ్యాంగం 1935 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టపు వారసత్వాన్ననుసరించి భారతదేశంలో సమాఖ్య ప్రభుత్వ విధానాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. సమాఖ్య అనే పదాన్ని జాతి ఐక్యతను, అఖండతను కొనసాగించేందుకు ఉద్దేశ పూర్వకంగా ఉపయోగించక పోయినప్పటికీ భారత దేశాన్ని రాష్ట్రాల యూనియన్‌గా వర్ణించారు. భాష, ప్రాంత, మతపరమైన వైవిధ్యాలను ప్రతిబింబించే బహుత్వ స్వభావం సమాఖ్య విధానాన్ని అనివార్యం చేసింది. తదనుగుణంగా అధికారాలు, కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య పంపిణీ జరిగింది. అధికారాలను కేంద్ర జాబితా, రాష్ట్ర జాబితా, ఉమ్మడి జాబితాగా విభజించి మిగిలిన అవశేషాధికారాలను కేంద్రానికి ఇవ్వడం జరిగింది. భారత సమాఖ్యను అనేక మంది పండితులు అనేక విధాలుగా నిర్వచించారు. ఉదాహరణకు కె.సి. వేర్ భారత సమాఖ్యను 'క్వాజీ ఫెడరల్' అనగా అర్థ సమాఖ్య అని వర్గీకరించాడు. మోరిస్ జోన్స్ భారత సమాఖ్యను 'సహకార సమాఖ్య' అని భావించాడు. అంతేకాక కొన్ని సమాఖ్య లక్షణాలను కలిగి ఉన్న ఏక కేంద్ర విధానమని కూడా వర్ణించారు. పైవ్యాఖ్యానాలన్నీ భారత సమాఖ్య ఇతర సాంప్రదాయిక సమాఖ్య విధానాలకు అనుగుణంగా లేదనే భావాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నాయి. దేశ ఐక్యతను

BRAOU

అఖండతను కాపాడుటకు కొన్ని సమాఖ్య వ్యతిరేక లక్షణాలను కూడా ప్రవేశ పెట్టవలసి వచ్చింది. ఈ అంశాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని రాజ్యాంగం కొన్ని అఖిల భారత సర్వీసులను ఏర్పరిచింది.

4.4 పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం

సమాఖ్యతో పాటు, భారత రాజ్యాంగం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ విధానాన్ని కూడా ఏర్పరిచింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ప్రవేశ పెట్టిన 1935 సంవత్సరం భారత ప్రభుత్వ చట్టం పార్లమెంటరీ విధానానికి పునాదులు వేసింది. ఈ చట్టం పూర్తిగా బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయకపోయినప్పటికీ ద్వంద్వపాలన అనే వ్యవస్థ కార్యనిర్వాహక వర్గం శాసనసభకు బాధ్యత వహించే విధంగా చేయటం ద్వారా కొంతవరకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వాన్ని ప్రవేశపెట్టింది. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలో రాజకీయ కార్యనిర్వాహక వర్గం సమష్టిగా శాసనసభకు బాధ్యత వహిస్తుంది. భారత రాజ్యాంగం ప్రకారం రాజకీయ కార్యనిర్వాహక వర్గం అనగా ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షతన గల మంత్రిమండలి ప్రజా ప్రతినిధుల సభకు సమష్టి బాధ్యతను వహించవలసి ఉంటుంది. అనగా లోక్‌సభలో మెజారిటీ సభ్యుల మద్దతు లేకుండా జాతీయ స్థాయిలో ప్రభుత్వం అధికారంలో కొనసాగలేదు. ఇదే సూత్రం రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు కూడా వర్తిస్తుంది. పార్లమెంటరీ సూత్రాల కనుగుణంగా భారత రాజ్యాంగం రెండు రకాలు. అనగా నామమాత్ర, యదార్థ కార్యనిర్వాహక వర్గాలను ఏర్పరిచింది. భారత రాష్ట్రపతి నామమాత్ర కార్యనిర్వాహణాధికారిగా ప్రధాన మంత్రి యదార్థ కార్యనిర్వహణాధికారి, రాజ్యాధినేత రాష్ట్రపతికాగా ప్రభుత్వాధినేత ప్రధాన మంత్రి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- భారత సమాఖ్యను ఎలాంటిదని వర్ణిస్తున్నారు?
- 'ఒకే రాజ్యాంగం, ఒకే పౌరసత్వం' వివరించండి.

4.5 స్వతంత్ర న్యాయశాఖ

ఏ సమాఖ్య ప్రభుత్వానికైనా స్వతంత్ర న్యాయశాఖ అనేది అతి ముఖ్య లక్షణం. భారత రాజ్యాంగం సుప్రీమ్ కోర్టు, హైకోర్టుల రూపంలో స్వతంత్ర న్యాయశాఖను సృష్టించింది. రాష్ట్రాలకు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల నియామకం, బదిలీ విషయంలో ఎటువంటి అధికారాలు లేకపోవటం ఎంతో ఆశ్చర్యాన్ని కల్గిస్తాయి. హైకోర్టులు కేంద్ర అధికార పరిధిలో ఉన్నాయి. అందుచేత భారతదేశ న్యాయ వ్యవస్థ ఏకీకృత న్యాయవ్యవస్థను కలిగి ఉన్నది. కేంద్ర రాష్ట్రాల మధ్య పరిధిని గురించి వచ్చే రాజ్యాంగపరమైన వివాదాలను పరిష్కరించటంలో న్యాయనిర్ణేతగా పనిచేస్తున్నది. దీనితో పాటు పౌర, నేర సంబంధిత విషయాలకు సంబంధించిన అధికారాలు కూడా న్యాయశాఖకు లభించాయి. అన్నిటికంటే ముఖ్యంగా ఇది ప్రజల హక్కులకు రక్షకుడుగా పనిచేస్తున్నది.

BRAOU

4.6 ఒకే రాజ్యాంగం, ఒకే పౌరసత్వం

భారతదేశంలో ఒకే రాజ్యాంగం ఉన్నదని తెలుసుకోవడంలో ఎంతో ప్రాముఖ్యం ఉన్నది. ఇది ప్రభుత్వాంగాల అన్ని అధికారాలకు మూలం. రష్యా అమెరికా రాజ్యాలలో రాష్ట్రాలు వాటి సొంత రాజ్యాంగాలను కలిగి ఉండుటకు అనుమతిస్తాయి. కాని భారత రాజ్యాంగం, రాష్ట్రాలకు ప్రత్యేక రాజ్యాంగాలను ఏర్పాటుచేయలేదు. ఒకే రాజ్యాంగం కేంద్ర, రాష్ట్రాలకు వర్తిస్తుంది. అమెరికాలోవలె భారతదేశంలో ద్వంద్వ పౌరసత్వం లేదు. భారత రాజ్యాంగం ఒకే ఒక పౌరసత్వాన్ని కల్పించింది. అదే భారత పౌరసత్వం.

4.7 ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశిక నియమాలు

పాశ్చాత్య ఆచారాలు, ఉదారవాదానికి ప్రతీకలుగా భారత రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలో పౌరుల స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలను కాపాడే ప్రాథమిక హక్కులను పొందుపరచారు. ఇవి న్యాయస్థానం ద్వారా అమలు

అవుతాయి. ఎవరైనా శాసనసభ చట్టం లేదా ప్రభుత్వ చర్యలు హక్కులను అతిక్రమించినట్లయితే వారికి న్యాయస్థానంలో అటువంటి చర్యలను ప్రశ్నించే హక్కు ఉన్నది.

భారత రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ భాగంలో నిర్దేశ నియమాలు ఉన్నవి. ఇవి గాంధేయ సామ్యవాదానికి ప్రాముఖ్యతనిస్తూ దేశంలో సంక్షేమ రాజ్యాన్ని స్థాపించుటకు ఉద్దేశించినవి. ఆదేశ సూత్రాలు ప్రగతిశీలమైన మార్పుకు ఉద్దేశించినవైనప్పటికీ, ప్రాథమిక హక్కులవలె, న్యాయస్థానం ద్వారా అమలుపరచటానికి అవకాశం లేదు. ఈ సూత్రాలకు చట్టపరమైన పరిరక్షణ లేదని చెప్పవచ్చు.

ఇంతవరకూ జరిగిన చర్చను బట్టి భారత రాజ్యాంగం మౌలిక లక్షణాలను భావాత్మక నిర్మాణాత్మకమైనవని రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చు. గణతంత్ర వాదం, లౌకిక వాదం, ప్రజాస్వామ్య సామ్యవాదం, సాంఘిక ఆర్థిక న్యాయం మొదలైన ఉద్దేశాలు రాజ్యాంగంలోని భావాత్మక లేదా 'తాత్వికపరమైన సారాంశమని చెప్పవచ్చు. ఈ ఉద్దేశాలను సాధించుకొనేటందుకు, పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం, సమాఖ్య విధానం స్వతంత్ర న్యాయశాఖ మొదలైన వ్యవస్థా పూర్వక నిర్మాణాలను ఏర్పరచుకోవడమైనది. ఈ వ్యవస్థలన్నీ ఉదారవాదం, ప్రజాస్వామిక సామ్యవాదం, లౌకికవాదం, సంక్షేమ రాజ్యలక్ష్యాలను సాధించటానికి స్థాపించినవి. ఆదేశ సూత్రాలు, ప్రాథమిక హక్కులు స్వేచ్ఛ, సమానత్వాల మధ్య సామరస్యాన్ని కుదర్చవలసిన అవశ్యకతను విశదపరుస్తున్నాయి. మన రాజ్యాంగ రచయితల రాజకీయ చైతన్యాన్ని శ్లాఘిస్తూ, ప్రొఫెసర్ ఎర్నెస్ట్ భార్కర్ ప్రస్తావనలోని పూర్తి సారాంశాన్ని సంక్షిప్తంగా వివరించుటకు అధ్యయనం చేసి అది నాకు పుస్తక ప్రధాన అంశంగా కూడా దోహదపడింది. దీన్ని చెప్పటానికి నేను ఎందుకు ఉవ్విళ్లూరానంటే పాశ్చాత్యుల దేశాల్లో మనమైతే పాశ్చాత్య రాజకీయ సంప్రదాయమంటామో దానికనుగుణంగా ప్రజలు తమ స్వతంత్ర జీవితాన్ని ప్రారంభించాలి. కాని ఇప్పుడది పాశ్చాత్య సంప్రదాయంతో సమానమైనది. మరి కొన్ని అంగాలు దానికంటే ఉన్నతమైనదని 'కూడా వివరించాడు' అని వ్యాఖ్యానించాడు.

4.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజ్యాంగ ప్రస్తావనలో పొందుపరచిన ఆశయాలను వివరించండి.
2. భారత రాజ్యాంగ ముఖ్య లక్షణాలను విశదీకరించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలివ్వండి.

1. భారత రాజ్యాంగం ఉద్దేశాలు లేదా లక్ష్యాలు ఏమిటి?
2. 'భారత దేశం సర్వసత్తాక సామ్యవాద ప్రజాస్వామిక గణతంత్రం' చర్చించండి.
3. లక్ష్యాల తీర్మానంలోని ముఖ్యాంశాలేవి?
4. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా రాజ్యాంగ ప్రస్తావనలో చేసిన మార్పులేవి?

డా. శ్రీమతి టి.ఎస్. మోహన

BRAOU

ఖండం – II

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 5 పార్లమెంట్

భాగం 6 పార్లమెంటరీ పద్ధతులు

భాగం 7 భారత పార్లమెంట్ - మారుతున్న పాత్ర

భాగం 8 రాష్ట్రపతి ఎన్నిక - అధికారాలు

భాగం 9 రాష్ట్రపతి - మంత్రిమండలి

భాగం 10 ప్రధాన మంత్రి - మంత్రిమండలి

భాగం 11 రాష్ట్ర శాసనసభ

భాగం 12 రాష్ట్ర ప్రభుత్వం - కార్యనిర్వాహక వర్గం - న్యాయశాఖ

భాగం 13 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు

భాగం 14 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల్లో ఇటీవలి ధోరణులు

BRAOU

భాగం - 5: ముఖ్యాంశాలు - పార్లమెంట్

విషయక్రమం

5.0 ఉద్దేశం

5.1 పరిచయం

5.2 రాజ్యసభ

5.2.1 ఎన్నిక పద్ధతి

5.2.2 పదవీకాలం

5.2.3 అధికారాలు, విధులు

5.2.4 శాసనాధికారాలు

5.2.5 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

5.3 లోక్‌సభ

5.3.1 చట్ట నిర్మాణాధికారాలు

5.3.2 ప్రభుత్వంపై నియంత్రణ

5.3.3 ఇతర అధికారాలు

5.3.4 పార్లమెంట్ విశేషాధికారాలు

5.4 రాజ్యసభ ఛైర్మన్

5.5 లోక్‌సభ స్పీకర్

5.6 ముగింపు

5.7 నమూనా ప్రశ్నలు

B R A O U

5.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవటం వల్ల మీరు

- భారత పార్లమెంటులోని ఉభయ సభలు
- పార్లమెంటు నిర్మితులు
- పార్లమెంటు విధులు అవగాహన చేసుకోగలుగుతారు

5.1 పరిచయం

దక్షిణ ఆఫ్రికా నుంచి గాంధీజీరాక, ఉప్పు సత్యాగ్రహ నిర్వహణ 1920 సంవత్సరాలలో సహాయ నిరాకరణోద్యమం, అసంపూర్తిగా ముగిసిన రౌండ్ టేబుల్ సమావేశాలు, భారత జాతీయోద్యమం పుంజుకున్న పిదప బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని భారతదేశంలో స్వపరిపాలన సంస్థల ఏర్పాటుకు ఆలోచింపజేశాయి. ఫలితంగా 1935

భారత ప్రభుత్వ చట్టాన్ని బ్రిటీష్ పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. భారతదేశంలో స్వపరిపాలన సంస్థలను ప్రవేశపెట్టడానికి జరిగిన ముఖ్య ప్రయత్నాలలో 1935 చట్టం తొలి చర్య. ఆవిధంగా భారత రాజ్యాంగాభివృద్ధి పరిణామంలో ఈ చట్టం ఒక మైలురాయి. కేంద్ర శాసనసభను విస్తృతపరిచి దానికి కొన్ని అధికారాలను బదిలీ చేయటం జరిగింది. చెప్పుకోదగ్గ అధికారాలు, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి లభించకపోయినా ప్రజా ప్రభుత్వాలు రాష్ట్రాలలో ఏర్పడటానికి ముఖ్యంగా 1935 తరువాత ఈ 1935 చట్టం ఉపయోగపడింది.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత భారతదేశం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థను అనుసరించింది. దీనికి అనుగుణంగా రాజ్యాంగం కేంద్ర రాష్ట్రాలలో శాసనసభలను ఏర్పాటు చేసింది.

భారత పార్లమెంట్ న్యాయశాఖ నుంచి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కలిగి, కార్యనిర్వాహక వర్గంపై అదుపు, అజమాయిషీ, నియంత్రణచేసే అధికారాన్ని కలిగి ఉంది. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ నియామానుసారం రాజ్యాంగం పార్లమెంటు న్యాయశాఖల మధ్య అధికార వేర్పాటు సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి వాటిని స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిగల సంస్థలుగా రూపొందించింది. కానీ కార్యనిర్వాహక వర్గం మాత్రం పార్లమెంట్ అదుపు, అజమాయిషీ కింద పనిచేసేట్లు ఏర్పాటు చేసింది. అందువల్లనే మంత్రి మండలి పార్లమెంట్‌కు బాధ్యత వహిస్తుంది.

భారత రాజ్యాంగంలోని ఐదవ భాగంలో నిబంధన 79 ప్రకారం కేంద్ర శాసనసభ, రాష్ట్రపతి, రాజ్యసభ లోక్‌సభలతో కూడి ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి పార్లమెంట్ సభ్యుడు కాకపోయినప్పటికీ పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో అంతర్భాగం కావటం ఒక గమనార్హమైన అంశం. బ్రిటిష్ రాజ్యాధిపతి హోదాతో సమానంగా రాష్ట్రపతి హోదా ఉంది. ఇంగ్లాండులో రాజుకు ఏ విధంగా పార్లమెంట్‌లో ఒక భాగంగా పరిగణిస్తున్నారో అదే విధంగా భారత రాష్ట్రపతిని పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో ఒక భాగంగా గుర్తిస్తున్నారు.

సార్వభౌమాధికారం కలిగిన బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌వలె భారత పార్లమెంట్ గుర్తింపు పొందింది. అయితే బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌వలె భారత పార్లమెంట్‌కు సార్వభౌమాధికారం లేదు. ఎందుకంటే భారత పార్లమెంట్ అధికారాలను రాజ్యాంగం స్పష్టంగా గుర్తించింది. అంతే కాకుండా భారత పార్లమెంట్ అధికారాలు న్యాయ సమీక్షాధికారానికి లోబడి ఉంటాయి. ఈ సందర్భంలో భారత పార్లమెంట్‌ను అమెరికన్ కాంగ్రెస్‌తో పోలిస్తే, ఎక్కువ సబబుగా ఉంటుంది. బ్రిటిష్ పార్లమెంటరీ విధానాన్ని మన రాజ్యాంగం అనుసరించినప్పటికీ బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌తో సమానమైన అధికారాల వలన పార్లమెంట్‌కు కల్పించడం జరగలేదు. అందువల్ల భారత పార్లమెంట్ బ్రిటిష్ పార్లమెంట్ సార్వభౌమాధికారం, అమెరికన్ కాంగ్రెస్ న్యాయ సమీక్షాధికారానికి లోబడటం, ఈ రెండింటి సమన్వయాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది.

భారత రాజ్యాంగం కేంద్రంలో రెండు సభలతో కూడిన - లోక్‌సభ, రాజ్యసభ - పార్లమెంట్‌ను ఏర్పాటు చేసింది.

5.2 రాజ్యసభ

పార్లమెంట్‌లోని ఎగువ సభను రాజ్యసభ అంటారు. ఈ సభ సమాఖ్య వ్యవస్థ నియమానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. అందువల్ల రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించి, రాష్ట్రాల అసక్తులను పరిరక్షించే సాధనంగా రాజ్యసభను రూపొందించారు. రాజ్యసభ సభ్యులుగా రాజ్యాంగ నిబంధనల ప్రకారం రెండు రకాలుగా ఎన్నికై నియమితులవుతారు.

రాజ్యసభ సభ్యుల సంఖ్య 250 వీరిలో 238 సభ్యులు ఎన్నికవుతారు. మిగతా 12 సభ్యులను వివిధ రంగాలలో - సాహిత్యం, కళలు, విద్యారంగం, సాంఘికసేవ - ప్రసిద్ధి చెందిన వారిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. వివిధ రాష్ట్రాలకు సభ్యులను కేటాయించటంలో ఆయా రాష్ట్రాల జనాభాను ప్రాతిపదికగా తీసుకోవటం జరుగుతున్నది. ఈ ప్రాతిపదికను అనుసరించడంవల్ల అన్ని రాష్ట్రాలకు సమాన ప్రాతినిధ్యం లభించకపోగా పెద్ద రాష్ట్రాలకు అధిక ప్రాతినిధ్యం, అతి చిన్న రాష్ట్రాలకు - కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలకూ స్వల్ప ప్రాతినిధ్యం రాజ్యసభలో లభించుచున్నది. అందువల్ల నాగాలాండ్‌కు ఒక ప్రతినిధి, రాజ్యసభకు ఎన్నికైన ఉత్తరప్రదేశ్‌కు 34 సభ్యులు ఉన్నారు. ఈ విషయంలో అమెరికా, స్విట్జర్లాండ్‌లోని ఎగువ సభల - సెనేట్, కౌన్సిల్ ఆఫ్

BRAOU

స్టేట్స్‌లోవలె అన్ని రాష్ట్రాలకు సమాన ప్రాతినిధ్యం లభించటం లేదు. పైరాజ్యాలలో రాష్ట్రాల జనాభాతో నిమిత్తం లేకుండా అన్ని రాష్ట్రాలకు సమాన ప్రాతినిధ్యం లభిస్తున్నది.

5.2.1 ఎన్నిక పద్ధతి

రాజ్యసభ సభ్యులు పరోక్షంగా ఎన్నికవుతారు. నైష్పత్తిక ప్రాతినిధ్య విధానం పద్ధతి ద్వారా రాజ్యసభ సభ్యులను రాష్ట్ర అసెంబ్లీ సభ్యులు ఎన్నుకొంటారు. అయితే అమెరికాలో సెనేట్ సభ్యులను ప్రజలు ప్రత్యక్షంగా ఎన్నుకుంటారు.

5.2.2 పదవీకాలం

రాజ్యసభ శాశ్వత సభ. ఇది రద్దుకాదు. ఇందలి సభ్యుల పదవీకాలం 6 సంవత్సరాలు. వీరిలో 1/3 వంతు సభ్యులు ప్రతి రెండు సంవత్సరాలకు పదవీ విరమణ చేస్తారు. ఈ స్థానాన్ని తిరిగి ఎన్నిక ద్వారా భర్తీ చేస్తారు.

5.2.3 అధికారాలు - విధులు

రాజ్యసభ విధులు, అధికారాలు రాజ్యాంగం వివరించింది. వాటిని ఈ కింది శీర్షికల ప్రకారం వర్గీకరించవచ్చు.

5.2.4 శాసనాధికారాలు

శాసన నిర్మాణాధికారాలలో రాజ్యసభకు లోక్‌సభతో పాటు సమానాధికారాలు ఉన్నాయి. ఒక్క ద్రవ్యపరమైన బిల్లులను మినహాయిస్తే ఏ ఇతర బిల్లులైనా రాజ్యసభలో ముందుగా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. రాజ్యసభ ఆమోదించిన తరువాత ఆ బిల్లును లోక్‌సభకు పంపిస్తారు. లోక్‌సభ, రాజ్యసభల మధ్య ఏదైనా బిల్లు విషయంపై అభిప్రాయ భేదాలు ఏర్పడితే రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసి ఏర్పడిన ప్రతిష్టంభనను తొలగిస్తారు. ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాలలో లోక్‌సభ సభ్యుల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండటంవల్ల సహజంగానే లోక్‌సభ మాటనెగ్గుతుంది.

ద్రవ్య సంబంధమైన బిల్లుల విషయంలో రాజ్యసభకు ఎటువంటి అధికారాలు లేవు. ఈ బిల్లులను మొదట లోక్‌సభలోనే ప్రవేశపెట్టాలి. లోక్‌సభ ఆమోదించిన తరువాత బడ్జెట్ ప్రతిపాదనలను రాజ్యసభకు పంపుతారు. రాజ్యసభ వాటిని 14 రోజులలోగా ఆమోదించి తిరిగి తన సూచనలతో లోక్‌సభకు పంపాలి. ఆ సూచనలను లోక్‌సభ ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు.

5.2.5 కార్యనిర్వాహణాధికారాలు

ప్రభుత్వంపై, రాజ్యసభకు ఎటువంటి నియంత్రణ లేదు. మంత్రి మండలి లోక్‌సభకే సమష్టి బాధ్యత వహిస్తుంది. లోక్‌సభ అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని మంత్రి మండలికి వ్యతిరేకంగా ఆమోదిస్తే మంత్రి మండలి రాజీనామా చెయ్యాలి లేదా ప్రభుత్వ తీర్మానమేదైనా లోక్‌సభలో వీగిపోతే మంత్రిమండలి రాజీనామా చెయ్యాలి. రాజ్యసభలో వీగిపోతే రాజీనామా చేయవలసిన అవసరం లేదు.

అయితే రాజ్యసభ ప్రభుత్వంపై పరోక్షంగా నియంత్రణ చేయవచ్చు. ప్రశ్నోత్తర సమయం, సావధాన తీర్మానం మొదలైన సాధనాల ద్వారా రాజ్యసభ ప్రభుత్వాన్ని ఇరుకున పెట్టడం ద్వారా ప్రభావితం చేస్తుంది. ఈ విధంగా ప్రభుత్వ లోపాలను బలహీనతలను బయట పెట్టటం ద్వారా నియంత్రణ చేస్తుంది.

కొన్ని సందర్భాలలో రాజ్యసభ లోక్‌సభతో సమానాధికారాలను చెలాయిస్తుంది. అవి:

1. రాజ్యాంగాన్ని సవరణ చేయడంలో,
2. రాష్ట్రపతి ఎన్నిక, ఆయనను పదవినుంచి తొలగించడంలో,

BRAOU

3. సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి, ఇతర న్యాయమూర్తులను పదవి నుంచి తొలగించడంలో

4. రాష్ట్రపతి జారీచేసిన అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటనను ఆమోదించడంలో,

5. యూనియన్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్, ఆర్థిక సంఘం, అల్పసంఖ్యాకవర్గం సంఘం, కంట్రోలర్ మరియు ఆడిటర్ - జనరల్ నివేదికలను ఆమోదించడంలో,

అంతేకాకుండా రాజ్యసభకు లేని కొన్ని ప్రత్యేకాధికారాలున్నాయి. అవి:

1. రాష్ట్ర జాబితాలోని ఏ అంశాన్నైనా ఉమ్మడి జాబితాలోకి రాజ్యసభ 2/3 వంతు మెజారిటీతో ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించి బదిలీ చేయవచ్చు. అటువంటి బదిలీ చేయబడిన అంశంపై పార్లమెంట్ ఒక సంవత్సరం వరకూ చట్టాలను చేయవచ్చు. మళ్లీ మరొక తీర్మానం ద్వారా మరొక సంవత్సరానికి కాలపరిమితిని రాజ్యసభ పొడిగించవచ్చు.

2. రాజ్యాంగంలోని 312వ నిబంధన ప్రకారం ఒకటి లేక అంతకంటే ఎక్కువ అఖిల భారత సర్వీసులను రాజ్యసభ 2/3 వంతు మెజారిటీతో ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించడం ద్వారా ఏర్పాటు చేయటానికి కేంద్ర ప్రభుత్వానికి అధికారాన్ని ఇవ్వవచ్చు.

3. జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని విధించిన కాలంలో, ముఖ్యంగా లోక్ సభ రద్దయినప్పుడు రాజ్యసభ ప్రభుత్వంపై నియంత్రణ చేసే ప్రజాస్వామిక సాధనంగా పనిచేస్తుంది. ఎందుకంటే రాజ్యసభ శాశ్వతమైన సభ, లోక్‌సభవలె అది రద్దుకాదు.

4. ఉప రాష్ట్రపతిని పదవినుంచి తొలగించే తీర్మానాన్ని ఆమోదించే అధికారం ఒక్క రాజ్యసభకే ఉంది.

పైకారణాలవల్ల రాజ్యసభ అంత బలహీనమైన సభ అని మనం భ్రమించలేము. ఇంగ్లండ్‌లోని ప్రభువుల సభకంటే బలమైనదిగా అమెరికాలోని సెనేట్‌కంటే కొంత తక్కువ స్థాయిలో ఉన్న సభగా రాజ్యసభను మనం గుర్తించవచ్చు. భారత రాజ్యాంగంలో సూచించిన సమాఖ్య స్వభావాన్ని కాపాడగలిగే సంస్థగా రాజ్యసభను రాజ్యాంగవేత్తలు ఏర్పాటు చేశారు.

5.3 లోక్‌సభ

భారత పార్లమెంట్‌లో దిగువ సభ- ప్రజాప్రతినిధుల సభ - ప్రత్యేక ఎన్నిక ద్వారా ఏర్పడుతుంది. ఇంగ్లాండ్‌లో కామన్స్ సభ, అమెరికాలో ప్రజా ప్రతినిధుల సభకు సమానంగా లోక్‌సభ ఉంది. రాజ్యసభతో పోలిస్తే లోక్‌సభకు ఎక్కువ అధికారాలు ఉన్నాయి. ఆంగ్లో - ఇండియన్‌లకు ప్రాతినిధ్యం లభించకపోతే వారి నుంచి ఇద్దరిని మించకుండా లోక్‌సభకు నియమించటానికి రాష్ట్రపతికి రాజ్యాంగం అధికారాన్నిచ్చింది. షెడ్యూల్డు కులాలు, తరగతులకు తగిన ప్రాతినిధ్యం ఇవ్వటానికి వారికి కొన్ని నియోజకవర్గాలను కేటాయించటానికి రాజ్యాంగం ఏర్పాటు చేసింది.

లోక్‌సభ సభ్యత్వానికి పోటీచేయాలంటే అభ్యర్థికి ఈ కింది అర్హతలుండాలి.

1. భారతీయ పౌరసత్వం.

2. 25 సంవత్సరాలు పైబడి ఉండాలి.

3. పార్లమెంట్ చట్టరీత్యా సూచించిన ఇతర అర్హతలను కలిగి ఉండాలి.

4. భారత ప్రభుత్వంలో కానీ, ఏ రాష్ట్ర ప్రభుత్వంలోకానీ లాభసాటి ఆదాయం కలిగిన ఉద్యోగస్తుడై ఉండరాదు.

5. ఏకకాలంలో రెండు సభలకు సభ్యుడై ఉండరాదు.

6. మతిస్థిమితం కలిగినవాడై ఉండాలి.

BRAOU

లోక్‌సభ పదవీకాలం ఐదు సంవత్సరాలు. అయితే పదవీకాలం పూర్తికాకుండానే లోక్‌సభను రద్దుచేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంది. లేదా ప్రభుత్వం మెజారిటీని కోల్పోతే, ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వం ఏర్పడటం సాధ్యంకాకపోతే లోక్‌సభను రద్దుచేసి తిరిగి ఎన్నికలను జరిపించే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంది.

రాష్ట్రపతికి ఉన్న లోక్‌సభను రద్దుచేసే అధికారాన్ని ఏ న్యాయ స్థానంలోనూ సవాలు చేయలేం. దానికి తగిన కారణాలను ఆయన వివరించి చెప్పనవసరంలేదు. అందువల్ల రాజకీయ కారణాంవల్లనే లోక్‌సభ పదవీకాలం పూర్తికాకుండానే రద్దవుతుంది. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం లోక్‌సభ పదవీకాలాన్ని ఆరు సంవత్సరాలకు పొడిగించింది. అయితే తరువాత వచ్చిన 43వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం తిరిగి లోక్‌సభ పదవీకాలాన్ని ఐదు సంవత్సరాలకు పరిమితం చేసింది. రాజ్యాంగం ప్రకారం జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్నకాలంలో లోక్‌సభ పదవీకాలాన్ని పొడిగించవచ్చు. లోక్‌సభ ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించి తన పదవీకాలాన్ని ఒక సంవత్సరానికి పెంచుకోవచ్చు.

అధికారాలు - విధులు

రాజ్యాంగం ప్రకారం లోక్‌సభ సంవత్సరంలో కనీసం రెండు పర్యాయాలు సమావేశం అవ్వాలి. రెండు సమావేశాల మధ్య కాలం ఏడు మాసాలకు మించరాదు. లోక్‌సభ సమావేశాలను స్పీకర్ నిర్వహిస్తారు. ఆయన లేని సమయంలో డిప్యూటీ స్పీకర్ నిర్వహిస్తారు. లోక్‌సభకు ఈ క్రింది అధికారాలు, విధులు ఉన్నాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- లోక్‌సభకు ఎవరు అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు;
- రాజ్యసభ సమావేశాలకు ఎవరు అధ్యక్షత వహిస్తారు?

____

____

____

____

B R A O U

5.3.1 చట్టనిర్మాణాధికారాలు

లోక్‌సభ ప్రధానంగా శాసన నిర్మాణసభ. కేంద్ర, ఉమ్మడి జాబితాలలో చేర్చిన ఏ అంశంపైనైనా లోక్‌సభ చట్టాలను చేయవచ్చు. జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించిన కాలంలో, లేదా ఒక రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతిపాలనను విధించినప్పుడు లోక్‌సభ అధికారం రాష్ట్ర జాబితాకు కూడా విస్తరిస్తుంది. అన్ని రకాల బిల్లులకు - ఆర్థిక, ఆర్థికేతరమైనవి - లోక్‌సభలో ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ఆర్థిక బిల్లులను ముందుగా లోక్‌సభలోనే ప్రవేశపెట్టాలి. ద్రవ్య సంబంధమైన బిల్లులపై లోక్‌సభదే తుది అధికారం.

5.3.2 ప్రభుత్వంపై నియంత్రణ

లోక్‌సభకు ఉన్న శక్తివంతమైన ఆయుధం ప్రభుత్వంపై నియంత్రణ. మంత్రిమండలి, ప్రధానమంత్రి లోక్‌సభకు సమిష్టిగా బాధ్యత వహిస్తారు. అంటే లోక్‌సభ విశ్వాసం చూరగొన్నంతకాలం మంత్రి మండలి అధికారంలో కొనసాగుతుంది. మెజారిటీ మద్దతును కోల్పోయినప్పుడు, లోక్‌సభ అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పుడు ప్రభుత్వం రాజీనామా చేయాలి. ఇదే కాకుండా ప్రశ్నోత్తరాల ద్వారా, సావధాన తీర్మానం ద్వారా లోక్‌సభ మంత్రి మండలిని నియంత్రణ చేస్తుంది.

5.3.3 ఇతర అధికారాలు

పైన వివరించిన అధికారాలే కాకుండా కొన్ని ఇతర అధికారాలు కూడా లోక్‌సభకు ఉన్నాయి. రాష్ట్రపతి, లోక్‌సభ స్పీకర్ ఎన్నికలలో లోక్‌సభ పాల్గొంటుంది. వారిని పదవి నుంచి తొలగించడంలో లోక్‌సభ ఆమోదం అవసరం. సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి, ఇతర న్యాయమూర్తులను తొలగించే ప్రక్రియలో పాల్గొంటుంది. అంతేకాక రాజ్యసభతో పాటు లోక్‌సభకూడా రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించాలి. లేనిచో అమలులోకి రాదు. రాజ్యసభవలె లోక్‌సభకూడా వివిధ అధికారులు, సంస్థలు (ఫైనాన్స్ కమీషన్, షెడ్యూల్డ్ కులాల కమీషనర్) సమర్పించిన నివేదికలను చర్చించి ఆమోదించాలి.

5.3.4 పార్లమెంట్ విశేషాధికారాలు

పార్లమెంట్ సభ్యులకు సభా కార్యకలాపాలు సమర్థవంతంగా జరగటానికి గాను కొన్ని విశేషాధికారాలు ఉన్నాయి. వీటి ద్వారా వారికి కొన్ని ప్రత్యేక హక్కులు, రక్షణలు లభిస్తాయి. పార్లమెంట్‌కు స్వేచ్ఛ, హోదా, అధికారం కల్పించడం ఈ విశేషాధికారాల లక్ష్యం. విశేషాధికారాలు పార్లమెంట్ ఉభయ సభల సభ్యులకు సమానంగా వర్తిస్తాయి. రాజ్యాంగంలోని 105, 194 నిబంధనలు పార్లమెంట్ సభ్యుల ప్రత్యేక అధికారాలను వివరిస్తున్నాయి. ఇవే నిబంధనలు రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యులకు లభించే వాటిని గురించి కూడా చెబుతున్నాయి. పార్లమెంట్ సమావేశంలో ప్రసంగించటానికి సభ్యునికి పూర్తిగా స్వాతంత్ర్యముంది. ఆయన ప్రసంగంపై ఎటువంటి సివిల్ లేదా క్రిమినల్ దావా న్యాయస్థానంలో వేయరాదు.

పార్లమెంట్ సభ్యులకు ఈ కింది విశేష అధికారులు, రక్షణలు ఉంటాయి.

1. పార్లమెంట్ సభ్యుల మర్యాదకు వ్యతిరేకంగా లేదా సభా మర్యాదలకు భంగం కలిగించే వ్యక్తులను శిక్షించవచ్చు.

2. సాక్ష్యం చెప్పటానికి కోరవచ్చు, లేదా అధికారులను, ముఖ్యపత్రాలను పరిశీలించవచ్చు.

3. సభా కార్యక్రమాలకు సంబంధించిన నియమ నిబంధనలు పార్లమెంట్ సభలే రూపొందించుకొంటాయి.

4. సమావేశంలోని ఏ అంశాలైనా, లేదా వాద వివాదాలను ముద్రించకుండా నిషేధించవచ్చు.

5. కొత్తవారిని లేదా సమావేశాలను చూడటానికి వచ్చిన వారికి అనుమతి నిరాకరించవచ్చు.

BRAOU

5.4 రాజ్యసభ ఛైర్మన్

రాజ్యసభ సమావేశాలకు అధ్యక్షత వహించేది రాజ్యసభ ఛైర్మన్. భారత ఉపరాష్ట్రపతి రాజ్యసభ ఛైర్మన్‌గా వ్యవహరిస్తారు. అందువల్ల రాజ్యసభ ప్రత్యేకంగా సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించటానికి ఎన్నుకోదు. అయితే డిప్యూటీ ఛైర్మన్‌ను మాత్రం రాజ్యసభ ఎన్నుకొంటుంది. ఆయనకు 14 రోజులు ముందుగా నోటీస్ ఇచ్చి ఒక తీర్మానం ద్వారా పదవినుంచి బాధ్యతాయుతంగా నిర్వహించవలసిన బాధ్యత రాజ్యసభ ఛైర్మన్‌కు ఉంది.

5.5 లోక్‌సభ స్పీకర్

లోక్‌సభ కార్యక్రమాలను నిర్వహించటానికి స్పీకర్‌ను లోక్‌సభ ఎన్నుకొంటుంది. ఆయన లేనప్పుడు సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించటానికి ఒక డిప్యూటీ స్పీకర్‌ను కూడా లోక్‌సభ ఎన్నుకొంటుంది. లోక్‌సభ విశ్వాసం పొందినంతకాలం స్పీకర్ తన పదవిలో కొనసాగవచ్చు. లేదా అక్కర లేదనుకొన్నప్పుడు రాజీనామా చేయవచ్చు. లోక్‌సభ అవిశ్వాస తీర్మానంద్వారా స్పీకర్‌ను పదవినుంచి తొలగించవచ్చు. స్పీకర్‌ను పదవినుంచి తొలగించే తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టటానికి కనీసం 14 రోజులు నోటీసు ఇవ్వడం అవసరం.

స్పీకర్ అధికారాలను నాలుగు రకాలైనవిగా చెప్పవచ్చు. ఒకటి క్రమబద్ధం చేసేవి. రెండు పర్యవేక్షణ, మూడు పరిపాలక, నాలుగు ఇతర అధికారాలు. క్రమబద్ధంచేసే అధికారం కింద సభా కార్యక్రమాలు ప్రశాంత వాతావరణంలో హుందా పూర్వకంగా జరిపించే బాధ్యత స్పీకర్‌కు ఉంది. సభా కార్యక్రమాలకు వ్యవధిని ఆయనే నిర్ణయిస్తారు. సభా నియమ నిబంధనలను స్పీకర్ వివరిస్తారు. వివాదాలపై, నిబంధనల అన్వయంపై స్పీకర్ ఇచ్చే తీర్పును "రూలింగ్" అంటారు. సభాధిపతిగా అన్ని పార్లమెంటరీ కమిటీలకు స్పీకరే అధిపతి. "రూల్స్ కమిటీ" వ్యవహారాల సలహా కమిటీ, మొదలైన ముఖ్యమైన పార్లమెంటరీ కమిటీలు ఆయన నాయకత్వంలో పనిచేస్తాయి. ఎవరైనా సభ్యుడు అమర్యాదగా ప్రవర్తిస్తే అయనను సభనుంచి స్పీకర్ బయటకు పంపవచ్చు.

పార్లమెంట్ సచివాలయం స్పీకర్ ఆధీనంలో పనిచేస్తుంది. సభ సభ్యులకు వసతులను కల్పించడం, సభ కార్యక్రమాలకు సంబంధించిన కాగితాలను భద్రపరచడం స్పీకర్ పాలనాపరమైన కర్తవ్యం.

లోక్‌సభ ఆమోదించిన బిల్లు సాధారణమైన బిల్లా లేదా ద్రవ్య సంబంధమైన బిల్లా నిర్ణయించే అధికారం స్పీకర్‌దే. సభా సభాధిపతుల సమావేశాలకు స్పీకర్ అధ్యక్షత వహిస్తారు. స్పీకర్ క్రియాత్మక రాజకీయాలకు దూరంగా ఉంటారు. సభా కార్యక్రమాలను నిష్పక్షపాతంగా నిర్వహిస్తారు.

5.6 ముగింపు

పార్లమెంట్ అధికారాలు, నిర్మాణం, విధులు మొదలైనవి వివరంగా అధ్యయనం చేసిన తరువాత సిద్ధాంతానికి, ఆచరణకు మధ్య ఎంత వ్యత్యాసం ఉందో గమనించడం ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది.

ఇన్ని అధికారాలు కలిగి ఉన్నప్పటికీ వాస్తవంలో వాటిని పార్లమెంట్ చెలాయించలేక పోతున్నది. హుందాగా వ్యవహరించలేకపోతున్నది. పార్టీ క్రమశిక్షణ, తక్కువ స్థాయి, పరిజ్ఞానం గల వ్యక్తులను సభ్యులుగా ఎన్నికవటం, ఏకపక్ష ఆధిక్యత పార్లమెంట్‌ను తను నిర్వహించవలసిన కర్తవ్యాలను సరిగ్గా, అనుకున్నట్లు నిర్వహించలేనట్లు చేశాయి. 1977-80 మధ్య కాలం తప్ప కాంగ్రెస్ పార్లమెంట్‌లో పూర్తి ఆధిక్యత కలిగి ఉంది. అందువల్ల పార్టీ క్రమశిక్షణ ప్రభావం పార్లమెంట్ వ్యవహార సరళిపై కూడా తన ప్రభావాన్ని చూపుతున్నది.

పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలో పార్లమెంట్‌కు అగ్రస్థానం ఉంటుంది, కానీ ప్రభుత్వానికి వంతపాడే సంస్థగా వాస్తవంలో పనిచేస్తున్నది. నియోజిత శాసన నిర్మాణం, శాసన సభ్యుల అనాసక్తి, పరిజ్ఞానలోపం, పార్టీ వ్యవస్థ పార్లమెంట్ పాత్రను కొంతవరకు అప్రధానం చేశాయి.

BRAOU

5.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 10 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాజ్యసభ నిర్మాణం, అధికారాలు, విధానాలను వర్ణించండి.
2. లోక్‌సభ నిర్మాణం, అధికారాలు, విధులను వివరించండి.
3. లోక్‌సభ రాజ్యసభ సంబంధాలను పరిశీలించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాజ్యసభ ఛైర్మన్ అధికారాలు, విధుల గురించి క్లుప్తంగా రాయండి.
2. లోక్‌సభ స్పీకర్ పాత్రను వర్ణించండి.
3. లోక్‌సభ స్పీకర్‌ను పదవి నుంచి తొలగించటానికి అనుసరించవలసిన పద్ధతిని వివరించండి.

భాగం - 6: పార్లమెంటరీ పద్ధతులు

విషయక్రమం

6.0 ఉద్దేశం

6.1 పరిచయం

6.2 పార్లమెంటును సమావేశపరచటం

6.3 నిరవధిక వాయిదా

6.4 ప్రోరోగ్

6.5 లోక్‌సభ రద్దు

6.6 సభాకార్యకలాపాల నివేదిక

6.7 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం

6.8 బిల్లు ప్రవేశపెట్టటం

6.9 శాసన నిర్మాణంలో వివిధ దశలు

6.10 జాయింట్ సెలక్ట్ కమిటీ

6.11 రిపోర్టింగ్ దశ

6.12 ఆఖరిదశ

6.13 ఆర్థిక బిల్లులు

6.14 పద్దులపై ఓటింగ్

6.15 తీర్మానాలు

6.15.1 వాయిదా తీర్మానం

6.15.2 సావధాన తీర్మానం

6.15.3 అవిశ్వాస తీర్మానం

6.15.4 కోత తీర్మానం

6.15.5 అరగంట చర్చలు లేదా స్వల్పకాల చర్చలు

6.16 కమిటీ పద్ధతి

6.16.1 సెలక్టు కమిటీ

6.16.2 ప్రత్యేక హక్కుల కమిటీ

6.16.3 ప్రభుత్వ ఖాతాల సంఘం

6.16.4 అంచనాల కమిటీ

6.16.5 ప్రభుత్వ హామీల కమిటీ

6.16.6 నిబంధనల కమిటీ

6.16.7 కార్యకలాపాల సంఘం

6.17 విప్ పద్ధతి

6.18 నమూనా ప్రశ్నలు.

6.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవటంవల్ల మీరు

- పార్లమెంటు సమావేశాల్లో అనుసరించే పద్ధతులను గురించి సవివరంగా గ్రహించగలుగుతారు.

BRAOU

భారత రాజ్యాంగం పార్లమెంటు కార్యక్రమాలు కొనసాగించటానికి అనుసరించవలసిన పద్ధతులను రూపొందించుకొనే బాధ్యతను పార్లమెంటుకే వదిలివేసింది. బడ్జెట్టు డిమాండ్లపై ఓటింగ్ చట్టాల రూపకల్పనకు సంబంధించిన కొన్ని సూత్రాలను మినహాయించి అధ్యాయంలో ఇప్పుడు పార్లమెంటు అనుసరిస్తున్న పద్ధతుల గురించి వివరిస్తున్నాం.

భారత రాజ్యాంగం పార్లమెంటును ప్రభుత్వ యంత్రాంగంలో అత్యున్నతమైన వ్యవస్థగా రూపొందించింది. పార్లమెంటు ప్రధానంగా, దేశానికి అవసరమైన చట్టాలను రూపొందించే కార్యక్రమాన్ని నిర్వహిస్తుంది. రాజ్యాంగం ప్రభుత్వానికి ఇచ్చిన విస్తృతమైన విధులను నిర్వహించుటకొరకు ఎన్నో చట్టాలను రూపొందించవలసిన భారం పార్లమెంటుపైన ఉంటుంది.

పార్లమెంటుకు కార్యనిర్వాహక విధులు లేవు. కాని భారత రాజ్యాంగం ప్రకారం కార్యనిర్వాహక శాఖ పార్లమెంటుకు బాధ్యత వహిస్తుంది. కార్యనిర్వాహక ప్రతికార్యకలాపాన్ని నిశితంగా పరిశీలించి, సక్రమంగా పనిచేయకపోతే, అవిశ్వాస తీర్మానం ద్వారా మంత్రి వర్గాన్ని తొలగించవలసిన బాధ్యత పార్లమెంటుదే. అంతేకాక వివిధ ప్రజా సమస్యలపై చర్చలను కొనసాగించటం ద్వారా, కీలకమైన దేశ సమస్యలను ప్రజలు ప్రభుత్వ దృష్టికి తీసుకొని రావడానికి పార్లమెంటు ఒక సాధనం.

ఈ విధంగా పార్లమెంటు విస్తృతమైన కార్యక్రమాలను నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. అయితే దానికి తగినంత సమయం అందుబాటులో ఉండదు. కనుక సభాకార్యకలాపాలను సమర్థవంతంగా లక్ష్యసాధనకై నిర్వహించటానికి, పార్లమెంటు విధి నిర్వహణకు అనువైన పద్ధతులను ఎంచుకోవటం చాలా అవసరం.

6.2 పార్లమెంటు సమావేశపరచటం

పార్లమెంటును సమావేశపర్చే హక్కు రాజ్యాంగం రాష్ట్రపతికి ఇచ్చింది. రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు సమావేశాలను ఎప్పుడైనా ఏర్పాటు చేయవచ్చు. అయితే ఒక నిబంధన పాటించాలి. ఒక సమావేశానికి మరో సమావేశానికి మధ్య వ్యవధి ఆరు నెలలు మించరాదు.

సభ - సమావేశాల వాయిదా

లోక్‌సభ, రాజ్యసభల అధ్యక్షులు రోజువారీ సభా సమావేశాలను మాత్రమే ఏకారణం రీత్యానైనా ఏ సమయంలోనైనా వాయిదా వేయవచ్చు, తిరిగి సమావేశపరచవచ్చు.

6.3 నిరవధిక వాయిదా

తిరిగి సమావేశమయ్యే రోజు పేర్కొనకుండా వాయిదా వేయడాన్ని నిరవధిక వాయిదా అంటారు. ఏదైనా ఒక నిర్దిష్ట కారణం వలన - రాజకీయ లేక రాజకీయేతర - సభను నిరవధికంగా వాయిదా వేయాలని ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన తీర్మానం ఆమోదం పొందితే స్పీకర్ వాయిదా వేస్తారు. సభ్యుల గొడవల మూలంగా, కార్యక్రమాలు కొనసాగించడం కష్టమని సభాధ్యక్షులు భావించినప్పుడూ సభను నిరవధికంగా వాయిదా వేయవచ్చును.

6.4 ప్రోరోగ్

సభా సమావేశాలను రద్దుచేయడాన్ని ప్రోరోగ్ చేయడం అంటారు. ప్రోరోగ్ చేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంటుంది. రద్దయిన సభా సమావేశాలను తిరిగి ఏర్పాటుచేసే అధికారం రాష్ట్రపతికే ఉంటుంది.

BRAOU

6.5 లోక్‌సభ రద్దు

రాజ్యసభను రద్దుచేయలేరు. ఎందుకంటే రాజ్యసభ సభ్యులందరూ ఒకేసారి ఎన్నికకారు. రాజ్యసభ సభ్యులలో 1/3వ వంతు ప్రతి రెండు సంవత్సరాల కొకసారి పదవీ విరమణ చేస్తారు. ఆ ఖాళీలకు ఎన్నికలు జరుగుతాయి.

లోక్‌సభను ఐదు సంవత్సరాల పదవీకాలం ముగియకముందే, ప్రధాని సలహాననుసరించి రాష్ట్రపతి రద్దుచేయవచ్చు. ఏ సందర్భాలలో సభను రద్దుచేయాలో తీసుకునే నిర్ణయం రాజ్యాంగ సంప్రదాయాలు, రాజకీయ పరిస్థితులననుసరించి ఉంటాయి. అంతేకాని సభాకార్యకలాపాల పద్ధతుల్లో ఈ నిర్ణయానికి ప్రమేయం లేదు.

6.6 సభాకార్యకలాపాల నివేదిక

శాసనాలను రూపొందించుట, ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని ఆమోదించుట పార్లమెంటు ముఖ్య కార్యకలాపాలు. ఇవి కాకుండా ఎన్నో ఇతరేతర విధులను పార్లమెంటు నిర్వహిస్తుంది. అందులో ముఖ్యమైనది ప్రజా ప్రాముఖ్యమైన విషయాలకు సంబంధించి ప్రభుత్వానికి సభ్యులు వేసే ప్రశ్నలు.

భారతదేశంలో కార్యక్రమాలు కొనసాగించటానికి అనుసరించే పార్లమెంటు పద్ధతిని దిగువన పేర్కొన్న శీర్షికల ద్వారా తెలియజేయవచ్చును.

1. ప్రశ్నోత్తరాల సమయం
2. బిల్లు ప్రవేశ పెట్టుట
3. శాసన నిర్మాణంలో వివిధ దశలు
4. ఆర్థిక బిల్లులు
5. తీర్మానాలు
6. కమిటీ పద్ధతి

6.7 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం

సమావేశాలలో, ప్రతిరోజూ మొదటి గంట సమయాన్ని సభ్యులు ప్రశ్నలు వేసి ప్రభుత్వం నుంచి సామాజిక ప్రాముఖ్యత కల్గిన విషయాలపై అవసరమైన సమాచారాన్ని రాబట్టడానికి కేటాయిస్తారు. దీనిని ప్రశ్నోత్తరాల సమయం అంటారు. ప్రజల సమస్యలను ప్రభుత్వం దృష్టికి తీసుకొని రావటానికి, తత్సంబంధిత వివరాలను సేకరించటానికి ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఉద్దేశించబడింది. మంత్రులు తమ ఉద్యోగుల నుంచి అవసరమైన సమాచారాన్ని సేకరించి సమాధానాలను ఇవ్వటానికి వీలుగా, సభ్యులు ప్రశ్నలను ముందుగానే పంపవలసి ఉంటుంది. అయితే అనుబంధ ప్రశ్నలకు ముందు నోటీసు ఇవ్వవలసిన అవసరం లేదు. వాటికి మంత్రులు వెంటనే సమాధానం చెప్పాలి.

సభ్యులు అడిగే ప్రశ్నలు రెండు రకాలుగా ఉంటాయి. అవి: 1. చుక్క మార్కుగల ప్రశ్నలు, 2 సాధారణమైన ప్రశ్నలు. మొదటి కోవకు చెందిన ప్రశ్నకు మౌఖిక సమాధానాలు ఇవ్వాలి. మౌఖిక సమాధానాలు కావాలనుకునే సభ్యులు తాము అడిగే ప్రశ్నకు చుక్కమార్కు పెట్టాలి. మిగతా ప్రశ్నలకు లిఖిత రూపంలో సమాధానం ఇస్తారు.

సభ్యుల అభిప్రాయాలతో ప్రమేయం లేకుండా స్పీకర్ సభ నియమాలకు అనుగుణంగా ప్రశ్నలను పైన పేర్కొన్న రెండు రకాలుగా విభజించవచ్చును. సాధారణంగా స్థానిక సమస్యలకు లేక విస్తృతమైన ప్రాముఖ్యంలేని విషయాలకు సంబంధించిన గణాంకాలపై లిఖిత సమాధానం కావాలని సాధారణ ప్రశ్నలను అడుగుతారు.

[illegible] విషయాలను ఎత్తిచూపడానికి, సభా కార్యకలాపాలలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, సభ్యులకు ఒక కీలకమైన ఆస్త్రం. మంత్రుల అధీనంలో ఉన్న శాఖల వ్యవహారాలపై సమాచారం సేకరించడానికి సభ్యులు అడిగే ప్రశ్నలు, కార్యనిర్వాహక శాఖ శాసనసభ పట్ల జవాబుదారీగా ఉండటానికి ఎంతో శక్తివంతమైన సాధనంగా పనిచేస్తాయి.

6.8 బిల్లు ప్రవేశ పెట్టటం.

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం తర్వాత ప్రభుత్వ విధానాలపై మంత్రుల ప్రకటనలు, పత్రాలు, డాక్యుమెంట్లపై సభ చర్చ ప్రారంభిస్తుంది.

రాజ్యాంగంలోని 107 నుంచి 122 వరకు గల ప్రకరణలు శాసన నిర్మాణ ప్రక్రియను వివరిస్తాయి. బిల్లులో రెండు రకాలు. 1. అధికార బిల్లులు, 2. ప్రైవేట్ సభ్యుల బిల్లులు.

క్యాబినెట్ ఆమోదించిన తర్వాత మంత్రులు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లును అధికార బిల్లు అంటారు. సభ్యులు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లులను ప్రైవేట్ బిల్లులు అంటారు.

సహజంగా ప్రైవేట్ సభ్యులు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లులు పార్లమెంటులో అధికారపక్షం మద్దతు లేనిది ఆమోదం పొందదు. వివిధ అంశాలపైన నిశితమైన అధ్యయనం చేయవలసిన కొన్ని ప్రముఖమైన విషయాలపైన బిల్లులను ప్రైవేట్ సభ్యుల ద్వారా ప్రవేశపెడతారు. ఉదాహరణకు రాజ్యాంగంలోని ప్రాథమిక హక్కులను సహితం సవరించగలిగే అధికారాలను పార్లమెంటుకు ఇవ్వడానికి ఉద్దేశించిన 24వ రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు నాథపాయ్ ప్రవేశపెట్టారు.

బిల్లుల వర్గీకరణలో ఇంకొక పద్ధతి కూడా ఉన్నది. ఈ వర్గీకరణలో బిల్లులు రెండు రకాలు. 1. సాధారణ బిల్లులు, 2 ఆర్థిక బిల్లులు. సాధారణ బిల్లులను ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చును. అటువంటి బిల్లును రెండు సభలు ఆమోదిస్తే తప్ప చట్టంకాదు. ఒక వేళ ఏదైనా ఒక బిల్లుకు సంబంధించి రెండు సభల మధ్య విభేదాలు తలెత్తితే అటువంటి ప్రతిష్టంభన తొలగించడానికి రాష్ట్రపతి ఉభయ సభలను కలిపి సమావేశాన్ని ఏర్పాటుచేస్తారు.

రెండవ కోవకు చెందిన బిల్లులను అంటే ఆర్థిక బిల్లులను మొదట లోకసభలోనే ప్రవేశపెట్టాలి. ఈ రకమైన బిల్లులను కొట్టివేసే అధికారం రాజ్యసభకు లేదు. అంతేకాక, ఆర్థిక బిల్లులను రాజ్యసభ 14 రోజులలో లోకసభకు వాపసు చెయ్యాలి. రాజ్యసభ సూచించిన సవరణలను లోకసభ ఆమోదించినా, ఆమోదించకపోయినా ఆ బిల్లు రాజ్యసభ పునఃపరిశీలనలేకుండా రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పంపిస్తారు.

రాజ్యాంగాన్ని అనుసరించి ప్రెసిడెంట్ బిల్లును ఆమోదించవచ్చును, తిరస్కరించవచ్చును, లేదా తన నిర్ణయాన్ని ఆలస్యం చేయవచ్చును లేదా కొన్ని సూచనలతో పునఃపరిశీలనకు పార్లమెంటుకు పంపించవచ్చును. రాష్ట్రపతి చేసిన సవరణలను పార్లమెంటు ఆమోదించాలనే నిబంధన లేదు. పార్లమెంటు బిల్లును సవరణలు లేకుండానే రెండవ దఫా ఆమోదిస్తే రాష్ట్రపతి సంతకం చేయవల్సిందే. పార్లమెంటరీ తరహా ప్రభుత్వంలో రాష్ట్రపతి నామమాత్ర కార్యనిర్వాహకాధికారి.

అంతేకాక మంత్రిమండలి సభకు జవాబుదారీగా ఉంటుంది. కావున పార్లమెంటుకు రాష్ట్రపతికి మధ్యన ప్రతిష్టంభన ఏర్పడదు.

6.9 శాసన నిర్మాణంలో వివిధ దశలు

సభల కార్యకలాపాలను నిర్దేశించే సూత్రాలు రెండు సభలలోనూ ఒకే రకంగా ఉంటాయి. ప్రతి బిల్లు కూడా ఐదు దశలలో రూపొందించబడుతుంది. ఈ ఐదు దశలు: 1. మొదటి పఠనం, 2. రెండవ పఠనం, [illegible] కమిటీ దశ, 4. రిపోర్టు దశ, 5. మూడవ పఠనం, 6. ఆమోదం.

ఏదైనా ఒక బిల్లును సభలో ప్రవేశపెట్టడంతో మొదటి దశ ముగుస్తుంది. ఆ తర్వాత [illegible] అచ్చువేస్తారు. ఒక వారం నోటీసు ఇచ్చిన తర్వాత ఏ సభ్యుడైనా బిల్లును ప్రవేశపెట్టవచ్చును. [illegible]

BRAOU

సరిహద్దులను మార్చే బిల్లులు మరియు అధికార భాషలో మార్పును ఉద్దేశించే బిల్లులు ప్రవేశ పెట్టడానికి ముందే రాష్ట్రపతి అనుమతి పొందాలి.

మొదటి దశలో కేవలం బిల్లు శీర్షిక చదివి, బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి అనుమతి తీసుకోవాలి. అయితే రెండవదశలో సభ బిల్లును వెంటనే పరిశీలనలోకి తీసుకోవచ్చును. లేదా అందుకు ప్రత్యామ్నాయంగా బిల్లు అవశ్యకతపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించటానికి వీలుగా బిల్లు ప్రతులను విస్తృతంగా ప్రసారం చేయవచ్చును.

రెండవ దశ ముగిసిన తర్వాత బిల్లు సెలక్టు కమిటీ పరిశీలనకు వెళుతుంది. సెలక్టు కమిటీలో ఇతరులతో పాటు బిల్లు ప్రతిపాదించిన సభ్యులు, న్యాయశాఖ మంత్రి అధికారరీత్యా కమిటీ దశలో బిల్లును నిశితంగా పరిశీలిస్తారు. చట్టంవల్ల జరిగే లాభనష్టాలను మదింపు వేయడం జరుగుతుంది. ప్రతి ప్రకరణను కూలంకషంగా చర్చిస్తారు. సెలక్టు కమిటీ అవసరమైతే ఏ మార్పులనైనా చేయువచ్చును.

6.10 జాయింట్ సెలక్ట్ కమిటీ

ఒక్కొక్కసారి బిల్లును జాయింట్ సెలక్ట్ కమిటీ ముందుంచుతారు. ఈ ఉభయ సభల మధ్య ఏదైనా బిల్లు విషయంలో అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చే ఆవశ్యకత ఉందనుకున్నప్పుడే - జాయింట్ సెలక్టు కమిటీ ఏర్పాటు చేస్తారు. కమిటీలో ఈ ఉభయ సభల సభ్యులు ఉంటారు. జాయింట్ సెలక్ట్ కమిటీ ఏర్పాటు చేయకుండా అభిప్రాయ భేదాలను పరిష్కరించే ఆస్కారం ఉన్నది. సవరణలతో ఒక సభ ఇంకొక సభకు బిల్లులను పంపించవచ్చు. అప్పుడు మొదట బిల్లును ఆమోదించిన సభ పునఃపరిశీలనచేసి అవసరమైతే ఆమోదించి లేకుంటే సవరణను తిరస్కరించి తిరిగి ఇంకొక సభకు పంపవచ్చు. రెండు సభల మధ్య వివాదాన్ని పరిష్కరించటానికి అనుసరించవలసిన మార్గాన్ని రాజ్యాంగమే సూచిస్తున్నది. అయితే ఇందువలన కాలయాపన జరిగే ప్రమాదమున్నది.

సాధారణంగా క్లిష్టమైన, సాంకేతికపరమైన సమస్యలకు లేక వివాదగ్రస్తమైన సమస్యలకు చెందిన బిల్లులను జాయింట్ సెలక్టు కమిటీకి నివేదిస్తారు. ఇటువంటి సందర్భాలలో బిల్లు ప్రవేశపెట్టిన సభ్యుడే కమిటీలో ఉండవలసిన సభ్యుల పేర్లను సూచిస్తారు. ముందు అనుమతి తీసుకున్న తర్వాత వారిని కమిటీ ఎంపిక చేస్తారు. జాయింట్ సెలక్టు కమిటీని నియమించే సభ రెండవ సభను ఆ సభ సభ్యులను కమిటీకి నియమించవల్సిందిగా కోరుతుంది. జాయింట్ సెలక్టు కమిటీ సభ్యుల సంఖ్య 30 నుండి 45 మధ్య ఉంటుంది. ఇందులో రాజ్యసభ లోకసభ సభ్యులు 2 : 1 నిష్పత్తిలో ఉంటారు.

6.11 రిపోర్టింగ్ దశ

కమిటీ సభ్యులు తమ అభిప్రాయాలను స్వేచ్ఛగా తెలియజేయవచ్చును. ప్రతి సభ్యుడు కూడా కావాలనుకుంటే, బిల్లు తన అభిప్రాయాలతో విడిగా నివేదిక తయారుచేయవచ్చు. సాధారణంగా బిల్లుపై ఒక మెజారిటీ రిపోర్టు, మైనారిటీ రిపోర్టు ఉంటాయి. రిపోర్టులను, వాటి వెంట కమిటీ సమావేశాల మినిట్లను అచ్చువేసే బాధ్యత సభ సెక్రటరీది. బిల్లు ఇన్‌చార్జి సభ్యుడు కమిటీ నివేదికతో పాటు బిల్లును సభ ముందుంచుతారు. సభ బిల్లు మొత్తంగా చర్చించవచ్చు లేదా ప్రతిప్రకరణను విడిగా చర్చించవచ్చును. సభ్యులు ఏవైనా సవరణలను చేసే అధికారముంది. అయితే స్పీకర్ అన్ని సవరణలను అనుమతించక పోవచ్చు. అలాగే ఓటింగ్ మొత్తం బిల్లుపై ఒకసారి జరగవచ్చును. లేదా ప్రతిప్రకరణపై ఓటింగ్ చేయవచ్చును.

6.12 ఆఖరి దశ

చివరిదశనే మూడవ పఠన దశ అంటారు. ఈ దశలో బిల్లుపై మొత్తంగా చర్చ జరుగుతుంది. బిల్లుకు లిఖిత రూపంలో సవరణ చేయడానికి వీల్లేదు. సవరణలు మౌఖికంగానే సూచించాలి. హాజరైన సభ్యుల్లో మెజారిటీ సభ్యులు ఆమోదిస్తే, సభాధ్యక్షుని సంతకంతో ఇంకొక సభకు పంపిస్తారు. రెండు సభలు ఆమోదించిన తర్వాత బిల్లు రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి వెళుతుంది.

BRAOU

6.13 ఆర్థిక బిల్లులు

ఆర్థిక బిల్లులను బడ్జెట్‌తో కలిపి ఆర్థిక మంత్రి లోక్‌సభలోనే ప్రవేశ పెట్టాలి. సాధారణ చర్చ అనంతరం, వివిధ శాఖల మంత్రులు, తమశాఖ డిమాండ్ పద్దతులను సభ ముందుంచుతారు. లోక్‌సభ బడ్జెట్ చర్చించి ఆమోదించిన తర్వాత రాజ్యసభకు వెళుతుంది.

లోక్‌సభలో డిమాండ్ పద్దులపై చర్చ జరిగిన తర్వాత ఉపకల్పన బిల్లు ప్రవేశ పెడతారు. ఉపకల్పన బిల్లు మొత్తం బడ్జెట్ వ్యయాన్ని సంఘటిత నిధి నుంచి తీసుకోడానికి మరియు ప్రతిశాఖకు కేటాయించిన మొత్తాన్ని వివరించటానికి తోడ్పడుతుంది.

6.14 పద్దులపై ఓటింగ్

ఈ పద్ధతిని 1950లో ప్రవేశ పెట్టారు. బడ్జెట్‌పై విస్తృతంగా మేనెల ఆరంభం వరకు చర్చ జరపటానికి ఈ పద్ధతి ఉపకరిస్తుంది. అంటే ఆర్థిక సంవత్సరంలోగా బడ్జెట్ చర్చలు ప్రభుత్వం వ్యయానికి నిధులను పద్దులపై ఓటింగ్ ద్వారా మంజూరు చేస్తారు. పద్దులపై ఓటింగ్ రెండు సభల ముందు ప్రవేశ పెడతారు. సంప్రదాయం ప్రకారం పద్దులపై ఓటింగ్‌మీద చర్చ జరగదు. ఎందుకంటే పద్దులపై ఓటింగ్ బడ్జెట్‌పై సాగే చర్చ విపులంగా సాగటానికి సౌకర్యం కలుగజేస్తుంది.

6.15 తీర్మానాలు

ఏ విషయంపైనా సభ అభిప్రాయాన్ని లేక నిర్ణయాన్ని సేకరించటానికి తీర్మానం ఒక సాధనం. తీర్మానాల రకాలనుబట్టి ఎన్ని రోజుల నోటీసు ఇవ్వాలో సభ రూల్సు పద్ధతులు స్పష్టంగా తెలియజేస్తున్నాయి. తీర్మానాన్ని ఎవరైనా ప్రతిపాదించవచ్చును. కాని మరో సభ్యుడు బలపర్చాలి. దిగువ పేర్కొన్న తీర్మానాలలో కొన్ని ముఖ్యమైన రకాలు. 1. వాయిదా తీర్మానం, 2. సావధాన తీర్మానం, 3. విశ్వాస రాహిత్య తీర్మానం, 4. కోత తీర్మానం

6.15.1 వాయిదా తీర్మానం

వెంటనే పరిగణలోనికి తీసుకోవలసిన అత్యవసరమైన విషయాలపై సభ చర్చించి, నిర్ణయాలు తీసుకోవటానికి వాయిదా తీర్మానం ఉపయోగపడుతుంది. ఆకస్మికంగా, తలెత్తిన సమస్యలపై చర్చించటానికి రోజువారీ కార్యకలాపాలను ఆపివేసి ఆ అవకాశాన్ని కల్పించడమే సావధాన తీర్మానం ఉద్దేశం. సహజంగానే జరుగవలసిన రోజువారీ కార్యకలాపాలకు అంతరాయం కలుగుతుంది కనుక రూల్సు ప్రకారం సభ పరిశీలించవలసిన ప్రాముఖ్యత కలిగిన సమస్య అయితే తప్ప సావధాన తీర్మానాన్ని అనుమతించరు.

6.15.2 సావధాన తీర్మానం

సావధాన తీర్మానాలను స్పీకర్ అనుమతితో ఏ సభ్యుడైనా ప్రవేశ పెట్టవచ్చును. ఇటువంటి తీర్మానాలను ప్రశ్నోత్తరాల సమయం తర్వాత, ఇతర కార్యకలాపాలు ప్రారంభించటానికి ముందు, చర్చిస్తారు. ఏదైనా [illegible] సమస్యను ప్రభుత్వం దృష్టికి తీసుకొని రావడానికి సావధాన తీర్మానం ఉపయోగపడుతుంది. తీర్మానానికి వెంటనే కాని నియమిత కాలంలోపు గాని మంత్రిమండలి జవాబు చెప్పాలి.

6.15.3 అవిశ్వాస తీర్మానం

మంత్రిమండలి పైన స్పీకర్ లేక డిప్యూటీ స్పీకర్‌పై పార్లమెంటుకు విశ్వాసం లేదని తెలియజేయటానికి ఈ తీర్మానం ఉపయోగపడుతుంది. అవిశ్వాస తీర్మానం ఆమోదం పొందితే మంత్రిమండలి లేక స్పీకర్ లేక డిప్యూటీ స్పీకర్ రాజీనామా చేయవలసి ఉంటుంది. సహజంగా క్యాబినెట్‌కు మెజారిటీ సభ్యుల [illegible] ఉంటుంది. కాబట్టి ఇటువంటి తీర్మానాన్ని గెలుపొందడం కష్టం. అయితే ఈ తీర్మానాన్ని [illegible] విధానాలను విమర్శించటానికి, విధానాల అమలులో ఉన్న లోటుపాట్లను ఎత్తి చూపటానికి [illegible] ఒక కీలకమైన ఆయుధం.

BRAOU

6.15.4 కోత తీర్మానం

ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించటానికి కోత తీర్మానం కూడా ప్రతిపక్షాలకు బాగా ఉపకరిస్తుంది. కోత తీర్మానం ద్వారా సభ్యులు ఏదైనా శాఖ సరిగ్గా పనిచేయడం లేదని భావించినప్పుడు మంత్రికోరే మొత్తం నుంచి తగ్గించమని సూచిస్తారు. ఒక్కొక్కసారి ఈ తగ్గింపు నామమాత్రమైన ఒకే రూపాయి మాత్రమే. తద్వారా మంత్రివర్గ పాలనపై విశితంగా చర్చించటానికి ఆస్కారముంటుంది. ఇట్లా మంత్రివర్గాన్ని విమర్శించటానికి అవిశ్వాస తీర్మానం కూడా ఉపయోగపడుతుంది. అయితే అటువంటి తీర్మానానికి 50 మంది సభ్యుల మద్దతు అవసరం. అంతమద్దతు లేనప్పుడు ప్రభుత్వ పాలనను విమర్శించటానికి కోత తీర్మానం మంచి సాధనంగా పనికొస్తుంది.

పైన పేర్కొన్న తీర్మానాలు కాకుండా ముగింపు తీర్మానమనే ముఖ్యమైన తీర్మానమొకటున్నది. ఏదైనా ఒక అంశంపై సాగుతున్న చర్చను ముగించి ఆ అంశాన్ని ఓటింగ్ పెట్టాలని ముగింపు తీర్మానం సూచిస్తుంది. అయితే ఇట్లా చర్చలను ముగించి నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి గిల్లెటిన్ పద్ధతి కూడా అనుసరించవచ్చు. ఎక్కువగా బడ్జెట్ చర్చలలో పద్ధతిని అనుసరిస్తారు. రూల్సు సూచించిన కాల వ్యవధిలో డిమాండ్లపై చర్చ ముగియకపోతే చర్చను ఆపివేసి ఆ డిమాండ్లను ఓటింగుకు పెట్టి సభా నిర్ణయాన్ని తీసుకొంటారు.

6.15.5 అరగంట చర్చలు లేదా స్వల్పకాల చర్చలు

భారత పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో స్వల్పకాల చర్చలు ఒక విశిష్టమైన పద్ధతి. ఇది ఏ దేశంలోనూ లేదు. ప్రశ్నోత్తర సమయంలో చర్చించిన ఏదైనా ప్రముఖమైన అంశంపైన కొంత విపులంగా స్వల్పకాల చర్చ జరగాలని కోరుతూ నోటీసు ఇవ్వవచ్చును. అందుకై ప్రత్యేక తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టవల్సిన అవసరం లేదు. స్వల్పకాల చర్చలన్నీ ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో అనుబంధ ప్రశ్నల రూపంలో సాగే చర్చల లాగానే ఉంటాయి. మంత్రిగారు ప్రశ్నలకి ఇచ్చిన జవాబులను పేర్కొంటూ, వాటిపై విపులంగా చర్చ జరగాలని కోరుతూ నోటీసు ఇస్తారు. ఇటువంటి చర్చలు సోమవారం, బుధవారం, శుక్రవారం రోజుల్లో మాత్రమే జరుగుతాయి. అయితే బడ్జెట్ సమావేశ కాలంలో ఇటువంటి చర్చలు జరగవు.

ఏదైనా ఒక ప్రముఖమైన అంశంపై సంతృప్తికరమైన సమాధానం చెప్పకపోతే చర్చ జరపటానికి ఈ ప్రక్రియ ఉపయోగపడుతుంది. ఈ నోటీసు స్పీకర్ అనుమతించిన తర్వాత చర్చకు నిర్ణీత సమయాన్ని నిర్ణయిస్తారు. దీని ద్వారా పార్లమెంటు పాలనా వ్యవస్థను పర్యవేక్షించవచ్చును. చర్చ ద్వారా ప్రభుత్వం వివరంగా సమాధానం ఇవ్వవలసి వస్తుంది. ఏ సభ్యుడైనా ఎక్కువసార్లు ఈ చర్చకు నోటీసు ఇవ్వరాదు. అందువలన అందరికీ అవకాశం లభిస్తుంది.

BRAOU

6.16 కమిటీ పద్ధతి

కొన్ని విషయాలు చర్చకు సభ ఉపయోగకారిగా ఉండకపోవచ్చును. ఉదాహరణకు ఏదైనా విషయంపై విచారం జరపాలనుకున్నప్పుడు మొత్తం సభ సమావేశం తక్కువ సభ్యులు కలిగిన కమిటీ ఎక్కువగా తోడ్పడుతుంది. అదే విధంగా ఏదైనా సాంకేతికపరమైన విషయాలపై అందరికీ ఆసక్తిగానీ, చర్చలో పాల్గొనటానికి అవసరమైన పరిజ్ఞానంగానీ ఉండకపోవచ్చును. అటువంటప్పుడు తక్కువ మంది సభ్యులు కలిగిన కమిటీ కూలంకషంగా విషయాన్ని పరిశీలించటానికి సరైన స్థలం. కమిటీలు అవసరమైన విచారణ జరిపి కావలసిన సమాచారాన్ని సేకరిస్తాయి. విపులంగా అన్ని అంశాలు చర్చించి నివేదిక రూపొందించి కమిటీలు సభ ముందుంచుతాయి. ఈ నివేదికలపై తుది నిర్ణయం సభే తీసుకుంటుంది.

అందులో ముఖ్యమైనవి ఇటువంటి కమిటీలు పార్లమెంటులో ఎన్నో ఉన్నాయి. ఒక్క లోక్‌సభలోనే డజనుకుపైగా కమిటీలున్నాయి. ప్రభుత్వ ఖాతాల సంఘం, అంచనాల కమిటీ, ప్రభుత్వ యాజమాన్యాల సంఘం, సభా హక్కుల కమిటీ, విజ్ఞప్తుల కమిటీ, ప్రత్యేక హక్కుల కమిటీ నిబంధనలను రూపొందించే సంఘం, సభ్యులు హాజరుకావటాన్ని గమనించు కమిటీ, సహాయ కార్యకలాపాల కమిటీ, ప్రభుత్వ హామీల కమిటీ.

6.16.1 సెలక్టు కమిటీ

చట్ట నిర్మాణంలో మూడవ దశలో బిల్లులను పరిశీలించటానికి సెలక్టు కమిటీలు స్థాపిస్తారు. సెలక్టు కమిటీలను తీర్మానం ద్వారా సభ ఏర్పాటు చేస్తుంది. సభ్యులను వారి సమ్మతిపై నియమిస్తారు. ఈ కమిటీ ఛైర్మన్‌ను స్పీకరు ఎంపిక చేస్తారు. కొన్ని ప్రత్యేకమైన అంశాల పరిశీలనకు సెలక్టు కమిటీ సబ్ కమిటీని వేస్తుంది. కమిటీ పనిచేయుటానికి 1/3వ వంతు సభ్యుల హాజరు అవసరం.

6.16.2 ప్రత్యేక హక్కుల కమిటీ

వ్యక్తులు లేక వ్యవస్థలపై సభ సభ్యుల హక్కుల నేరారోపణలను ప్రత్యేక హక్కుల కమిటీ పరిశీలిస్తుంది. నేరారోపణ పరిశీలించి నేరం రుజువైతే కమిటీ తమ శిక్షను కూడా సూచిస్తుంది. 1978లో ఇందిరాగాంధీ సభా హక్కులను ఉల్లంఘించినప్పుడు, లోక్‌సభ సమావేశాల నుండి బహిష్కరించాలని కమిటీ శిక్ష విధించింది. ఆ శిక్షను లోక్‌సభ ఆమోదించింది.

6.16.3 ప్రభుత్వ ఖాతాల సంఘం

ప్రభుత్వ ఖాతాల సంఘం ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని పరిశీలిస్తుంది. బడ్జెట్‌లో ఉన్న విధంగా ఖర్చు జరిగిందా లేదా అనే విషయాన్ని మాత్రమే కాకుండా, అవసరమైన దుబారా ఖర్చులు తగ్గించటానికి చర్యలు తీసుకుంటున్నారా లేదా అనే విషయాన్ని కూడా పరిశీలిస్తుంది. ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని తనిఖీ చేయటానికి కంట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ నివేదికలను కూడా పరిశీలిస్తుంది. ఈ సంఘం ఛైర్మన్‌ను స్పీకరు నియమిస్తారు. అయితే ఆయన ప్రతిపక్షాలకు చెందిన వారై ఉండాలి. ప్రతిపక్ష నాయకున్ని కమిటీ ఛైర్మన్‌గా ఎంపిక చేయడం సంప్రదాయం.

6.16.4 అంచనాల కమిటీ

అంచనాల కమిటీకి 30 మందిని నైష్పత్తిక ప్రాతినిధ్య పద్ధతిలో ఎన్నుకొంటారు. ఈ కమిటీ ఛైర్మన్‌ను పాలకవర్గం నుంచే ఎంపిక చేయడం ఆనవాయితీ. ఛైర్మన్ నియామకం స్పీకర్ చేస్తారు.

అంచనాల కమిటీ బడ్జెట్ కమిటీ. బడ్జెట్ అంచనాలను పరిశీలించి, బడ్జెట్ ఆధార భూతమైన విధానాలకు భంగం కలుగకుండా, అధిక వ్యయాన్ని తగ్గించటానికి తగు సలహాలనిస్తుంది. ఈ సలహాల ప్రమేయం లేకుండానే డిమాండ్లపై ఓటింగు జరుగుతుంది.

6.16.5 ప్రభుత్వ హామీల కమిటీ

మంత్రులలో సభకు ఇచ్చిన హామీలు, వాగ్దానాలు అమలు జరుగుతున్నాయా లేదా ప్రభుత్వ హామీల కమిటీ పరిశీలిస్తుంది. ఈ కమిటీ వివిధ మంత్రులను తగు జాగ్రత్తగా వ్యవహరించటానికి ఒత్తిడి తీసుకొస్తుంది.

6.16.6 నిబంధనల కమిటీ

సభ కార్యకలాపాల ప్రక్రియను పరిశీలించి మరింత సమర్థవంతంగా పనిచేయటానికి అవసరమైన నియమావళిని మార్చటానికి తగు సూచనలిస్తుంది. స్పీకర్ ఈ కమిటీ ఛైర్మన్.

6.16.7 కార్యకలాపాల సలహా సంఘం

ఈ కమిటీ సభా సమావేశాల ఎజెండాను తయారు చేస్తుంది. స్పీకర్, ప్రధానమంత్రి, పార్లమెంటరీ వ్యవహారాల శాఖమంత్రి ఈ కమిటీలో సభ్యులుగా ఉంటారు.

6.17 విప్ పద్ధతి

విప్ పాత్రను పార్లమెంటరీ పద్ధతులలో భాగంగా అధ్యయనం చేయవలసిన అవసరంలేదు. అయితే విప్పు సభా కార్యకలాపాలలో కీలకమైన పాత్ర నిర్వహిస్తారు. ప్రతి పార్టీ కూడా విప్పును ఎంపిక చేస్తుంది. అధికార పార్టీ చీఫ్ విప్‌లను కూడా నియమిస్తుంది. వివిధ విషయాలపై జరిగే చర్చలో తమ సభ్యులు పాల్గొనేటట్లు మరీ ముఖ్యంగా ఓటింగ్ సమయానికి తమ పార్టీ సభ్యులు సభలో హాజరయ్యేటట్లు చూడటం విప్పు బాధ్యత. అవిశ్వాస తీర్మానంలాంటి కీలకమైన విషయాలపై చర్చ జరుగుతున్నప్పుడు పార్టీ సభ్యులంతా సభలో హాజరయ్యేటట్లు చూడవలసిన బాధ్యత విప్పుపైనే ఉంటుంది.

పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వాలలో క్యాబినెట్ ప్రాముఖ్యత పెరిగి పార్లమెంటును కూడా అజమాయిషీ చేయగలిగే స్థాయికి ఎదిగింది. అయితే పార్లమెంటరీ పద్ధతులు, సంప్రదాయాలు ప్రజాభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేయడానికి పార్లమెంటును ఒక వేదికగా కాపాడగలుగుతున్నాయి.

6.18 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది ప్రశ్నలకు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. బిల్లు ప్రవేశ పద్ధతిని వివరించండి.
2. బిల్లు తయారీలోని వివిధ దశలను విశదీకరించండి.
3. బిల్లు తయారీలో కమిటీల పాత్రను చర్చించండి.

II. ఈ కింది ప్రశ్నలకు 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రిపోర్టింగ్ దశ అంటే ఏమిటి?
2. అరగంట - స్వల్పకాలిక చర్చల గురించి రాయండి.
3. పి.ఎ.సి.ని వివరించండి.

డా. శ్రీమతి ఎ.ఎస్. మోహన

BRAOU

భాగం – 7: భారత పార్లమెంట్ - మారుతున్న పాత్ర

విషయ క్రమం

7.0 ఉద్దేశం

7.1 పరిచయం

7.2 పార్లమెంట్: నెహ్రూ శకం

7.2.1 రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ

7.2.2 బెరూబారీ వివాదం

7.2.3 1962 అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటన

7.2.4 వాయిస్ ఆఫ్ అమెరికా వ్యవహారం

7.3 ఇందిరాగాంధీ హయాం

7.4 నాలుగవ లోక్‌సభ

7.5 1971 పార్లమెంట్ అప్రధాన పాత్ర

7.6 పార్లమెంట్ క్షీణదశ 1975

7.6.1 పంజాబు రాష్ట్ర వివాదం

7.6.2 తెలంగాణా ఉద్యమం

7.7 పార్లమెంట్ క్షీణించటానికి కారణాలు

7.7.1 కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రాబల్యం

7.7.2 పార్టీ దృఢ క్రమశిక్షణ

7.7.3 నియోజిత శాసన నిర్మాణం

7.7.4 ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల విస్తరణ

7.8 ముగింపు

7.9 నమూనా ప్రశ్నలు

7.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదివాక మీరు

- భారత పార్లమెంట్ పాత్ర నిర్వహణలో వచ్చిన మార్పులు
- అలాంటి మార్పులకు కారణాలు
- పార్లమెంట్ ప్రాముఖ్యతలో క్షీణతలను గురించి అవగాహన చేసుకోగలుగుతారు.

BRAOU

7.1 పరిచయం

"పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థలో భారత పార్లమెంట్ శాసనాలను చేసే సంస్థగా, ప్రభుత్వం జారీచేసే నియమ నిబంధనలకు చట్టబద్ధమైన గుర్తింపు నిచ్చేదిగా, కార్యనిర్వాహకశాఖ తన అధికారాలను దుర్వినియోగం చేయకుండా, ప్రజల సాధక బాధకాలను వ్యక్తంచేసే వేదికగా ప్రభుత్వోద్యోగుల అక్రమాలను అదుపుచేసే, రాజకీయ నాయకత్వాన్ని రూపొందించే సంస్థగా భారత పార్లమెంట్ బహుముఖ కర్తవ్యాలను నిర్వహిస్తుంది. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే పార్లమెంట్ ప్రజాభిప్రాయానికి అద్దంపట్టే, పౌరుల హక్కులను సంరక్షించే సంస్థ"1 అయితే గత ముప్పై సంవత్సరాలు పార్లమెంట్ నిర్వహించే పాత్ర చాలా మార్పులకు లోనైంది. ప్రస్తుత పార్లమెంట్ ప్రారంభ దశలలో ఏర్పడిన విధంగా లేదు.

శ్రేయోరాజ్య భావన, దానినుంచి ఏర్పడిన రాజ్యం అర్థిక - సాంఘిక బాధ్యతలు ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలను చాలా విస్తృతపరిచాయి.

ఆధునిక కాలంలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల విస్తరణ చట్ట నిర్మాణ సంస్థగా పార్లమెంట్ ప్రాముఖ్యతను చాలా వరకు తగ్గించింది. అనేక రాజ్యాలలో సాంకేతిక కారణాలవల్ల శాసనసభ చట్ట నిర్మాణం చేసే సంస్థగా సమర్థవంతంగా పనిచేయలేక పోవటం వల్ల చట్టాలను వాస్తవంలో రూపొందించే బాధ్యత కార్యనిర్వాహక శాఖపై పడింది.

కొన్ని సందర్భాల్లో పార్టీ ప్రణాళిక చాలా దృఢంగా ఉండటంవల్ల అర్థిక సాంఘిక విధానాల రూపకల్పనలో శాసనసభ పాత్ర మరింత తగ్గిపోయింది. ఈ విధంగా శాసన సభ పాత్ర, ప్రాముఖ్యం క్రమంగా తగ్గిపోవటంతో భారత పార్లమెంట్ పరిస్థితి కూడా ఇదే విధంగా ఉంది.

7.2 పార్లమెంట్: నెహ్రూశకం

భారతదేశంలో మొదటి మూడు పార్లమెంట్‌లు - 1952, 1957, 1962 - చాలా వరకూ ప్రభుత్వం రూపొందించిన విధానాలను ఆమోదించటానికి పరిమితమైనాయి. ప్రతిపక్షం చాలా బలహీనంగా ఉండేది. స్పీకర్‌కు ఎడమవైపు కూర్చునే గ్రూపులు ప్రభుత్వ ప్రతిపాదనలకు ప్రతిచర్యగా తమ విధానాలను, కార్యక్రమాలను విస్తరింపచేసుకోటానికే ప్రయత్నించాయి.

జాతీయ రాజకీయాలలో అగ్రగణ్య స్థాయిలో ఉన్నప్పటికీ, అత్యంత స్థాయి కలిగిన వ్యక్తిత్వం ఉన్నప్పటికీ, మెజారిటీ మద్దతు ఉన్నప్పటికీ నెహ్రూ పార్లమెంటరీ సంప్రదాయాలను, నియమ నిబంధనలను గౌరవించారు. పార్లమెంట్ పట్ల అత్యంత విశ్వాసాన్ని ప్రదర్శించి, పార్లమెంట్ సభ్యులకు ముఖ్యంగా క్లిష్ట పరిస్థితులను ఉత్తేజాన్ని కలిగించి వారి గౌరవాన్ని ఆయన పొందగలిగారు.

ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ పట్ల పార్లమెంట్ పాత్రపట్ల, ప్రజల నిర్ణయం పట్ల నెహ్రూకు ఉన్న విశ్వాసం ఆయన మొదటి పార్లమెంట్ సమావేశంలో (1952) చేసిన ప్రసంగం స్పష్టం చేస్తుంది. "మొత్తంమీద ప్రజలు తమ ఓటు హక్కును వినియోగించటంలో విచక్షణ, తెలివి చూపించి చాలా క్రమశిక్షణతో వ్యవహరించారు. వయోజన ఓటుపట్ల నాకు ఉన్న అన్ని సందేహాలను ఈ ఎన్నికలు తొలగించి ప్రజల వయోజన ఓటు పట్ల విశ్వాసాన్ని పెంచాయి".

పార్లమెంట్ చర్చలలో అన్ని విమర్శలో ప్రధాన వ్యక్తిగా అయినప్పటికీ నెహ్రూ పార్లమెంటరీ కార్యక్రమాలపట్ల అత్యంత శ్రద్ధ చూపించారు.

1952 - 57 మధ్య కాలంలో జాతీయ, అంతర్జాతీయ రంగాలలో అనేక ముఖ్యమైన సంవాదనలు జరిగాయి. మొదటి, రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికలు, రాష్ట్రాల పునర్ వ్యవస్థీకరణ, అధికమవుతున్న అర్థిక అసమతేత్యత, భారత - చైనాల సంఘర్షణ, భారత - అమెరికా సంబంధాలు, కొరియా, బా డగ, సూయజ్ సంక్షోభం, వియత్నాం ఒప్పందం, హంగేరీలో జరిగిన సంఘటనలు ఈ కాలంలో చాలా ప్రభావాన్ని కలిగించాయి.

1. అర్.జైన్ "ఇండియన్‌పార్లమెంట్" మాక్ మిలన్, ఇండియా 1976 పుట 1.

BRAOU

నెహ్రూ వ్యక్తిత్వం, ఆయన పార్టీ సమాఖ్య బలం ఎంతగా ఉన్నప్పటికీ పార్లమెంట్ తన ప్రాబల్యాన్ని అన్ని ముఖ్యమైన విషయాలలో నిరూపించుకొన్నది. ఈ అంశాన్ని స్పష్టం చేయటానికి ఈ కింది అంశాలను ఉదాహరణలుగా తీసుకోవచ్చు.

7.2.1 రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ

పార్లమెంట్ తన అధికారాలను వినియోగించుకోవటానికి ఏర్పడిన మొట్టమొదటి అవకాశం 1955 - 56 మధ్యకాలంలో రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ సందర్భంలో కలిగిరిది. రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ కమిషన్ చేసిన సూచనల సందర్భంలో జరిగిన సుదీర్ఘమైన చర్చలు పార్లమెంట్ అధికారాలు కలిగిన సంస్థ అని, కేవలం అధికార పార్టీయొక్క రబ్బర్ స్టాంప్ కాదని నిరూపించాయి. నిజానికి ద్విభాషా బొంబాయి రాష్ట్ర నిర్మాణంపై తుది నిర్ణయం ప్రభుత్వ ప్రతిపాదనకంటే భిన్నంగా పార్లమెంట్ చర్చల ఫలితంగా, చొరవ ఫలితంగా తీసుకొన్నదే.

7.2.2 చెరూబారీ వివాదం

పశ్చిమబెంగాల్ రాష్ట్రంలోని కొన్ని ప్రాంతాలను (చెరూబారీ) భారత పాకిస్తాన్ ప్రధాన మంత్రుల ఒప్పందంలో భాగంగా భారత ప్రభుత్వం పాకిస్తాన్‌కు బదిలీ చేయటానికి అంగీకరించింది. ఈ ప్రాంతాల బదిలీ వ్యతిరేకంగా పార్లమెంట్ జోక్యం కలిగించుకున్న తీరు పార్లమెంట్ చొరవకు మరొక నిదర్శనం[2]. ఒప్పందాన్ని అమలుపరచటంలో పార్లమెంట్‌ను సంప్రదించవలసిన అవసరంలేదనీ మహా అయితే ఒక సాధారణ చట్టం రూపొందిస్తే సరిపోతుందని ప్రభుత్వం అభిప్రాయపడింది. అయితే చివరికి న్యాయశాఖ సలహా తీసుకోటం, ఒప్పందం అమలుకు రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంపార్లమెంట్ ఆమోదంచట్టం తప్పనిసరి అయింది.

7.2.3 1962 అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటన

1962లో రాష్ట్రపతి జారీచేసిన అత్యవసర పరిస్థితి విధింపు ప్రకటనపై పార్లమెంట్ ఆమోదం కొరకు జరిగిన చర్చ ప్రజాస్వామ్యంలో పార్లమెంట్ ప్రాముఖ్యాన్ని మరింత స్పష్టం చేసింది. ఈ సందర్భంలో ఒక వారం పొడుగునా జరిగిన చర్చలలో 165 మంది సభ్యులు పాల్గొన్నారు. అత్యంత మెజారిటీ మద్దతు కలిగిన ప్రభుత్వం ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ పార్లమెంట్ ఆమోదం కోసం ఇంత ప్రయాస పడలేదు.[3]

B R A O U

7.2.4 వాయిస్ ఆఫ్ అమెరికా వ్యవహారం (1963)

చైనాతో 1962లో యుద్ధం జరిగిన తరువాత అమెరికా భారతదేశానికి రక్షణ కల్పించటానికి అంగీకరించింది. అయితే మన దేశంలో "వాయిస్ ఆఫ్ అమెరికా" తరఫున కార్యక్రమాలను ప్రసారం చేయటానికి రేడియో స్టేషన్ ద్వారా కల్పించాలని షరతు విధించింది. అయితే పార్లమెంట్ ఈ ప్రతిపాదనను తీవ్రంగా వ్యతిరేకించటంవల్ల 'వాయిస్ ఆఫ్ అమెరికా' ప్రసారానికి అనుమతి భారత ప్రభుత్వం ఇవ్వలేదు.'4

పై ఉదాహరణలవల్ల నెహ్రూకాలంలో పార్లమెంటు తన పాత్రను సక్రమంగా నిర్వహించలేదని ఎవ్వరూ అనలేరు. ప్రభుత్వ విధానాలను చర్చించటంలో, అవి అమల అయినవో లేదో గమనించడంలో ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తీసుకురావడంలో పార్లమెంట్ అత్యంత ప్రశంసనీయంగా పనిచేసింది. అధికార పార్టీకి పూర్తి మెజారిటీ ఉన్నప్పటికీ ప్రభుత్వాన్ని ఇరుకున పెట్టడంలో, అధికారాలను, అవకాశాలను వినియోగించడంలో పార్లమెంటు ఏమాత్రం వెనకాడలేదు.

---

2. లోక్‌సభ చర్చలు, ఆగస్టు 9 c 2595.

3. లోక్‌సభ చర్చలు, డిసెంబర్ 14, 1962

7.3 ఇందిరాగాంధీ హయాం

నెహ్రూ కాలంలో అనుసరించిన సంప్రదాయాలు, పార్లమెంటును అత్యంత ఉన్నతమైన సంస్థగా రూపొందించటానికి జరిగిన ప్రయత్నాలు శ్రీమతి గాంధీ హయాంలో కనపడవు. ప్రధానమంత్రి పార్లమెంటు భవనంలో ఉన్నప్పటికీ సభకు హాజరుకాకుండా ఇతర వ్యవహారాలలో నిమగ్నులు కావటం తరుచూ జరుగుతుండేది. గొప్ప పార్లమెంటేరియన్‌గా ప్రసిద్ధి చెందిన హిరేన్ ముఖర్జీ మాటలలో చెప్పాలంటే 'ప్రధాన మంత్రి పార్లమెంటు సభ్యులను విడిగా తన కార్యాలయంలో కలుసుకొని మాట్లాడుతూ, చర్చించటానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చారే కానీ సభలో హాజరై సభ్యులతో వాగ్వివాదం జరపటానికి ఎక్కువగా ఇష్టపడలేదు". '1969 - 70 మధ్యకాలంలో తగినంత మెజారిటీ లేకపోవటం వల్ల శ్రీమతి గాంధీ కాస్త జాగ్రత్తగా వ్యవహరించారు. కానీ ఐదవ లోక్‌సభ ఎన్నికలు జరిగిన తర్వాత పార్లమెంట్‌ను ఏమాత్రం ఖాతరు చేయలేదు' అని ముఖర్జీ అభిప్రాయపడ్డారు.

లోక్‌సభ నాయకురాలిగా కూడా శ్రీమతి గాంధీ తన కర్తవ్యాలను అనేక సందర్భాలలో సక్రమంగా నిర్వహించలేదు. ఉదాహరణకు 1974 పార్లమెంటు శీతాకాలం సమావేశాలలో మొత్తం సమావేశం తుల్ మోహన్‌రాయ్ లైసెన్స్ వివాదంతో పార్లమెంటు కార్యక్రమాలు స్తంభించిపోయినప్పుడు ఆమె తను చొరవ తీసుకోకుండా తన సహచరుడి ద్వారా ప్రతిపక్షాల విమర్శలను ఎదుర్కోటానికి ప్రయత్నించింది. అవసరమైన సందర్భాలలో గూడా హాజరు కాకుండా, విదేశీ పర్యటనల అనంతరం వాటి ఫలితాలను తాను పార్లమెంటుకు వివరించకుండా తన సహచరుల చేత శ్రీమతి గాంధీ తెలియజేసేవారు.

మరొక సందర్భంలో 1973లో హోంమంత్రి వై.బి.చవాన్, గోయంకా వివాదంలో పార్లమెంటు సభ్యులు అనుకొన్న పద్ధతిలో వ్యవహరించలేదు. అప్పుడు ప్రధాన మంత్రి శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ సభ సమావేశానికి హాజరై ఉంటే బాగుండేది అని పార్లమెంటు అభిప్రాయపడింది.

7.4 నాలుగవ లోక్‌సభ (1967 - 1971)

లోక్‌సభకు జరిగిన నాలుగవ ఎన్నికలలో కేంద్రంలోనూ అనేక రాష్ట్రాలలోనూ కాంగ్రెస్ ప్రాబల్యం తగ్గిపోయింది. పార్టీ మార్పిడులు, పదవుల కోసం పైరవీలు ఎక్కువైనాయి.

పార్టీ మార్పుడీలను నిషేధించటానికి లోక్‌సభలో ప్రవేశపెట్టిన బిల్లును సెలక్ట్ కమిటీ నివేదించారు. కాని కమిటీ సూచనలను ప్రభుత్వం ఆమోదించలేదు. అంతేగాకుండా పార్లమెంట్ సమావేశాలలో అనేక అవసరమైన తీర్మానాలు, వివాదాలు, క్రమశిక్షణా రాహిత్య నడవడిక, కల్లోలాలతో అమూల్య కాలము, ప్రజాధనం భువ్యస్థమైనాయి.

7.5 1971 పార్లమెంట్ అప్రధాన పాత్ర

1971లో లోక్‌సభకు జరిగిన మధ్యంతర ఎన్నికలలో శ్రీమతి గాంధీ అత్యధిక మెజారిటీతో తిరిగి అధికారంలోకి వచ్చారు. ఈ కాలంలో అధికారులను నిరంకుశంగా వినియోగించిన సందర్భాలు, లక్షణాలు ఎక్కువగా కనిపించాయి. శ్రీమతిగాంధీ రాజకీయంగా బాగా స్థిరపడ్డారు. పార్లమెంట్‌ను నిర్లక్ష్యం చేయడం ఎక్కువగా జరిగింది. పార్లమెంట్ సమావేశాలు జరుగుతున్నప్పటికీ అనేక అత్యవసర ఉత్తర్వులను రాష్ట్రపతి జారీచేయడం జరిగింది. ఈ విధంగా పార్లమెంట్‌కు ఉన్న చట్టనిర్మాణ కర్తవ్యాన్ని విస్మరించటం జరిగింది. సాధారణ చట్టాలను పార్లమెంట్ ఆమోదించడం ద్వారా అమలు చేశారు. నిర్బంధ డిపాజిట్ల పథకాన్ని అమలు చేయటంలో కానీ, వేతనాలను స్తంభింపజేయటంలో కానీ, కంపెనీ డివిడెండ్లను పరిమితం చేయటంలోగానీ అత్యవసరపు ఉత్తర్వులను రాష్ట్రపతి చేత ప్రకటించపచేయటమే ఎక్కువగా ఈ కాలంలో జరిగింది. ఈ ఉత్తర్వులు అసాధారణ పరిస్థితిలో జారీచేసినవికావు. కాగా పార్లమెంట్‌ను కాదని వ్యవహరించడం కోసం జారీచేయబడినవి. పార్లమెంట్‌ను కార్యనిర్వాహక శాఖ చర్యలను ఆమోదించే ఒక రబ్బర్ స్టాంపుగా మార్చటానికి ఉద్దేశించినట్లుగా కనిపిస్తుంది.

4. లోక్‌సభ చర్చలు, నవంబర్ 18, 1963

ప్రభుత్వం బిల్లులను తగినంత చర్చలు జరపటానికి అవకాశం లేకుండా త్వరితంగా పార్లమెంట్ ఆమోదింపజేయటానికి గూడా ఈ కాలంలో అనేక ప్రయత్నాలు జరిగాయి. బిల్లులోని అంశాలను అధ్యయనం చేయటానికీ, పరిశీలించటానికీ, చర్చించటానికీ సభ్యులకు ఎక్కువ అవకాశం కలగలేదు. ఈ సందర్భంలో 36వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని ఒక ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. మొత్తం చట్ట నిర్మాణ ప్రక్రియను ప్రభుత్వం అదుపు చేసినట్లు కనిపించింది.

7.6 పార్లమెంటు క్షీణదశ 1975

1975 జూన్‌లో ఆంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని విధించిన తరువాత, అనేక ప్రతిపక్ష నాయకులను నిర్బంధించిన అనంతరం సమావేశమైన పార్లమెంట్ చాలా బలహీనమైంది. అత్యవసర పరిస్థితికాలంలో సమావేశమైన పార్లమెంట్ నిర్బంధంలో ఉన్న సంస్థగా కనిపించింది. పార్లమెంటరీ నియమాలను, నిబంధనలను, సంప్రదాయాలను కాదని, అధికార పక్షం తన మెజారిటీ బలంతో, ప్రశ్నోత్తర సమయం, సావధాన తీర్మానాలను, ప్రైవేట్ సభ్యుల బిల్లులను, తీర్మానాలను అనేక పద్ధతులలో పరిమితం చేయటం జరిగింది.

సెన్సార్ నిబంధనలు పార్లమెంట్ సమావేశాలను, చర్చలను మరింత హాస్యాస్పదం చేశాయి. అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటనను పార్లమెంట్ అందించడం ప్రతిపక్షాల వ్యాఖ్యాలు లేకుండా పత్రికలు ప్రచురించాయి. పార్లమెంట్‌లో ప్రతిపక్షాలు చేసిన విమర్శలు ఏవీ పత్రికలలో రాలేదు. దేశంలో ఉన్న ఉద్రిక్త పరిస్థితి, దాని ప్రభావం పార్లమెంట్‌పై లేకుండా, నిజానికి పార్లమెంట్‌కు ఏమీ తెలవని పద్ధతిలో ఉంచటం జరిగింది.

శ్రీమతిగాంధీ పాలనలో పార్లమెంట్ క్షీణించి అధికారాల కేంద్రీకరణ ఎక్కువ కనిపిస్తుంది. పార్లమెంట్‌ను సమావేశపరచకుండా ఇటీవల పంజాబ్‌లో అతివాదులను అణచివేయటానికి కేంద్ర ప్రభుత్వం తీసుకొన్న చర్యలు పార్లమెంట్‌ను అలక్ష్యం చేసినట్లు కనిపిస్తుందని ప్రతిపక్షాలు వ్యాఖ్యానించాయి. ఇదే విధంగా అనేక ముఖ్యమైన అంశాలలో కూడా ప్రభుత్వం పార్లమెంట్‌ను సంప్రదించలేదు.

ఎంత నిర్లక్ష్యం చేసినప్పటికీ పార్లమెంటు తన ప్రాముఖ్యాన్ని నిరూపించుకొన్న సందర్భాలు లేకపోలేదు. అధికారపార్టీని అనేక సందర్భాల్లో పార్లమెంటు ఇరుకున పెట్టింది.

7.6.1 పంజాబ్ రాష్ట్ర వివాదం

1966లో జటిలంగా ఉన్న పంజాబ్ రాష్ట్ర నిర్మాణ విషయంలో ప్రభుత్వం పార్లమెంటు సహాయం తీసుకోక తప్పలేదు. స్పీకర్ అధ్యక్షతన ఒక పార్లమెంటు కమిటీ పంజాబ్ రాష్ట్ర పునర్నిర్మాణ విషయంలో చేసిన సూచనలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది. అదే విధంగా 1967లో అధికార భాష సవరణ బిల్లు సందర్భంలో పార్టీ దృక్పథంతో నిమిత్తం లేకుండా జరిగిన చర్చల ఫలితంగా ప్రతిపాదించిన ఐదు ముఖ్యమైన సవరణలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది.

7.6.2 తెలంగాణా ఉద్యమం 1969

తెలంగాణా ఉద్యమంలోని వాస్తవాలను, పరిస్థితిని తెలుసుకోటానికి ఒక పార్లమెంటరీ కమిటీని నియమించాలని ఏప్రియల్ 8, 1969న అటల్ బిహారీ వాజ్‌పేయ్ లోక్‌సభలో ఒక తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. కమిటీ నియామకానికి ప్రభుత్వం అంగీకరించలేదు. కాని పార్లమెంటు సభ్యుల ఒత్తిడివల్ల ప్రధానమంత్రి ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర అభివృద్ధికై ఒక "ఎనిమిది సూత్రాల పథకాన్ని" ప్రకటించారు.

పైన ఉదహరించిన విషయాలు శాసన నిర్మాణ సంస్థగా చర్చావేదికగా ప్రాముఖ్యం పార్లమెంట్ కోల్పోయిన అంశాన్ని స్పష్టం చేస్తున్నాయి.

వాస్తవంలో పార్లమెంటు తనకున్న అధికారాలను వేటినీ చెలాయించటం లేదు. పార్లమెంటు అధికారాలను కార్యనిర్వాహక వర్గం హస్తగతం చేసుకుంది. దీనివల్ల పార్లమెంటు పాత్ర ప్రాముఖ్యం కూడా

చాలా వరకు తగ్గిపోయింది. రాజ్యాంగం పార్లమెంటుకు కల్పించిన హోదా, అధికారాలు అన్ని దాదాపు నామమాత్రమైనాయి.

7.7 పార్లమెంట్ క్షీణించటానికి కారణాలు

పార్లమెంటు ప్రాముఖ్యం తగ్గటానికి ఈ కింది కారణాలను ముఖ్యమైనవిగా పేర్కొనవచ్చు. 1. కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రాబల్యం, 2. పార్టీ దృఢ క్రమశిక్షణ, 3. నియోజిత శాసన నిర్మాణం, 4. ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల విస్తరణ.

7.7.1 కాంగ్రెసు పార్టీ ప్రాబల్యం

1969-70 మధ్యలో కొంతకాలం మినహాయిస్తే కాంగ్రెస్ పార్టీ పార్లమెంటు ఉభయ సభలలో మెజారిటీ కలిగి పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలపై పూర్తి నియంత్రణను స్థాపించుకొంది. పార్లమెంటులోనూ, పార్టీలోనూ అధిక్యత కలిగి ఉండటం, ప్రధాన మంత్రి ప్రాబల్యం, ఎదురులేని నాయకత్వం లోక్ సభ, రాజ్యసభలను దాదాపు నిర్వీర్యం చేశాయి. తమకున్న మెజారిటీ బలంతో అన్ని విధానాలను పార్టీ స్థాయిలో నిర్ణయించి పార్లమెంటును నిర్లక్ష్యం చేయటం జరిగింది. అనేక సందర్భాలలో ప్రభుత్వం పార్లమెంటు అభిప్రాయాలకు ఎటువంటి గౌరవం, విలువ ఇవ్వలేదు. ప్రతిపక్షాలు పార్లమెంటరీ సంప్రదాయాల పట్ల ప్రభుత్వ నిర్లక్ష్య వైఖరిని తరచూ నిరసించాయి.

డిసెంబర్ 8, 1974న అటల్ బిహారీ వాజ్ పాయ్ లోక్ సభ సభ్యత్వానికి రాజీనామా చేస్తున్నట్లు ప్రకటించారు. పార్లమెంటు రాజ్యాంగపరంగా తనకు లభించిన హోదా, అధికారాలు, బాధ్యతలను నిర్వహించకుండా కేవలం ప్రభుత్వ చర్యలను ఆమోదించే రబ్బర్ స్టాంప్‌గా తయారవటం వల్ల తాను ఈ బాధాకరమైన నిర్ణయం తీసుకొన్నట్లు వాజ్ పాయ్ అన్నారు.

చివరికి ఒక చర్చావేదికగా కూడా పార్లమెంటు పనిచేయటంలో విఫలమైంది. సభ్యత, పద్ధతి లేకుండా నిరంతరం గొడవలు సభ్యతారహిత నడవడిక పార్లమెంటరీ సమావేశాలలో సర్వసాధారణమైనాయి.

చట్ట నిర్మాణ కార్యక్రమంలో ప్రతిపక్షాల పాత్ర మరింత దయనీయ స్థితికి దిగజారింది. ప్రతిపక్షాల నిరసన కేవలం నామమాత్రంగా తయారైంది. ప్రభుత్వం నిర్దేశించిన ప్రకారం వ్యవహరించే సంస్థగా మన జాతీయ పార్లమెంటు దిగజారిపోయింది.

7.7.2 పార్టీ దృఢ క్రమశిక్షణ

దృఢమైన పార్టీ క్రమశిక్షణ పార్లమెంటు ప్రాధాన్యత తగ్గిపోవటానికి మరొక కారణం. పార్టీలు ఎన్నికల్లో గెలవటానికి, అధికారాన్ని చేపట్టటానికి వేదికలుగా, సాధనాలుగా రూపొందాయి. పార్టీ నాయకులు ధనం, వనరులు, పలుకుబడి ఉన్న వ్యక్తులను ఇతర గుణగణాలతో నిమిత్తం లేకుండా ఎన్నికలలో గెలవటానికి అభ్యర్థులుగా నిర్ణయిస్తారు. అధికారంలోకి వచ్చిన పార్టీ తన ప్రాబల్యాన్ని కాపాడుకోటానికీ, మద్దతును నిలబెట్టుకోటానికీ అనేక చర్యలు, విధానాలను అవలంబిస్తుంది. వాటిని వ్యతిరేకించే శక్తి సామర్థ్యాలు పార్టీ సభ్యులకు ఉండవు. ఒక వేళ ఎదిరించితే, వ్యతిరేకిస్తే, విమర్శిస్తే తిరిగి ఎన్నికలలో పోటీ చేయటానికి పార్టీ టిక్కెట్టు లభించదు. పార్టీ వనరులు, నాయకత్వం మద్దతు లేకుండా ఎన్నికలలో గెలవటం కష్టం. అందువల్ల సభ్యుల క్రమశిక్షణ పేరుతో పార్టీ నాయకత్వం పెత్తందారీ అధికారానికి లోబడి ఉండటం జరుగుతున్నది. ఇది సహజంగానే పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలలో ప్రతిబింబిస్తుంది.

పార్టీ సభ్యుని చర్యలు, చర్చలలో పాల్గొనే పద్ధతి చివరికి ఓటు వేయటం అన్నింటినీ పార్టీ నాయకులు నియంత్రణ చేస్తారు. ఎటువంటి తీవ్రచర్చలు లేకుండా, మంచీ చెడూ విశ్లేషించకుండా శాసన నిర్మాణ ప్రక్రియ కేవలం నామకార్థకంగా తయారైంది. ఈ కారణం వల్ల సభ్యులలో ఆసక్తి తగ్గి పార్లమెంటు సమావేశాలలో హాజరయ్యే సభ్యుల సంఖ్య కూడా తగ్గిపోతున్నది. కొన్ని సందర్భాలలో సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించటానికి

కావలసిన కనీస సభ్యులు లేకపోవటంవల్ల సభా సమావేశాన్ని వాయిదా వేయవలసిన పరిస్థితి కూడా ఏర్పడుతుంది.

7.7.3 నియోజిత శాసన నిర్మాణం

కార్యనిర్వాహక వర్గానికి లభించిన నియోజిత శాసన నిర్మాణాధికారం పార్లమెంటు చట్ట నిర్మాణ ప్రాముఖ్యాన్ని క్రమక్రమంగా తగ్గించి వేస్తున్నది. పార్లమెంటుకు అనేక విషయాలను చర్చించటానికి సమయం సరిపోక పోవటంవల్ల చట్ట నిర్మాణ ప్రక్రియ వివరంగా జరగటం లేదు. అనేక సందర్భాలలో పార్లమెంటు కేవలం చట్టంలోని ప్రధానాంశాలను మాత్రమే ఆమోదించి మిగతా వివరాలను కార్యనిర్వాహక శాఖ భర్తీచేయటానికి అవకాశం, అధికారాలను ప్రభుత్వానికి కల్పిస్తున్నది. అవసరమైన నిబంధనలను, ఉపచట్టాలను రూపొందించటానికి ప్రభుత్వానికి అధికారం ఇచ్చే నిబంధనలను ప్రధాన చట్టంలోనే జొప్పించడం జరుగుతున్నది.

రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చిన తరువాత రాష్ట్రపతి 143 నిబంధన కింద మూడు పార్లమెంటరీ చట్టాల నియోజిత శాసన నిర్మాణాధికార రాజ్యాంగ సార్థకతపై న్యాయశాఖ అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకోటానికి సుప్రీంకోర్టు సలహాను అడిగారు. అవి: ఢిల్లీ చట్టం, అజ్మీర్ - మేవార్ చట్టం 'సి' రాష్ట్రాలకు చెందిన చట్టం. అయితే పార్లమెంటు యొక్క అతిముఖ్యమైన చట్ట నిర్మాణాధికారాన్ని ప్రభుత్వానికి బదిలీ చేయకూడదన్న అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేసింది. 'ప్రభుత్వాన్ని అదుపుచేసే అధికారం ఉన్నప్పటికీ చట్టనిర్మాణ కర్తవ్యాన్ని ప్రభుత్వానికి అప్పజెప్పితే పార్లమెంటు తన ముఖ్య కర్తవ్యాన్ని విస్మరించినట్లవుతుంది' అని సుప్రీంకోర్టు అప్పటి ప్రధాన న్యాయమూర్తి జస్టిస్ కనియా వ్యాఖ్యానించారు.

"శాసనసభ కార్యనిర్వాహక వర్గానికి ఎటువంటి నిర్దేశకమైన పద్ధతిలో అధికారాలను కల్పించిన వాటిని కొట్టివేయటం న్యాయ స్థానం కర్తవ్యమని' దేవదాస్ గోపాలకృష్ణన్ పంజాబ్ రాష్ట్రం వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు తీర్పిచ్చింది.

పార్లమెంటు తన అధికారాలను ప్రభుత్వానికి దత్తం చేయరాదని పైతీర్పులవల్ల తెలుస్తుంది. అలాచేసినట్లయితే తను నిర్వహించవలసిన కర్తవ్యాన్ని పార్లమెంటు విస్మరించినట్లు అవుతుంది.

రాజ్యం నిర్వహించవలసిన కార్యకలాపాల దృక్పథంలో నియోజక శాసన నిర్మాణాన్ని అర్థంచేసుకోవాలి. రాజ్య కర్తవ్యం కేవలం రక్షణ, భద్రతలను కల్పించటం వరకే పరిమితమైనప్పుడు శాసన సభ అన్ని చట్టాలకూ కావలసిన వివరణలనిచ్చి వాటిని ఆమోదించేది. కానీ భారతదేశం శ్రేయోరాజ్య విధానాన్ని అవలంబించటంవల్ల ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు, పరిధి చాలా విస్తృతమైనాయి. వీటికి సంబంధించిన అనేక సాంకేతిక వివరాలను చర్చించి, భర్తీచేసే సామర్థ్యం పార్లమెంటుకు కొరవడటంవల్ల నియోజిత శాసన నిర్మాణం ఆవశ్యకత పెరుగుతున్నది.

7.7.4 ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల విస్తరణ

ప్రభుత్వ బహుముఖ కార్యక్రమాలు, వాటి సాంకేతిక పరమైన క్లిష్టత పార్లమెంటును నిస్సహాయ పరిస్థితికి తీసుకువచ్చాయి. వీటి గురించి పూర్తిగా అవగాహన కావాలంటే పూర్తి వివరాలు ఉండాలి. అంతేకాక వాటిని అర్థం చేసుకొనే పరిజ్ఞానం, ఆసక్తి సభ్యులకు తగిన స్థాయిలో ఉండాలి. ఈ రెండూ సభ్యులకు లేకపోవటం వల్ల సమయం బహుతక్కువగా ఉండటంవల్ల ప్రభుత్వం పార్లమెంటుకు త్వరిత రీతిలో బిల్లులను ఆమోదింపచేయించడం జరుగుతున్నది.

7.8 ముగింపు

పైకారణాలవల్ల పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం సిద్ధాంతరీత్యా అయినప్పటికీ వాస్తవంలో పార్లమెంటు అధికారాలను మంత్రిమండలి చెలాయిస్తుందని చివరికి మనం చెప్పుకోవచ్చు. పార్టీలో అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యం లేకపోవటం, పార్లమెంటు ప్రస్తుత సభ్యులకు ప్రజలలో తగిన స్థాయి, పరపతి లేకపోవటం, పార్టీ నాయకుల

BRAOU

ఆరోపణ, ఇవన్నీ పార్లమెంటు హోదా, అధికారాలను తగ్గించటం వల్ల జాతీయ శాసనసభ ఒక నామమాత్ర సంస్థగా మిగిలిపోయింది.

7.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో పార్లమెంటు ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించండి.
2. నెహ్రూ కాలంలో పార్లమెంటు ఏ విధంగా పనిచేసింది?
3. శ్రీమతి గాంధీ హయాంలో, పార్లమెంటు ప్రాముఖ్యం తగ్గటానికి గల కారణాలను వివరించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. 1975లో పార్లమెంటు పనిచేసిన తీరు.
2. ఏ సందర్భాలలో పార్లమెంటు తన ఆధిక్యతను నిలబెట్టుకొంది?
3. నియోజిత శాసన నిర్మాణం పార్లమెంటు చట్ట నిర్మాణ అధికారాన్ని ఏ విధంగా తగ్గించింది?

ప్రొ: ఎఫ్.డి.వకీల్.

BRAOU

భాగం – 8: రాష్ట్రపతి ఎన్నిక - అధికారాలు

8.0 ఉద్దేశం

8.1 పరిచయం

8.2 రాష్ట్రపతి ఎన్నిక

8.3 అర్హతలు, జీతభత్యాలు

8.4 అభియోగ తీర్మానం

8.5 అధికారాలు: విధులు

8.5.1 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

8.5.2 సైన్యాధికారాలు

8.5.3 శాసన నిర్మాణాధికారాలు

8.5.4 అత్యవసర ఉత్తర్వులు

8.5.5 ఆర్థికాధికారాలు

8.5.6 న్యాయసంబంధ అధికారాలు

8.6 జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితి

8.5.1 రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతి పాలన

8.5.2 ఆర్థిక అత్యవసర పరిస్థితి

8.5.3 అత్యవసరాధికారాల ఆవశ్యకత

8.7 భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి పాలన

8.8 ముగింపు

8.9 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

8.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవడం వల్ల మీరు

- భారత రాష్ట్రపతి ఎన్నిక
- పదవీ బాధ్యతలు
- జీతభత్యాలు
- అత్యవసరాధికారాలు
- రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి స్థానం గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

8.1 పరిచయం

పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ సంప్రదాయాలను అనుసరించి రాజ్యాంగవేత్తలు రాష్ట్రపతి పదవి, అధికారాలు, హోదా లాంఛనప్రాయంగా, నామమాత్ర రాజ్యాధిపతిగా ఉండేటట్లు రూపొందించారు. రాజ్యాంగ రీత్యా రాష్ట్రపతికి కార్యనిర్వహణ అధికారాలు అన్నీ ఉంటాయి. కానీ వాస్తవంలో అయన తన అధికారాలను ప్రధాన మంత్రి అధ్యక్షతన పనిచేసే మంత్రి మండలి సలహా ప్రకారం చెలాయిస్తారు.

8.2 రాష్ట్రపతి ఎన్నిక

పార్లమెంట్ ఉభయ సభలలో ఎన్నికైన సభ్యులు, రాష్ట్రశాసన సభలలోని ఎన్నికైన సభ్యులు కలిసి రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకొంటారు. రాష్ట్రపతి ఎన్నిక ప్రక్రియను రాజ్యాంగం ఈ కింది విధంగా సూచించింది.

బదిలీచేసే ఒక ఓటు ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రపతి పదవికి జరిగే ఎన్నికలో ఎన్నికైన పార్లమెంట్ సభ్యులు, రాష్ట్ర శాసన సభ్యులు పాల్గొంటారు. ఎన్నికలో పాల్గొనే ప్రతి సభ్యునికి ఒకే ఓటు ఉంటుంది. అయితే ఓటువిలువ ఒక్కొక్క రాష్ట్రంలో ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటుంది. ఎక్కువ శాసన సభ్యులు ఉన్న రాష్ట్రంలో శాసనసభ్యుని ఓటు విలువ అధికంగా ఉంటుంది.

ఒక రాష్ట్ర శాసన సభ్యుని విలువను ఆ రాష్ట్ర జనాభాను రాష్ట్రంలో ఎన్నికైన శాసన సభ్యుల సంఖ్యతో భాగించి, ఆ వచ్చిన మొత్తాన్ని తిరిగి 1000తో భాగిస్తారు. ఈ విధంగా విభజించిన తరువాత మిగిలిన లబ్ధాన్ని ఓటు విలువగా నిర్ణయిస్తారు.

అన్ని రాష్ట్రాలలోని ఎన్నికైన శాసనసభ్యుల ఓటు విలువను పార్లమెంట్‌లోని ఉభయ సభలలో ఎన్నికైన సభ్యుల సంఖ్యతో విభజించి ఆ మొత్తాన్ని పార్లమెంట్ సభ్యుని ఓటు విలువగా నిర్ణయిస్తారు.

$$\frac{\text{శాసనసభ్యుల మొత్తం ఓటు విలువ}}{\text{ఉభయ సభలలో ఎన్నికైన శాసన సభ్యుల సంఖ్య}} = \text{ఎం.పి. ఓటు విలువ}$$

$$\frac{\text{రాష్ట్ర జనాభా}}{\text{రాష్ట్రంలోని ఎన్నికైన శాసన సభ్యుల సంఖ్య}} \times 1000 = \text{ఎం.ఎల్.ఎ ఓటు విలువ}$$

BRAOU

8.3 అర్హతలు, జీతభత్యాలు

రాష్ట్రపతి పదవికి పోటీచేసే అభ్యర్థి ఈ కింది అర్హతలు కలిగి ఉండాలి.

1. భారతీయ పౌరుడై ఉండాలి, 2. 35 సంవత్సరాల వయస్సు పూర్తయి ఉండాలి, 3. ఎన్నికయ్యే సమయంలో ప్రభుత్వంలో ఎటువంటి లాభసాటి పదవిని నిర్వహించరాదు, 4. ఎన్నికైన తరువాత రాష్ట్రపతి పదవిని స్వీకరించే ముందు సదరు అభ్యర్థి పార్లమెంటు లేదా రాష్ట్ర విధానసభ సభ్యుడై ఉన్నట్లయితే ఆ సభ్యత్వానికి రాజీనామా చెయ్యాలి, 5. పదవీ బాధ్యతలను స్వీకరించే ముందు రాష్ట్రపతి పదవికి ఎన్నికైన అభ్యర్థి తను రాజ్యాంగానికి బద్ధుడై చట్టానికి బద్ధుడై తన పదవీ బాధ్యతలను నిర్వహిస్తానని పదవీ ప్రమాణం చెయ్యాలి.

రాష్ట్రపతికి ఉచిత నివాసం, ఇతర సౌకర్యాలను రాజ్యాంగం కల్పించింది. నెలకు రూ. 10,000 జీతం లభిస్తుంది. అయన అధికారగృహం కొత్త ఢిల్లీలోని రాష్ట్రపతి నిలయం. పదవీ విరమణ చేసిన తరువాత సంవత్సరానికి రూ. 15,000 పెన్షన్ రాష్ట్రపతికి లభిస్తుంది.

రాష్ట్రపతి పదవీకాలం ఐదు సంవత్సరాలు. పదవీకాలం పూర్తయ్యే లోపలే పదవికి రాజీనామా ద్వారా లేదా మరణం ద్వారా ఖాళీ ఏర్పడితే, తిరిగి ఆరు మాసాల లోపల రాష్ట్రపతి పదవికి ఎన్నికలు జరుగుతాయి. రాష్ట్రపతి తన పదవికి రాజీనామా చేయాలంటే అయన తన రాజీనామా పత్రాన్ని ఉపరాష్ట్రపతికి పంపుతాడు.

8.4 అభియోగ తీర్మానం

రాజ్యాంగ నిబంధనలను ఉల్లంఘించిన రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి తొలగించే ప్రక్రియను రాజ్యాంగం సూచించింది. దీని ప్రకారం రాష్ట్రపతిపై నేరారోపణను ఒక తీర్మానం ద్వారా రాజ్యసభ లేదా లోక్‌సభ మొదట ఆమోదించాలి. దీనికి గాను 14 రోజుల వ్యవధిని ముందుగా ప్రకటించాలి. ఈ తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించటానికి సభలోని మొత్తం సభ్యులలో కనీసం 1/4 వంతు సభ్యులు ఒక లిఖిత పూర్వక నోటీసును ఇవ్వాలి. ఆ తీర్మానాన్ని చర్చించిన తరువాత 2/3 వంతు మెజారిటీతో సభ ఆమోదించాలి. రెండవ సభ ఆ ఆరోపణలను విచారిస్తుంది. రాష్ట్రపతికి తన చర్యలను సమర్థించుకోటానికి, వాదించుకోటానికి హక్కు ఉంది. విచారణ జరిపిన సభ 2/3 మెజారిటీతో మహాభియోగ తీర్మానాన్ని ఆమోదించినట్లయితే రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి తొలగించవచ్చు.

8.5 అధికారాలు: విధులు

రాజ్యాంగం రాష్ట్రపతికి కల్పించిన అధికారాలను ఈ విధంగా వర్గీకరించవచ్చు: 1. కార్యనిర్వాహక, 2 సైనిక, 3. శాసన నిర్మాణ, 4. ఆర్థిక, 5. న్యాయసంబంధమైన, 6. అత్యవసరాధికారాలు.

8.5.1 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

రాజ్యాంగం కార్యనిర్వహణాధికారాలన్నింటినీ రాష్ట్రపతికి కల్పించింది. వాటిని ఆయన స్వయంగా ఈ కింది అధికారుల ద్వారా చెలాయించవచ్చు. (53వ అధికరణం)

రాష్ట్రపతి ప్రధానమంత్రిని నియమిస్తారు. ప్రధాని సలహాపై ఇతర మంత్రిమండలి సభ్యులను నియమిస్తారు. ముఖ్య నియామకాలైన అటార్నీ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా, కన్‌ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా, సుప్రీంకోర్టు, రాష్ట్ర హైకోర్టుల న్యాయమూర్తులు, రాష్ట్రాల గవర్నర్లు, కేంద్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ ఛైర్మన్, సభ్యులను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. ఇవేకాకుండా షెడ్యూల్డ్ కులాలు తరగతులకు సంబంధించి ఒక ప్రత్యేక అధికారాని, వెనుకబడిన కులాలకు ఒక కమీషన్‌కు రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు.

అమెరికా అధ్యక్షునివలె అధికారాలను స్వయంగా చెలాయించే రాజ్యాధిపతి కాకపోవటంవల్ల భారత రాష్ట్రపతి స్వయంగా నిర్వహించే కర్తవ్యాలు అంటూ ఏమీలేవు. రాష్ట్రపతి కేవలం లాంఛనప్రాయమైన రాజ్యాధిపతే. ఆయనకు ఉన్న కార్యనిర్వహణ, తదితర అధికారాలన్నీ వాస్తవంలో మంత్రిమండలి చెలాయిస్తుంది. అయితే అన్ని నిర్ణయాలు, చర్యలు రాష్ట్రపతి పేరు మీదే జరుగుతాయి.

8.5.2 సైన్యాధికారాలు

రాష్ట్రపతి మన రక్షణ దళాలకు అత్యున్నత సైన్యాధ్యక్షుడు. అయితే రాష్ట్రపతి అధికరణ 53 (2) ప్రకారం తన సైన్యాధికారాలను వినియోగించాలి. యుద్ధం, శాంతికి సంబంధించిన అన్ని నిర్ణయాలు మంత్రిమండలి తీసుకొంటుంది. అంతేకాక రక్షణ దళాలు రక్షణ మంత్రి నేతృత్వంలో పనిచేస్తాయి. సైన్యం, నౌకాదళం, వాయుసేన అధిపతులను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు.

8.5.3 శాసన నిర్మాణాధికారాలు

పార్లమెంటు ఉభయ సభలను సమావేశపరచటానికి, నిరవధికంగా వాయిదా వేయటానికి రాష్ట్రపతికి అధికారం ఉంది. ఉభయ సభల మధ్య ఏదైనా అంశంపై అభిప్రాయ భేదాలు ఏర్పడితే రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాల్ని ఏర్పాటు చేస్తారు.

రాష్ట్రపతి నూతన పార్లమెంట్ సమావేశంలోనూ - ప్రతి సంవత్సరం జరిగే తొలి సమావేశంలోనూ ప్రసంగిస్తారు. రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తరువాతనే పార్లమెంటు ఆమోదించిన బిల్లు చట్టం అవుతుంది. పార్లమెంటు ఆమోదించిన ఒక బిల్లుకు రాష్ట్రపతి తన ఆమోదం తెలపకుండా పునఃపరిశీలన నిమిత్తం పార్లమెంటుకు తిరిగి పంపవచ్చు. ఇంత వరకూ ఒకే సందర్భంలో పార్లమెంటు ఆమోదించిన బిల్లును అప్పటి

B R A O U

రాష్ట్రపతి రాజేంద్రప్రసాద్ పార్లమెంటుకు పునఃపరిశీలన నిమిత్తం పంపించారు. అయితే అదే బిల్లును తిరిగి పార్లమెంటు రాష్ట్రపతి సూచనలతో నిమిత్తం లేకుండా యథాతథంగా సాధారణ మెజారిటీతో ఆమోదించినట్లయితే అప్పుడు రాష్ట్రపతి ఆ బిల్లుకు తప్పనిసరిగా తన ఆమోదాన్ని తెలపవలసి ఉంటుంది.

రాష్ట్రపతి రాజ్యసభకు 12 మంది సభ్యులను నియమిస్తారు. వారు సాహిత్యం, విద్య, వైజ్ఞానిక తదితర రంగాలలో ప్రజాసేవ చేసిన ప్రముఖులు. అదే విధంగా లోక్‌సభలో ఆంగ్లో - ఇండియన్లకు ప్రాతినిధ్యం లభించకపోతే వారి నుంచి ఇద్దరు సభ్యులను నియమించవచ్చు.

8.5.4 అత్యవసర ఉత్తర్వులు

పార్లమెంటు సమావేశంలో లేనప్పుడు అత్యవసర ఉత్తర్వు జారీచేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉన్నది. ఈ ఉత్తర్వులు చట్టాలవలే అమలులోకి వస్తాయి. కానీ పార్లమెంటు సమావేశం అయిన ఆరు వారాలలోగా వీటిని పార్లమెంటు ఆమోదించాలి లేనిచో అవి రద్దవుతాయి. ఒక అత్యవసర ఉత్తర్వు అమలులో ఉండటానికి గరిష్ఠ కాలపరిమితి ఆరు నెలలు. అయితే క్యాబినెట్‌కు పార్లమెంట్‌లో మెజారిటీ మద్దతు ఉంటుంది కాబట్టి అత్యవసర ఉత్తర్వులను పార్లమెంట్ ఆమోదించకపోయే సమస్య ఉత్పన్నంకాదు.

8.5.5 ఆర్థికాధికారాలు

రాష్ట్రపతికి రాజ్యాంగం కొన్ని ఆర్థికపరమైన అధికారాలను కూడా కల్పించింది. వీటి ప్రకారం ఏ ఆర్థిక బిల్లును, ముఖ్యంగా కొత్త పన్నులను విధించే అంశాన్ని రాష్ట్రపతి అనుమతి లేకుండా పార్లమెంట్‌లో ప్రవేశపెట్టరాదు. బడ్జెట్‌ను, పార్లమెంట్‌లో ప్రవేశపెట్టేముందు రాష్ట్రపతి అనుమతిని తీసుకోవాలి. రాష్ట్రాల మధ్య ఆర్థిక వనరులను పంపిణీ చేయటానికి కావలసిన సలహాల నిమిత్తం రాష్ట్రపతి ఒక ఆర్థిక సంఘాన్ని నియమిస్తారు.

8.5.6 న్యాయ సంబంధ అధికారాలు

రాష్ట్రపతికి నేరస్తులను క్షమించటానికి అధికారం ఉంది. ఆయన శిక్షను పూర్తిగా రద్దు చేయవచ్చు లేదా తగ్గించవచ్చు. నేరస్తులను క్షమించే అధికారాన్ని ఉపయోగించటం రాష్ట్రపతిపైనే ఆధారపడి ఉంది.

8.5.7 అత్యవసరాధికారాలు

పైన చర్చించిన సాధారణాధికారాలే కాకుండా రాష్ట్రపతికి భారత రాజ్యాంగం కొన్ని అత్యవసరాధికారాలు కూడా కల్పించింది. వాటిని రాష్ట్రపతి అసాధారణ పరిస్థితులలోనే ఉపయోగించాలి. దేశభద్రతకు ప్రమాదం ఏర్పడినప్పుడు లేదా అంతరంగిక అశాంతి, హింసాకాండల వల్ల శాంతిభద్రతలు లోపించి అరాచకం ఏర్పడినప్పుడు అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించి రాజ్యాంగం కల్పించిన అసాధారణాధికారాలను రాష్ట్రపతి ఉపయోగించవచ్చు.

రాష్ట్రపతికి రాజ్యాంగం కల్పించిన అత్యవసరాధికారాలు మూడు:

8.6 జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితి

రాష్ట్రపతి అభిప్రాయంలో దేశ రక్షణకు భంగం కలిగే ప్రమాద పరిస్థితికి విదేశీ దండయాత్ర ద్వారా ఏర్పడినప్పుడు లేదా ఏర్పడుతుందని ఆయన భావించినప్పుడు లేదా అంతరంగిక అశాంతి, హింసాకాండ వల్ల శాంతి భద్రతలకు ప్రమాదం ఏర్పడినప్పుడు లేదా ఏర్పడుతుందని భావించినప్పుడు అధికరణం 352ను అనుసరించి జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించవచ్చు. అయితే ఈ అసాధారణాధికారం దుర్వినియోగం కాకుండా, ముఖ్యంగా 1975లో అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించిన తరవాత ఏర్పడిన అవాంఛనీయ పరిణామాల దృష్ట్యా 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి కేవలం "సాయుధ తిరుగుబాటు" జరిగినప్పుడు మాత్రమే విధించాలని మార్చినారు.

BRAOU

రాష్ట్రపతి జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించినప్పుడు ఈ కింది పరిణామాలు ఏర్పడటానికి అవకాశం ఉంది.

1. రాష్ట్రాలకు ఉత్తర్వులను కేంద్రం జారీచేయవచ్చు. రాష్ట్రాలు తమ కార్య నిర్వహణాధికారాన్ని కేంద్ర ఉత్తర్వులను అనుసరించి చెలాయించాలి.

2. రాష్ట్రపతి పౌరుల ప్రాథమిక హక్కుల అమలును రద్దు చేయవచ్చు. (అధికరణ 359 ప్రకారం)

3. ఎటువంటి రాజ్యాంగ సవరణలతో నిమిత్తం లేకుండా మన సమాజ వ్యవస్థ ఏక కేంద్ర వ్యవస్థగా పనిచేస్తుంది.

ఇంతవరకూ జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని మూడు పర్యాయాలు - 1962లో చైనా దండయాత్ర జరిగినప్పుడు, 1971లో బంగ్లాదేశ్ యుద్ధం సందర్భంలో, 1975లో అంతరంగిక కారణాలరీత్యా - విధించడం జరిగింది.

8.5.1 రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతి పాలన

ఒక రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వం రాజ్యాంగబద్ధంగా పనిచేయటంలో విఫలమైనప్పుడు రాష్ట్రపతి ఆ ప్రభుత్వాన్ని, శాసన సభను రద్దుచేసి తన పాలనను ఆ రాష్ట్రంలో 356 అధికరణ ప్రకారం, విధించవచ్చు. రాష్ట్రంలో రాజ్యాంగ యంత్రాంగం సక్రమంగా పనిచేయటంలో విఫలమైనందని రాష్ట్ర గవర్నర్ రాష్ట్రపతికి ఒక నివేదికను పంపిస్తే దానిని ఆధారం చేసుకొని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని రద్దుచేయవచ్చు.

రాష్ట్రపతిపాలనను ఒక రాష్ట్రంలో విధించినప్పుడు ఆ రాష్ట్రపాలన బాధ్యతలను గవర్నర్ స్వీకరిస్తారు. అయితే ఈ అత్యవసర పరిస్థితి ఉత్తర్వును ప్రకటించిన రెండు మాసాలలోగా పార్లమెంట్ ఆమోదించాలి. లేకపోతే సదరు ప్రకటన రద్దవుతుంది. పార్లమెంటు ఆమోదం పొందితే రాష్ట్రపతి పాలన ఒక పర్యాయానికి ఆరు మాసాల చొప్పున ఒక సంవత్సరం కాలం కొనసాగించవచ్చు.

356 అధికరణ ప్రకారం ఒక రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతిపాలన విధించినప్పుడు ఈ కింది పరిణామాలు ఏర్పడతాయి.

1. రాష్ట్రం రాష్ట్రపతిపాలన కిందకు వస్తుంది. రాష్ట్రపతి తరఫున గవర్నర్ పాలనా బాధ్యతలను నిర్వహిస్తారు.

2. రాష్ట్ర శాసనసభను పనిచేయకుండా తాత్కాలికంగా నిలిపివేయవచ్చు, లేదా శాసనసభను రద్దుచేయవచ్చు. అప్పుడు శాసనసభ విధులను పార్లమెంటు నిర్వహిస్తుంది.

3. ప్రకటన తాలూకు ఉద్దేశాలను అమలు పరచటానికి కావలసిన ఉత్తర్వులను కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆ రాష్ట్రానికి జారీ చేస్తుంది.

4. సదరు ప్రకటన హైకోర్టు అధికారాలకు, విధులకు, నిర్వహణకు వర్తించదు.

8.5.2 ఆర్థిక అత్యవసర పరిస్థితి

360 అధికరణ ప్రకారం దేశ ఆర్థిక పరిస్థితి క్లిష్ట స్థితిలో ఉందని రాష్ట్రపతి భావిస్తే ఆర్థిక అత్యవసర పరిస్థితిని విధించవచ్చు. అప్పుడు కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల జీతభత్యాలను తగ్గించటానికి, సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల జీతభత్యంతో సహా రాష్ట్రబడ్జెట్‌ను ఆమోదించటానికి, రాష్ట్రాలు పొదుపు చేయవలసిన సందర్భాలను సూచించటం, ఆదేశాలను ఇవ్వటానికి రాష్ట్రపతికి అధికారాలు లభిస్తాయి. రాష్ట్ర శాసనసభ ఆమోదించిన ఆర్థిక బిల్లులను రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పంపుతారు. అయితే ఇంత వరకు ఆర్థిక పరమైన అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించలేదు.

BRAOU

8.5.3 అత్యవసరాధికారాల ఆవశ్యకత

రాష్ట్రపతికి రాజ్యాంగం కల్పించిన అత్యవసరాధికారాలు, రాజ్యాంగ నేతల దూరదృష్టిని సూచిస్తున్నాయి. జాతీయ భద్రత, సమైక్యత ప్రమాదస్థితిలో ఉన్నప్పుడు రక్షణ ప్రథమకర్తవ్యం. అత్యంత ప్రాముఖ్యమైన జాతి మనుగడను రాజ్యాంగ నిర్మాతలు వ్యక్తి స్వేచ్ఛ పరిమితమైన సాధించదలుచుకున్నారు. అత్యవసరాధికారాలు అవసరమైన చెడు వంటివి. వీటిని దుర్వినియోగం చేస్తే దానివల్ల వచ్చే పరిణామాలు తీవ్రంగాఉంటాయి. అధికారాలు లేకపోతే, సత్వర చర్యలు తీసుకోకపోతే ఏర్పడే దుష్పరిణామాలు ఏ విధంగా ఉంటాయో పంజాబు సంఘటనలు నిరూపించాయి.

8.7 భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి స్థానం

డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ మొదటి రాష్ట్రపతిగా ఉన్నప్పటి నుంచీ ఇటీవలి కాలం వరకూ రాష్ట్రపతి పదవి, ఆయన హోదా వివాదాస్పదంగా పరిణమించాయి. బ్రిటీష్ రాజు/రాణి వలే భారత రాష్ట్రపతి పదవి కూడా లాంఛన ప్రాయమైన రాజ్యాధిపతిగా కొనసాగాలని అభిప్రాయపడ్డారు. "రాజు లేదా రాణి బ్రిటీష్ రాజకీయ వ్యవస్థలో ఏ స్థానం కలిగి ఉన్నారో ఇంచుమించు అటువంటి హోదాయే, భారత రాష్ట్రపతికి ఉంది. ఆయన జాతికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారే కాని పరిపాలించరు. పరిపాలన వ్యవస్థలో ఆయన స్థానం అలంకారమైనది, లాంఛనప్రాయమైనది. జాతీయ నిర్ణయాలు ఆయన పేరుమీద తీసుకొంటారు అని రాజ్యాంగ సభలోనే భారత రాజ్యాంగ ముసాయిదా చట్టం కమిటీ అధ్యక్షుడైన డాక్టర్ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ స్పష్టంగా వివరించారు.

అయితే కొంతమంది రాజ్యాంగ పండితుల ఉద్దేశంలో రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి సలహాతో నిమిత్తం లేకుండా స్వతంత్రంగా వ్యవహరించవచ్చు. ఉదాహరణకు కె.ఎం.మున్షీ అభిప్రాయం ప్రకారం రాష్ట్రపతి 'రాజ్యాంగాన్ని సంరక్షిస్తానని పదవీ స్వీకారం ముందు ప్రమాణం చేస్తారు కాబట్టి రాజ్యాంగ పరిరక్షణకై స్వతంత్రంగా వ్యవహరించవచ్చు'

నిజానికి 1960లోనే మొదటి రాష్ట్రపతి రాజేంద్రప్రసాద్ రాష్ట్రపతి అధికారాల నిర్వహణ విషయంలో వివాదాన్ని లేవనెత్తారు. రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి సలహా ప్రకారం వ్యవహరించాలని రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా స్పష్టంగా చెప్పలేదని ఆయన వాదించారు. అయితే చివరకు ఈ వివాదాన్ని 42వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా ముగించటం జరిగింది. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలి సలహాను అన్ని సందర్భాలలో పాటించాలని స్పష్టం చేసింది.

42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం పరిమితిని విధించినప్పటికీ రాష్ట్రపతి ఈ కింది సందర్భాలలో స్వయం నిర్ణయం తీసుకోటానికి అవకాశం ఉంది. 1. అంతరంగిక ముఠా కలహాల వల్ల మంత్రి మండలి లోక్‌సభలో మెజారిటీ కోల్పోయినప్పుడు, 2. రాజకీయ అనిశ్చిత పరిస్థితులలో ఏ పార్టీ మెజారిటీ మద్దతుతో ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయలేనప్పుడు.

8.8 ముగింపు

రాష్ట్రపతి హోదా, ప్రభావం రాజ్యాంగం కల్పించిన అధికారం కంటే ఆయన వ్యక్తిత్వంపై ఎక్కువగా ఆధారపడి ఉంటాయి. అంతేకాకుండా అప్పటి రాజకీయ పరిస్థితులు కూడా కొంతవరకూ తోడ్పడతాయి. కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితులలో రాష్ట్రపతి చొరవతో వ్యవహరించవలసి వస్తుంది. 1979లో జనతా ప్రభుత్వ పతనానంతరం నాటి రాష్ట్రపతి నీలం సంజీవరెడ్డి ప్రధానమంత్రి నియామకంలో, లోక్‌సభ రద్దు విషయంలో స్వంత నిర్ణయం తీసుకోవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది.

8.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాష్ట్రపతి అధికారాలను పరిశీలించండి.

BRAOU

2. భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి స్థానం గురించి చర్చించండి.

3. ఒక రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతి పాలనను విధించే పరిస్థితులను వివరించండి.

II. కింది వాటికి 15 వంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాష్ట్రపతి ఎన్నిక ప్రక్రియను వివరించండి.

2. రాష్ట్రపతి అత్యవసరాధికారాలు ఏవి?

3. రాష్ట్రపతి ఆర్థికాధికారాలు గురించి రాయండి.

4. పార్లమెంటులో విప్‌ల పాత్రను వివరించండి.

డా|| వి. కృష్ణారావు

B R A O U

భాగం – 9: రాష్ట్రపతి – మంత్రి మండలి

విషయక్రమం

9.0 ఉద్దేశం

9.1 పరిచయం

9.2 రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలిని కాదని స్వతంత్రంగా వ్యవహరించగలరా?

9.3 లోక్‌సభను రద్దు చేయటంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర

9.4 రాష్ట్రపతి - మంత్రి మండలి సంబంధాలు

9.5 వాస్తవ అనుభవం

9.6 ముగింపు

9.7 నమూనా ప్రశ్నలు

9.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవటం వల్ల మీరు

- ఆ రాష్ట్రపతి - మంత్రి మండలి
- ఆ రాష్ట్రపతి - మంత్రి మండలి సంబంధాలు
- ఆ రాష్ట్రపతి విచక్షణాధికారాలను తెలుసుకోగలుగుతారు.

9.1 పరిచయం

భారత రాజ్యాంగ నిర్మాతలు పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ విధానాన్ని రూపొందించారు. దీని ప్రకారం రాష్ట్రపతికి రాజ్యాంగపరంగా విస్తృతమైన అధికారాలు లభించాయి. ఆయన శాసన నిర్మాణ, కార్య నిర్వాహక, సైనిక, దౌత్య ఆర్థిక, అత్యవసరాధికారాలకు మూలము అయితే వాస్తవంలో అన్ని అధికారాలను రాష్ట్రపతి తరఫున, పేరు మీదు లోక్‌సభకు బాధ్యత వహించే ప్రధాని అధ్యక్షతన పనిచేసే మంత్రిమండలి చెలాయిస్తుంది.

నిజానికి మంత్రి మండలి సలహాను రాష్ట్రపతి అనుసరించాలన్న చట్టబద్ధమైన నిబంధన రాజ్యాంగంలో (42వ రాజ్యాంగ సవరణ రూపొందినంత వరకు) ఎక్కడాలేదు. రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి సలహా ప్రకారం వ్యవహరించారా లేదా అనే అంశాన్ని పరిశీలించటానికి రాష్ట్రపతి చర్య రాజ్యాంగ విరుద్ధమని ప్రకటించటానికి న్యాయస్థానాలకు అధికారం లేదు. అయితే రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలి సలహా ప్రకారం తన అధికారాలను, విధులను నిర్వహించడం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలో ఒక సంప్రదాయంగా ఏర్పడటం వల్ల రాజ్యాధిపతి మంత్రి మండలి సలహాను పాటించడం జరుగుతున్నది. ఇదే అంశాన్ని మన రాజ్యాంగం అనుసరించింది. రాష్ట్రపతి తీసుకొనే ఏ చర్య ఆయన వ్యక్తిగత నిర్ణయంగా కాకుండా లోక్‌సభకుబాధ్యత వహించే మంత్రి మండలి చర్యగాపరిగణించడం జరుగుతున్నది.

9.2 రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలిని కాదని స్వతంత్రంగా వ్యవహరించగలరా?

కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాలను మినహాయిస్తే రాష్ట్రపతి సాధారణ పరిస్థితులలో మంత్రి మండలి సలహాను తప్పకుండా అనుసరించాలి. చట్టపరమైన, రాజ్యాంగ పరమైన పరిమితి లేకపోయినా ఈ కింది కారణాలవల్ల రాష్ట్రపతి చర్యలు మంత్రిమండలి నిర్ణయాలకు కట్టుబడి ఉంటాయి.

1. రాజ్యాంగంలో 74 (1) అధికరణలో సూచించిన "సహాయం సలహా" అనే వాక్యం రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగ పరంగా లాంఛనంగా వ్యవహరించ వలసిన ఆవశ్యకతను నొక్కి చెబుతున్నది. దిగువ సభకు బాధ్యత వహించే మంత్రిమండలి సలహా ప్రకారం ఆయన తన పదవీ బాధ్యతలను నిర్వహించాలన్న భావాన్ని స్పష్టం చేస్తున్నది. రాజ్యాంగం విశ్లేషించిన అభిప్రాయం నిర్దుష్టంగా బలపడుతున్నది. రాజ్యాంగ అధికరణ 53 (1) కార్యనిర్వహణాధికారాలను రాష్ట్రపతికి కల్పించింది. అయితే అధికరణ 75 ప్రకారం ప్రధాన మంత్రి అధ్యక్షతన మంత్రిమండలి రాష్ట్రపతికి ఆయన విధుల నిర్వహణలో "సహాయం, సలహా" ఇవ్వడానికి ఉంటున్నదని చెబుతున్నది. రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలి లేకుండా పనిచేయలేడు. అందువల్ల రాజ్యాంగపరంగా లాంఛనప్రాయమైన రాజ్యాధిపతి. వాస్తవంలో ఆయన అధికారాలను మంత్రిమండలి చెలాయిస్తుంది.

2. అధికరణ 52 రాజ్యాధిపతిగా రాష్ట్రపతి ఉంటారు అని చెప్పినట్లు అధికరణ 74 (1) మంత్రిమండలి ఉంటుందని చెబుతున్నది. అందువల్ల మన రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి ఏ విధంగాతప్పనిసరో అదే విధంగా మంత్రి మండలి కూడా తప్పనిసరిగా ఉండాలి. అందువల్ల రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలి లేకుండా పనిచేయలేడు. అదే రకంగా రాష్ట్రపతి లేకుండా మంత్రిమండలి ఉండలేదు. రాష్ట్రపతి పదవి ఖాళీ అయినప్పుడు రాజీనామా ద్వారా లేదా మరణం వల్ల - తప్పని సరిగా ఉపరాష్ట్రపతి లేదా సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి రాష్ట్రపతి పదవీ బాధ్యతలను తాత్కాలికంగా స్వీకరించాలి.

3. మంత్రిమండలి సలహాను కాదని రాష్ట్రపతి వ్యవహరిస్తే ఏమవుతుంది? మంత్రి మండలి తప్పకుండా రాజీనామా చేస్తుంది. 1977 మంత్రిమండలి అప్పటి తాత్కాలిక రాష్ట్రపతి బి.డి. జెట్టిని 10 రాష్ట్ర శాసనసభలను రద్దుచేసి ఎన్నికలను జరిపించమని సలహా ఇచ్చినప్పుడు మొదట బి.డి. జెట్టి అటువంటి చర్యను తీసుకోటానికి సందేహించారు. కానీ ప్రధాని మొరార్జీ దేశాయ్ రాజీనామా చేస్తానని బెదిరించడంతో రాష్ట్రపతి తప్పనిసరిగా వ్యక్తిగతంగా ఇష్టం లేకపోయినా మంత్రిమండలి సలహా ప్రకారం శాసనసభలను రద్దుచేసి ఎన్నికలను జరిపించవలసి వచ్చింది.

ఒక వేళ రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి రాజీనామా పరిస్థితిని కల్పించి నట్లైతే తిరిగి ఆయన మరొక మంత్రి మండలిని ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. ఆ మంత్రి మండలి దిగువసభలో మెజారిటీ సభ్యుల విశ్వాసాన్ని పొంద గలిగి ఉండాలి. రాజ్యాంగ అధికరణ 75(3) ప్రకారం మంత్రిమండలి లోక్‌సభకు సంయుక్తంగా బాధ్యత వహిస్తుంది. అందువల్ల ప్రధాన మంత్రి లోక్‌సభలో మెజార్టీపార్టీమద్దతు కలిగి ఉన్నంతకాలము రాష్ట్రపతి ప్రధాని సలహాను వ్యతిరేకించి వ్యవహరించలేడు.

4. 356 అధికరణ ప్రకారం రాష్ట్రపతి ఒక రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని రద్దుచేసి తన పాలనను ఆ రాష్ట్రంలో విధించగలడు. కాని కేంద్రంలో ప్రభుత్వాని తొలగించి రాష్ట్రపతి పాలనను విధించడానికి రాజ్యాంగరీత్యా అవకాశం లేదు. మంత్రి మండలి తప్పనిసరిగా రాష్ట్రపతికి సహాయపడటానికి, సలహా ఇవ్వడానికి తప్పనిసరిగా కొనసాగవలసిందే. అందువల్లనే 1979లో అప్పటి రాష్ట్రపతి సంజీవరెడ్డి అప్పటి ప్రధానమంత్రి చరణ్‌సింగ్‌కు లోక్‌సభలో మద్దతు లేకపోయినా లోక్‌సభను రద్దుచేసినా, తిరిగి లోక్‌సభకు ఎన్నికలు జరిగి నూతన మంత్రివర్గం ఏర్పడే వరకు చరణ్ సింగ్ ను ఆయన మంత్రివర్గాన్ని పదవిలో కొనసాగించడం జరిగింది.

5. అంతేకాకుండా మంత్రి మండలి స్థిరమైన మెజార్టీ కలిగి ఉన్నంత కాలం రాష్ట్రపతి ఎటువంటి సొంత నిర్ణయాలను తీసుకొని మంత్రి మండలిని కాదని వ్యవహరించలేడు ఎందుకంటే అటువంటి పరిస్థితులు రాజ్యాంగ సంక్షోభం ఏర్పడటమే కాకుండా ఉభయ సభలలో మంత్రి మండలి రాష్ట్రపతి చర్యను నిరసిస్తూ మహాభియోగ తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టి తనకున్న మెజార్టీ బలంతో ఆ తీర్మానాన్ని నెగ్గించి రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి తొలగించే ప్రమాదం ఉన్నది.

రాష్ట్రపతి ఏ సందర్భంలో మంత్రిమండలి సలహా అవసరం లేకుండా నిర్ణయాలు తీసుకోవచ్చు?

రాజ్యాంగ రీత్యా రాష్ట్రపతి నామమాత్రపు అధికారాలను చెలాయించే రాజ్యాధిపతి అయినప్పటికి ఆయన తన పదవీ బాధ్యతలను మంత్రిమండలి నిర్ణయానుసారం అన్ని సందర్భాలలో నిర్వహించాలని 42వ రాజ్యాంగ సవరణ నిర్దేశించినప్పటికి కొన్ని సందర్భాలలో ఆయన స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకోవలసి వస్తుంది. అవి

BRAOU

1. ఏ ఒక్క రాజకీయ పార్టీకి మెజార్టీ లేనప్పుడు లేదా కొన్ని రాజకీయ పార్టీల కలయిక ద్వారా లోక్‌సభలో మెజార్టీ పార్టీ నాయకుడు ఏర్పడి నప్పుడు రాష్ట్రపతి తన స్వయంనిర్ణయం మీదనే ప్రధానిని ఎంపిక చేసి నియమిస్తాడు.

2 లోక్‌సభ విశ్వాసాన్ని కోల్పోయిన ప్రధాని లోక్‌సభను రద్దుచేయమని కోరినప్పుడు రాష్ట్రపతి ఆ సలహాను తిరస్కరించవచ్చు.

3. రాజ్యాంగంలోని 53వ అధికరణ ప్రకారం రాష్ట్రపతి కార్య నిర్వాహణాధికారాలను "రాజ్యాంగ నిబంధనల మేరకు" నిర్వహించాలి. అంతేకాక రాజ్యాంగాన్ని పరిరక్షిస్తానని పదవీ స్వీకారానికి ముందు ప్రమాణం చేస్తారు. ఒకవేళ మంత్రి మండలి ఇచ్చిన సలహా రాజ్యాంగానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నట్లయితే మరి రాష్ట్రపతి ఆ సలహాను అంగీకరించాలా? అలాచేసినట్లయితే ఆయన తానుచేసిన ప్రమాణానికి వ్యతిరేకంగా వ్యవహరించినట్లవుతుంది. అలాగని మంత్రి మండలి సలహాను వ్యతిరేకించినట్లయితే రాజకీయమైన వివాదాలను ఆహ్వానించవలసి వస్తుంది. ఇటువంటి పరిస్థితి 1975లో తాత్కాలిక రాష్ట్రపతి బి.డి. జెట్టి ఎదుర్కొనవలసి వచ్చి చివరికి ప్రధాని మొరార్జీదేశాయ్ సలహాను పాటించి పది రాష్ట్రశాసన సభలను మూకుమ్మడిగా రద్దుచేశారు.

4. ఇంతకంటే చర్చనీయాంశమైన ప్రశ్న ఏమంటే రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగ నిబంధనలను అతిక్రమించారని లేదా అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేశారని లోక్‌సభలో మద్దతు ఉన్న ప్రధానిని పదవినుంచి తొలగించగలరా?

ఈ సమస్య ఎందుకొస్తుందంటే ఒకవేళ అటువంటి ప్రధానిని పదవి నుంచి తొలగించినా రాష్ట్రపతి ఆయన స్థానంలో లోక్‌సభ విశ్వాసాన్ని పొందగలిగే వ్యక్తిని ప్రధానిగా నియమించడం సాధ్యంకాదు.

అయితే 1979లో అప్పటి రాష్ట్రపతి సంజీవరెడ్డి ప్రధాన మంత్రి మొరార్జీదేశాయ్ రాజీనామాను అంగీకరించిన తరువాత లోక్‌సభలో మెజారిటీలేని చరణ్‌సింగ్‌ను ప్రధానమంత్రిగా నియమించారు. అంతేగాక ఆయన సలహాను కూడా పాటించి లోక్‌సభను రద్దుచేసి ఎన్నికలను ప్రకటించారు. నాటి రాష్ట్రపతి తీసుకున్న ఈ నిర్ణయం రాజ్యాంగ రీత్యా రాష్ట్రపతి హోదా అధికారాలను గురించి గొప్ప వివాదాన్ని సృష్టించింది. అంతేగాక మెజారిటీ మద్దతులేని ప్రధాని సలహాను పాటించి లోక్‌సభను రద్దుచేయడం, మెజారిటీ ఉన్న ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయడానికి నాకు అవకాశం యివ్వండి అన్న జనతా పార్టీ నాయకుని అభ్యర్ధనను తిరస్కరించడం వల్ల రాష్ట్రపతి పదవీచ్యుతి తీర్మానాన్ని ఎదుర్కొనవలసిన ప్రమాదం కూడా ఏర్పడింది. నిజానికి 1980 లోక్‌సభ ఎన్నికలలో తమ పార్టీ గనుక అధికారంలోకి వచ్చినట్లయితే రాష్ట్రపతి సంజీవరెడ్డిని పదవి నుంచి తొలగిస్తామని ప్రచారం చేశారు. అదృష్టవశాత్తు అటువంటి వివాద సంఘటన కాంగ్రెస్ (ఐ) మెజారిటీ స్థానాలను గెలుచుకొని ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయడంతో జరగలేదు. ఈ విధంగా రాజకీయ మార్పువల్ల రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి తొలగించే అవాంఛనీయమైన పరిస్థితి తొలగిపోవడం జరిగింది.

ప్రధానమంత్రికి లోక్‌సభలో మద్దతు ఉన్నంతకాలం రాష్ట్రపతి ప్రధానమంత్రి మధ్య వివాదం ఏర్పడే అవకాశములేదు. ప్రధాన మంత్రిని రాష్ట్రపతి పదవి నుంచి తొలగించలేరు. ఒక్కలోక్‌సభ మాత్రమే మంత్రి మండలికి వ్యతిరేకంగాఅవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ఆమోదించి ప్రధానిని పదవినుంచి తొలగించగలదు. అందువల్ల అటువంటి పరిస్థితిఏర్పడనంత కాలం విజ్ఞత ఉన్న రాష్ట్రపతి తాను స్వంతంగా వ్యవహరించాలన్న అపోహను వదులుకొని మంత్రి మండలి సలహాను అనుసరిస్తారు. ఇటీవల స్వర్ణదేవాలయంలోకి సైన్యాన్ని పంపించి తీవ్రవాదులను అణచి వేయాలన్న మంత్రిమండలి నిర్ణయం పట్ల రాష్ట్రపతి జైల్‌సింగ్ బాధపడ్డారని భావించినప్పటికి ఆయన ఆ సలహాను పాటించి సైన్యానికి సదరు ఉత్తరువులను జారీచేశారు.

9.3 లోక్‌సభను రద్దుచేయడంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర

1977 మార్చిలో జరిగిన లోక్‌సభ ఎన్నికల్లో విజయం పొంది కేంద్రంలో మొరార్జీ దేశాయ్ నాయకత్వంలో మొదటి కాంగ్రేసేతర ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేసిన జనతాపార్టీ అంతరంగిక ముఠా తగాదాలవల్ల చీలికకులోనై 1979 జూలైలో ప్రధాన మంత్రి మొరార్జీ దేశాయ్ రాజీనామా చెయ్యవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది. జూలై 15వ తేదీన మొరార్జీ ప్రధాని పదవికి రాజీనామా చేశారు. అప్పుడు రాష్ట్రపతి లోక్‌సభలో ప్రతిపక్ష

నాయకుడైన వై.బి. చవాన్‌ను ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చెయ్యవలసిందిగా ఆహ్వానించారు. తగిన మద్దతులేక పోవటంవల్ల చవాన్ తన అశక్తతను వ్యక్తం చేయడంతో లోక్‌సభలో మెజారిటీ లేకపోయినప్పటికీ నెలరోజుల్లోగా లోక్‌సభ విశ్వాసాన్ని పొందాలన్న విశ్వాసంపై రాష్ట్రపతి సంజీవరెడ్డి నియమించారు. అయితే లోక్‌సభలో అడుగు పెట్టకుండానే ఆగస్టు 20వ చరణ్ సింగ్ రాజీనామా చేశారు. అప్పుడు రాష్ట్రపతి అనేక మంది నాయకులతో, రాజ్యాంగ నిపుణులతో చర్చలు జరిపి జనతాపార్టీ నాయకుడైన జగ్జీవన్‌రామ్ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేస్తానన్న అభ్యర్థనను కాదని రాజీనామా చేసిన చరణ్‌సింగ్ సలహాపై లోక్‌సభను రద్దుచేశారు. అంతటితో పూరుకోకుండా అదే చరణ్‌సింగ్‌ను అపద్ధర్మ ప్రధానిగా లోక్‌సభకు మధ్యంతర ఎన్నికలు జరిగేంత వరకు ప్రధానిగా కొనసాగాలని ఆదేశించారు.

నాటి రాష్ట్రపతి తీసుకున్న ఈ నిర్ణయంపట్ల అనేక విమర్శలు వచ్చాయి. కొంతమంది రాష్ట్రపతి చర్య అనుచితం, రాజ్యాంగ బద్ధంగా లేదని విమర్శిస్తే, మరి కొందరు ఆనాడు వున్న అనిశ్చిత రాజకీయ పరిస్థితులలో రాష్ట్రపతి తీసుకున్న నిర్ణయం సముచితమైందని భావించారు. జనతాపార్టీ నాయకులు జగ్జీవన్‌రామ్‌పట్ల సానుభూతి ఉన్నవారు చరణ్‌సింగ్ రాజీనామా అనంతరం రాష్ట్రపతి జగ్జీవన్ రామ్‌కు తన మెజార్టీ మద్దతును రుజువు చేసుకోవడానికి ఆయనను ప్రధానిగా నియమించి ఉండాలని వాదించారు. చరణ్‌సింగ్‌కు అటువంటి అవకాశాన్నిచ్చిన రాష్ట్రపతి సదరు అవకాశాన్ని జగ్జీవన్‌రామ్‌కు తిరస్కరించడంలో రాజకీయమైన కుట్ర ఉన్నదని రాష్ట్రపతిపై నిందారోపణ చేశారు. అయితే ముఠా తగాదాలకు, పదవి పంపకాలకు అధికారం కోసం కుట్రచేసే వారికి స్వేచ్ఛాయుత వాతావరణాన్ని కల్పించిన నాటి రాజకీయ పరిస్థితులలో వివాదాస్పదమైన అప్పటి రాష్ట్రపతి సంజీవరెడ్డి చర్య సముచితమైనదేనని చాలామంది భావించారు. తర్వాత 1980 లోక్‌సభ ఎన్నికలలో జనతా లోక్‌దళ్ ఓటమి, కాంగ్రెస్ (ఐ) విజయం నాటి రాష్ట్రపతి లోక్‌సభను రద్దుచేసి ఎన్నికలను జరిపించ డంలో తీసుకున్న నిర్ణయం సమంజసమైనదేనని రుజువు చేశాయి.

9.4 రాష్ట్రపతి - మంత్రి మండలి సంబంధాలు

ఇంగ్లండ్‌లో శతాబ్దాల నుంచి ఏర్పడి విజయవంతంగా కొనసాగుతున్న పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలో కార్యనిర్వాహక శాఖాధిపతి అయిన రాణి లేదా రాజు కేవలం లాంఛనప్రాయమైన రాజ్యాధిపతి. ప్రభువు అధికారాలన్ని కామన్స్ సభకు బాధ్యత వహించే మంత్రి మండలి చెలాయిస్తున్నది. మంత్రిమండలి రాజకీయ, విధాన నిర్ణయాలకు పరిపాలన తీరుతెన్నులకు పూర్తిబాధ్యత వహిస్తున్నది.

భారత రాజ్యాంగం ప్రజాస్వామిక రిపబ్లిక్ సంవిధానాన్ని అనుసరించడం వల్ల వంశ పారంపర్యం ఏర్పడే రాజరిక రాజ్యాధిపతిని ఏర్పాటు చేయలేక పోయింది. లాంఛన ప్రాయమైన రాజ్యాధిపతిని దృష్టిలో వుంచుకొని రాష్ట్రపతి ఎన్నిక పరోక్షంగా పార్లమెంటు ఉభయ సభలలోని ఎన్నికైన సభ్యులు, రాష్ట్ర శాసన సభలలోని ఎన్నికైన సభ్యుల ద్వారా జరగాలని సూచించింది. రాష్ట్రపతికి దాఖలుచేసిన అధికారాలన్నింటిని పార్లమెంటుకు బాధ్యత వహించే మంత్రిమండలి వాస్తవంలో వినియోగిస్తుందని భావించడం జరిగింది.

9.5 వాస్తవ అనుభవం

రాజ్యాగం వివిధ అధికరణల ద్వారా మన రాజకీయ వ్యవస్థ బ్రిటిష్ పార్లమెంటరీ వ్యవస్థను పోలిఉన్నదని చెప్పక పోయినప్పటికి రాష్ట్రపతి మంత్రిమండలి సలహాను ఖచ్చితంగా పాటించాలని నిర్దేశించక పోయినప్పటికీ ఇంతవరకు పదవిని నిర్వహించిన రాష్ట్రపతులందరు ప్రధానమంత్రి మంత్రిమండలి సలహా ననుసరించే తమ పదవీ బాధ్యతలను నిర్వహించినారు. అంతేకాకా 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం, రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి సహాయం, సలహా తీసుకునే వ్యవహరించాలని స్పష్టం చేయడంతో రాష్ట్రపతి - మంత్రిమండలి సంబంధాలపై ఏర్పడిన వివాదానికి భరతవాక్యం పలకడం జరిగింది.

రాజ్యాంగం అమలులోనికి వచ్చిన మొదటి రెండున్నర దశాబ్దాలలో రాష్ట్రపతులుగా పనిచేసిన రాజేంద్రప్రసాద్, రాధాకృష్ణన్ గొప్ప వ్యక్తిత్వం, నేవత్యం ఉన్నవారైనప్పటికీ, కొన్ని సందర్భాలలో వివాదాలను

సృష్టించినప్పటికీ, నాటి ప్రధాని జవహర్‌లాల్ నెహ్రూతో తత్సంబంధాలను కలిగి తమ పదవీ బాధ్యతలను ప్రతిష్ఠాత్మకంగా పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ నియమాలను సంప్రదాయాలను గౌరవిస్తూ నిర్వహించారు.

రాష్ట్రపతి అధికారాల విషయంలో మొదటగా బహిరంగ చర్చను లేవదీసిన రాజేంద్రప్రసాద్, పార్లమెంటును హిందుకోడ్ బిల్లును తన సూచనల ప్రకారం పునఃపరిశీలించమని కోరిన రాజేంద్రప్రసాద్ చివరికి ప్రధాన మంత్రి సలహాను అనుసరించి మంత్రిమండలి నిర్ణయాలను అంగీకరించి పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యాల సంప్రదాయాలను గౌరవించారు.

రాజ్యాంగ ఔచిత్యంపట్ల ఇటువంటి సదభిప్రాయం, గౌరవం నెహ్రూ కాలంలో ఎక్కువగా ఉండినది. అంతేగాక అప్పటి రాష్ట్రపతులు ఎటువంటి బహిరంగ విమర్శలకు గురి కాలేదు. దానికి రెండు కారణాలున్నాయి.

1. రెండు పర్యాయాలు రాష్ట్రపతిగా పది సం.లు ఆ బాధ్యతను నిర్వహించిన డా. రాజేంద్రప్రసాద్ మన మొదటి ప్రధాన మంత్రి జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ సహచరుడు. వారిద్దరు జాతీయోద్యమ కాలంలో సహచరులుగా పనిచేసిన వారు. అంతేకాక రాజేంద్ర ప్రసాద్ నెహ్రూతో సమానంగా ఆదరణ, గౌరవం పొందిన నాయకుడు. అందువల్ల కొన్ని సందర్భాలలో వ్యక్తిగత అభిప్రాయ భేదాలు ఏర్పడినప్పటికీ రాష్ట్రపతి, ప్రధానమంత్రికి మధ్య మొత్తంమీద తత్సంబంధాలు ఉండేవి.

కాని 1967 నుంచి శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ హయాం ప్రారంభంతో అనేక మార్పులు ఏర్పడ్డాయి. మొదటిసారిగా 1967లో జరిగిన రాష్ట్రపతి ఎన్నికలలో అభ్యర్థుల మధ్య తీవ్రమైన పోటీ జరిగింది. డా. జాకీరు హుస్సేన్ కాంగ్రెస్ అభ్యర్థిగా పోటీ చేయగా సుప్రీంకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి కోకా సుబ్బారావును ప్రతిపక్షాలన్నీ తమ సంయుక్త అభ్యర్థిగా నిలబెట్టాయి. అలాగే 1969లో జరిగిన రాష్ట్రపతి ఎన్నిక కొన్ని విన్నూత్న పరిణామాలకు దారితీసింది. కావలసిన మెజారిటీ ఉన్న కాంగ్రెస్ పార్టీ అభ్యర్థి సంజీవరెడ్డిని ప్రధానమంత్రి ఇందిరా గాంధీ మద్దతును పరోక్షంగా పొందిన స్వతంత్ర అభ్యర్థి వి.వి. గిరి ఓడించారు. ఈ విధంగా అధికార పార్టీలో ఏర్పడిన ముఠా తగాదాలను తేల్చుకోవడానికి రాష్ట్రపతి ఎన్నిక ఆ పదవి లాంఛన ప్రాయమైనదైనప్పటికీ ఒక సాధనంగా తయారైంది.

9.6 ముగింపు

భారత రాజకీయాలలో ఇందిరాగాంధీ శకం ప్రారంభమైనప్పటి నుంచి ముఖ్యంగా 1971 తరువాత రాష్ట్రపతి పదవి చాలావరకు హోదాలోను, ప్రతిష్ఠలోను క్షీణించింది. వి.వి. గిరి, ఫక్రుద్దీన్ అలి అహ్మద్ మొదలైన రాష్ట్రపతులు కేవలం ప్రధానమంత్రి ఆట బొమ్మలుగా ప్రసిద్ధి చెందారు. ముఖ్యంగా వి.వి. గిరి "మహోన్నతమైన రబ్బరు స్టాంపుగా లేదా సీలుముద్ర"గా విమర్శకు గురయితే, మంత్రి మండలిని సమావేశపరచకుండా 1975లో ప్రధానమంత్రి యిచ్చిన సలహా ప్రకారం అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని ఫక్రుద్దీన్ అలి అహ్మద్ దేశంపై విధించారు. తర్వాత వచ్చిన రాష్ట్రపతి నీలం సంజీవరెడ్డి 1979లో ఏర్పడిన జనతాపార్టీ సంక్షోభంలో తీసుకున్న నిర్ణయాలు అనేక విమర్శలకు లోనైనాయి. లోక్‌సభలో అడుగుపెట్టని లోక్‌సభ విశ్వాసాన్ని పొందని ప్రధానిమంత్రిని నియమించిన ఖ్యాతి ఆయనకే దక్కింది. అంతేకాక శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ కూడా సంజీవరెడ్డిని "ప్రతిపక్షాల రాష్ట్రపతి" అని కొన్ని సందర్భాలలో విమర్శించారు. ఈ విధంగా నామమాత్రపు రాష్ట్రపతి పదవి ముఠా తగాదాలు రాజకీయ అనూహ్య పరిణామాల వల్ల వివాదాస్పదంగా తయారైంది.

9.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కిందివాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. రాజ్యాంగపరంగా రాష్ట్రపతి హోదాను పరిశీలించండి.

2. ప్రధాన మంత్రి, మంత్రిమండలిని కాదని రాష్ట్రపతి వ్యవహరించగలరా?

BRAOU

3. భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో రాష్ట్రపతి స్థానాన్ని చర్చించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. రాష్ట్రపతి పదవీ బాధ్యత

2. లోక్‌సభ రద్దు.

3. రాష్ట్రపతి - ప్రధానమంత్రి.

డా|| వి. కృష్ణారావు

BRAOU

భాగం - 10: ప్రధాన మంత్రి - మంత్రి మండలి

విషయ క్రమం

10.0 ఉద్దేశం

10.1 పరిచయము

10.2 ప్రధాని నియామకం

10.3 అధికారాలు, విధులు

10.4 మంత్రి మండలి నిర్మాణం

10.5 మంత్రిమండలి అధ్యక్షులు

10.6 లోక్ సభ నాయకులు

10.7 రాష్ట్రపతికి, మంత్రిమండలికి మధ్య వారధి

10.8 ప్రధాని: విదేశాంగ విధానం

10.9 పార్టీ నాయకుడు

10.10 ప్రధాన మంత్రి - రాష్ట్రపతి

10.11 ముగింపు

10.12 నమూనా ప్రశ్నలు

10.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- ప్రధాన మంత్రి నియామకం
- అధికారాలు, విధులు
- మంత్రి మండలి నిర్మాణం
- ప్రధానమంత్రి రాష్ట్రపతి గురించి అవగాహన చేసుకోగలుగుతారు.

10.1 పరిచయము

మన రాజ్యాం అన్ని అధికారాలను రాష్ట్రపతికి ఇచ్చినప్పటికీ వాస్తవంలో వాటిని చెలాయించేది ప్రధాన మంత్రి అధ్యక్షతన ఏర్పడి పనిచేసే మంత్రిమండలి. మంత్రిమండలి. ప్రధాన మంత్రి గురించి రాజ్యాంగం బహుతక్కువ ప్రస్తావన చేసినప్పటికీ భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రధానమంత్రి అత్యంత కీలకమైన పదవి.

10.2 ప్రధాని నియామకం

బ్రిటీష్ రాజ్యాంగం మంత్రి మండలి ఏర్పాటు ప్రధాని పదవిని సంప్రదాయాలకు వదిలి పెడితే భారత రాజ్యాంగవేత్తలు క్యాబినెట్ ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన ముఖ్య నియమాలను కొన్ని అధికరణలలో ప్రస్తావించారు.

B R A O U

రాజ్యాంగంలోని 74 (1) అధికరణ "రాష్ట్రపతికి విధుల నిర్వహణలో "సహాయం, సలహా ఇవ్వటానికి ప్రధాన మంత్రి అధ్యక్షతన మంత్రి మండలి ఉంటుంది" అని నిర్దేశించారు. ప్రధానమంత్రిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. ఆయన సలహాపై మంత్రిమండలి సభ్యులను నియమిస్తారు.

సాధారణ పరిస్థితులలో ప్రధాని నియామకంలో రాష్ట్రపతికి ఎంపిక చేసే అవకాశం లేదు. లోక్‌సభలో మెజారిటీ పార్టీ నాయకుడిని రాష్ట్రపతి ప్రధానమంత్రిగా నియమిస్తారు. ఒకవేళ ఏ పార్టీకి మెజారిటీ బలం లేనప్పుడు లేదా కొన్ని రాజకీయ పార్టీల కలయిక ద్వారా మెజారిటీ సభ్యుల విశ్వాసాన్ని పొందే నాయకుడు లేనప్పుడు రాష్ట్రపతి స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకొని ప్రధాన మంత్రిగా ఒకరిని నియమించవచ్చు. 1979లో జనతా ప్రభుత్వం నాటి ప్రధాని మొరార్జీదేశాయ్‌రాజీనామాతో పతనం అయినాక ఏ పార్టీకి, నాయకుడికి మెజారిటీ లేనప్పుడు రాష్ట్రపతి చరణ్‌సింగ్‌ను ఒక నెలలోగా లోక్‌సభను సమావేశపరిచి తన బలాన్ని నిరూపించు కోమని ఆదేశించారు.

10.3 అధికారాలు - విధులు

ప్రధానమంత్రి విశేషాధికారాలు, ప్రతిష్ట ఉన్నాయి. మంత్రిమండలికి ఆయన మూలస్థంభము. రాజ్యాంగం భారత ప్రధాని గురించి బహు తక్కువ ప్రస్తావించినప్పటికీ అనేక అధికారాలను, విధులను ఆయన వాస్తవంలో చెలాయిస్తారు. వాటిని ఈ కింది విధంగా వివరించవచ్చు.

1. ప్రధాని రాష్ట్రపతికి మంత్రి మండలి సభ్యులను సూచిస్తారు.

2. రాష్ట్రపతి విధుల నిర్వహణలో సలహా ఇస్తారు.

3. రాష్ట్రపతికి మంత్రి మండలికి మధ్యవారధిలా, సంధానకర్తలా వ్యవహరిస్తారు. మంత్రిమండలి నిర్ణయాలను రాష్ట్రపతికి తెలియ జేస్తారు. రాష్ట్రపతి సూచనలను మంత్రిమండలి ముందు ఉంచుతారు.

4. రాష్ట్రపతి ఏదైనా సమాచారం అడిగినప్పుడు దానిని ఆయనకు అందజేస్తారు.

5. మంత్రిమండలి సహచరులకు శాఖలను కేటాయిస్తారు.

6. మంత్రిమండలిలో మార్పులను చేస్తారు.

7. వివిధ శాఖల విధానాలను సమన్వయం చేస్తారు.

8. మంత్రిమండలి సమావేశాలను సమన్వయం చేస్తారు.

9. లోక్‌సభలో సభా నాయకుడిగా వ్యవహరిస్తారు. ఆ హోదాలోనే ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన అన్ని ముఖ్య విధాన నిర్ణయాలను సభలో ప్రకటిస్తారు.

10. రాయబారులు, అటార్నీ జనరల్, గవర్నర్లు మొదలైన అన్ని నియామకాలకు కావలసిన వ్యక్తులను రాష్ట్రపతికి సిఫార్సు చేస్తారు.

10.4 మంత్రి మండలి నిర్మాణం

రాష్ట్రపతి ప్రధానమంత్రిని నియమిస్తే ప్రధాని సలహాపై ఇతర మంత్రులనుఆయన నియమిస్తారు. అంతేకాక రాష్ట్రపతి ప్రధాని సలహాపైనే మంత్రుల రాజీనామాను ఆమోదిస్తారు. లేదా వారిని పదవి నుంచి తొలగిస్తారు.

రాజ్యాంగం మంత్రి మండలి సభ్యుల సంఖ్యపై ఎటువంటి పరిమితిని విధించలేదు. ఎంత మంది మంత్రులు ఉంటారు, వారు ఏ ఏ శాఖలను నిర్వహిస్తారు నిర్ణయించేది ప్రధానమంత్రే. మంత్రుల నియామకంలో రాజకీయ, పార్టీ, ప్రాంతీయ ప్రాతినిధ్యం, పరిపాలన అనుభవం, వ్యక్తిగత విధేయత మొదలైన అంశాలు ప్రధాన మంత్రిని ప్రభావితం చేస్తాయి.

B R A O U

ప్రధాన మంత్రి ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేస్తారు. మంత్రి మండలి సభ్యులను ప్రధానే ఎంపిక చేస్తారు. వారికి శాఖలను కేటాయిస్తారు. శాఖల మార్పు చేస్తారు. మంత్రులమవివిధ శాఖలకు బదిలీ చేస్తారు అవసరమనుకున్నప్పుడు మంత్రి మండలిని నూతన మంత్రుల నియామకం ద్వారా విస్తరిస్తారు. లేదా ఉన్న మంత్రులను పదవినుంచి తొలగిస్తారు.

మంత్రిమండలి కొనసాగింపు ప్రధాని నాయకత్వంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మంత్రి మండలి నిర్మాణానికి ప్రధాని ఆయువుపట్టు. ఆయన రాజీనామా చేస్తే మొత్తం మంత్రి మండలి రాజీనామా చేసినట్లే. ప్రధానికి ఇష్టం లేకపోతే ఏ మంత్రీ పదవిలో కొనసాగరు. అందువల్ల ప్రధానమంత్రి మంత్రి మండలికి కేంద్రం.

అయితే మంత్రి మండలిపై ప్రధాని నియంత్రణ, నాయకత్వం ఆయనకు పార్టీ యంత్రాంగంపై ఉండే నియంత్రణపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మెజారిటీ పార్టీ నాయకుడిగా పార్టీ ప్రధాని ఆధ్వర్యంలో ఉంటే ప్రధానికి మంత్రి మండలిపై, ప్రభుత్వంపై పూర్తి నియంత్రణ, అజమాయిషీ ఉంటాయి. అలా కానప్పుడు ప్రధాని కేవలం సమానుల మధ్య ప్రథముడుగానే పని చేస్తారు. 1977లో ఏర్పడిన జనతా ప్రభుత్వంలో ప్రధాని మొరార్జీదేశాయ్‌కి పార్టీ యంత్రాంగంపై నియంత్రణ లేకపోవటం వల్ల ఆయన తన అధికారాలను, విధులను ప్రతిభావంతంగా నిర్వహించలేకపోయారు. అదే శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ తిరిగి 1980 తరవాత ప్రధానిగా నియమించి తరవాత పార్టీపై పూర్తి ఆధిపత్యం ఉండటంవల్ల ప్రభుత్వంపై, మంత్రి మండలిపై తిరుగులేని అధికారాన్ని ఆమె చెలాయించగలిగారు.

10.5 మంత్రి మండలి అధ్యక్షులు

ప్రధాన మంత్రి మండలికి అధ్యక్షుడు, మంత్రివర్గ సమావేశాలకు ప్రధాని అధ్యక్షత వహిస్తారు. మంత్రివర్గ సమావేశంలో చర్చించ వలసిన అంశాలను ఆయనే ముందుగా నిర్ణయిస్తారు. ఎన్ని అభిప్రాయ భేదాలున్నప్పటికీ ప్రధాని ప్రముఖ స్థానంవల్లనిర్ణయాలు సాధారణంగా ఏకగ్రీవంగా తీసుకోవటం జరుగుతుంది. ప్రధానికి ముందుగా తెలపకుండా ఏ విషయమూ మంత్రి వర్గ సమావేశంలో చర్చకురాదు.

ప్రభుత్వ విధానాలన్నింటికీ ప్రధానమంత్రే బాధ్యత వహిస్తారు. ప్రధానే ప్రభుత్వానికి అధిపతి. ఆ హోదాలో ఆయన అంతర్జాతీయ సమావేశంలో ఇతర ముఖ్యమైన సమావేశంలో ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు. ఒడంబడికలపై సంతకం చేస్తారు. విదేశ ప్రభుత్వాధి నేతలతో సంభాషణలు సంప్రదింపులు జరుపుతారు. అన్ని ముఖ్యమైన ప్రభుత్వ నిర్ణయాలను ప్రధానమంత్రి ప్రకటిస్తారు.

BRAOU

10.6 లోక్‌సభ నాయకులు

మెజారిటీ పార్టీ నాయకుడి హోదాలో ప్రధానమంత్రి లోక్‌సభ నాయకుడిగా వ్యవహరిస్తారు. ఆ హోదాలోసభ చర్చలలో మధ్య ఎప్పుడైనా జోక్యం చేసుకొని ఏదైనా ప్రకటన చేయవచ్చు. లేదా చర్చలలో పాలొగనవచ్చు. ప్రధాని ఉపన్యాసానికి అత్యంత ప్రాముఖ్యత ఇస్తారు.

సభా నాయకుడిగా ప్రధానికి లోక్‌సభను రద్దుచేసి ఎన్నికలు జరిపించమని రాష్ట్రపతికి సలహా యిచ్చే అధికారం ఉంది. లోక్‌సభలో మెజారిటీ సభ్యుల విశ్వాసాన్ని పొందినంతకాలం ప్రధాని సభను రద్దుచేసి ఎన్నికలను ప్రకటించమని రాష్ట్రపతిని ఎప్పుడైనా కోరవచ్చు. ఉదా. 1971లో శ్రీమతి గాంధీ లోక్‌సభను రద్దుచేసి మధ్యంతర ఎన్నికలు జరిపించారు.

10.7 రాష్ట్రపతికి, మంత్రిమండలికి మధ్యవారధి

ప్రధానమంత్రి రాష్ట్రపతిని తరచూ కలుసుకొని ప్రభుత్వ నిర్ణయాలను ఆయనకు తెలియజేస్తారు. ప్రభుత్వం తీసుకొనే చర్యలను వివరిస్తారు. రాష్ట్రపతి ఏవైనా సూచనలను చెప్పినట్లయితే వాటిని మంత్రిమండలికి నివేదిస్తారు. రాష్ట్రపతి ఏదైనా సమాచారం, లేదా వివరణను కోరితే అందజేస్తారు.

10.8 ప్రధాని : విదేశాంగ విధానం

ప్రభుత్వ విదేశాంగ విధానం ప్రధానమంత్రి వ్యక్తిత్వంపై కొంతవరకు ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రధాని విదేశాంగ శాఖను నిర్వహించకపోయినప్పటికీ ప్రభుత్వాధిపతిగా ఆయన ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటుంది. విదేశ రాయబారులతోనూ, దూతలతోనూ, విదేశ ప్రభుత్వాధిపతులతోనూ నిరంతరం సంభాషణలు జరుపుతూ వివిధ దేశాలో జరిగే మార్పులను గురించి ఎప్పుడూ తెలుసుకుంటూ ఉంటారు.

10.9 పార్టీ నాయకుడు

లోక్‌సభలోని మెజారిటీ పార్టీ నాయకుడినే ప్రధాన మంత్రిగా నియమిస్తారు. లోక్‌సభకు ఎన్నికలు జరిగిన తరువాత ఏ పార్టీకైతే మెజారిటీ స్థానాలు లభిస్తాయో ఆ పార్టీ సమావేశంపై నాయకుని ఎన్నుకొంటుంది. పార్టీ నాయకత్వం ఎవరికైతే లభిస్తుందో వారు ప్రధాన మంత్రిగా నియమితులవుతారు. ప్రభుత్వాధిపతిగా అధికారాన్ని వహించే ప్రధానికి పార్టీ యంత్రాంగంపై అపరిమిత ప్రభావం ఉంటుంది. మంత్రివర్గ సహచరులను ఎంపిక చేయటంద్వారా ముఖ్యమైన రాజకీయ పదవుల - గవర్నర్లు, రాయబారులు, వివిధ ప్రభుత్వ సంస్థలకు అధ్యక్షులను నియమించడం ద్వారా ప్రధాని విశేషమైన ఆదరణను (Patronage) అధికారాలను చెలాయించే స్థాయిలో ఉంటారు. పార్టీలో తిరుగులేని అధికారాన్ని చెలాయిస్తారు.

మొదటి ప్రధానమంత్రి జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ తరువాత ఆయన కుమార్తె ఇందిరాగాంధీ ప్రధానిగా విశేషాధికారాలను పార్టీపై చెలాయించారు. ముఖ్యంగా శ్రీమతి గాంధీ హయాంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ సంస్థాపరమైన ప్రాముఖ్యాన్ని కోల్పోయి ప్రధాన మంత్రి స్వంత ఆస్తిగా మారిపోయింది. పార్టీ అధ్యక్షులు నామమాత్రంగా తయారైనారు. కాంగ్రెస్ (ఐ) పార్టీ అధ్యక్షురాలిగా - ప్రధానిగా ప్రభుత్వంపై శ్రీమతి గాంధీ తిరుగులేని అధికారాలను చెలాయించారు.

అయితే ప్రధానికి పార్టీపైగల ఆధిపత్యం అందరి ప్రధానుల విషయంలో ఒకే విధంగాలేదు. ఉదాహరణకు, 1977లో ఏర్పడిన జనతా ప్రభుత్వ ప్రధానిగా 1979 వరకూ సాగిన మొరార్జీ దేశాయ్ శ్రీమతి గాంధీవలె పార్టీ యంత్రాంగంపై తిరుగులేని ఆధిపత్యం చెలాయించలేకపోయారు.

10.10 ప్రధాన మంత్రి - రాష్ట్రపతి

రాజ్యాంగం అన్ని అధికారాలను చట్టరీత్యా రాష్ట్రపతికి లభింపజేసినప్పటికీ వాస్తవంలో వాటిని చెలాయించేది ప్రధానమంత్రే. లోక్‌సభలో మెజారిటీ సభ్యుల విశ్వాసం పొందినంత కాలం, పార్టీలో వ్యతిరేకతలేనంత కాలం ప్రధానమంత్రి మకుటంలేని మహారాజుగా సర్వాధికారాలను చెలాయిస్తారు. రాష్ట్రపతి అటువంటి ప్రధాన మంత్రి సలహాకాదని వ్యవహరించలేరు.

నిజానికి రాష్ట్రపతి పదవికి పోటీచేసే అభ్యర్థి విజయావకాశాలు ప్రధాని ఇచ్చే మద్దతుపై ఆధారపడి ఉంటాయి. 1969లో కాంగ్రెస్ పార్టీ అభ్యర్థిగా పోటీ చేసిన సంజీవరెడ్డి స్వతంత్ర అభ్యర్థి వి.వి.గిరి చేతిలో ఓడిపోటానికి కారణం నాడు ప్రధాని శ్రీమతి గాంధీ తన పార్టీ అభ్యర్థిని కాదని గిరిని సమర్థించడమే. పార్టీలో ఏర్పడిన ముఠా తగాదాలవల్ల తన ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా ఎంపిక చేయబడిన సంజీవరెడ్డిని ఓడించగల సామర్థ్యాన్ని శ్రీమతి గాంధీ నిరూపించుకోగలిగింది.

అందువల్ల ఎవరైనా రాష్ట్రపతి పదవికి పోటీచేసి విజయం పొందాలంటే ప్రధాన మంత్రి ఆశీర్వాదం అవసరం. ప్రధాన మంత్రికి అందువల్ల రాష్ట్రపతి అనుకూలంగా వ్యవహరించవలసిన అవసరం ఏర్పడుతున్నది.

ప్రధాన మంత్రి అన్ని బాధ్యతలను భుజాన వేసుకోవడంవల్ల రాజకీయ, పాలన, విధాన నిర్ణయ వ్యవహారాలకు బాధ్యులవటంవల్ల రాష్ట్రపతికి ప్రధానితో ఏకీభవించడం మినహా మరో మార్గంలేదు.

BRAOU

10.11 ముగింపు

ప్రధాన మంత్రి మంత్రి మండలికి మూల స్తంభం. ప్రభుత్వాధిపతి, పార్టీ నాయకుడు, మంత్రిమండలి అధ్యక్షుడు. ప్రధాన మంత్రి అధికారాలు, విధులు ఈనాడు ఎంత స్థాయికి పెరిగినాయంటే పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం కాదు, ప్రధాన మంత్రి తరహా అన్న పేరు ఏర్పడింది.

భారత ప్రధాని అన్ని రంగాల్లో కీలకపాత్ర వహిస్తున్నారు. ప్రభుత్వాధిపతిగా, మంత్రి మండలి అధ్యక్షుడిగా, జాతీయ ప్రణాళికా సంఘం అధ్యక్షుడిగా, పార్టీలో తిరుగులేని నాయకుడిగా విశేషాధికారాలు చెలాయిస్తున్నారు. ప్రధాన మంత్రి సచివాలయం ప్రముఖ, గూఢచారి సంస్థ రీసెర్చ్ అండ్ అనాలిసిస్ వింగ్ (RAW) , మంత్రివర్గ సచివాలయం ప్రధానమంత్రి నేతృత్వంలో పనిచేస్తున్నాయి. వీటిద్వారా ప్రధాన మంత్రి పదవి మరింత బలపడింది.

ప్రధాన మంత్రి పదవి హోదా, అధికారాలు, ఆదరణ పెరగటానికి మరొక కారణం ఈ పదవిలో నెహ్రూ కుటుంబానికి ఉన్న సన్నిహిత సంబంధం. మొదటి ప్రధానిగా నెహ్రూ 17 సంవత్సరాలు పరిపాలించారు. ఆయన జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖుడిగా, గాంధీ వారసుడిగా ప్రఖ్యాతి వహించారు. నెహ్రూ తరువాత అంత ఖ్యాతి సంపాదించిన ఆయన కుమార్తె శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ 15 సంవత్సరాలుగా ప్రధాన మంత్రి పదవిని నిర్వహించారు.

దేశ రాజకీయాలలోనే కాకుండా ప్రచార ప్రసార సాధనలో, పత్రికలలో ప్రధాని గురించి విశేష స్థాయిలో ప్రచారం లభిస్తుంది. టెలివిజన్, రేడియో, వార్తాపత్రికలు, ప్రధాన మంత్రికి విశేష ప్రచారాన్ని కల్పిస్తున్నాయి. ఈ కారణాలవల్ల ప్రధాన మంత్రి పదవి మన రాజకీయ వ్యవస్థలో మరింత బలపడింది.

10.12 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కిందివాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రధాన మంత్రి ప్రాముఖ్యాన్ని చర్చించండి.
2. మంత్రి మండలి అధ్యక్షుడిగా ప్రధాని అధికారాలను వివరించండి.
3. ప్రధాని తరహా ప్రభుత్వం అనే వర్ణన స్థాయికి ప్రధాన మంత్రి పదవి పెరగటానికి గల కారణాలను వివరించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తుల్లో సమాధానాలు రాయండి.

1. ప్రధాన మంత్రి రాష్ట్రపతికి గల సంబంధాలు.
2. పార్టీ యంత్రాంగంపై ప్రధాని ఆధిపత్యం.
3. లోక్‌సభను రద్దుచేయమని ప్రధాన మంత్రి సలహాను రాష్ట్రపతి అనుసరించాలా?

డా|| వి.కృష్ణారావు

BRAOU

భాగం - 11: రాష్ట్రశాసనసభ

విషయక్రమం

11.0 ఉద్దేశం

11.1 శాసన సభ వికాసం

11.2 నూతన రాజ్యాంగం కింద రాష్ట్ర శాసనసభలు

11.3 శాసనసభ నిర్మాణం

11.3.1 సభ్యుల అర్హతలు

11.4 స్పీకరు

11.5 అసెంబ్లీ అధికారాలు - విధులు

11.5.1 శాసన నిర్మాణాధికారాలు
11.5.2 కార్యనిర్వహణాధికారాలు
11.5.3 ఆర్థికాధికారాలు
11.5.4 న్యాయ సంబంధ అధికారాలు
11.5.5 ఇతర అధికారాలు

11.6 విధాన పరిషత్

11.6.1 నిర్మాణం

11.7 కౌన్సిల్ అధికారాలు, విధులు

11.7.1 శాసన నిర్మాణాధికారాలు
11.7.2 ఆర్థికాధికారాలు
11.7.3 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

11.8 కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలలో శాసన సభ్యులు

11.9 శాసనసభ - సచివాలయం

11.10 నమూనా ప్రశ్నలు

11.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- శాసనసభ వికాసం
- శాసన నిర్మాణ పద్ధతి
- శాసనసభ విధులు అధికారాలు
- కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలలో శాసన సభలు గురించి అవగాహన ఏర్పరచుకొంటారు.

Dr. BRAOU LIBRARY
Acc. No: T-3472
Class No:
B R A O U

11.1 శాసనసభ వికాసం

1857లో సిపాయి తిరుగుబాటు జరిగిన తరువాత 1858లో బ్రిటిష్ మహారాణి చేసిన ప్రకటన ఫలితంగా మన రాజ్యాంగ చరిత్రలో ఒక కొత్త శకం ప్రారంభమైంది. 1861లో బ్రిటిష్ పార్లమెంటులో ఆమోదించిన భారత కౌన్సిళ్ల చట్టం కొంత మంది పలుకుబడిగల భారతీయులకు శాసనసభలో ప్రాతినిధ్యం కల్పించింది. ఈ కౌన్సిళ్ల చట్టం ప్రాతినిధ్య సంస్థలకు ప్రాతిపదిక అయింది. అయితే శాసనసభ చర్చావేదిక కాలేదు. కార్యనిర్వాహక శాఖపై ఎటువంటి నియంత్రణ చేసే అధికారాన్ని పొందలేదు.

1892లో బ్రిటిష్ పార్లమెంట్ ఆమోదించిన మరొక చట్టం కేంద్ర శాసనసభ, రాష్ట్ర శాసనసభలను కొంత మేరకు విస్తృతపరిచింది. అనధికార సభ్యులకు ఈ చట్టం ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించటానికి అవకాశం కల్పించినప్పటికీ, భారత ప్రజాభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబించేట్లుగా శాసనసభలను రూపొందించలేకపోయింది. దీనికి కారణం శాసనసభలలో ఆసక్తివర్గాలకే ఎక్కువ ప్రాతినిధ్యం కల్పించటమే. ఇంపీరియల్, రాష్ట్ర శాసనసభల పరిధి, ప్రాతినిధ్య పద్ధతిని విస్తృతపరచటం లక్ష్యమైనప్పటికీ బాధ్యదతాయుతమైన ప్రభుత్వాన్ని ఈ కింది కారణాలవల్ల ఏర్పాటు చేయటంలో విఫలమైంది.

1. కౌన్సిళ్లకు సభ్యులు అతి పరిమిత పరిధిలో ఎన్నికైనారు. దానికి కారణం ఓటుహక్కు విస్తృత ప్రాతిపదికపై వయోజన భారతీయులందరికీ కల్పించకపోవటమే.

2. ప్రమాదకరమైన మత ప్రాతినిధ్య విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టింది.

3. సభ్యులకు ప్రశ్నలు, ఉపప్రశ్నలు వేయటానికి, బడ్జెట్‌ను చర్చించటానికీ హక్కును కల్పించినప్పటికీ ప్రభుత్వ విధానాలను ఏ విధంగా ప్రభావితం చేయటానికి ఆస్కారంలేదు.

1919చట్టం పరిపాలనలోని అన్ని శాఖలలో భారతీయులకు పాల్గొనే అవకాశాన్ని కల్పించటానికి ఉద్దేశించింది. దీనివల్ల ఎన్నికైన 70 శాతం ప్రతినిధులకు రాష్ట్ర శాసనసభలలో ప్రాతినిధ్యం లభించింది. అయితే ఓటుహక్కు ఇంకా సార్వజనీన ప్రాతిపదికపై విస్తృతపరచకపోవటంవల్ల రాష్ట్రాలకు కల్పించనుద్దేశించిన అంతరంగిక స్వేచ్ఛ నెరవేరలేదు.

రాష్ట్ర శాసనసభలకు చట్టాలను ఆమోదించటానికి, చర్చించటానికి అధికారాలు ఇచ్చినప్పటికీ గవర్నర్ - జనరల్‌కు విశేషాధికారాలు ఉండటంవల్ల శాసనసభలు సమర్థవంతంగా పనిచేయలేకపోయాయి.

1935 భారత ప్రభుత్వ చట్టం భారత రాజ్యాంగాభివృద్ధిలో ఒక ముఖ్యమైన మైలురాయి. ఈ చట్టం ప్రకారం రాష్ట్రాలలో కొంతమేరకు ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వాలు ఏర్పడ్డాయి. 1935 చట్టం శాసనసభలకు ప్రత్యక్ష ఎన్నికలను, శాసన మండలులకు ప్రత్యేక నియోజక వర్గాలను ఏర్పాటు చేసింది.

శాసనసభలకు శాసన నిర్మాణ, కార్యనిర్వాహక, ఆర్థిక పరమైన అధికారాలు కల్పించబడ్డాయి. మంత్రులను శాసనసభలకు ఎన్నికైన ప్రతినిధులనుంచి నియమించి, వారు శాసనసభకు బాధ్యత వహించే పద్ధతిని ఈ చట్టం ప్రవేశపెట్టింది. ఈ విధంగా 1861 చట్టం ప్రవేశపెట్టిన లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ 1935 నాటికి పరిపూర్ణమైన శాసనసభగా రూపొందింది.

ప్రస్తుతం రాజ్యాంగం ఏర్పాటుచేసిన శాసనసభలు 1935 చట్టం రూపొందించిన శాసనసభలు మాదిరిగా ఉన్నాయి. అయితే శాసనసభలకు గవర్నర్ అసాధారణ అధికారాల నుంచి మినహాయింపు ఉంది.

11.2 నూతన రాజ్యాంగం కింద రాష్ట్ర శాసనసభలు

రాజ్యాంగ ముసాయిదా చట్టాన్ని రూపొందించిన రాజ్యాంగ పరిషత్‌లోని రాష్ట్ర రాజ్యాంగ కమిటీ రాష్ట్ర శాసనసభలు వయోజన ఓటు హక్కు ప్రాతిపదికపై ప్రత్యక్షంగా ఎన్నికైన ప్రజా ప్రతినిధులతో ఏర్పడాలని సూచించింది.

BRAOU

అయితే ఎగువసభలు మాత్రం పరోక్షంగా వృత్తి ప్రాతిపదికపై ఎన్నికవుతాయి. కానీ శాసన మండలుల నిర్మాణం కొంత వివాదాన్ని సృష్టించింది. హెచ్.ఎన్.కుంజ్రా ఎగువసభ ఏర్పాటును సమర్థిస్తే బి.ఆర్.అంబేద్కర్ వ్యతిరేకించారు. అందువల్ల ఎగువసభ ఏర్పాటును రాష్ట్రాలకు వదలివేయటం మంచిదని రాజ్యాంగపరిషత్‌లోని రాష్ట్ర రాజ్యాంగ కమిటీ సూచించింది. అయితే ఎగువసభ నిర్మాణానికి కొన్ని నిబంధనలను నిర్దేశించింది. దీనినిబట్టి రాజ్యాంగ పరిషత్ ఎగువసభ నిర్మాణాన్ని రాష్ట్రాలకు వదలిపెట్టిందని తెలుస్తున్నది.

కేంద్రంలోని పార్లమెంట్‌వలె రాష్ట్రంలో శాసనసభ ఉంటుంది. అయితే పార్లమెంట్ రెండు సభలతో ఏర్పడితే రాష్ట్ర శాసనసభ అన్ని రాష్ట్రాలలో ద్వివిధ శాసనసభగా లేదు. ఒకే సభగా శాసనసభ ఉంటే విధానసభ అంటారు. రెండు సభలుగా ఉంటే ఎగువ సభను విధాన పరిషత్ అంటారు.

11.3 శాసనసభ నిర్మాణం

ఒక రాష్ట్రంలో కానీ కేంద్ర పాలిత ప్రాంతంలో కానీ శాసనసభ సభ్యుల సంఖ్య ఆ రాష్ట్ర జనాభా సంఖ్యపై ఆధారపడి ఉంటుంది. శాసనసభ సభ్యుల గరిష్ఠ సంఖ్య 500, కనిష్ఠ పరిమితి 60. శాసనసభ్యులు వయోజన ఓటుహక్కు ప్రాతిపదికపై ప్రత్యక్ష ఎన్నిక ద్వారా ఎన్నికవుతారు. నియోజక వర్గాలను జనాభా ప్రాతిపదికపై ప్రతి పది సంవత్సరాలకు జనాభా లెక్కలను తీసుకొని ఏర్పాటు చేస్తారు. ఆంగ్లో - ఇండియన్లకు ప్రాతినిధ్యం లభించకపోతే వారి నుంచి ఒకరిని ఇద్దరిని గవర్నర్ శాసనసభ్యులుగా నియమిస్తారు. అంతేకాక 332 నిబంధన ప్రకారం శాసనసభలో కొన్ని స్థానాలను షెడ్యూల్డు క్యాస్టు తరగతులకు కేటాయించారు.

శాసన సభ పదవీకాలం 5 సంవత్సరాలు. పదవీ కాలం పూర్తి అయినాక తిరిగి ఎన్నికలు జరుగుతాయి. ఏదైనా కారణంవలన పదవీకాలం పూర్తికాకముదే రద్దయితే శాసనసభలకు మధ్యంతర ఎన్నికలు జరుగుతాయి.

11.3.1 సభ్యుల అర్హతలు

శాసన సభకు పోటీచేసే వ్యక్తికి 25 సంవత్సరాలు నిండి ఉండాలి. భారతీయ పౌరుడై ఉండాలి. ప్రభుత్వంలో ఆదాయం పొందే పదవి కల్గి ఉండరాదు. ఓటర్ల జాబితాలో అతని పేరు ఉండాలి.

శాసన సభ్యులకు శాసనసభలో మాట్లాడటానికి, అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేయటానికి, విమర్శించడానికి పూర్తి స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. 194వ నిబంధన అనుసరించి శాసన సభ్యులకు విశేషమైన స్వేచ్ఛలు, సౌకర్యాలు ఉంటాయి. బ్రిటన్‌లో కామన్స్ సభ సభ్యులకు ఉన్న విశేషాధికారాలన్నీ మన శాసన సభ్యులకు ఉన్నాయి. శాసన సభ్యుల జీతం ఇతర భత్యాలు మొదలైనవన్నీ శాసనసభే నిర్ణయిస్తుంది.

11.4 స్పీకరు

ఎన్నికల తరువాత సమావేశమైన నూతన అసెంబ్లీ సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి, ఒక స్పీకరును, డిప్యూటీ స్పీకరును ఎన్నుకుంటుంది. సభా కార్యక్రమాలను శాసనసభ నియమ నిబంధనలను క్రమపద్ధతిలో హుందాగా నిర్వహించాల్సిన బాధ్యత స్పీకరు మీద ఉన్నది. స్పీకరు అనుమతిలేనిదే ఏ సభ్యుడు ప్రసంగించరాదు. సభా మర్యాదను అతిక్రమించి వ్యవహరించిన సభ్యుడిని సభా ప్రాంగణంనుంచి బయటికి పంపివేసే అధికారం స్పీకరుకు ఉన్నది. స్పీకరు లేని సమయంలో ఆయన బాధ్యతలను డిప్యూటీ స్పీకరు నిర్వహిస్తారు. బాధ్యతలను విస్మరించిన స్పీకరును అవిశ్వాస తీర్మానం ద్వారా అసెంబ్లీల పదవినుంచి తొలగించవచ్చు.

విధాన పరిషత్‌కు కూడా సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి ఒక ఛైర్మన్, డిప్యూటీ ఛైర్మన్ ఉంటారు. స్పీకరు డిప్యూటీ స్పీకరువలె వీరు కూడా విధానపరిషత్ కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి పరిషత్ సభ్యుల ద్వారా ఈ పదవులకు ఎన్నిక అవుతారు. శాసన సభ కార్యక్రమాల నిర్వహణలో ఉత్పన్నమైన వివాదాలపైన సభా నియమాలపైన స్పీకరు ఇచ్చే తీర్పును 'రూలింగ్' అంటారు. ఈ రూలింగ్ లేదా తీర్పు అంతిమ నిర్ణయం. దీనిని సభ్యులందరూ పాటించాలి. ఎగువసభకు పంపించే ద్రవ్య సంబంధమైన బిల్లును, ఇది ద్రవ్య సంబంధమైనది అనే ధృవీకరణ పత్రం స్పీకరే ఇవ్వాలి. ఈ సందర్భంలో ఆయన నిర్ణయమే తుది నిర్ణయం.

BRAOU

11.5 అసెంబ్లీ అధికారాలు - విధులు

భారత రాజ్యాంగం రాష్ట్ర శాసనసభకు ఈ కింద అధికారాలు కల్పించింది. అవి శాసన నిర్మాణ అధికారాలు, కార్యనిర్వహణాధికారాలు, ఆర్థికాధికారాలు, న్యాయ సంబంధ అధికారాలు.

11.5.1 శాసన నిర్మాణాధికారాలు

రాష్ట్ర జాబితాలో పేర్కొన్న అన్ని పాలనాంశాలపై చట్టాలను ఆమోదించే అధికారం శాసనసభకు ఉన్నది. అంతేగాక పార్లమెంట్ చట్టాలకు వ్యతిరేకత లేనంత కాలం ఉమ్మడి జాబితాల్లోని అంశాలపై కూడా శాసనసభ చట్టాలు చేయవచ్చు. అవికాక గవర్నర్ జారీచేసే అత్యవసరపు ఉత్తర్వులకు కూడా శాసనసభ ఆమోదం అవసరం. లేనిచో అవి రద్దవుతాయి.

11.5.2 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

శాసనసభ చట్టాలను ఆమోదించటమేకాక మరొక ముఖ్యమైన కర్తవ్యాన్ని కూడా నిర్వహిస్తుంది. అవి మంత్రి మండలిపై నియంత్రణ చేయటం. శాసనసభ విశ్వాసాన్ని చూరగొన్నంత కాలం మంత్రిమండలి అధికారంలో ఉంటుంది. మంత్రులు ప్రభుత్వ విధానాలకు, చర్యలకు సమష్టిగా, విడివిడిగా శాసనసభకు బాధ్యత వహిస్తారు. మంత్రుల నుండి ప్రశ్నోత్తర సమయంలో కావలసిన సమాచారాన్ని రాబట్టడానికి సావధాన తీర్మానం ద్వారా ఏదైనా ప్రజా ప్రాముఖ్య విషయాన్ని లేదా సంఘటనను చర్చించడానికి శాసనసభకు అధికారం ఉంది. చివరికి అవిశ్వాస తీర్మానం ద్వారా మంత్రి మండలిని శాసనసభ పదవి నుండి తొలగించవచ్చు.

11.5.3 ఆర్థికాధికారాలు

ప్రభుత్వ ఆదాయానికి, వ్యయానికి శాసనసభ ఆమోదం అవసరం. ప్రతి సంవత్సరం ప్రభుత్వం ముందుగానే ఆదాయ వ్యయాల అంచనాను వార్షికబడ్జెట్ రూపంలో శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టి సభ ఆమోదం పొందాలి. అయితే శాసనసభకు గవర్నర్ అనుమతి లేకుండా ఆర్థిక బిల్లులను ప్రవేశపెట్టి ఆమోదించడానికి అధికారం లేదు. కాని ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టిన బడ్జెట్‌కు సవరణ చేయవచ్చు.

11.5.4 న్యాయ సంబంధాధికారాలు

శాసన సభ్యుల విశేషాధికారాలను, గౌరవాన్ని కాపాడుతుంది. శాసన సభ్యుడుగాని లేదా ఇతరులుగాని సభాహక్కులకు మర్యాదకు భంగం కలిగే విధంగా వ్యవహరిస్తే వారిని శిక్షించే అధికారం సభకు ఉన్నది.

11.5.5 ఇతర అధికారాలు

పైన వివరించిన అధికారాలే కాకుండా రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియలో కూడా రాష్ట్ర శాసనసభలో పాల్గొంటుంది. భారత సమాఖ్యకు సంబంధించిన ఏ అంశాన్నైనా సవరణ చేయడానికి సగం రాష్ట్రాల పాల్గొంటుంది. భారత సమాఖ్యకు సంబంధించిన ఏ అంశాన్నైనా సవరణ చేయడానికి సగం రాష్ట్ర శాసనసభలో పాల్గొంటుంది. భారత సమాఖ్యకు సంబంధించిన ఏ అంశాన్నైనా సవరణ చేయడానికి సగం రాష్ట్ర శాసన సభల ఆమోదం అవసరం. రాష్ట్రపతి ఎన్నికలో ఎన్నికైన శాసనసభ్యులు ఓటర్లుగా పాల్గొంటారు. అదే విధంగా విధాన పరిషత్‌కు సభ్యులను (1/3 వంతు) ఎన్నుకొంటుంది. ఇవిగాక రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీసు కమిషన్ ఆడిటరు జనరల్ సమర్పించిన నివేదికలను పరిశీలిస్తుంది.

రాష్ట్ర ప్రజల అభిప్రాయాన్ని శాసనసభ ప్రతిబింబిస్తుంది. ప్రజా సమస్యలనైనా ప్రభుత్వం దృష్టికి తేవడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే కేంద్రంలో లోక్‌సభవలె రాష్ట్రంలో అసెంబ్లీ పనిచేస్తుంది.

11.6 విధానపరిషత్

ఇంతకుముందు చెప్పినట్లు ఎగువ సభ నిర్మాణం ఆ రాష్ట్రం ఇష్టాయిష్టాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అన్ని రాష్ట్రాలలో ఎగువ సభలు లేవు. అదే విధంగా ఒకప్పుడు విధాన సభను కలిగివున్న పశ్చిమబెంగాల్

BRAOU

పంజాబ్ రాష్ట్రాలు వాటిని రద్దు చేసుకొన్నాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్, తమిళనాడు రాష్ట్రాలలో కూడా విధాన పరిషత్తు రద్దయింది. తమిళనాడులో మళ్ళీ పరిషత్తు ఏర్పాటుకు అసెంబ్లీ ఆమోదించింది. బీహారు, జమ్ముకాశ్మీరు, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక ఉత్తరప్రదేశ్‌లలో ఎగువసభలు పనిచేస్తున్నాయి.

11.6.1 నిర్మాణం

విధాన పరిషత్తు సభ్యుల సంఖ్య అసెంబ్లీ సభ్యుల సంఖ్యలో 1/3వ వంతుకుమించి ఉండరాదు. అలాగే 40 సభ్యులకు తక్కువగా ఉండరాదు. వారిలో 1/3 వంతు సభ్యులు అసెంబ్లీ ద్వారా 1/3 వంతు స్థానిక సంస్థల ద్వారా 1/12వ వంతు పట్టభద్రుల నియోజకవర్గం నుంచి మరో 1/12 వంతు ఉపాధ్యాయుల నియోజకవర్గం నుంచి ఎన్నికవుతారు. మిగతా 1/6 వంతు సభ్యులను గవర్నర్ వివిధ ప్రజారంగాలలో ప్రసిద్ధి చెందిన వారి నుంచి నియమిస్తారు.

విధాన పరిషత్తు శాశ్వత సభ సభ్యుల పదవీ కాలం 6 సంవత్సరాలు. ప్రతి 2 సంవత్సరాలకు 1/3వ వంతు సభ్యులు పదవీ విరమణ చేస్తారు. వారి స్థానంలో కొత్తవారిని ఎన్నుకుంటారు. అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో పోటీ చేయడానికి కావలసిన అర్హతలన్నీ కౌన్సిల్ సభ్యులవడానికి ఉండాలి. అయితే పోటీ చేయడానికి కనీస వయస్సు 30 సంవత్సరాలు. కౌన్సిల్, సభా కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి ఛైర్మన్, డిప్యూటీ ఛైర్మన్‌ను ఎన్నుకుంటుంది. వీరు లోక్‌సభ స్పీకరు, డిప్యూటీ స్పీకరువలె అధికారాలు, బాధ్యతలను కలిగి ఉంటారు.

11.7 కౌన్సిల్ అధికారాలు విధులు

అసెంబ్లీకివలె కౌన్సిల్‌కు కూడా అనేక అధికారాలు ఉన్నాయి. అవి శాసన నిర్మాణ కార్యనిర్వాహక, ఆర్థికపరమైన అధికారాలు.

11.7.1 శాసన నిర్మాణాధికారాలు

సాధారణ చట్టానికి సంబంధించిన ఏ బిల్లునైనా విధాన పరిషత్ ముందుగా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. పరిషత్ ఆమోదించిన తరువాత ఆ బిల్లును అసెంబ్లీకి పంపుతారు. ఉభయ సభల ఆమోదం తరువాత ఆ బిల్లును గవర్నర్ ఆమోదిస్తే అది చట్టమవుతుంది. అయితే కౌన్సిల్ విధానసభ ఆమోదించిన బిల్లులో మార్పులు సూచించవచ్చు లేదా బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు. విధానసభ ఈ మార్పులను అంగీకరించకుండా యధాతథంగా ఆమోదించవచ్చు లేదా అసెంబ్లీకి పంపించిన బిల్లును కౌన్సిల్ ఒక నెలరోజుల్లో తిరిగి పంపనిచో ఆ బిల్లును కౌన్సిల్ ఆమోదించినట్లు పరిగణిస్తారు.

సాధారణ బిల్లు విషయంలో విధాన పరిషత్‌కు విధానసభకు అభిప్రాయ భేదాలు ఏర్పడితే వాటిని పరిష్కరించడానికి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశానికి అవకాశం లేదు. అందువల్ల విధాన పరిషత్ ఒక బిల్లు జాప్యం చేయగలదేగాని తిరస్కరించ లేదు.

11.7.2 ఆర్థికాధికారాలు

నిజానికి విధాన పరిషత్తుకు ఎటువంటి ఆర్థికాధికారాలు లేవు. బడ్జెట్‌ను పంపుతారు. పరిషత్ సూచించిన మార్పులను విధానసభ ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు. ఆర్థిక బిల్లును 14 దినాలలోగా విధాన పరిషత్ చర్చించి ఆమోదించి విధానసభకు పంపాలి.

11.7.3 కార్యనిర్వహణాధికారాలు

మంత్రిమండలి సభ్యులు విధాన పరిషత్తుకు బాధ్యత వహించరు కాని ప్రశ్నోత్తర సమయంలో పరిషత్తు సభ్యులు మంత్రులను విమర్శించడానికి వారి నుంచి కావలసిన సమాచారాన్ని రాబట్టడానికి అవకాశం ఉన్నది. ప్రభుత్వ తీర్మానం విధాన పరిషత్తులో వీగిపోతే మంత్రిమండలి రాజీనామా చేయవలసిన అవసరం లేదు.

BRAOU

ఒక విధంగా చెప్పాలంటే విధాన పరిషత్తు చాలా బలహీనమైనది. శాసనసభ కావాలనుకుంటే ఒక తీర్మానం ద్వారా పార్లమెంట్‌చే చట్టాన్ని రూపొందించి పరిషత్తును రద్దుచేయించవచ్చు. అధికారాల విషయంలో విధానసభదే పైచేయి. ప్రజలకు ప్రత్యక్షంగా ప్రాతినిధ్యం వహించక కేవలం ఆసక్తి వర్గాలకే విధాన పరిషత్తు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నది. అంతేగాక, శాసనసభ ఎన్నికలలో ఓడిపోయిన వారు, పోటీచేయలేని మంత్రులు విధాన పరిషత్తు సభ్యులవుతున్నారు. శాసనసభలు పార్టీ ప్రాబల్యం కింద పనిచేయడం వల్ల విధాన పరిషత్తు ఉపయోగం అంతగా కనపడదు.

11.8 కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలలో శాసనసభలు

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు, రాష్ట్రాలకు సమానంగా ప్రతిపత్తి అధికారాలులేవు. వాటి పాలనా బాధ్యత రాజ్యాంగం రాష్ట్రపతికి అప్పజెప్పింది. ఈ ప్రాంతాలకు రాష్ట్రపతి ఒక చీఫ్ కమీషనరు లేదా లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్‌ను నియమిస్తారు. కేంద్ర పార్లమెంట్ చట్టం ద్వారా ఈ ప్రాంతాలకు శాసనసభలను మంత్రి మండలిని ఏర్పరుస్తుంది. వీటి పాలనాధికారాలను కూడా పార్లమెంటే నిర్ణయిస్తుంది.

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలలో శాసనసభలు రాష్ట్ర శాసనసభల వలె 5 సంవత్సరాలకు ఎన్నికై పనిచేస్తాయి. రాష్ట్ర జాబితాలోని పాలనాంగాలు వాటికిగూడా వర్తిస్తాయి.

11.9 శాసనసభ - సచివాలయం

ప్రతిరాష్ట్ర శాసన సభకు ఒక సచివాలయం ఉంటుంది. ఇందులో పని చేయడానికి సిబ్బంది ఉంటుంది. వారిపై స్పీకరు అజమాయిషీ చేస్తారు.

కేంద్ర పార్లమెంట్‌వలె రాష్ట్ర శాసనసభలలో కూడా వివిధ కమిటీలు ఉంటాయి. ఇవి శాసనసభ కార్యభారాన్ని తగ్గించి కొన్ని ప్రత్యేకమైన బిల్లులను వివరంగా అధ్యయనంచేసి శాసనసభకు సహాయపడతాయి

11.10 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కిందివాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. భారతదేశంలో ప్రాతినిధ్య సంస్థల వికాసాన్ని వివరించండి.
2. విధాన పరిషత్ నిర్మాణం, విధులు, అధికారాలు వివరించండి.
3. శాసనసభ నిర్మాణం, విధులు అధికారాలను చర్చించండి.
4. శాసనసభ విధాన పరిషత్‌ల సంబంధాలను చర్చించండి.

II కిందివాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. 1935 భారత ప్రభుత్వచట్టం ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వాన్ని రాష్ట్రాలలో ఏ విధంగా కల్పించింది.
2. శాసన సభ్యుని విశేషాధికారాలను వివరించండి.
3. స్పీకర్ అధికారాలను, విధులను వర్ణించండి.
4. కేంద్ర పాలిత ప్రాంతంలో శాసనసభను గురించి రాయండి.

డాక్టర్ ఎమ్.రాంచందర్

BRAOU

భాగం - 12 : రాష్ట్ర ప్రభుత్వం : కార్యనిర్వాహక, న్యాయవర్గాలు

విషయక్రమం

12.0 ఉద్దేశం

12.1 పరిచయం

12.2 గవర్నర్ నియామకం

12.2.1 అర్హతలు

12.2.2 పదవీకాలం

12.2.3 విశేషాధికారాలు

12.3 అధికారాలు - విధులు

12.3.1 కార్యనిర్వాహక విధులు

12.3.2 శాసన నిర్మాణ కర్తవ్యాలు

12.3.3 ఆర్థికాధికారాలు

12.3.4 న్యాయ సంబంధాధికారాలు

12.3.5 విచక్షణాధికారాలు

12.4 గవర్నరు పాత్ర

12.5 ముఖ్యమంత్రి - మంత్రిమండలి

12.6 మంత్రివర్గ నిర్మాణం

12.7 రాష్ట్ర న్యాయవ్యవస్థ

12.8 న్యాయమూర్తుల నియామకం

12.9 అధికారాలు - విధులు

12.10 దిగువ న్యాయస్థానాలు

12.11 నమూనా ప్రశ్నలు

12.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- రాష్ట్ర గవర్నరు విధులు, పాత్ర
- మంత్రిమండలి
- ముఖ్యమంత్రి
- రాష్ట్రస్థాయిలో న్యాయశాఖలనుగురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

B R A O U

12.1 పరిచయం

రాజ్యాంగం కేంద్రంలో, రాష్ట్రాలలోను, పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేసింది. కార్యనిర్వాహక వర్గం ప్రభుత్వ కర్తవ్యాలను వ్యక్తులతో ఏర్పాటు చేస్తారు. ఇందులో శాశ్వత ప్రాతిపదికపై నియమించే ప్రభుత్వోగులు, విధానాలను రూపొందించడానికి ప్రభుత్వ యంత్రాగాన్ని, పర్యవేక్షించడానికి ప్రజలెన్నుకున్న ప్రతినిధులుంటారు. విధానాలను రూపొందించే కార్యనిర్వాహక వర్గంలోని విభాగాన్ని రాజకీయ కార్యనిర్వాహకవర్గం అంటారు. వీటిని అమలుపరిచే ప్రభుత్వోగులను శాశ్వత కార్యనిర్వాహక వర్గం అంటారు.

ఇంగ్లండులోను రాజరిక వ్యవస్థవలెనే, మన రాజ్యాధిపతయిన రాష్ట్రపతి లాంఛనప్రాయమైన అధికారాలను చెలాయిస్తారు. లోక్‌సభకు బాధ్యతవహించే మంత్రి మండలి రాజ్యాంగం రాష్ట్రపతికి కల్పించిన అధికారాలను విధులను వాస్తవంలో నిర్వహిస్తుంది. ఇటువంటి కేంద్ర ప్రభుత్వ వ్యవస్థనే రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి కూడా అనువర్తింపజేశారు. రాజ్యాంగం సమాఖ్య పద్ధతిని అవలంభించటం వల్ల అన్ని రాష్ట్రాలకు ప్రభుత్వాలు ఉన్నాయి. పైన చెప్పినట్లు రాష్ట్ర ప్రభుత్వ నిర్మాణం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ పద్ధతిలో ఉన్నది.

12.2 గవర్నర్ నియామకం

రాష్ట్రానికి అధిపతి గవర్నర్. మంత్రి మండలి సలహాపై ఆయనను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. సాధారణంగా గవర్నర్‌ను నియమించే ముందు, ఆ రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రులను సంప్రదించటం ఒక సంప్రదాయం. అయితే గవర్నర్ నియామకం ఆ విధంగా జరగడం లేదు. ముసాయిదా రాజ్యాంగం గవర్నర్ పదవిని ఎన్నిక ద్వారా భర్తీ చేయాలని సూచించింది. కాని అటు తరువాత ఎన్నికైన గవర్నర్ ముఖ్యమంత్రితో ఘర్షణపడే ప్రమాదముంటుందని, అప్పుడు రాష్ట్రపాలనా వ్యవస్థ దెబ్బ తింటుందని భావించి ఎన్నిక పద్ధతికి స్వస్తిచెప్పడం జరిగింది. అందువల్ల గవర్నర్‌ను రాష్ట్రపతి నియమించే పద్ధతిని అనుసరించడం జరిగింది.

ఒక రాష్ట్రానికి గవర్నర్‌గా నియమింపబడే వ్యక్తి ఆ రాష్ట్రానికి చెందినవాడై ఉండరాదు అనే నియమం కూడా ఒక సంప్రదాయమే. ఒకప్పుడు గవర్నర్ పదవులకు రాజకీయాలు, పరిపాలన, కళలు మొదలైన రంగాలలో ప్రఖ్యాతి చెందిన వారిని నియమించేవారు. అయితే క్రమక్రమంగా ప్రజాదరణను కోల్పోయిన వ్యక్తులను, ఎన్నికల్లో ఓడిపోయిన రాజకీయ వ్యక్తులను నియమిస్తున్నారు.

12.2.1 అర్హతలు

గవర్నర్‌గా నియమితమయ్యే వ్యక్తికి ఈ కింది అర్హతలుండాలి.

1. భారతీయ పౌరసత్వం
2. 35 సం.ల వయస్సు
3. ఇతరత్రా ప్రభుత్వంలో ఏ లాభదాయకమైన పదవిని కలిగి ఉండరాదు
4. గవర్నర్‌గా నియమితమయ్యే అభ్యర్థి పార్లమెంట్‌గాని, రాష్ట్ర విధాన సభ్యుడుగాని అయినట్లయితే తన శాసన సభ్యత్వానికి రాజీనామా చేయాలి.

12.2.2 పదవీకాలం

గవర్నర్ పదవీకాలం 5 సంవత్సరాలు. పదవీకాలం పూర్తయిన తరువాత మరొక పర్యాయం పదవీకాలం పొడిగించవచ్చు. అదే విధంగా ఒక రాష్ట్ర గవర్నర్‌ను మరొక రాష్ట్రానికి బదిలీచేయవచ్చు. గవర్నర్ రాష్ట్రపతి ఇష్టమున్నంతకాలం పదవిలో కొనసాగుతాడు. ఎటువంటి కారణం చూపించకుండా గవర్నర్‌ను పదవినుంచి తొలగించవచ్చు. రాజ్యాంగరీత్యా గవర్నరును నియమించే అధికారం రాష్ట్రపతికే ఉన్నప్పటికీ వాస్తవంలో ప్రధాని సలహాపై గవర్నర్‌ను నియమించడం జరుగుతున్నది.

గవర్నర్‌కు 5,500 రూపాయల జీతం లభిస్తుంది. ఆయన జీతభత్యాలు పార్లమెంట్ నిర్ణయిస్తుంది. గవర్నర్ నివాస గృహాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కలిగిస్తుంది. ప్రభుత్వ రహస్యాలను కాపాడతానని, రాజ్యాంగబద్ధంగా వ్యవహరిస్తానని గవర్నర్ తన బాధ్యతలను స్వీకరించే ముందు పదవీ ప్రమాణం చేస్తారు.

12.2.3 విశేషాధికారాలు

గవర్నర్ తన చర్యలకు ఏ న్యాయస్థానానికి బాధ్యత వహించడు. అయినా అధికారాలు, విధుల నిర్వహణలో న్యాయస్థానపు జోక్యంలేదు. పదవిలో ఉన్నంతకాలం గవర్నర్‌పై ఎటువంటి క్రిమినల్ చర్యను తీసుకోరాదు. ఏదైనా సివిల్ వివాదంలో గవర్నర్‌పై కేసు పెట్టాలంటే ఆయనకు రెండు మాసముల వ్యవధితో సమాచారాన్ని యివ్వాలి.

12.3 అధికారాలు - విధులు

12.3.1 కార్యనిర్వాహక విధులు:

రాజ్యాంగంలోని 154వ నిబంధన ప్రకారం కార్యనిర్వాహణాధికారాలన్నీ గవర్నర్‌కే ఉన్నాయి. రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చర్యలన్నీ గవర్నర్ పేరుమీదే జరుగుతాయి. ఆయన ముఖ్యమంత్రిని, ముఖ్యమంత్రి సలహాపై ఇతర మంత్రులను నియమిస్తాడు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ చైర్మన్‌ను, సభ్యులను, అడ్వకేటు జనరల్‌ను నియమిస్తాడు. రాష్ట్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను నియమించడంలో రాష్ట్రపతి గవర్నర్‌ను సంప్రదిస్తాడు. రాష్ట్రపతిగా మంత్రులకు శాఖలను కేటాయించడంలోను, రాష్ట్రపాలనకు సంబంధించిన ఏ వివరాలనైనా తెల్సుకోడానికి, సమాచారాన్ని కోరడానికి గవర్నర్‌కు అధికారమున్నది. రాష్ట్ర వ్యవహారాల గురించి తెలుసుకోడానికి ఆయనకుహక్కు ఉన్నది. అదే విధంగా శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టే బిల్లుకు గవర్నర్ పూర్వానుమతి ఉండాలి.

రాష్ట్ర పరిస్థితి గురించి 15 రోజుల కొకసారి రాష్ట్రపతికి ఒక నివేదికను పంపే బాధ్యత గవర్నర్‌కు ఉంది. రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వం, పరిపాలన రాజ్యాంగ నిబంధనలకు అనుగుణంగా నిర్వహించలేని పరిస్థితి ఏర్పడిందని గవర్నర్ రాష్ట్రపతికి ఒక నివేదికను పంపినప్పుడు రాష్ట్రపతి 356వ నిబంధన కింద ఆ రాష్ట్రంలో అత్యవసర పరిస్థితిని విధించినప్పుడు రాష్ట్రపాలనా బాధ్యతలు గవర్నర్ నిర్వహిస్తాడు.

గవర్నర్ కేవలం రాజ్యాంగ పరమైన రాష్ట్రాధిపతి అయినప్పటికీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేయడానికి ఒక్క రాజకీయ పార్టీకి శాసన సభలో తగిన మెజారిటీ లేనప్పుడు ముఖ్యమంత్రి నియామకంలో గవర్నర్ కీలకపాత్ర వహిస్తాడు.

గవర్నర్‌కు శాసనసభలో ప్రభుత్వానికి మెజారిటీ లేదన్న అభిప్రాయం కలిగితే మంత్రిమండలిని రద్దుచేసే అధికారమున్నది. లేదా మంత్రి మండలిని రాజ్యాంగబద్ధంగా పనిచేయడంలో విఫలమైనప్పుడు ఆ ప్రభుత్వాన్ని రద్దుచేసే అధికారంగవర్నర్‌కు ఉన్నది.

12.3.2 శాసన నిర్మాణ కర్తవ్యాలు

రాష్ట్రపతివలె గవర్నర్ శాసనసభ్యుడు కాకపోయినప్పటికీ, శాసనసభలో గవర్నర్ ఒక ముఖ్యభాగం. ఆయన సమ్మతి లేకుండా రాష్ట్రశాసనసభ ఆమోదించిన ఏ బిల్లు చట్టంకాలేదు.

గవర్నర్ శాసనసభా సమావేశాలను ప్రకటిస్తారు. ఆయనకు శాసనసభా సమావేశాలను నిరవధికంగా వాయిదావేయడానికి శాసనసభను రద్దు చేయడానికి అధికారం ఉన్నది. ఎన్నికలు జరిగిన తర్వాత శాసనసభ తొలి సమావేశంలో, ప్రతి సంవత్సర ప్రారంభంలో జరిగే శాసనసభ మొదటి సమావేశంలో గవర్నర్ ఉభయసభలను ఉద్దేశించి ప్రసంగిస్తారు లేదా ఒక బిల్లు విషయమై కొన్ని సూచనలను ఆయన రాష్ట్ర శాసనసభకు పంపవచ్చు. కళలు, సాహిత్యం, సహకార ఉద్యమం సంఘసేవ మొదలైన రంగాలలో ప్రసిద్ధులైన వారి నుంచి 1/6వ వంతు సభ్యులను శాసన మండలికి గవర్నర్ నియమిస్తారు. అదే విధంగా దిగువ సభలో ఆంగ్లో ఇండియన్‌లకు ప్రాతినిధ్యం లభించలేదని భావించినప్పుడు గవర్నర్ వారి ప్రతినిధిని నియమిస్తాడు.

12.3.3 ఆర్థికాధికారాలు

రాజ్యాంగ నిబంధనల ప్రకారం ఆర్థిక సంవత్సర ప్రారంభానికి ముందు రాబోయే సంవత్సరంలోని ప్రభుత్వ ఆదాయ, వ్యయాలను గవర్నర్ రాష్ట్ర శాసనసభ ముందు ఉంచాలి. గవర్నర్ అనుమతి లేనిదే నూతన పన్నులను ' లేదా వ్యయాన్ని ప్రతిపాదించే ఏ బిల్లును శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టరాదు. ఏదైన ఊహించని అంశంపై ఖర్చు చేయవలసి వచ్చినప్పుడు గవర్నర్ దానికి కావలసిన నిధులను ఆకస్మిక నిధి నుంచి విడుదల చేస్తారు.

12.3.4 న్యాయసంబంధాధికారాలు

గవర్నర్‌కు నేరస్థుల శిక్షలను పూర్తిగా రద్దుచేయడానికి లేదా తగ్గించడానికి అధికారం ఉన్నది. అకౌంటెంట్ నివేదికలను, రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీసు కమిషన్ నివేదికను మంత్రి మండలి ద్వారా శాసనసభలో ప్రవేశపెడతారు.

12.3.5 విచక్షణాధికారాలు

ఏ రాజకీయ పార్టీకి మెజారిటీ లేనప్పుడు ముఖ్యమంత్రిని నియమించడంలోగానీ, మంత్రిమండలిని పదవినుంచి తొలగించడంలోను, శాసనసభను రద్దు చేయడంలోను, రాజ్యాంగరీత్యా పనిచేయడంలోగానీ ప్రభుత్వం విఫలమైనదని రాష్ట్రపతికి తెలియజేయడంలోను, రాష్ట్రపతికి రాష్ట్రపాలన గురించి నివేదికను పంపించడంలోను గవర్నరు స్వయం నిర్ణయం తీసుకొనడానికి అవకాశం ఉన్నది.

12.4 గవర్నర్ పాత్ర

గవర్నర్ రాష్ట్రాధిపతిగా స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వాన్ని కలిగి ఉండాలి. ఆయన కేంద్ర ప్రభుత్వ ఏజెంటు కాదు. రాష్ట్ర ఆసక్తులను గవర్నర్ పరిరక్షించాలి. అయితే కాలక్రమంలో గవర్నరు కేంద్ర ప్రభుత్వ ప్రతినిధిగా, కేంద్రం తరవున పనిచేసే వ్యక్తిగా వ్యవహరిస్తున్నారు అనే అభిప్రాయం బలపడింది. రాష్ట్రపతి నియమించడం వల్ల గవర్నర్ ఈ విధంగా వ్యవహరిస్తున్నాడని చాలా మంది అభిప్రాయం. రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతిపాలనను విధించినప్పుడు ఆ రాష్ట్ర పాలనా బాధ్యతను గవర్నర్ నిర్వహించడంవల్ల పైఅభిప్రాయం బలపడటానికి మరొక కారణం.

B R A O U

అయితే స్వతంత్ర భావాలు, వ్యక్తిత్వం కలిగిన గవర్నర్‌లు గవర్నర్ పదవికి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి, హోదాను పెంచారు. అయితే అధికారంకోసం, పదవికోసం పాకులాడేవారు కేంద్రాన్ని మెప్పించి ఆదరణను పొందాలని గవర్నర్ హోదాను తగ్గించి వేశారు. అనేక సందర్భాలలో ఎన్నికలలో ఓడిపోయిన మంత్రులు ముసలితనంపైబడి క్రియాత్మక రాజకీయాల్లో చురుకుగా పాల్గొనలేని నిన్నటి రాజకీయ నేతలు రాజకీయాలలో వివాదస్పదమైన వ్యక్తులు గవర్నర్లుగా నియమితులవుతున్నారు. ఈ పరిస్థితులలో సహజంగానే గవర్నర్ పదవి ప్రతిష్టను కోల్పోయి వివాదస్పదంగా తయారైంది. కేంద్ర ప్రభుత్వానికి అనుగుణంగా వ్యవహరించలేని గవర్నర్లను బదిలీచేయడం లేదా వారి పదవీకాలాన్ని పొడిగించకపోవటం సర్వసాధారణంగా జరుగుతున్నది.

గవర్నర్‌కున్న విచక్షణాధికారాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి కోకా సుబ్బారావు గవర్నర్ విచక్షణాధికారాలను క్రమబద్ధం చేయాలని సూచించారు. సంప్రదాయాలు రాజ్యాంగ వాస్తవికతకు, రాజకీయ వాస్తవికతకు సంబంధాలను ఏర్పరుస్తాయి కాబట్టి విచక్షణాధికారాలను వినియోగించడంలో కొన్ని మంచి సంప్రదాయాలను అనుసరించాలని సూచించారు.

- పరిపాలనల సంస్కరణల కమిషను తన నివేదికలో గవర్నరు స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకొనే పరిస్థితి ఉన్నది కాబట్టి గవర్నరు పదవి కేవలం లాంఛన ప్రాయమైనదని భావించింది. రాష్ట్రంలోని అన్ని రాజకీయ పార్టీల గౌరవాన్ని పొందాలంటే గవర్నర్ రాజ్యాంగం ప్రజాస్వామిక విలువలపట్ల గౌరవం కలిగి నిష్పాక్షికంగా వ్యవహరించాలి.

ఈ విధంగా గవర్నర్ పదవి, బాధ్యతలు ఆయనను కేంద్ర ప్రభుత్వ ప్రతినిధిగా రాష్ట్రాధిపతిగా, సమాఖ్య సమతౌల్యతకు రాజకీయ స్థిరత్వానికి భంగం కలగని విధంగా వ్యవహరించేటట్లు చేస్తాయి. అయితే గవర్నర్ కర్తవ్యాలు వాస్తవంలో ఆ రాష్ట్రంలోని రాజకీయ పరిస్థితిపై, ఆ రాష్ట్రానికి కేంద్రానికి గల సంబంధాల మీద ఆధారపడి ఉంటాయి. స్థిరమైన మెజారిటీ ఉన్న మంత్రి మండలి రాష్ట్రంలో అధికారంలో ఉన్నప్పుడు కేంద్రం రాష్ట్రంలో ఒకే రాజకీయ పార్టీ అధికారంలో ఉన్నప్పుడు, గవర్నర్ పదవి బాధ్యతలు తేలికగా ఉంటాయి. అలా కాకుండా రాష్ట్రంలో రాజకీయ అస్థిరత ఉన్నా లేదా రాష్ట్రం కేంద్రంలో విభిన్న రాజకీయ పార్టీలు ప్రభుత్వాలను నిర్వహిస్తున్నప్పుడు గవర్నర్ పరిస్థితి వివాదస్పద మవుతుంది.

12.5 ముఖ్యమంత్రి - మంత్రి మండలి

గవర్నర్ రాజ్యాంగపరంగా రాష్ట్రాధిపతి అయినప్పటికీ వాస్తవంలో ముఖ్యమంత్రి నిజమైన ప్రభుత్వాధిపతి. ముఖ్యమంత్రిని గవర్నర్ నియమిస్తారు. రాష్ట్రాన్ని పరిపాలించడంలో ఇతర మంత్రులు ముఖ్యమంత్రికి సహాయపడతారు. మంత్రులందరూ పార్టీ సభ్యులు. వారిని ముఖ్యమంత్రి ఎంపిక చేస్తారు. మంత్రులందరూ ముఖ్యమంత్రి విశ్వాసం చూరగొన్నంతకాలం పదవిలో కొనసాగుతారు. ముఖ్యమంత్రితో విధానాల పరంగాకానీ, వ్యక్తిగతంగాకానీ విభేదించితే తమ పదవులకు రాజీనామా చేయడం మినహా మరోమార్గం లేదు.

ముఖ్యమంత్రి ప్రభుత్వాధిపతి, కార్యనిర్వాహణ శాఖాధిపతి అవటం వల్ల అన్ని అధికారాలు చెలాయిస్తారు. అయితే ఈ అధికారాలన్నీ వినియోగించటం ముఖ్యమంత్రి వ్యక్తిత్వం పార్టీలో ఆయన స్థాయిపై ఆధారపడి ఉంటాయి.

85 85

12.6 మంత్రివర్గ నిర్మాణం

ముఖ్యమంత్రిగా నియమితులైన తరువాత ఆయన ముఖ్యమైన కర్తవ్యం మంత్రి మండలిని ఏర్పాటుచేయటం, మంత్రి మండలి సహచరులను ఎంపికచేయడంలో ముఖ్యమంత్రి అన్ని వర్గాల వారిని - కుల, ప్రాంత, మత, పార్టీలో ముఠాలు - సంతృప్తి పరచటానికి ప్రయత్నించాలి.

మిశ్రమ ప్రభుత్వంలో మంత్రి మండలి ఏర్పాటు అంతకష్టమైనది కాదు. ప్రభుత్వంలోని భాగస్వామ్య పక్షాలు తమ బలాబల నిష్పత్తి మేరకు వారి పార్టీనుండి ప్రతినిధులను మంత్రులుగా ఉండటానికి సూచిస్తారు. ఆ పేర్లను ముఖ్యమంత్రి స్వీకరించి వారిని మంత్రులుగా నియమించమని గవర్నర్‌కు సలహా ఇస్తారు.

BRAOU

మంత్రివర్గ నిర్మాణంలో ఎన్ని జాగ్రత్తలు తీసుకున్నప్పటికీ మంత్రిమండలి స్థిరత్వం అనేక ఇతర అంశాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఐదు సంవత్సరాల పదవీకాలం మంత్రివర్గం కొనసాగింపుకు ఎటువంటి హామీని కల్పించదు. ఒకే రాజకీయ పార్టీకి మెజారిటీ ఉన్నప్పటికీ ముఖ్యమంత్రికానీ లేదా మంత్రులుకానీ పదవిలో ఐదు సంవత్సరాలు కొనసాగుతారన్నది కూడా ఖచ్చితంగా చెప్పలేము. కాంగ్రెస్ పార్టీ అధికారంలో ఉన్న రాష్ట్రాలు ఇందుకు నిదర్శనాలు. మిశ్రమ ప్రభుత్వం ఉన్న రాష్ట్రాల పరిస్థితికూడా ఇంతే. ప్రతిపక్షాలు అధికారంలో ఉన్న రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహిస్తున్న కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రయత్నాలు చేయటం సర్వసాధారణమైంది. జమ్మూకాశ్మీర్‌లో కాంగ్రెస్ శాసన సభ్యుల మద్దతుతో నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్‌లో చీలిక తీసుకొచ్చి ఫరూక్ అబ్దుల్లా ప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టడం తాజా ఉదాహరణ. కాంగ్రెస్ అధికారంలో ఉన్న రాష్ట్రాలలో ముఠా తగాదాలవల్ల, హైకమాండ్ ఆదరణను కోల్పోయినప్పుడు ముఖ్యమంత్రి పదవీచ్యుతుడౌతాడు. అందువల్లనే కాంగ్రెస్‌పాలిత రాష్ట్రాలలో ముఖ్యమంత్రులు ఒక సంవత్సరం పదవీకాలాన్ని పూర్తిచేసిన వెంటనే ఉత్సవాలు జరుపుతున్నారు. మిశ్రమ ప్రభుత్వాలలో భాగస్థుల మధ్య తగాదాలు, సిద్ధాంత పరమైన వివాదాలు, అధికార పంపిణీలో కుమ్ములాట ప్రభుత్వాలను అస్థిరం చేస్తున్నాయి. అయితే కాంగ్రెస్ పార్టీలో వ్యక్తుల తగాదాలే ఎక్కువగా ప్రభుత్వ పతనానికి, ముఖ్యమంత్రుల మార్పుకు కారణమైనాయి. కులం, మతం, ప్రాంతీయతత్త్వం కూడా మంత్రివర్గ పతనాలకు చాలావరకు కారణమవుతున్నాయి. కాంగ్రెస్‌లో ముఠాలు పైకారణాల వల్లనే ఎక్కువగా ఏర్పడుతున్నాయే కానీ విధానాలవల్ల, సిద్ధాంత విభేదాలవల్ల మాత్రం కాదు.

మంత్రి మండలి సభ్యులపై ఎటువంటి పరిమితిలేదు. ఎంతమందినైనా మంత్రులుగా నియమించవచ్చు. చిన్న స్థాయి మంత్రిమండలి వాంఛనీయమైనప్పటికీ అనేక కారణాలవల్ల మంత్రుల సంఖ్య [illegible]

పరిపాలన సంస్కరణల సంఘం మంత్రుల సంఖ్య శాసన సభ సభ్యుల సంఖ్యలో 1/10వ వంతు మించరాదని సూచించింది. అయితే ఈ సలహాను పాటించటం లేదు. అదే విధంగా ఏ స్థాయి మంత్రులు - క్యాబినెట్, స్టేట్ మంత్రులు, డిప్యూటీ మంత్రులు - ఎంతమంది ఉండాలన్నది నిర్ణయించేది ముఖ్యమంత్రే. శాఖలను మంత్రులకు కేటాయించటం కూడా ముఖ్యమంత్రే. అయితే కొన్ని ముఖ్యమైన శాఖలకోసం మంత్రుల మధ్య పోటీ ఉంటుంది. ఏ మంత్రికి ఏ శాఖను కేటాయించడం కూడా ముఖ్యమంత్రి ఆలోచించి తీసుకోవలసిన నిర్ణయం.

మిశ్రమ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేస్తూ ఇప్పుడు మంత్రుల సంఖ్య, ఎవరికి ఏ శాఖను కేటాయించాలన్నది ముందుగానే నిర్ణయించడం జరుగుతుంది. శాఖలను కేటాయించటంలో మంత్రుల సామర్థ్యాన్ని, అనుభవాన్ని ముఖ్యమంత్రి దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి. మంత్రిమండలి సభ్యులు పరస్పర సహకారంతో, అవగాహనతో పనిచేసేటట్లు చూడటం ముఖ్యమంత్రి బాధ్యత.

మంత్రిమండలి సమావేశాలకు ముఖ్యమంత్రి అధ్యక్షత వహిస్తారు. అన్ని ముఖ్యమైన నిర్ణయాలను తీసుకొనేది మంత్రిమండలే. శాసనసభ నాయకుడిగా శాసనసభ సమావేశంలో సభ పరిశీలించే అంశాల పట్టికను ముఖ్యమంత్రి రూపొందిస్తారు.

ప్రభుత్వాధిపతిగా శాసనసభ సమావేశంలో ముఖ్యమైన ప్రభుత్వ నిర్ణయాలను ముఖ్యమంత్రే ప్రకటిస్తారు. తన సహచరులు సభ్యుల వాదాలకు సరిగ్గా జవాబివ్వని పరిస్థితిలో ఉంటే ముఖ్యమంత్రే సభా నాయకుడిగా తన మంత్రుల తరఫున సమాధానం చెబుతారు. ప్రభుత్వ విధానాలను, చర్యలను సమర్థిస్తారు. మనం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థను అనుసరించటంవల్ల మంత్రులు సంయుక్తంగా, వ్యక్తిగతంగా శాసనసభకు బాధ్యతవహిస్తారు. మంత్రివర్గం పదవి కొనసాగింపు శాసనసభలో దానికి ఉన్న మద్దతుపై ఆధారపడి ఉంటుంది. సభ అభిప్రాయాలను గవర్నర్‌కు తెలియజేసేది ముఖ్యమంత్రే. శాసనసభ కార్యక్రమాలను నిజానికి నిర్ణయించి రూపొందించేది ముఖ్యమంత్రే.

శాసనసభ నాయకుడిగా ముఖ్యమంత్రికి ఉన్న ముఖ్యమైన అధికారం సభను రద్దుచేసి తిరిగి ఎన్నికలు జరిపించమని గవర్నర్‌కు సలహా ఇవ్వటం. శాసనసభలో మెజారిటీ మద్దతు ఉన్నంతకాలం సభ నాయకుడిగా ముఖ్యమంత్రి సభను రద్దుచేయమని సలహా ఇస్తే గవర్నర్ ఆ సలహాలను తిరస్కరించలేడు. అయితే మెజారిటీ మద్దతు ముఖ్యమంత్రికి లేదని గవర్నర్ అభిప్రాయపడితే అప్పుడు ముఖ్యమంత్రి సలహాను పాటించకుండా ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వ ఏర్పాటుకు మరొకరిని గవర్నర్ ఆహ్వానించవచ్చు. ముఖ్యమంత్రి ఏ కారణం వల్లనైనా రాజీనామాచేస్తే మొత్తం మంత్రిమండలి రాజీనామా చేసినట్లు పరిగణిస్తారు. అలా వారు చేసినట్లయితే ముఖ్యమంత్రి రాజీనామా చేస్తే మంత్రులు తమ పదవులను వదులుకోవలసి వస్తుంది. ఈ విధమైన భయం మంత్రిమండలి సంయుక్త బాధ్యతను బలపరుస్తుంది.

రాజ్యాంగరీత్యా అన్ని ముఖ్య నియామకాలూ గవర్నరే చేసినప్పటికీ పదవులకు వ్యక్తులను సిఫార్సు చేసేది వాస్తవానికి ముఖ్యమంత్రే. రాష్ట్రంలో అన్ని ముఖ్య పదవులను గవర్నర్, ముఖ్యమంత్రి సలహాపైనే భర్తీచేస్తారు.

గవర్నర్‌కు మంత్రిమండలి మధ్య వారధిగా ముఖ్యమంత్రి వ్యవహరిస్తారు. మంత్రుల అభిప్రాయాలను గవర్నర్ నివేదిస్తారు. గవర్నర్ సూచనలను మంత్రిమండలి ముందు ఉంచుతారు. గవర్నర్ ఏదైనా సమాచారం కోరినప్పుడు ముఖ్యమంత్రే వారికి ఆ సమాచారం అందజేస్తారు. శాసన సభకు అందివ్వవలసిన సమాచారాన్ని, పత్రాలను ముఖ్యమంత్రే నిర్ణయిస్తారు. సభా నాయకుడిగా సభా సమావేశాలలో క్రమశిక్షణ, పద్ధతి మొదలైన వాటికి ముఖ్యమంత్రి బాధ్యత వహిస్తారు. అందువలన రాష్ట్ర పాలనలో పైకారణాల రీత్యా ముఖ్యమంత్రి కీలకపాత్రను నిర్వహిస్తారు.

ఇన్ని అధికారాలు ఉన్నప్పటికీ వాటిని చెలాయించటం ముఖ్యమంత్రి వ్యక్తిత్వంపైనా, పార్టీపై ఆధిపత్యంపైనా, ఇతర కారణాలపైనా ఆధారపడి ఉంటుంది. దానికిగాను పార్టీ హైకమాండ్‌తో ఉన్న సంబంధాలు, కింది స్థాయి నుంచి లభించే మద్దతు ముఖ్యమంత్రికి చాలా అవసరం.

BRAOU

12.7 రాష్ట్ర న్యాయవ్యవస్థ

భారత రాజ్యాంగం ఏకీకృత న్యాయ వ్యవస్థను దేశం మొత్తానికి వర్తించే విధంగా రూపొందించింది అత్యున్నత న్యాయస్థానం సుప్రీంకోర్టు అయితే రాష్ట్ర స్థాయిలో హైకోర్టు. హైకోర్టు కింద సబ్ ఆర్డినేట్ కోర్టులు పనిచేస్తున్నాయి. హైకోర్టు నిర్మాణం, అధికారాలు, విధులు, న్యాయమూర్తుల నియామకం మొదలైనవి రాజ్యాంగంలో ప్రస్తావించడం జరిగింది. ప్రభుత్వానికి న్యాయమూర్తులను తొలగించడానికి గాని లేదా నియంత్రణ చేయటానికి గాని అవకాశం లేదు.

ప్రతి రాష్ట్రానికి ఒక హైకోర్టు ఉంటుంది. హైకోర్టు విచారణ పరిధి ఆ రాష్ట్రానికంతా వర్తిస్తుంది. కొన్ని సందర్భాలలో రెండు లేక మూడు రాష్ట్రాలకు ఒక హైకోర్టు ఉండవచ్చు. ఉదాహరణకు పంజాబ్, హర్యానా రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత చండీఘర్‌కు ఒకటే హైకోర్టు ఉన్నది.

12.8 న్యాయమూర్తుల నియామకం

హైకోర్టుకు ఒక ప్రధాన న్యాయమూర్తి, మరి కొందరు ఇతర న్యాయమూర్తులు ఉంటారు. వీరిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను నియమించడానికి ముందు రాష్ట్రపతి భారతదేశ ప్రధాన న్యాయమూర్తిని, హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తిని, రాష్ట్రగవర్నర్‌ను సంప్రదిస్తారు.

హైకోర్టు న్యాయమూర్తి నియామకానికి కింది అర్హతలు ఉండాలి.

1. భారతదేశ పౌరత్వం.

2. కనీసం పది సంవత్సరాలు ఏదైనా ఒక దిగువ కోర్టులో న్యాయమూర్తిగా పనిచేసి ఉండాలి.

3. కనీసం పది సంవత్సరాలు ఒక హైకోర్టు అడ్వకేటుగా అనుభవం ఉండాలి.

4. లేదా రాష్ట్రపతి ఉద్దేశంలో ప్రఖ్యాతి వహించిన న్యాయశాస్త్రవేత్త అయినా అయివుండాలి.

హైకోర్టు న్యాయమూర్తి పదవీ విరమణ వయస్సు 62 సంవత్సరాలు. హైకోర్టు న్యాయమూర్తిని చెడు నడవడికి కారణంగా ఒక్క పార్లమెంటే పదవినుండి తొలగించగలదు. హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి, ఇతర న్యాయమూర్తుల జీతాలను రాజ్యాంగం నిర్ణయించింది. ప్రధాన న్యాయమూర్తికి రూ. 4,000/-లు, ఇతర న్యాయమూర్తులకు రూ. 3,500/-లు జీతం లభిస్తుంది. జీతంతోబాటు ఇతర వసతులు, అనేక సౌకర్యాలు లభిస్తాయి. న్యాయమూర్తులు పదవిలో ఉన్న కాలంలో వారి జీతభత్యాలను తగ్గించరాదు. అయితే రాష్ట్రపతి ఆర్థికపరమైన అత్యవసర పరిస్థితిని విధించినప్పుడు వారి జీతం తగ్గించవచ్చు. రిటైరైన న్యాయమూర్తి అదే హైకోర్టులో న్యాయవాదిగా పని చేయరాదు.

హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి, ఇతర న్యాయమూర్తులను రాష్ట్రపతి ఒక రాష్ట్రంనుంచి ఇంకొక రాష్ట్రానికి బదిలీ చేయవచ్చు. పని ఒత్తిడిని తగ్గించడానికి అదనపు న్యాయమూర్తులను రెండు సంవత్సరాల కాలానికి మించకుండా నియమించవచ్చు.

12.9 అధికారాలు - విధులు

సుప్రీంకోర్టు అధికారాలవలె హైకోర్టు అధికారాలు రాజ్యాంగం పూర్తి వివరాలతో చెప్పలేదు. అయితే రాజ్యాంగం అమలులోనికి రావడానికి ముందు హైకోర్టు ఏయే అధికారాలు ఉండేవో వాటికి అవే ఇప్పుడు కూడా ఉంటాయని చెపుతున్నది. రాష్ట్ర హైకోర్టుకు ఈ కింది అధికారాలున్నాయి.

1. రాష్ట్రంలో అత్యున్నత న్యాయస్థానం.

2. అన్ని సివిల్ క్రిమినల్ వివాదాలలో రాష్ట్ర స్థాయిలో అత్యున్నత న్యాయస్థానంగా ఉంటుంది.

3. ప్రాథమిక హక్కులకు సంబంధించిన వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది.

BRAOU

4. దిగువ కోర్టుల తీర్పులనుంచి వచ్చే అప్పీళ్లను చట్టపరమైన, సాంకేతికమైన సందేహాలుంటే స్వీకరిస్తుంది.

5. రాష్ట్ర శాసనసభగాని లేదా పార్లమెంట్‌గాని ఆమోదించిన చట్టం రాజ్యాంగానికి వ్యతిరేకంగా ఉంటే అది రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదని తీర్పు ఇవ్వడానికి అధికారం ఉన్నది.

6. రాష్ట్రంలోని దిగువ కోర్టులను అజమాయిషీ చేసే అధికారం హైకోర్టుకు ఉన్నది. అదేవిధంగా ఒక కోర్టులో ఉన్న కేసును మరో కోర్టుకు హైకోర్టు బదిలీ చేయవచ్చు.

7. హైకోర్టు తీర్పులు అన్ని దిగువ కోర్టులకు వర్తిస్తాయి.

8. హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తికి, హైకోర్టు సిబ్బందిని నియమించే అధికారమున్నది. అయితే వారి నియామకాలకు సంబంధించిన నియమ నిబంధనలను రూపొందించడంలో గవర్నర్ అనుమతి అవసరం. సాధారణంగా రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ ఆధారంగా ఈ సిబ్బంది నియామకం జరుగుతుంది.

12.10 దిగువ న్యాయస్థానాలు

హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను సంప్రదించి జిల్లా న్యాయమూర్తులను గవర్నర్ నియమిస్తారు. జిల్లా న్యాయమూర్తిగా నియమించటానికి కావలసిన అర్హతలు (1) న్యాయవాద వృత్తిలో 7 సంవత్సరాల అనుభవం లేదా దిగువ కోర్టులో న్యాయమూర్తిగా పనిచేస్తూ ఉండాలి. జిల్లా కంటే తక్కువ స్థాయిలోని న్యాయమూర్తులను రాష్ట్ర హైకోర్టును సంప్రదించి రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ ద్వారా నియమిస్తారు. దిగువ న్యాయస్థానాల న్యాయమూర్తులు, ఇతర అధికారుల నియామకం హైకోర్టు పర్యవేక్షణలో జరుగుతుంది. ప్రతి జిల్లాకు జిల్లా స్థాయిలో, తాలూకా స్థాయిలో న్యాయస్థానాలుంటాయి.

జిల్లా న్యాయమూర్తికి పరిపాలనా, న్యాయసంబంధమైన అధికారాలు, విధులు ఉంటాయి. సివిల్, క్రిమినల్ వివాదాలను స్వీకరించి విచారణచేసే అధికారమున్నది.

జిల్లాస్థాయిలోనేకాక తాలూకా, అంతకంటే తక్కువ స్థాయిలో కూడా న్యాయస్థానాలున్నాయి. చిన్న చిన్న వివాదాలను పరిష్కరించడానికి మున్సిఫ్ కోర్టులున్నాయి. రూ. 500/-లు మించని విలువగల వివాదాలను ఈ కోర్టులు పరిష్కరిస్తాయి. మున్సిఫ్ కోర్టు పైస్థాయిలో సబ్ జడ్జి కోర్టులున్నాయి. వీటి అధికార పరిధిలో వివాదాలు రూ.5,000/-లు విలువకుమించరాదు.

క్రిమినల్ వివాదాలను పరిష్కరించే న్యాయస్థానాలలో జిల్లా స్థాయిలో ఉన్నతమైన సెషన్స్ జడ్జి న్యాయస్థానం. ఈ న్యాయ స్థానానికి హత్య, దొంగతనం, దోపిడీ మొదలైన అన్ని క్రిమినల్ వివాదాలను విచారించే అధికారమున్నది. ఎటువంటి శిక్షనైనా ఉరిశిక్షతో సహా విధించవచ్చు. అయితే ఈ తీర్పులపై హైకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవచ్చు.

సెషన్స్ న్యాయస్థానానికి దిగువ స్థాయిలో మొదటి తరగతి, రెండవ తరగతి, మూడవ తరగతి మెజిస్ట్రేట్ న్యాయస్థానాలు ఉన్నాయి. అవి రూ. 50/-లు దగ్గర నుంచి రూ. 1,000/-లు వరకు విలువగల సివిల్ వివాదాలను పరిష్కరిస్తాయి.

జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా సెషన్స్ కోర్టు న్యాయమూర్తి ఒకరే ఉంటారు. సివిల్ వివాదాలను పరిష్కరిస్తున్నప్పుడు జిల్లా న్యాయమూర్తిగా, క్రిమినల్ వివాదాలను పరిష్కరిస్తున్నప్పుడు సెషన్స్ న్యాయమూర్తిగా వ్యవహరిస్తారు.

12.11 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత వ్యవస్థలో గవర్నర్ ప్రాముఖ్యాన్ని చర్చించండి.

B R A O U

2. గవర్నర్ అధికారాలు విధులను వర్ణించండి.

3. ఇటీవలి కాలంలో గవర్నర్ పదవి నిర్వహణలో వచ్చిన మార్పులను వివరించండి.

4. ముఖ్యమంత్రి అధికారాలను విధులను వర్ణించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. గవర్నర్ నియామకం.

2. గవర్నర్ విచక్షణాధికారాలు.

3. మంత్రి మండలి.

4. హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల అర్హతలు.

డాక్టర్ ఎం.రాంచందర్

BRAOU

భాగం - 13: కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు

విషయ క్రమం

13.0 ఉద్దేశం

13.1 కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాలు

13.2 కేంద్ర రాష్ట్రాల నడుమ అధికారాల పంపిణీ

13.3 శాసనపర సంబంధాలు

13.4 కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల సందర్భంగా శాసన నిర్మాణాధికారాలను గురించి

13.4.1 అధికరణం 245

13.4.2 పార్లమెంటు అధికృత

13.4.3 అధికరణం 249

13.5 అత్యవసర పరిస్థితి రాష్ట్రాల జాబితా

13.6 రెండు లేదా అంతకు ఎక్కువ రాష్ట్రాలకోసం శాసనాలు చేసేందుకు పార్లమెంటుకు గల అధికారాలు.

13.7 పార్లమెంటు పొసగని సందర్భాలు

13.8 రాష్ట్రాలకోసం శాసనాలు చేసేందుకు పార్లమెంటుకున్న అధికారం

13.9 కేంద్రానికి అధికారాలు ఇచ్చే ఇతర నిబంధనలు

13.10 పరిపాలనా సంబంధాలు

13.11 కేంద్ర నుండి రాష్ట్రాలకు అధికారాల అప్పగింత

13.12 న్యాయవ్యవస్థ

13.13 అంతర్ రాష్ట్ర వివాదాలు

13.14 విత్తపర సంబంధాలు

13.15 ఫైనాన్స్ కమీషన్

13.16 ప్రణాళికా సంఘం

13.17 ముగింపు

13.18 నమూనా ప్రశ్నలు

13.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- సమాఖ్య వ్యవస్థ చారిత్రక పూర్వరంగం
- కేంద్ర రాష్ట్రాల మధ్య అధికారాల విభజన

BRAOU

- పాలనా సంబంధాలు
- విత్తపరమైన సంబంధాలు
- ఫైనాన్స్ కమిషన్
- ప్రణాళికా సంఘాలను గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకోగల్గుతారు

13.1 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు

'బాగా కేంద్రీకృతమై ఉన్న ఒకానొక రాజకీయ వ్యవస్థ వికేంద్రీకరణ చెందిన ఒకానొక పరిణామక్రమ ఫలితమే భారత సమాఖ్య వ్యవస్థ. ఈ సమాఖ్యలోని అవయవ భాగాలు - అంటే రాష్ట్రాలు రాజ్యాంగం గ్యారంటీ చేసే ఒక నిశ్చిత పరిధిలో స్వయం ప్రతిపత్తిని కలిగి ఉంటాయి.

మన రాజ్యాంగ పితలంతా తమకు 'ఒక రాజ్యం, ఒక ఐక్యదేశం (యూనియన్)' కావాలని ఇంచుమించు ఏకగ్రీవంగా కోరుకున్నారు. అదే సమయంలో ప్రతి రాష్ట్రం పెంపుచెంది, విస్తరించేందుకు తగిన అవకాశాలు ఉండాలని, ఉమ్మడి విధులకు అనుగుణంగా అంతిమ లక్ష్యాలను సాధించే క్రమంలో రాష్ట్రాలు నిరాటంకంగా పురోగమించగలగాలని కూడా వారు కోరుకున్నారు. కనుక, బలమైన కేంద్రం ఆధారంగా ఉండే ఒకానొక సమాఖ్యావ్యవస్థను, గురించిన ఒక ప్రభుత్వ పథకాన్ని వారు రూపొందించారు. కేంద్ర- రాష్ట్ర సంబంధాల గురించి చర్చించేటప్పుడు ఎప్పుడైనా రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించే దశలో మన రాజ్యాంగ పితలను ప్రభావితం చేసిన చారిత్రక కారణాంశాలను పరిగణనలోనికి తీసుకోకుండా నిర్లక్ష్యం చేయలేం. భారతదేశంలో కేంద్ర, రాష్ట్రాల మధ్య అధికారాల పంపకాన్ని చారిత్రక, రాజకీయ, ఆర్థిక కారణాంశాలెన్నో ప్రభావితం చేశాయి.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం దాదాపు తొమ్మిది దశాబ్దాలుగా జరుగుతూ వచ్చిన ఒక రాజ్యాంగ వికాసక్రమం తర్వాతే ప్రస్తుత రాజ్యాంగం అవతరించింది.

కేంద్రం, రాష్ట్రాల నడుమ అధికార పంపిణీకి సంబంధించి నేడున్న వ్యవస్థ ప్రాథమిక చట్రం 1935 భారత ప్రభుత్వ చట్టంలోనే పొందుపరచి ఉన్న విషయం గమనార్హం.

1935 చట్టంలో కొన్ని ప్రత్యేక సమాఖ్య లక్షణాలు ఉండేవి. వాటిలో అనేక లక్షణాలను ప్రస్తుత రాజ్యాంగంలో అలాగే ఉంచారు. అలాగే 1935 చట్టంపై కూడా అంతకుపూర్వం వ్యాప్తిలో ఉన్న రాజ్యాంగ నిబంధనల ప్రభావం ఉన్నదని గమనించాలి.

ఉదాహరణకు 1919 భారత ప్రభుత్వ చట్టంలో కేంద్రం, రాష్ట్రాల నడుమ శాసన నిర్మాణాధికారాల పంపకానికి సంబంధించిన ఏర్పాట్లున్నాయి. మొట్టమొదటి సారిగా విద్య, వ్యవసాయం, భూఆదాయం, ప్రజారోగ్యం, ఎక్సైజు, ఔషధాలు, స్థానిక పరిపాలన మొదలైన కొన్ని అంశాలలో రాష్ట్రాల అధికారాలకు రాజ్యాంగపరమైన గుర్తింపు లభించింది.

అవిభక్త భారతదేశం విభజన చెంది భారతదేశం, పాకిస్తాన్‌లనే రెండు జాతీయ రాజ్యాలుగా రూపొందడంతో భారత రాజ్యాంగ సభ సభ్యులు ముందరి క్యాబినెట్ మిషన్ ప్లానులో సూచించిన దానికంటే మిక్కిలి బలవత్తరమైన కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని రూపొందించుకొనడానికి మార్గం నిరాటంకమైంది.

పైన పేర్కొన్న కారణాలే గాక, (a) జాతీయభద్రత, సర్వసమగ్రత, (b) సాంఘిక, ఆర్థిక అభివృద్ధి క్రమంలో కీలక ప్రాధాన్యం గల విషయాల్లో అవయవ రాష్ట్రాలకు ప్రతిగా తగిన చొరవ, గమ్యనిర్దేశం చూపించవల్సిన సామర్థ్యం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి ఉండాల్సి వస్తుందనే విషయం, (c) వివిధ పరిపాలనా విధులకు సంబంధించి రాష్ట్రాల కార్యకలాపాలను సమన్వయం చేయడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వం తగు ప్రతిభా సామర్థ్యాలు ప్రదర్శించవల్సిన అవసరం, (d) రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు విధి నిర్వహణలో వైఫల్యం చెందితే జోక్యం చేసుకోవల్సిన అవసరం, అలాంటి అవకాశం కేంద్రానికి ఉండాలనే విషయం, ఇవిగాక సాంఘిక విప్లవం, జీవన ప్రమాణాల మెరుగుదల, పారిశ్రామిక, వ్యవసాయిక ఉత్పాదకతా వికాసం మొదలైన తక్షణ లక్ష్యాలను సత్వరం

BRAOU

సాధించవల్సిన అగత్యం అన్నీ కూడా రాజ్యాంగ సభ అంతరంగాన్ని ప్రభావితం చేశాయి. ఈ లక్ష్యాల సాధనకు, ఒక బలమైన కేంద్ర ప్రభుత్వం ఉండవల్సిన అగత్యం ఉన్నదని మన రాజ్యాంగ పితలు భావించారు.

13.2 కేంద్ర రాష్ట్రాల నడుమ అధికారాల పంపిణీ

కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల నడుమ అధికారాల పంపిణీని సూచించే ప్రాథమిక నిబంధనలు 'కేంద్రం, రాష్ట్రాల నడుమ సంబంధాలు' అనే శీర్షికగల రాజ్యాంగపు XI వ భాగంలో గోచరిస్తాయి. ఈ భాగాన్ని తిరిగి శాసనపర సంబంధాలు, పరిపాలన సంబంధాలు అనే రెండు అధ్యాయాలుగా విభజించారు. 92

13.3 శాసనపర సంబంధాలు

కేంద్రానికి ఒకటి, రాష్ట్రాలకు ఒకటిగా రెండురకాల శాసన నిర్మాణ క్రమాలు ఉండే వ్యవస్థనే మన రాజ్యాంగంలో ఎన్నుకొన్నారు. పరిశిష్ట (మిగతా) అధికారాలు కేంద్రానికే వదిలిపోశారు. ఉమ్మడి జాబితా అనే మరో అదనపు జాబితాను కూడా మన రాజ్యాంగంలో కొత్తగా చేర్చారు. 97 అంశాలు గల కేంద్ర జాబితా ఈ మూడు జాబితాల్లో అతి పెద్దది. దేశ రక్షణ, సాయుధ బలగాలు, ఆయుధాలు, మందుగుండు సామాగ్రి, అణుశక్తి, విదేశీ వ్యవహారాలు, యుద్ధం-శాంతి, పౌరసత్వం, నేరస్తుల అప్పగింతలు (extradition), రహదార్లు, నౌకాయానం, విమానయానం, తంతి-తపాలా, టెలిఫోన్లు, ఆకాశవాణి, ప్రసార విభాగం, కరెన్సీ, విదేశీ వ్యాపారం, అంతర్ రాష్ట్ర వర్తక వాణిజ్యాలు, బ్యాంకులు, భీమా, తూనికలు, కొలమానాల ప్రమాణాల వ్యవస్థాపన, పరిశ్రమలపై అదుపు, గనుల క్రమబద్ధీకరణ, అభివృద్ధి, ఖనిజ పరిశోధన, చమురు పరిశోధన, ఎన్నికలు, సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టులు, కేంద్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమీషన్ల ఏర్పాటు, వ్యవస్థీకరణ, ఆదాయపు పన్ను, స్థిరాస్తులపై పన్నులు, ఎస్టేట్ పన్ను మొదలైన అంశాలు కేంద్ర జాబితాలో ఉన్నాయి. ఈ జాబితాలో పేర్కొన్న అంశాలపై శాసనాలు చేయడానికి పార్లమెంటుకు సమగ్ర అధికారాలు ఉంటాయి.

రాష్ట్రాల జాబితాలో మొత్తం 60 అంశాలున్నాయి. వాటిలో మరింత ముఖ్యమైన కొన్ని అంశాలు:

శాంతి భద్రతలు, పోలీసు, న్యాయనిర్వహణ, స్థానిక పరిపాలన, ప్రజారోగ్యం - పారిశుద్ధ్యం, మత్తుపానీయాలు, విద్య, వ్యవసాయం, పశుపాలన, నీటిసరఫరా, నీటి పారుదల, అడవులు, మత్స్యపరిశ్రమ, రాష్ట్రంలోపలి వర్తక వాణిజ్యాలు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వోద్యోగాలు, రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమీషన్, భూఆదాయం, వ్యావసాయక ఆదాయాలపై పన్నులు, స్థలాలు, భవనాలపై పన్నులు, ఎస్టేట్ పన్ను, వ్యవసాయ భూముల విషయంలో వారసత్వ పన్ను, రాష్ట్రాలలో ఉత్పత్తి అయ్యే నల్లమందు, మద్యపానీయాలు వగైరాలపై పన్నులు, విద్యుచ్ఛక్తిపై పన్నులు మొదలైనవి. రాష్ట్రాల జాబితాలో చేర్చబడ్డ అంశాల విషయంలో పూర్తి శాసన నిర్మాణాధికారాలు రాష్ట్రాల శాసన సభలకు ఉంటాయి.

ఉమ్మడి జాబితాలో 47 అంశాలు ఉన్నాయి. కొన్ని కొన్ని అంశాల విషయంలో దేశమంతటా ఏకరీతి శాసనాలు ఉండడం వాంఛనీయమని భావించారు. కాని అత్యవసరంగా పరిగణించలేదు. అలాంటి అంశాలే ఈ ఉమ్మడి జాబితాలో ఉంటాయి. అందువల్ల ఈ అంశాలు ఇటు కేంద్రం పరిధిలోకి, అటు రాష్ట్రాల పరిధుల్లోకి కూడా వస్తాయి. వివాహాలు - విడాకులు, వ్యవసాయేతర భూములు, ఆస్తుల మారకం, కంట్రాక్టులు, దివాలా - అప్పుతీర్చలేని అశక్తతలు, ధర్మకర్తలు, ధర్మకర్తృత్వ సంస్థలు, పౌరన్యాయ విధం, కోర్టు ధిక్కారం, త్రిమ్మరితనం, మతిచాంచల్యం, మానసిక లోపాలు, ఆహార పదార్థాల కల్తీ, మందులు - విషాలు, ఆర్థిక సామాజిక ప్రణాళికా రచన, వాణిజ్య, పారిశ్రామిక గుత్త సంస్థలు, ట్రేడ్ యూనియన్లు, సాంఘిక భద్రత, కార్మిక సంక్షేమం, న్యాయవాద, వైద్య తదితర వృత్తులు, విద్యుచ్ఛక్తి, వార్తాపత్రికలు, పుస్తకాలు, ప్రింటింగు ప్రెస్సులు, స్టాంప్ డ్యూటీలు మొదలైనవి ఈ ఉమ్మడి జాబితా కిందికి వస్తాయి.

ఈ ఉమ్మడి జాబితాలోని అంశాలపై శాసన నిర్మాణ అధికారాలు భారత పార్లమెంటుకు, రాష్ట్రాల శాసనసభలకు ఉంటాయి. అయితే ఇందులోని ఏ అంశంపైనైనా ఒకసారి పార్లమెంటు చట్టం రూపొందిస్తే అప్పటి నుండీ ఆ అంశంపై గల మరే రాష్ట్ర చట్టానికంటే పార్లమెంటరీ చట్టానికే చెల్లుబడి ఉంటుంది.

BRAOU

13.4 కేంద్ర, రాష్ట్ర సంబంధాల సందర్భంగా శాసన నిర్మాణాధికారాలను గురించి

శాసన నిర్మాణాధికారం గురించి అధ్యయనం చేసి, శాసన నిర్మాణాధికారాల పంపకం కేంద్రీకరణ దిశగా ఏమైనా బలమైన ధోరణి చూపించిందేమో పరిశీలిద్దాం.

13.4.1 అధికరణం 245

భారతదేశ భూభాగం అంతటికీ లేక అందులో ఏ భాగానికైనా వర్తించే శాసనాలను పార్లమెంటు చేయవచ్చునీ, కాగా రాష్ట్ర మంతటికీ లేక రాష్ట్రంలో ఏ భాగానికైనా వర్తించే చట్టాలు ఆయా రాష్ట్ర శాసన సభలు చేయవచ్చునీ రాజ్యాంగంలోని 245వ అధికరణం నిర్దేశిస్తున్నది. రాష్ట్ర శాసన సభలు చేసే చట్టాలకు భూభాగ హద్దులు ఉన్నాయి. కాని పార్లమెంటు చేసే చట్టాలకు ఇలాంటి పరిమితులేవీ ఉండజాలవని 245వ అధికరణంలోని (8) క్లాజు పేర్కొంటున్నది.

13.4.2 పార్లమెంటు ఆధిక్యత

పార్లమెంటు శాసన నిర్మాణాధికారాన్ని, రాష్ట్ర శాసనసభల శాసన నిర్మాణాధికారాల్ని స్పష్టంగా గిరిగీసి చూపిస్తుంది మన రాజ్యాంగం. రాజ్యాంగంలో కొన్ని అధికరణాలను చదివినట్లయితే శాసన నిర్మాణ రంగంలో పార్లమెంటుకుండే ఆధిక్యత వెల్లడి అవుతుంది.

13.4.3 అధికరణ 249

జాతీయ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా రాష్ట్రాల జాబితాలోని ఏ అంశంపైనైనా చట్టాలుచేసే అధికారాన్ని ఈ అధికరణం పార్లమెంటుకు ప్రసాదిస్తున్నది. ఈ అధికరణం అసలు సమాఖ్యా వ్యవస్థ మూల సూత్రాన్నే పెద్ద కుదువు కుదిపేస్తున్నది. ఓటింగు అప్పుడు హాజరై ఉన్న సభ్యుల్లో మూడింట రెండు వంతుల మంది ఆమోదించి తీర్మానించే పక్షంలో, రాష్ట్రాల జాబితాలోని ఏ అంశంపైనైనా శాసన నిర్మాణ అధికార పరిధిని కేంద్రానికి బదలాయించే అధికారాన్ని ఈ అధికరణం రాజ్యసభకు ప్రసాదిస్తున్నది. అంతేగాక రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యంవహించే రాజ్యసభ, జాతీయ ప్రయోజనం గల ఏ అంశాన్నైనా ఉమ్మడి జాబితాలో ఉంచగల్గేటట్లు ఈ అధికరణం రాజ్యసభకు అధికారమిస్తున్నది కూడా.

అనేక చిన్న రాష్ట్రాలు ఏదో ఒక ప్రతిపక్షం అదుపాజ్ఞల్లోకి వచ్చిన సందర్భంలో, ఆ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు అవలంబించే విధానాలు, పయనించే దిశలు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి నచ్చకపోవచ్చు. అలాంటి సందర్భంలో (కేంద్రం) ఈ అధికరణాన్ని దుర్వినియోగం చేసే ప్రమాదం ఉన్నది.

13.5 అత్యవసర పరిస్థితి - రాష్ట్రాల జాబితా

రాజ్యాంగంలోని XVIII వ భాగానికి చెందిన తొమ్మిది అధికరణాలు అత్యవసర పరిస్థితి గురించి నిబంధనల్ని వివరిస్తున్నాయి. వీటిలో మొదటిది 352వ అధికరణం. దీని ప్రకారం, విదేశీ దురాక్రమణ ద్వారాగానీ లేక అంతరంగిక కల్లోలాల ద్వారాగానీ దేశ భద్రతకు ప్రమాదం ఏర్పడిందనే నిశ్చితాభిప్రాయం కలిగినప్పుడు రాష్ట్రపతి అత్యవసర పరిస్థితి నెలకొన్నదని ప్రకటించవచ్చు. ఈ అధికరణం ప్రకారం, రాజ్యాంగం అన్ని వ్యవహార విధాలా ఏకీయంగా (UNITARY) రూపొందుతుంది.

అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలో, రాష్ట్రాలకు తమ స్వీయ కార్య నిర్వహణాధికారాల్ని ఎలా ఉపయోగించుకోవాలో ఆదేశాలు జారీచేసే అధికారం కూడా కేంద్ర కార్యనిర్వాహక అధికారానికి సంక్రమిస్తుంది. అలాగే కేంద్ర జాబితాలో ఉన్నా, లేకున్నా ఏ అంశంపైనైనా శాసనాలు చేసే అధికారం పార్లమెంటుకు కూడా సంక్రమిస్తుంది.

అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటన అమలులో ఉన్న కాలంలో, రాష్ట్రాల జాబితాలో పేర్కొన్న ఏ అంశంపైనైనా భారతదేశం మొత్తానికి లేక దేశంలో ఏ భాగానికైనా వర్తించే విధంగా చట్టాలు చేసే అధికారాన్ని 250వ అధికరణం పార్లమెంటుకు ప్రసాదిస్తున్నది.

BRAOU

కేంద్ర జాబితాలో లేని అంశాలపై కూడా చట్టాలు చేసే అధికారాన్ని ప్రసాదించడం ద్వారా, అలాగే కేంద్రం, కేంద్ర ప్రభుత్వ అధికారాలు నిర్వహించాల్సిన విధుల్ని కూడా నిర్దేశించడం ద్వారా రాష్ట్రాల జాబితాలోని ఏ అంశంపైనైనా చట్టాలు చేసేందుకు పార్లమెంటుకున్న అపరిమిత అధికారాలను 353 (b) అధికరణం మరింత హెచ్చుగావిస్తున్నది.

ఇక అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్న కాలంలో కేంద్ర, రాష్ట్రాల నడుమ ఆదాయ పంపిణీకి సంబంధించిన రాజ్యాంగంలోని 268 నుండి 279 వరకు గల అధికరణాల నిబంధనలను అమలుకాకుండా నిలుపుదల చేసే అధికారాన్ని 354వ అధికరణం రాష్ట్రపతికి సమర్పిస్తున్నది.

ఒక్క మాటలో, అత్యవసర పరిస్థితిలో (అది నిజంగానే నెలకొని ఉన్నా లేక కేవలం ఆ శంకతో ప్రకటితమైనా) కేంద్ర ప్రభుత్వం రాష్ట్రాలనుండి అన్ని అధికారాలను ఉపసంహరించగలదు. అలాగే అది (కేంద్రం) రాష్ట్రాలకిచ్చే విత్తసహాయాన్ని కూడా ఉపసంహరించుకోగలదు. ఒక ఏకీయత (UNITARY) రాజ్యంలా వర్తించగలదు.

విత్త సంబంధీయ అత్యవసర పరిస్థితి తలయెత్తే ప్రమాదాన్ని భారత రాజ్యాంగం ఊహిస్తున్నది. అలాంటి అత్యవసర పరిస్థితి అవతరించినప్పుడు రాష్ట్రాల విత్తాధికారాల్ని పరిమితం చేసే నిబంధనలను కూడా రూపొందించింది.

భారతదేశపు లేక దేశ భూభాగంలోని ఏ ప్రాంతపు విత్తసంబంధ సుస్థిరతగాని, పరపతిగాని తీవ్రప్రమాదానికి గురైన పరిస్థితి తలెత్తిందని నిశ్చితాభిప్రాయానికి వచ్చినట్లయితే రాష్ట్రపతి విత్త సంబంధీయ అత్యవసర పరిస్థితి ఏర్పడిందని ప్రకటించడానికి రాజ్యాంగం అనుమతిస్తున్నది. అలాంటి ప్రకటన చేసినప్పుడు, ఫలానా ఫలనా విధంగా విత్తవ్యవహారాల్లో కుదురుగా నడుచుకోవాల్సిందిగా ఏ రాష్ట్రానికైనా ఆదేశాలు జారీచేసే విధంగా కేంద్ర ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక అధికారం విస్తరిస్తుంది.

అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలో మొత్తంగానూ, అలాంటి పరిస్థితి లేని మామూలు కాలంలో కొన్ని నిశ్చిత అంశాల విషయంలోనూ రాష్ట్ర జాబితాలోని అంశాలపై కేంద్రానికి శాసన నిర్మాణాధికారాలు ప్రసాదించే పైరెండు నిబంధనలవల్ల రాష్ట్రాల శాసన నిర్మాణాధికారాలు పూర్తిగా అంతరించడమైతే లేదు.

రాష్ట్రాల జాబితాలోని అంశాలపై శాసన నిర్మాణాధికారాలు ప్రసాదించేటప్పుడు మాత్రమే 249, 250 అధిక రణాలు పరిమితమవుతాయని 251వ అధికరణం స్పష్టం చేస్తున్నది. అంటే, మరోలా చెబితే, ఈ అధికరణాలు రాష్ట్రాల జాబితాను (11వ జాబితాను) పూర్తిగా ఒక ఉమ్మడి జాబితాగా మార్చివేస్తున్నాయన వచ్చు.

ఉమ్మడి జాబితా విషయంలో అధికారాల సందర్భంలోలాగే, ఇప్పుడు కూడా ఏదైనా కేంద్ర శాసనంలోని తదనుగుణమైన నిబంధనలకు ప్రతికూలంగా ఉంటే తప్ప మిగతా అన్ని సందర్భాల్లో, భాగాల్లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చట్టం చెల్లుబడి అవుతూనే ఉంటుంది. ఒకసారి కేంద్ర చట్టం కాలాంతం చెందిన వెంటనే, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చట్టానికి ఉన్న ఆ మాత్రపు అసంగతత్వం కూడా అంతరించి, అది అప్పటి నుండీ మొత్తంగా చెల్లుబడి అవుతుంది.

13.6 రెండు లేదా అంతకు ఎక్కువ రాష్ట్రాల కోసం శాసనాలు చేసేందుకు పార్లమెంటుకు గల అధికారాలు

రాజ్యాంగంలోని 249, 250వ అధికరణాలు నిర్దేశించే విధంగా తప్పితే మరో విధంగా రాష్ట్రాలకోసం శాసనాలు చేయటానికి పార్లమెంటుకు అధికారంలేని అంశాల్లో దేని (లేక వేటి) పైనైనా పార్లమెంటు చట్టంచేసి, తమ రాష్ట్రాల్లో వర్తింపచేయాలని రెండు లేక అంతకు ఎక్కువ రాష్ట్ర శాసనసభలు వాంఛించినట్లయితే, ఆ మేరకు ఒక తీర్మానాన్ని ఇలాంటి రాష్ట్రాల శాసనసభలన్నీ ఆమోదించినట్లయితే, అప్పుడు ఆ శాసనసభలు కోరిన విధంగా ఆ అంశం (లేక అంశాల)పై చట్టాలు చేసి వర్తింపజేసే న్యాయమైన అధికారాన్ని 252వ అధికరణం పార్లమెంటుకు ప్రసాదిస్తున్నది. ఇలా పార్లమెంటు పాసు చేసిన ఏ

B R A O U

చట్టాన్నైనా ఆ చట్టం వర్తించే ఏ రాష్ట్రాల శాసనసభలైనా సవరించలేవు లేక రద్దుచేయలేవు. ఒకసారి గనుక ఏదైనా రాష్ట్రం తనకు సంబంధించిన శాసనాలు చేయవల్సిందని పార్లమెంటును కోరితే, ఇక ఆ తర్వాత అది పార్లమెంటు శాసన నిర్మాణ పరిధినుండి కేవలం తన ఇష్టం మేరకైతే తప్పించుకొనలేదు. ఇలాంటి ఏర్పాటు పార్లమెంటును బలవత్తరం గావిస్తున్నది. అయితే చట్టాన్ని అది (పార్లమెంటు) మాత్రమే సవరించగలదు లేక రద్దుచేయగలదు అనడంవల్ల, ఆ నిబంధన ఒక మేరకు రాష్ట్రాలు ఈ ఏర్పాటును కోరుకొనకుండా ప్రతిబంధకం కావచ్చుకూడా.

అంతర్జాతీయ ఒడంబడిలకు సంబంధించి పార్లమెంటు అధికారాలు

దేశాన్ని మరే దేశంతోనైనా సంబంధంలోకి తెచ్చే అన్ని అంశాలకు సంబంధించిన విదేశీ వ్యవహారాలను ఏడవ షెడ్యూలులోని 1వ జాబితా పూర్తిగా కేంద్ర ప్రభుత్వానికే కేటాయిస్తున్నది.

ఏ విదేశం లేక విదేశాలతోనైనా ఏ సంధి, ఒడంబడిక, అంగీకారాన్నైనా అమలుచేసేందుకు లేక ఏ అంతర్జాతీయ సమావేశం, సంఘం లేక మరే అంతర్జాతీయ అంగంలోనైనా తీసుకొన్న ఏ నిర్ణయాన్నైనా అమలు చేసేందుకు భారతదేశ భూభాగమంతటికీ లేక అందులో ఏ భాగానికైనా వర్తించే ఏ చట్టాన్నైనా చేసే అధికారాన్ని పార్లమెంటుకు 253వ అధికరణం ప్రసాదిస్తున్నది. రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన విషయాలపై శాసన నిర్మాణాధికారం వహించేట్లు పార్లమెంటుకు ఈ అధికరణం వీలుకల్పిస్తున్నది. కనుక పార్లమెంటుచేసే చట్టాలు ఆ విషయాలకు సంబంధించి రాష్ట్రాలుచేసే చట్టాలకంటే ఎక్కువ అధికారం, చెల్లుబడి కలిగివుంటాయి.

13.7 పార్లమెంటు - పొసగని సందర్భాలు

ఉమ్మడి జాబితాలోని ఏ విషయంపైనైనా చట్టాలు చేసే సామర్థ్యం ఇటు పార్లమెంటుకు, అటు రాష్ట్ర శాసన సభలకు రెంటికీ ఉన్నది. ఇందువల్ల ఒకే విషయంపై రాష్ట్రాల చట్టాలు పేర్కొనే నిబంధనలకు, కేంద్ర చట్టపు నిబంధనలకు మధ్య ఘర్షణలు తలెత్తే సందర్భాలు కూడా అవతరిస్తాయి.

ఈ అవకాశాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని, రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన చట్టానికి ముందుచేసినా లేక వెనుకచేసినా పార్లమెంటు చేసిన చట్టమే ఇలాంటప్పుడు చెల్లుబడి అవుతుందని, పార్లమెంటు చట్టంతో పొసగక పోయినట్లయితే, అలా పొసగనంత మేరకు రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన చట్టం చెల్లుబడి కాకూడదని రాజ్యాంగంలోని 254వ అధికరణంలో స్పష్టంగా పేర్కొన్నారు. అయితే ఉమ్మడి జాబితాలోని ఏ అంశంపైనైనా చేసిన రాష్ట్ర చట్టాన్ని రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు పంపి, ఆయన సమ్మతి పొందివుంటే, అలాంటప్పుడు ఆ చట్టం ఆ రాష్ట్రంలో చెల్లుబడి కావల్సి ఉంటుంది. అయితే అంతమాత్రాన రాష్ట్ర శాసన సభ ఈ విధంగా చేసిన చట్టాన్ని సవరించడానికి, మార్చడానికి లేక పునరుక్తం చేయడానికి లేక దానికి మరికొంత చేర్చడానికి పార్లమెంటు తాజాగా చట్టంచేసే అధికారానికి ప్రతిబంధకం ఉండదని కూడా గమనించాలి.

13.8 రాష్ట్రాల కొరకు శాసనాలు చేసేందుకు పార్లమెంటుకున్న అధికారం

మొత్తంమీద చూస్తే పార్లమెంటుకుండే ఆధిక్యత మనకు 356, 357 అధికరణల్లో మరింత స్పష్టంగా కనబడుతుంది. రాజ్యాంగ నిబంధనల ప్రకారంగా పరిపాలన సాగించబడలేని తీవ్ర పరిస్థితి ఏ రాష్ట్రంలోనైనా తలెత్తిందని రాష్ట్రపతి సంతృప్తి చెందిన పక్షంలో అప్పుడు ఆయన ఆ రాష్ట్రంలోని శాసనసభ అధికారాలను పార్లమెంటు లేక పార్లమెంటు ద్వారా మరే ఇతర అంశమైనా చేపట్టేట్లు ప్రకటించవచ్చుని 356వ అధికరణం నిర్దేశిస్తున్నది. ఇంకా 357వ అధికరణమైతే శాసన నిర్మాణాధికారాన్ని రాష్ట్రపతికి అప్పజెప్పే అధికారాన్ని పార్లమెంటుకు ప్రసాదిస్తున్నది కూడా. మొత్తంమీద జరిగేదేమంటే అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలో రాష్ట్ర శాసనసభను సస్పెండు చేయడంగాని లేక రద్దుచేయడంగాని జరుగుతుంది. శాసన నిర్మాణాధికారాలు పార్లమెంటుకు సంక్రమిస్తాయి. రాజ్యాంగ నిర్ణాయక సభలో ఎంతో తీవ్రంగా చర్చించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలలో ఈ 356వ అధికరణం ఒకటని గమనించాలి. ఈ నిబంధనలవల్ల రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తి కుదించుకుపోతుందని దీని విమర్శకులు అభిప్రాయపడ్డారు.

BRAOU

13.9 కేంద్రానికి అధికారాలు ఇచ్చే ఇతర నిబంధనలు

కేంద్రానికి రాష్ట్రాలు అధీనమై ఉండడం మనం ఇతర రంగాల్లో కూడా చూడవచ్చు. ప్రజోపయోగార్థం ఏదైనా చిరాస్తిని బలవంతంగా స్వాధీనం చేసుకునే బిల్లును ఏదైనా రాష్ట్ర శాసనసభ ఆమోదిస్తే, ఆ తర్వాత ఈ బిల్లును రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు పంపి, ఆయన సమ్మతి పొందేవరకు అది చెల్లనేరదని ఆస్తిహక్కును గురించి వ్యవహరించే 31వ అధికరణంలోని (9) క్లాజు పేర్కొంటున్నది.

ఇంకా ప్రజాప్రయోజనాల దృష్ట్యా అవసరం, అలాగే వివక్షారహితం అని భావించిన పక్షంలో ఒక రాష్ట్రానికి మరొక రాష్ట్రంలో లేక భారతదేశ భూభాగంలోని మరే ప్రాంతంతోనైనా గల వర్తక, వాణిజ్య, సహవాస సంబంధాల స్వేచ్ఛపై ఆంక్షలు విధించడానికి పార్లమెంటుకు 309, 308 అధికరణాలు సాధారణ అధికారాల్ని ప్రసాదిస్తున్నాయి.

భారతదేశంలో ఏ భాగంలోనైనా సరుకుల కొరత ఏర్పడి ప్రత్యేక వ్యవహారం లేక వివక్ష చూపించవల్సిన ప్రత్యేక పరిస్థితి తలెత్తినప్పుడు వివక్ష చూపించే, ప్రాధాన్యతలు నిర్దేశించే హక్కును 303వ అధికరణం పార్లమెంటుకు ప్రసాదిస్తున్నది. రాష్ట్ర శాసనసభలు, రాష్ట్ర పరిపాలనల విషయంలో రాష్ట్రపతికి గల అధికారానికి సంబంధించిన మరికొన్ని నిబంధనలు కూడా ఉన్నాయి. రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తిలో జోక్యం చేసుకొనడానికి వీటిని వాడుకునే ప్రమాదం కూడా ఉంటుంది.

రాష్ట్ర శాసన సభను పాసుచేసిన బిల్లును రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు పంపే అధికారాన్ని 200వ అధికరణం గవర్నరుకు ప్రసాదిస్తున్నది. ఇలా రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు పంపేటప్పుడు గవర్నరు తన మంత్రివర్గ సలహా ప్రకారం నడుచుకోవాలని ఎక్కడా లేదు.

13.10 పరిపాలనా సంబంధాలు

ద్వంద్వ ప్రభుత్వాల అస్తిత్వం, అధికారాల పంపిణీ, పంపిణీ అయిన అధికారాల చెలాయింపుకుఏర్పాట్లు - ఇవన్నీ ఒక సమాఖ్యపర రాజ్యాంగంలో ఇమిడి ఉంటాయి. పార్లమెంటు చేసే చట్టాల పాటింపును నిశ్చితం చేసే విధంగా ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ కార్యనిర్వాహక అధికారం అమలుకావాలని 256వ అధికరణం పేర్కొంటున్నది. రాష్ట్రాలకు అవసరమైన ఆదేశాలు, సూచనలు చేసే అధికారం కూడా కేంద్ర ప్రభుత్వానికి ఉన్నది.

రాష్ట్ర యంత్రంగాన్ని ఉపయోగించి కేంద్ర ప్రభుత్వ పాలనా విషయాలను అమలు చేయడం

రాష్ట్రాలకు అవసరమైన ఆదేశాలుయిచ్చే అధికారం కేంద్ర కార్యనిర్వాహక వర్గానికి ఉన్నది. కేంద్ర ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక అధికారాల అమలును అడ్డుకొనని లేక భంగపరచని విధంగా ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ కార్యనిర్వాహక అధికారాన్ని వినియోగించుకోవలసి ఉంటుందని 257వ అధికరణం నిర్దేశిస్తున్నది. అవసరమైనప్పుడు ఆదేశాలు జారీచేసే అధికారాన్ని ఈ అధికరణం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి ప్రసాదిస్తున్నది. జాతీయ లేదా సైనిక ప్రాధాన్యం గల సమాచార సాధనాల వ్యవస్థాపన, సంరక్షణల సందర్భంగా రాష్ట్రాలకు ఇలా ఆదేశాలు జారీచేయవచ్చు. ఉదాహరణకు, రాష్ట్రంలోని రైలు మార్గాల సంరక్షణకు సంబంధించి కేంద్ర కార్యనిర్వాహక వర్గం రాష్ట్రాలకు ఆదేశాలు పంపవచ్చు.

13.11 కేంద్రం నుండి రాష్ట్రాలకు అధికారాల అప్పగింత

కేంద్రాధికారాలను రాష్ట్రాలకు దత్తంచేసే రెండు విధాల ఏర్పాట్లు 258వ అధికరణంలో ఉన్నాయి. మొదటి ఏర్పాటు ప్రకారం కేంద్ర ప్రభుత్వం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ సమ్మతితో షరతులతో గాని, బేషరతుగా గాని నిశ్చిత విషయాలపై కేంద్రానికి గల కార్యనిర్వాహక అధికారాలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి అప్పజెప్పవచ్చు. రెండవ ఏర్పాటు ప్రకారం, పార్లమెంటు ఏదైనా కేంద్రాధీన విషయంపై శాసనం రూపొందించేటప్పుడు, అలాంటి శాసనాన్ని అమలు చేసేందుకు రాష్ట్రానికి లేక రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అధికారులకు తగు అధికారాలు ఇవ్వవచ్చు. ఉచిత విధుల్ని నిర్దేశించవచ్చు. టూకీగా చెబితే, ఇలా అప్పజెప్పిన ఏ అధికారం పరిధిని పార్లమెంటు సూటిగా

నిశ్చయించి చెప్పవచ్చు. లేక అలాంటి అధికారం పరిధులను నిశ్చయించుకునే పని కార్యనిర్వాహక వర్గానికే వదిలివేయవచ్చు.

తర్వాత తర్వాత ఈ విషయంలో రాజ్యాంగ సవరణ చేయాలని కేంద్ర ప్రభుత్వం నిశ్చయించి, ఒక కొత్త 258A అధికరణాన్ని జొప్పించింది. దీని ప్రకారం ఏదైనా రాష్ట్రం అది నిర్వహించవల్సిన ఏ విధినైనా కేంద్రం సమ్మతితో భారత ప్రభుత్వానికి అప్పగించవచ్చు.

13.12 న్యాయ వ్యవస్థ

పార్లమెంటు చేసిన శాసనాల విషయంలోగాని, రాష్ట్ర శాసన సభలు రూపొందించిన చట్టాల విషయంలోగాని తలెత్తే వివాదాలతో వ్యవహరించేందుకు మన దేశంలో పౌర, క్రిమినల్, రెవిన్యూ కోర్టులకు న్యాయాధికారాలు ఉంటాయి.

పౌర, క్రిమినల్, రెవిన్యూ న్యాయస్థానాలు కొంతవరకు న్యాయస్థానాల ప్రతిపత్తి గల్గిన ట్రిబ్యునళ్లతో కూడిన కోర్టుల దొంతర శీర్షభాగాన సుప్రీంకోర్టు (సర్వోచ్చ న్యాయస్థానం) ఉంటుంది. కేంద్ర చట్టాల అమలు, నిర్వహణల కోసమని రాష్ట్రాలలో ప్రత్యేకమైన కేంద్ర సంస్థలేమీ లేవు. రాష్ట్రంలోని న్యాయవ్యవస్థనే ఈ లక్ష్యంకోసం కూడా వినియోగిస్తారు.

13.13 అంతర్ రాష్ట్ర వివాదాలు

అంతర్ రాష్ట్ర నదులు, నదీలోయల గురించి 262వ అధికరణం వ్యవహరిస్తుంది. వివిధ రాష్ట్రాలగుండా ప్రవహించే ఏ నదీ జలాల లేక నదీలోయల ఉపయోగం, పంపకం, అదుపులకు సంబంధించిన ఏ వివాదం లేక ఫిర్యాదునైనా న్యాయసమ్మతంగా పరిష్కరించేందుకని పార్లమెంటు చట్టాలు చేయవచ్చు. అంతేగాక ఇలాంటి ఏ వివాదం లేక ఫిర్యాదు విషయంలోనైనా సుప్రీంకోర్టు గాని లేక మరే ఇతర కోర్టుగానీ ఎలాంటి న్యాయాధికారాలను చెలాయించరాదని కూడా పార్లమెంటు నిబంధనలు విధించవచ్చు.

అవసరం అనిపించినప్పుడల్లా ఒక అంతర్ రాష్ట్రీయ మండలి (కౌన్సిల్)ని నియమించే అధికారాలను, 262వ అధికరణం రాష్ట్రపతికి ప్రసాదిస్తున్నది. ఆ మండలికి ఈ కింది వివాద రంగాల గురించి పరిశీలించే అధికారాలు ఉంటాయి.

1. రాష్ట్రాల నడుమ తలెత్తిన వివాదాలపై ఇచ్చిన సలహా గురించి విచారణ చేయడం,

2. రాష్ట్రాలకు గాని లేక కేంద్రం, రాష్ట్రాలకుగాని ఉమ్మడి ప్రయోజనం గల విషయాలను గురించి పరిశోధించి, చర్చించడం.

3. ఈ విషయాల గురించి సిఫార్సులు చేయడం, ప్రత్యేకించి ఈ విషయాలకు సంబంధించిన విధానం. కార్యాచరణలను మరింత మెరుగ్గా సమన్వయపర్చడానికి సూచనలు చేయడం.

13.14 విత్తపర సంబంధాలు

'ప్రామాణిక సమాఖ్యపర రాజ్యాంగాల ప్రకారం సాధారణ, ప్రాంతీయ ప్రభుత్వాలు రెంటికీ తమ తమ ప్రత్యేక విధులను నిర్వహించేందుకు తగినంత విత్త వనరులపై తమ తమ సొంత స్వతంత్ర అదుపాజ్ఞలు ఉండాల్సి ఉంటుంది' అని ప్రొఫెసర్ ఈ విషయమే పేర్కొన్నారు.

రాష్ట్రాల విత్తపరసుస్థిరతను సంరక్షించేందుకు తగిన ఏర్పాట్లు చేసినట్లు రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ఉద్ఘాటించారు. ఇలాంటి యోచనల ఫలితంగానే కేంద్రానికి, రాష్ట్రాలకు నడుమ విత్తపర సంబంధాలతో వ్యవహరించే రాజ్యాంగ నిబంధనలు పుట్టుకొచ్చాయి.

స్థూలంగా ఈ ఏర్పాట్లను దిగువ శీర్షికల కింద విభజించవచ్చు.

1. కేంద్రవు ఆదాయ వనరులు.

BRAOU

2. రాష్ట్రాల ఆదాయ వనరులు.

3. కేంద్రం విధించి, వసూలు చేసినా రాష్ట్రాలకు అప్పగించబడే పన్నులు.

4. కేంద్రం విధించి, వసూలు చేసినా కేంద్రం, రాష్ట్రాల మధ్య పంపకమయ్యే పన్నులు.

5. సహాయ మంజూరీలు (గ్రాంట్స్ ఇన్ ఎయిడ్).

అన్ని ప్రధాన ఆదాయ వనరులు నేరుగా కేంద్రం ఆధీనంలోకి వస్తాయి. కొన్ని సుంకాలు, కార్పొరేట్ పన్నులు (కంపెనీలపై పన్నులు), కరెన్సీ, నాణేలు, లీగల్ టెండర్లు, విదేశీ మారకం, విదేశీ రుణాలు, పోస్టాఫీసు పొదుపు మొత్తాలు, తంతితపాలా శాఖ ఆదాయాలు, రైల్వేల ఆదాయాలు, స్టాంప్ డ్యూటీలు, ఆదాయపు పన్ను, సంపద పన్ను, ఎక్సైజ్ డ్యూటీలు, మొత్తం దాదాపు 20 ప్రధాన ఆదాయ వనరులు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి ఉన్నాయి.

ఈ అంశాలు రాష్ట్రాలను సంపన్నం చేయలేవు. కనుక రాజ్యాంగంలో ఈ కింది విత్తపర ఏర్పాట్లు చేశారు.

1. ఆదాయపు పన్ను విధింపు, వసూళ్లకు కేంద్ర ప్రభుత్వం బాధ్యత వహించాయి. అయితే వచ్చిన ఆదాయపు పన్నును మాత్రం విధిగా రాష్ట్రాలతో బాటు పంచుకోవాల్సి ఉంటుంది.

2. ఎక్సైజు డ్యూటీ (సుకం)లను కేంద్ర ప్రభుత్వం వసూలు చేస్తుంది. కాని అవసరమైనట్లయితే దీనిని కూడా రాష్ట్రాలతో బాటు పంచుకోవాల్సి ఉంటుంది.

3. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు సహాయ మంజూరీలు (గ్రాంట్స్ ఇన్ ఎయిడ్) చేసేందుకు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి వీలునిచ్చే ఏర్పాట్లు.

13.15 ఫైనాన్సు కమిషన్ (విత్త విషయక సంఘం)

మనమిప్పుడు ఫైనాన్సు కమిషన్ పాత్రను గురించి సన్నిహితంగా పరిశీలిద్దాం.

ఫైనాన్సు కమిషన్ ఏర్పాటు చేయాలనేది పూర్తిగా స్వదేశీ భావన. దీని ప్రకారం రాజ్యాంగ ఆవిష్కరణ అనంతరం రెండు సంవత్సరాల లోపుగా మొదట, ఆ తర్వాత ప్రతి ఐదవ ఏడాది ముగిసిన పిదప లేదా తనకు అవసరమనిపిస్తే అంతకంటే మునుపే కూడా భారత రాష్ట్రపతి ఒక ఫైనాన్సు కమిషన్‌ను వ్యవస్థాపించాల్సి ఉంటుంది. ఈ కమిషన్‌లో ఒక అధ్యక్షుడు, నలుగురు ఇతర సభ్యులు ఉంటారు. వాళ్లందరినీ రాష్ట్రపతే నియమించాల్సి ఉంటుంది.

రాజ్యాంగంలో 280వ అధికరణం ఫైనాన్సు కమిషన్ వ్యవస్థాపనను నిర్దేశిస్తున్నది. దాని ప్రకారం ఫైనాన్సు కమిషను ఈ దిగువ సమస్యలపై సూచనలు చేయాల్సి ఉంటుంది.

1. కేంద్ర, రాష్ట్రాల మధ్య పంపకం కావల్సిన లేక పంపకం అవగల్గిన పన్నుల మూలపు నికరాదాయాన్ని కేంద్రం, రాష్ట్రాల నడుమ పంపకం చేయడం. ఇలాంటి ఆదాయంలోంచి రాష్ట్రాలకు వాటి వాటి వాటాలను కేటాయించడం.

2. భారత సమీకృత నిధి (కన్‌సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా) నుండి రాష్ట్రాల ఆదాయాల కోసమని ఇచ్చే సహాయ మంజూరీలను నిర్దేశించవల్సిన సూత్రాలు.

3. పదిలమైన విత్త పరిస్థితి కోసమని రాష్ట్రపతి కమిషన్ పరిశీలనకు పంపిన మరే వ్యవహారమైనా.

విత్తాదయ పంపకంలో రాష్ట్రాల వాటా కేంద్ర ప్రభుత్వ యథేచ్ఛా ప్రవృత్తిపై ఆధారపడి ఉండకుండా, ఎప్పటికప్పుడు మారుతూ ఉండే రాష్ట్రాల అవసరాలను మదింపు చేసే ఒకానొక స్వతంత్ర కమిషన్ సూచనలపై ఆధారపడి ఉండేట్లు సునిశ్చయం గావించడం కోసమే ఫైనాన్సు కమిషన్ ఏర్పాటు చేశారు. ఇంతవరకు ఏడు ఫైనాన్సు కమిషన్‌లు పనిచేశాయి.

BRAOU

ఫైనాన్సు కమిషన్ల పని విధానాన్ని పరిశీలించిన పిదప డాక్టర్ ఎం.వి.పైలీ ఈ దిగువ తీర్మానానికి వచ్చాడు.

1. పరిశీలనార్థం నివేదించే పరిపాటి అంశాల సంఖ్య స్థిరంగా పెరుగుతున్నది.

2. పరిశీలనార్థం నివేదించే అదనపు అంశాల సంఖ్య పెరుగుతూండడమే కాక ఈ క్రమం ఒక పరిపాటి లక్షణంగా రూపొందుతున్నది కూడా.

13.16 ప్రణాళికా సంఘం

ప్రణాళికా రచనా భావన భారతదేశానికి కొత్తేమీ కాదు. 1930లలో భారత జాతీయ కాంగ్రెసు తన రాజకీయ కార్యక్రమంలో ముఖ్య భాగంగా ప్రణాళికా రచనను పొందుపర్చుకున్నప్పటి నుండి భారతదేశంలో ప్రణాళికాపర చైతన్యం అవతరించిందని చెప్పవచ్చు.

ఒక కార్యనిర్వాహక ఉత్తర్వు ద్వారా ప్రణాళికాసంఘం వ్యవస్థాపితమైంది. ఇందుకొరకు రాజ్యాంగపరమైన ఏర్పాటు లేకపోవడం వల్ల చాలా చేయవలసి వచ్చింది.

ప్రణాళికా సంఘం పరిశీలనాంశాలు చాలా విస్తృతంగా ఉంటాయి. గత ముప్పై సంవత్సరాలుగా ప్రణాళికా సంఘం ఎంతో ముఖ్య పాత్ర నిర్వహిస్తూ వస్తున్నది. ప్రధాన మంత్రి, ఇతర కేంద్ర మంత్రులు కూడా సభ్యులుగా ఉండే ఈ సంఘం సంఘటనా స్వభావం దానికి మహత్తర రాజకీయ ప్రాబల్యాన్ని సంతరించి పెట్టింది. ఫైనాన్సు కమిషన్‌కంటే ఎక్కువ అధికారాలు గల ఒక రాజ్యాంగేతర అవయవం అది. అది కేంద్ర ప్రభుత్వ సృష్టి గనుక భారత ప్రభుత్వ అధీనం కింద ఉంటుంది. ప్రణాళికా సంఘం సిఫార్సుల మేరకు ప్రణాళికా రచనా రంగంలో అత్యున్నత సమీక్షా, సలహా సంఘంగా జాతీయ అభివృద్ధి మండలిని 1952లో నెలకొల్పారు. ఈ మండలిలో ప్రధాన మంత్రి, అన్ని రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రులు, ప్రణాళికా సంఘం సభ్యులు అంతా ఉంటారు.

సమాఖ్యాపర అంశంగా ఉండాల్సిన ఈ మండలి ఇప్పుడు కేవలం ప్రణాళికా సంఘం చేతి రబ్బరు స్టాంపుగా మాత్రమే పనిచేస్తున్నది.

13.17 ముగింపు

కేంద్రానికి, రాష్ట్రాలకు మధ్య శాసన నిర్మాణ, పరిపాలనా, విత్త సంబంధ అధికారాల మధ్య ఇప్పుడున్న పంపిణీ పథకం గురించి పైన చర్చించాము. ఈ పంపిణీ పథకం రాష్ట్రాలపై కేంద్రం ఆధిపత్యాన్ని సునిశ్చయం గావిస్తున్నది. పైపెచ్చు ఇంకా అనేక రాజ్యాంగ బద్ధ, రాజ్యాంగేతర సంస్థలు, సాధనాలు రాష్ట్రాలకు అదుపు చేస్తున్నాయి కూడా.

13.18 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాజ్యాంగంలోని సమాఖ్య లక్షణాలను పరిశీలించండి.
2. రాజ్యాంగంలో నిర్దేశించిన శాసన నిర్మాణ అధికారాలు ఒక బలమైన కేంద్రీకరణ ధోరణిని వెల్లడి చేస్తున్నాయి - చర్చించండి.
3. కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలలో పార్లమెంటు అధిక్యత అన్నది ఒక ముఖ్య అంశం. వ్యాఖ్యానించండి.
4. అధికార పంపిణీని తీవ్రంగా మార్చివేసే అత్యవసర పరిస్థితి నిబంధనలను గురించి పరిశీలించండి.

BRAOU

5. రాష్ట్రాల విత్తపర సుస్థిరతను సంరక్షించే నిబంధనలను గురించి పరిశీలించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. 1935 చట్టపు సమాఖ్య లక్షణాలను - గురించి చర్చించండి.

2. ఫైనాన్సు కమిషన్ లక్షణాలు ఏమిటి?

3. ప్రణాళికా సంఘం పాత్ర ఏమిటి?

4. న్యాయ వ్యవస్థ గురించి రాయండి.

ప్రొ. ఎఫ్.డి.వకీల్

BRAOU

భాగం – 14: కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాల్లో ఇటీవలి ధోరణులు

విషయక్రమం

14.0 ఉద్దేశం

14.1 కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల్లో కనిపించే ధోరణులు

14.2 ఏకపార్టీ వ్యవస్థ భగ్నం కావటం

14.3 1967 72 సంకీర్ణ రాజకీయాల దశ

14.4 కేంద్రంలో ఘర్షణ

14.5 స్వయం ప్రతిపత్తికోసం డిమాండు

14.6 రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తి కోసం పిలుపు

14.7 పంజాబులో అకాలీదళ్

14.8 రాష్ట్రాలకు కేంద్రానికి నడుమ ఘర్షణకు దారితీసే సమస్య

14.9 కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల సమీక్ష

14.10 రాజమన్నారు కమిటీ

14.11 రాష్ట్ర అసెంబ్లీలకు అయిదవ సాధారణ ఎన్నికలు – కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాలు

14.12 కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాలు – జనతా ప్రభుత్వకాలం

14.13 శాసన సభల రద్దు

14.14 కేంద్ర ప్రభుత్వం — పశ్చిమ బెంగాల్

14.15 ఇటీవలి ధోరణులు

14.16 సర్కారియా కమిషన్

14.17 ముగింపు

14.18 నమూనా ప్రశ్నలు

B R A O U

14.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవడంవల్ల మీరు

- ఏక పార్టీ ప్రభుత్వం
- స్వయం ప్రతిపత్తికి రాష్ట్రాల డిమాండు
- కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల సమీక్షలను గురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు

14.1 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలలో కనిపించే ధోరణులు

నేడు కొత్తగా తలయెత్తుతున్న వత్తిళ్ళు, వైషమ్యాల మూలంగా కేంద్ర- రాష్ట్ర సంబంధాలను ఒక తాజా దృక్పథంతో విశ్లేషించవల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడివున్నది.

1950 నుండి 1967 వరకుగల పదిహేడు సంవత్సరాల కాలంలో కేంద్ర- రాష్ట్ర సంబంధాల రాజ్యాంగపర చట్రం చెప్పుకోదగినంత చక్కగానే పనిచేసింది. కేంద్రంలోనూ, రాష్ట్రాలలోనూ కూడా ఏకపార్టీ ప్రభుత్వం ఉండడం పార్లమెంటు ఆధిక్యతకు అతి ముఖ్య కారణాంశం అయింది. కేంద్రంలోను, రాష్ట్రాలలోను కూడా ఒకే పార్టీ ప్రభుత్వం ఉండడంతో పార్లమెంటు శాసన నిర్మాణ, కార్యనిర్వాహక పిరమిడ్‌కు శిఖరభాగంగా తనను పరిగణించిన కాలంలోకూడా సమాఖ్యాతత్వానికి దెబ్బలు తగలకపోలేదు. ప్రత్యేకించి కేంద్ర ప్రభుత్వం ఏదైనా రాష్ట్రంలోని రాజ్యాంగబద్ధ పాలనా యంత్రాంగాన్ని తొలగించి 356వ అధికరణం ప్రకారం అక్కడ రాష్ట్రపతి పాలన విధించినప్పుడు ఈ అఘాతాలు బాగా గోచరిస్తాయి. 1951లో తూర్పు పంజాబులో, 1953 మార్చి 5వ తేదీన పాటియాలాలో, తూర్పు పంజాబు రాష్ట్రాల సంఘంలో, 1954 నవంబరు 15వ తేదీన ఆంధ్రలో, 1956 మార్చి 23వ తేదీన తిరువాన్కూరు-కొచ్చిన్‌లలో రాష్ట్రపతిపాలన విధించారు.

ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసేందుకు ప్రతిపక్షాలకు అవకాశం ఇవ్వలేదనేదే ఇలాంటి సందర్భాల్లో కేంద్ర చర్యలకు వ్యతిరేకంగా ప్రధాన విమర్శగా ఉండేది.

అంతేగాక ఏ రాష్ట్రంలో కాంగ్రేసేతర ప్రభుత్వం ఏర్పడినా కాంగ్రెసు పార్టీ సహించే స్థితిలోలేదని కూడా అప్పట్లో భావించారు. ఈ కాలంలో గవర్నర్ల పాత్రపై ఎంతో విమర్శ చెలరేగింది. తమ విధుల నిర్వహణలో గవర్నర్లు నిష్పాక్షికంగా వ్యవహరించలేదనీ ఆరోపణలు వచ్చాయి.

ఈ కాలంలో కేంద్రంలోను, అత్యధిక రాష్ట్రాలలోను అత్యధిక మెజారిటీ స్థానాలు సంపాదించుకుని కాంగ్రెసు పార్టీ దేశంలో ప్రధాన రాజకీయ శక్తిగా అవతరించింది. 1967 వరకు, ఒక్క కేరళలో తప్పితే మిగతా అన్ని రాష్ట్రాలలోనూ, కేంద్రంలోనూ కాంగ్రెస్ పార్టీయే పాలన సాగించింది.

నెహ్రూ సమ్మోహన వ్యక్తిత్వం, పైన పేర్కొన్నట్లు కాంగ్రెసు పార్టీ వహించిన పాత్రలే ఈ కాలమంతటా కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాలను హెచ్చుగా నిర్దేశించాయి.

రాజ్యాంగబద్ధంగానైతే రాష్ట్రాల బాధ్యతకిందికి వచ్చే సమస్యలను నిర్ణయించడంలో, పరిష్కరించడంలో పరోక్ష చర్యలకు, కొన్ని కొన్నిసార్లు ప్రత్యక్ష చర్యలకు తలపడడానికి నెహ్రూగాని, ఆయన మంత్రులుగానీ ఎన్నడూ వెనకాడలేదు. (పార్టీ) అధిష్ఠాన వర్గానికి మంత్రులకు మధ్య విభజనరేఖ ఎంత అస్పష్టంగా ఉండేదంటే, రాష్ట్రాలు అనుభవించే పరిమితి రాజ్యాంగబద్ధ అధికారాలు కూడా తుదకు కేంద్ర అధిష్ఠాన వర్గానికే అప్పజెప్పబడినట్లే ఉండేది.

నెహ్రూకు సంబంధించి మరో ఆసక్తికరమైన లక్షణమేమంటే ఆయన కాంగ్రెసు వర్కింగు కమిటీ, కాంగ్రెసు పార్లమెంటరీ బోర్డు, ప్రణాళికా సంఘం, జాతీయాభివృద్ధి మండలివంటి సంస్థలద్వారా పనిచేసేవాడు. ఇది భారత రాజకీయ వ్యవస్థను మరింత కేంద్రీకృతం చేసింది.

నెహ్రూ మరణంతో కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాల్లో ఒక కొత్త దశ ప్రారంభమైంది. నెహ్రూకున్నంత గౌరవాన్ని, పట్టును మరెవరూ గడించలేక పోవడంవల్ల పార్టీ వ్యవహారాలు కేంద్రంలోను, రాష్ట్రాలలోను ప్రభుత్వ వ్యవహారాలు ఒక నాయక బృందం చేతుల్లోకి వచ్చాయి. కాలక్రమంలో ఈ నాయకుల బృందం 'సిండికేట్' అనే పేరు పొందింది.

14.2 ఏకపార్టీ వ్యవస్థ భగ్నం కావడం

1967 సాధారణ ఎన్నికలు భారత రాజకీయ పరిణామాలను ఒక కొత్తమలుపు తిప్పాయి, అంతకు పూర్వమే 1962-66 కాలంలో నెలకొన్న పరిస్థితులు కాంగ్రెసు పార్టీ ఏకపార్టీ ఆధిపత్యాన్ని బలహీనపర్చే క్రమాన్ని త్వరితం చేశాయి. ఈ కాలంలోనే పాకిస్తాన్, చైనాలతో రెండు యుద్ధాలు, నెహ్రూ, లాల్‌బహదూర్

BRAOU

శాస్త్రీల మరణాలు కాంగ్రెసు పార్టీ లోపలే వారసత్వపు తగాదాలు, తీవ్ర అనావృష్టి పరిస్థితులు, అత్యంత తీవ్ర ఆర్థిక సంక్షోభం అన్నీ సంభవించాయి. ఈ పరిణామాలన్నీ కాంగ్రెసు పార్టీపై ప్రభావం చూపించాయి.

1967లో జరిగిన నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలు ఒక నవయుగాన్ని ఆవిష్కరించాయి. జవాబుదారీ (accountability) సమస్య ముందుకు వచ్చింది. ఆ క్రమంలో కాంగ్రెసు పార్టీ తన మెజారిటీ కోల్పోయింది. ఎనిమిది రాష్ట్రాల్లో ఆ పార్టీ అధికారం కోల్పోయింది. పార్లమెంటులో కూడా ఆ పార్టీకి ఒకప్పుడు 75 శాతం స్థానాలుండేదల్లా ఈసారి ఎప్పుడూ లేనంత తక్కువగా 54 శాతానికి మెజారిటీ పడిపోయింది.

ఆ ఎన్నికల్లో కాంగ్రెసు పార్టీ మద్రాసు రాష్ట్రంలో అధికారం కోల్పోయింది. డి.ఎమ్.కె.పార్టీ అధికారాన్ని చేజిక్కించుకుంది. తదనంతరం మరో మూడు రాష్ట్రాలలో కూడా కాంగ్రెసు పార్టీలోంచి ఫిరాయింపులు జరిగి ఐక్యసంఘటన ప్రభుత్వాలు అధికారంలోకి వచ్చాయి. హర్యానా, ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్‌లలో ఇలా జరిగింది.

భారత రాజకీయ రంగంలో 1967 సాధారణ ఎన్నికలు అత్యంత ముఖ్య పరిణామమని చెప్పవచ్చు. ఇకనుండి ఏకపార్టీ ఆధిపత్యం అంతమైనట్లేనని, ఇది తిరుగులేని వాస్తవమని కొంతమంది వాదిస్తే ; మరీ యింత ఖండితంగా చెప్పడం 'తొందరపాటు సాధారణీకరణ' అని మరికొంత మంది ఖండించారు. సరే ఈ విషయంలో వాదోపవాదాలు ఏమైనా ఇరవై సంవత్సరాల ఏకపార్టీ పాలనకుఅంతంపలికే విధంగా ఈ ఎన్నికల ఫలితాలు అధికారచక్రాన్ని భగ్నంచేశాయి.

పర్యవసానంగా, ఒక నూతన రాజకీయ వాతావరణం ఏర్పడింది. ఈ వాతావరణంలో కాంగ్రెసేతర పార్టీలు పరస్పరం చేరువై, నేరుగా ప్రత్యామ్నాయ సంకీర్ణ ప్రభుత్వాలు ఏర్పాటుచేసే ఒకకొత్త దశ మొదలయింది.

అధిక స్వయం ప్రతిపత్తి కొరకు డిమాండు గురించి విశ్లేషించేలోగా ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దృష్ట్యా నూతన రాజకీయ పరిణామాలను ఒకసారి సమీక్షిస్తే మనకప్పుడు కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల్లో తలయెత్తిన నూతన ధోరణులను మదింపు చేసేందుకు అవసరమైన స్థూలావలోకనం ఏర్పడుతుంది.

14.3 1967– 72: సంకీర్ణ(ఐక్యసంఘటన) రాజకీయాల దశ

1967 నుండి 1972 దాకా సాగిన ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశను భారతదేశంలో ఒక చెప్పుకోదగ్గ రాజకీయ పరిణామంగా భావిస్తారు. ఈ ఐక్య సంఘటనల స్వభావాల్లో వైవిధ్యం అనేకదశలను ఏర్పరిచింది. శ్రీ పాండే మొత్తం ఐదు దశలను పేర్కొంటాడు.

1. కాంగ్రెసు వ్యతిరేక, సమాజ విజ్ఞానంతో సంబంధంలేని సంకీర్ణ రాజకీయాల దశ (తొలి ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వాలు పనిచేసిన కాలంలో బీహార్, హర్యానా, మధ్యప్రదేశ్, పంజాబ్, ఉత్తరప్రదేశ్‌లలో ఈ దశ ఉంది)

2. కాంగ్రెసు వ్యతిరేక, సిద్ధాంతపర ఐక్యసంఘటన రాజకీయాల దశ (కేరళ, ఒరిస్సా, పశ్చిమబెంగాల్‌లలో ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వాలు ఏర్పడేటప్పుడు ఈ దశ కనిపించింది).

3. కాంగ్రెసు అనుకూల ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశ, (బీహార్, పంజాబ్, పశ్చిమబెంగాల్‌లలో కాంగ్రెసు మద్దతుతో మైనారిటీ ప్రభుత్వాలను ప్రయోగాత్మకంగా ఏర్పరిచి చూస్తున్నప్పుడు ఈ దశ నెలకొని ఉన్నది)

4. కాంగ్రెసు వ్యతిరేక కార్యక్రమ బద్ధ ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశ (1969 మధ్యంతర ఎన్నికల తర్వాత ఎన్నికల ముందు జారీచేసిన కార్యక్రమం ప్రాతిపదికపై పశ్చిమబెంగాల్, పంజాబులలో ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వాలు ఏర్పడి పని చేస్తున్నప్పుడు ఈ దశ నెలకొని ఉంది)

5. అవకాశవాద ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశ బీహార్, ఒరిస్సా, పశ్చిమబెంగాల్‌లలో అన్నింటా మధ్యంతర ఎన్నికల దరిమిలా ఐక్యసంఘటన ప్రభుత్వాలు ఏర్పడి, పనిచేస్తున్న కాలంలో ఈ దశ నెలకొన్నది).

ఈ పైదశలన్నీ ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వాల వైవిధ్యం ప్రదర్శిస్తాయి. నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికల మూలంగా రాజకీయ్యక్రమంలో ఒక అస్థిరతాదశ ప్రవేశించింది. ఈ కింది పట్టికలు పరిశీలిస్తే మనకు ఐక్య సంఘటన రాజకీయాలు మారే స్వరూప స్వభావాల గురించి బోధపడుతుంది.

పట్టిక 1

1967-72 మధ్యకాలంలోని ఐక్య సంఘటన	ప్రభుత్వాల సుస్థిరతమాదిరిరాష్ట్రాలు	ప్రభుత్వాల సంఖ్య సగటు జీవితం (నెలల్లో)
బీహార్	9	4.7
ఉత్తరప్రదేశ్	4	7.8
హర్యానా	3	3.2
మధ్యప్రదేశ్	3	8.3
పశ్చిమబెంగాల్	3	8.9
పంజాబ్	3	10.8
కేరళ	2	20.5
ఒరిస్సా	1	45.9
	126	

ముఠాతత్వం, పెద్ద ఎత్తున ఫిరాయింపులు అస్థిరతను సృష్టించాయి. ఈ పరిణామమే చాలా వరకు కేంద్రం, రాష్ట్రాల నడుమ ఘర్షణకు అనువైన వాతావరణాన్ని సృష్టించింది.

14.4 కేంద్రంతో ఘర్షణ

రాష్ట్రాలకు, కేంద్రానికి నడుమ ఘర్షణ 1967-1970 మధ్యకాలంలో తలయెత్తింది. కేరళ, పశ్చిమ బెంగాల్, కర్నాటక, బీహార్, ఒరిస్సా, రాజస్థాన్‌లవంటి రాష్ట్రాలు నిర్దిష్ట ఆరోపణలు చేశాయి కూడా. వీటిల్లో మూడు రాష్ట్రాల ప్రభుత్వాల ఆరోపణలను, డిమాండ్లను క్లుప్తంగా పరిశీలిద్దాం. కేరళకు కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆహారధాన్యాలు సరఫరా చేయడంలేదని నంబూద్రిపాద్ నాయకత్వంలోని అక్కడి మార్క్సిస్టు పార్టీ ప్రభుత్వం ఫిర్యాదుచేసింది. నిజానికి ఆ ప్రభుత్వం తాము సొంతంగా చైనాతో నేరుగా ఏర్పాట్లు చేసుకుంటామని బెదిరించింది కూడా. విదేశీమారక ద్రవ్యం పంపకం చేయాలనే డిమాండు కూడా ముందుకుతెచ్చింది. 1969లో అజయ్‌ముఖర్జీ నాయకత్వంలోని పశ్చిమ బెంగాల్ ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వం తమ రాష్ట్ర గవర్నరుని వెనక్కు పిలిపించుకోవల్సిందిగా డిమాండు చేయడంతో ఆ రాష్ట్రానికి, కేంద్ర ప్రభుత్వానికి మధ్య సంబంధాలు బెడిసాయి. ఈ డిమాండుకు కారణం ముఖ్యమంత్రి సిద్ధంచేసి ఇచ్చిన ప్రసంగంలోంచి రెండు పేరాలను గవర్నరు చదవకుండా వదిలి వేయడమే. వాస్తవానికి ముందు ముందు ఏ గవర్నరునైనా రాష్ట్ర ప్రభుత్వంతో సంప్రదింపుల తర్వాత మాత్రమే నియమించాలని ఆ రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి డిమాండు చేశాడు కూడా.

పంజాబీసుబా సరిహద్దు నిర్ణయం విషయంలో కేంద్రం 'రాజకీయ నిజాయితీ రాహిత్యం' ప్రదర్శించిందని పంజాబ్ ప్రభుత్వం ఆరోపించింది. కేంద్ర కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వాలను అవమానపరుస్తున్నదని 1970లో కర్నాటక రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వాపోయింది. బీహార్ విషయంలోనైతే ఒకఅగ్ర రాజ్యం, సోవియట్ యూనియన్‌ను కూడా నడుమునీడ్చుకు రావడంతో ఈ ఘర్షణ ఒక వికృత రూపందాల్చింది. రాష్ట్రంలో కరువు పరిస్థితిని పరిష్కరించడానికి సహాయపడవల్సిందిగా బీహార్ ముఖ్యమంత్రి సోవియట్ యూనియన్‌కు నేరుగా విజ్ఞప్తి చేశాడు. ఇదిలా ఉండగా ఉత్తరప్రదేశ్ సమస్యలకు తగువిధంగా ప్రతిస్పందించడంలేదని ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వం కేంద్రంతో తగాదా పెట్టుకుంది. జనాభా ప్రాతిపదికపై ప్రణాళికా సహాయం మంజూరు చేయాలని

ఆ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం డిమాండు చేసింది. ఒరిస్సా, రాజస్థాన్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు కూడా తమ న్యాయసమ్మతమైన డిమాండ్ల విషయంలో కేంద్రం ఏమీ పట్టనట్లు ఊరుకుంటున్నదని ఫిర్యాదు చేశాయి.

14.5 స్వయం ప్రతిపత్తికోసం డిమాండు

తమిళనాడులోని బ్రాహ్మణేతర కులాల ప్రయోజనాలను వెనకేసుకొచ్చే వీరయోధుని పాత్రను ద్రవిడ మున్నేట్ర కజకం (డి.ఎమ్.కె) వహించింది. ఈ కులాల వారిని తమిళభాషా సంస్కృతుల జాతీయతత్వంతో ప్రభావితంచేసి, తమిళ జాతీయతా పతాకం కింద వారి నందరినీ సమీకరించి, ఉత్తరాది నుండి వచ్చిన ఆర్య బ్రాహ్మణులు వారిని చిరకాలంగా అణచివేస్తున్నారనే చైతన్యాన్ని ఈ పార్టీవారిలో కలిగించింది. దీనితో దక్షిణాదిలో ముఖ్యంగా పాత మద్రాసు రాష్ట్రంలో స్వయం ప్రతిపత్తికావలనే ఒక శక్తివంతమైన ఉద్యమం చెలరేగింది. 1960లో డి.ఎమ్.కె., నాం తమిళర్ (మేం తమిళులం) రెండూ, భారతదేశం నుండి మద్రాసు విడిపోయి, ఒక స్వతంత్ర సార్వభౌమిక తమిళనాడు రాజ్యం ఏర్పాటుకావాలనే డిమాండుతో మద్రాసు రాష్ట్రమంతటా ఒక సంయుక్త ఉద్యమం లేవదీసినప్పుడు దేశ సమైక్యత, సర్వసమగ్రతలకు తీవ్రమైన ముప్పువాటిల్లింది. అనంతరకాలంలో డి.ఎమ్.కె పార్టీ మరొక ప్రతిపాదన-మద్రాసు, ఆంధ్రప్రదేశ్, కేరళ, మైసూరు రాష్ట్రాలు భారతదేశం నుండి విడివడిపోయి, ఒక స్వతంత్ర 'ద్రవిడనాడు రిపబ్లిక్' ఏర్పాటు చేసుకోవాలనే ప్రతిపాదన చేసింది.

అయితే 1962 ఎన్నికలు డి.ఎమ్.కె సమరశీల స్వభావాన్ని కొంత మెతకబర్చాయి. ఆ పార్టీ తన పార్లమెంటేతర స్వభావాన్ని వదిలివేసి, ఓటు పెట్టెద్వారా అధికారం గెల్చుకోవాలని నిర్ణయించుకున్నది.

పెచ్చు పెరిగిన ఈ వేర్పాటువాద భావనలను దృష్టిలో ఉంచుకుని, జాతీయ సమైక్యతా మండలికి సంబంధించిన జాతీయ సమైక్యత, ప్రాంతీయ తత్వాలపై కమిటీ చేసిన సూచనల ఆధారంగా, ఇలాంటి చీలిక ధోరణులను నివారించడానికి, భారతదేశ సమైక్యత, సార్వభౌమికత, భౌగోళిక సమగ్రతలను కాపాడి అట్టిపెట్టడానికి భారత పార్లమెంటు ఏకగ్రీవంగా భారత రాజ్యాంగాన్ని సవరించింది.

ఈ రాజ్యాంగ సవరణ పర్యవసానంగా, 1963 నవంబర్ 3వ తేదీ డి.ఎమ్.కె పార్టీ తన కార్యక్రమం నుండి ఒక సర్వసత్తాక స్వతంత్ర ద్రవిడ సమాఖ్య (ద్రవిడనాడు) కోసం డిమాండును, భారతదేశం నుండి అది (ద్రవిడనాడు) విడిపోవాలనే డిమాండును తొలగించింది. 'భారతదేశ సర్వసత్తాకత, భౌగోళిక సమగ్రతల చట్రంలోపలే, భారత రాజ్యాంగానికి లోబడే మద్రాసు, మైసూరు, ఆంధ్రప్రదేశ్, కేరళ రాష్ట్రాలు సాధ్యమైనంత ఎక్కువ అధికారాలతో ఒక ద్రవిడ సమాఖ్య'గా ఏర్పడాలనే విధంగా తన ప్రణాళికను సవరించడం ద్వారా ఆ పార్టీ తన వైఖరిని మార్చుకుంది.

14.6 రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తికోసం పిలుపు

1970లో డి.ఎమ్.కె. రాష్ట్ర స్వయం ప్రతిపత్తికోసం పిలుపిచ్చింది. రాష్ట్రాల విషయాలను పరిపాలించ జూచే 'ఢిల్లీ దృక్పథాన్ని' డి.ఎమ్.కె. ప్రకటన ఖండించింది. రాష్ట్రాలను రుణస్తులుగా చేసి, తన విత్తపర బలాన్ని ఉపయోగించి వాటిని అదుపు చేయడానికి పూనుకునే ఢిల్లీ వైఖరిని ఆ ప్రకటన గర్హించింది. 1971లో మళ్ళీ ఇంకోసారి తమిళనాడు వేర్పాటుకై పిలుపిచ్చారు. రాష్ట్రాల స్వయంప్రతిపత్తి కొరకు డిమాండును చిరకాలం నిర్లక్ష్యం చేస్తూపోతే అప్పుడు భారతదేశం నుండి తమిళనాడు వేర్పాటు అనివార్యం కాగలదని అప్పటి తమిళనాడు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ కరుణానిధి హెచ్చరించారు. తమిళనాడుకు ప్రత్యేక పతాకం కావాలని కూడ డిమాండు చేశారు. డి.ఎమ్.కె పదేపదే పలుమార్లు రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తిని డిమాండుచేస్తూ వచ్చింది. 1975లో అనేక రాష్ట్రాలలో స్వయం ప్రతిపత్తి భావనల్ని ప్రచారం చేయడానికి ఒక అఖిలభారత సదస్సు జరపాలనే యోచన, సంభావణలు సాగాయి.

ఇప్పుడున్న రాజ్యాంగ చట్రంలో కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రాల మనోభావాలను గౌరవించడంలేదని, వాటి అవసరాలను, సమస్యలను గుర్తించడంలేదని, కనుక రాష్ట్రాల సత్వరాభివృద్ధికొరకు గరిష్ఠ స్థాయిలో స్వయం ప్రతిపత్తి మంజూరు కావాలని డి.ఎమ్.కె అభిప్రాయపడింది.

BRAOU

1977లో లోక్‌సభ ఎన్నికలు జరుగుతాయనగా, డి.ఎమ్.కె తిరిగి స్వయం ప్రతిపత్తికోసం డిమాండును లేవదీయడమేగాక, ఇలాంటి డిమాండును జాతి వ్యతిరేకమనిగాని, వేర్పాటు వాదమనిగాని ఎంచరాదని కూడా స్పష్టంచేసింది.

1977లో అన్నా డి.ఎమ్.కె ప్రభుత్వం వచ్చినంత మాత్రాన ద్రవిడ ఉద్యమపు ఆలోచనా ధోరణి మారినట్లుకాదు.

14.7 పంజాబులో అకాలీదళ్

అకాలీదళ్ పంజాబుకు చెందిన ఒక మతపరమైన ప్రాంతీయ పార్టీ. మాస్టర్ తారాసింగ్ తిరుగులేని నాయకుడుగావున్న కాలంలో 1962 దాకా కూడా ఈ పార్టీ సిక్కులకొక ప్రత్యేక సర్వసత్తాక రాజ్యంకావాలని డిమాండుచేస్తూ వచ్చింది.

పంజాబీ సుబా డిమాండును కేంద్రం ఒప్పుకొన్నది. అయితే ఇది సిక్కులందరినీ సంతృప్తి పర్చలేదు. దానితో సంత్‌ఫతేసింగ్ అనుయాయులు సిక్కులకొక స్వదేశం కావాలనే భావనను ప్రచారంచేశారు. 1968 సంవత్సరపు బటాలా తీర్మానం, 1973లోని ఆనందపూర్ సాహెబ్ తీర్మానం రాష్ట్రాలకు మరిన్ని అధికారాలు కావాలని డిమాండ్ చేశాయి. అధికార వికేంద్రీకరణ గురించి రాష్ట్రాలకు ఇతోధిక స్వయంప్రతిపత్తి ప్రసాదించడం గురించి అకాలీలు తీవ్రంగా యోచించారు. తమిళనాడు కోరిన విధంగా విదేశీవ్యవహారాలు, రక్షణ, సమాచార సాధనాలు మొదలైన ప్రధాన రంగాలు తప్పితే మిగతా అన్ని విషయాల్లో అధికారాలు రాష్ట్రాలకు బదలాయించాలని 1975లో వారు (అకాలీలు) డిమాండు చేశారు. అనంతరకాలంలో అస్సాంలోని మిజోలు, నాగాలు స్వతంత్ర సర్వసత్తాక రాజ్యాలకు డిమాండు చేశారు. అయితే ఈ విషయంలో ఆపై కేంద్రం తీసుకున్న ధృడవైఖరి మూలంగా ఇలాంటి డిమాండ్లు అణగారిపోయాయి.

14.8 రాష్ట్రాలకు, కేంద్రానికి నడుమ ఘర్షణకు దారితీసే సమస్యలు

ఈ కాలంలో కాంగ్రేసేతర ప్రభుత్వాల ప్రధాన డిమాండ్లు 5 ఉండేవి:

మొదటి డిమాండు గవర్నరు స్థానం, పాత్రల గురించి. 1967 తర్వాత గవర్నరు పాత్రబాగా ప్రాముఖ్యాన్ని సంతరించుకుంది. ఎన్నికలలో ఓడిపోయిన కాంగ్రెసు పార్టీ నాయకుల్ని ఈ ఉన్నతాధికార పదవుల్లో కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమిస్తున్నదని, రాష్ట్రాలలో కార్యనిర్వాహక అధికారం చెలాయించే ఇలాంటి వ్యక్తులు ఎప్పుడూ కేంద్రం ఉత్తర్వులకు జోహుకుం అనడానికి కాచుకుని కూర్చుంటారని కాంగ్రేసేతర ప్రభుత్వాలు ఆందోళన వ్యక్తం చేశాయి. రాష్ట్రపతి పాలన ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా ఐక్య సంఘటన ప్రభుత్వాలను తొలగించడానికి కేంద్రంలోని పాలక పార్టీ ఈ గవర్నర్లను వాడుకుంటున్నదని కూడా కాంగ్రేసేతర ప్రభుత్వాలు ఆరోపించాయి.

విత్తపర కేటాయింపులకు సంబంధించి రెండవ సమస్య తలెత్తింది. రాజ్యాంగం అంతర్భావనకు అనుగుణంగా కేంద్రం తమతో పన్నులు పంచుకోలేదని రాష్ట్రాలు ఏకగ్రీవంగా అభిప్రాయపడ్డాయి. అవసరమైన విత్త సహాయం కేంద్రం నుంచి లభించడంలేదని ఫైనాన్సు కమిషన్ రాష్ట్రాల ప్రయోజనాలకు భంగకరంగా వ్యవహరిస్తున్నదని అవి అభిప్రాయపడ్డాయి. రాష్ట్రాలకు కేంద్రం విడుదల చేసే నిధుల్లో అత్యధిక భాగం 'వివేచనాత్మక మంజూరీల' (discretionary grants) రూపంలో లభిస్తున్నదని, ఈ మంజూరీలు ప్రణాళికా సంఘం సూచనల మేరకు చేయబడతాయని గమనించాలి. అయితే ప్రణాళికా సంఘం విధానాలు, నిర్ణయాలు పూర్తిగా కేంద్ర ప్రభుత్వ విధానాలు, నిర్ణయాలలాగానే ఉంటున్నాయి. నిజానికి ప్రణాళికా సంఘం ఇంచుమించు ఒక కేంద్ర ఏజెన్సీలాగా మాత్రమే పనిచేస్తున్నదని రాష్ట్రాలు భావించాయి.

ప్రణాళికా సంఘం అధికారాలు, కార్యకలాపాల పరిధి ఎంత విస్తృతంగా ఉన్నాయంటే అవి దాదాపు ప్రభుత్వ పాలనా రంగమంతటినీ ఆవరిస్తాయి.

ఆఖరుకు రాష్ట్రాల జాబితాలోని వ్యవసాయం, విద్య, ఆరోగ్యం, సహకారం మొదలైన అంశాలపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల శాసన నిర్మాణ కార్యకలాపాలు కూడా ప్రణాళికా సంఘం చేతుల్లోకి వెళ్లవల్సి వస్తున్నది.

BRAOU

ఉదాహరణకు భూసంస్కరణల బిల్లును రాష్ట్ర శాసన సభలో ప్రవేశపెట్టి, పాసుచేసే ముందుగా రాష్ట్రాల భూసంస్కరణ పథకాలను ప్రణాళికా సంఘపు భూసంస్కరణల విభాగం పరిశీలించవల్సి ఉంటుంది. ప్రణాళికా సంఘం మరొక 'అతీత ప్రభుత్వం' అయి కూర్చున్నది. విత్తపరమైన అదుపాజ్ఞల ద్వారా అది రాష్ట్రాలను కేంద్రానికి గులాములుగా మార్చివేస్తున్నదని నిరసన కంఠాలు వినిపించాయి.

ఇక మూడవ సమస్య సరిహద్దు భద్రతా దళాలు. కేంద్ర రిజర్వు పోలీసుల వంటి అర్ధసైనిక దళాల వినియోగానికి సంబంధించింది. రాజ్యాంగం ప్రకారం శాంతి భద్రతల సంరక్షణ రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన అంశం కనుక రాష్ట్రాలు కోరినప్పుడు మాత్రమే కేంద్రంపై సరిహద్దు భద్రతా దళాలు, కేంద్ర రిజర్వు పోలీసులను వినియోగించాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు వాదించాయి. పైఅర్ధసైనిక బలగాల ఉపయోగానికి సంబంధించి కేరళ, పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రాలు కేంద్రంతో తగవు పెట్టుకున్నాయి కూడా.

దీనికి ప్రతిగా, కేంద్ర రిజర్వు పోలీసు దళాల వినియోగాన్ని రాష్ట్రాలు ఆక్షేపించకుండా చేసేందుకు గాను శాంతి భద్రతలను ఉమ్మడి జాబితాలోకి బదలాయిస్తే బాగుంటుందని కూడా ఒక దశలో కేంద్ర ప్రభుత్వం సూచించింది.

పౌర అధికారానికి సహాయకంగా ఏ రాష్ట్రంలోనైనా కేంద్ర రిజర్వు పోలీసుల్ని, సరిహద్దు భద్రతా దళాలను మాత్రమేగాక సైన్యాన్ని కూడా వినియోగించే అధికారాలను 42వ రాజ్యాంగ సవరణ కేంద్రానికి ప్రసాదించింది.

ఘర్షణకు దారితీసిన నాల్గవ సమస్య పరిశ్రమలు, వర్తక వాణిజ్యాలు, సరుకుల ఉత్పత్తి, పంపిణీ విషయాలలో కేంద్రం గుత్తాధిపత్యం చెలాయించడం. జాతీయ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా పైఅంశాలను క్రమబద్ధం చేస్తూ పార్లమెంటు తీర్మానించవచ్చనే రాజ్యాంగ నిబంధనలను ఆసరా చేసుకుని కేంద్రం పైఅంశాలను దాదాపు మొత్తంగా తన సొంత అదుపాజ్ఞల కిందికి తెచ్చుకున్నది. రాజ్యాంగంలోని 24, 26, 27 ఎంట్రీలలోని అంశాలు మరెంత మాత్రం రాష్ట్రాల అంశాలుగాకాక, అన్ని వ్యవహార ప్రయోజనాలకు కేంద్ర అంశాలుగా అయిపోయాయి. రాష్ట్రాల శాసన నిర్మాణాధికారాల జాబితాలో చేర్చబడ్డ ఆయా అంశాల విషయంలో రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తిని కేంద్ర ప్రభుత్వం అతిక్రమిస్తున్నదనేది ఐదవ సమస్య.

రాష్ట్రాలకు ఇతోధిక స్వయం ప్రతిపత్తి ప్రసాదించే విధంగా రాజ్యాంగాన్ని సవరించాల్సిందిగా కేంద్రాన్ని 1971లో తమిళనాడు ప్రభుత్వం కోరింది. తమ సొంత అధికారాన్ని, పలుకుబడిని బలవత్తరం చేసుకొవడానికి అవలంబించాల్సిన వ్యూహాలు, ఎత్తుగడల్లో ఒకటి రాజ్యాంగపరమైన ఏర్పాట్లద్వారా కేంద్రం అధికారాన్ని బలహీనపర్చడమని రాష్ట్రాలు భావించాయి.

నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికల అనంతర కాలంలో కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను గురించి వివిధ స్థాయిల్లో అనేక చర్చలు జరిగాయి.

ఏదైనా రాష్ట్రంలో రాజ్యాంగబద్ధ యంత్రాంగం కుప్పకూలినప్పుడు అక్కడి ప్రభుత్వాన్ని సస్పెండ్ చేసే విషయంలో రాష్ట్రపతికి, గవర్నర్లకు ప్రస్తుతమున్న అధికారాలు, విధులను గురించి కూలంకషంగా విచారణ జరపాలని, ప్రణాళికా సంఘం ఇప్పటిలా కేవలం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన ఒక విభాగంగా కాక ఒక స్వతంత్ర స్వయం ప్రతిపత్తియుత అవయవంగా ఉండాలని, ఫైనాన్సు కమిషన్ ఒక శాశ్వత సంఘంగా ఉండాలని, రాజ్యాంగపరమైన మంజూరీలనేగాక, వివేచనాత్మక మంజూరీలను గురించి కూడా వ్యవహరించేట్లు దాని పరిధిని విస్తృతం గావించాలని భారత న్యాయవాద సంఘం (బార్ అసోసియేషన్) 1967లో జరిపిన ఒక సెమినార్‌లో అభిప్రాయపడింది. కేంద్రానికి, రాష్ట్రాలకు నడుమ ఘర్షణలు తలెత్తకుండా నివారించేందుకు ఒక అంతర్ రాష్ట్రీయ మండలిని ఏర్పాటుచేస్తే బాగుంటుందని డాక్టర్ ఎ.అప్పాదొరై వాదించారు.

14.9 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల సమీక్ష

ఇంతవరకు, కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను ఒక్కసారి మాత్రమే జాతీయ స్థాయిలో సమీక్షించారు. ఇది 1969లో పరిపాలనా సంబంధ సంస్కరణ కమిషన్ చేసింది. రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తిని

BRAOU

విస్తరింపజేయాలని ఈ కమిషన్ సూచించింది. కనుక రాష్ట్రాలకు ఇతోధిక విత్త సంబంధ పరిపాలనా సంబంధ విధులు అప్పగించాలని సిఫారసు చేసింది. అయితే, 'కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను నిర్దేశించే ప్రస్తుత రాజ్యాంగ నిబంధనలు కేంద్రానికి, రాష్ట్రాలకు నడుమ సామరస్యాన్ని నిశ్చయం చేసేందుకు, ఏ సమస్యలనైనా పరిష్కరించేటందుకు సరిపోతాయి. కనుక కేంద్రానికీ రాష్ట్రాలకూ నడుమ సామరస్య పూర్వకమైన, సముచితమైన సంబంధాలను గ్యారంటీ చేసేందుకని కొత్తగా రాజ్యాంగ సవరణ చేయవల్సిన అవసరమేమీలేదు' అని కూడా ఆ కమిషన్ అభిప్రాయపడింది.

ఈ కమిషన్ ఇంకా ఈ కింది ముఖ్యమైన సిఫార్సులు కూడా చేసింది.

1. రాష్ట్రాలకు ప్రణాళికా సహాయం పంపిణీని నిర్దేశించే సూత్రాలను గురించి సూచనలు చేయవల్సిందిగా ఫైనాన్సు కమిషన్‌ను కోరాలి.

2. ఏటేటా ప్రణాళికా సహాయం పంపిణీకి సంబంధించిన సూత్రాల అన్వయాన్ని ప్రణాళికా సంఘానికి వదిలివేయాలి.

3. రాజ్యాంగంలోని 263 అధికరణం కింద ఒక అంతర్ రాష్ట్రీయ మండలిని ఏర్పాటు చేయాలి.

4. పౌర అధికారానికి సహాయకంగా నావిక, సైనిక, వైమానిక దళాలను గాని, దేశ సాయుధ బలగాలను మరి పేటినైనా గానీ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కోరికపైనైనా లేక కేంద్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయంపైనైనా వినియోగించే వీలుండాలి.

5. కేంద్రానికి తగు శ్రద్ధాసక్తులున్న ప్రాజెక్టుల విషయంలో లేక కేంద్ర ప్రభుత్వ ఏజెంట్లుగా రాష్ట్రాలు నిర్వహించే విషయాల్లో రాష్ట్రాల పని విధానానికి సంబంధించి అధికారాలన్నీ గరిష్ఠ పరిమితి మేరకు రాష్ట్రాలకే అప్పగించాలి.

6. గవర్నరును నియమించే ముందుగా రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రితో సంప్రదించే సంప్రదాయం ఆరోగ్యకరమైనది. ఈ సత్సంప్రదాయాన్ని కొనసాగించాలి.

7. గవర్నర్ల విచక్షణాత్మక అధికారాలను ఉపయోగించే తీరుతెన్నులపై మార్గదర్శక సూత్రాలు రూపొందించాలి.

14.10 రాజమన్నారు కమిటీ

మద్రాసు హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి, నాల్గవ ఫైనాన్సు కమీషన్ అధ్యక్షుడు అయిన శ్రీ పి.వి.రాజమన్నారు నాయకత్వంలో తమిళనాడు ప్రభుత్వం నియమించిన త్రిసభ్య కమిటీ తన నివేదికను 1971 మే 27వ తేదీన తమిళనాడు ముఖ్యమంత్రికి సమర్పించింది. ఈ కమిటీలో మిగిలిన ఇద్దరు సభ్యులు డాక్టర్ ఎ.లక్ష్మణస్వామి మొదలియార్, మాజీ మద్రాసు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పి.చంద్రారెడ్డిగార్లు మన రాజ్యాంగం సమాఖ్య పరమైనదనేది నిస్సందేహమైన విషయమేనని అంగీకరిస్తూనే, 'అందులో అనేక నిబంధనలు సమాఖ్యాతత్వం మూల సూత్రాలకు ఏమాత్రం పొసగనివిగా ఉన్నాయి; అధికారాల కేటాయింపు విషయంలో, మొగ్గు కేంద్రం వైపు ఉండేలా చూసే బలమైన పక్షపాత బుద్ధివల్ల ఏకీయత (unitary) ధోరణులు తలెత్తాయి' అని కూడా రాజమన్నారు కమిటీ వాదించింది.

ఆ కమిటీ చేసిన కొన్ని ముఖ్య సూచనలు:

1. మొత్తం జాబితాలన్నింటినీ పునఃపంపకం చేయడానికి గాను ఒక అత్యున్నతాధికార సంఘం ఏర్పాటు చేయాలి.

2. శాసన నిర్మాణం, పన్నుల విషయంలో పరిశిష్ట (మిగతా) అధికారాలు రాష్ట్రాల శాసనసభలకే సంక్రమించాలి.

3. గుత్త సంస్థలపై (కంపెనీలపై) పన్నులను (corporate taxes), ఎగుమతి సుంకాలతో సహా కస్టమ్స్ డ్యూటీలను, స్థిరాస్తులపై, మూలధనంపై పన్నులను కేంద్రం, రాష్ట్రాలు కలిసి పంచుకోవాలి.

4. రాజ్యాంగబద్ధంగా ఏర్పడిన ఒక స్వతంత్ర సంఘం సూచనలపై ఆధారపడి మాత్రమే ప్రణాళికా, ప్రణాళికేతర వ్యయాలకు కేంద్ర సహాయం మంజూరు చేయాలి. అలాంటి సంఘం సూచనలకు కేంద్రం, రాష్ట్రాలూ ఉభయ వర్గాలు బద్ధులై ఉండాలి.

5. ఇప్పుడున్న ప్రణాళికా సంఘాన్ని రద్దుచేయాలి.

6. భవిష్యత్తులో ఎలాంటి నూతన అఖిల భారత సిబ్బందిని సృష్టించే నిబంధనైనా ఉండని విధంగా 312వ అధికరణాన్ని సవరించాలి.

7. జనాభాతో నిమిత్తం లేకుండా ప్రతి రాష్ట్రానికి రాజ్యసభలో సమాన ప్రాతినిధ్యం ఉండాలి.

8. రాష్ట్రం సమ్మతితో తప్ప మరే ఇతర విధంగానూ రాష్ట్ర భౌగోళిక సమగ్రత విషయంలో జోక్యం చేసుకోకూడదు.

9. 263 అధికరణం పేర్కొనే అంతర్ రాష్ట్రీయ మండలిని వెంటనే ఏర్పాటు చేయాలి. ఈ కమిటీ సూచనల్ని కేంద్ర ప్రభుత్వం తోసిపుచ్చింది.

14.11 రాష్ట్ర అసెంబ్లీలకు అయిదవ సాధారణ ఎన్నికలు: కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు

1971 మధ్యంతర ఎన్నికల్లో శ్రీమతి గాంధీ పార్టీ పార్లమెంటులో కుదురైన మెజారిటీ సాధించుకుంది. ఈ విజయం ఆమె పేరు ప్రతిష్ఠల్ని బాగా పెంపొందించింది. కనుక 1972లో అసెంబ్లీలకు ఎన్నికలు జరపడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వానికి అది చక్కని సమయంగా ఉంది. ఆంధ్రప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక, గుజరాత్, హిమాచల్‌ప్రదేశ్, బీహార్, హర్యానా, పంజాబ్, మధ్యప్రదేశ్, రాజస్థాన్, అస్సాం, పశ్చిమబెంగాల్, జమ్మూకాశ్మీర్, త్రిపురలలో కాంగ్రెసు పార్టీ మెజారిటీ స్థానాలు సంపాదించుకొన్నది. మరో ఐదు రాష్ట్రాలు - నాగాలాండ్, కేరళ, ఒరిస్సా, తమిళనాడు, ఉత్తరప్రదేశ్‌లలో ఎన్నికలు జరగలేదు.

ఈ కాలంలో వివిధ రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెసు పార్టీ లోపలే తీవ్రమైన ముఠాతత్వాలు ద్యోతకమయ్యాయి. ఇందువల్ల పార్టీ అధిష్ఠానవర్గం నిరంతరం జోక్యం చేసుకోవాల్సి రావడం, అందువల్ల రాష్ట్రాల రాజకీయాలపై ప్రభావం పడడం జరిగింది.

దేశ వ్యాప్తంగా కాంగ్రెసు పార్టీ ఆధిపత్యం నెలకొనడంతో రాష్ట్రాలపై తన బలమైన పట్టును మరింత విస్తరింపజేసుకోవడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వానికి మార్గం సుగమం అయింది. ఇది రాష్ట్రాల పూర్తి దాస్యానికి దారితీసింది.

ప్రతిపక్ష పార్టీల నాయకులు రాష్ట్రాలకు ఇతోధిక స్వయం ప్రతిపత్తి కావాలని డిమాండు చేశారు. రాష్ట్రాలకు అధికాధిక స్వయం ప్రతిపత్తి కావాలని తమిళనాడు నాయకులు పట్టువిడవకుండా ఆందోళన చేశారు.

1975లో విధించబడిన అత్యవసర పరిస్థితిలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలపై అదుపాజ్ఞలు మరింత హెచ్చాయి; కాలక్రమాన అవి ఇంచుమించు కేంద్రానికి పాలెగాళ్ళలాగా (vassals) మారిపోసాగాయి. 1976లో తమిళనాడు శాసన సభను రద్దుచేసి, 356వ అధికరణం ప్రకారం రాష్ట్రపతి పాలన విధించారు.

14.12 కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలు - జనతా ప్రభుత్వ కాలం

కేంద్రంలో జనతాపార్టీ అధికారంలోకి రావడం తిరిగి కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను కలవరపర్చింది.

తమ రాష్ట్రాల్లో శాసనసభలను రద్దు చేయవల్సిందిగా తమ తమ గవర్నర్లకు సలహా ఇవ్వవల్సిందని కోరుతూ పంజాబ్, హర్యానా, హిమాచల్‌ప్రదేశ్, ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్, పశ్చిమబెంగాల్, ఒరిస్సా, మధ్యప్రదేశ్, రాజస్థాన్ ముఖ్యమంత్రులకు కేంద్ర ప్రభుత్వం లేఖలు పంపింది. రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వాలు రాజ్యాంగ

BRAOU

ప్రకారం కొనసాగుతున్నాయో లేదో పర్యవేక్షించి, అలా కొనసాగేట్లు నిశ్చయం చేయవల్సిన విధిని కేంద్ర ప్రభుత్వానికి నిర్దేశించే 355వ అధికరణాన్ని ఈ సందర్భంగా ఉల్లేఖించారు. రాష్ట్ర అసెంబ్లీ విశ్వాసం ఉన్నంత మాత్రాన చాలదని, ప్రజల విశ్వాసం ఉన్నంత వరకు మాత్రమే ఏ ప్రభుత్వమైనా అధికారంలో కొనసాగాలని వాదించారు.

ఆ లేఖల్లో చూపిన రెండవ కారణం - ఉత్తర భారతదేశంలోని పైతొమ్మిది రాష్ట్రాల్లో ప్రభుత్వాల సాధారణ కార్యకలాపాలు పూర్తిగా స్తంభించిపోయాయని.

మూడవ వాదమేమంటే ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్‌లు మినహా మిగతా అన్ని రాష్ట్రాలు వాటి చట్టబద్ధమైన ఐదు సంవత్సరాల గడువును పూర్తిచేసుకున్నాయని, '42వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా వాటి గడువు విస్తరింపజేయబడినందువల్ల' అని ఇప్పుడు అరువు తెచ్చుకున్న గడువులో పనిచేస్తున్నాయని.

కేంద్ర ప్రభుత్వ లేఖను శిరసావహించడానికి ఆ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నిరాకరించాయి. అయినా కేంద్రం జోక్యం చేసుకోవచ్చనే భయంతో, కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆ విధంగా జోక్యం చేసుకోకుండా ఆంక్షలు జారీచేయాలంటూ అవి సుప్రీంకోర్టుకు విజ్ఞప్తి చేస్తున్నాయి. అయితే సుప్రీంకోర్టు రాష్ట్రాల విజ్ఞప్తిని త్రోసి రాజన్నది. ఈ తీర్పు కేంద్ర ప్రభుత్వ పరమాధికారాన్ని (FederalParamountcy) ధ్రువపరిచింది.

14.13 శాసనసభల రద్దు

ఆపై రాజ్యాంగంలోని 356వ అధికరణం ప్రకారం అప్పటి తాత్కాలిక రాష్ట్రపతి బి.డి.జత్తి ఆ తొమ్మిది రాష్ట్ర శాసనసభలను రద్దుచేసి, అక్కడ రాష్ట్రపతి పాలన ప్రవేశపెట్టారు.

జనతా ప్రభుత్వం తీసుకున్న ఈ చర్య భారతదేశ 'ప్రజాస్వామిక, సమాఖ్యాయుత నిర్మాణానికి ఒక పెద్ద దెబ్బ' అని కాంగ్రెసు పార్టీ పేర్కొన్నది.

తదనంతరం జరిగిన ఎన్నికల్లో పైపది రాష్ట్రాలలోంచి ఏడు రాష్ట్రాల్లోను, రెండు కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాల్లోంచి ఒక కేంద్ర పాలిత ప్రాంతంలోనూ జనతా పార్టీ మూడింట రెండు వంతులకు పైగా మెజారిటీని సాధించుకున్నది. గమనార్హమైన విషయమేమిటంటే మరో రెండు సంవత్సరాల తర్వాత 1980 ఎన్నికల్లో 'అదృష్టాలు, పాత్రలు తల్లకిందులయ్యాయి. అవే తొమ్మిది రాష్ట్రాల్లో కాంగ్రెసు (ఐ) పార్టీ బ్రహ్మాండమైన మెజారిటీని సాధించుకుంది. కాగా జనతా పార్టీ బాగా దెబ్బతిని, ఛిన్నురాలైంది. దానితో కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆదేశ సిద్ధాంతాన్ని అంతకు మునుపు అదే సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించిన వారిపై విజయానందంతో ఝుళిపించారు. దానితో వాదులు ప్రతి వాదులయ్యారు; 356వ అధికరణం ప్రకారం కేంద్ర జోక్యం విషయంలో ఒక రాజకీయ పరిష్కారాన్ని లేక సర్వసమ్మతిని రూపొందించాల్సిన అవసరం గురించి నొక్కి చెప్పసాగారు.' (హాక్కీ)

14.14 కేంద్ర ప్రభుత్వం - పశ్చిమ బెంగాల్

1977 డిసెంబర్ నెలలో పశ్చిమ బెంగాల్ మంత్రివర్గం సమావేశమై కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల గురించి ఒక వినతిపత్రం రూపొందించింది.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పటి నుండీ కూడా రాష్ట్రాల అధికారాలపై కేంద్రం ఎలా అతిక్రమణలు జరుపుతూ వచ్చిందో ఆ మెమొరాండం ఎత్తిచూపించింది.

ఈ కింది ముఖ్య విషయాల్ని వెలుగులోకి తెచ్చారు.

1. రాజ్యాంగంలోని రాష్ట్రాల జాబితాను ఒక ప్రహసనంగా మార్చివేసే ప్రయత్నం చేశారు.

2. ఈ కాలమంతటా కేంద్ర ప్రభుత్వ పంజాబు రాష్ట్రాల రంగంలోకి మరింతగా చొచ్చుకుపోయాయి. సాధారణంగా రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన శాంతి భద్రతల విషయంలో కూడా కేంద్ర రిజర్వు పోలీసు దళాలు, సరిహద్దు భద్రతా దళాలు, పారిశ్రామిక భద్రతా దళాలు మొదలైన వాటిని ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా కేంద్రం జోక్యం చేసుకోసాగింది. అత్యవసర పరిస్థితి వల్ల కేంద్ర అధికారాలు విపరీతంగా పెరిగిపోయాయి.

3. మేము తప్పకుండా బలమైన రాష్ట్రాలను కోరుకుంటాము. కాని కేంద్రం బలహీనంగా ఉండాలనే కోరిక కూడా మాకెంత మాత్రం లేదు. కేంద్రం, రాష్ట్రాల అధికార రంగాలను స్పష్టంగా గిరిగీసుకుంటే, అప్పుడు బలమైన రాష్ట్రాల భావన, బలమైన కేంద్రం భావనలు పరస్పర విరుద్ధాలుగా ఉండవల్సిన అవసరం లేదు కూడా. భారత రిపబ్లిక్‌ను వర్ణించేటప్పుడు 'సమాఖ్య' అనే పదం చేర్చేటట్లు రాజ్యాంగం ఉపక్రమణికను సవరించాలి. అదే విధంగా రాజ్యాంగంలో అన్ని చోట్ల 'ఐక్యసంఘం' (union) అనేందుకు బదులు 'సమాఖ్య' అని మార్చి రాయాలి అని ఆ పత్రంలో పేర్కొన్నారు.

4. రాష్ట్రాల స్వయం ప్రతిపత్తిని కాపాడడానికిగాను సమాఖ్య పరిశిష్ట (మిగతా) అధికారాలు రాష్ట్రాలకే సంక్రమించాలి గాని కేంద్రానికి కాదు. జాతీయ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా రాష్ట్ర జాబితాలోని ఏ అంశంపైనైనా శాసనాలు చేసే అధికారాన్ని పార్లమెంటుకు ప్రసాదించే 249 అధికరణాన్ని తొలగించాలి.

5. సమన్వయ సాధన మాత్రమే కేంద్రం పాత్రగా ఉండాలి.

6. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని లేక రాష్ట్ర శాసనసభను లేక రెంటినీ రద్దుచేసే అధికారం రాష్ట్రపతిచే 356 357 అధికరణాలను రాజ్యాంగం నుండి తొలగించాలి.

7. రాష్ట్రాలలో నియమించబడినా, కేంద్ర ప్రభుత్వం పర్యవేక్షణ, గ్రామ శిక్షణాత్మక అదుపాజ్ఞల కింద ఉండే అధికారులను సరఫరా చేసే ఐ.ఏ.ఎస్. ఐ.పి.ఎస్. మొదలైన అఖిల భారత సర్వీసుల్ని రద్దుచేయాలి.

8. అన్ని వనరుల నుండి కేంద్ర ప్రభుత్వం వసూలుచేసే మొత్తం ఆదాయంలో 75 శాతం మొత్తాన్ని ఫైనాన్సు కమీషన్ ద్వారా వివిధ రాష్ట్రాలకు కేటాయించే విధంగా ఫైనాన్సు కమిషన్‌కు, ఆదాయాల పంపిణీకి సంబంధించిన రాజ్యాంగ అధికరణాల్ని సవరించాలి.

9. రాజకీయపరమైన ఉచ్ఛ స్వరాలు ఏమున్నప్పటికీ, ఉమ్మడి జాబితా, పన్ను విధింపు అధికారాలు, పారిశ్రామిక, ఆర్థికాభివృద్ధి మొదలైన అంశాలకు సంబంధించి మితిమీరిన కేంద్రీకరణకు దారితీసే రాజ్యాంగ నిబంధనలను ఎత్తిచూపడం ద్వారా ఈ పత్రం ఒక అద్భుత కర్తవ్యం నెరవేర్చిందని చెప్పవచ్చు.

14.15 ఇటీవలి ధోరణులు

1983 ఎన్నికల్లో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలుగుదేశం, కర్నాటకలో క్రాంతిరంగ - జనతా సంఘటనలు సాధించిన విజయాలు వాటి ప్రాంతీయ ఓటర్ల పునాదిని వెల్లడి చేస్తున్నాయి. అంతేగాక భారతదేశ సమగ్రతా చట్రంలోపల రాష్ట్రాలకు మరింత హెచ్చు స్వయంప్రతిపత్తి ఉండాలనే సమస్యను కూడా ఈ పార్టీలా విజయం ముందుకు తెస్తున్నది. కేంద్రంతో సంబంధాల విషయంలో ఆ ప్రభుత్వాలు మరింత ఆత్మవిశ్వాసంతో వ్యవహరించడం తప్పనిసరి, రాజకీయ వ్యవస్థ మరిన్ని ప్రాంతీయ డిమాండ్లను ఎదుర్కొనక తప్పని ఒక కొత్త రాజకీయ వాతావరణం అవతరించింది.

భారత సమాఖ్యా చట్రంలో అవసరమైన మార్పుల కోసం కృషి చేసేందుకు కాంగ్రెసేతర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఉమ్మడి వేదికను ఒక దాన్ని ఏర్పాటు చేయడానికి ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్ణాటక ప్రభుత్వాలు చొరవ తీసుకున్నాయి. 1983 మార్చిలో దక్షిణాదికి చెందిన తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్, పుదుచ్చేరి, కర్ణాటక రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రులు బెంగుళూరులో సమావేశమై, తమ ఉమ్మడి సమస్యలను చర్చించుకోవడానికి, కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల్లో తీవ్రమైన మార్పులు కోరడానికి పైవేదికను ఏర్పాటు చేసుకున్నారు.

రాష్ట్రాలకు, కేంద్రానికి నడుమ ఒక సహకారయుత సమాఖ్యా భావనను పెంపొందించడానికి ఉద్దేశించినదే దక్షిణాది రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రుల ఏకాంత సమావేశం. బలమైన రాష్ట్రాలు ఎంత అవసరమో బలమైన కేంద్రమూ అంతే అవసరమని వారన్నారు. రాష్ట్రాలకు తగుప్రాతినిధ్యంతో, గత ముప్పై ఐదేళ్లుగా లభించిన అనుభవాల వెలుగులో కేంద్రానికి, రాష్ట్రానికి నడుమ విత్తపర సంబంధాలను సమీక్షించేందుకు తగిన రాజ్యాంగబద్ధ అధికారాలతో ఒక విత్త సంఘం (FiscalCommission) ఏర్పరచాలని వారు కోరారు.

కేంద్రానికి, రాష్ట్రాలకు మధ్య వనరుల పంపిణీ మరింత న్యాయంగా జరిగేట్లు చూడడానికి ఈ కమిషన్ రాజ్యాంగ సవరణలను, నూతన శాసనాలను సూచించాలని వారు నొక్కి చెప్పారు.

256 257 అధికరణల్లో పేర్కొన్న పరిపాలనా సంబంధాలను పునఃపరిశీలించాలని, రాజ్యాంగానికి చేర్చిన ఏడవ షెడ్యూలును తిరిగి రాయాలని కూడా ఆ సమావేశంలో వారు కోరారు. రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందవల్సిన అవసరం లేకుండా, రాష్ట్రాల జాబితాలోను, ఉమ్మడి జాబితాలోను (ఈ జాబితాలోని అంశాలపై మొదటగా రాష్ట్రాలే శాసనాలు చేస్తున్నప్పుడు) ఉన్న అంశాలపై శాసనాలు చేసే అధికారం రాష్ట్ర శాసనసభలకు ఉండాలని వారు కోరారు.

14.16 సర్కారియా కమిషన్

బెంగుళూరులో జరిగిన దక్షిణాది రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రుల సమావేశం ప్రభావంవల్ల కేంద్ర ప్రభుత్వం అనతికాలంలోనే కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల సమీక్షకు సర్కారియా కమిషన్‌ను నియమించింది. సర్కారియా కమిషన్ పని చేస్తున్నప్పటికీ కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వాలు మరింత బిగ్గరగా గొంతెత్తడం, ప్రత్యేకించి విత్తవిషయాలకు సంబంధించిన డిమాండ్ల విషయంలో కేంద్రం పట్ల మరింత వైరం ప్రదర్శించడం జరుగుతున్నది.

తమ రాష్ట్రాల వాదల్ని చక్కగా రూపొందించి, ముందుకు తేవడానికి కాంగ్రెసేతర ముఖ్యమంత్రులు, నాయకులకు బెంగుళూరు ఏకాంత సమావేశం ఒక వేదికశక్తి నిచ్చింది. ఆ తర్వాత విజయవాడలో జరిగిన ప్రతిపక్ష నాయకుల సమావేశంలో కేంద్రానికి వ్యతిరేకంగా ఒక ఉమ్మడి సంఘటన ఏర్పాటు చేయవల్సిన అవసరం గురించి నొక్కి చెప్పారు.

14.17 ముగింపు

భారతదేశంలాంటి వర్ధమాన సమాఖ్యా రాజ్యానికి సంబంధించి ప్రాంతీయ పార్టీల అవతరణ, ఇతర ప్రాంతీయ శక్తుల సంఘటనలు ఏమంత శుభశకునాలు కావు. ఒక బలమైన కేంద్రం నేటి అవసరం. దేశం ముక్కలు చెక్కలు కావడాన్ని నిరోధించడానికైనా ఇది ఎంతైనా అవసరం. ఈరోజు తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్, జమ్మూ-కాశ్మీర్ రాష్ట్రాలలో ప్రాంతీయ పార్టీలు రాజ్యమేలుతున్నాయి. కాగా త్రిపుర, పశ్చిమబెంగాల్, కర్ణాటకలలో కూడా ప్రాంతీయ స్వయం ప్రతిపత్తిని కోరే ప్రతిపక్షాలు అధికారంలో ఉన్నాయి.

అకాలీదళ్ డిమాండ్లు, అస్సాంలోని విషాదకర పరిస్థితులు దేశ సమగ్రతకు ముప్పు తెస్తున్నాయి. ఈ ఇందిరా కాంగ్రెసేతర జాతీయ పార్టీలు కూడా ఈ ప్రమాదకర శక్తులకు మద్దతు నిస్తున్నాయి. ఈ పరిణామాలు మన సమాఖ్యా రాజ్యం విచ్ఛిత్తికి దారితీయవచ్చు. ఈ సందర్భంగా ఒక బలమైన కేంద్రం మాత్రమే ఒక బలమైన, కుదురైన సమాఖ్యా రాజ్యాన్ని సమర్పించగలదు.

BRAOU

14.18 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ఏక పార్టీ ప్రభుత్వ కాలమనే 1950-67 సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను గురించి పరిశీలించండి.
2. కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలపై ఏక పార్టీ వ్యవస్థ విచ్ఛిత్తి ప్రభావాన్ని గురించి చర్చించండి.
3. 1967-1977 కాలంలోని ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశను గురించి వివరించండి.
4. కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలపై రాజమన్నారు కమిటీ నివేదికలోని సూచనలను పరిశీలించండి.

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. మద్రాను రాష్ట్రంలో స్వయం ప్రతిపత్తి కోసం డి.ఎమ్.కె చేసిన డిమాండు గురించి చర్చించండి.
2. 1967-1972 కాలంలోని ఐక్య సంఘటన రాజకీయాల దశలో కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను గురించి పరిశీలించండి.
3. పరిపాలనా సంబంధ కమిషన్ నివేదికలో చేసిన ముఖ్య సూచనలేవి?
4. జనతా ప్రభుత్వ పాలనలో కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాలను గురించి చర్చించండి.

ప్రొ॥ ఎఫ్.డి.వకీల్

B R A O U

ఖండిక — III

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 15 న్యాయశాఖ నిర్మాణం

భాగం 16 న్యాయ సమీక్షాధికారాలు

భాగం 17 రాజ్యాంగ సవరణలు

BRAOU

భాగం - 15 : న్యాయశాఖ, నిర్మాణం

విషయ క్రమం

15.0 ఉద్దేశం

15.1 పరిచయం

15.2 న్యాయశాఖ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి

15.3 సుప్రీంకోర్టు -

15.3.1 న్యాయమూర్తుల నియామకం, అర్హతలు, పదవీ కాలం.

15.3.2 న్యాయమూర్తుల విశేషాధికారాలు

15.3.3. సుప్రీంకోర్టు పనిచేసే పద్ధతి

15.4 సుప్రీంకోర్టు అధికారాలు

15.5 నమూనా ప్రశ్నలు

15.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవడంవల్ల మీరు

- న్యాయశాఖ ప్రాముఖ్యం
- న్యాయశాఖ ప్రతిపత్తి
- సుప్రీంకోర్టు అధికారాలను గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

15.1 పరిచయం

ప్రాథమిక హక్కుల విషయంలో ఎటువంటి ఆదర్శ భావాలను చూపించారో అటువంటి ఆదర్శాలను రాజ్యాంగ పరిషత్ సభ్యులు న్యాయశాఖ నిర్మాణంలో జొప్పించారు. హక్కులను కాపాడడంలో న్యాయశాఖ పాత్రను గుర్తించినందువల్ల హక్కుల కిచ్చిన ప్రాముఖ్యాన్ని న్యాయశాఖకు కూడా కల్పించారు. వలస పాలనలో నిరాకరించిన సమాన హోదా, చట్టం అధిక్యత స్వతంత్ర భారత దేశంలో పౌరులకు కల్పించటానికి న్యాయశాఖ ఏర్పాటైంది.

భారత రాజ్యాంగాన్ని భారతీయులకోసం అన్వయించి, విశ్లేషించి, వ్యాఖ్యానించే బాధ్యత న్యాయశాఖకు ఉండటంవల్ల న్యాయశాఖను ఆదర్శవంతంగా రూపొందించాలని రాజ్యాంగ పరిషత్ అభిప్రాయపడింది.

15.2 న్యాయశాఖ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి

రాజ్యాంగ పరిషత్ రెండు అంశాలకు ప్రాముఖ్యం ఇచ్చింది. మొదటిది, స్వతంత్ర న్యాయశాఖ ఏర్పాటుకు కావలసిన రాజ్యాంగ పరిస్థితులను కల్పించటం; రెండు న్యాయశాఖకు అధికారాలు, విధులు, న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని కల్పించటం. న్యాయశాఖ దీపం ప్రకాశవంతంగా వెలగాలంటే న్యాయశాఖ అన్ని ఒత్తిడులకు, ప్రలోభాలకు, జోక్యాలకు అతీతంగా నిర్మితమవ్వాలి. రాజ్యాంగ నిబంధనల పరిమితి లోపల న్యాయశాఖకు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించటానికి, న్యాయవ్యవస్థను బలపరచటానికి రాజ్యాంగ పరిషత్ ప్రయత్నించింది.

B R A O U

సమాఖ్య వ్యవస్థలో స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి కలిగిన న్యాయశాఖ అవసరం ఎంతైనా ఉంది. రాజ్యాంగాన్ని వివరించి, అన్వయించే వ్యాఖ్యానించేది న్యాయశాఖ. పౌరుల హక్కులను కాపాడేది న్యాయశాఖ. కేంద్ర రాష్ట్రాల మధ్య ఉత్పన్నమయ్యే వివాదాలను పరిష్కరించి, కేంద్రంకానీ, రాష్ట్రాలు కానీ రాజ్యాంగం విధించిన పరిమితులకు లోబడి తమ అధికారాలను చెలాయించేటట్లు, అఖరికి ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణకు ఆధారం స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి కలిగిన న్యాయశాఖ. కార్యనిర్వాహకశాఖ, శాసన సభలు తమ అధికార పరిమితులను అతిక్రమించకుండా చూచే బాధ్యత కూడా న్యాయశాఖదే. అందువల్లనే న్యాయశాఖకు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తితో పాటు న్యాయసమీక్షాధికారంను కల్పించడం సమాఖ్య వ్యవస్థలో అవసరమవుతున్నది.

భారత రాజ్యాంగం రెండు స్థాయిలలో న్యాయస్థానాలను ఏర్పాటు చేయలేదు. సుప్రీంకోర్టును ఉన్నత స్థాయిగా దేశం మొత్తానికి ఒకటే ఏకీకృత, సమగ్ర న్యాయవ్యవస్థను ఏర్పాటుచేసింది. కేంద్ర రాష్ట్ర చట్టాలను ఈ న్యాయస్థానాలు (అమలు) పరిశీలిస్తాయి. వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకొని తీర్పులనిస్తాయి. సుప్రీంకోర్టు విచారణ పరిధికిందకు యావత్ దేశం వస్తుంది. కేంద్ర పార్లమెంట్, రాష్ట్ర శాసనసభలు ఆమోదించిన చట్టాల రాజ్యాంగ బద్ధతను పరిశీలిస్తుంది. రాష్ట్ర స్థాయిలో పనిచేసే హైకోర్టు కూడా శాసనసభ, కార్యనిర్వాహక చర్యల రాజ్యాంగ బద్ధతను పరిశీలించే అధికారం ఉంది. సుప్రీంకోర్టు, రాష్ట్ర హైకోర్టులకు 'రిట్'లను జారీ చేసే అధికారం ఉంది.

సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. పార్లమెంట్ అభియోగ తీర్మానాన్ని వారికి వ్యతిరేకంగా ఆమోదించినప్పుడు రాష్ట్రపతి సదరు న్యాయమూర్తులను పదవినుంచి తొలగిస్తారు.

సుప్రీంకోర్టు నిర్ణయాలు యావత్ భారతదేశానికి వర్తిస్తాయి. అన్ని న్యాయస్థానాలు ఈ తీర్పులను పాటించాలి. అదే విధంగా హైకోర్టు నిర్ణయాలను కూడా ఇతర న్యాయస్థానాలలో అనుపూర్వికాలుగా అంగీకరిస్తారు. హైకోర్టులు కింది న్యాయస్థానాలపై అజమాయిషీ చేస్తాయి. కింది న్యాయస్థానాలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ద్వారా ఏర్పడినప్పటికీ కేంద్ర చట్టాలు, చర్యలపై వచ్చిన వివాదాలను పరిశీలించటంలో వాటికి మినహాయింపు నివ్వలేదు. అదే విధంగా ఏ న్యాయస్థానం తీర్పుపైనైనా తాత్కాలిక నిలుపుదల ఉత్తరువు దానిని పరిశీలించి, తిరిగి విచారణ చేసే అధికారం సుప్రీంకోర్టుకు ఉంది.

ఉన్నత న్యాయవ్యవస్థ నిర్మాణం హైకోర్టులతో సహా కేంద్ర ప్రభుత్వ పరిధి కిందకు వస్తుంది. పార్లమెంటు హైకోర్టు అధికార పరిధిని పెంచవచ్చు. న్యాయమూర్తుల పదవీ విరమణ వయస్సును పెంచే అధికారం ఒక్క పార్లమెంట్‌కే ఉంది. వీటిని బట్టి మనం గ్రహించవలసినదేమిటంటే భారత రాజ్యాంగం సమాఖ్య వ్యవస్థను రూపొందించినప్పటికీ న్యాయవ్యవస్థ నిర్మాణంలో ఏకీకృత పద్ధతిని అనుసరించింది.

BRAOU

15.3 సుప్రీంకోర్టు

భారతదేశం సమాఖ్య వ్యవస్థను అనుసరించటం వల్ల, పౌరులకు ప్రాథమిక హక్కులను కల్పించటం వల్ల స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి కలిగిన న్యాయశాఖను ఏర్పాటు చేయటం అవసరమైంది. తత్ఫలితంగా రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించటానికి, రాజ్యాంగ పరిషత్ సుప్రీంకోర్టు ద్వారా న్యాయ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేసింది.

న్యాయవ్యవస్థలో అత్యున్నత స్థాయిలో సుప్రీంకోర్టు ఉంటుంది. 1950లో సుప్రీంకోర్టు ఏర్పాటైంది. అంతకు ముందు 1935 భారత ప్రభుత్వం చట్టం ఏర్పాటుచేసిన ఫెడరల్ ట్రిబ్యునల్ హోదాను పెంచటం ద్వారా సుప్రీంకోర్టు ఏర్పడింది. ఫెడరల్ ట్రిబ్యునల్‌ను రద్దుచేసి న్యాయశాఖతో బ్రిటిష్ ప్రీవీ కౌన్సిల్‌కు ఉన్న సంబంధాన్ని రద్దుచేసి, కొన్ని అదనపు అధికారాలను కల్పించి సుప్రీంకోర్టును ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది. ఈ విధంగా నేరసంబంధమైన వివాదాలు, కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల చట్టాల నుంచి ఉత్పన్నమయ్యే వివాదాలు, మొదలైన వాటిని విచారించే అధికారం సుప్రీంకోర్టుకు లభించింది. భారత ప్రభుత్వం పార్లమెంట్, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు కావాలనుకుంటే మరికొన్ని విధులను, అధికారాలను, విచారణ పరిధిని సుప్రీంకోర్టు కలిగించవచ్చు.

15.3.1 న్యాయమూర్తుల నియామకం, అర్హతలు, పదవీకాలం

భారత సుప్రీంకోర్టులో ఒక ప్రధాన న్యాయమూర్తి, 17 ఇతర న్యాయమూర్తులు ఉంటారు. వీరిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. న్యాయ మూర్తుల నియామకంలో రాష్ట్రపతి సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తిని సంప్రదిస్తారు. అలాగే అవసరమైతే ప్రధాన న్యాయమూర్తి అభ్యర్థనపై కొంతమంది తాత్కాలిక న్యాయమూర్తులను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. హైకోర్టులో పనిచేస్తున్న న్యాయమూర్తి లేదా సుప్రీంకోర్టులో పదవీ విరమణ వయస్సు దాటిన న్యాయమూర్తిని తాత్కాలిక న్యాయమూర్తిగా నియమిస్తారు.

న్యాయమూర్తి తన పదవికి రాజీనామా చెయ్యాలనుకొంటే తన రాజీనామా పత్రాన్ని రాష్ట్రపతికి పంపించాలి. రాష్ట్రపతి న్యాయమూర్తిని పదవి నుంచి తొలగించగలరు. అయితే రాష్ట్రపతి న్యాయమూర్తిని తనంతట తానే పదవినుంచి తొలగించలేరు. ఒక న్యాయమూర్తిపై పార్లమెంట్‌లోని ఉభయ సభలు మొత్తం సభ్యులలో 2/3 వంతు మెజారిటీతో దుష్ప్రవర్తన ఆధారంగా అభియోగ తీర్మానాన్ని ఆమోదిస్తే సదరు న్యాయమూర్తిని రాష్ట్రపతి పదవి నుంచి తొలగిస్తారు. దానికి సంబంధించిన విచారణ పద్ధతిని పార్లమెంట్ చట్టం ద్వారా నిర్ణయిస్తుంది. సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తిగా నియమించటానికి ఈ కింది అర్హతలు కలిగి ఉండాలి:

1. భారతీయ పౌరసత్వం
2. హైకోర్టులో కనీసం 5 సంవత్సరాలు న్యాయమూర్తిగా పనిచేసి ఉండాలి.
3. లేదా కనీసం 10 సంవత్సరాలు ఒక హైకోర్టులో న్యాయవాదిగా అనుభవం కలిగి ఉండాలి.
4. లేదా రాష్ట్రపతి అభిప్రాయంలో ఒక ప్రఖ్యాత న్యాయవేత్త అయి ఉండాలి.

సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తుల పదవీ విరమణ వయస్సు 65 సంవత్సరాలని రాజ్యాంగం చెబుతున్నది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- ఎలాంటి వారిని సుప్రీంకోర్టు న్యాయ మూర్తులుగా నియమిస్తారు?

15.3.2 న్యాయమూర్తుల వేతనాధికారాలు

న్యాయమూర్తుల వేతనాధికారాలు, ప్రత్యేక సదుపాయాలు, సేవా నిబంధనలు, జీతభత్యాలు పార్లమెంట్ చట్టం ద్వారా నిర్ణయిస్తుంది. అయితే పదవిలో ఉన్న న్యాయమూర్తులకు అసౌకర్యం కలిగించే విధంగా వారి సదుపాయాలను తగ్గించరాదు. సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తిగా పనిచేసిన వ్యక్తి పదవీ విరమణ తరువాత ఆ కోర్టులో న్యాయవాదిగా పనిచేయరాదు.

15.3.3 సుప్రీంకోర్టు పనిచేసే పద్ధతి

పార్లమెంట్ ఆమోదించే చట్టాలకు లోబడి రాష్ట్రపతి అనుమతితో సుప్రీంకోర్టు పనిచేయటానికి కావలసిన నియమ నిబంధనలను కాలానుగుణంగా ఏర్పరచుకొంటుంది. వివాదాలను విచారించటంలో ఏకసభ్య ఆసనమా, ఎంత మంది న్యాయమూర్తులు కనీస సంఖ్యలో ఒక ఆసనంగా ఏర్పడి విచారణకు వివాదాన్ని స్వీకరించాలి మొదలైన వాటికి సంబంధించిన నియమాలను గూర్చి నిర్ణయించుకొంటుంది. అయితే రాజ్యాంగ నిబంధనలకు సంబంధించిన లేదా కొంత న్యాయపరమైన అంశాలు కలిగిన వివాదాన్ని విచారించటం కోసం ఏర్పాటు అయ్యే ఆసనంలో కనీస న్యాయమూర్తుల సంఖ్య 5.

అన్ని తీర్పులు, అభిప్రాయాలు మెజారిటీ న్యాయమూర్తుల తీర్పుననుసరించి సుప్రీంకోర్టు ప్రకటిస్తుంది. మెజారిటీ నిర్ణయంతో ఏకీభవించని న్యాయమూర్తి తన అసమ్మతి నిర్ణయాన్ని లేదా తీర్పును ఇవ్వవచ్చు.

సుప్రీంకోర్టు పరిపాలన వ్యయాన్ని 'కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్' నుంచి భరిస్తారు. ఈ వ్యయం పార్లమెంట్ నిర్ణయానికి సంబంధం లేదు. రుసుము, ఇతర వ్యయాలు సుప్రీంకోర్టు కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి తీసుకొంటుంది.

BRAOU

15.4 సుప్రీంకోర్టు అధికారాలు

స్థూలంగా సుప్రీంకోర్టు అధికారాలను మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు.

1. సమాఖ్య న్యాయస్థానం

2. రాజ్యాంగ పరిరక్షణ కర్త

3. అప్పీలు కోర్టు

నిబంధన 131 ప్రకారం సుప్రీంకోర్టు ఫెడరల్ న్యాయస్థానంవలే పనిచేస్తుంది. కేంద్ర, రాష్ట్ర వివాదాలను, రాష్ట్రాల మధ్య ఉత్పన్నమయ్యే వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది.

అప్పీలు కోర్టుగా కింది కోర్టుల నుంచి (హైకోర్టు విచారణను) వచ్చే తీర్పులపై అప్పీళ్లను స్వీకరిస్తుంది. సుప్రీంకోర్టు అత్యున్నత అప్పీలు కోర్టు. అప్పీళ్లు రెండు రకాలుగా వస్తాయి. ఒకటి నేర నిరోధ సంబంధమైనవి; రెండు ఆస్తి, కుటుంబ వివాదాలకు సంబంధించినవి. సుప్రీంకోర్టు అప్పీలు విచారణ పరిధిని మళ్లీ మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు. (1) రాజ్యాంగం, సివిల్, క్రిమినల్ చట్టాల వ్యాఖ్యానానికి సంబంధించిన వివాదాలు; (2) రాజ్యాంగ వ్యాఖ్యానంతో సంబంధం లేని సివిల్ వివాదాలు; (3) ఉరిశిక్ష లేదా ఆజన్మ కారాగార శిక్షపడిన క్రిమినల్ వివాదాలు.

అప్పీల్ చేసుకోవటానికి సుప్రీంకోర్టు అనుమతి అవసరం. కొన్ని సందర్భాలలో హైకోర్టు సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవటానికి అనుమతినిస్తుంది. రాజ్యాంగం లేదా చట్టానికి సంబంధించిన వ్యాఖ్యానం అవసరమైన వివాదాన్ని సుప్రీంకోర్టు అప్పీలు మీద విచారణకు అనుమతించవచ్చు. అటువంటి సందర్భంలో హైకోర్టు అప్పీలుకు అనుమతి నిరాకరించిన వివాదాన్ని కూడా సుప్రీంకోర్టు విచారణకు స్వీకరించవచ్చు.

మిగతా వివాదాలలో రాష్ట్ర హైకోర్టు అనుమతి ఇచ్చినప్పుడే ఈ కింది సందర్భాలలో సుప్రీంకోర్టు అప్పీలు చేసుకోవచ్చు.

1. చట్టానికి సంబంధించిన ముఖ్యాంశాలపై వ్యాఖ్యానం అవసరమైనప్పుడు;

2. హైకోర్టు అభిప్రాయంలో ఫలానా వివాదంపై సుప్రీంకోర్టు నిర్ణయం అవసరమని భావించినప్పుడు;

క్రిమినల్ వివాదాలకు సంబంధించినంత వరకు భారతదేశానికి స్వతంత్రం రాకముందు హైకోర్టు తీర్పే ఉన్నతమైనదిగా, అప్పీలు లేనిదిగా పరిగణించబడింది. తరువాత స్వతంత్ర రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చిన తరువాత హైకోర్టు తీర్పుపై సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవటానికి అవకాశం కల్పించబడింది. ఈ కింది సందర్భాలలో క్రిమినల్ వివాదాలపై సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవచ్చు.

1. కింది కోర్టు నిర్ణయాన్ని అప్పీలుమీద హైకోర్టు మార్చివేసినప్పుడు కింది కోర్టు నిర్ణయానికి విరుద్ధంగా హైకోర్టు నిర్ణయాన్ని ఇచ్చినప్పుడు;

2. కింది కోర్టు విచారణ పరిధి నుంచి ఒక వాదాన్ని తొలగించి అందులో ముద్దాయికి ఉరిశిక్షను విధించినప్పుడు;

దీనిని బట్టి తెలిసేదేమిటంటే ఒక్క ఉరిశిక్ష విధించబడిన సందర్భాలలో హైకోర్టు తీర్పుపై సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవచ్చు.

మిగతా (ఉరిశిక్ష పడని) వివాదాలలో సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవటానికి హైకోర్టు అనుమతి అవసరం. అయితే అన్ని సందర్భాలలో హైకోర్టు సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోటానికి అనుమతి నివ్వదు. కొన్ని ముఖ్యమైన అంశాలు అప్పీలు చేసుకోవటానికి ఉన్నాయని భావించినప్పుడే హైకోర్టు అప్పీలు చేసుకోవటానికి అనుమతినిస్తుంది. ప్రజా వివాదం బాగా రేకెత్తించిన వివాదంలో, వాదికి సరైన న్యాయం జరగలేదని భావించినప్పుడు న్యాయానికి సంబంధించిన నియమాలు వాదంలో చర్చనీయాంశాలైనప్పుడే హైకోర్టు సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవటానికి అనుమతినిస్తుంది.

BRAOU

క్రిమినల్ వివాదంలో హైకోర్టు రాజ్యాంగపరమైన అంశాలు లేదా చట్టపరమైన వివరణ విషయం ఉందని ధృవీకరిస్తే సుప్రీంకోర్టుకు అప్పీలు చేసుకోవచ్చు. పైన వివరించిన మినహాయింపు సందర్భాలు తప్పితే సుప్రీంకోర్టుకు క్రిమినల్ వివాదంలో అప్పీలు చేసుకోవటానికి అవకాశంలేదు. అయితే పార్లమెంట్‌కు సుప్రీంకోర్టు క్రిమినల్ విచారణ పరిధిని పెంచే అధికారం ఉంది. అప్పుడు సుప్రీంకోర్టు అప్పీళ్ల పరిధి కూడా పెరుగుతుంది.

సుప్రీంకోర్టుకు హైకోర్టు లేదా అంతకంటే కింది న్యాయస్థానంలో తీసుకొన్న నిర్ణయాన్ని మార్చే అధికారం రాజ్యాంగం కల్పించింది. నిబంధన 131 ప్రకారం సుప్రీంకోర్టు ఏ కింది కోర్టు తీర్పుపైనైనా అప్పీలును స్వీకరించే అధికారం నిజంగా చాలా విస్తృతమైనది. ఒక్క మిలిటరీ కోర్టుల నిర్ణయాలను మినహాయించి ఏ కోర్టు నిర్ణయం పైనైనా సుప్రీంకోర్టు తన తీర్పును ప్రకటించవచ్చు. ఈ అధికారాన్ని ఏ శాసనమూ పరిమితం చేయలేదు; ఒక్క పార్లమెంట్ మాత్రమే అదీ కూడా రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా పరిమితం చేయగలదు.

అయితే సదరు విస్తృత అధికారాలను అవసరమైనప్పుడు మాత్రమే సుప్రీంకోర్టు చెలాయించవలసి ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో సుప్రీంకోర్టే తనపై తాను కొన్ని పరిమితులను విధించుకొంది. ఎటువంటి పరిస్థితులలో తన ఈ అధికారాలను చెలాయిస్తుందో వివరించింది. ఉదాహరణకు, సివిల్ వివాదాలలో చట్ట వివరణకు సంబంధించిన ముఖ్యాంశాలు వివాదాంశాలు అయినప్పుడే సుప్రీంకోర్టు ఆ వాదాన్ని విచారిస్తుంది. అలాగే కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాలలో వాదికి న్యాయం జరగలేదని కోర్టు దృఢంగా విశ్వసించినప్పుడు ఆ వివాదాన్ని విచారణకు స్వీకరిస్తుంది. ట్రిబ్యునల్ విషయంలో ట్రిబ్యునల్ అంగీకరిస్తేనే ఆ వివాదంపై అప్పీలును సుప్రీంకోర్టు స్వీకరిస్తుంది. ఇన్ని అధికారాలు ఉన్నప్పటికీ సుప్రీంకోర్టు అవసరమైనప్పుడే వీటిని ఉపయోగించిందని చెప్పటంలో ఎంతమాత్రం సందేహం అవసరం లేదు.

రాజ్యాంగాన్ని సంరక్షించవలసిన కర్తవ్యం అన్ని కర్తవ్యాలకంటే ముఖ్యమైనది. శాసనసభ చట్టాలు లేదా కార్యనిర్వాహక శాఖ చర్యలు రాజ్యాంగ నిబంధనలకు లేదా ఉద్దేశాలకు వ్యతిరేకంగా ఉంటే అవి చెల్లవు అని సుప్రీంకోర్టు కొట్టివెయ్యాలని రాజ్యాంగం ఎక్కడా చెప్పలేదు. అయితే రాజ్యాంగం ప్రభుత్వాంగాల కర్తవ్యాలు, విధులు, అధికారాలను చాలా స్పష్టంగా, నిర్దుష్టంగా నిర్వచించటం వల్ల ఏ చర్య అయినా ఇచ్చిన అధికారాలను మించి, లేదా పరిధిని దాటి ఉంటే అది చెల్లనేరదని తప్పకుండా ప్రకటించవచ్చు. అయితే ఈ నిర్ణయాన్ని ఎవరు తీసుకోవాలి? ఒక్క న్యాయస్థానాలు మినహాయించి? అందువల్ల ప్రభుత్వం, శాసనసభ రాజ్యాంగ పరిధులకు లోబడి పనిచేస్తున్నవా లేదా నిర్ణయించవలసిన బాధ్యత, అవి రాజ్యాంగ వ్యతిరేకంగా వ్యవహరించకుండా చూడవలసిన బాధ్యత న్యాయస్థానానికి మాత్రమే ఉంది.

ప్రాథమిక హక్కులు ఈ సందర్భంలో ప్రాముఖ్యం వహిస్తాయి. ఏ చట్టమైనా ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలిగే విధంగా ఉంటే ఆ చట్టాన్ని, లేదా అందులోని భంగం కలిగించే అంశాలను రాజ్యాంగ విరుద్ధమని సుప్రీంకోర్టు తీర్పివ్వవచ్చు. ఒక్క ప్రాథమిక హక్కుల సందర్భంలోనే పౌరుడు కింది న్యాయస్థానాలకు పోకుండా సరాసరి సుప్రీంకోర్టుకు అభ్యర్థన చేసుకోవచ్చు. ప్రాథమిక హక్కులను అమలు పరచటం, అవి పౌరులకు లభ్యం అయ్యేలా చూడటం సుప్రీంకోర్టు బాధ్యత. ఇటీవలి సంవత్సరంలో ప్రాథమిక హక్కుల విషయంలో సుప్రీంకోర్టు అభ్యర్థన చేసిన వ్యక్తి నిజంగా నష్టపడినవాడు కాకపోయినప్పటికీ వివాదాలను స్వీకరిస్తున్నది.

సుప్రీంకోర్టు సలహా, పరిధి కూడా ఉంది. ఇక చర్య విషయంలో రాష్ట్రపతికి దాని రాజ్యాంగ బద్ధత పట్ల అనుమానం వచ్చినట్లయితే సుప్రీంకోర్టు సలహా అడుగుతారు. ఆ చర్యను లేదా తీసుకునే చర్య పూర్వాపరాలను విచారించి సుప్రీంకోర్టు తీర్పు రూపంలో సలహానిస్తుంది. అయితే ఈ సలహాను రాజ్యాంగరీత్యా రాష్ట్రపతి పాటించవలసిన అవసరం లేదు.

సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించిన చట్టం అన్ని న్యాయస్థానాలకు వర్తిస్తుంది. సుప్రీంకోర్టు నిర్ణయాలను అన్ని కింది న్యాయస్థానాలూ పాటించాలి. సుప్రీంకోర్టు తాను క్రితం ఇచ్చిన నిర్ణయాలను మార్చుకోవచ్చు. అటువంటి వివాదమే మళ్లీ మరొకటి ఉత్పన్నమైనప్పుడు ఇంతకు ముందు ఇచ్చిన తీర్పే మళ్లీ ఇవ్వాలని లేదు.

BRAOU

పైన వివరించిన గురుతరమైన బాధ్యతలను సుప్రీంకోర్టు సమర్థవంతంగా, నిష్పక్షపాతంగా నిర్వహించాలంటే కోర్టుకు ఈ కింది నిబంధనల ద్వారా స్వేచ్ఛను, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించటం జరుగుతున్నది.

1. నియామకం, తొలగించే పద్ధతి.

2. న్యాయమూర్తులుగా నియామకానికి కావలసిన అర్హతలు.

3. న్యాయమూర్తులు పదవిలో ఉన్నప్పుడు వారికి నష్టం కలిగించే విధంగా సేవా నిబంధనలను మార్చకూడదు.

4. సుప్రీంకోర్టు పరిపాలన వ్యయాన్ని పార్లమెంట్ ఆమోదానికి అతీతంగా ఉంచాలి.

5. న్యాయమూర్తులు పదవీ విరమణ చేసిన తరువాత న్యాయవాద వృత్తిని చేపట్టటాన్ని నిషేధించటం.

6. కోర్టు ధిక్కరణను శిక్షించటం.

పైన ఉదహరించిన పరిస్థితులన్నీ ఉన్నప్పటికీ కొన్ని ఆచరణలు న్యాయశాఖ తన స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కోల్పోయేటట్లు ఉన్నాయి. అవి:

1. న్యాయమూర్తులను మొదట తాత్కాలికంగా నియమించి తరువాత వారి పదవిని ధృవీకరించటం.

2. వారి నియామకం పద్ధతి.

3. ప్రధాన న్యాయమూర్తిని నియమించటంతో 'సీనియారిటీ' సూత్రాన్ని ఉల్లంఘించటం.

4. హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను బదిలీ చేయటం.

5. పదవీ విరమణ తరువాత ఇతర ఉద్యోగాలలో నియమించటం.

ఇవి కొన్ని పద్ధతులు. వీటివల్ల న్యాయమూర్తులు తమ కర్తవ్యాలను చిత్తశుద్ధితో నిర్భయంగా నిర్వహించటానికి సాధ్యం కావటం లేదు.

15.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది ప్రశ్నలకు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. సమాఖ్యలో స్వతంత్ర న్యాయశాఖ ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించండి.
2. సుప్రీంకోర్టు అధికారాలను వర్ణించండి.
3. ప్రాథమిక హక్కులను పరిరక్షించటంలో సుప్రీంకోర్టు పాత్రను వివరించండి.

II. ఈ కింది ప్రశ్నలకు 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. సుప్రీంకోర్టు అప్పీలు విచారణ పరిధిని వివరించండి.
2. సుప్రీంకోర్టు
3. న్యాయమూర్తులను పదవి నుంచి తొలగించటానికి అనుసరించవలసిన ప్రక్రియను వర్ణించండి.

డాక్టర్. ఎం.రాంచందర్

BRAOU

భాగం - 16: న్యాయ సమీక్షాధికారం

విషయ క్రమం

16.0 ఉద్దేశం

16.1 పరిచయం

16.2 న్యాయ సమీక్షాధికారం అవతరణ

16.3 భారతదేశంలో న్యాయ సమీక్షాధికారం

16.4 ఇతర దేశాలలో న్యాయ సమీక్షాధికారం

16.5 న్యాయ సమీక్షాధికారం, నియమాలు

16.6 శాసనసభ, న్యాయ శాఖల మధ్య ఘర్షణ

16.7 42వ రాజ్యాంగ సవరణ - న్యాయశాఖ

16.8 43, 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలు - న్యాయశాఖ

16.9 నమూనా ప్రశ్నల

16.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- న్యాయసమీక్షాధికారం
- చట్టాన్ని వ్యాఖ్యానించటంలో సుప్రీంకోర్టు పాత్ర
- న్యాయ, శాసన వర్గాల మధ్య వివాదం
- న్యాయశాఖపై 42వ రాజ్యాంగ సవరణ ప్రభావాల గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

16.1 పరిచయం

చట్టం లేదా ఒక అధికారి చర్య రాజ్యాంగ నిబంధనలకు వ్యతిరేకంగా ఉంటే అటువంటి చర్యను లేదా చట్టాన్ని రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదిగా న్యాయశాఖ తీర్పునిచ్చే అధికారాన్ని న్యాయసమీక్షాధికారం అని నిర్వచించవచ్చు. ఏ చట్టమైనా రాజ్యాంగ విరుద్ధంగా ఉంటే, ఏ అధికారి చర్య అయినా చట్టవిరుద్ధంగా ఉంటే అది అమలులోకి రాకుండా నిరోధించి రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమైనదిగా కొట్టివేసే న్యాయశాఖ అధికారం న్యాయసమీక్షాధికారం అని చెప్పవచ్చు. ప్రధాన న్యాయమూర్తి మార్షల్ మాటలలో చట్టాన్ని నిర్వచించే అధికారం న్యాయశాఖకు ఉంది. అసలు చట్టం అంటే ఏమిటో చెప్పవలసిన గురుతరమైన బాధ్యత న్యాయశాఖది. రాజ్యాంగ చట్టాలని దృష్టిలో ఉంచుకొని శాసనసభ చట్టాలను పరిశీలించే అధికారం, అది రాజ్యాంగానికి విరుద్ధంగా ఉంటే వాటిని కొట్టివేసే అధికారం న్యాయస్థానాలకు ఉండాలి.

న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని అమెరికన్ సుప్రీంకోర్టు రూపొందించింది. అమెరికాలో సుప్రీంకోర్టు ప్రధానమైన కర్తవ్యం రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించడం. ఈ మహత్తరమైన, గురుతరమైన బాధ్యతలను నిర్వహించడంలో న్యాయస్థానం అవసరమైతే రాష్ట్ర శాసనసభా చట్టం లేదా కాంగ్రెస్ రూపొందించిన చట్టాన్ని రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదని ప్రకటించడంలో వెనకాడదు.

B R A O U

16.2 న్యాయసమీక్షాధికారం అవతరణ

న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని రూపొందించి మౌలిక సిద్ధాంతాన్ని క్లుప్తంగా ఈ కింది విధంగా చెప్పవచ్చు. రాజ్యాంగం మౌలిక చట్టం అది అత్యున్నతమైన చట్టం. దానిని మార్చటం కాంగ్రెస్, రాష్ట్ర శాసనసభలు ఒక ప్రత్యేక ప్రక్రియ ద్వారా మాత్రమే సాధ్యమవుతుంది. అందువల్ల రాజ్యాంగం చట్టం సాధారణ - శాసనసభా చట్టం - చట్టంకంటే అత్యున్నతమైనది. ప్రభుత్వ శాఖలన్నీ తమ అధికారాలను రాజ్యాంగ చట్టంనుంచే సంక్రమించుకొంటాయి. శాసన చట్టాలు, ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులపై వచ్చిన వివాదాలను రాజ్యాంగ చట్టాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని న్యాయమూర్తులు అవి రాజ్యాంగానికి అనుగుణంగా ఉన్నాయో లేదో నిర్ణయించాలి.

అయితే విచిత్రమేమిటంటే ఈ న్యాయ సమీక్షాధికారం గురించి రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా ప్రస్తావనలేదు. మాడిసన్ Vs మార్బరీ వివాదంలో ప్రధాన న్యాయమూర్తి మార్షల్ ఇచ్చిన తీర్పు న్యాయసమీక్షాధికారానికి మూలమైనది. ఈ వివాదంలోని యదార్థాలు చాలా సాధారణమైనవి. మార్బరీ అనే వ్యక్తిని కొలంబియా జిల్లాకి జస్టిస్ ఆఫ్ పీస్‌గా అధ్యక్షుడు ఆడమ్స్ 1801లో తన పదవీ విరమణ ముందు నియమించారు. ఆయన నియామక పత్రంపై సంతకం చేసి దానిని మర్బరీకి పంపటానికి అధ్యక్షుడు ఆదేశాలనిచ్చారు. అయితే దానిని పంపటంలో జాప్యం అవటం, ఈ లోపల జెఫర్‌సన్ అధ్యక్ష పదవిని స్వీకరించటం జరిగింది. నూతన కార్యదర్శి మాడిసన్ ఆ నియామక పత్రాన్ని మర్బరీకి పంపటానికి నిరాకరించారు. మర్బరీ తననియామక పత్రంకోసం కోర్టుకు అప్పీలు పెట్టుకొన్నారు. ఆయన కింది కోర్టులకు వెళ్లకుండా సరాసరి సుప్రీంకోర్టుకే తన విజ్ఞప్తి పత్రాన్ని సమర్పించారు. ఈ విధంగా 1781లో చట్టం ద్వారా సుప్రీంకోర్టుకు సంక్రమించిన ప్రారంభ అధికార పరిధి కిందకు ఈ వివాదం వచ్చింది.

సుప్రీంకోర్టు మర్బరీ అభ్యర్థనను అంగీకరించవచ్చు; లేదా తోసిపుచ్చవచ్చు. కోర్టు ఈ వివాదాన్ని పరిష్కరించటంలో మొదట తన అధికారాన్ని కోల్పోతుందన్నట్లు కనిపించింది. మర్బరీకి నియామక పత్రాన్ని పంపాలి అని న్యాయస్థానం ఆదేశించినట్లయితే మాడిసన్ అధ్యక్షుడైన జఫర్‌సన్ మద్దతుతో ఈ ఉత్తర్వును అమలుజరిపే అవకాశం ఉండదు. మర్బరీకి న్యాయం చేకూర్చకపోతే న్యాయస్థానం తనకు కార్యనిర్వాహక శాఖపై అదుపు లేదన్న విషయం స్పష్టమవుతుంది. ఎటువైపు తిరిగినా న్యాయస్థానం, ఫెడరలిస్టులు తమ అపజయాన్ని అంగీకరించవలసి వస్తుంది. ఇది జఫర్‌సన్ వర్గానికి, డెమొక్రటిక్ పార్టీకి ఒక ఘన విజయంగా భావించవలసి వస్తుంది.

అయితే ఒక అమోఘమైన పద్ధతిలో మార్షల్ ఈ సున్నితమైన వివాదాన్ని పరిష్కరించారు. జుడీషియల్ చట్టం (1789) మాడమస్ రిట్ అధికారాన్ని సుప్రీంకోర్టుకు ఇచ్చి రాజ్యాంగాన్ని న్యాయస్థానానికి ఇచ్చిన అధికారాన్ని మరింత విస్తృతం చేసింది; అందువల్ల ఈ చట్టం రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనది అని మార్షల్ తీర్పును ఇచ్చారు. అందువల్ల తీర్పు ద్వారా మర్బరీ Vs మాడిసన్ వివాదంలో ఎటువంటి నిర్ణయాన్ని ప్రకటించకుండా సుప్రీంకోర్టు వారిని వారికే వదిలి వేసింది. ఇటువంటి తీర్పును ఇవ్వడంలో న్యాయస్థానం ఉద్దేశం కార్యనిర్వాహక శాఖకు విరుద్ధంగా తీర్పును ఇచ్చి వారికి న్యాయం చేకూర్చటంలో న్యాయశాఖకు అధికారం లేదని చెప్పటం కాదు. కాంగ్రెస్ రూపొందించిన చట్టం రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనది అని చెప్పడం ద్వారా కాంగ్రెస్ చట్టాలకంటే రాజ్యాంగ చట్టాలు ఉన్నతమైనవి, వాటినే అమలు జరపాలని ప్రకటించడం అమెరికా ప్రధాన న్యాయమూర్తి మార్షల్ ఉద్దేశం.

16.3 భారతదేశంలో న్యాయసమీక్షాధికారం

రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ఇటువంటి అసాధారణాధికారం న్యాయస్థానానికి ప్రత్యేకంగా ఇవ్వకపోయినప్పటికీ మార్షల్‌తీర్పునుంచి న్యాయస్థానానికి న్యాయసమీక్షాధికారం ఉన్నదని భావించటానికి ఆధారం కనిపిస్తున్నది. మార్షల్ తన తీర్పుకు ఎటువంటి పూర్వాధారాలను చూపించక పోయినప్పటికీరాష్ట్రాల న్యాయశాఖలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చర్యలు, శాసనసభ చట్టాలను రాష్ట్ర రాజ్యాంగాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని అప్పటికే వాటిలో రాజ్యాంగ విరుద్ధమైన వాటిని కొట్టివేస్తూ వచ్చాయి. డెమొక్రాటిక్ పార్టీవారు కూడా ఈ సందర్భంలో ఎటువంటి నిరసనను ప్రదర్శించలేదు. 1803 నాటికే కాంగ్రెస్ చట్టాలు రాజ్యాంగపరంగా ఉన్నాయా లేదా నిర్ణయించే అధికారం

B R A O U

సుప్రీంకోర్టుకు ఉన్నట్లు భావించటం దృఢపడింది. ఆనాటి చారిత్రాత్మక నిర్ణయం అమెరికన్ సుప్రీంకోర్టు స్థాయిని, అధికారాన్ని సుస్థిరం చేసింది.

రాజ్యాంగ పరిషత్ అడ్‌హాక్ కమిటీ మొట్టమొదటి న్యాయశాఖకు ఈ అధికారం ఇవ్వాలని సూచించింది. సుప్రీంకోర్టుకు న్యాయ సమీక్షాధికారం ఉండటం సమాఖ్య వ్యవస్థలో అవసరము. అయితే ఈ అధికారం ఒక్క సుప్రీంకోర్టుకే ఉండాలని మాత్రం కమిటీ భావించ లేదు. కె.ఎమ్. మున్షీ అభిప్రాయంలో ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షణకు న్యాయసమీక్షాధికారం చాలా అవసరము. చట్టం యథావిధి ప్రక్రియ (Due process of law) కంటే న్యాయా సమీక్షాధికారం చాలా ఉపయోగపడుతుందని మున్షీ భావించారు.

రాజ్యాంగంలో ప్రాథమిక హక్కులను చేర్చటమే న్యాయ సమీక్షాధికారం అవసరాన్ని స్పష్టం చేస్తుంది. మరోమాటలో చెప్పాలంటే మన రాజ్యాంగవేత్తలు అమెరికాలో వలె పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయటానికి ఉద్దేశించారు. వారు బ్రిటిష్ రాజ్యాంగ సంప్రదాయమైన పార్లమెంట్ సార్వభౌమాధికార సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించలేదు. ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలుగుతున్నది అనే వాదంతో సుప్రీంకోర్టు అనేక సందర్భాలలో ప్రభుత్వ చర్యలను, పాలక నిర్ణయాలను కొట్టివేసింది.

భారతదేశంలో న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని అమెరికాలో సుప్రీంకోర్టు అధిక్యతతో సమానంగా పోల్చటానికి వీలులేదు. న్యాయసమీక్షాధి కారానికి, పార్లమెంటరీ అధిక్యతకు మధ్య సమతౌల్యాన్ని స్థాపించటంలో భారత రాజ్యాంగం విజయాన్ని సాధించింది.

అమెరికా సుప్రీంకోర్టు శాసనసభ చట్టాలు రాజ్యాంగ పరిధిని అతిక్రమించినవనే కాకుండ సాధారణ న్యాయనియమాలను వ్యతిరేకించినవన్న కారణంచేత కూడా కొట్టివేయగలిగే అధికారాన్ని కలిగిఉంది. భారత సుప్రీంకోర్టుకు పార్లమెంట్ ఆమోదించిన చట్టాలను రాజ్యాంగ నిబంధనలన్న, రాజ్యాంగం అమలులో ఉన్నంతకాలం దానిని వ్యాఖ్యానించే చిట్టచివరి అధికారం ఒక్క సుప్రీంకోర్టుకే ఉంది.

16.4 ఇతర దేశాలలో న్యాయసమీక్షాధికారం

సమాఖ్య వ్యవస్థలో రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించటానికి, ప్రభుత్వాలను అదుపులోఉంచటానికే న్యాయశాఖను న్యాయసమీక్షాధికారం ఉండటం సహజమే. అమెరికా రాజ్యాంగంలో సుప్రీంకోర్టుకు సదరు అధికారం ఉండటం మనం గమనించాము. అయితే అన్ని సమాఖ్య రాజ్యాలలో న్యాయస్థానానికి న్యాయసమీక్షాధికారం లభించదు. సోవియట్ రాజ్యాంగం సుప్రీంకోర్టుకు ఈ అధికారాన్ని కల్పించలేదు. సుప్రీం సోవియట్ ఆమోదించిన చట్టాన్ని రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమైనదని తీర్పిచ్చే అధికారం సుప్రీంకోర్టుకు సోవియట్ యూనియన్‌లో లేదు. అక్కడ న్యాయశాఖ ప్రభుత్వంలో ఒక విభాగంగా తక్కువ హోదాలో పనిచేస్తున్నది.

స్విస్ రాజ్యాంగం కింద ఫెడరల్ ట్రిబ్యునల్ ఫెడరల్ అసెంబ్లీ చట్టాలను రాజ్యాంగ విరుద్ధమని ప్రకటించలేదు. అయితే న్యాయస్థానం రాష్ట్ర చట్టాలను అవి రాజ్యాంగ నిబంధనలకు అనుగుణంగా లేకపోతే రాజ్యాంగ విరుద్ధమని ప్రకటించవచ్చు. అదే విధంగా అమెరికాలోవలె ఫెడరల్ ట్రిబ్యునల్‌కు రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించే అధికారం, దానిని సంరక్షించే బాధ్యత లేవు. అందువల్ల ఫెడరల్ ట్రిబ్యునల్ న్యాయసమీక్షాధి కారం పాక్షికంగానే ఉందని చెప్పవచ్చు.

బ్రిటిష్ న్యాయశాఖకు పార్లమెంట్ ఆమోదించిన చట్టాలు న్యాయ విరుద్ధమైనవి, రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమైనవి అని నిర్ణయించే అధికారం లేదు. బ్రిటన్‌లో పార్లమెంట్‌కు మాత్రమే అత్యున్నతాధికారం ఉంది.

16.5 న్యాయసమీక్షాధికారం నియమాలు

అమెరికా భారతదేశాలలో న్యాయశాఖ చెలాయించే న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని పరిశీలించిన తరువాత ఈ అధికారానికి సంబంధించిన కొన్ని నియమాలను సూత్రీకరించటానికి అవకాశం ఏర్పడింది.

ప్రాథమిక హక్కుల అమలు లేదా పరిరక్షణకు సంబంధించిన వివాదం లేదా న్యాయం జరగని వ్యాజ్యం ఏదో ఒకటి వివాదాస్పదంగా ఉండాలి, అంతేకాక ఒక ఖచ్చితమైన వివాదం లోనే న్యాయశాఖ తీర్పునిస్తుంది.

BRAOU

నలువా పరిధి కిందకు వచ్చే వివాదంపై నిర్ణయించటంలో న్యాయశాఖ న్యాయ సమీక్షాధికారాన్ని వినియోగించదు. ఏదైన ఒక చట్టం, లేదా చర్య వల్ల పౌరునికి నష్టం కలిగినప్పుడు ఆ చట్టాన్ని పరిశీలించటంలో న్యాయశాఖ తన నిర్ణయాధికారాన్ని ఉపయోగిస్తుంది. న్యాయస్థానాలు న్యాయపరమైన విషయాలకే పరిమితమవుతాయి. అన్ని చట్టాలు సరైనవేనని భావిస్తాయి. చట్ట నిర్మాతలకు రాజకీయ దురుద్దేశాలను ఆపాదించవు. న్యాయస్థానం మొత్తం చట్టాన్ని లేదా అందులో కొన్ని భాగాలను చెల్లవని ప్రకటించవచ్చు ఒకచట్టం చెల్లదు, రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనది అని న్యాయస్థానం భావించినట్లైతే సాధారణంగా అందులో వాదికి వర్తించే అంశం లేదా విభాగం రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదని తీర్పునిస్తుంది.

రాజ్యాంగ నిబంధనలు 13 (2), 13 (1) సుప్రీంకోర్టుకు కేంద్ర రాష్ట్రాల అధికారి పరిధులను నిర్ణయించటానికి, రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించటానికి, ప్రాథమిక హక్కులను పరిరక్షించటానికి అధికారాన్ని ఇస్తున్నాయి. తద్వారా న్యాయశాఖ శాసన సభ అధికారాలను కూడా నిర్ణయించగలదు. ఈ విధంగా భారత సుప్రీంకోర్టు న్యాయసమీక్షాధికారం ఒక చట్టం రాజ్యాంగబద్ధమైనదా కాదా అనేది రెండు కారణాల రీత్యా నిర్ణయించగలదు. (1) రాజ్యాంగం కల్పించిన అధికార పరిధి కిందకు ఆ చట్టం వస్తుందా (2) ఆ చట్టం రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగానికి అనుగుణంగా ఉన్నదా.

భారత న్యాయశాఖ న్యాయ సమీక్షాధికారాన్ని ఉపయోగించటం ద్వారా ఈ కింది న్యాయసూత్రాలు ఏర్పడ్డాయి.

1. శాసనసభ అధికార పరిమితి అంటే శాసనసభ చట్టం రాజ్యాంగ పరమైనదా కాదా, శాసనసభ తన అధికార పరిధికి లోబడి వ్యవహరించిందా లేదా అని నిర్ణయించటం.

2. విభాగ సిద్ధాంతము అంటే మొత్తం చట్టం రాజ్యాంగ విరుద్ధమన కుండా ఏ విభాగం అయితే రాజ్యాంగ నిబంధనలకు వ్యతిరేకంగా ఉంటుందో దానినే చెల్లదు అని తీర్పివ్వటం.

3. సంవర్ధక వ్యాఖ్యానము. అంటే మారుతున్న ఆర్థిక, సాంఘిక రాజకీయ వాతావరణంలో చట్టాలను కాలానుగుణంగా వ్యాఖ్యానించటం.

4. రాజ్యాంగభావ సిద్ధాంతము చట్టాలను వ్యాఖ్యానించటంలో, తీర్పులను ఇవ్వటంలో రాజ్యాంగం ఉద్దేశం, భావాలకు తగిన ప్రాముఖ్యంఇవ్వటం. అంతేకాక రాజ్యాంగం మూడవ విభాగంద్వారా ప్రభుత్వంపై విధించిన పరిమితులను అంగీకరించటం.

5. రాజ్యాంగబద్ధమని భావించటం. అంటే ఏ చట్టమైనా రాజ్యాంగవిరుద్ధమని రుజువైయేంత వరకుఆ చట్టం రాజ్యాంగపరంగా సరైనదే అని న్యాయశాస్త్రం భావిస్తుంది.

16.6 శాసనసభ న్యాయశాఖల మధ్య ఘర్షణ

మనదేశంలో రాజ్యాంగానికి అనుగుణంగా ఉన్నప్పుడే చట్టం అమలులోకి వస్తుందని చెప్పవచ్చు. ఈ సందర్భంలో రాజ్యాంగ భావం ఏమిటి? రాజ్యాంగ నిబంధనలు ఏమి చెబుతున్నాయి మొదలైనవాటిని వివరించటంలో, వ్యాఖ్యానించటంలో సుప్రీంకోర్టుదే అంతిమ నిర్ణయం. రాజ్యాంగం కేవలం పదజాలమేకాదు. అందులోని భావం కూడా చాలా ముఖ్యము. రాజ్యాంగం ప్రజాస్వామ్యం, సామ్యవాదం అని రెండు లక్ష్యాలను సూచించింది. పౌరహక్కులు ప్రజాస్వామ్య సారాంశాన్ని సూచిస్తాయి. వాటిని రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం పేర్కొన్నది. అయితే భారత ప్రజాస్వామ్యం, ప్రాశ్చాత్య ప్రజాస్వామ్యాలవలె ప్రారంభంలో కొన్ని విశిష్ట వర్గాలకే పరిమితమైనది. ధనవంతులు, మేధావులు, ఉన్నత కులాలవారు రాజకీయ కార్యకలాపాలలో విశేషంగా పాల్గొనేవారు. సామాన్య ప్రజలు అనేక హక్కులు రాజ్యాంగపరంగా కలిగి ఉన్నప్పటికీ వారు రాజకీయ ప్రక్రియలో కేవలం ఎన్నికల సమయంలో ఓటును వినియోగించటం ద్వారానే పాల్గొనేవారు. శాసనసభలకు ప్రతినిధులను ఎన్నుకోవటం వరకే వారి పాత్ర పరిమితమయింది. అయితే రాజ్యాంగ ప్రవేశిక భారత ప్రజల స్థాయిని పెంచి, సాంఘిక, ఆర్థిక మార్పులద్వారా భారతదేశాన్ని క్రమక్రమంగాఅతి విస్తృత ప్రజాస్వామ్యంగా మార్చుని ఉద్దేశించింది. భారత న్యాయశాఖ బ్రిటిష్ న్యాయశాఖవలె శిష్ట ప్రజాస్వామ్య సంప్రదాయాలయిన శిక్షణ

పొందింది. న్యాయమూర్తులు శిష్ట వర్గాలనుంచి నియమించబడుతున్నారు. అందువల్ల వారు సామ్యవాదంకంటే ఉదరవాద ప్రజాస్వామ్య భావాలద్వారా ఎక్కువగా ప్రభావితమవుతున్నారు. ఈ కారణంవల్లనే రాజ్యాంగ నిబంధనలను వ్యాఖ్యానించటంలో నిర్దేశిక నియమాలకంటే ప్రాథమిక హక్కులు ముఖ్యమైనవి అనే అభిప్రాయాన్ని భారత సుప్రీంకోర్టు వ్యక్తం చేసింది. ఈ కారణంవల్లనే న్యాయశాఖకు శాసన సభకు మధ్య ఘర్షణ ప్రారంభమయింది. ఈ అభిప్రాయం గోలక్‌నాథ్ వివాదం (1967) వరకూ కొనసాగింది. గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో ప్రాథమిక హక్కులు పార్లమెంట్ సవరణాధికారానికి అతీతమైనవని సుప్రీంకోర్టు తీర్పిచ్చింది.

పార్లమెంట్ ఎప్పుడు నిర్దేశిక నియమాల అమలుకు చట్టాలను రూపొందిస్తుందో అప్పుడు న్యాయశాఖకు పార్లమెంట్‌కు మధ్య ఘర్షణ తలెత్తుతున్నది. సాంఘిక, ఆర్థిక సమానత్వాలకై చట్టాలను రూపొందించినప్పుడు అవి ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేసేవిగా ఉండటంతో వాటి అమలును న్యాయస్థానాలలో సవాలు చేయటంతో వాటిని ప్రాథమిక హక్కులకు వ్యతిరేకంగా ఉన్నాయని న్యాయ స్థానాలలో అనేక సందర్భాలలో తీర్పు నివ్వటంతో న్యాయశాఖకు, పార్లమెంట్‌కు మధ్య వివాదాలు ఏర్పడుతున్నాయి. చంపకమ్ దొరై రాజన్ వివాదంతో సుప్రీంకోర్టు మద్రాస్ ప్రభుత్వం వెనకబడిన తరగతులకు విద్యా సంస్థలలో స్థానాల కేటాయింపు కుల విచక్షణతో కూడుకున్నదని కొట్టివేసింది. అయితే కోర్టు 37 నిబంధన 46వ నిబంధన (అధ్యయనం)లను గమనించలేదు.

న్యాయస్థానం తీర్పు కొనసాగింపు ప్రజల అంగీకారంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. భారతదేశంలో అధిక సంఖ్యాక ప్రజలు బాగా వెనకపడి ఉన్నారు. రాజ్యాంగం ప్రజల కొరకు రూపొందించబడింది. చంపకమ్ దొరైరాజన్ వివాదాలు సుప్రీంకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు రాజ్యాంగ ప్రథమ సవరణ చట్టానికి దారి తీసింది. ఇదే రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా పార్లమెంట్ ఆస్థిహక్కును కూడా కొంత మేరకు మార్పుచేసింది.

రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించడంలో సుప్రీంకోర్టు ప్రాథమిక హక్కులను పరిరక్షించటానికి ప్రయత్నిస్తే పార్లమెంట్ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా సాంఘిక, ఆర్థిక న్యాయం ప్రజలకు సమకూర్చటానికి ప్రయత్నించిందని చెప్పవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని మూడు, నాలుగు విభాగాల మధ్య సయోధ్యను సాధించటానికి న్యాయస్థానం తీర్పులిచ్చినంతకాలం పార్లమెంట్‌కు సుప్రీంకోర్టుకు మధ్య వివాదాలు ఏర్పడ్డాయి. వాటిని రాజ్యాంగ సవరణద్వారా ఎదుర్కొటానికి ప్రయత్నం పార్లమెంట్ చేస్తూ వచ్చింది.

మనదేశం ఎదుర్కొంటున్న పేదరికాన్ని తొలగించడానికి గాను నిర్దేశిక నియమాల అమలుకు ఒత్తిడి ప్రారంభమయింది. ముఖ్యంగా 39 (బి), (సి) నిబంధనల అమలుకు ఆందోళన జరుగుతూ వచ్చింది. భూమిని భూమిలేని పేదలకు పంచాలని ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి ఏర్పడింది. మిగలు భూమిని వదలుకొన్న భూస్వాములకు ప్రభుత్వం ఇచ్చిన పరిహారం సంతృప్తి కలిగించక పోవడంతో వారు న్యాయస్థానంలో అవి రాజ్యాంగ విరుద్ధమని భూసంస్కరణ చట్టాలను సరిచేయడం జరిగింది. అనేక సందర్భాలలో తీర్పు నివ్వటంతో పార్లమెంటు 1951 నుంచి 1964 వరకు అనేక రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలను ఆమోదించి ప్రభుత్వం తలపెట్టిన భూసంస్కరణలకు చట్టబద్ధమైన గుర్తింపునిచ్చింది. గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పువల్ల అధిక సంఖ్యాక నిరుపేద ప్రజలకు భూమినివ్వటం విఫలం అయింది. అందువల్ల ప్రజాభిప్రాయం ఈ తీర్పుకు వ్యతిరేకంగా ఏర్పడింది. అందువల్ల 1971లో 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. ఈ సవరణచట్టం పార్లమెంట్‌కు రాజ్యాంగం 368వ నిబంధన కింద రాజ్యాంగంలో మార్పులు తీసుకురావటానికి అధికారం కల్పించిందన్న విషయాన్ని స్పష్టం చేసింది.

గోలక్‌నాథ్ వివాదంలోని తీర్పు నాథ్‌పాయ్‌ని లోక్‌సభలో ఏప్రియల్ 7, 1967 ఒక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించటానికి ప్రోత్సహించింది. ఈ తీర్మానం ఉద్దేశం గోలక్‌నాథ్ తీర్పును అధిగమించటం. 368వ నిబంధనను విస్తృతంచేసి రాజ్యాంగంలోని ఏ అంశమైనా పార్లమెంట్ మార్పు చేయటానికి పార్లమెంట్‌కు అధికారం కల్పించటం నాథ్‌పాయ్ బిల్లు ఉద్దేశము. ఈ బిల్లును పార్లమెంట్ ఒక సెలెక్ట్ కమిటీకి నివేదించింది. నిబంధన 13ను, నిబంధన 368ను ఒకే పద్ధతిలో మార్చటానికి సెలక్ట్ కమిటీ సూచించింది. అయితే కొన్ని కారణాలవల్ల పార్లమెంట్ నాథ్‌పాయ్ బిల్లును పరిశీలనకు తీసుకోలేదు.

BRAOU

1971లో పార్లమెంట్ ఆమోదించిన 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం నాథ్‌పాయ్ బిల్లు లక్ష్యాలను నెరవేర్చింది. కేశవానందభారతి వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు గోలక్‌నాథ్ తీర్పును పరిశీలించింది. పార్లమెంట్‌కు రాజ్యాంగంలోని ఏ అంశాన్నైనా మార్చటానికి అధికారం ఉందని చెప్పినప్పటికీ, రాజ్యాంగ మౌలిక స్వరూపాన్ని పార్లమెంట్ మార్చలేదు అని సుప్రీంకోర్టు తీర్పునిచ్చింది. అటు తరువాత వచ్చిన 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టు అధికారాలను ముఖ్యంగా న్యాయసమీక్షాధికారాన్ని చాలా వరకూ పరిమితం చేసింది.

ప్రాథమిక హక్కులకు, నిర్దేశిక నియమాలకు మధ్య సంఘర్షణ ఏర్పడినప్పుడు పార్లమెంట్‌కు న్యాయశాఖకు మధ్య వివాదాలు ఉత్పన్నమయ్యాయని మనంచెప్పవచ్చు. ఈ రెండు శాఖల మధ్య తలెత్తిన వివాదాలకు మరొక సందర్భం శాసనసభ విశేషాధికారాల విషయంలో. అయితే సుప్రీంకోర్టు శాసనసభ తన ప్రత్యేక హక్కుల విషయంలో అనుసరించిన పద్ధతులను, ప్రక్రియలనుఎప్పుడూ ప్రశ్నించలేదు. బ్లిట్జ్, సెర్చ్‌లైట్ పత్రికల వివాదం, ఉత్తరప్రదేశ్ శాసనసభకు వివాదంను ఈ సందర్భంగా ఉదాహరణలుగా పేర్కొనవచ్చు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. గోలక్‌నాథ్ వివాదం గురించి క్లుప్తంగా వివరించండి.

16.7 42వ రాజ్యాంగ సవరణ - న్యాయశాఖ

42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంలోని ఏ అంశమూ ఎక్కువ వివాదాన్ని సృష్టించలేదు. ఒక్క సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టుల అధికార పరిధిని పరిమితం చేసే అంశం మినహాయిస్తే, న్యాయ సమీక్షాధికారాన్ని పరిమితం చేయడం 42 రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ప్రధానంగా ప్రయత్నించింది. ఇందులోని ముఖ్యాంశాలు, న్యాయశాఖకు సంబంధించినంత వరకూ ఈ కింది విధంగా పేర్కొనవచ్చు.

1. 368వ నిబంధనకు చేర్చిన 4వ క్లాజ్ న్యాయశాఖ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని కొట్టివేసే అధికారాన్ని తొలగించింది.

2. 32 (A) నిబంధనను చేర్చటంద్వారా సుప్రీంకోర్టు కేవలం కేంద్ర చట్టాలను మాత్రమే రాజ్యాంగపరంగా సక్రమంగా ఉన్నవా లేదా పరిశీలించగలదు. రాష్ట్ర చట్టాలను పరిశీలించే అధికారం సుప్రీంకోర్టు ఈ కొత్త నిబంధన లేకుండా చేసింది. అదే పద్ధతులు 226 (A) నిబంధన హైకోర్టు పరిధిని కేవలం రాష్ట్ర చట్టాలకే పరిమితం చేసింది.

3. ఒకచట్టాన్ని రాజ్యాంగ బద్ధమా లేదా నిర్ణయించటానికి సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టులలో ప్రత్యేక ఆసనాలనుఏర్పాటు చేయటానికి ఉద్దేశించింది. దీని ప్రకారం సుప్రీంకోర్టు ఆసనంలో కనీసం 7 గురు న్యాయమూర్తులు ఉండాలి. రాష్ట్ర హైకోర్టులో 5 గురు న్యాయమూర్తులు ఉండాలి. నిర్ణయం సాధారణ మెజారిటీతో కాకుండా 2/3వంతు మెజారిటీతో కోర్టు తీసుకోవాలి. అంతేకాకుండా ఒక చట్టాన్ని పూర్తిగా లేదా పాక్షికంగా కొట్టివేయాలంటే ఈ సవరణ చట్టం సూచించిన కనీస న్యాయమూర్తులు లేనప్పుడు మొత్తం న్యాయమూర్తులు ధర్మాసనంగా ఏర్పడి ఏకాభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చెయ్యాలని నిర్దేశించింది.

4. రాష్ట్ర హైకోర్టుల "రిట్" అధికారాన్ని కూడా తగ్గించింది. వారికి సరైన న్యాయం జరగనిసందర్భంలో మాత్రమే ఈ అధికారాలను న్యాయస్థానాలు వినియోగించాలని 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం స్పష్టం చేసింది. దానినిబట్టి న్యాయశాఖ అధికారాలు, హోదాను పరిమితం చేయటం ఈ రాజ్యాంగచట్టం ఉద్దేశం అనిమనం గ్రహించవచ్చు.

BRAOU

16.8 42, 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలు - న్యాయశాఖ

ఎన్నికల ముందు జనతాపార్టీ నాయకులుచేసిన వాగ్దానం ప్రకారం ప్రజాస్వామ్యాన్ని పునరుద్ధరించటం లో ఒక భాగంగా 43, 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలను పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. ఇందులోని ముఖ్య అంశాలు ఈ కింది విధంగా ఉన్నాయి.

43వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 32 (a), 131 (b) మరియు 202 (a) నిబంధనలను రాజ్యాంగం నుంచి తొలగించింది. తిరిగి న్యాయస్థానాలు చట్టాలను - పార్లమెంట్ లేదా రాష్ట్ర శాసనసభలు ఆమోదించినవి- రాజ్యాంగ బద్ధమా లేదా అని నిర్ణయించే అధికారం పొందాయి. 145వ నిబంధనను మార్చి, 288A నిబంధనను ఈ సవరణ చట్టం తొలగించింది. అందువల్ల ప్రత్యేక ఆసనాల ఏర్పాటు కూడా రద్దయి పోయింది. ఈ ప్రకారం పూర్వస్థితిని తిరిగి పునరుద్ధరించటం జరిగింది.

44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం రాష్ట్ర హైకోర్టులకు "రిట్"లను జారీచేసే అధికారాన్ని తిరిగి కల్పించింది. వారికి సరైన న్యాయం జరగనప్పుడు అన్న వాక్యాన్ని తొలగించింది.

ఈ విధంగా పై రెండు రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలు న్యాయశాఖ అధికారాలు, హోదాను తిరిగి పునరుద్ధరించాయి. మినర్వామిల్స్ వివాదంలో చివరిసారిగా సుప్రీంకోర్టు పార్లమెంట్‌కున్న అధికారాలను పరిమితం చేసింది. న్యాయసమీక్షాధికారం ఆధిక్యతను ప్రస్తుతం నెలకొల్పింది.

16.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. న్యాయ సమీక్షాధికారం భావన ఏ విధంగా రూపొందిందో వివరించండి.
2. న్యాయసమీక్షాధికారం మనదేశంలో ఏ విధంగా పనిచేస్తున్నదో చర్చించండి.
3. శాసనసభకు న్యాయశాఖకు మధ్య ఏర్పడిన ఘర్షణ వివరించండి.

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. న్యాయసమీక్షాధికారం స్వభావం.
2. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ న్యాయశాఖపై కలిగించిన ప్రభావాన్ని వివరించండి.

డా|| ఎమ్. రాంచందర్

B R A O U

భాగం – 17: రాజ్యాంగ సవరణలు

విషయ క్రమం

17.0 ఉద్దేశం

17.1 పరిచయం

17.2 సవరణ పద్ధతులు

17.3 సవరణ ప్రక్రియ

17.4 సుప్రీంకోర్టుసూచించిన సవరణ పద్ధతి

17.5 కోర్టు తీర్పులు, రాజ్యాంగ సవరణలు

17.5.1 మొదటి సవరణ చట్టం

17.5.2 4వ సవరణ చట్టం

17.5.3 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం

17.5.4 25వ సవరణ చట్టం

17.5.5 39వ సవరణ చట్టం

17.5.6 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం

17.5.7 43వ సవరణ చట్టం

17.5.8 44వ సవరణ చట్టం

17.6 ముగింపు

17.7 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

17.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- రాజ్యాంగ సవరణ పద్ధతి
- గోలక్‌నాథ్ వివాదం
- రాజ్యాంగ సవరణ పద్ధతిపై రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలను గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

17.1 పరిచయం

రాజ్యాంగం దేశానికి అత్యున్నతమైన చట్టం. రాజ్యాంగం రాజకీయ వ్యవస్థకు అనగా ప్రభుత్వ యంత్రాంగాన్ని నిర్దేశించటమే కాకుండా ప్రభుత్వం సాధించవలసిన లక్ష్యాలను కూడా పేర్కొంటుంది. అయితే రాజ్యాంగం అనేది ఒకనొక కాలంలో నాటి అవసరాలు, ఆశయాలు ప్రతిబింబించే ఒక మహోన్నతమైన పత్రం. కానీ కాలానుగుణంగా ఏర్పడే మార్పుకు, దేశ అవసరాలకు రాజ్యాంగం రూపొందాలి. అప్పుడే అది

సమర్థవంతంగా పని చేస్తుంది. అలా కాకుండా ఎటువంటి మార్పుకు లోనుకాకుండా దృఢంగా ఉంటే ఆ రాజ్యాంగ చట్టం సరిగ్గా పని చేయలేదు. అంతేకాకుండా దాని వినాశనాన్ని కోరుకుంటుంది. డా. సి.డి. దేశ్‌ముఖ్, (రాజ్యాంగ పరిషత్ సభ్యుడు) రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియ రాజ్యాంగ సమర్థతకు భద్రతను చేకూరుస్తుందని భావించారు. సవరణ ప్రక్రియ లేకపోతే రాజ్యాంగం నిరుపయోగమవుతుంది. అందువల్ల భారత రాజ్యాంగ నేతలు భారత రాజ్యాంగానికి కొన్ని సవరణ పద్ధతులను సూచించారు. అవి మన రాజ్యాంగాన్ని కొంత దృఢంగాను, మరికొంత అదృఢంగానూ రూపొందించాయి.

17.2 సవరణ పద్ధతులు

రాజ్యాంగ చిత్తుప్రతిని రూపొందించిన సమయంలో ముసాయిదా రాజ్యాంగ సమితి ఈ కింది సవరణ పద్ధతులను సూచించింది.

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును పార్లమెంట్‌లోని ఏదో ఒక సభ మొట్టమొదట రెండు మూడు వంతుల మెజారిటీతో - మొత్తం సభ సభ్యులలో - ఆమోదించాలి. అటు తరువాత ఆ తీర్మానాన్ని రెండవ సభ కూడా అదే పద్ధతిలో ఆమోదించాలి. తరవాత కనీసం సగం రాష్ట్రాల శాసన సభలు ఆమోదించాలి. అప్పుడు ఆ రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును రాష్ట్రపతికి సమర్పిస్తారు. రాష్ట్రపతి తన ఆమోదాన్ని తెలిపిన తరువాత రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం అధికారికంగా అమలులోకి వస్తుంది.

కింది అంశాలకు మాత్రమే వర్తిస్తుందని సూచించింది.

1. ఫెడరల్ జాబితాలోని అంశాలకు సంబంధించిన వాటికి

2. కేంద్ర పార్లమెంట్‌లో ప్రాతినిధ్యం

3. సుప్రీంకోర్టు అధికారాలు, వీటికి సంబంధించిన అంశాలను మార్పు చేయాలనుకొన్నప్పుడు కనీసం 1/3వంతు జనాభాకు ప్రాతినిధ్యం వహించే రాష్ట్రాల అనుమతి కూడాఉండాలి.

1947 సంవత్సరాంతానికి రాజ్యాంగ ముసాయిదా కమిటీ సవరణ పద్ధతులను చర్చించి మూడు రకాల సవరణ పద్ధతులను సూచించింది. ఒకటి, కేంద్ర జాబితాలోని పాలనాంశాలకుమాత్రమే కాక ఇతర జాబితాలోని అంశాలను మార్చటానికి గూడా రాష్ట్రాల అనుమతి ఉండాలి. రెండు 1/3 వంతు జనాభాకుప్రాతినిధ్యం వహించే రాష్ట్రాలు కాకుండా మొత్తం రాష్ట్రాలలో 1/3 వంతు రాష్ట్రాలు రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియలో పాల్గొనాలి. మూడు, రాష్ట్ర శాసన సభలు కూడా రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును ముందుగా ఆమోదించి కేంద్ర పార్లమెంట్‌కు పంపవచ్చు. అయితే రాష్ట్రాల చొరవ ఈ కింది అంశాలకు మాత్రమే పరిమితమవుతుంది.

1. పానెల్ పద్ధతిని అనుసరించనప్పుడు గవర్నర్ నియామకం

2. రాష్ట్ర ఎగువ సభను రద్దుచేయటం, అయితే ఈ సూచనలను కూడా పూర్తిగా అంగీకరించకపోవటం జరిగింది. మొదట ఐదు సంవత్సరాలలో రాజ్యాంగానికి సాధారణ మెజారిటీతో సవరణ చేసే అధికారం ఒక్క కేంద్ర పార్లమెంట్‌కు మాత్రమే ఉండాలన్న నెహ్రూ సూచనను కూడా రాజ్యాంగ పరిషత్ తిరస్కరించింది.

చిట్టచివరి 368 నిబంధన ద్వారా రాజ్యాంగ సవరణ పద్ధతిని ఆమోదించడం జరిగింది.

17.3 సవరణ ప్రక్రియ

"పార్లమెంట్‌లోని ఉభయ సభలలో ఏదో ఒక సభలో రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును, హాజరైన సభ్యులే కాకుండా మొత్తం సభ సభ్యులలో 2/3 వంతు ఆమోదిస్తే, ఆ తీర్మానాన్ని రెండవ సభకూడా అదే పద్ధతిలో ఆమోదించి, రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పొందాలి. రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందినప్పుడు రాజ్యాంగం ఆ సవరణ ద్వారా మార్పు చెందుతుంది". ఈ సవరణ పద్ధతి ఈ క్రింది నిబంధనలకు వర్తిస్తుంది.

ఎ) 54, 55, 73, 162, 241 నిబంధనలు లేదా

BRAOU

బి) రాజ్యాంగంలోని IV, V విభాగంలో కొంతభాగం VI విభాగంలో కొంతభాగం, లేదా 1టవ అధ్యాయంలోని XI విభాగంలో కొంతభాగం

సి) ఏడవ షెడ్యూలులోని ఏ జాబితానైనా.

డి) పార్లమెంటులో రాష్ట్రాల ప్రాతినిధ్యం

ఇ) ఈ నిబంధనకు సంబంధించిన అంశాలు

పై నిబంధనలను మార్పుచేసే సవరణ బిల్లుకు కనీసం 1/2 రాష్ట్రాలు తమ శాసనసభల ద్వారా ఆమోదాన్ని తెలపాలి. అప్పుడే ఆ బిల్లును రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పంపుతారు.

పై విధంగా రాజ్యాంగం మొత్తం నిబంధనలను మూడు రకాలుగా విభజించింది. వీటి మార్పుకు మూడురకాల సవరణ పద్ధతులను సూచించింది అవి: (1) కొన్ని రాజ్యాంగ నిబంధనలను పార్లమెంట్ సాధారణ మెజారిటీతో ఆమోదించవచ్చు.

(2) మరికొన్ని నిబంధనలను పార్లమెంట్ మొత్తం సభ్యులలో 2/3 వంతు మెజారిటీతో ఆమోదించాలి.

(3) కొన్ని నిబంధనలను పార్లమెంట్ కాకుండా కనీసం 1/2 రాష్ట్రాల శాసన సభలు ఆమోదించాలి.

పైన సూచించిన సవరణ పద్ధతులను బట్టి మన రాజ్యాంగం కొంత దృఢమైన, మరికొంత అదృఢమైన సవరణ పద్ధతిని సూచించిందని చెప్పవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని అధిక సంఖ్య నిబంధనలను మార్పుచేసే అధికారం పార్లమెంట్‌కే సంక్రమించినప్పటికీ రాష్ట్రాలకు వాటికి సంబంధించిన అంశాల మార్పుకు వాటి అనుమతి అవసరమవుతుంది.

భారత రాజ్యాంగ వేత్తలు రాజ్యాంగాన్ని పూర్తిగా ధృడంగాను, పూర్తిగా అధృడంగాను, రూపొందించడానికి వెనకాడారు. పూర్తిగా అధృడ రాజ్యాంగమైతే అధికారంలో ఉన్న రాజకీయ పార్టీ తన ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా రాజ్యాంగాన్ని మార్చే ప్రమాదమున్నది. అలాగే దృఢ రాజ్యాంగం మారుతున్న దేశకాలపరిస్థితులు, అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉండదు. అందువల్ల మధ్య మార్గాన్ని అవలంబించి దృఢ, అదృఢతత్వం మిళితమైన పద్ధతిలో భారత రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించడం జరిగింది. కొన్ని నిబంధనలను మార్పు చేయడంలో బ్రిటన్‌లో అనుసరించే సరళమైన పద్ధతిని మన రాజ్యాంగం కలిగి ఉన్నది. మరికొన్ని నిబంధనలను సవరణ చేయటం అమెరికాలో వలె కష్టం. మొత్తం మీద భారత రాజ్యాంగం సరళత్వంలో బ్రిటన్ తోను దృఢత్వంలో అమెరికాతోను పోలిఉన్నదని చెప్పవచ్చు. ఈ సందర్భంలో పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ ఈ విధంగా అన్నారు. "మనం రాజ్యాంగం సుస్థిరంగాను, శాశ్వతంగాను ఉండాలను కున్నప్పుడు అదే శాశ్వతమైన పద్ధతిలో రాజ్యాంగాలు ఉండవు. అందువల్ల కొంత సరళత్వం అవసరం. దృఢమైన శాశ్వతమైన రాజ్యాంగం జాతి అభివృద్ధికి తోడ్పడదు" అందువల్ల రాజ్యాంగం మారుతున్న పరిస్థితులను అవసరాలను ప్రతిబింబించేటట్లుండాలి. సర్ఐవర్‌జెన్నింగ్ భారత రాజ్యాంగం ధృడమైనదని భావించగా ఇతరులు అదృఢమైనదని అంటున్నారు. అయితే మన రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియ దృఢత్వం, అదృఢత్వాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ విశిష్టమైన లక్షణం చాలా గొప్పదని కె.సి. వేర్ భావిస్తున్నాడు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- రాజ్యాంగ సవరణ పద్ధతిని క్లుప్తంగా వివరించండి.

____

____

____

BRAOU

17.4 సుప్రీం కోర్టు సూచించిన సవరణ పద్ధతి

రాజ్యాంగం సూచించిన సవరణ పద్ధతులే కాక గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు కొన్ని నిబంధనలను ముఖ్యంగా 368వ నిబంధన సూచించని రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగాన్ని పార్లమెంట్ మార్చాలంటే ఈ దిగువ పేర్కొన్న ఏదో ఒక పద్ధతిని అనుసరించ వచ్చుని చెప్పింది.

1. సవరణ చేయడం కోసం ఒక రాజ్యాంగ పరిషత్తును ఏర్పాటు చేయ్యాలి.

2. ఒక ప్రత్యేక సభద్వారా గూడా రాజ్యాంగాన్ని మార్చవచ్చు.

3. రాజ్యాంగంలో మార్పు చేయడానికి ముందు ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ జరగాలి.

దీనిని బట్టి మన రాజ్యాంగంలో మార్పులు తీసుకరావడానికి నాలుగు పద్ధతులున్నాయని చెప్పవచ్చు. సుప్రీంకోర్టు తన నిర్ణయాన్ని పునః పరిశీలించి పార్లమెంటు రాజ్యాంగమౌలిక స్వరూపానికి భంగం కలగకుండా రాజ్యాంగంలోని ఏభాగాన్నైనా, ఏ నిబంధనైనా మార్చవచ్చుఅని కేశవానంద భారతి వివాదంలో తీర్పు ఇచ్చింది.

17.5 కోర్టు తీర్పులు, రాజ్యాంగ సవరణలు

ఇంతవరకు రాజ్యాంగాన్ని 46 పర్యాయాలు సవరణ చేయడం జరిగింది. వాటిలో అనేక సవరణ చట్టాలు పార్లమెంటు, రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టాలను రాజ్యాంగపరంగా విరుద్ధమైనవి అని న్యాయశాఖ యిచ్చిన తీర్పులవల్ల ఏర్పడిన ఆటంకాలను తొలగించు కోవటానికిఏర్పడినవి.

17.5.1 మొదటి సవరణ చట్టం

19వ నిబంధన (ఎఫ్) పౌరులందరికీ సహేతుకమైన పరిమితులకులోబడి ఆస్తిని సంపాదించుకోవడానికి, అనుభవించడానికి, విక్రయించుకోడానికి పౌరులకు హక్కును కల్పిస్తున్నది. స్వాతంత్ర్యంవచ్చిన తరువాత జమిందారీ పద్ధతిని రద్దుచేస్తూ భూసంస్కరణల చట్టాలను ఆమోదించడం జరిగింది. అయితే అటువంటి చట్టాలు 31 బి నిబంధన కింద జమిందారుల ప్రాథమిక హక్కులకు వ్యతిరేకంగా ఉంటాయన్న ఉద్దేశముతో మొదటి రాజ్యాంగ సవరణను పార్లమెంటు ఆమోదించింది. ఈ సవరణ చట్టం కొన్ని రక్షణలను కల్పించింది. ఈ రక్షణలు జమిందారీ రద్దు శాసనాన్ని కాపాడతాయని భావించారు. అయితే నిబంధనలు 14, 19 ద్వారా పై భూసంస్కరణల చట్టాన్ని ఎదుర్కోవడం జరిగింది. 14, 19 నిబంధనల ద్వారా జమిందారీ రద్దు రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమైనదని సవాలు చేయడం జరిగింది. అందువల్ల న్యాయస్థానంలో ఎటువంటి వ్యాజ్యాన్ని ఎదుర్కోకుండా ఉండటానికి రాజ్యాంగ మొదటి సవరణచట్టాన్ని ఆమోదించారు.

ఈ సవరణ చట్టం చంపక దొరై రాజన్ వివాదంలో నిర్దేశిక నియమాల అమలుకు సంబంధించిన లోపాలను కూడా తొలగించడానికి ప్రయత్నించింది.

1951లో అమలులోకి వచ్చిన మొదటి రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 15, 19, 31, 85, 87, 174, 341, 342, 372, 376 నిబంధనలను మార్పు చేసింది. వాక్ స్వాతంత్ర్యం పై కూడా అనేక పరిమితులను విధించింది. ఎటువంటి పరిహారము చెల్లించవల్సిన అవసరం లేకుండానే జమిందారీ భూములను స్వాధీనం చేసుకోవడానికి వీలుగా 11 ఎ, 11 బి నిబంధనలను నూతనంగా పై సవరణ చట్టం రాజ్యాంగంలో చేర్చింది.

17.5.2 4వ సవరణ చట్టం

మొదటి రెండు శోలాపూర్ మిల్లుల వివాదం, శుభోద్ గోపాల్, బెలా బెనర్జీ వివాదాలలో ఆస్తిహక్కు పరిధిపై సుప్రీంకోర్టుతన తీర్పులో పూర్తి వివరణను ఇచ్చింది. తత్ఫలితంగా ఆస్తి హక్కు పూర్తి రక్షణ పొందటమేకాక ఒక పౌరుడు, తన ఆస్తిని ఈ కింది సందర్భాలలోనే పోగొట్టుకుంటాడని సుప్రీమ్‌కోర్టు నిర్ధారించింది.

BRAOU

1) పౌరుని ఆస్తిని ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు ద్వారా స్వాధీనం చేసుకోరాదు.

2) ప్రజా ప్రయోజనం సమర్థనీయమైన కారణం

3) స్వాధీనం చేసుకున్న ఆస్తికి సరైన సమానమైన పరిహారాన్ని చెల్లించాలి.

పైన పేర్కొన్న కనీస పరిస్థితులు ఆస్తి హక్కుకు ప్రబలమైన రక్షణను కల్పించాయి. ఆస్తిహక్కు ఎంత రక్షణ కలిగి ఉన్నదంటే భూసంస్కరణలు పూర్తిగా అమలులోకి రాకుండా ఆగిపోయాయి అందువల్ల 4వ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించవల్సిన అవసరం పార్లమెంట్‌కు ఏర్పడింది.ఈ సవరణ చట్టం ద్వారా నిబంధన 31(2)ను పూర్తిగా మార్చివేయటం జరిగింది. దీని ప్రకారం పరిహారం సరైనదా కాదా అనే అంశాన్ని న్యాయస్థాన జోక్యాన్ని అర్థించలేదు. అంతేగాకుండా, ఎంత పరిహారం చెల్లించాలి నిర్ణయించేది ఒక శాసనసభ మాత్రమే. 17వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్ట ప్రయోజనం భూసంస్కరణల అమలుకు మిగిలిన అడ్డంకులను తొలగించడమే. రాజ్యాంగం మొదటి సవరణ చట్టం 31వ నిబంధనను చేర్చటం ద్వారా జమిందారులు జాగీరుదారులు ఇనాముదారులు ప్రాథమిక హక్కుల పరిధి కిందకు రాకుండా చూడటం తత్ఫలితంగా వారి భూములను ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసుకున్నది. అంతేగాక తగిన జాగ్రత్తతో భూసంస్కరణ చట్టాలను ప్రాథమిక హక్కుల ద్వారా సవాలు చేయలేని విధంగా రక్షించింది.

సామ్యవాద రీతి సమాజ స్థాపన కోసం భూసంస్కరణలు అవసరమయినాయి. ఈ భూసంస్కరణలు పెద్ద భూస్వాములకు వ్యతిరేకంగా రూపొందించారు. వారు జమిందారుల వలే దళారులు కారు. రైత్వారీ చట్టాల ద్వారా భూస్వాములు తమ భూములపై పూర్తి అధికారం యాజమాన్యం కలిగి ఉన్నారు. భూమి ఆస్తిపై పరిమితిని విధించి భూస్వాముల మిగులు భూమిని స్వాధీనం చేసుకొని భూవసతిలేని పేద కార్మికులకు వ్యవసాయ కూలీలకు అదనపు భూములను పంచి పెట్టడం భూసంస్కరణల ఉద్దేశం. దీనికి ఏర్పడిన అడ్డంకులను తొలగించుకోటానికి 17వ సవరణ చట్టం అవసరమైంది.

పురుషోత్తమ్, కేరళ రాష్ట్రానికి మధ్య వచ్చిన వివాదంలో సుప్రీమ్‌కోర్టు కేరళ భూసంస్కరణ చట్టం రాజ్యాంగ సార్థకతను పరిశీలింపవలసి వచ్చింది. 14వ నిబంధనకు వ్యతిరేకంగా ఉన్నదని కోర్టు భూసంస్కరణల చట్టాన్ని కొట్టి వేసింది. అదే విధంగా మదరాసు భూసంస్కరణల, భూమి పరిమిత చట్టాలని 1961లో సుప్రీమ్‌కోర్టు చెల్లవు అని తీర్పు యిచ్చింది. భూసంస్కరణలను అమలుపర్చాలంటే పై తీర్పులను అధిగమించాలి.

అందువల్ల 31వ నిబంధనను మార్పుచేస్తూ 1964లో 17వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. ఈ నిబంధన పరిధి రైత్వారీ భూములకు కూడా వర్తించేటట్లు, 26 జనవరి 1950 నుంచి అమలులోకి వచ్చేటట్లు 17వ సవరణ చట్టం నిర్దేశించింది. అంతేగాక న్యాయస్థాన పరిధి నుంచి తొలగించడానికి 9వ షెడ్యూల్‌లో భూసంస్కరణల చట్టాలను చేర్చడం జరిగింది. అయితే ఒక సమంజసమైన అంశం ఏమిటంటే వ్యక్తిగతంగా సాగులో ఉన్న భూములను ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసుకున్నట్లయితే దానికి తగిన మార్కెట్ ధరను పరిహారంగా చెల్లించాలి అని పై సవరణ చట్టం నిర్ణయించింది. అయితే 17వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో సవాలు చేయడం జరిగింది.

గోలక్‌నాథ్ వివాదం ఈ కింది అంశాలను చర్చించింది.

1) రాజ్యాంగంలోని 13(2) నిబంధన ప్రకారం ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేసే ఏ చట్టాన్ని రూపొందించరాదు.

2) పై నిబంధన కేవలం సాధారణ చట్టాలకే వర్తిస్తుందా లేదా రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలకు కూడా వర్తిస్తుందా.

1951లో శంకరి ప్రసాద్ వివాదంలో నిబంధన 13(2) రాజ్యాంగ సవరణ చట్టానికి వర్తించదని సుప్రీమ్ కోర్టు తీర్పుయిచ్చింది. పదమూడు సం.ల తరువాత సాజన్ సింగ్ వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు తన నిర్ణయాన్ని మార్చుకుంది. అయితే న్యాయమూర్తులలో అభిప్రాయభేదాలు రావడం వల్ల గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో

BRAOU

11 మంది న్యాయ మూర్తులతో తీర్పును యివ్వడం జరిగింది. మెజార్టీ నిర్ణయం ఈ వివాదంలో నిబంధన 13(2) రాజ్యాంగ సవరణలకు కూడా వర్తిస్తుంది అని చెప్పడం జరిగింది. ఈ నిర్ణయం అనేక విమర్శలకు లోనైంది.

17.5.3 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం

1971లో జరిగిన లోక్‌సభ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ విజయాన్ని సాధించిన తరువాత పార్లమెంట్ 24వ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించింది. దీని ప్రకారం368 కింద పార్లమెంట్ ఏ రాజ్యాంగ నిబంధననైన మార్చవచ్చు. 13(2) నిబంధనకు వ్యతిరేకమని ఏ చట్టాన్ని ప్రశించ రాదని 24వ సవరణ చట్టం స్పష్టం చేసింది.

24వ సవరణ చట్టాన్ని కేశవానంద భారతి వివాదంలో పరిశీలించి ఈ సవరణ చట్టం కింద పార్లమెంట్ రాజ్యాంగంలోని ఏ నిబంధననైన మార్చవచ్చు కాని రాజ్యాంగ మౌలిక స్వరూపాన్ని మార్చటానికి వీలులేదని సుప్రీంకోర్టు తీర్పుఇచ్చింది.

17.5.4 25వ సవరణ చట్టం

ఆస్తి హక్కుకు సంబంధించిన గోలక్‌నాథ్, ఆర్.సి కూపర్ వివాదాలలో సుప్రీమ్‌కోర్టు యిచ్చిన తీర్పుల దృష్ట్యా 39 బి, సి నిబంధనలకు 31వ నిబంధనపై ఆధిక్యత ఉండే విధంగా 25వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. ఈ సవరణ చట్టం ఉద్దేశం ప్రాథమిక హక్కుల నిర్దేశిక నియమాల అమలుకు వ్యతిరేకంగా ఉండకూండాచూడటమే.

17.5.5 39వ సవరణ చట్టం

ప్రధాన మంత్రి శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ ఎన్నికను అలహాబాద్ హైకోర్టు చెల్లదని కొట్టివేయడంతో 39వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించింది. 1975లో ఆమోదించిన ఈ సవరణ చట్టం రాష్ట్రపతి, ఉపరాష్ట్రపతి, ప్రధాన మంత్రి, లోక్‌సభ స్పీకరు ఎన్నికకు సంబంధించిన ఎన్నిక వివాదాలను చట్టం ఏర్పాటు చేసే సంస్థ విచారిస్తుందని పేర్కొన్నది. అయితే సుప్రీమ్ కోర్టు 39వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం లోని 329 ఎ నిబంధనలను కొట్టివేసింది. ఇది రాజ్యాంగ మౌలిక స్వభావానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నదని సుప్రీమ్‌కోర్టు తీర్పు యిచ్చింది.

B R A O U

17.5.6 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం:

ఇంతవరకుఆమోదించిన రాజ్యాంగ చట్టాలలో సుదీర్ఘమైనది, విస్తృతమైన మార్పులను సూచించినది 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం. ఈ చట్టం 59 కొత్త నిబంధనలను చేర్చింది. పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యానికి భిన్నంగా ప్రధానమంత్రి నియంతృత్వానికి రాజ్యాంగవరమైన గుర్తింపును యివ్వటం 42వ సవరణ చట్టం ముఖ్యోద్దేశం. ఇందులో ప్రధానమైన అంశాలు:

1. రాజ్యాంగ ప్రవేశికలో సామ్యవాదం, లౌకికవాదం, జాతీయ సమైక్యత అనే మూడు పదాలను చేర్చింది.

2. 4 కొత్త నిర్దేశిక నియమాలను చేర్చారు.

3. పౌరులు పాటించవలసిన కొన్ని ప్రాథమిక విధులు.

4. 368 నిబంధనలో 2 నూతన క్లాజులను చేర్చారు. వీటి ప్రకారం రాజ్యాంగ మౌలిక స్వరూపంతోసహా దేనినైన పార్లమెంట్ మార్చవచ్చు. సదరు మార్పులను న్యాయస్థానాలు ప్రశ్నించడానికి వీలులేదు.

5. న్యాయశాఖ న్యాయ సమీక్షాధికారము పరిమితము చేయడం జరిగింది.

6. విద్య, న్యాయ, వ్యవహారాలు, కుటుంబ నియంత్రణ, తూనికలు, కొలతలు, అడవులు, వన్యమృగాలు వాటికి సంబంధించిన అంశాలను ఉమ్మడి జాబితా కిందకు తీసుకురావడం జరిగింది.

7. అత్యవసర పరిస్థితి దేశం మొత్తంమీదగానీ లేదా కొంతభాగం పైనగాని విధించవచ్చు.

8. లోక్‌సభ, రాష్ట్ర విధాన సభల కాలపరిమితి 5 నుంచి 6 సం.లకు పెంచారు.

9. మంత్రిమండలి సలహాను రాష్ట్రపతి తప్పనిసరిగా పాటించాలి.

10. అత్యవసర పరిస్థితి ఒక సం.రము మొదటిసారిగా విధించినపుడు అమలులో ఉంటుంది. అటు తర్వాత ఒక్కొక్క సంవత్సరము పొడిగించవచ్చు.

11. ప్రాథమిక హక్కులపై నిర్దేశిక నియమాలకు అధిక్యత ఏర్పడింది.

42వ రాజ్యాంగ సవరణ అనేక ఉద్రిక్తతలకు దారితీసింది. 1977లో జరిగిన లోక్‌సభ ఎన్నికల్లో విజయాన్ని సాధించి కేంద్రంలో ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించిన జనతాపార్టీ హయాంలో 42వ సవరణ సూచించిన ప్రజాస్వామ్య వ్యతిరేక నిబంధనలను తొలగించడానికి 43, 44వ సవరణ చట్టాలను ఆ పార్లమెంట్ ఆమోదించింది.

17.5.7 43వ సవరణ చట్టం:

ఈ సవరణ చట్టం అత్యవసర పరిస్థితికి ముందు న్యాయశాఖకున్న అధికారాన్ని, హోదాను గౌరవాన్ని పునఃరుద్ధరించింది.

17.5.8 44వ సవరణ చట్టం:

44వ సవరణ చట్టం ప్రాథమిక హక్కులనుంచి ఆస్తి హక్కును తొలగించింది. ఆస్తి హక్కును చట్టపరిధికి లోబడిన హక్కుగా నిర్ణయించింది. దీని వల్ల ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలగకుండా ఆర్థిక సాంఘిక కార్యక్రమాలను ప్రభుత్వం చేపట్టవచ్చు. ఈ చట్టంలోని ముఖ్యాంశాలు.

1. అత్యవసర పరిస్థితిలో కూడా పౌరుని జీవిత హక్కు, వ్యక్తిస్వేచ్ఛ హక్కు పరిరక్షణ.

2. రాష్ట్రపతి మంత్రి మండలి యిచ్చిన సలహాను తిరిగి పరిశీలించమని కోరవచ్చు.

3. మరొక నిర్దేశిక నియమాన్ని ఆదాయంలో అసమానతను తొలగించడానికి చేర్చడం జరిగింది.

BRAOU

17.6 ముగింపు

45వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం రిజర్వేషనుల పద్ధతిని మరొక పది సం. లకు పెంచింది.

పై సవరణ చట్టాలు మన రాజ్యాంగం ప్రజాస్వామికంగా పని చేయడానికి, ఆర్థిక సాంఘిక రంగాలలో తగిన అభివృద్ధిని సాధించడానికి ఉద్దేశించ బడినాయి. వాటిలో కొన్ని ప్రజాస్వామ్య వ్యతిరేకంగా ఉన్నప్పటికి రాజకీయ పరిణామాల ఫలితంగా ఏర్పడిన మార్పుల వల్ల మార్పు కోవడం జరిగింది.

17.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజ్యాంగాన్ని సవరణ చేసేపద్ధతిని వివరించండి.
2. 17వ రాజ్యాంగ సవరణ ప్రాముఖ్యాన్ని పరిశీలించండి.
3. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ ముఖ్యాంశాలను, పర్యవసానాన్ని పరిశీలించండి.

II ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. మొదటి రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం.
2. 4వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం.
3. 44వ రాజ్యాంగ సవరణ.

డా|| ఎమ్. రాంచందర్

BRAOU

ఖండం – IV

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 18 ప్రాథమిక హక్కులు - నిర్దేశిక నియమాలు

భాగం 19 ప్రాథమిక హక్కులు - వివరణ

భాగం 20 పౌరస్వేచ్ఛలు

భాగం 21 నిర్దేశిక నియమాలు

BRAOU

భాగం - 18: ప్రాథమిక హక్కులు

విషయక్రమం

18.0 ఉద్దేశం

18.1 ప్రాథమిక హక్కులు - నిర్దేశక నియమాలు

18.2 వ్యత్యాసాలు

18.3 ప్రాథమిక హక్కులకు నిర్దేశక నియమాలకు మధ్య సంఘర్షణ

18.4 ప్రాథమిక హక్కులు, నిర్దేశక నియమాల మధ్య వున్న సంబంధాలు

18.5 ముగింపు

18.6 నమూనా ప్రశ్నలు

18.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- ఆ ప్రాథమిక హక్కులు
- ఆ నిర్దేశక నియమాలు
- ఆ వాటి రెండింటి మధ్యగల భేదాలను గురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

18.1 ప్రాథమిక హక్కులు - నిర్దేశక నియమాలు

BRAOU

భారత రాజ్యాంగం ఉదారవాద ప్రజాస్వామ్యాన్ని ఏర్పాటుచేసింది. ప్రజలందరికీ వారి స్వేచ్ఛలకు, వ్యక్తిగత ఔన్నత్యానికి భంగం కలగని పద్ధతిలో సాంఘిక న్యాయం సాధించాలని దాని లక్ష్యాలలో నిర్దిష్టించింది. రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం ప్రాథమిక హక్కులను వివరించగా నాలుగవ భాగం నిర్దేశక నియమాలను ప్రస్తావించింది. ప్రభుత్వం సాధించవలసిన లక్ష్యాలను నిర్దేశిక నియమాలు ఆదేశిస్తే, ప్రాథమిక హక్కులు వాటిని అమలు చేయడానికి సాధనాలను సూచిస్తున్నాయి. అంటే నిర్దేశక నియమాలు లక్ష్యాలు కాగా ప్రాథమిక హక్కులు సాధనాలుగా ఉన్నాయి.

ప్రాథమిక హక్కులకు నిర్దేశక నియమాలకు మధ్య స్వభావరీత్యా, రాజ్యాంగ రీత్యా అనేక వ్యత్యాసాలున్నాయి. ప్రాథమిక హక్కులు వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాయి. నిర్దేశిక నియమాలు సమాజ ప్రయోజనాలను ప్రతిబింబిస్తాయి. ప్రాథమిక హక్కులు వ్యక్తి ప్రయోజనాలను ఆశించే నిర్దేశక నియమాల లక్ష్యాలను ప్రాథమిక హక్కులను అనుమతించబడిన సాధనాల ద్వారా నెరవేర్చుకోవాలి.

18.2 వ్యత్యాసాలు

నిర్దేశక నియమాలకు ప్రాథమిక హక్కులకు మధ్య కొన్ని ముఖ్యమైన వ్యత్యాసాలున్నాయి అవి:

(1) ప్రాథమిక హక్కులు రాజ్యాధికారాన్ని పరిమితం చెయ్యడానికి ఉద్దేశించబడితే నియమాలు ప్రభుత్వం ఏమి చేయవలెనో సూచిస్తున్నాయి.

(2) నిర్దేశిక నియమాలకు రాజ్యాంగపరమైన గుర్తింపులేదు. అవి శాసనసభ చట్టాల ద్వారా అమలులోకి వస్తాయి. చట్టరీత్యా అమలులోకి వస్తే తప్ప వాటిని ఇతరత్రా అమలు పరచకపోయిన ప్రభుత్వం రాజ్యాంగపరంగా తప్పుచేసినట్లుగా కనిపించదు. అయితే ప్రాథమిక హక్కుల అమలుకు శాసనసభ చట్టాల

చేయవలసిన అవసరం లేదు. అవి రాజ్యాంగపరంగా గుర్తింపుపొందాయి కాబట్టి వాటి అమలుకు ప్రత్యేక చట్టాల అవసరం లేదు.

(3) నిర్దేశక నియామలు న్యాయస్థానాల ద్వారా అమలులోకి రావు. అవి వ్యక్తులకు ఎటువంటి సమర్థనీయమైన హక్కులను కల్పించవు.

వ్యక్తులకు హక్కుల దృక్పథంలో సమర్థనీయమా సమర్థనీయం కాదా అనే అంశంపై ప్రాథమిక హక్కులకు నిర్దేశక నియామలకు మధ్య వ్యత్యాసం ఉన్నది. ప్రాథమిక హక్కులు సమర్థనీయమైనవి. ఏ కారణంవల్లనైనా అవి లభ్యంకాకపోతే వాటి అమలుకు పౌరులు న్యాయస్థాన జోక్యాన్ని అర్థించవచ్చు. న్యాయస్థానం ద్వారా ప్రాథమిక హక్కులు అమలులోకి వస్తాయి. అయితే నిర్దేశక నియామలు సమర్థనీయమైనవి కావు. అవి అమలులో లేకపోతే న్యాయస్థానం ద్వారా వాటిని అమలుపరచమని ప్రభుత్వాన్ని నిర్దేశించలేము. ప్రాథమిక హక్కుల అమలుకు న్యాయస్థానవు అధికారాల ద్వారా అవకాశం ఉన్నది. నిర్దేశక నియమాల అమలుకు న్యాయస్థానం జోక్యం చేసుకోలేదు. ఉదాహరణకు రాజ్యాంగంలోని 43వ నిబంధన శ్రామికులందరికీ జీవనస్థాయికి తగిన వేతనాలను చెల్లించాలని ఒక నిర్దేశక నియమం ద్వారా చెబుతున్నది. అయితే వాస్తవంలో సదరు జీవన వేతనం లభ్యంకాకపోతే శ్రామికుడు దాని అమలు కోసం న్యాయస్థాన జోక్యాన్ని అర్థించలేడు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే నిర్దేశక నియమాలను అమలు పరచమని ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించే అధికారం న్యాయశాఖకు లేదు.

(4) ప్రాథమిక హక్కును పరిమితం చేసే లేదా భంగం కలిగించే ఏ చట్టాన్నిగాని లేదా ప్రభుత్వపు ఉత్తర్వునుగాని రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమైనదని న్యాయస్థానం ప్రకటించవచ్చు. కాని నిర్దేశక నియమాన్ని వ్యతిరేకించే లేదా అనుగుణంగా లేని చట్టాన్ని న్యాయస్థానం రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదని చట్ట విరుద్ధమైనదని ప్రకటించలేదు.

(5) ప్రాథమిక హక్కులు పౌరుని వ్యక్తిగత ప్రయోజనాన్ని సూచిస్తాయి. ప్రభుత్వ జోక్యం నుంచి అధికార దుర్వినియోగం నుంచి అవి రక్షణ కల్పిస్తాయి. నిర్దేశక నియమాలు పౌరుడు ఒక భాగమైన సమాజ ప్రయోజనాన్ని సూచిస్తాయి.

(6) ప్రాథమిక హక్కులు వ్యతిరేక స్వాభావాన్ని కలిగి ఉన్నాయి. అవి ప్రభుత్వ అధికారాలను పరిమితం చేస్తున్నాయి. ప్రభుత్వం ఏమి చేయగూడదో సూచిస్తున్నాయి. నిర్దేశక నియమాలు సంవర్థకమైనవి. ప్రజా ప్రయోజనం కోసం ప్రభుత్వం ఏమిచెయ్యాలో చెబుతున్నాయి.

(7) ప్రాథమిక హక్కులు విడదీయరాని స్వేచ్ఛలను పౌరులకు కల్పిస్తున్నాయి. రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలద్వారా వాటిని తొలగించరాదు. లేదా పరిమితం చేయరాదు. నిర్దేశక నియమాలు రాజ్యాంగ పరంగా ప్రభుత్వాలకు, శాసనసభలకు కొన్ని బాధ్యతలను ఆదేశిస్తున్నాయి. ప్రజావిధానాలను రూపొందించి అమలు పరచడంలో పాటించవలసిన మార్గదర్శక సూత్రాలను చెబుతున్నాయి. 138

BRAOU

18.3 ప్రాథమిక హక్కులకు, నిర్దేశక, నియమాలకు మధ్య సంఘర్షణ

ప్రభుత్వ విధానాలు లేదా శాసనసభ చట్టాల అమలు విషయంలో ప్రాథమిక హక్కులకు నిర్దేశక నియామకాల మధ్య వివాదం ఏర్పడితే ప్రాథమిక హక్కులను వాటి ఆధిక్యతని న్యాయస్థానం గుర్తిస్తుంది. రాజ్యాంగ నిబంధన 32 సుప్రీమ్‌కోర్టు, రాష్ట్ర హైకోర్టులకు ప్రాథమిక హక్కులను పరిరక్షించవలసిన బాధ్యతా, తగిన అధికారాలు ఇవ్వటం దీనికి కారణం. చంపకం దొరై రాజన్, మదరాసు రాష్ట్రానికి మధ్య వచ్చిన వివాదంలో నిర్దేశక నియమాలు ప్రాథమిక హక్కులను అధిగమించలేవని, 32వ నిబంధన ద్వారా తగిన ఉత్తర్వులను న్యాయస్థానం ఇచ్చి ప్రాథమిక హక్కులను అమలుపరుస్తుందని సుప్రీంకోర్టు తీర్పు ఇచ్చింది.

ఇదే సందర్భంలో ప్రాథమిక హక్కులు పవిత్రమైనవని శాసనసభ చట్టాలద్వారా లేదా ప్రభుత్వ ఉత్తర్వుల ద్వారా పరిమితం చేయరాదని సుప్రీమ్‌కోర్టు తీర్పుయిచ్చింది. అందువల్ల నిర్దేశక నియమాలు ప్రాథమిక హక్కులకు అనుగుణంగా అమలులోకి రావాలి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- నిర్దేశక నియమాలపైన ప్రాథమిక హక్కుల ఆధిక్యతను గురించిన ఒక ఉదాహరణను పేర్కొనండి.

18.4 ప్రాథమిక హక్కులు, నిర్దేశిక నియమాల మధ్య ఉన్న సంబంధాలు

నిర్దేశక నియమాలకు, ప్రాథమిక హక్కులకు మధ్య రాజ్యాంగ రీత్యా, చట్టరీత్యా, న్యాయస్థానపు జోక్యం ద్వారా ఎన్ని వ్యత్యాసాలున్నప్పటికీ నిర్దేశక నియమాలు రాజకీయంగా చాలా ప్రాముఖ్యం వహిస్తున్నాయి. ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశక నియమాల సంబంధాలు కాలానుగుణంగా అనేక మార్పులకు లోనైనాయి.

వ్యక్తి ప్రయోజనాన్ని సూచించే ప్రాథమిక హక్కులకు సమాజ శ్రేయస్సును కాంక్షించే నిర్దేశక నియమాలకు మధ్య సంఘర్షణ ఏర్పడితే దేనికి మనం ప్రాముఖ్యం ఇవ్వాలి అనేది ప్రస్తుతం ఒక ముఖ్యమైన చర్చనీయాంశం. ఈ సంఘర్షణ రాజకీయంగా ప్రాముఖ్యం వహించినదై వివాదాస్పదంగా మారింది. దీనికి కారణం మూడు దశాబ్దాలుగా అధికారంలో ఉన్న కాంగ్రెస్ పార్టీ నిర్దేశక నియమాలను అమలుపరచడానికి రూపొందించిన సామ్యవాద విధానాలు పౌరులు ప్రాథమిక హక్కులతో సంఘర్షించేటట్లు ఉండటమే.

సుప్రీంకోర్టు మొదట్నుంచి ప్రాథమిక హక్కులకు అనుగుణంగా, వాటికి భంగం కలిగించకుండా నిర్దేశిక నియమాలు అమలుచేయాలని చెబుతూ వచ్చింది. సాజన్‌సింగ్, కురేషి, గోలక్‌నాథ్ వివాదాలలో ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలగకుండా నిర్దేశక నియమాలను అమలుపరచడం ప్రభుత్వ కర్తవ్యమని సుప్రీంకోర్టు తీర్పు ఇచ్చింది.

బ్యాంకుల జాతీయకరణ, మాజీ సంస్థానాధీశుల భరణాల రద్దు మొదలైన చట్టాలను న్యాయస్థానం రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనదని కొట్టివేయడంవల్ల, 14, 19, 31వ నిబంధనలలో సూచించిన ప్రాథమిక హక్కుల అమలులో నిర్దేశిక నియమాలు అడ్డం వచ్చినట్లయితే అవి రాజ్యాంగ విరుద్ధమైనవని న్యాయస్థానాలు తీర్పు ఇచ్చే అధికారాన్ని పరిమితంచేస్తూ పార్లమెంట్ 1971లో 25వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించింది. మళ్లీ 1976లో ప్రాథమిక హక్కులకు భంగంకలిగింది అనే కారణంగా నిర్దేశక నియమాలను అమలుపరిచే ఏ చట్టం రాజ్యాంగ విరుద్ధం కాదు అని పార్లమెంట్ 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంద్వారా స్పష్టం చేసింది. అయితే 1980లో మినర్వా మిల్స్ వివాదంలో తీర్పునిస్తూ సుప్రీంకోర్టు నిబంధన 31 (సి)ని కొట్టివేసి ఇంతకు పూర్వం నిర్దేశక నియమాలమీద ప్రాథమిక హక్కులకు ఉన్న ఆధిక్యతను పునరుద్ధరించింది. ఈ విధంగా ప్రస్తుతం నిర్దేశక నియమాలపై ప్రాథమిక హక్కులకు ఉన్న ఆధిక్యత ఇంకా కొనసాగుతున్నది.

18.5 ముగింపు

ఆర్థికంగా, సాంఘికంగా అభివృద్ధి చెందని, వెనకబడిన మనదేశంలో ఆర్థిక సాంఘికాభివృద్ధిపై ప్రభుత్వం తీసుకొనే ఏ చర్య అయినా లేదా శాసనసభ చట్టమైనా ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేసి మన రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రామద స్థితిలోకి పడవేసే ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయని కొంతమంది భావిస్తున్నారు. అయితే బహుకొద్ది మందికి మాత్రమే లభించే ప్రయోజనం కలిగించే ఈ ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశక నియమాల అమలుకు అవరోధంగా ఉండటం కనీసం అవసరాలను తీర్చుకోలేని కోట్లాది ప్రజలకు నిరాశ, నిస్పృహలను కలిగిస్తున్నాయి.

ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యంలేని రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యం అర్థరహితమనే ఆలోచనకు మనం ఇంతవరకు ఏ విధమైన ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు. నిరుద్యోగం, పేదరికం, నిరక్షరాస్యత తీవ్రంగా ఉన్న మన సమాజంలో వ్యక్తి స్వేచ్ఛ ప్రయోజనానికి, హక్కులవల్ల కలిగే లాభం ఏమిటని కొంతమంది ప్రశ్నిస్తున్నారు. అనారోగ్యం, పౌష్టికాహారం లేకపోవడం, నిరుద్యోగం, మురికివాడలు, నిరక్షరాస్యత మొదలైన సాంఘిక దురవస్థలను తొలగించడానికి, అధిక సంఖ్యాక ప్రజలకు ఉపాధి, సంవర్ధక ఆహారం, గృహవసతి, ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణాన్ని కల్పించి వారి జీవనస్థాయిని పెంపొందించటానికి ప్రజాసంక్షేమ కార్యకలాపాలను అతి విస్తృత స్థాయిలో నిర్వహించాలి. అలాకానప్పుడు రాజకీయ వ్యవస్థపట్ల ప్రజాస్వామ్య విలువలపట్ల అధిక సంఖ్యాక

BRAOU

ప్రజలకు అనాసక్తి, ఉదాసీనత పెరుగుతాయి. అందువల్ల ప్రాథమిక హక్కులకు లభించే అనవసరమైన ప్రాధాన్యతలను తగ్గించి వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు, సమాజ ప్రయోజనాలకు మధ్య సయోధ్య ఏర్పడే పద్ధతిలో నిర్దేశక నియమాలను సత్వరమే అమలువరచాలి.

ప్రాథమిక హక్కులకు, నిర్దేశక నియమాలకు మధ్య ఏర్పడే చట్టపరమైన లేదా రాజ్యాంగపరమైన వివాదాన్ని రాజకీయాలలోకి తీసుకురావడం అంత శ్రేయస్కరం కాదు. అధికారాన్ని నిలుపుకోవడంకోసం, ప్రజల ఓట్లను ఆకర్షించడానికి కొన్ని రాజకీయ పార్టీలు ప్రజా ప్రయోజనం పేరిట అనేక పథకాలను, రాయితీలను ప్రకటించి జనాదరణకోసం ద్రవ్యోల్బణాన్ని, ఉద్పాదక ప్రయోజనం లేని ఖర్చును పెంచటాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నాయి. ఇటువంటి చర్యలు దీర్ఘకాలిక దృష్టితో పరిశీలించినట్లయితే దేశ ప్రయోజనానికి అనర్థకమవుతాయి. అంతేగాక సమాజ ప్రయోజనం పేరుతో నిర్దేశక నియమాలను అమలుపరుస్తున్నామని చెబుతూ పౌరహక్కులను కాలరాచే అధికారవాద నియంతృత్వ ధోరణులు ప్రబలే ప్రమాదమున్నది.

న్యాయస్థానాలు కూడా కేవలం రాజ్యాంగ నిబంధనలకే ప్రాముఖ్యమిచ్చి ప్రాథమిక హక్కులు పవిత్రమైనవనే ధోరణితో ప్రజలకు ప్రయోజనం కలించే నిర్దేశక నియమాల అమలును వ్యతిరేకించరాదు. కాగా కొంత ఉదార దృక్పథంతో విశాల ప్రాతిపదికపై రాజ్యాంగ నిబంధనలను మారుతున్నదేశ కాల పరిస్థితులకు అనుగుణంగా, విశ్లేషించి, విపులీకరించి నిర్దేశక నియమాల అమలుకు తోడ్పడాలి. ఎందుకంటే కడుపునిండని వ్యక్తి స్వేచ్ఛ గురించి ఆలోచించడు.

18.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశక నియమాల మధ్య వ్యత్యాసాలను పరిశీలించండి.
2. ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశక నియమాలలో మారుతున్న సంబంధాలను పరిశీలించండి.
3. ప్రాథమిక హక్కులు నిర్దేశక నియమాల మధ్య వివాదం ఏర్పడితే ఏమవుతుంది?

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ప్రాథమిక హక్కులు వ్యతిరిక్తమైనవి ఎందుకు అంటారు?
2. నిర్దేశక నియమాలు సంవర్థమైనవి ఎందువల్ల?

డాక్టర్. వి.క్రిష్ణారావు

BRAOU

భాగం - 19: ప్రాథమిక హక్కులు - వివరణ

విషయక్రమం

19.0 ఉద్దేశం

19.1 పరిచయం

19.2 హక్కులు అపరిమితమైనవి కావు

19.3 ప్రాథమిక హక్కులనేపథ్యం

19.4 ప్రాథమిక హక్కుల ప్రత్యేక లక్షణాలు

19.5 ప్రాథమిక హక్కులు - వివరణ

19.5.1 సమానత్వపు హక్కు

19.5.2 వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ

19.5.3 పీడనకు వ్యతిరేక హక్కు

19.5.4 మత స్వేచ్ఛ హక్కు

19.5.5 సాంస్కృతిక విద్యావరమైన హక్కులు

19.5.6 ఆస్తిహక్కు

19.5.7 రాజ్యాంగ పరిహారాల హక్కు

19.6 ప్రాథమిక హక్కులు - అత్యవసర పరిస్థితి

19.7 ప్రాథమిక హక్కులు - పార్లమెంటు, సుప్రీంకోర్టు

19.8 ముగింపు

19.9 నమూనా ప్రశ్నలు

19.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- ప్రాథమిక హక్కుల స్వభావం
- వాటి ప్రత్యేక లక్షణాలు
- అత్యవసర పరిస్థితిలో ప్రాథమిక హక్కుల గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు

19.1 పరిచయం

హా. లాస్కి మాటలలోచెప్పాలంటే 'ప్రతి రాజ్యం పౌరులకు కల్పించిన హక్కుల ద్వారా దాని స్వభావాన్ని వ్యక్తం చేస్తుంది.' పౌరులకు స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు కల్పించిన మేరకు ఆ రాజ్యం రాజకీయ వ్యవస్థ సిద్ధాంతం, స్వభావం వ్యక్తమవుతాయి.

BRAOU

హక్కులు రాజనీతి సిద్ధాంతమంత ప్రాచీనమైనవి. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ ఎదుర్కొనే అతి ముఖ్యమైన సమస్యలలో రాజ్య యంత్రాంగంలో హక్కులకు కల్పించవలసిన స్థానం ఒకటి. థామస్ పైన్, జాన్‌లాక్ మొదలైన వారి రచనలు సహజ హక్కుల సిద్ధాంతాన్ని ప్రచారంలోకి తెచ్చాయి. వారి ప్రభావం వల్లనే అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల రాజ్యాంగం స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలను తన పౌరులకు కల్పించింది.

అమెరికాలో హక్కులు ప్రకటించారే కాని కల్పించలేదు. భారత దేశంలో హక్కులు కల్పించారే కాని ప్రకటించలేదు. ఇంగ్లండులో అవి ప్రకటించలేదు. కల్పించబడలేదు. కాని ఆచరణలో పౌరులకు లభ్యమైనాయి. బ్రిటిష్ పార్లమెంటు పరిమితం చేయనివి అన్ని పౌరులకు లభ్యమైనాయి. భారత రాజ్యాంగం సహజ హక్కుల సిద్ధాంతాలను అంగీకరించలేదు. కాగా కొన్ని నిర్దిష్టమైన హక్కులను మాత్రమే ప్రజలకు కల్పించింది.భారత రాజ్యాంగం ఇవ్వని హక్కులను కోరే హక్కు ప్రజలకు లేదు.

19.2 హక్కులు అపరిమితమైనవి కావు

మన రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులు అపరిమితమైన స్వేచ్ఛను ఇవ్వటం లేదు. అత్యవసర పరిస్థితి, కార్యనిర్వహణ అధికారాలు, పార్లమెంటరీ చట్టాలు ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేస్తున్నాయి. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలలో అత్యవసర పరిస్థితిలో 'హెబియస్ పిటిషన్' రిట్‌ను దాఖలు చేసే హక్కును మినహాయించి ఏ ప్రాథమిక హక్కును రద్దుచేసే అధికారం ప్రెసిడెంట్‌కు గాని కాంగ్రెస్‌కు కాని లేదన్న విషయం ఈ సందర్భంలో మనం గుర్తుంచుకోవాలి.

మరొక విషయం ఏమిటంటే రాజ్యాంగం కల్పించిన హక్కులన్నింటినీ మనం అమలు పరచుకోలేము. ప్రాథమిక హక్కులకు నిర్దేశిక నియమాలలో కల్పించిన హక్కులకు మధ్య ఒక స్పష్టమైన వ్యత్యాసమున్నది. ప్రాథమిక హక్కులను న్యాయస్థాన జోక్యం ద్వారా అమలుపరచవచ్చు. కాని నిర్దేశిక నియమాలు కల్పించే హక్కులను న్యాయస్థానం ద్వారా అమలుపరచలేము. అయితే హక్కులే ప్రాథమికమైనవి కాని వాటిపై విధించిన పరిమితులు కావు.

ప్రాథమిక హక్కుల ప్రాముఖ్యం అవి రాజ్యాంగంలో నిక్షేపించటం వల్ల కాక పౌరులకు సాంఘిక, ఆర్థిక అవకాశాలను కల్పించడం ద్వారా వారి స్వేచ్ఛలను ఇనుమడింపజేసే సాధనాలుగా ప్రాథమిక హక్కుల ప్రాధాన్యతను మనం గుర్తుంచుకోవాలి.

ప్రాథమిక హక్కులను రాజ్యాంగంలో చేర్చటం ద్వారా పౌర స్వేచ్ఛను రాజకీయ వివాదాలనుంచి శాసనసభ మెజారిటీ నుంచి అధికారం కోసం ప్రజలను మభ్యపెట్టే రాజకీయ నేతలనుంచి కాపాడటం ఒక ముఖ్య ప్రయోజనం. పౌరుని ప్రాణస్వేచ్ఛ, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ, అభిప్రాయ ప్రకటన మత స్వేచ్ఛ మొదలైనవి ఎన్నికల ఫలితాలపై ఆధారపడరాదు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- ప్రాథమిక హక్కులకు పరిమితులు ఉన్నాయా.
- ప్రాథమిక హక్కుల ప్రత్యేక లక్షణాలను క్లుప్తంగా వివరించండి.

19.3 ప్రాథమిక హక్కుల నేపథ్యం

భారత రాజ్యాంగ నేతలలో అనేకమంది ఉదారవాద భావాలు కలిగి ఉండటంవల్ల ప్రజల మౌలిక హక్కులకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యమిచ్చారు. తగిన రక్షణలు లేకపోతే పౌరస్వేచ్ఛలో ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థ గట్టి పునాదులపై ఏర్పడవని వారు భావించారు.

నిజానికి 1928లోనే అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఒక తీర్మానం ద్వారా భారతీయులకు రాజకీయ, పౌరహక్కులను కల్పించాలని కోరింది. అయితే నాటి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఈ ప్రతిపాదనను అంగీకరించలేదు.

B R A O U

19.4 ప్రాథమిక హక్కుల ప్రత్యేక లక్షణాలు

భారత రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులు ఈ కింది ప్రత్యేక లక్షణాలు కలిగి ఉన్నాయి:

1. మన ప్రాథమిక హక్కులను అనేక వివరణలతో కల్పించారు. రాజ్యాంగం హక్కులను సూచించటమేగాక వాటిపై ఉన్న పరిమితులు, మినహాయింపులను కూడా వివరించింది.

2. ప్రాథమిక హక్కులు నిరపేక్షమైనవి కావు. హక్కులు పరిమితమైనవి. ప్రతి హక్కు అమలుకు కొన్ని మినహాయింపులు ఉన్నాయి.

3. ప్రాథమిక హక్కులు 'చట్టం సూచించిన ప్రక్రియకు' లోబడి అమలులోకి వస్తాయి. భారత పార్లమెంటు సూచించిన చట్ట ప్రక్రియకు అనుగుణంగా హక్కులు పౌరులకు లభ్యమవుతాయి.

4. ప్రాథమిక హక్కులు పౌరులకు అన్ని వేళలోనూ లభించవు. రాష్ట్రపతికి ఉన్న అత్యవసరాధికారాలు హక్కులను తాత్కాలికంగా అమలులోకి రానీయకుండా రద్దుచేయవచ్చు. అదే విధంగా కొన్ని ప్రత్యేక చట్టాల ద్వారా పార్లమెంట్ సాయుధ దళాలకు కొన్ని హక్కులను మినహాయించవచ్చు. అలాగే కొన్ని అత్యవసర సర్వీసులకు వర్తించకుండా హక్కులను మినహాయించవచ్చు.

5. ప్రాథమిక హక్కులు వర్తింపచేయటంలో పౌరులకు, విదేశీయులకు మధ్య తేడాని పాటించడం జరుగుతున్నది. కొన్ని పాత రాజకీయ హక్కులు పౌరులకే లభిస్తాయి. కానీ విదేశీయులకు వర్తించవు. చట్టం ముందు సమానత్వం, మత స్వేచ్ఛ మొదలైనవి విదేశీయులకు లభిస్తాయి. కానీ వారికి ఓటు హక్కు మొదలైన రాజకీయ హక్కులను రాజ్యాంగం కల్పించలేదు.

6. ప్రాథమిక హక్కులను ఇవ్వటమే కాకుండా వాటి అమలుకు అవకాశాన్ని హక్కు రూపంలో రాజ్యాంగం కల్పించింది. ఏ కారణం వల్లనైనా ఒక హక్కు ఉదాహరణకు సమానత్వపు హక్కు అందుబాటులో లేకపోతే పౌరుడు సుప్రీంకోర్టు లేదా హైకోర్టు ద్వారా ఆ హక్కు అమలుకు అర్థించవచ్చు.

7. ప్రాథమిక హక్కులు అడ్డంకులను తొలగించే విధంగా ఉన్నాయేకానీ సంవర్థక అవకాశాలను కల్పించటం లేదు. ఉదాహరణకు సమానత్వపు హక్కు సమానావకాశాలను కల్పిస్తుందే కానీ సమానత్వాన్ని స్థాపించదు. అదే విధంగా ప్రభుత్వం వ్యక్తుల మధ్య వివక్షం పాటించలేదు. ఎటువంటి విచక్షణ లేకుండా చట్టాలు అందరికీ సమానంగా వర్తిస్తాయి.

B R A O U

19.5 ప్రాథమిక హక్కులు - వివరణ

భారత రాజ్యాంగం ఈ కింది ప్రాథమిక హక్కులను పౌరులకు కల్పిస్తున్నది:

1) సమానత్వపు హక్కు; 2) వ్యక్తి స్వేచ్ఛ హక్కు; 3) పీడన వ్యతిరేక హక్కు; 4) మతస్వేచ్ఛ హక్కు; 5) సాంస్కృతిక, విద్యాసంబంధ హక్కులు; 6) ఆస్తిహక్కు, 7) రాజ్యాంగ పరిహారాల హక్కు.

19.5.1 సమానత్వపు హక్కు

నిబంధన 14 ప్రకారం ఏ పౌరుడినీ చట్టం కల్పించే రక్షణ నుంచి మినహాయించరాదు. కులం, మతం, ప్రాంతం, స్త్రీ, పురుష విచక్షణ లేకుండా సమానావకాశాలు అందరికీ కల్పించాలి. అయితే షెడ్యూల్డు కులాలు, షెడ్యూల్డ్ తెగలు, వెనుకబడిన తరగతులకు చెందిన ప్రజల అభివృద్ధికి ప్రభుత్వం కొన్ని మినహాయింపులు చేసి వారికి ప్రత్యేక రక్షణలు, అవకాశాలను కల్పించవచ్చు. విద్యా సంస్థలలో, ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు వారికి కొన్ని స్థానాలను కేటాయించవచ్చు. బలహీనవర్గాల అభివృద్ధికి ప్రయత్నిస్తున్నప్పటికీ ఆ మినహాయింపులు ఇతర కులాలవారి ప్రయోజనాలు దెబ్బతీసే విధంగాను, ప్రభుత్వ రంగంలోసమర్థత లోపించే విధంగాను ఉండరాదు.

19.5.2 వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ

రాజ్యాంగ ప్రవేశికలో సూచించిన అభిప్రాయ ప్రకటన స్వాతంత్ర్యం , ఇతర స్వేచ్ఛలను నిబంధనలు 19 నుండి 22 వరకు కల్పిస్తున్నాయి. వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ అన్ని ప్రాథమిక హక్కులలో ముఖ్యమైనది, అపరమితమైన స్వేచ్ఛకు ఏ హక్కు మూలంకాదన్న సిద్ధాంతంతో ఏకీభవిస్తూ రాజ్యాంగం వ్యక్తి స్వేచ్ఛపై కొన్ని నిర్దిష్టమైన పరిమితులను విధిస్తున్నది. ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టాలు, నేషనల్ సెక్యూరిటీ చట్టాలు మొదలైనవి ప్రభుత్వానికి అనేక అధికారాలు కల్పించాయి. వాటి ద్వారా ఒక వ్యక్తిని అతడు చట్టాన్ని ఉల్లంఘించకుండా ముందుగానే నిరోధించవచ్చు. ఈ చట్టాల ఉద్దేశం ముందు జాగ్రత్త చర్య అవటంవల్ల వీటిని వర్తింపచేయటంలో ప్రభుత్వానికి తన విచక్షణను ఉపయోగించడానికి అవకాశం ఉన్నది. అయితే ఈ నిరోధక చట్టాలు కొత్త ప్రమాదాలను సృష్టించవచ్చు. ప్రభుత్వాన్ని నిరోధించే అధికారపక్షం తన రాజకీయ శత్రువులను తొలగించడానికి పైఅధికారాలను దుర్వినియోగం చేయవచ్చు. అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్న కాలంలో అనేకమంది ప్రతిపక్ష నాయకులు, వేలాది కార్యకర్తలు అక్రమ నిర్బంధానికి గురైనారు.

19.5.3 పీడనకు వ్యతిరేక హక్కు

23వ నిబంధన పీడనకు వ్యతిరేక హక్కు కల్పిస్తుంది. వెట్టిచాకిరి, నిర్బంధ సేవ అతి తక్కువ వేతనాలు, ఎక్కువ పనిగంటలు, గర్భిణీ స్త్రీలు, చిన్న పిల్లలు మొదలైన వారిని ప్రమాదంతో కూడుకున్న పరిశ్రమల (గనులు, రేవులు)లో పనిచేయించడాన్ని రాజ్యాంగం నిషేధిస్తున్నది.

పీడన వ్యతిరేక హక్కు కార్మికుల అసహాయ స్థితిని ఆధారంగా వారిని హింసించే లేదా పీడించే పద్ధతులను నిరోధిస్తున్నది. కార్మికులకు కనీస వేతనాలు, పనిగంటలు, పరిహారం, విరామం మొదలైన వాటికి అవకాశాలను కల్పించడానికి పీడన వ్యతిరేక హక్కు ఉపయోగపడుతుంది.

19.5.4 మతస్వేచ్ఛ హక్కు

భారత రాజ్యాంగంలోని 25 నుంచి 28 నిబంధనలు పౌరులందరికీ మత స్వేచ్ఛకు హామీనిస్తున్నాయి. 25వ నిబంధన ప్రకారం ఏ మతాన్ని అయినా అనుసరించడానికి, ప్రచారం చేసుకోవడానికి అవకాశం ఉన్నది. 26వ నిబంధన పౌరులకు మతవ్యాప్తికి, ధర్మకార్యాలను నిర్వహించడానికి సంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకొని ఆస్తులను కలిగి ఉండటానికి అవకాశం కల్పిస్తున్నది. అయితే వాటిని చట్టం సూచించిన నియమ నిబంధనలకు నిర్దిష్ట పరిధులకు లోబడి నిర్వహించాలి.

మిగతా ప్రాథమిక హక్కులవలే మతస్వేచ్ఛపై కూడా కొన్ని పరిధులున్నాయి. శాంతి భద్రతలకు నైతికస్థాయి, పరిసరాలు మొదలైనవి మతస్వేచ్ఛ హక్కుపై ఏర్పడిన పరిమితులు. అంతేగాక మతపరమైన సంస్థల రాజకీయ, ఆర్థిక, ఇతర లౌకిక కార్యక్రమాలను ప్రభుత్వం చట్టరీత్యా పరిమితం చేయడానికి అధికారాలను కలిగియున్నది.

19.5.5 సాంస్కృతిక, విద్యాపరమైన హక్కులు

ఈ హక్కులు ప్రధానంగా మతపరమైన, భాషాపరమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు వారి ప్రత్యేక ఉనికి భాష లిపి, సంస్కృతులను కాపాడుకోడానికి ఉపయోగపడతాయి. అయితే ప్రభుత్వ సహాయం పొందుతున్న ఏ విద్యా సంస్థ ప్రవేశాన్ని ఇవ్వటంలో మతం, జాతి, వర్ణం, కులం, ప్రాంతం లేదా భాషను ఆధారం చేసుకొని ఎటువంటి విచక్షణను చూపరాదు. ప్రవేశం నిరాకరించరాదు. 30వ నిబంధన ఇన్ని అల్ప సంఖ్యాకులకు విద్యాసంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకోవడానికి అవకాశం కల్పిస్తున్నది. మతంలేదా భాషా ప్రాతిపదికగా ఏ అల్పసంఖ్యాక వర్గం నిర్వహిస్తున్న సంస్థకు ఆర్థిక సహాయాన్ని కల్పించడానికి ప్రభుత్వం నిరాకరించరాదు. ఈ హక్కుల ప్రయోజనం మతపరమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గాలేకాక భాషాపరమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు కూడా వారి సంస్కృతిని పరిరక్షించుకోవడానికి అవకాశం కల్పించడం.

BRAOU

19.5.6 ఆస్తి హక్కు

భారత రాజ్యాంగం కల్పించిన అన్ని ప్రాథమిక హక్కులలో ఎక్కువ వివాదస్పదమైనది ఆస్తిహక్కు. ప్రారంభంలో రాజ్యాంగం ఆస్తి హక్కును 19, 31వ నిబంధనల ద్వారా పౌరులకు కల్పించింది. రాజ్యాంగం 19వ నిబంధన ప్రకారం ప్రతి పౌరునికి సంపదను కలిగి ఉండటాన్ని ఆస్తిని అనుభవించడానికి, అమ్ముకోవడానికి లేదా ఇతరులకు దత్తంచేయడానికి ప్రజా సంక్షేమరీత్యా, చట్టం విధించిన కొన్ని హేతుబద్ధమైన పరిమితులకు లోబడి ఉపయోగించుకోవడానికి హక్కును కల్పించింది. 31వ నిబంధన ప్రకారం ఏ పౌరుని ఆస్తి చట్టం సూచించిన పరిమితులను మినహాయిస్తే ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసుకోరాదు. ఒకవేళ ప్రజాప్రయోజనం దృష్ట్యా ప్రభుత్వం తీసుకున్నట్లయితే తగిన పరిహారాన్ని చెల్లించాలి.

ఆస్తి హక్కుపై ప్రజల ప్రయోజనం రీత్యా పరిహారాన్ని చెల్లించి ప్రభుత్వం పౌరుని ఆస్తిని స్వాధీనం చేసుకోవచ్చు అనే పరిమితి పౌరుని ఆస్తి హక్కును పరిమితం చేస్తున్నది. పౌరునికి తన ఆస్తిపై పూర్తి అధికారం లేకపోవడంవల్ల ఆస్తి హక్కును పరిమితమైన హక్కుగా భావించాలి. నిబంధన 31 (2)లో సూచించిన 'పరిహారం' అనే పదాన్ని నిబంధన 3 (c) తొలగించి దాని స్థానంలో 'మొత్తం' అనే పదాన్ని చేర్చిన 25వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం (1972) అమలుకావడానికి ముందు నిజమైన సామ్యవాద వ్యవస్థను స్థాపించడంలో ఆస్తి హక్కు ఏ విధంగాను అడ్డంకి కాకూడదు అన్న ఉద్దేశంతో ఆస్తిహక్కుపై పైన సూచించిన పరిమితులను రాజ్యాంగం విధించింది. దీనివల్ల ఆస్తి హక్కు రాజ్యాంగరీత్యా సమర్థనీయమైన హక్కుగాదు.

44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ఆస్తిహక్కును ప్రాథమిక హక్కుల జాబితానుంచి తొలగించి పార్లమెంటు చట్టాలకు లోబడిన ఒక చట్టబద్ధమైన హక్కుగా నిర్ణయించింది. అందువల్ల ఆస్తిహక్కు ప్రస్తుతం ప్రాథమిక హక్కుగాదు. ఇది కేవలం ఒక సాధారణమైన చట్టబద్ధమైన హక్కే.

19.5.7 రాజ్యాంగ పరిహారాల హక్కు

భారత రాజ్యాంగం కేవలం ప్రాథమిక హక్కులను కల్పించడమేకాక ఏ కారణంవల్లనైనా అవి అమలులో లభ్యంకాకపోతే వాటి అమలుకోసం న్యాయస్థానాన్ని అర్థించే హక్కును పౌరులకు కల్పించింది. ఈ విధంగా 32, 226 రాజ్యాంగ నిబంధనలు సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టులకు ప్రాథమిక హక్కుల అమలుకై ఉత్తర్వు 'రిట్స్'ను జారీచేసే అధికారం కల్పించాయి. ఈ కింది ఉత్తర్వులను న్యాయస్థానాలు ఆయా సందర్భాలలో జారీ చేస్తాయి.

1. హెబియాస్ కార్పస్: ఒక వ్యక్తి అక్రమ నిర్బంధానికి గురైనప్పుడు అతని విడుదల నిమిత్తం న్యాయస్థానం 'హెబియాస్ కార్పస్' రిట్‌ను విచారిస్తుంది. దీని ప్రకారం నిర్బంధంలోకి తీసుకున్న అధికారులు నిర్బంధించడానికి తగిన కారణాలను వివరించాలి. అలా కానప్పుడు న్యాయస్థానం ఆ వ్యక్తిని తక్షణమే విడుదల చేస్తుంది.

2. మాండమస్: న్యాయస్థానం ఒక కింది అధికారిని తాను నిర్వహించవలసిన విధిని ఆదేశించడానికి ఇచ్చే ఉత్తర్వును 'మాండమస్' అంటారు.

3. ప్రొహిబిషన్: ఒక అధికారి తన పరిధిలో లేని కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించకుండా నివారించడానికి జారీచేసే ఉత్తర్వును 'ప్రొహిబిషన్' అంటారు.

5. కోవారెంటో: ప్రభుత్వ రంగంలో ఒక వ్యక్తి తనకు చట్టసమ్మతంగా గుర్తింపులేని స్థానంలో లేదా ఉద్యోగంలో ఉండే అధికారాన్ని చెలాయించడంలో నిలుపుదలచేసే ఉత్తర్వును కోవారెంటో అంటారు.

పైన వివరించిన ఉత్తర్వులను జారీచేసే అధికారాల ద్వారా న్యాయశాఖ పౌరుల ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షణకొరకు బాధ్యత వహిస్తున్నది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

హెబియస్ కార్పస్ పిటీషన్‌ను వివరింపుము.

BRAOU

మత స్వేచ్ఛను వివరించండి.

19.6 ప్రాథమిక హక్కులు - అత్యవసర పరిస్థితి:

ప్రాథమిక హక్కులను ఇంతకుముందు చెప్పిన పరిమితులేకాక రాష్ట్రపతి విధించే అత్యవసర పరిస్థితి కూడా పరిమితం చేస్తుంది. 352 నిబంధనను అనుసరించి జాతీయ భద్రత ప్రమాద పరిస్థితికి లోనైనప్పుడు లేదా అంతరంగిక సంక్షోభం లేదా తిరుగుబాటు ప్రబలినప్పుడు రాష్ట్రపతి అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటిస్తాడు. ఈ జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించిన కాలంలో న్యాయస్థాన రక్షణ జోక్యాన్ని అర్థించే హక్కుతో సహా అన్ని ప్రాథమిక హక్కులను రాష్ట్రపతి రద్దుచేయవచ్చు. ప్రాణ రక్షణ మినహాయిస్తే ఏ ఇతర హక్కుల రద్దుకు సంబంధించిన వివాదాలను అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్న కాలంలో విచారణ చేయడానికి న్యాయస్థానాలకు రాజ్యాంగరీత్యా అధికారం లేదు.

359వ నిబంధన ప్రకారం ప్రాథమిక హక్కులన్నిటినీ తాత్కాలికంగా అవి అమలులోకి రాకుండా రాష్ట్రపతి రద్దుచేయవచ్చు. 1975లో అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించినప్పుడు నాటి రాష్ట్రపతి పౌరుల ప్రాథమిక హక్కులను పైన వివరించిన విధంగా రద్దుచేసినారు. అంతేగాక అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్నప్పుడు ఎటువంటి పద్ధతి నిబంధనలను పాటించకుండా ఒక వ్యక్తిని నిర్బంధంలోకి తీసుకోవచ్చు లేదా విచారణ జరపకుండా ఎన్ని నెలలైనా నిర్బంధించవచ్చు. అందువల్ల ఈ అసాధారణ అధికారాలను దుర్వినియోగం చేయనివ్వకుండా తగిన జాగ్రత్తలు తీసుకోకపోతే ప్రజాస్వామ్యం మనుగడకే ప్రమాదం ఏర్పడుతుంది.

19.7 ప్రాథమిక హక్కులు - పార్లమెంట్, సుప్రీంకోర్టు

రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చినప్పటినుంచి ప్రాథమిక హక్కుల విషయంలో పార్లమెంటుకు సుప్రీంకోర్టు మధ్య అనేక వివాదాలు తలెత్తినాయి. ప్రాథమిక హక్కులను సవరణచేసే అధికారం తమకు ఉన్నదని పార్లమెంటు వాదిస్తే రాజ్యాంగపరంగా ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేసే అధికారం లేదా రద్దుచేసే అధికారం పార్లమెంట్‌కు లేదని సుప్రీంకోర్టు అనేక సందర్భాలలో తీర్పిచ్చింది. నిర్దేశిక నియమాలను అమలుపరచడం కోసం ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేయడానికి పార్లమెంటు ప్రయత్నిస్తే సుప్రీంకోర్టు పౌరుల ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం కాకుండా ప్రయత్నిస్తూ వచ్చింది.

BRAOU

1, 4, 17, 24, 25, 42, 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాల ద్వారా నిర్దేశక నియామాల అమలుకై ప్రాథమిక హక్కులు సృష్టించిన అడ్డంకులను తొలగించడానికి పార్లమెంట్ ప్రయత్నించింది. అయితే చంపకం దొరై రాజన్ వివాదం నుంచి మినర్వా మిల్స్ వివాదం వరకు ఇచ్చిన అనేక తీర్పులలో ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితంచేసే అధికారం పార్లమెంట్‌కు లేదని సుప్రీంకోర్టు స్పష్టం చేసింది. నిర్దేశక నియమాలుగానీ మరే ఇతర కారణంవల్లగాని ప్రాథమిక హక్కులను పరిమితం చేయరాదని దృఢమైన అభిప్రాయాన్ని సుప్రీంకోర్టు వ్యక్తం చేసింది.

1967లో గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు ప్రాథమిక హక్కులను సవరణచేసే అధికారం పార్లమెంట్‌కు లేదని ఒక వేళ వాటిని మార్చాలని అనుకొన్నట్లయితే రాజ్యాంగ సభలు ఏర్పాటు చెయ్యాలి, రాజ్యాంగ సభకే అటువంటి అధికారంఉంటుందని తీర్పు ఇచ్చింది.

కేశవానంద భారతి వివాదంలో పార్లమెంట్‌కు రాజ్యాంగంలోని ఏ అంశాన్నైనా సవరణచేసే అధికారం ఉన్నది. కాని రాజ్యాంగ మౌలిక స్వభావాన్ని మార్చే అధికారం మాత్రం పార్లమెంట్‌కు లేదని సుప్రీంకోర్టు తీర్పు ఇచ్చింది.

పైన పేర్కొన్న తీర్పులు అనేక వివాదాలను సృష్టించాయి. అభిప్రాయం నిశితంగా విభజితమైనది. అధికారపక్షమైన కాంగ్రెస్ (ఐ) అభివృద్ధి కాముకులం అని చెప్పుకొనేవారు. పార్లమెంటుకు ప్రాథమిక హక్కులను మార్చే అధికారం ఉన్నదిఅనే తమ వాదాన్ని బలపరచుకోవడానికి ఈ కింది కారణాలను సూచిస్తారు.

(1) 368వ నిబంధన రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియను సూచిస్తున్నది. ఈ నిబంధన పార్లమెంట్‌కు రాజ్యాంగంలో మార్పులు తీసుకురావడానికి అధికారం ఇస్తున్నది. రాజ్యాంగం ఫలానా నిబంధనను మార్పుచేయరాదు అని చెప్పకపోవడంవల్ల పార్లమెంట్‌కు ఏ నిబంధననైనా మార్చే అధికారం ఉన్నది.

(2) ప్రజా ప్రతినిధి ద్వారా ఏర్పడటంవల్ల పార్లమెంట్‌కు రాజ్యాంగాన్ని ప్రాథమిక హక్కులతో సహా మార్చటానికి ప్రజల తరఫున అధికారం ఉన్నది.

(3) అధికారాలు నిర్వహించే ప్రభుత్వం ఎన్నికలలో విజయాన్ని పొందిన రాజకీయ పార్టీ ద్వారా ఏర్పడుతుంది. ప్రజలు ఎన్నుకున్న రాజకీయ పార్టీకి తన ఎన్నికల ప్రణాళికను అమలుపరచవలసిన బాధ్యత ఉంది కాబట్టి దానికి అనుగుణంగా రాజ్యాంగాన్ని అవసరమైతే ప్రాథమిక హక్కులను సవరణచేసే అధికారం లభిస్తుంది.

అయితే ప్రాథమిక హక్కులు పరమోన్నతమైనవి; రాజ్యాంగపరంగా గుర్తింపు పొందినవి. కాబట్టి వాటిని పరిమితం చేయరాదు అని వాదించేవారు ఈ కింది వాదాలను ప్రతిపాదిస్తున్నారు.

(1) ప్రాథమిక హక్కులను రాజ్యాంగం అనుమతించిన సాధనాలుగా పేర్కొన్నది. వాటి ద్వారా నిర్దేశక నియమాలను అమలుజరపటానికి ప్రయత్నించాలి. ప్రాథమిక హక్కులు ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు అయువుపట్టు వంటివి. అందువల్ల 'ప్రజా ప్రయోజనం' పేరున వాటిని పరిమితం చేసినట్లే అవుతుంది.

(2) రాజ్యాంగమే హక్కును కల్పించేది. కాబట్టి అవి రాజ్యాంగంలో ఒక భాగం. అందువల్ల అవి అందరికీ శిరోధార్యం.

(3) పార్లమెంట్ రాజ్యాంగం రూపొందించిన సంస్థ కాబట్టి దానికి హక్కులను పరిమితంచేసే అధికారం లేదు.

(4) పార్లమెంట్ ఒక నిర్ణీత కాలానికి ఎన్నికైన సంస్థ. అందువల్ల ప్రజల సార్వభౌమాధికారాన్ని ఆ సంస్థ చెలాయించలేదు.

(5) అంతేకాకుండా ప్రజల స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలను శాసనసభ్యుల మనోవికారాలకు వదిలివేయరాదు.

19.8 ముగింపు

చివరిమాటగా మనం గుర్తుంచుకోవలసినదేమిటంటే ప్రాథమిక హక్కులు ఎన్ని పరిమితులకు లోనైనప్పటికీ అవి చాలా ముఖ్యమైనవి. అవి ప్రజలు కావాలనుకొన్నంత కాలం వారికి లభ్యమవుతాయి. ఒక రచయిత అన్నట్లు స్వేచ్ఛ వద్దనుకొనే ప్రజలకు ఏ రాజ్యాంగం, చట్టం, న్యాయశాఖ స్వేచ్ఛను కల్పించలేవు. అది కావాలనుకొనే వారికి ఏ నియంతృత్వం వాటిని తిరస్కరించలేదు.

19.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటిని 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో ప్రాథమిక హక్కుల ప్రాముఖ్యాన్ని పరిశీలించండి.
2. భారత రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులు అపరిమితమైనవా?
3. ప్రాథమిక హక్కుల ప్రత్యేక లక్షణాలను పరిశీలించండి.
4. హక్కుల అమలుకుగల హక్కు ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించండి.

II. ఈ కింది వాటిని 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ప్రాథమిక హక్కుల పరిణామాన్ని వివరించండి.

BRAOU

2. పౌరులకు స్వేచ్ఛను కల్పించే ఏడు హక్కులను వర్ణించండి.

3. ఆస్తి హక్కు గురించి క్లుప్తంగా రాయండి.

4. అత్యవసర పరిస్థితిలో ప్రాథమిక హక్కుల స్థితి గురించి రాయండి.

డాక్టర్. ఐ.కృష్ణారావు

BRAOU

భాగం - 20: పౌరసత్వం

విషయక్రమం

20.0 ఉద్దేశం

20.1 పరిచయం

20.2 పౌరస్వేచ్ఛలు

20.3 ఐక్యరాజ్యసమితి: మానవ హక్కులు

20.4 భారతదేశంలో పౌరస్వేచ్ఛ ఉద్యమం

20.5 భారత జాతీయ కాంగ్రెసు - పౌరస్వేచ్ఛలు

20.6 పౌరస్వేచ్ఛ రాజ్యాంగ పరిషత్

20.7 భారత రాజ్యాంగం - పౌరస్వేచ్ఛలు

20.7.1 ఆస్తిహక్కు

20.7.2 అభిప్రాయ ప్రకటన

20.8 స్వేచ్ఛలు - పరిమితులు

20.9 పౌరస్వేచ్ఛలు - ప్రభుత్వోద్యోగులు

20.10 సమావేశ స్వేచ్ఛ

20.11 వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు రక్షణ

20.12 పౌరస్వేచ్ఛలపై ఇతర పరిమితులు

20.12.1 నిరోధక నిర్బంధం

20.13 పౌరస్వేచ్ఛలు: 1962 అత్యవసర పరిస్థితి

20.14 అంతరంగిక భద్రతా చట్టం

20.15 1975 అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి: పౌరస్వేచ్ఛలు

20.16 జనతా హయాంలో పౌరస్వేచ్ఛలు

20.17 జాతీయ భద్రతా చట్టం

20.18 భారతదేశంలో పౌరహక్కుల సంఘాల అవతరణ

20.19 ముగింపు

20.20 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

20.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- పౌరస్వేచ్ఛలు అంటే ఏమిటి
- మానవ హక్కులు
- విషయంపై అవగాహన ఏర్పరచుకొంటారు

20.1 పరిచయం

మానవ స్వభావంలోనే స్వేచ్ఛపట్ల తృష్ణ ఇమిడి ఉంది. స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన ఉదారవాద సిద్ధాంతాన్నే మనం ఆధునిక కాలంలో రాజ్యాంగ వాదం అంటున్నాము. వ్యక్తి అనుభవించే స్వేచ్ఛ, భావప్రకటన, రచన స్వేచ్ఛ, కదలిక, వృత్తి, ఆరాధన మొదలైనవన్నీ ప్రభుత్వ అక్రమ జోక్యం, నిర్బంధాల నుంచి స్వేచ్ఛగా ఉండాలి.

20.2 పౌరస్వేచ్ఛలు

పౌరస్వేచ్ఛలను అర్థంచేసుకోవాలంటే వాటికి సంబంధించిన సిద్ధాంత మూలాన్ని మొదట మనం తెలుసుకోవాలి. మానవుడు చేసిన అమూల్య త్యాగాల ఫలితంగా ఎనలేని, అమూల్యమైన 'స్వేచ్ఛ' భావం జన్మించింది. అనేక జాతులు స్వేచ్ఛను కాపాడుకోటానికి చేసిన యుద్ధాలు, జరిగిన రక్తపాతాలను చరిత్ర పుటలలో లిఖించబడింది. స్వేచ్ఛను వదులుకోవటం అంటే మానవుడు తన్ను తను పరిత్యజించినట్లే అవి, మానవత్వపు హక్కులను, విధులను కోల్పోయినట్లే అని రూసో అంటాడు.

'రాజ్యం యొక్క లక్ష్యం మానవుడి సహజ హక్కులను భద్రపరచటం; ఇవి స్వేచ్ఛ, ఆస్తి, నిరంకుశానికి వ్యతిరేకంగా రక్షణ, దానిని నిరోధించే హక్కు' అని 1789 ఫ్రెంచి రాజ్యాంగం చెబుతున్నది.

ఫ్రెంచ్ విప్లవం మొట్టమొదట హక్కుల భావాన్ని నిర్దిష్టంగా తెలియపరిచింది. 'బాస్టిల' పోరాటంలో అనేక వేల మంది ఫ్రెంచి ప్రజలు ప్రాణాలను లెక్కచేయకుండా పోరాడి, ధర్మం, చట్టం, క్రమబద్ధతలేని ఫ్రెంచ్ ప్రభుత్వాన్ని వీరోచితంగా ఎదిరించి తమ హక్కులను కాపాడుకొన్నారు. దీని ఫలితంగా 1789 ఫ్రెంచ్ రాజ్యాంగం అన్ని రాజకీయ సంఘాల (రాజ్యాలు) లక్ష్యం మానవుడి సహజ హక్కులను సంరక్షించటం; ఇవి స్వేచ్ఛ, ఆస్తి, రక్షణ, నిరంకుశ పాలనను ఎదిరించటం, సార్వభౌమాధికారం జాతిలో ఉంటుంది. ఏ వ్యక్తి లేదా సమూహం జాతి ఇవ్వని అధికారాన్ని చెలాయించరాదు. 'చట్టం స్వేచ్ఛ నుంచి ఏర్పడుతుంది. పౌరులందరూ సమాన హోదా కలిగి, ప్రభుత్వోద్యోగాలను పొందటానికి అర్హులు.' చట్టానికి అతీతంగా, చట్టం సూచించిన పద్ధతులకు వ్యతిరేకంగా ఏ వ్యక్తినీ నిర్బంధించరాదు, విచారణ లేకుండా నిదించరాదు. 'స్వేచ్ఛగా తన అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేసుకొని స్వేచ్ఛ మానవుడి పవిత్రమైన హక్కులలో ఒకటి' మొదలైన భావాలను స్పష్టంగా వివరించింది.

'చట్టం జనేచ్ఛ నుంచి ఉద్భవిస్తుంది' అని 1789 ఫ్రెంచ్ రాజ్యాంగం చాటింది. అయితే ఏదో ఒక పద్ధతిలో పౌరస్వేచ్ఛల ప్రజాస్వామిక నియంత్రణకు లోబడి ఉండాలని పౌరస్వేచ్ఛల పరిరక్షణ సంఘాలన్నీ అంగీకరిస్తున్నాయి.

వ్యక్తిగత రక్షణ (ఆత్మరక్షణ), స్వేచ్ఛగా అభిప్రాయ ప్రకటన, సమావేశాలు జరుపుకోవటం, సంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకోవటం, సమ న్యాయం, ప్రభుత్వంపై నియంత్రణ మొదలైనవి రాజకీయ జోక్యానికి అతీతంగా ఉండాలిన 'స్వేచ్ఛ' భావం స్థూలంగా తెలుపుతున్నది.

రాజ్యశక్తికి వ్యతిరేకంగా పౌరుడు జరిపిన పోరాటం ఫలితంగా పౌరస్వేచ్ఛ భావం జనించింది. రాజ్యాధికారంతో స్వేచ్ఛకోసం పౌరుడు జరిపిన పోరాటాలను చరిత్ర పుటలు వివరిస్తున్నాయి.

BRAOU

పైన వివరించిన రాజ్యాంగవాదం మానవ హక్కులను తిరస్కరించటం వల్ల ఎలా అభివృద్ధి చెందిందో అమెరికా, ఫ్రెంచ్ రాజ్యాంగాలను, ఇంగ్లీష్ హక్కుల పత్రాన్ని పరిశీలిస్తే అర్థమవుతుంది. 'ప్రజలు బాస్టిలీని పడగొట్టారు. దాని శిథిలాలపై పౌరహక్కుల వ్యవస్థను నిర్మించారు' అని డాక్టర్ రామ్‌మనోహర్ లోహియా 'పౌర స్వేచ్ఛ పోరాటం' అనే గ్రంథంలో వ్యాఖ్యానించారు.

స్వేచ్ఛలోని అంశాలు మార్పుకు లోనవనివి కావు. అవి కాలానుగుణంగా మారుతూ ఉన్నాయి. 'అయితే దాని రూపు రేఖలు మాత్రం శాశ్వతగుణాన్ని కలిగి ఉన్నాయి.

స్వేచ్ఛకోసం వ్యక్తులు, దేశాలు అనేక పోరాటాలు జరిపారు. ప్రార్థనలు చేశారు. నిరవధిక పోరాటాలు, అందోళనల ద్వారా స్వేచ్ఛను సంపాదించుకున్నారు. స్వేచ్ఛపట్ల ఉన్న ప్రగాఢ కోరికవల్లనే ఇంగ్లీష్ ప్రజలు స్టూవర్ట్ రాజులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడారు. అమెరికా వలస ప్రాంతాలు మూడవ జార్జ్ ప్రభువు పీడిత పాలనకు వ్యతిరేకంగా పోరాటాన్ని సాగించారు. విప్లవ నాయకుడైన ప్యాట్రిక్ హెన్రీ బ్రిటన్‌కు వ్యతిరేకంగా అమెరికా వలస ప్రాంతం కొనసాగించిన పోరాటంలో 'నాకు స్వేచ్ఛ అయినా ఇవ్వండి లేదా నన్ను చంపండి' అని నినాదాన్నిచ్చారు.

బలమైన పరిమితులు, అన్యాయం, అక్రమపాలనకు వ్యతిరేకంగా యూరోపులో అనేక విప్లవాలు, ఉద్యమాలు నిర్వహించారు. ప్రజలను నిర్బంధ సంకెళ్లనుంచి విముక్తులను చేయటానికి వీటిని నిర్వహించటం జరిగింది.

20.3 ఐక్యరాజ్య సమితి - మానవ హక్కులు

1948లో చారిత్రాత్మకమైన మానవ హక్కుల పత్రాన్ని ఐక్యరాజ్య సమితి ఆమోదించింది. ఈ మానవ హక్కుల ప్రకటన స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన అనేక అంశాలను ఈ కింది ప్రకరణాల ద్వారా వివరించింది.

BRAOU

1. ప్రకరణ 1 మానవులందరూ స్వేచ్ఛగా జన్మించారు, వారు హోదాలో, హక్కులలో సమానులు.

2. ప్రకరణ 2 ఈ ప్రకటనలో ప్రస్తావించిన అన్ని హక్కులు అందరికీ వర్తిస్తాయి. వర్ణం, జాతి, లింగం, భాష, మతం, సాంఘిక హోదా, రాజకీయ హోదా మొదలగు విషయాలలో ఎటువంటి విచక్షణ లేకుండా ప్రతివ్యక్తికీ హక్కులు అనుభవించటంలో అవకాశం కల్పించాలి.

3. ప్రకరణ 3 ప్రతి వ్యక్తికీ ఆత్మరక్షణ, స్వేచ్ఛ, వ్యక్తిగత భద్రతకు హక్కు ఉంది.

4. ప్రకరణ 4 ఏ వ్యక్తినీ, బానిసగా బందీగా ఉంచరాదు.

5. ప్రకరణ 5 ఏ వ్యక్తి అమానుష, క్రూరమైన హింసకు లేదా శిక్షకు గురికారాదు.

6. ప్రకరణ 6 చట్టం దృష్టిలో అందరూ సమానులు, అందరికీ సమానమైన గుర్తింపు ఉండాలి.

7. ప్రకరణ 8 ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలిగినప్పుడు ప్రతి పౌరునికీ న్యాయ స్థానం కల్పించే రక్షణలకు అవకాశం ఉండాలి.

8. ప్రకరణ 9 అక్రమ నిర్బంధానికి, అక్రమ కారాగార శిక్షకు ఏ వ్యక్తి గురికాకూడదు.

9. ప్రకరణ 10 నిష్పాక్షికమైన, బహిరంగ విచారణకు ప్రతి వ్యక్తికీ సమాన అవకాశం ఇవ్వాలి. పౌరుని స్వేచ్ఛలను కాపాడటానికి, అతనిచే అతని విధులను నిర్వహించేటట్లు చూడటానికి స్వతంత్ర, నిష్పాక్షికమైన న్యాయస్థానం ఉండాలి.

పైన వివరించిన స్వేచ్ఛా భావం దాని విస్తృత పరిధిలో మనం అర్థం చేసుకోవాలి. మొదట స్వేచ్ఛ అంటే 'తనకు తోచినట్లు తను వ్యవహరించటానికి , వ్యక్తికి ఉన్న స్వాతంత్ర్యం' అని భావించడం జరిగింది.

జాన్ స్టూవర్ట్‌మిల్ కూడా 'అన్ని పరిమితులు స్వేచ్ఛకు వ్యతిరేకమైనవి' అన్నాడు.

మరొక అభిప్రాయం ఏమిటంటే కొన్ని ప్రవర్తనా అంశాలపై పరిమితులను విధించటం లాస్కీ అన్నట్లు చాలా అవసరం. స్వేచ్ఛపై పరిమితులను విధించటం చాలా అవసరం. ఎందుకంటే అవి స్వేచ్ఛ మనగలగటానికి కావలసిన శాంతియుత పరిస్థితులను ఏర్పరుస్తాయి' అని ఈ సందర్భంలో లాస్కీ అంటాడు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

- ఐక్యరాజ్య సమితి మానవ హక్కుల ప్రకటనం ప్రాధాన్యతను పేర్కొనండి.

____

____

____

____

20.4 భారతదేశంలో పౌరస్వేచ్ఛ ఉద్యమం

పౌరస్వేచ్ఛ పట్ల అనక్తి, చైతన్యాలను థామస్‌పైన్ 'ది ఏజ్ ఆఫ్ రీజన్', జార్జికొవన్ వ్రాసిన 'ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ గవర్నమెంట్, జె.ఎస్.మిల్ 'ఎస్సేస్ ఆన్ లిబర్టీ' మొదలైన మహనీయుల రచనలు, జాన్‌లాక్, బేకన్, హ్యూమ్, బెంథామ్‌ల భావాలు విద్యావంతులైన భారతీయులలో స్వేచ్ఛ పట్ల అనక్తిని కలిగించాయి. వారిలో చైతన్యాన్ని రేకెత్తించాయి. ముఖ్యంగా 19వ శతాబ్దపు ఆఖరి నలభై సంవత్సరాలలో ఈ ఆసక్తి ప్రబలమైంది.

అటు తర్వాత కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాస్ నగరాలలో 1862లో ఉన్నత న్యాయస్థానాల ఏర్పాటును భారతదేశంలో పౌరస్వేచ్ఛకు చారిత్రక ప్రారంభాలుగా మనం గుర్తించవచ్చు.

పాశ్చాత్య న్యాయవ్యవస్థ పౌరస్వేచ్ఛల పట్ల చైతన్యాన్ని సృష్టించింది. 'మాగ్నా కార్టా', 'పిటిషన ఆఫ్ రైట్స్' మొదలైన మహత్తర చట్టాల ఆశయాలు పౌరహక్కుల ఉద్యమాలను పరిపుష్టి చేశాయి.

20.5 భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ - పౌరస్వేచ్ఛలు

వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, ఉదారవాదాలనుంచి పౌరస్వేచ్ఛల భావం జనించింది. ఇవి తొలి కాంగ్రెస్ వాదుల దృక్పథాన్ని ముఖ్యంగా 1885-1947 మధ్య కాలంలో ప్రభావితం చేస్తాయని చెప్పవచ్చు. ప్రభుత్వంలోని కార్య నిర్వహణాధికారాలు న్యాయనిర్ణయ అధికారాలను చెలాయించటం భారతీయుల స్వేచ్ఛకు ప్రమాదకరమని, హానికరమని భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ భావించింది. 1886లో జరిగిన రెండు జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశాలలో ఈ మేరకు ఒక తీర్మానాన్ని కూడా ఆమోదించారు. న్యాయనిర్ణయ కార్యనిర్వహణ విధులకు ఒక సంస్థ నిర్వహించటం వల్ల ప్రజల స్వేచ్ఛలకు సంపూర్ణ న్యాయం జరగటం లేదని ఆ సమావేశాలు విమర్శించారు.

1887లో మద్రాస్‌లో జరిగిన మూడు జాతీయ కాంగ్రెస్ మహాసభ ప్రభుత్వ కార్యనిర్వహణ శాఖ నుంచి న్యాయనిర్ణయాధికారాలను ఏర్పరచాలని ఆమోదించింది. అంటే న్యాయశాఖను ప్రభుత్వం నుంచి ఏర్పాటు చేసి ప్రత్యేకత నెలకొల్పాలని కాంగ్రెస్ సంస్థ భావించింది. అనేక సందర్భాలలో కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాన్ని ఈ మేరకు అభ్యర్థించింది.

కాంగ్రెస్ సంస్థ తొలి నాయకులు రాజ్యాంగపరమైన ఆందోళనపట్ల విశ్వాసాన్ని కలిగి ఉండేవారు. ఉపయోగితవాదం, మాగ్నాకార్టా, ఉదారవాద భావాలవల్ల ప్రభావితులైన ఆంగ్లేయులు భారతీయులకు స్వేచ్ఛలను కల్పిస్తారని వారు ఆశించారు. అయితే వారు భావించినట్లు జరగలేదు. బ్రిటిష్‌వారు సందిగ్ధావస్థలో

వచ్చారు. ఒక వైపు పౌర స్వేచ్ఛలను భారతీయులకు కల్పించాలా, మరొకవైపు తమ సామ్రాజ్యం ఆ సంస్థలను పరిరక్షించుకోవాలన్న మీమాంస వారిని వేధించింది.

రౌలత్ చట్టాలు, జలియన్‌వాలాబాగ్ సంఘటనలు గాంధీజీని అనేక కాంగ్రెస్ వాదులను రాజకీయ, పౌరస్వేచ్ఛలను సంపాదించుకోటానికి నిష్క్రియ ప్రతిఘటనకు పురికొల్పాయి.

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం రూపొందించి అమలు చేసిన క్రిమినల్ శాసనంలోని దేశ వ్యతిరేక సమావేశ చట్టం మొదలైన వాటిని కాంగ్రెస్ వ్యతిరేకించింది. భారతీయులకు అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం, సమావేశాలు ఏర్పాటు చేసుకొనే, సంఘాలను స్థాపించుకొనే హక్కులను కల్పించాలని గట్టిగా కోరింది.

ఈ సందర్భంగా 1936 ఏప్రిల్‌లో జరిగిన జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశంలో తన అధ్యక్షోపన్యాసంలో జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ ఈ విధంగా అన్నారు. 'భారతదేశంలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఎంత భయంకరంగా పౌరస్వేచ్ఛలను అణచివేసిందో నేను ప్రస్తావించను. అయితే రాష్ట్రాలలో ఈ చర్య మరింత దారుణంగా ఉంది. రాజ్యాధికారానికి బలం చేకూరటానికి పౌర స్వేచ్ఛలకు, ముఖ్యంగా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య ఆసక్తులను కాపాడుకోటానికి చేసిన ఈ అమానుష చర్యలు మన దేశ ప్రజలకు ఒక బాధాకరమైన ప్రముఖ విషయం.

భారతదేశానికి భవిష్యత్‌లో కావలసిన రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించటానికి 1928లో జాతీయ కాంగ్రెస్ ఒక అఖిలపక్ష సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. ఈ సమావేశానికి మోతీలాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షత వహించారు. ఈయన రూపొందించిన నివేదికనే నెహ్రూ నివేదిక అంటారు. భారతీయుల పౌరహక్కుల విషయంలో ఈ నివేదిక అనేకమైన ముఖ్య సూచనలను చేసింది. ఈ సూచనలే భారత రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులకు మూలాధారమైనాయి.

1930లో 'కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీ' తీర్మానం పౌరస్వేచ్ఛకు సంబంధించిన ప్రత్యక్ష వ్యాఖ్యానం చేసింది. భారతీయుల విడదీయరాని హక్కులను, పౌరస్వేచ్ఛలను ముఖ్యంగా సంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకొనే హక్కును ఈ తీర్మానం ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావించింది.

1935 చట్టం కింద మొదటి సారిగా జరిగిన ఎన్నికల సందర్భంలో కాంగ్రెస్ విడుదల చేసిన పార్టీ ప్రణాళిక (తన) ఎన్నికైన సభ్యులు పౌరహక్కుల ఏర్పాటుకై తప్పకుండా కృషిచేస్తారని ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావించింది.

1947లో కాంగ్రెస్ ప్రబలంగా ఉన్న మద్రాస్ రాష్ట్ర అసెంబ్లీ మద్రాస్ ప్రజా భద్రత చట్టాన్ని ఆమోదించింది. దీని ఫలితంగా మద్రాస్ పౌర స్వేచ్ఛల సంఘం ఏర్పడింది. ఈ సంఘం 1949 జూలై 16, 17 తేదీలలో అఖిల భారత పౌరస్వేచ్ఛల సమావేశాన్ని మద్రాస్ ఏర్పాటు చేసింది. భారతదేశం మొత్తం ప్రజలకు వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛలను నిరాకరించటాన్ని ఈ సమావేశం చర్చించింది.

పౌరహక్కుల విధానం ప్రజారక్షణకు అనుగుణంగా ఉండాలని పండిట్ నెహ్రూ ఈ సందర్భంలో స్పష్టం చేశారు.

20.6 పౌరస్వేచ్ఛ - రాజ్యాంగ పరిషత్

రాజ్యాంగ సభ తయారుచేసిన నివేదికలో ఎనిమిదవ ఉపభాగం ఈ విధంగా చెప్పింది: 'శాంతిభద్రతలు, నైతికత, దేశ రక్షణ, తీవ్రమైన అత్యవసర పరిస్థితికి కట్టుబడి ప్రజలందరికీ కింద పొందుపరిచిన హక్కులను కల్పించాలి' ప్రతి పౌరునికీ:

1. అభిప్రాయ ప్రకటన స్వాతంత్ర్యం
2. శాంతియుతంగా, నిరాయుధంగా సమావేశాలను జరుపుకొనే హక్కు
3. సంస్థలను, సంఘాలను ఏర్పాటు చేసుకొనే హక్కు.
4. పైన పేర్కొన్న హక్కులన్నింటిపై సహేతుకమైన పరిమితులు ఉండాలి.

BRAOU

20.7 భారత రాజ్యాంగం - పౌరస్వేచ్ఛలు

భారత రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలో ప్రాథమిక హక్కులను ఉటంకించారు. మన రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులు నెహ్రూ నివేదికలో సూచించిన వాటికి చాలా దగ్గరగా ఉన్నాయి. ప్రాథమిక హక్కులను కల్పించటం ద్వారా రాజ్యాంగం ప్రతి పౌరుని స్వేచ్ఛలకు హామీని ఇస్తుంది.

అధికరణ 19ని ప్రాథమిక హక్కులకు వెన్నెముక అనవచ్చు. భారత రాజ్యాంగం మొత్తం ఈ అధికరణపైనే ఆధారపడి ఉంది. స్వతంత్ర భారతదేశ పౌరులకు వారు స్వేచ్ఛగా ఉన్నంతకాలం వారికి ఈ కింది పౌరస్వేచ్ఛలను కల్పిస్తున్నది.

1. భావ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం
2. శాంతియుతంగా, నిరాయుధంగా సమావేశాలను జరుపుకోవటం
3. సంస్థలను, సంఘాలను స్థాపించుకోటానికి
4. భారతదేశ ప్రాంతాలన్నింటినీ పర్యటించటానికి
5. భారత దేశంలో ఏ ప్రాంతంలోనైనా స్థిరపడటానికి, నివసించటానికి
6. ఆస్తిని సంపాదించుకోటానికి, అనుభవించటానికి, ఇతరులకు దత్తంచేయటానికి
7. ఏదైనా వృత్తిని చేపట్టటానికి, వ్యాపారాన్ని లేదా స్వతంత్ర వృత్తిని నిర్వహించుకోటానికి హక్కు.

అధికరణ 19 (1) పరిమితులను విధించటానికి రాజ్యాధికారానికి లోబడి కొన్ని హక్కులను కల్పిస్తున్నది. అయితే 19వ అధికరణ అన్ని హక్కులను పూర్తిగా వివరించటం లేదు. దీనితోపాటు ఇతర అధికరణలు కూడా స్వేచ్ఛాయుత పౌరుడికి కావలసిన ఇతర హక్కులను వివరిస్తున్నాయి. 19వ అధికరణ కొన్ని ముఖ్యమైన హక్కులను మాత్రమే పరిరక్షిస్తున్నది.

20.7.1 ఆస్తిహక్కు

అధికరణ 19(1) (F) ప్రకారం పౌరులందరికీ ఆస్తిని సంపాదించుకోటానికి, అనుభవించటానికి, తన తదనంతరం ఇతరులకు కైంకర్యం చేయటానికి హక్కును కల్పిస్తున్నది. అయితే ఆస్తి హక్కు సహేతుకమైన పరిమితులకు, ప్రజాసంక్షేమం దృష్ట్యా ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసుకోవటం మొదలైన పరిమితులకు లోబడి ఉంటుంది.

20.7.2 అభిప్రాయ ప్రకటన

రాజ్యాంగంలోని 19వ అధికరణ (1) (అ) ప్రకారం, అభిప్రాయ ప్రకటనకు, వృత్తికి, వ్యాపారానికి ప్రతి పౌరునికి స్వేచ్ఛ ఉంది.

అయితే ఏ హక్కు అపరిమితంగా ప్రజలకు లభ్యంచేయటం సాధ్యంకాదు అన్న విషయాన్ని రాజ్యాంగవేత్తలు గ్రహించారు. 19వ అధికరణ అపరిమితమైన స్వేచ్ఛలను కల్పించిందనుకోవటం పొరపాటు. రాజ్యాంగం కల్పించిన హక్కులన్నింటిపై సహేతుకమైన పరిమితులున్నాయి. ప్రజా సంక్షేమం, దేశభద్రత, శాంతిభద్రతలు మొదలైన వాటి దృష్ట్యా కొన్ని పరిమితులను ప్రాథమిక హక్కులపై విధించవచ్చు.

ఎక్కడ పరిమితులకు లోబడని పూర్తి స్వేచ్ఛలు ఎక్కడా ఉండవు. అటువంటి స్వేచ్ఛలు కేవలం అరాచకాన్ని మాత్రమే సృష్టిస్తాయి. మనకు లభించే హక్కులన్నిటిపై ప్రభుత్వ ప్రజా సంక్షేమం దృష్ట్యా, దేశభద్రత దృష్ట్యా, సహేతుకమని భావించే పరిమితులను విధించవచ్చు. ఈ విధంగా వ్యక్తి స్వేచ్ఛను సాంఘిక నియంత్రణకు మధ్య సమతౌల్యాన్ని సాధించటానికి మన రాజ్యాంగం ప్రయత్నించింది.

BRAOU

20.8 స్వేచ్ఛలు వాటిపై పరిమితులు

అధికరణ (19) కల్పించిన పౌరహక్కులు - అభిప్రాయ ప్రకటన, సమావేశానికి హక్కు, పర్యటన స్వాతంత్ర్యం మొదలైన కొన్ని పరిమితులకు లోబడి పౌరులకు లభ్యమవుతాయి.

అయితే ఇక్కడ మనం గమనించవలసిన ఒక ఆసక్తికరమైన విషయం ఏమిటంటే అమెరికా రాజ్యాంగంవలె భారత రాజ్యాంగ పత్రికా స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రత్యేకంగా పేర్కొనలేదు. అందువల్ల పత్రికా స్వేచ్ఛ అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యంలో ఇమిడి ఉందని మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం అపరిమితమైన భావప్రకటనా స్వాతంత్ర్యాన్ని కల్పించటం కాదు. 19వ అధికరణ (2) కింద శాసనసభ అభిప్రాయ ప్రకటన స్వేచ్ఛపై ఈ కింది పరిమితులను విధించవచ్చు.

(1) దేశరక్షణ; (2) విదేశాలతో స్నేహపూర్వకమైన సంబంధాలు; (3) ప్రజా క్రమబద్ధత; (4) నాగరిక మరియు నైతికత; (5) కోర్టు ధిక్కరణ; (6) పరువు నష్టం మరియు (7) నేరం చేయటానికి ప్రోత్సహించినప్పుడు.

పరవు నష్టం, న్యాయస్థాన ధిక్కరణ అసభ్య, అశ్లీల రాతలు మొదలైన చట్టబద్ధమైన పరిమితులు రాజ్యాంగం కల్పించిన వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛలు ఉన్నప్పటికీ అమలులోకి వస్తాయి. అదే విధంగా హక్కులపై రాజ్యరక్షణకు, రాజ్యంలో చట్టబద్ధంగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వాన్ని చట్టరహితమైన పద్ధతులలో కూల్ద్రోసే చర్యలను నిరోధించే చట్టాల పరిమితులకు లోబడి పౌరులకు లభ్యమవుతాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

ప్రాథమిక హక్కులపై గల నిర్బంధాలను పేర్కొనండి.

20.9 పౌరస్వేచ్ఛలు - ప్రభుత్వోద్యోగులు

సాధారణ పౌరులకు లభించే హక్కులన్నీ ముఖ్యంగా అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ ప్రభుత్వోద్యోగులకు లభించదు. వారి స్వేచ్ఛ మూడు విధాలుగా పరిమితమవుతున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగుల ప్రవర్తన నియమావళి నిబంధన (అ)ను అనుసరించి ఏ ప్రభుత్వోద్యోగి రేడియో ప్రసారం ద్వారా కానీ, కరపత్రం లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వ విధానం లేదా చర్యను విమర్శించరాదు; (2) కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సంబంధాలను చెడగొట్టరాదు లేదా వాటిని ఇరుకున పెట్టరాదు; (3) విదేశీ ప్రభుత్వాలతో సంబంధాలను చెడగొట్టే విధంగా ఉండరాదు. ఇటువంటి కఠినమైన నిబంధనలు రైల్వే అన్ని అఖిల భారత సర్వీసులో ఉన్న ఉద్యోగులకు సమానంగా వర్తిస్తాయి.

భావప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం అన్ని ప్రజాస్వామిక సంస్థలకు మూల స్తంభం వంటిది. ఎందుకంటే రాజకీయ చర్చలు విద్యలేనప్పుడు ప్రజాస్వామ్యం పనిచేయలేదు. ప్రజాస్వామ్యం ఒక జీవన విధానమని మనం భావించినట్లైతే భావప్రకటనా స్వేచ్ఛ పౌరులకు తప్పకుండా ఉండాలి. అభిప్రాయ ప్రకటనా స్వాతంత్ర్యం లేకుండా ఏ స్వేచ్ఛాయుత సమాజం మనలేదు.

20.10 సమావేశ స్వేచ్ఛ

అధికరణ 19 (1) (b) ప్రకారం పౌరులు శాంతియుతంగా, నిరాయుధంగా సమావేశాలను జరుపుకోవచ్చు. ఈ హక్కు అభిప్రాయ ప్రకటన స్వేచ్ఛ నుంచి ఏర్పడింది. సమావేశాలను జరుపుకొనే హక్కు కూడా సహేతుకమైన పరిమితులకు లోబడి పౌరులకు లభ్యమవుతుంది. ప్రజాసంక్షేమం, శాంతిభద్రతల దృష్ట్యా ప్రభుత్వం ఈ హక్కును కొన్ని సందర్భాలలో పరిమితం చేయవచ్చు.

సమావేశాలు జరుపుకొనే హక్కును (1) రాజ్య సార్వభౌమాధికారాన్ని పరిరక్షించటానికి, దేశ భద్రత, ప్రాంతాలను కాపాడటానికి, (2) ప్రజాక్రమ బద్ధత ప్రమాదంలో పడినప్పుడు పరిమితం చేయవచ్చు.

BRAOU

19 (1) (c) అధికరణ ద్వారా సంస్థలను స్థాపించుకొనే హక్కును భారత ప్రజలకు రాజ్యాంగం కల్పిస్తున్నది. సంస్థలను స్థాపించుకొనే హక్కు వాటిని నిర్వహించటానికి కూడా హక్కులను కల్పిస్తున్నది. ఈ హక్కుపై విధించే పరిమితులు సహేతుకంగా ఉండాలి. అంతేకాక ప్రజా క్రమభద్రత, నైతికతను కాపాడే విధంగా ఉండాలి. 'అధికరణ 19 (1) (c) ప్రభుత్వానికి పౌరుని సంస్థాపన స్వాతంత్ర్యం ఎటువంటి పరిమితులనైనా విధించే అధికారం చాలా విస్తృతంగా కల్పించింది. దీనివల్ల రాజకీయ, మత, ఆర్థిక రంగాలలో ఏర్పడే పరిణామాలు చాలా తీవ్రంగా ఉంటాయి. అటువంటి అధికారం కార్యనిర్వహణ శాఖకు ఇచ్చినప్పుడు సదరు పరిమితులను విధించేటప్పుడు పరిస్థితులను, వాస్తవాలను, యథార్థాలను చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి' అని సుప్రీంకోర్టు వి.సి.రావ్ Vs. మద్రాస్ రాష్ట్రం (1952)వివాదంలో తీర్పిస్తూ వ్యాఖ్యానించింది.

అధికరణ 19 (1) (d) భారత ప్రజలందరికీ దేశమంతా పర్యటించటానికి హక్కును కల్పిస్తున్నది. ఇది చాలా పవిత్రమైన హక్కు. అయితే ఇతర పౌర హక్కులవలే దీనిపైకూడా పరిమితులున్నాయి. ప్రజాభద్రత, ప్రజా సంక్షేమాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ఒక ప్రదేశంలో స్థిరపడటాన్ని ప్రభుత్వం పరిమితం చేయవచ్చు. అంతేకాకుండా షెడ్యూల్డ్ తెగల సంక్షేమాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని కూడా ప్రభుత్వం ఈ హక్కుపై ఆంక్షలను విధించవచ్చు.

పర్యటన, వృత్తి ఒక ప్రదేశంలో స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకొనే స్వేచ్ఛ అపరిమితమైనది కాదు. అపరిమితమైన స్వేచ్ఛ నాగరికత సమాజంలో సాధ్యంకాదు. అందువల్ల ప్రభుత్వం అవసరమైనప్పుడు ప్రజా సంక్షేమం దృష్ట్యా ఈ స్వేచ్ఛపై తగిన పరిమితులను విధించవచ్చు.

20.11 వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు రక్షణ

అధికరణ 21 ప్రకారం ఏ వ్యక్తిని చట్టం సూచించిన పద్ధతిని మినహాయించి నిర్బంధించరాదు. అతని వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛపై ఆంక్షలను విధించరాదు.

ప్రాణరక్షణ, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛలు ప్రతి వ్యక్తికీ అత్యంత ప్రాధాన్యమైనవి. రాజ్యాంగం వీటిని ప్రజలందరికీ కల్పిస్తున్నది. వీటిని నిర్ణయించటానికి, నిర్దేశించటానికి కార్యనిర్వాహక వర్గానికి స్వేచ్ఛాయుత అధికారాలు లేవు. అయితే ఈ స్వేచ్ఛలు ఎటువంటి పరిమితులులేని అపరిమితమైన హక్కులను పౌరులకు కల్పించటం లేదు. చట్టం నిర్దేశించిన పద్ధతి, ప్రక్రియల ప్రకారం వీటిపై పరిమితులు ప్రభుత్వం దేశభద్రత దృష్ట్యా, ఆంతరంగిక శాంతిభద్రతలను కాపాడవలసి వచ్చినప్పుడు ఆంక్షలను విధించవచ్చు.

భారత రాజ్యాంగం ప్రజలకు ప్రాథమిక హక్కులను కల్పించినప్పటికీ వాటిపై అవసరమైనప్పుడు సహేతుకమైన ఆంక్షలను విధించటానికి తగిన అధికారాలను రాజ్యానికి ఇచ్చింది. ఉదాహరణకు జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని రాష్ట్రపతి ప్రకటించినప్పుడు అధికరణ 359 ప్రకారం పౌరుల ప్రాథమిక హక్కులను తాత్కాలికంగా రద్దుచేయవచ్చు.

20.12 పౌరస్వేచ్ఛలపై ఇతర పరిమితులు

పైన వివరించినవేకాకుండా వ్యక్తి స్వేచ్ఛపై ఇతర పరిమితులు మరికొన్ని చర్చిద్దాం.

20.12.1 నిరోధక నిర్బంధం

1880లోనే బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మొట్టమొదటి నిరోధక నిర్బంధాన్ని ప్రవేశపెట్టింది. జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్న రాజకీయ కార్యకర్తలను నిర్బంధించటానికి ఈ నిరోధ నిర్బంధ చట్టాన్ని ఉపయోగించారు.

భారత రాజ్యాంగం కూడా నిరోధక నిర్బంధ అధికారాలను వినియోగించటానికి ప్రభుత్వానికి అవకాశం కల్పించింది. ఒక విధంగా నిరోధక నిర్బంధ చట్టం రాజ్యాంగంలో అంతర్భాగమని చెప్పవచ్చు.

ఒక వ్యక్తిని ప్రజా సంక్షేమం దృష్ట్యా అతని చర్యలు శాంతిభద్రతలకు ప్రమాదం కల్గిస్తాయన్న అనుమానంతో నిరోధక నిర్బంధ చట్టం ద్వారా అతనిని ముందుగానే నిర్బంధంలోకి తీసుకోవచ్చు. ఈ చట్టం

BRAOU

సాధారణ నేరాలకు వర్తించదు. ఇది సాధారణ చట్టంలో ఒక భాగం కాదు. అధికరణ 22 రెండు నియమాలను సూచిస్తున్నది. ఒకటి సాధారణ చట్టాల క్రింద నిర్బంధించే విధానం. రెండవది నిరోధ నిర్బంధం. నిరోధ నిర్బంధం ఒక వ్యక్తిని ముందుగానే (నేరం చేయకుండానే) అనుమానంపై నిర్బంధించే అధికారాన్ని ప్రభుత్వానికి కల్పిస్తున్నది.

ఈ విధంగా మీసా (MISA) ఆటు తరువాత 'డిఫెన్స్ ఆఫ్ ఇండియా' చట్టాల కింద నిర్బంధించబడిన వారి సంఖ్య ఎక్కువగానే ఉంది.

'భారతదేశ రక్షణ, ప్రజా సంక్షేమం, శాంతిభద్రతల పరిరక్షణ' కారణాల రీత్యా ఒక వ్యక్తిని నిర్బంధంలోకి తీసుకోవచ్చు. ఇవికాక 'ఇతర రాజ్యాలతో సంబంధాలు, అత్యవసర సేవలు, సరఫరాల కారణాలవల్ల కూడా సదరు నిర్బంధాధికారం ప్రభుత్వానికి ఉంది.

అధికరణ 22 ప్రకారం నిర్బంధానికి గల కారణాలను కూడా నిర్బంధితునికి వివరించవలసిన అవసరం లేదు. ఇవికాక 371 అధికరణ ప్రభుత్వానికి అస్సాం, సిక్కిం, నాగాలాండ్, మిజోరాం, మణిపూర్ మొదలైన ప్రాంతాలలో నివసించే ప్రజలకు వర్తింపజేయటానికి కొన్ని విశేషాధికారాలు లభించాయి.

22వ రాజ్యాంగ అధికరణ వ్యాఖ్యానంలో అనేక సవాళ్లకు గురైంది. ఎ.కె.గోపాలన్, మద్రాస్ రాష్ట్రానికి సంబంధించిన వివాదంలో ఇచ్చిన తీర్పులో సుప్రీంకోర్టు ఈ విధంగా వ్యాఖ్యానించింది. నేర నిరోధక చట్టం రాజ్యాంగం అధికరణ 19 (1)కి వ్యతిరేకంగా ఉంది.

ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టం (1) 21 రాజ్యాంగ అధికరణ ప్రకారం వ్యక్తికి లభించిన వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను భంగపరుస్తున్నది. (1) ఈ రాజ్యాంగ అధికరణ 22కు వ్యతిరేకంగా ఉంది కాబట్టి ఈ చట్టం చెల్లదు అని సుప్రీంకోర్టు తీర్పిచ్చింది.

నిరోధక నిర్బంధ చట్టాలు వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు ప్రమాదాన్ని కల్పిస్తాయి. వీటిని సక్రమంగా వినియోగించకపోయినట్లైతే, దుర్వినియోగం చేసినట్లైతే వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ పూర్తిగా పరిమితమవుతుంది.

ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టం 1970 వరకు అనేక పర్యాయాలు ఆమోదించి అమలుపరచటం జరిగింది.

20.13 పౌరస్వేచ్ఛలు: 1962 అత్యవసర పరిస్థితి

మొట్టమొదటిసారిగా అక్టోబర్ 26, 1962న చైనా దురాక్రమణ వల్ల అమలులోకి వచ్చింది. రాష్ట్రపతి నిరోధక నిర్బంధ అత్యవసర ఉత్తర్వును జారీచేశారు. తరువాత వాటిని తొలగించి 1962లో జాతీయ రక్షణ చట్టాన్ని పార్లమెంట్ ఆమోదించింది. ఇంతేకాకుండా నవంబర్ 3, 1962న రాష్ట్రపతి 359 అధికరణ కింద ఒక అత్యవసర ఉత్తర్వును ప్రకటించి అత్యవసర పరిస్థితి అమలులో ఉన్న కాలంలో అధికరణలోని 21, 22లను అమలులోకి రాకుండా రద్దుచేస్తున్నట్లు ప్రకటించారు.

కానీ క్రమక్రమేణా ప్రజాభిప్రాయం అత్యవసర పరిస్థితి చట్టాలకు వ్యతిరేకంగా వ్యక్తమవుతూ వచ్చింది. ఈ సందర్భంలో భారత రక్షణ నిబంధనల చట్టానికి వ్యతిరేకంగా రామ్‌మనోహర్ లోహియా Vs. బీహార్ రాష్ట్ర వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు చేసిన వ్యాఖ్య గమనించదగినది. పౌరుని వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు ప్రమాదకరంగా భారత రక్షణ నిబంధనల ఉత్తర్వులు పరిణమించాయని కోర్టు అభిప్రాయపడింది.

20.14 ఆంతరంగిక భద్రతా చట్టం (1971)

1971లో పార్లమెంట్ ఆమోదించిన ఆంతరంగిక భద్రతా చట్టం (మీసా) ఒక్క జమ్మూ-కాశ్మీర్‌ను మినహాయించి భారతదేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలకు వర్తించింది. 'మీసా' చట్టం ఇంతకు ముందు అమలులో ఉండిన నిరోధక నిర్బంధ చట్టాలకు ప్రత్యామ్నాయంగా రూపొందించబడింది. అవే మరో పేరుతో - 'మీసా' - మళ్లీ అమలులోకి వచ్చాయి. ఈ చట్టాలలో వ్యక్తిని నిర్బంధించటానికి సూచించిన కారణాలు ఒకటే. అధికారులు సంతృప్తిపడితే ఏ వ్యక్తినైనా నిర్బంధంలోకి తీసుకోవచ్చు. సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి హిదయతుల్లా ఈ మీసాపై వ్యాఖ్యానిస్తూ ఇది వ్యక్తి స్వేచ్ఛను పూర్తిగా అరికట్టేలా ఉందన్నారు. కేంద్ర పార్లమెంట్

ఆమోదించిన మీసా చట్టమే కాకుండా, పశ్చిమబెంగాల్‌లో విదేశీ కార్యకలాపాల నిరోధక చట్టం (1970), ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అల్లరుల అణిచివేత చట్టం (1948), సాయుధ సైన్యాల (ప్రత్యేకాధికారం) క్రమబద్ధత చట్టం (1962), అస్సాం ప్రజాక్రమబద్ధత చట్టం (1953), ట్రావన్‌కోర్ - కొచ్చిన్ ప్రజా సంరక్షణ చట్టం (1950) మొదలైన నిర్బంధ చట్టాలు పౌరస్వేచ్ఛలను పరిమితం చేసే విధంగా ఉన్నాయి.

20.15 1975 ఆంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి పౌరస్వేచ్ఛలు

1975-77 మధ్యకాలంలో ప్రకటించిన ఆంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి వల్ల భారత దేశంలో పౌరస్వేచ్ఛలు పూర్తిగా రద్దయినాయి. 1975 సంవత్సరాంతంలో భారత ప్రభుత్వం మూడు అత్యవసర ఉత్తర్వులను జారీ చేసింది. అవి:

1. ప్రెస్ కౌన్సిల్‌ను రద్దుచేయటం.
2. పార్లమెంట్‌లో జరిగిన చర్చలను ప్రచురించకుండా నిరోధించడం.
3. అభ్యంతరకరమైన వ్రాతలను ప్రచురణ కాకుండా నిరోధించడం.

ఈ మూడు ఉత్తర్వులవల్ల ప్రాథమిక హక్కులకు పూర్తి గ్రహణం పట్టింది.

ఇంతేగాకుండా అన్ని ప్రాథమిక హక్కులు, చివరికి నిర్బంధంలో ఉన్న వ్యక్తి విడుదలకోసం ఉన్నత న్యాయస్థానంలో ప్రార్థించే 'హెబియస్ కార్పస్' రిట్‌ను కూడా పౌరులకు నిరాకరించడం జరిగింది. 1975 జూలై 23న పార్లమెంట్‌లో ప్రవేశపెట్టిన ఒక ఆంతరంగిక భద్రతా చట్టాన్ని మరింత బలపరిచింది. దీని ఉద్దేశం సహజ న్యాయం లేదా సాధారణ న్యాయం ప్రకారం ఒక పౌరుని వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన రాజ్యాంగ శాసనాలను తొలగించడం.

20.16 జనతా హయాంలో పౌరస్వేచ్ఛలు

జనతా ప్రభుత్వం 'క్రిమినల్ ప్రొసిజర్'ను సవరణచేస్తూ ప్రతిపాదించిన సవరణ చట్టం, 1977 ఇంతకు ముందు ఉన్న నేర నిరోధక చట్టాన్ని, నిర్బంధ చట్టాలను సాధారణ చట్టంలో ఒక భాగంగా రూపొందించడానికి ఉద్దేశించబడింది. అయితే ప్రభుత్వం దానిని ఉపసంహరించుకుంది. ఇటువంటి చట్టాలకు వ్యతిరేకంగా వ్యక్తమైన ప్రజాభిప్రాయాన్ని జనతా ప్రభుత్వం గమనించింది. 1979లో ఆపద్ధర్మ ప్రధాని నిరోధ నిర్బంధ ఉత్తర్వును ప్రవేశపెట్టారు. ఈ ఉత్తర్వు ఇంతకు ముందు అమలులో ఉన్న మీసా చట్టాలను పోలి ఉన్నది.

20.17 జాతీయ భద్రతా చట్టం

1980లో శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ తిరిగి అధికారంలోకి వచ్చిన తరువాత జాతీయ భద్రతా అత్యవసర ఉత్తర్వు రాష్ట్రపతిచే జారీచేయించారు. ఈ ఉత్తర్వును 1981లో పార్లమెంట్ ఆమోదించిన అత్యవసర సేవల చట్టంలో ఒక భాగంగా కలిపివేయడం జరిగింది.

జాతీయ భద్రతా చట్టం ప్రభుత్వానికి పౌరులను నిర్బంధించడంలో విస్తృతమైన అధికారాలను కల్పించింది. వాటి ప్రకారం ఏ వ్యక్తినైనా కారణం చెప్పకుండానే నిర్బంధంలోకి తీసుకోవచ్చు. ప్రజా ప్రయోజనాలకు వ్యతిరేకంగా వ్యవహరిస్తున్నాడనే సాకుతో ఎవరినైనా ఎంతకాలానికైనా విచారణ జరపకుండా నిర్బంధించవచ్చు. ఇది పూర్తిగా అధికారంలో ఉన్న వారి విచక్షణమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అంతేగాకుండా ఈ సందర్భంలో కేంద్ర ప్రభుత్వంపైగాని రాష్ట్ర ప్రభుత్వంపైగాని న్యాయస్థానంలో ఎటువంటి ఆరోపణ తీసుకురాకూడదు. ఈ చట్టం కల్పించిన విపరీత అధికారాలను ప్రభుత్వం సద్వినియోగం చేసినా లేదా దుర్వినియోగం చేసినా న్యాయస్థానాలు ఏమీ చేయలేవు.

అత్యవసర సేవలకు సంబంధించిన చట్టం అనేక అధికారాలను చాలా విస్తృతపరిధిలో ప్రభుత్వానికి కల్పించింది. ఈ చట్టం ప్రకారం సమ్మెలు చేయడం సాధ్యంకాదు. పారిశ్రామిక వివాద చట్టంవల్ల అత్యవసర సేవల చట్టానికి ఎటువంటి పరిమితులు ఏర్పడవు. ఒకవేళ ఈ రెండు చట్టాలవల్ల ఎటువంటి వైవిధ్యాలున్న

BRAOU

వ్యతికి, పౌరస్వేచ్ఛ విరుద్ధమైనప్పటికీ అత్యవసర సేవల చట్టమే అమలులోకి వస్తుంది. ఇవేకాక ప్రభుత్వం ఈ దిగువ ఉదహరించిన చట్టాల గురించి కూడా ఆలోచిస్తున్నది.

1. 1947 పారిశ్రామిక చట్టానికి సవరణ.

2. 1926 భారత శ్రామిక సంఘాల చట్టానికి సవరణ.

3. ఆస్పత్రులు, ఇతర సంస్థలకు సంబంధించిన వివాదాల పరిష్కరణ చట్టం.

పైన వివరించిన సవరణ చట్టాలు అమలులోకి వచ్చినట్లయితే పౌరస్వేచ్ఛలు పూర్తిగా దెబ్బతింటాయి.

1984 ఏప్రిల్‌లో పంజాబ్, కేంద్రపాలిత చండీగర్ నగరానికి ప్రత్యేకంగా వర్తింపజేయటానికి జాతీయ భద్రతా చట్టాన్ని సవరణచేస్తూ ఒక కొత్త ఉత్తర్వును కేంద్ర ప్రభుత్వం జారీచేసింది. దాని ప్రకారం తగిన కారణం లేదని లేదా తప్పుడు సాకు అని ఏ వ్యక్తి నిర్బంధాన్ని చట్టవిరుద్ధమని నిర్ణయించరాదు. దేశం మొత్తంలోపల ఒక సంవత్సరం పంజాబ్ రాష్ట్రంలో రెండు సంవత్సరాలు ఒక వ్యక్తిని ఈ సవరణ చట్టం ప్రకారం నిర్బంధించవచ్చు. న్యాయమూర్తి ముందు హాజరుపరచకుండా నిర్బంధంలో ఉంచే కాలాన్ని 15 రోజుల నుంచి 30 రోజులకు పొడిగించారు. క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే ఈ ఉత్తర్వువల్ల నిర్బంధంలో తీసుకోబడ్డ వ్యక్తి ఈ నిర్బంధాన్ని సవాలు చేయడం అసాధ్యమవుతుంది.

20.18 భారతదేశంలో పౌరహక్కుల సంఘాల ఆవతరణ

ప్రస్తుతం మన దేశంలో పనిచేస్తున్న పౌరహక్కుల సంఘాలు 1975లో అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించడానికి ముందు, అటు తరువాత కాలంలో ఏర్పడినవి. ఆంధ్రప్రదేశ్, పశ్చిమబెంగాల్, ఒరిస్సా, కేరళ మొదలైన రాష్ట్రాలలో ఈ పౌరహక్కుల సంఘాలు ఏర్పడ్డాయి. ఇవి ముఖ్యంగా అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని ప్రకటించిన కాలంలో అణచివేయబడ్డ మానవ హక్కుల పునరుద్ధరణకు చాలా కృషిచేశాయి. అయితే ఈ సంఘాలన్నీ కొన్ని ప్రాంతాలకు మాత్రమే పరిమితమైనాయి గాని అఖిల భారత స్థాయిలో ఏర్పడి పనిచేసే పౌరహక్కుల సంఘంలో భాగంగా లేవు.

అఖిల భారత స్థాయిలో ఏర్పడి పనిచేసే పౌరహక్కుల సంఘాలలో ముఖ్యమైనది పౌరస్వేచ్ఛలు, ప్రజాస్వామిక హక్కుల పరిరక్షణ ప్రజాసంఘం (P.U.C.L) ఈ సంఘం 1976 అక్టోబరులో అనగా అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి చరమదశలో ఏర్పడింది. ఈ సంఘం ఉద్దేశం అత్యవసర పరిస్థితిని ఎత్తివేయడానికి, ప్రజల పౌరస్వేచ్ఛలు, ప్రజాస్వామిక హక్కులను పునరుద్ధరించడానికి ప్రజాభిప్రాయాన్ని సమీకరించి జాగృతం చేయడం తన లక్ష్యంగా భావించింది.

42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని పార్లమెంట్ ఆమోదిస్తున్న కాలంలో పి.యు.సి.ఎల్ ఏర్పడింది. డిసెంబర్ 16, 17, 1976లో ఆచార్య కృపాలనీ అధ్యక్షతన కొత్త ఢిల్లీలో జరిగిన ఒక సమ్మేళనంలో ఈ సంస్థ ఏర్పడింది. తరువాత జయప్రకాశ్ నారాయణను ఈ సంస్థకు సంస్థాపక అధ్యక్షులుగా, వి.ఎం.తార్కుండేను నిర్వాహక అధ్యక్షులుగాఎన్నుకున్నారు. 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టానికి ప్రతికూలంగా ప్రజాభిప్రాయాన్ని సమీకరించడానికి, పౌరస్వేచ్ఛలను పునరుద్ధరించడానికి, ఒక ఉద్యమాన్ని నిర్వహించడం ఈ సంస్థ లక్ష్యం. ప్రారంభంలో ఎటువంటి ప్రాథమిక సభ్యత్వం లేకుండా పి.యు.సి.ఎల్ పనిచేసింది. అయితే ఈ సంస్థ ఏర్పాటు చేసిన కొన్ని సంఘాలు సంస్థ కార్యకలాపాలు నిర్వహించాయి. అత్యవసర పరిస్థితిని తొలగించిన తర్వాత కూడా ఆంధ్రప్రదేశ్, ఢిల్లీ, మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్‌లలో పి.యు.సి.ఎల్ చాలా చురుకుగా పనిచేస్తున్నది.

భారత రాజ్యాంగం కల్పించిన ప్రాథమిక హక్కులను P.U.C.L పౌర స్వేచ్ఛలుగా సిద్ధాంతీకరించింది. భారత ప్రజల పౌర స్వేచ్ఛలను కాపాడటం వారికి ప్రజాస్వామిక హక్కులను కల్పించడానికి ప్రపంచంలో ఏ ప్రాంతంలోనైనా నిరాకరించినట్లయితే ఆ ప్రజలకు మద్దతుగా ఉద్యమాలను నిర్వహించడం P.U.C.L లక్ష్యం.

పౌరస్వేచ్ఛపట్ల ప్రజలను విద్యావంతులను చేయడం చట్టబద్ధమైన పద్ధతులలో పౌరహక్కులకోసం ఉద్యమాలను నిర్వహించడం. ప్రభుత్వ, పోలీసు దమన చర్యలకు వ్యతిరేకంగా నిరసన ఉద్యమాలు

BRAOU

నిర్వహించడం ఈ సంస్థ లక్ష్యం. P.U.C.L ఢిల్లీ విభాగంలో P.U.D.R 1977 జనవరిలో ఏర్పడింది. అయితే ఈ సంస్థ 1981లో P.U.C.L నుంచి విడిపోయి స్వంత ఉనికితో P.U.D.R గా పనిచేస్తున్నది. ప్రజాస్వామ్య హక్కులను సాంఘిక దృక్పథంతో పరిశీలించి దీనికి అనుగుణంగా పనిచేయడం ఈ సంస్థ లక్ష్యం. ప్రజాస్వామ్య హక్కులను విశాల దృక్పథంతో పరిశీలించి వాటిని సంరక్షించడంలో, విస్తృతం చేయడంలో, అమలు పరచడంలో P.U.D.R ఆసక్తి చూపిస్తుంది. ఇంతేగాక ప్రజాస్వామిక హక్కులకోసం జరిగే ఉద్యమాలకు మద్దతు ఇవ్వడం కూడా ఈ సంస్థ లక్ష్యం.

AIFDR సుమారు మూడు సంవత్సరాలు దేశంలో పనిచేసే వివిధ పౌరహక్కుల సంఘాలను సంప్రదించి చర్చలు జరిపి ప్రజాస్వామిక హక్కులకోసం విశాల దృక్పథంతో ఒక ఉద్యమాన్ని నిర్వహించడానికి ఏర్పడింది. ఈ సంస్థలన్నీ పౌరహక్కుల పరిరక్షణకోసం ఏర్పడినవి. అయితే బలమైన ప్రజా ఉద్యమాలు లేకుండా పౌరస్వేచ్ఛలు ప్రజలకు అందుబాటులో ఉండవని ఇవి అభిప్రాయపడుతున్నాయి.

ఏ.ఐ.ఎఫ్.డి.ఆర్ మొదటి సమావేశం 29, 30 మే 1982న ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో జరిగింది. దీనికి ప్రజాస్వామ్య హక్కుల పరిరక్షణ సంఘం (O.P.D.R)తో ఏడు అనుబంధ సంస్థలు పంజాబ్, పశ్చిమబెంగాల్, ఒరిస్సా, కేరళ, మహారాష్ట్ర, ఆంధ్రప్రదేశ్, రాజస్తాన్ రాష్ట్రాలలో పనిచేస్తున్నాయి.

ఈ సంస్థ 1977 ఏప్రిల్‌లో ఉద్భవించింది. అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలోని దుష్పరిణామ ఫలితంగా C.P.D.R ఏర్పడింది. ఇది ప్రధానంగా బొంబాయి నగరంలో పనిచేస్తున్నది. ఏ రాజకీయ పార్టీతో ఈ సంస్థకు ప్రత్యేక సంబంధం లేదు. హక్కులపట్ల ప్రజలలో చైతన్యం కలిగించడానికి ప్రజలకు న్యాయాన్ని, ఉత్తమ జీవనాన్ని కల్పించడానికి, వారికి నిరాకరించబడిన హక్కులకోసం ప్రయత్నించడం ఈ సంస్థ లక్ష్యం.

నిరంతర ఉద్యమాల ద్వారా ప్రజలను జాగృతం చేయడం ద్వారా రాజ్యాంగం కల్పించిన పౌరస్వేచ్ఛలను అనుభవించడం సాధ్యమవుతుందని C.P.D.R భావిస్తుంది.

20.19 ముగింపు

పైన జరిగిన విశ్లేషణను బట్టి రాజ్యాంగం కల్పించిన పౌర స్వేచ్ఛలు వాస్తవంలో అనేక న్యాయసంబంధమైన పరిమితులవల్ల ప్రజలకు లభ్యంకావడంలేదు. మారుతున్నటువంటి రాజకీయ పరిస్థితి, ప్రక్రియలు ముఖ్యంగా 1975లో ఏర్పడిన సంక్షోభం, పౌరస్వేచ్ఛలపై ఎక్కువ ప్రభావాన్ని చూపుతున్నాయని చెప్పవచ్చు. అందువల్ల ఈ నేపథ్యంనుంచే పౌర స్వేచ్ఛలను కాపాడటానికి అనేక సంఘాలు, సంస్థలు ఏర్పడినాయి.

20.20 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పౌరస్వేచ్ఛ భావాన్ని పరిశీలించండి.
2. 'పౌరస్వేచ్ఛ భావంలోని అంశాలు చాలా స్తబ్ధమైనవి కావు. అవి కాలానుగుణంగా మారుతాయి' వ్యాఖ్యానించండి.
3. అంతర్జాతీయ సమితి 1948 తీర్మానంలో వివరించిన పౌరస్వేచ్ఛలను వర్ణించండి.
4. భారతదేశంలో పౌరస్వేచ్ఛల ఆవిర్భావాన్ని వివరించండి.
5. భారత రాజ్యాంగంలో వివరించిన పౌరస్వేచ్ఛలను పరిశీలించండి.
6. పౌరస్వేచ్ఛలపై భారతదేశంలో ఉన్న పరిమితులను వివరించండి.
7. భారతదేశంలోట పౌరహక్కుల సంఘాలు ఏర్పడటానికి దారితీసిన పరిస్థితులను వివరించండి.

BRAOU

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు వ్రాయండి.

1. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పౌరస్వేచ్ఛల ఉద్యమంలో వహించిన పాత్ర.
2. మోతీలాల్ నెహ్రూ, పౌరస్వేచ్ఛ
3. ప్రభుత్వోద్యోగుల పౌరస్వేచ్ఛలు
4. నిరోధక నిర్బంధ చట్టాలు
5. పౌరస్వేచ్ఛలు - రాజ్యాంగ పరిషత్
6. పౌరస్వేచ్ఛలు - 1962 అత్యవసర పరిస్థితి

ప్రొ|| ఎఫ్.డి.వకీల్

BRAOU

భాగం - 21: నిర్దేశక నియమాలు

విషయక్రమం

21.0 ఉద్దేశం

21.1 పరిచయం

21.2 నిర్దేశక నియమాలు

21.3 నిర్దేశక నియమాల వివరణ

21.3.1 సామ్యవాద నియమాలు

21.3.2 ఉదారవాద నియమాలు

21.3.3 గాంధేయ నియమాలు

21.4 రాజకీయాలలో నిర్దేశక నియమాల ప్రాముఖ్యం

21.5 నిర్దేశక నియమాల సమీక్ష

21.6 ముగింపు

21.7 నమూనా ప్రశ్నలు

21.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండిక చదవడంవల్ల మీరు

- నిర్దేశక నియమాల స్వభావం
- నిర్దేశక నియమాల వివరణ, పరిమితులు
- ప్రాముఖ్యతలను గురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు

BRAOU

21.1 పరిచయం

భారత రాజ్యాంగనేత్తలు రాజకీయ వ్యవస్థను సూచించడమే కాకుండా అది సాధించవలసిన కొన్ని లక్ష్యాలను పేర్కొన్నారు. రెండు వందల సంవత్సరాలకు పైగా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలో వలస ప్రాంతంగా కొనసాగిన భారతదేశం కేవలం రాజకీయ స్వాతంత్ర్యంతో తృప్తిపడలేదు. స్వాతంత్ర్యానంతరం భారత ప్రభుత్వానికి మౌలిక సమస్యలైన నిరుద్యోగం, పేదరికం, నిరక్షరాస్యత మొదలైన వాటిని పరిష్కరించవలసిన అవశ్యకత తీవ్రస్థాయిలో ఏర్పడింది. అలాకాకపోతే సాంఘికంగా, సాంప్రదాయకంగా ఉన్న ఆర్థికంగా నిరుపేదలైన ప్రజలకు రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం అర్థరహితం. దీనిని గ్రహించే రాజ్యాంగ ప్రవేశిక ద్వారా స్వతంత్ర భారత ప్రజాస్వామిక రిపబ్లిక్ సాధించవలసిన ధ్యేయాలను - వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, సాంఘిక, ఆర్థిక రాజకీయ రంగంలో సమన్యాయం, సమాన అవకాశం హోదా - స్పష్టంగా నిర్ణయించడం జరిగింది.

స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో ఆర్థిక, సాంఘిక రంగాలకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యానికి ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం జరిగింది. అందువల్ల మనదేశం ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను ముఖ్యంగా ఉద్యోగావకాశాలను పెంచటం, విద్యను విరివిగా వ్యాప్తిచేయటం మొదలైనవవి తక్షణం పరిష్కరించవలసిన అవశ్యకతను పాలకులు గుర్తించారు. సత్వరమైన ఆర్థికాభివృద్ధి ద్వారానే ఇవి సాధ్యమవుతాయి. అంతేగాక వాటిని సాధించటానికి రాజ్యనేతృత్వంలో వనరుల సమీకరణ కూడా అవసరం.

21.2 నిర్దేశక నియమాలు

రాజ్యాంగ పరిషత్తులోని అనేక మంది సభ్యులు ఇంగ్లీష్ విద్యను అభ్యసించడమే కాక బ్రిటిష్ ఉదారవాద ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థల నుంచి చాలా వరకు ప్రభావితులైనారు. అందువల్ల వారు పై లక్ష్యాలను సాధించడానికి రాజ్యాన్ని ఒక ప్రబలమైన సంస్థగా రూపొందించడానికి సందేహించారు. అయితే వారు మధ్యే మార్గాన్ని అవలంబించారు. ఒక వైపు ప్రాథమిక హక్కులను కల్పించడం ద్వారా రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలపరుస్తూ మరోవైపు రాజ్యజోక్యం ద్వారా ఆర్థిక, సాంఘిక విధానాల అమలుకు కొన్ని ధ్యేయాలను సూచించారు. వాటిని రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ భాగంలో 'నిర్దేశక నియమాలు' అనే శీర్షిక కింద ఉటంకించడం జరిగింది.

వీటిని రూపొందించటం ద్వారా కార్యనిర్వాహకవర్గం, శాసనసభ తమ అధికారాలను వినియోగించడంలో ఏ లక్ష్యాలను నెరవేర్చడానికి ప్రయత్నించాలో తెలియజేయడం జరిగింది.

నిర్దేశక నియమాలు స్వభావరీత్యా సాధించవలసిన తప్పనిసరి లక్ష్యాలు కాకపోవడంవల్ల, శాసనసభలో వాటి తక్షణ అమలుకు చట్టాలు చేయవలెనన్న నిర్బంధం లేకపోవడంవల్ల కొంతమంది వాటిని శుష్కనినాదాలుగా పేర్కొంటున్నారు. అయితే కాలక్రమంలో ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య రంగాలలో సాధించే అభివృద్ధికి నిర్దేశక నియమాలు నిజమైన కొలబద్దగా గుర్తింపును, ప్రాముఖ్యాన్ని పొందాయి. ఏదేని ఒక ప్రభుత్వ జయాపజయాలు వీటి అమలుపై ఆధారపడి ఉంటాయి.

నిర్దేశక నియమాలు రాజ్యాంగంలో ఒక భాగమైనప్పటికీ వాటిని అమలుపరచవలసిన నిర్బంధం ప్రభుత్వానికిగాని శాసన సభకుగాని లేదు. ప్రాథమిక హక్కులవలె ప్రభుత్వం నిర్దేశక నియమాలను అమలుపరచవలసిన అవశ్యకత రాజ్యాంగపరంగాలేదు. అలాగే ఒక నిర్ణీత కాలపరిధిలో వీటిని అమలుపరచవలసిన బాధ్యత ప్రభుత్వానికి లేదు. కాగా నిర్దేశక నియమాలు సలహా పూర్వకమైన సూచనల రూపంలో ఉన్నాయి. వాటిని లభ్యమైన వనరులను దృష్టిలో ఉంచుకొని రాజ్యం కాలానుగుణంగా అమలుపరుస్తుంది.

ప్రాథమిక హక్కులవలె నిర్దేశిక నియమాలు సమర్థనీయమైనవి కావు. వాటి అమలుకు న్యాయస్థాన జోక్యం సాధ్యంకాదన్న విషయం ఇంతకు ముందు పాఠంలోనే వివరించడం జరిగింది.

నిర్దేశక నియమాలు నిర్బంధమైన ఆదేశాలు కానప్పుడు వాటిని అమలుపరచవలసిన బాధ్యత ప్రభుత్వాలకు లేనప్పుడు రాజ్యాంగంలో వాటిని చేర్చడం ద్వారా సాధించే ప్రయోజనం ఏముంది? కార్యనిర్వాహక వర్గం, శాసనసభ విధానాలను రూపొందించి అమలుపరచడంలో నిర్దేశక నియమాలు మార్గదర్శక సూత్రాలుగా ఉపయోగపడతాయి. ఏ రాజకీయ పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చినప్పటికీ సిద్ధాంతాలతో నిమిత్తం లేకుండా ప్రభుత్వం ప్రజా విధానాలను రూపొందించడంలో కొన్ని మార్గదర్శక సూత్రాలుగా నిర్దేశక నియమాలు ఉపయోగపడతాయి.

BRAOU

21.3 నిర్దేశక నియమాల వివరణ

స్థూలంగా నిర్దేశక నియమాలను (a) సామ్యవాద, (b) ఉదారవాద, (c) గాంధేయవాద నియమాలు అని వర్గీకరించవచ్చును.

21.3.1 సామ్యవాద నియమాలు

1. ప్రజా ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని దాన్ని పెంపొందించడానికి కావలసిన ఒక సాంఘిక వ్యవస్థను రూపొందించడం.

2. ప్రజలకు కనీస జీవనస్థాయిని కల్పించడానికి కావలసిన సాధనాలను సమకూర్చడానికి రాజ్యవిధానాలు ప్రయత్నించాలి.

3. సమాజ సమష్టి ప్రయోజనంకోసం భౌతిక వనరులను న్యాయంగా పంపిణీచేయాలి.

4. సమాజ ప్రయోజనానికి భంగంవాటిల్లే ఆర్థిక వనరుల, సంపదపై ఉన్న గుత్తాధిపత్యాన్ని నిరోధించాలి.

5. స్త్రీ, పురుషులకు సమానమైన పనికి సమాన వేతనాలను చెల్లించాలి.

6. కార్మికులకు ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణాన్ని కల్పించాలి, వారి ఆరోగ్యాన్ని పరిరక్షించాలి.

7. పీడననుంచి బాలబాలికలకు యువతకు, రక్షణ కల్పించాలి.

8. పనిహక్కు, విద్యావకాశాలు, నిరుద్యోగభృతి, వృద్ధాప్యానికి, అనారోగ్యానికి భృతి కల్పించాలి.

9. కార్మికులకు న్యాయమైన, మానవతా దృక్పథంతో సక్రమమైన పరిస్థితులను కల్పించడం, గర్భిణీ స్త్రీలకు ప్రసూతిభృతి కల్పించడం.

21.3.2 ఉదారవాద నియమాలు

1. భారతీయులందరికీ సమానంగా వర్తించేటట్లు ఒక సివిల్ కోడ్‌ను రూపొందించి అమలుపరచడం.

2. 14 సంవత్సరాలలోపు బాలబాలికలకు నిర్బంధ, ఉచిత విద్యా విధానాన్ని అమలుపరచడం.

3. న్యాయశాఖను కార్యనిర్వాహక శాఖనుంచి వేరుచేయడం.

4. అంతర్జాతీయ శాంతికి, విదేశాలతో సత్సంబంధాలను పెంపొందించుకోవడానికి, అంతర్జాతీయ వివాదాలను చర్చల ద్వారా పరిష్కరించుకోవడానికి ప్రయత్నించడం.

21.3.3 గాంధేయ నియమాలు

1. తగిన అధికారాలనిచ్చి గ్రామ పంచాయతీలను ఏర్పాటుచేయడం.

2. మత్తుపానీయాలను నిషేధించడం.

3. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కుటీర పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించడం.

4. బలహీనవర్గాలు ముఖ్యంగా షెడ్యూల్డు కులాలు, షెడ్యూల్డు తరగతుల ఆర్థిక, విద్యాపరమైన ఆసక్తులను పరిరక్షించడం.

5. వ్యవసాయాన్ని, పశుపోషణను, ఆధునిక శాస్త్రీయ పద్ధతులలో నిర్వహించడం.

6. గోవధను నిషేధించడం.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- నిర్దేశక నియమాల వివిధ రకాలను వివరించండి.

ఇవికాక 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ఈ కింది నియమాలను రాజ్యాంగంలో చేర్చింది.

1. ఆర్థికంగా వెనకబడిన వర్గాలకు ఉచిత న్యాయసహాయం.

BRAOU

2. పరిశ్రమ యాజమాన్యంలో కార్మికులకు భాగస్వామ్యం.

3. పరిసరాలను అభివృద్ధి చేసి కాపాడటం.

4. అడవులను వన్యసంపదను కాపాడటం.

21.4 రాజకీయాలలో నిర్దేశక నియమాల ప్రాముఖ్యం

1950 సంవత్సరంలో నిర్దేశక నియమాల అమలు ఎటువంటి రాజకీయమైన లేదా రాజ్యాంగపరమైన వివాదాలను సృష్టించలేదు. వాటి ప్రజాస్వామిక, సాంఘిక స్వభావం కొంతవరకు దీనికి కారణమని చెప్పవచ్చు. మద్యపాన నిషేధం, పంచాయతీరాజ్ సంస్థల ఏర్పాటు, న్యాయశాఖను కార్యనిర్వాహక శాఖ నుండి వేరుచేయడం మొదలైన ఏర్పాటు నియమాల అమలు ఎటువంటి రాజకీయ రాజ్యాంగపరమైన వివాదాలను కలిగించలేదు.

అయితే 1967 నుంచి దేశ పరిస్థితుల్లో తీవ్రమైన మార్పు ఏర్పడింది. కాంగ్రెస్ పార్టీ అనేక రాష్ట్రాలలో ఓడిపోవడం, లోక్‌సభలో పార్టీ మెజారిటీ తగ్గిపోవడంతో అధికారాన్ని కాపాడుకోవడానికి బ్యాంకుల జాతీయకరణ, మాజీ సంస్థానాధీశుల భరణాలరద్దు మొదలైన జనాకర్షణ విధానాలను కాంగ్రెస్ నాయకత్వం అమలుచేయడానికి ప్రయత్నించింది. భూసంస్కరణల సత్వర అమలు, వెనకబడిన వర్గాలకు వివిధ రంగాలలో అవకాశాలను కల్పించడానికి అనుసరించిన కేటాయింపు విధానం, అనేక న్యాయపరమైన విధానాలు, ఆస్తిహక్కులు కేంద్రంగా న్యాయస్థానాలలో ఏర్పడి అనేక రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలకు దారితీశాయి.

ఇదీకాక ఈ సందర్భంలో మనం గుర్తించుకోవలసిన మరొక ముఖ్య విషయం ఏమంటే తన అధికారానికి ప్రమాదం ఏర్పడుతున్నదని భయపడినప్పుడల్లా కాంగ్రెస్ పార్టీ మరిన్ని తీవ్రవాద విధానాలను చేపడుతున్నది. 1977లో విధించిన అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితిని సమర్థించుకోవడానికి ప్రవేశపెట్టిన ప్రధాన మంత్రి 20 సూత్రాల పథకం దానికి ఉదాహరణగా చెప్పవచ్చు.

అయితే ఈనాడు అన్ని రాజకీయ పార్టీలు ప్రజల మద్దతును సంపాదించుకోవడానికి జనాకర్షణ విధానాలన్నా, సామ్యవాద నినాదాలను అనుసరించడం తప్పనిసరని గ్రహించాయి. అందుకు రెండు రూపాయలకు కిలో బియ్యం, మధ్యాహ్న భోజన పథకం, ఇళ్లపట్టాల పంపిణీ మొదలైన విధానాలకు అధిక ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నారు.

అనేక మంది ప్రజలకు కనీస వసతుల లేనంత కాలం రాజకీయ పార్టీలు వాగ్దానాల ద్వారా వారిలో ఆశలను రేకెత్తించినంతకాలం నిర్దేశక నియమాల ప్రాముఖ్యం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. మినర్వా మిల్స్ మొదలైన వివాదాలలో న్యాయశాఖ ఎన్ని తీర్పులిచ్చినప్పటికీ నిర్దేశక నియమాలకు లభించిన ప్రాముఖ్యం తగ్గిపోదు.

BRAOU

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- ఎప్పటి నుండి నిర్దేశక నియమాలు రాజకీయ స్వభావాన్ని ఏర్పరచుకున్నాయి?

21.5 నిర్దేశక నియమాల సమీక్ష

ఇంతకు ముందు పాఠంలో వివరించినట్లు నిర్దేశిక నియమాలు కేవలం మార్గదర్శక సూత్రాలే. వాటి అమలుకు అనేకమైన అడ్డంకులు ఉన్నాయి. అందువల్ల అవి అనేక రకాలుగా విమర్శకు గురయ్యాయి.

1. న్యాయనిర్బంధం లేకపోవడం: నిర్దేశిక నియామలు న్యాయస్థానాల జోక్యంద్వారా సమర్థనీయం కాకపోవడంవల్ల వాటి అమలుకు ప్రభుత్వంపై ఎటువంటి నిర్బంధం లేదు.

2. అస్పష్టమైనవి: అనేక నిర్దేశిక నియమాలు స్పష్టంగా ఒక రాజకీయ సంవిధానాన్నిగాని సిద్ధాంతాన్నిగాని సూచించే విధంగా లేవు.

3. ఆర్థికంగా సరైనవి కావు: కొన్ని నిర్దేశిక నియమాలు సరైనవి కావు. ఉదాహరణకు మత్తుపానీయాల నిషేధం. మత్తుపానీయాల నిషేధాన్ని చిత్తశుద్ధితో సక్రమంగా అమలుపరిచినట్లైతే కోట్లాది రూపాయల ఆదాయం తగ్గిపోవడమేగాక దీని నిర్వహణకు ఒక శాఖను ఏర్పాటు చేయడానికి కొన్ని కోట్ల రూపాయలను ప్రభుత్వం వెచ్చించవలసి వస్తుంది.

4. స్పష్టమైన సాధనాలను పేర్కొనకపోవడం: నిర్దేశిక నియమాల అమలుకు సాధనాలను, వనరులను రాజ్యాంగం నిర్దిష్టంగా పేర్కొనలేదు.

5. నిరంతర న్యాయ వివాదాలు: రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చినప్పటినుంచి నేటివరకు నిర్దేశిక నియమాలు అనేక రాజ్యాంగపరమైన, న్యాయపరమైన వివాదాలను రేకెత్తించాయి. ప్రాథమిక హక్కుల అమలు విషయంలో, పార్లమెంట్ అధికారాల విషయంలో అనేక వివాదాలను సృష్టించాయి.

21.6 ముగింపు

రాజ్యాంగరీత్యా నిర్దేశిక నియమాలు ప్రాథమిక హక్కులవలే సురక్షితమైనవి కాకపోయినప్పటికీ రాజకీయంగా ఈనాడు అవి ఎంతో ప్రాముఖ్యాన్ని సంపాదించుకొన్నాయి. 52 శాతం ప్రజలు పేదరిక రేఖ దిగువ స్థాయిలో జీవిస్తున్నప్పుడు, జీవన వేతనాలను సంపాదించుకోలేని స్థితిలో ఉన్నప్పుడు వారి అవసరాలను ఏ పాలకవర్గం నిర్లక్ష్యం చేయలేదు. కనీస అవసరాలకు నోచుకోని అధిక సంఖ్యాక ప్రజలున్న దేశంలో వారిపై రాజ్యాంగతావాదం లేదా ప్రజాస్వామ్య విలువలు ఎటువంటి ప్రభావాన్ని కల్పించలేదు. వారి స్థితి మెరుగుపడనంతకాలం నిర్దేశిక నియమాలను అమలుపరచవలసిన బాధ్యత రాజ్యాంగపరంగా లేకపోయినప్పటికీ రాజకీయంగా పాలకవర్గం తమ ఉనికికోసం వీటిని తప్పనిసరిగా అమలుచేయవలసిన అవసరం ఉన్నది.21.7 నమూనా ప్రశ్నలు

21.7. నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. భారత రాజ్యాంగంలోని నియమాలను వివరించుము.
2. నిర్దేశక నియమాలు రాజకీయ ప్రాముఖ్యత ఏ విధంగా ఆపాదించుకున్నదో వివరించుము.

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. రాజ్యాంగంలో నిర్దేశక నియమాలను పొందుపరచటంలో అంతరార్థాన్ని క్లుప్తంగా తెల్పుము.

డాక్టర్. వి.క్రిష్ణారావు

BRAOU

ఖండం – V

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 23 రాజకీయ పార్టీలు - జాతీయ పార్టీలు

భాగం 24 రాజకీయ పార్టీలు - ప్రాంతీయ పార్టీలు

భాగం 25 భారత రాజకీయాలపై సాంఘిక, ఆర్థిక కారణాల ప్రభావం

భాగం 26 భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలు - సమస్యలు - అవకాశాలు

భాగం 27 విరసనోద్యమాలు

BRAOU

భాగం - 22: భారత దేశంలో పార్టీ రాజకీయాలు

విషయ క్రమం

22.0 ఉద్దేశం

22.1 పరిచయం

22.2 ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయ పార్టీలు

22.3 కాంగ్రెస్ విశాల ప్రాతిపదిక

22.4 పార్టీ వ్యవస్థ స్వభావం

22.5 ముగింపు

22.6 నమూనా ప్రశ్నలు

22.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయ పార్టీలు
- భారత జాతీయ కాంగ్రెసు
- ప్రతిపక్ష పార్టీలు
- పార్టీలకు మద్దతు విషయాలను అవగాహన చేసుకొంటారు.

22.1 పరిచయం

పార్టీ వ్యవస్థను చర్చించడానికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చిన రచయితలలో మొదటివారు మారిస్ డువర్జర్, సిగ్మండ్ న్యూమాన్. వీరు 1950 సంవత్సరంలోనే రాజకీయ పార్టీల గురించి అధ్యయనం చేశారు. న్యూమాన్ అభిప్రాయంలో 'సమాజంలో సంస్థాపరంగా పనిచేసేది రాజకీయ పార్టీ'. ప్రభుత్వం, అధికార వ్యవస్థతో సంబంధం కల్గిన వారు, ప్రజల మద్దతుకోసం పోటీపడేవారు, వివిధ అభిప్రాయాలను, విధానాలను వివరించే వారు రాజకీయ పార్టీల ద్వారా ప్రయత్నం చేస్తారు. సమాజానికి, సిద్ధాంతానికి, అధికారిక సంస్థలకు, ప్రజలకు, ప్రభుత్వానికి, రాజకీయ చర్యలకు మధ్య రాజకీయ, పార్టీ సంధానకర్తగా, లింకుగా పనిచేస్తుంది. ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయ పార్టీలు నిర్వహించవలసిన కర్తవ్యాల విషయంలో రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞుల మధ్య భేదాభిప్రాయాలు ఉన్నప్పటికీ ప్రజాస్వామ్యంలో 'రాజకీయ పార్టీలు తప్పనిసరి' అనే అంశంపై అందరికీ ఏకాభిప్రాయం ఉన్నది. అంతేకాక ఆధునిక రాజ్యాలన్నిటిలో అవి ప్రజాస్వామ్యమైనా, నియంతృత్వమైనా ఎటువంటి సిద్ధాంతాలు కలిగివున్నా రాజకీయ పార్టీలు తప్పనిసరిగా పనిచేయటం మనం గమనిస్తాం. భారతదేశం గురించి ప్రస్తావిస్తూ ప్రజాస్వామ్యం భారతదేశంలో సక్రమంగా పనిచేయాలంటే ఆరోగ్యకరమైన పరిస్థితులలో రాజకీయ పార్టీలు ఏర్పడి పనిచేయాలని నార్మన్ డి.పామర్ అన్నారు.

అన్ని దేశాలలోనూ ప్రత్యక్షంగానూ లేదా పరోక్షంగాను రాజకీయ పార్టీలు పనిచేస్తున్నాయి. ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యాలలో ప్రభుత్వం తన కర్తవ్యాలను పార్టీ వ్యవస్థ ద్వారానే నిర్వహిస్తున్నది. ప్రజాభిప్రాయ వ్యక్తీకరణ, ఎన్నికల ప్రక్రియ ప్రభుత్వ విధానాలకు చట్టబద్ధత కలిగిస్తాయి. అయితే రాజకీయ పార్టీలు లేకుండా ఇవి సాధ్యం కాదు.

BRAOU

22.2 ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయ పార్టీలు

రాజకీయ పార్టీలు ఆధునికంగా ఏర్పడినవి. నిరంకుశ రాజ్యాలలో తప్ప పార్టీలను గురించి ప్రస్తావన ముఖ్యంగా ప్రజాస్వామ్య దేశాలలో కనపడుతుంది. అయినప్పటికీ పౌరులకు కల్పించిన హక్కు, రాజకీయ [illegible] ద్వారా రాజకీయ పార్టీలు ఏర్పడుతున్నాయి. ఆధునిక రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థకు మూలం ఇంగ్లండు. 17, 18వ శతాబ్దాలలో ఇంగ్లండులో ప్రభుత్వ విధానాలపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేయడానికి 'విగ్గులు', 'టోరీలు' అనే రెండు వర్గాలు ఏర్పడ్డాయి. అవే తరువాత కాలంలో 'లిబరల్', 'కన్జర్వేటివ్' పార్టీలుగా ఏర్పడ్డాయి. అదే విధంగా అమెరికాలో కూడా రెండు పార్టీల వ్యవస్థ రిపబ్లికన్, డెమొక్రటిక్ పార్టీల ద్వారా పనిచేస్తున్నది. పశ్చిమ దేశాలలో రాజకీయ పార్టీలు సుదీర్ఘ చరిత్రను కలిగియున్నాయి. అంతేగాక అక్కడ రెండు పార్టీల వ్యవస్థ ఏర్పడటానికి సాంఘిక కారణాలు కూడా తోడ్పడ్డాయి.

భారతదేశంలో రాజకీయ పార్టీలు ఏర్పడటానికి బ్రిటిష్ పాలన కొంత వాతావరణాన్ని కల్పించింది. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలోనే రాజకీయ పార్టీలు ఏర్పడి అభివృద్ధి చెందాయి. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి భారతీయుల సమస్యలను, అవసరాలను, [illegible] తెలియజేయడానికి ఎ.ఓ. హ్యూమ్ నాయకత్వంలో కొందరు విద్యావంతులైన భారతీయులు 1885లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను స్థాపించారు. ఈ సంస్థ నిర్మాణంలో జాతీయోద్యమంలో పాల్గొనడానికి ప్రజాభిప్రాయాన్ని వ్యక్తంచేయడానికి భారతీయులకు అవకాశం కల్గింది. తరువాత కాలంలో జాతీయోద్యమానికి పర్యాయపదంగా కాంగ్రెస్ సంస్థ పేరు పొందింది.

మొదట్లో కాంగ్రెస్ నాయకత్వం మితవాదుల చేతులలో ఉండేది. తరువాత అతివాదులు, చివరికి గాంధీజీ నాయకత్వంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పనిచేసింది. జాతీయోద్యమ కాలంలో కాంగ్రెస్ లక్ష్యం దేశ స్వాతంత్ర్యం అయినందువల్ల ఈ సంస్థలో విభిన్న సిద్ధాంతాలు ఉన్న వ్యక్తులందరూ పనిచేశారు. అందువల్ల ఈ సంస్థకు బహుళవాద దృక్పథం ఏర్పడింది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- భారతీయ రాజకీయ పార్టీలలో వ్యక్తి ప్రాధాన్యత గురించి వివరించండి.

____

____

____

____

22.3 కాంగ్రెస్ విశాల ప్రాతిపదిక

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత జాతీయోద్యమంలో పనిచేసిన విశాల ప్రాతిపదిక గల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, రాజకీయ పార్టీగా మారిపోయింది. మారిన రాజకీయ వాతావరణంలో కూడా ఈ బహుళ దృక్పథాన్ని కాంగ్రెస్ వదులుకోలేకపోయింది. ఇందులో సామ్యవాదులు, సంప్రదాయవాదులు, మితవాదులు అందరూ ఉన్నారు. [illegible] అప్పట్లో కాంగ్రెస్ అన్ని రకాల వారికి ఒక గొడుగు సంస్థగా తయారైంది. విభిన్న శక్తులకు ఆశ్రయం కల్పించింది. అందులోనే ప్రతిపక్ష, అధికార పార్టీలు ఉన్నాయి. [illegible] ప్రతిపక్షంగా, మంత్రివర్గం వారు అధికార పార్టీగా పనిచేసే కాంగ్రెస్ సంస్థ భారత రాజకీయాలలో ఒక విశిష్ట స్థానాన్ని పొందింది.

22.4 పార్టీ వ్యవస్థ స్వభావం

[illegible] భారత రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థ స్వభావాన్ని [illegible]

అమెరికా, ఇంగ్లండ్‌వలె భారతదేశం [illegible] రెండు పార్టీల వ్యవస్థ [illegible] 1977లో జనతా పార్టీ ఏర్పడినప్పుడు రెండు పార్టీల వ్యవస్థ మన దేశంలో ఏర్పడటానికి అవకాశం కలిగిందని కొందరు ఆశించినప్పటికీ 1979లో 'జనతా ప్రయోగం' వైఫల్యంతో ఆ ఆశ నశించింది. అలాగని భారతదేశంలో సోవియట్ యూనియన్ తదితర సోషలిస్టు రాజ్యాలలోవలె ఏక పార్టీ వ్యవస్థ ఏర్పడిందని మనం అనలేము. ఆ దేశాలలో కమ్యూనిస్టేతర రాజకీయ పార్టీలకు రాజ్యాంగపరమైన అవకాశాలు లేవు. ఒక వేళ ఉన్నా పార్టీలు మనలేవు. అధికారంలోకి రావటానికి వాటికి అవకాశం లేదు. ప్రతిపక్షాలుగా కూడా పని చేయలేవు. వర్గ రహిత సమాజంలో కమ్యూనిస్టేతర పక్షాలు అనవసరం అని భావించటంవల్ల కమ్యూనిస్టు రాజ్యాలు ఏకపక్ష రాజకీయ వ్యవస్థను కలిగి ఉన్నాయి. భారతదేశంలో అటువంటి పరిమితులు లేవు. అందువల్ల ఎన్ని పార్టీలు అయినా ఏర్పడవచ్చు.

ఒక రకంగా చెప్పాలంటే భారత రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థ ఫ్రెంచ్ వ్యవస్థతో పోలి ఉన్నది. అక్కడ కూడా బహుపార్టీ వ్యవస్థ పని చేస్తున్నది. బహుపార్టీ వ్యవస్థలో రాజకీయ సుస్థిరత చాలా కష్టమని అందరికీ తెలుసు. ఇది ఒక సుస్థాపిత యదార్థం. ఇటలీలో, ఫ్రాన్స్‌లో ఈ విషయం స్పష్టమైంది.

అయితే ఇటువంటి పరిస్థితి బహు పార్టీ వ్యవస్థ ఉన్న మన దేశంలో ముఖ్యంగా కేంద్ర స్థాయిలో ఇంతవరకూ ఏర్పడలేదు. 1952 నుంచి 1967 వరకు కాంగ్రెస్ పార్టీ కేంద్రంలోనూ సుస్థిర పాలనను ఏర్పరిచింది. 1967-70 వరకు బహుకొద్ది కాలం రాజకీయ అస్థిరత్వం ముఖ్యంగా రాష్ట్రాలలో బహుపార్టీల వల్ల కలిగింది. మళ్లీ 1971 లోక్‌సభ ఎన్నికల తరువాత, 1972 అసెంబ్లీ ఎన్నికలలోనూ కాంగ్రెస్ పార్టీ స్థిరమైన సంఖ్యా బలాన్ని సంపాదించి ఈ బహుపార్టీ వ్యవస్థలోని స్థిరమైన ప్రభుత్వం స్థాపన సాధ్యం చేయగలిగింది.

పైన వివరించిన పరిస్థితి 1977 వరకూ కొనసాగింది. 1977లో కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వాన్ని కేంద్రంలో మొదటిసారిగా జనతాపార్టీ ఏర్పరిచింది. అయితే జనతా అనేక పార్టీల సంకీర్ణ సంస్థ అవటంవల్ల అనంతర కాలంలో చీలిపోయి తిరిగి 1980లో కాంగ్రెస్‌కు అధికారంలోకి రావటానికి దోహదం చేసింది. మళ్లీ 1980 నుంచి కాంగ్రెస్ ఆధ్వర్యాన 'ఏక పార్టీ ఆధిక్యత' భారత రాజకీయాలలో ప్రారంభమైంది. అందువల్ల భారతదేశంలో బహుపార్టీ వ్యవస్థ ఉన్నప్పటికీ ఇటలీ, ఫ్రాన్స్‌లో వలెకాక ఇక్కడ పరిస్థితి భిన్నంగా ఉంది.

మరొక విశేషమేమిటంటే భారతదేశంలో అనేక రకాల రాజకీయ పార్టీలు ఏర్పడ్డాయి. జాతీయ రాజకీయ పార్టీలు, ప్రాంతీయ పార్టీలు, వామపక్ష పార్టీలు, మతతత్వ పార్టీలు, ఇలా అనేక రకాల పార్టీలు ఏర్పడి పనిచేస్తున్నాయి. జాతీయ పార్టీలు - కాంగ్రెస్, జనతా, బిజెపి, దళిత్, మజ్దూర్ కిసాన్ పార్టీ మొదలైనవి. ప్రాంతీయ పార్టీలు డిఎంకె, అన్నా డిఎంకె, అల్ ఇండియా అన్నా డిఎంకె, తెలుగుదేశం, నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్ మొదలైనవి. అకాలీదళ్, ముస్లింలీగ్ మొదలైనవి మతపరమైన ఆసక్తిని ప్రదర్శిస్తున్నాయి. వామపక్ష పార్టీలు సిపిఐ, సిపిఐ (ఎం) జాతీయ స్థాయిలో పనిచేస్తున్నాయి.

సాధారణంగా రాజకీయ పార్టీలు సభ్యులను ఒక ప్రాతిపదిక పద్ధతిపై చేర్చుకొని పటిష్టమైన సంస్థా నిర్మాణం కలిగి సుశిక్షితులైన కార్యకర్తలతో పనిచేస్తాయి. అయితే మన దేశంలో కార్యక్రమాలు కలిగిన రాజకీయ పార్టీలు బహు తక్కువ అని చెప్పవచ్చు. ఒక్క సిపిఐ, సిపిఐ (ఎం), బిజెపిలను మినహాయిస్తే సుశిక్షితులైన కార్యకర్తలు ఇతర రాజకీయ పార్టీలలో మనకు ఎక్కువగా కనిపించరు.

నిజానికి మన దేశంలో రాజకీయపార్టీలు నాయకుల ద్వారా, నాయకులవల్ల, నాయకులకోసం ఏర్పడుతుంది కాని అందులో కార్యకర్తల ప్రాముఖ్యం, పాత్ర కనిపించవు. ఒక్క ఎన్నికల సమయంలోనే కార్యకర్తలు కనిపిస్తారు, పనిచేస్తారు.

భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో మరొకటి కొట్టొచ్చినట్లు కనిపించేది వ్యక్తి ప్రాధాన్యత. రాజకీయ పార్టీలు నాయకుల నుంచి ప్రాముఖ్యం పొందుతున్నాయి కాని విధానాలవల్ల, సిద్ధాంతాలవల్ల, ఆచరణవల్ల కాదు. కాంగ్రెస్-ఐ, కాంగ్రెస్-ఎస్, కాంగ్రెస్-జె, లోకదళ్ (స), ఎ.ఐ.ఎ.డి.ఎం.కె, తెలుగుదేశం మొదలైనవి ఈ కోవకే చెందుతాయి.

B R A O U

[illegible]
ఎన్.టి. రామారావు(?), తెలుగుదేశం [illegible] పేర్లతో వారి నాయకత్వంలో [illegible] ఉన్నాయి. నిజానికి వ్యక్తి ప్రాముఖ్యత భారత రాజకీయ పార్టీలలో రోజురోజుకూ పెరుగుతున్నది కాని తగ్గటం లేదు.

భారత రాజకీయ పార్టీలలో సిద్ధాంత ప్రాతిపదిక ప్రాముఖ్యం కూడా అంతంత మాత్రమే. అన్ని పార్టీలు ప్రజాస్వామ్యం, లౌకికవాదం, జాతీయవాదం, సోషలిజం వగైరా ధ్యేయాలు అని చెప్పుకుంటున్నాయి. అందువల్ల సిద్ధాంతపరంగా రాజకీయ పార్టీల ధృవీకరణ చాలా కష్టమవుతుంది. కులాల రాజకీయాకరణ కొంతవరకు సిద్ధాంతం ప్రాతిపదిక లేమికి కారణమని చెప్పవచ్చు. అంతేకాక రాజకీయ పార్టీలే కుల ప్రాతిపదికను తమ ప్రయోజనాలకు బాగా వాడుకుంటున్నాయి.

ఆర్థిక రంగంలో పేదరికం, నిరుద్యోగం, అసమానతలు రాజకీయ పార్టీలు ఎన్ని వాగ్దానాలు చేస్తున్నప్పటికీ భారత దేశాన్ని పట్టి పీడిస్తున్నాయి. ప్రజలను సాంఘిక, ఆర్థిక మార్పుకోసం పని చేయించటంలో రాజకీయ పార్టీలు ఇంతవరకూ విజయం సాధించలేదు. భారత రాజకీయపార్టీ వ్యవస్థలో ఇదొక ముఖ్య వైఫల్యం అని చెప్పవచ్చు. చివరకు కమ్యూనిస్టు పార్టీలు సహితం వర్గ ప్రాతిపదికను నిర్మించటంలో విఫలమైనాయి. కొన్ని నక్సలైట్ వర్గాలు రాజ్యాంగేతర పద్ధతులలో ఈ దృక్పథంతో పనిచేస్తున్నాయి. కాని వాటి ప్రభావం క్రియాత్మక పరిధి చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి.

ఆర్థిక సమస్యలు పార్టీ వ్యవస్థకు భారతదేశంలో ఒక ప్రమాదాన్ని సృష్టించాయి. మైరన్ వీనర్ అన్నట్లు 'కొరత రాజకీయాలు' రాజకీయ పార్టీలను భారత దేశంలో శాసిస్తున్నాయి. ప్రాంతీయ, మతతత్వ పార్టీల ఆవిర్భావం మనం ఈ దృక్పథంతో పరిశీలించాలి. అసంతులిత ఆర్థికాభివృద్ధి వేర్పాటు, ప్రాంతీయ విధేయతలను ప్రోత్సహిస్తున్నాయి.

22.5 ముగింపు

రాజకీయ పార్టీలు స్వాతంత్ర్యం రావటానికి పూర్వమే బ్రిటిష్ వారి పరిపాలనలో ఏర్పడ్డాయి. నాటి నుంచి నేటి వరకు కాంగ్రెస్ పార్టీ భారత రాజకీయాలలో ప్రాముఖ్యం వహిస్తున్నది. ప్రతిపక్షాలు కాంగ్రెస్‌కు పటిష్ఠమైన ప్రత్యామ్నాయాన్ని ఏర్పాటు చేయడంలో విఫలమైనాయి. 1977లో ఏర్పడిన అవకాశాన్ని కూడా ఎక్కువకాలం ఉపయోగించుకోలేక పోయాయి. జాతీయ పార్టీలు ఈ వైఫల్యం ప్రాంతీయ పార్టీలు రావటానికి దోహదం చేశాయి.

వ్యక్తి ప్రాముఖ్యం, సిద్ధాంతలేమి, భారత రాజకీయ పార్టీలలో సిద్ధాంత ధృవీకరణ సాధ్యం కావటం లేదు. అందువల్లనే రెండు పార్టీల వ్యవస్థ ఏర్పడక బహుపార్టీ వ్యవస్థ ఇంకా భారత దేశంలో కొనసాగుతుంది.

22.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. 'భారత దేశంలో రాజకీయ పార్టీలే కాని రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థ లేదు' చర్చించండి.
2. భారత రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థలో వ్యక్తిత్వం పాత్రను వివరించండి.
3. భారత రాజకీయ పార్టీలలో సిద్ధాంతం పాత్రను చర్చించండి.

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజకీయ పార్టీ వ్యవస్థ స్వభావము.
2. [illegible]

BRAOU

భాగం 23: జాతీయ రాజకీయ పార్టీలు

విషయ క్రమం

23.0 ఉద్దేశం

23.1 పరిచయం

23.2 కాంగ్రెస్ పార్టీ

23.3 జనతా పార్టీ

23.4 భారతీయ జనతాపార్టీ

23.5 భారతీయ లోక్‌దళ్

23.6 భారతదేశంలో వామపక్షాలు

23.6.1 భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ

23.6.2 కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా (మార్క్సిస్టు)

23.6.3 సిపిఐ (ఎంఎల్)

23.7 ముగింపు

23.8 నమూనా ప్రశ్నలు

23.0 ఉద్దేశం

ఈ యూనిట్ ను చదవటం వల్ల మీరు

- కాంగ్రెస్ పార్టీ
- జనతా పార్టీ
- భారతీయ జనతాపార్టీ
- వామపక్షాలు
- రాజకీయాలలో పార్టీల పాత్రను గురించి అవగాహన ఏర్పరచుకోగలరు.

23.1 పరిచయం

ప్రారంభంలోనే మనం జాతీయ పార్టీకి, ప్రాంతీయ పార్టీకి మధ్య ఉన్న తేడాను గుర్తించాలి. జాతీయ స్థాయిలో అన్ని రాష్ట్రాల శాసన సభలలో ప్రాతినిధ్యం సంపాదించి, నిర్మాణాత్మకమైన సంస్థలను దేశం మొత్తం కలిగి ఉండి పని చేస్తూంటే ఆ పార్టీని జాతీయ పార్టీ అని చెప్పవచ్చు. సాంఘిక, ఆర్థిక, జాతీయ, అంతర్జాతీయ విధానాలలో జాతీయ దృక్పథం ఒక జాతీయ పార్టీ కలిగి ఉండాలి. ఒక ప్రాంతానికి కాకుండా దాని దృక్పథం, ఆలోచన అవగాహన జాతీయ స్థాయిలో ఉండాలి. అయితే భిన్నంగా ప్రాంతీయ పార్టీ ఒక ప్రాంతానికి పరిమితమై, ఆ ప్రాంతంలోనే పనిచేస్తూ, ఆ ప్రాంతీయుల అవసరాలను పరిరక్షిస్తుంది. ప్రాంతీయ పార్టీ ప్రధానంగా ఒక రాష్ట్రానికి పరిమితమవుతుంది. అదే విధంగా మత ప్రాముఖ్యం ఉన్న అన్ని రాజకీయ [illegible]

[illegible] కలిగింది.

భారతదేశంలో జాతీయ స్థాయిలో మత ప్రమేయము, మత ప్రమేయం లేని రాజకీయ పార్టీలు పనిచేస్తున్నాయి. జాతీయ మత ప్రమేయంలేని రాజకీయ పార్టీలు కాంగ్రెస్, జనతా, లోక్‌దళ్, సిపిఐ, సిపిఐ (ఎం), బిజెపి మొదలైనవి. అదే విధంగా అకాలీదళ్, ఇండియన్ యూనియన్, ముస్లింలీగ్, రిపబ్లికన్ పార్టీ (అంబేద్కర్ వర్గం), ఆల్‌హిల్ స్టేట్ పీపుల్స్ డెమొక్రాటిక్ పార్టీ మొదలైనవి మత ప్రమేయం ఉన్న రాజకీయ పార్టీలు. అయితే ఈ వర్గీకరణను వాస్తవంలో పరిశీలించడం సాధ్యం కాదు. ఎందుకంటే ఏ పార్టీకి మత ప్రాతిపదిక ఉంది, దేనికి లేదు అనేది ఆచరణలో పరిశీలించి నిర్ణయించడం చాలా కష్టం.

23.2 కాంగ్రెస్ పార్టీ

డిసెంబర్ 28, 1885న భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను ఎ.ఓ.హ్యూమ్ భారతీయుల ఆసక్తులను [illegible] ప్రభుత్వానికి నివేదించాలన్న ఉద్దేశంతో స్థాపించారు. ఇది కాంగ్రెస్ జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించింది. నిజానికి జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను ఒక రాజకీయ పార్టీ కంటే జాతీయ ఉద్యమమని అనవచ్చు. బ్రిటిష్ పాలనా కాలంలో కాంగ్రెస్ రాజకీయ పార్టీ కంటే భారతీయుల ఆసక్తులకు ప్రాతినిధ్యం వహించే ఒక ప్రభావ వర్గంగా పనిచేసింది. ఆచార్య రజనీ కొఠారి అన్నట్లు కాంగ్రెస్ 'జాతీయోద్యమంగా, ప్రభావవర్గంగా ప్రారంభమై తరువాత రాజకీయ పార్టీగా రూపొందింది'. అందువల్ల కాంగ్రెస్ చరిత్రను జాతీయోద్యమ [illegible]

జాతీయోద్యమం మూడు దశలలో కొనసాగింది. (1) విజ్ఞప్తి, ప్రార్థన దశ, (2) తీవ్రవాద దశ, (3) సహాయ నిరాకరణోద్యమ దశ. ఆఖరి దశలో జాతీయోద్యమాన్ని నిర్వహించింది. మోహన్‌దాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ జాతీయోద్యమాన్ని ఒక శక్తివంతమైన ఆయుధంగా ఉపయోగించి చివరికి దేశ స్వాతంత్ర్యం రావడానికి ఆయన నాయకత్వం దోహదపడింది. ఈ దశలో కాంగ్రెస్‌లో అన్ని వర్గాలకు, సిద్ధాంతాలకు చెందిన వారు [illegible] కాంగ్రెస్ సంస్థకు బహుళత్వ రూపం ఏర్పడింది. ఇటువంటి పరస్పర వ్యతిరేక శక్తులు [illegible] కాంగ్రెస్ [illegible] గాంధీజీ నాయకత్వంలో దేశ స్వాతంత్ర్య సముపార్జనకు అత్యంత పటిష్టమైన సంస్థగా పనిచేసింది.

1947లో స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఒక రాజకీయ సంస్థగా రూపురేఖలు దిద్దుకొని 1977 వరకు అవిచ్ఛిన్నంగా అధికారంలో కొనసాగింది. 1967లో కొంత దెబ్బతిన్నప్పటికీ అధికారంలో [illegible] రాజకీయాలలో అధికారపక్షంగా స్థిరపడింది.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన వెనువెంటనే కాంగ్రెస్ పార్టీ తన బహుళత్వాన్ని వ్యక్తం చేసింది. రాజేంద్రప్రసాద్, సర్దార్ వల్లభాయ్ పటేల్ మొదలైన మితవాదులు (దక్షిణ పక్షవాదులు), నెహ్రూవంటి సామ్యవాదులు కలిసి కాంగ్రెస్ పార్టీలో పనిచేశారు. 1948లో ఆచార్య నరేంద్రదేవ్, జయప్రకాష్ నారాయణ్, రామ్ మనోహర్ లోహియా మొదలైనవారు కాంగ్రెస్ నుంచి వైదొలగినారు. వారికి కాంగ్రెస్‌లోని సంప్రదాయవాదులతో పొత్తుకుదరలేదు.

నెహ్రూ కాలంలో కాంగ్రెస్‌కు సామ్యవాద రూపం కలిగింది. వాస్తవంలో సామ్యవాదం మాటలలోనే కాని చేతలలో ఎక్కువగా కనపడలేదు. సోవియట్ రష్యా నుంచి పొందిన [illegible] నెహ్రూ [illegible] ప్రణాళికాబద్ధమైన ఆర్థిక విధానాలను ప్రవేశపెట్టారు. ఈ ఉద్దేశంతోనే 1955లో ఎ.ఐ.సి.సి సామ్యవాద తరహా సమాజ స్థాపన లక్ష్యమని చారిత్రాత్మకమైన ఆవడి తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. నెహ్రూ దృక్పథం ఫేబియన్ సామ్యవాదానికి లేదా ప్రజాస్వామ్యవాదానికి చాలా దగ్గరగా ఉంది. సోవియట్ యూనియన్ అనుభవం నెహ్రూను [illegible]

[illegible] పరీక్షించుకోండి

[illegible] కాంగ్రెస్ పార్టీ [illegible]

BRAOU

శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ హయాంలో (1969-70) కాంగ్రెస్ సంస్థా కాంగ్రెస్, కొత్త కాంగ్రెస్ చీలిపోయింది. "సిండికేట్" నాయకులని వర్ణించబడ్డ కామరాజ్, ఎస్.కె. పాటిల్, మొరార్జీదేశాయ్, సంజీవరెడ్డి, అతుల్యఘోష్, నిజలింగప్ప మొదలైన నాయకులతో శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ సరిపెట్టుకోలేక పోయింది. మాతృ సంస్థ నుంచి బహిష్కరించబడ్డ తరవాత శ్రీమతి గాంధీ "కొత్త కాంగ్రెస్" పేరుతో తన పార్టీని ఏర్పాటు చేసుకొని, మాతృ కాంగ్రెస్‌లోని నాయకులను అభివృద్ధి వ్యతిరేక శక్తులు అని విమర్శించింది. [illegible] తాను యథార్థ కాంగ్రెస్‌కు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నానని ఆమె చెప్పుకుంది. ఆటు తరువాత ఏర్పడిన [illegible] కొత్త కాంగ్రెస్‌కు "మధ్య మార్గానికి వామపక్షం" అనే ప్రతీక లభించింది. బ్యాంకుల జాతీయకరణ, మాజీ సంస్థానాధీశుల రాజాభరణాలు, విశేష హక్కుల రద్దు, భూపరిమితి, పట్టణ ఆస్తులపై పరిమితుల చట్టాలు, [illegible] "గరీబీ హఠావో" నినాదం శ్రీమతి గాంధీ కీర్తిని పెంచాయి. 1971లో లోక్‌సభ ఎన్నికలలో లభించిన 2/3వంతు మెజారిటీ ఆటు తరవాత రాష్ట్ర శాసన సభల ఎన్నికలలో లభించిన ఘనవిజయం శ్రీమతి గాంధీ నాయకత్వం వహిస్తున్న కాంగ్రెస్ నిజమైన కాంగ్రెస్ అనీ, ఆమె ప్రజల ఆశయాలకు [illegible] చట్టబద్ధమైన గుర్తింపు లభించింది.

1975లో విధించిన అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి ఆటు తరువాత ఏర్పడిన పరిణామాలు దేశ రాజకీయాలలో గుణాత్మకమైన మార్పును తీసుకొచ్చాయి. 1977లో జరిగిన ఎన్నికలలో జనతాపార్టీ ఘన విజయం కాంగ్రెస్ ఘోర పరాజయం కాంగ్రెస్‌కు తీవ్రమైన దిగ్భ్రాంతిని కలిగించాయి. ఈ పరిణామం కాంగ్రెస్‌లో మరొక చీలికను కాంగ్రెస్ (ఆర్), కాంగ్రెస్ (ఐ), (1977, డిసెంబర్ 18) తీసుకొచ్చింది. ఈ చీలిక ఈ కింది వివాదాలపై జరిగింది: (1) పార్టీలో అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యం, [illegible] (3) శ్రీమతి గాంధీ ప్రోత్సహించిన వ్యక్తిఆరాధన, (4) అధికార వాదపద్ధతి.

ఆటు తరవాత జరిగిన అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ (రెడ్డి, దేవరాజ్ అర్స్) ఘోరంగా అపజయం పొందింది. ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్ణాటక రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెస్ (ఐ) అధికారంలోకి వచ్చింది. 1980 వరకు కాంగ్రెస్ (ఐ) అనిశ్చిత స్థితిలో ఉంది. ముఖ్యంగా 1979లో జనతా ప్రయోగ పతనం తరవాత ప్రకటించిన లోక్‌సభ మధ్యంతర ఎన్నికలు కాంగ్రెస్ (ఐ)లో కొంత చంచలనాన్ని సృష్టించాయి. 1980 ఎన్నికల ఫలితాలు కాంగ్రెస్ (ఐ) ఆధిపత్య ధోరణిని మరింత స్పష్టం చేసాయి. మళ్ళీ భారత రాజకీయాలలో "ఏకపక్ష అధిక్యత" ప్రారంభమైంది.

ప్రతిపక్షాల అనైక్యత, వాటిలో ఏర్పడిన చీలికలు కాంగ్రెస్ విజయానికి అత్యున్నత స్థాయికి తోడ్పడ్డాయి. వాటి బలహీనత కాంగ్రెస్‌కు బలాన్ని చేకూర్చింది. 1967లో మొదటిసారిగా ప్రతిపక్షాలు ఒక ఐక్య సంఘటనగా కలిసి పనిచేయగా కాంగ్రెస్ కొంత దెబ్బతిన్నది. మళ్ళీ 1977లో కమ్యూనిస్టేతర ప్రతిపక్షాలు జనతా ఫ్రంట్‌గా ఏర్పడినప్పుడు కాంగ్రెస్ ఓడిపోయింది. అందువల్ల ప్రతిపక్షాలు విభజితమైనంత కాలం కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయం ఏర్పడదు.

అంతేకాక, కాంగ్రెస్ నుంచి ఏర్పడిన వివిధ కాంగ్రెస్ పార్టీలు కాంగ్రెస్ (ఐ), కాంగ్రెస్ (జె) మొదలైన వాటి మధ్య చెప్పుకోదగ్గ వ్యత్యాసాలు లేవు అనేది కూడా స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఒక వ్యక్తుల విషయంలో మినహాయిస్తే ఈ పార్టీల మధ్య సిద్ధాంతరీత్యా, కార్యక్రమాల రీత్యా, ఆచరణ రీత్యా వ్యత్యాసాలు లేవు. కాంగ్రెస్ మౌలిక తత్వంతో ఘర్షణ పడుతున్నది కానీ సిద్ధాంతపరంగా లేదు. అందువల్ల కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వానికి ప్రధాన ప్రతిపక్షం కాంగ్రెస్ నుంచే ఉంది కాని ప్రతిపక్షాల నుంచి కాదు.

BRAOU

[illegible] మార్పులు [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] విషయాన్ని పొందటి ప్రయత్నంలో [illegible] స్థానిక అధికారానికి, [illegible] [illegible] ఉంటుంది. స్థానికంగా పలుకుబడి అధికారం [illegible] తెచ్చుకొంటుంది. ఫలితంగా [illegible] వ్యవస్థను ఆధునీకరించటానికి ప్రయత్నించిన ప్రభుత్వానికి [illegible] విజయం పొందటానికి స్థానిక పరిస్థితులకు అనుగుణంగా మారుముకొన పార్టీకి మధ్య ఉత్పన్న[illegible] ఒత్తిడులు, భారత రాజకీయ వ్యవస్థను ప్రభావితం చేస్తున్నాయని మైరన్ వీనర్ చాలా చక్కగా [illegible].

భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో మరొక [illegible] విషయం ఏమిటంటే రాజ్యాంగ వ్యవస్థ సమాఖ్య రీతిలో ఉంటే రాజకీయపార్టీ వ్యవస్థ ఏక కేంద్ర [illegible] ఉండటం. కాంగ్రెస్ విషయంలో ఈ పరిణామం చాలా స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ప్రధాన మంత్రి [illegible] 21 మంది సభ్యులతో [illegible] [illegible] కమిటీ అన్ని ముఖ్య నిర్ణయాలు పార్టీ వ్యవహారాలలో తీసుకొంటుంటుంది. ఈ సందర్భంలో [illegible] కార్యకర్తలు, ఇతర పార్టీ సంస్థలు ఎటువంటి అధికారం చెలాయించలేని స్థితిలో ఉన్నాయి. అన్నిటికంటే ఆశ్చర్యకరమైనది పార్టీ వ్యవహారాలలో ప్రధాన మంత్రి ఆధిక్యత. ఒకే వ్యక్తిలో ప్రధానమంత్రి, పార్టీ అధ్యక్షపదవి కలిసి ఉన్నాయనటంలో ఆశ్చర్యంలేదు, అతిశయోక్తి కనిపించదు. శ్రీమతి, శ్రీమతి గాంధీ విషయంలో ఈ వ్యాఖ్య చాలా ఉచితమనిపిస్తుంది. [illegible] నిర్ణాయంలో ఉన్న ఇబ్బందులు, పరిమితులు ఈ విషయాన్ని వివరిస్తున్నాయి.

[illegible] [illegible] శకాలను పరిశీలిస్తే [illegible] లాంఛనంగానైనా నెహ్రూ హయాంలో పార్టీలో ప్రజాస్వామ్య సంబంధాలు ఉన్నట్లు అనిపిస్తుంది. [illegible] అధ్యక్షులు, ముఖ్యమంత్రుల ఎన్నిక, మంత్రి[illegible] మండలి నిర్మాణం మొదలైన ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో ఎన్నిక ద్వారా పార్టీలో పదవులన్నీ భర్తీ చేసేవారు. [illegible] స్థాయి నుంచి సంస్థాగత, రాష్ట్ర పార్టీ వ్యవహారాలలో [illegible] చాలా తక్కువగా ఉండేది. కాని శ్రీమతి గాంధీ హయాంలో ముఖ్యంగా 1977 తర్వాత ఈ పరిస్థితి [illegible] తారుమారైంది. ముఖ్యమంత్రుల నుంచి పార్టీ అధ్యక్షుల [illegible] [illegible] [illegible] వ్యక్తి తప్ప అధిష్ఠాన దేవత ఆదేశం ప్రకారం [illegible] [illegible] [illegible] ప్రధానమంత్రిలో కేంద్రీకృతమవటము [illegible] [illegible] సంస్థాగతంగా పనిచేయడం మానివేశాయి. ఎందుకంటే ఏ సంస్థ దాని విధులను [illegible] [illegible] నిరోధించడం జరిగింది. దీనితో పార్టీలోను, ప్రభుత్వంలోను అధికారికమైన సంస్థాపరమైన గుర్తింపులేని [illegible] కర్ర పెత్తనం అధికమైంది.

23.3 జనతాపార్టీ

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత మొదటిసారిగా 1977లో కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయంగా [illegible] [illegible] జనతాపార్టీ [illegible] ఏర్పడింది. ఈ పార్టీ అవతరణతో భారతదేశంలో రెండు పార్టీల పద్ధతి ఏర్పడిందని కొంతమంది ఆశించారు. అయితే ప్రతిపక్షాలకున్న సహజమైన బలహీనతలు జనతాపార్టీని కూడా పీడించాయి. [illegible] మూడు [illegible]లలోనే జనతా ప్రయోగం విఫలమై అందరూ ఆశించిన రెండు పార్టీల పద్ధతి అమలులోకి రాలేదు.

1975 అంతరంగిక అత్యవసర పరిస్థితి నేపథ్యంలో జనతాపార్టీ అవతరించింది. [illegible] [illegible] [illegible] కమ్యూనిస్టేతర ప్రతిపక్ష నాయకులందరూ చౌదరి చరణ్ సింగ్ (భారతీయ లోక్‌దళ్), [illegible] [illegible] (సోషలిస్టు పార్టీ), నానాజీ దేశ్‌ముఖ్, సుందర్ సింగ్ భండారీ (జనసంఘ్) మొదలైన [illegible] జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ఆశీస్సులతో జనతాపార్టీని మే 25, 1976న ప్రారంభించారు. అనాటికి జైలు నుండి విడుదలైన ప్రతిపక్ష నాయకులు సంప్రదింపులు జరిపి తత్ఫలితంగా జనవరి 20, 1977న మొరార్జీ దేశాయ్ నాలుగు ప్రతిపక్ష పార్టీలు ఒకే ప్రతీకతో, ఒకే ప్రణాళికతో మార్చి ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్‌ను [illegible] విజయాన్ని పొంది కేంద్ర ప్రభుత్వ అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకున్నారు. ఈ విధంగా [illegible] [illegible] తరువాత 25 సంవత్సరాల తరువాత ఢిల్లీలో కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వం ఏర్పడింది.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఈ కింది విధంగా [illegible].

1. అన్ని స్థాయిలలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని పునరుద్ధరించడం, [illegible] ఆరాధన పద్ధతులను అరికట్టడం.

2. సమన్యాయ పాలనకు, స్వాతంత్ర్య న్యాయశాఖ ప్రతిపత్తికి, లౌకిక విధానాలకు, స్పష్టమైన అలీన విధానానికి పాటుపడే సమర్థవంతమైన ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చెయ్యడం.

3. మీసా 42వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని తొలగించడం.

4. ఆస్తి హక్కును ప్రాథమిక హక్కుల నుంచి తొలగించడం.

5. ఉపాధి హక్కును కల్పించడం, వ్యవసాయానికి, చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహాన్ని ఇవ్వడం, జాతీయ కనీస ఆదాయం, వేతన విధానాన్ని అమలుపరచడం, పది సంవత్సరాలలోనే పేదరికాన్ని నిర్మూలించడం.

6. స్త్రీలకు, శిశువులకు రక్షణ కల్పించడం, హరిజన, గిరిజన బలహీనవర్గాల ప్రయోజనాలకు పాటుపడటం.

జనతాపార్టీ అనేక పార్టీ కలయికద్వారా ఏర్పడటంవల్ల విధానాలను అమలుపరచటంలోనే విఫలమవటమే కాకుండా పూర్తి పదవీ కాలానికి తన ప్రభుత్వాన్ని నిలుపుకో లేకపోయింది. జనతా ప్రభుత్వంలోని భాగస్వామ్య పార్టీలు ఒకరిపై ఒకరు ఆధిక్యతను చూపుకోవటానికి సిగపట్లు పట్టుకొని [illegible] రాజీనామాతో కుక్కలు చింపిన విస్తరివలె తిరిగి వివిధ పార్టీలుగా చీలిపోయారు. 1979 జూలైలో [illegible] జనతా నుంచి జనతా (యస్) అని విడిపోగా, చరణ్‌సింగ్ తన మద్దతును ఉపసంహరించుకోవడంతో జనతాపార్టీ చీలిపోయింది.

జనతాపార్టీ పతనంతో ఒక ప్రశ్న సమాధానం లేకుండా మిగిలిపోయింది. ఆ ప్రశ్న ఏమిటంటే భారతదేశంలో ప్రతిపక్షాలు ఏనాటికైనా సుస్థిర ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయగలవా? ప్రజల తీర్పును గౌరవించి ఎన్నికైన జనతాపార్టీ అధికారంలో కొనసాగలేకపోతే ఆ తప్పు ప్రజలది కాదు ప్రజాస్వామ్యాన్ని వమ్ము చేసిన నాయకులది అని మైరన్ వానర్ వ్యాఖ్యానించారు.

జనతా ప్రయోగం వైఫల్యంతో 1977కు పూర్వ పరిస్థితి తిరిగి ఏర్పడింది. ప్రతిపక్షాలు తిరిగి జనతా (చంద్రశేఖర్), బి.జె.పి, లోక్‌దళ్, కాంగ్రెస్ (జె) అంటూ తమ పాత దుకాణాలను తెరుచుకున్నారు.

B R A O U

23.4 భారతీయ జనతాపార్టీ

గతంలో ఉన్న జనసంఘ్ 'భారతీయ జనతాపార్టీ' అనే కొత్త పేరుతో ఏర్పడింది. జనసంఘ్ పార్టీ శ్యామ్ప్రసాద్ ముఖర్జీ నాయకత్వంలో 21 అక్టోబర్ 1951న ఏర్పడింది. 1977లో ఈ పార్టీ జనతాపార్టీలో విలీనమైంది. 1980 లోక్‌సభ ఎన్నికల తరువాత జనతాపార్టీ నుంచి విడిపోయి బి.జె.పి.గా అవతరించింది. బి.జె.పి.కి నిబద్ధత ఉన్న కార్యకర్తలు, సుస్థిరమైన సంస్థా యంత్రాంగం ఉన్నాయి. సామాజిక, సాంస్కృతిక సంస్థ అని చెప్పుకొనే రాష్ట్రీయ స్వయం సేవక్ సంఘ్ బి.జె.పి.లో ఒక క్రియాత్మకమైన విభాగం. ఈ ఆర్.యస్.యస్.తో ఉన్న సంబంధాలే 1979లో జనతా పార్టీకి సిద్ధాంతపరమైన సాకుతో చీలికను తెచ్చాయి.

బి.జె.పి జాతీయవాదం, జాతీయ సమైక్యత, ప్రజాస్వామ్యం, క్రియాత్మక లౌకికవాదం, గాంధీయ సామ్యవాదం నైతిక విలువలతో కూడుకున్న రాజకీయ కార్యక్రమాలు తన సిద్ధాంతాలు అని చెప్పుకుంటుంది. ప్రజాస్వామ్యంపై ప్రగాఢమైన విశ్వాసాన్ని చూపిస్తూ నియంతృత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తుంది. లౌకికవాదాన్ని సమర్థిస్తూ వివిధ మతాలవారికి ప్రత్యేక రక్షణలను ఇవ్వటాన్ని వ్యతిరేకిస్తుంది. పెట్టుబడిదారీ విధాన స్థానంలో గాంధీయ సామ్యవాదాన్ని ప్రతిపాదిస్తుంది.

23.5 భారతీయ లోక్‌దళ్

1979లో జనతాపార్టీ చీలిపోయిన తరువాత భారతీయ లోక్‌దళ్ (B.L) అవతరించింది. సామ్యవాద లౌకికవాదాన్ని సమర్థించే జనతా (యస్)గా తన్నుతాను ప్రకటించుకుంది.

నిజానికి ఈ పార్టీని 1967లోనే భారతీయ క్రాంతిదళ్ అని ఉత్తరప్రదేశ్‌లో చరణ్‌సింగ్ స్థాపించారు. 1974లో భారతీయ క్రాంతిదళ్ (B.K.D) లోక్‌దళ్‌లో విలీనమైంది. అటు తరువాత 1977లో జనతాలో అంతర్భాగమైంది.

లోక్‌దళ్ పార్టీ ఈ కింది విధానాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నది.

1. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో ప్రజల విశ్వాసాన్ని పునరుద్ధరించటం.
2. ప్రజాస్వామ్యం లౌకికవాదం సామ్యవాద భావాలను చిత్తశుద్ధితో అమలుపరచటం.
3. న్యాయశాఖ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తికి, వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు హామిని యివ్వటం.
4. స్వచ్ఛమైన, సమర్థవంతమైన పరిపాలనను ఏర్పాటు చెయ్యడం.
5. హరిజనులు, గిరిజనులు, బలహీన వర్గాలకు రక్షణ కల్పించటం.
6. పేదరికం, నిరుద్యోగాలను తొలగించటం.
7. వ్యవసాయ రంగాన్ని ప్రోత్సహించడం.
8. భూస్వామ్య పద్ధతిని రద్దుచేసి, భూసంస్కరణలను అమలుపరచటం.
9. గ్రామీణ, పట్టణ ప్రజల ఆదాయాలలో అంతరాలను తగ్గించడం.
10. కుటీర, చిన్నతరహా పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించడం.
11. ఎన్నికల సంస్కరణలను ప్రవేశపెట్టడం.

అక్టోబర్ 21, 1984న దళిత్ మజ్దూర్ కిసాన్‌పార్టీ అని లోక్‌దళ్, డెమోక్రాటిక్ సోషలిస్టు పార్టీ, రాష్ట్రీయ కాంగ్రెస్ పార్టీల విలీనంతో ఏర్పడింది. ఈ నూతన పార్టీకి అధిపతి చరణ్‌సింగ్. ఇందులో ఇతర ముఖ్య నాయకులు యచ్.ఎన్. బహుగుణ, రాజుబాయిదేశాయ్.

23.6 భారతదేశంలో వామపక్షాలు

స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలోనే సోవియట్ రష్యాలో జరిగిన బోల్షివిక్ విప్లవం నుంచి ఉత్తేజితులైన కొందరు భారతీయ యువకులు M.N.రాయ్ నాయకత్వంలో సోవియట్ యూనియన్‌లోని టాష్కెంట్ నగరంలోనే భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీని C.P.I స్థాపించారు. అటు తరువాత 1925లో కాన్పూర్‌లో జరిగిన సమావేశానంతరం C.P.I లాంఛనంగా ఏర్పడింది. ప్రస్తుతం మన దేశంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం చీలిపోయి C.P.I C.P.I (M), C.P.I (M.L) వర్గాలు అఖిలభారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ (డాంగే), మార్క్సిస్టు కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా ఏర్పడ్డాయి.

23.6.1 భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ

1964 వరకు భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ జాతీయ రాష్ట్ర రాజకీయాలలో ఏకైక వామపక్ష పార్టీగా పనిచేసింది. ఇది 1957లో కేరళ బ్యాలెట్ పెట్టెద్వారా E.M.S.నంబూద్రిపాద్ ముఖ్యమంత్రిగా అధికారంలోకి వచ్చింది. ప్రపంచం మొత్తంలో కేరళ రాష్ట్రంలోనే రాజ్యాంగ ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో కమ్యూనిస్టులు అధికారంలోకి వచ్చారు.

1964లో కమ్యూనిస్టు పార్టీలో చీలిక ఏర్పడింది. C.P.I (M) అనే కొత్త పార్టీ అవతరించింది. C.P.I 1978 వరకు కాంగ్రెస్ పార్టీతో సన్నిహిత సంబంధాలను కలిగి ఉన్నది. జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితిని 1975లో విధించినప్పుడు ఒక్క C.P.I మాత్రమే కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించింది. సోవియట్ యూనియన్‌కు C.P.I కొంతవరకు సిద్ధాంత పరంగా సన్నిహితంగా ఉంటుంది.

శ్రీమతి గాంధి నాయకత్వంలో ఉన్న కాంగ్రెస్‌పార్టీ ప్రగతిశీలక పార్టీ అని కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వ అలీన విధానం సరైనదని భావించి C.P.I 1978 వరకు కాంగ్రెస్‌ను సమర్థించింది.

C.P.I కార్యక్రమంలో ఈ కింది ప్రధానాంశాలున్నాయి.

శాస్త్రీయ సామ్యవాదాన్ని అమలుపరచటానికి

1. విదేశీ గుత్తాధిపత్యాలను, వ్యాపారాలను తొలగించడం, 2. పెద్దపెద్ద గుత్తాధిపత్య వ్యాపార సంస్థలను రద్దు చేయడం, 3. బ్యాంకులను జాతీయం చేయడం, 4. భూమిశిస్తు రద్దు చేయడం మొదలైనవి.

23.6.2 కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా (మార్క్సిస్టు)

1964లో C.P.I నుంచి ఒక వర్గం జాతీయ అంతర్జాతీయ విభేదాలవల్ల C.P.I (M) ఏర్పాటు చేసుకున్నారు. C.P.I (M), C.P.Iని మితవాద పార్టీగా కాంగ్రెస్‌పార్టీకి తోకగా వర్ణించింది. రష్యా చైనా పట్ల తటస్థ విధానాలను అనుసరిస్తున్నట్లు ప్రకటించింది.

శాస్త్రీయ సామ్యవాదాలను అమలుపరచటంలో C.P.Iకి, C.P.I.(M)కు ఎక్కువ వ్యత్యాసాలు లేవు. కాగా అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలో ఎక్కువగా నిర్బంధంలో ఉండటంవల్ల C.P.Mకు ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణపై ఎక్కువ ఆసక్తి ఉన్నది. అందువల్ల రాష్ట్రపతి అత్యవసర అధికారాలను తొలగించాలని, గవర్నర్ పదవిని రద్దు చేయాలని, రాష్ట్రాలకు ఎక్కువ అధికారాలను ఇవ్వాలని, ప్రాథమిక హక్కులలో పని హక్కును చేర్చాలని C.P.I (M) వాదిస్తుంది.

పశ్చిమబెంగాల్, త్రిపుర, కేరళ రాష్ట్రాలలో C.P.I (M) శక్తివంతంగా ఉన్నది. పశ్చిమ బెంగాల్ త్రిపురలో ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహిస్తున్నది.

23.6.3 సి.పి.ఐ (యం.ఎల్)

1969లో C.P.I (M) నుంచి కొంతమంది తీవ్రవాదులు విడిపోయి చారుముజుందారు నాయకత్వంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా (మార్క్సిస్టు - లెనినిస్టు) ఏర్పరచుకున్నారు. ఈ పార్టీ దృష్టిలో ఉభయ కమ్యూనిస్టుపార్టీలు మితవాద పార్టీలే. "అధికారం తుపాకిగొట్టం ద్వారా ప్రవహిస్తుంది" అని మావో నినాదంతో ఉత్తేజితులైన తీవ్రవాదులు వారు.

M.L పార్టీకి ప్రజాస్వామ్యంపై నమ్మకం లేదు. వర్గశత్రువులను ఖతం చేయడంద్వారా రాజ్యాధికారాన్ని తొలగించి కార్మిక, కర్షక సమాజాన్ని స్థాపించటం వారి ఉద్దేశం.

అయితే అనేక కారణాలవల్ల మార్క్సిస్టు - లెనినిస్టు పార్టీలో చీలికలు ఏర్పడి ఈనాడు మొత్తం భారతదేశంలో 28 వర్గాలుగా పనిచేస్తున్నాయి. పశ్చిమబెంగాల్, త్రిపుర, బీహార్, పంజాబ్, ఆంధ్రప్రదేశ్, తమిళనాడు, కేరళ రాష్ట్రాలలో నక్సలైటు వర్గాలు చెదురుమదురుగా కొంత ప్రభావాన్ని కలిగి ఉన్నాయి.

23.7 ముగింపు

ముగింపు మాటగా భారతదేశంలో సిద్ధాంతం సంస్థాగత నిర్మాణం, నిబద్ధత కలిగిన కార్యకర్తలు ఉన్న రాజకీయ పార్టీలు బహుతక్కువ. అందువల్ల పార్టీ వ్యవస్థ స్థిర ప్రాతిపదికపై ఇంకా ఏర్పడలేదు. ప్రస్తుతం పనిచేస్తున్న పార్టీలన్నీ సిద్ధాంత విభేదాలకంటే వ్యక్తిగత విభేదాలవల్ల, నాయకుల అత్యాశలవల్ల ఎక్కువగా ఏర్పడినవి. అందువల్లనే రెండు పార్టీల పద్ధతి కాకుండా బహుపార్టీ పద్ధతి ఇంకా కొనసాగుతున్నది.

B R A O U

23.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. కాంగ్రెస్ పార్టీపై ఒక వ్యాసం రాయండి.
2. జనతాపార్టీ పతనం, ఎన్నిక విచ్ఛిన్నతలను వివరించండి.
3. భారతదేశంలో వామపక్షాల సమస్యను వివరించండి.

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారతీయ జనతాపార్టీ
2. దళిత్ మజ్దూర్ కిసాన్‌పార్టీ
3. సి.పి.ఐ (ఎమ్).

డా: వి. రవీంద్రశాస్త్రి.

BRAOU

భాగం - 24: ప్రాంతీయ రాజకీయ పార్టీలు

విషయ క్రమం

24.0 ఉద్దేశం

24.1 పరిచయం

24.2 దక్షిణ భారతదేశంలో డి.ఎం.కె, ఏ.ఐ.ఎ.డి.యం.కె

24.3 ఏ.ఐ.డి.యం.కెలో చీలిక

24.4 శిరోమణి అకాలీదళ్

24.5 నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్

24.6 తెలుగుదేశం

24.7 ఇతర ప్రాంతీయ పార్టీలు

24.7.1 భారతీయ క్రిష్టియన్ డెమోక్రాటిక్ పార్టీ

24.7.2 ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రజాపార్టీ

24.7.3 విశాల్ హర్యానా పార్టీ

24.7.4 శివసేన

24.7.5 మహావిదర్భ

24.7.6 తెలంగాణా ప్రజాసమితి

24.7.7 బీహార్ రాజ్య జనతాపార్టీ

24.7.8 మహారాష్ట్రవాది గోమంతక్ పార్టీ

24.7.9 జార్ఖండ్ పార్టీ

24.7.10 ఆల్‌పార్టీ హిల్ లీడర్స్ కాన్ఫరెన్స్

24.7.11 నాగా నేషనల్ కౌన్సిల్

24.7.12 మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్

24.8 ముగింపు

24.9 నమూనా ప్రశ్నలు

24.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- భారతదేశంలో ప్రాంతీయ రాజకీయ పార్టీలు
- వాటి పాత్రను గురించిన అవగాహనను ఏర్పరుచుకొంటారు

BRAOU

24.1 పరిచయం

సమాజతత్వాన్ని బట్టి ప్రాంతీయ వాదం లేదా ప్రాంతీయ పార్టీలు ఏర్పడతాయి. భారతదేశం బహుభాషలు, బహు సంస్కృతులు గల దేశం. భాష సాంస్కృతిక భిన్నత్వాలు ఏర్పాటు ధోరణులకు అవకాశమిస్తాయి. ఒక భాష మాట్లాడే ప్రజలు తమ ప్రదేశం, తాము ప్రత్యేకంగా ఉండాలని, తమకు ప్రత్యేక గుర్తింపు కావాలని అనుకొంటారు. ఇది భావాన్ని సాంస్కృతిక అంశాలు కూడా తీసుకువస్తాయి. వీటితోపాటు రాజకీయ పక్షాలు కూడా ప్రాంతీయతత్వాన్ని తమ ప్రయోజనాలకు ఉపయోగించుకోటానికి ప్రయత్నిస్తాయి. అసంతులిత ఆర్థికాభివృద్ధి కూడా ప్రజలకుతమపట్ల ప్రభుత్వం విచక్షణ చూపిస్తున్నదన్న భావం కూడా ప్రాంతీయ పార్టీల ఏర్పాటుకు దారితీస్తుంది.

24.2 దక్షిణ భారతదేశంలో డి.ఎమ్.కె, ఎ.ఐ.ఎ.డి.ఎమ్.కె

భారతదేశంలో ప్రాంతీయ పార్టీల ఆవిర్భావం స్వాతంత్ర్యోదమ కాలంలోనే జరిగిందని చెప్పవచ్చు. ఉదాహరణకు తమిళనాడు ఒక శక్తివంతమైన ద్రావిడ ఉద్యమాన్ని చూసింది. బ్రిటిష్‌వారి కాలంలో మద్రాస్ రాష్ట్రంలో బ్రాహ్మణ వ్యతిరేక ఉద్యమం నిర్వహించబడింది. ఈ ఉద్యమాన్ని జస్టిస్ పార్టీ నిర్వహించింది. ద్రావిడ కజగమ్ బ్రాహ్మణులు విద్య, ఉద్యోగ రంగాలలో, శాసన సభలలో గుత్తాధిపత్యం కలిగి ఉన్నారని అందువల్ల మిగతా కులాల వారికి తగిన అవకాశం కల్పించాలని ఆందోళన చేసింది. శాసనసభలో, విద్య, ఉద్యోగ రంగాలలో కేటాయింపును మిగతా కులాల వారికి కల్పించాలని వాదించింది. ఒక విధంగా చెప్పాలంటే ద్రావిడ కజగమ్ ఉద్యమం వెనుకబడిన వారి ఉద్యమం అనవచ్చు. నిజానికి జస్టిస్ పార్టీ స్వాతంత్ర్యం వచ్చినట్లైతే బ్రాహ్మణుల అధిపత్యం ఎక్కడ వస్తుందేమోనని బ్రిటిష్ వారిని బలపరచటమే తన ధ్యేయంగా పెట్టుకొంది. ఈ విధంగా తమిళనాడులో అగ్రకులాలకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన ఆందోళన ఉద్యమం అని మనం అనుకోవచ్చు.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత పైఉద్యమాన్ని కొనసాగించటానికి ద్రావిడ కజగమ్ ద్రావిడ మున్నేట్ర కజగమ్‌గా ఏర్పడింది. ఇ.వి.రామస్వామి నాయకర్ ఈ డి.ఎమ్.కె ప్రారంభాన్ని ఉత్తేజపరిచిన వారిలో ముఖ్యులు అయన కులవ్యవస్థను ఆర్యసంస్కృతిని, బ్రాహ్మణుల అధిపత్యాన్ని వ్యతిరేకించాడు. అన్నాదొరై ప్రముఖ సినిమా రచయిత - మరొక ముఖ్యమైన నాయకుడు.

సాంఘిక సంస్కరణల నేపథ్యంలో డి.ఎమ్.కె ఒక రాజకీయ పార్టీగా రూపొందింది. జూన్ 5, 1960లో డి.ఎమ్.కె. తమిళనాడు భారతదేశం నుంచి విడిపోయి ప్రత్యేక రాజ్యంగా అవతరించాలని ఆందోళన నిర్వహించింది. భారతదేశ పటాన్ని బహిరంగంగా తగులబెట్టారు. కొంతకాలం తరువాత తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్ణాటక, కేరళ రాష్ట్రాలు భారత్ నుంచి విడిపోయి "ద్రావిడనాడ్ రిపబ్లిక్"గా ఏర్పడాలని డి.ఎమ్.కె. సూచించింది. ఇదే నినాదంతో మూడవ సాధారణ ఎన్నికలలో మద్రాసు అసెంబ్లీకి పోటీచేసి 50 స్థానాలను గెలుచుకొంది.

డి.ఎమ్.కె. ఆందోళన ఫలితంగా ఏ వ్యక్తి అయినా భారతదేశ సార్వభౌమాధికారాన్ని ప్రశ్నించే పద్ధతిలో వ్యవహరించినప్పుడు అతనిని శిక్షించటానికి పార్లమెంట్ 1963లో 16వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాన్ని ఆమోదించింది. ఈ చట్టం ఫలితంగా డి.ఎమ్.కె వేర్పాటు వాదాన్ని వదిలి రాష్ట్రానికి స్వయం ప్రతిపత్తి కావాలన్న ఆందోళనను ప్రారంభించింది. 1967లో జరిగిన నాలుగవ సాధారణ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్‌ను ఓడించి 1977 వరకు తమిళనాడులో అధికారంలో ఉంది.

1974లో డి.ఎమ్.కె.లో చీలిక ఏర్పడింది. తత్ఫలితంగా అన్నా డి.ఎమ్.కె. అవతరించింది. దీనికి నాయకుడు ఎమ్.జి.రామచంద్రన్ అఖిలభారత అన్నా ద్రావిడమున్నేట్ర కజగమ్ 1977లో అధికారంలోకి వచ్చింది. అప్పటి నుంచి 1980 ఎన్నికలవరకు తమిళనాడులో అధికార పక్షంగా కొనసాగుతున్నది. సైద్ధాంతికంగా ఈ రెండు డి.ఎమ్.కె.లకు పెద్ద వ్యత్యాసం లేదు. పరిస్థితిని బట్టి ఉభయ డి.ఎమ్.కె.లు కాంగ్రెస్ పార్టీతో అవగాహనకు వచ్చాయి. రాష్ట్రానికి ఎక్కువ అధికారాలు, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించాలనటం ఈ ప్రాంతీయ పార్టీల ముఖ్య లక్ష్యం. డి.ఎమ్.కె. అధికారంలో ఉన్న రోజులలో ఈ అంశాన్ని పరిశీలించటానికి

BRAOU

రాజమన్నార్ కమిటీ నియమించింది. ఈ కమిటీ రాష్ట్రాలకు ఎక్కువ అధికారాలను, పాలనాంశాలను బదిలీచేయాలని సూచించింది. అయితే కేంద్ర ప్రభుత్వం రాజమన్నార్ కమిటీ సూచనలను అమలువరచలేదు.

24.3 ఎ.ఐ.డి.ఎమ్.కె.లో చీలిక

ఎ.ఐ.ఎ.డి.ఎమ్.కె.లో 1984లో కూడా చీలిక వచ్చింది. దీనితో అన్నా డి.ఎమ్.కె.ను సోమసుందరమ్ స్థాపించారు. ఆయన రామచంద్రన్ మంత్రి వర్గంలో చాలాకాలం పనిచేశారు. ఎమ్.జి.ఆర్ శ్రీలంక వ్యవహారంలో తీసుకొన్న దృక్పథం. ఆయన పార్టీ ప్రభుత్వ నిర్వహణలో వ్యవహరించే విధానం జనంలో కొంత సంచలనాన్ని కలిగించాయి. ఈ భేదాభిప్రాయాలను ప్రాతిపదికగా తీసుకొని సోమసుందరం పార్టీ నుంచి విడిపోయి అన్నా డి.ఎమ్.కె.ను స్థాపించుకొన్నారు.

24.4 శిరోమణి అకాలీదళ్

స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో పంజాబ్‌లో ఒక శక్తివంతమైన ఉద్యమాన్ని అకాలీలు నిర్వహించారు. శిక్కు సముదాయంలో అకాలీలు ఒక అంతర్భాగం. వీరు 1920లో శిరోమణి అకాలీదళ్‌ను స్థాపించారు. ఈ సంస్థ లక్ష్యం శిక్కుదేవాలయాలైన గురుద్వారాలను నిర్వహించటం. ప్రభుత్వాన్ని దానికి సంబంధించిన శాసనాలను రూపొందించమని ఒత్తిడి చేయటం కూడా దాని లక్ష్యమై ఉంది. మత సాంఘిక సంస్కరణ ఉద్యమాన్ని నిర్వహించటంలో అకాలీలు ప్రముఖపాత్ర వహించారు. శిక్కు గురుద్వార చట్టాన్ని ప్రభుత్వం 1925లో అమలులోకి తెచ్చింది. అప్పుడు శిరోమణి గురుద్వారా ప్రబంధక్ కమిటీ (ఎస్.జి.పి.సి) ఏర్పడింది. శిక్కులకు ఈ సంస్థ మతపరంగా అత్యున్నతమైనది. ఈ సంస్థను ఎవరు అదుపులో ఉంచుకొంటారో వారు శిక్కు రాజకీయాలను శాసిస్తారన్న భావం ఉన్నది. శిక్కు మతస్థులు మాస్టర్ తారాసింగ్ నాయకత్వంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలోనే ఖలిస్థాన్ అనే ప్రత్యేక రాజ్యం కోసం ఆందోళన చేశారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత తూర్పు పంజాబ్ గుర్‌గామ్, పంజాబ్ పాటియాలా జిల్లాలతో పంజాబ్ రాష్ట్ర ఏర్పాటుకు తారాసింగ్ నాయకత్వంలో ఆందోళన జరిగింది. అయితే "ఖలిస్థాన్" కోసం జరిగిన ఆందోళన సర్దుబాటు అయి ప్రత్యేక "పంజాబ్ సుబా"కోసం చేసిన ప్రయత్నాలు ఫలించి 1966లో పంజాబ్ రాష్ట్రం ఏర్పడింది. దీనితోపాటు హర్యానా రాష్ట్రం కూడా అవతరించింది. అయితే అకాలీ ఉద్యమం చీలికలు, అనమ్మతివర్గం నుంచి తప్పించుకోలేకపోయింది. సంత్‌ఫతే సింగ్‌కు విధేయత చూపించే ఒక అకాలీవర్గం శిక్కు మతస్థులకు ప్రత్యేకంగా ఒక రాష్ట్రం కావాలన్న ఆందోళనను ప్రారంభించింది. డా. జగజీత్ సింగ్-సంత్‌ఫతేసింగ్ అనుచరుడు వివిధ దేశాలు పర్యటించి "సిక్కిస్థాన్" నిర్మాణానికి ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించటానికి ప్రయత్నాలు చేసారు. అయితే ఈ ప్రయత్నం శిక్కుల నుంచి ఎటువంటి ప్రోత్సాహాన్ని పొందలేదు. అప్పుడు అకాలీదళ్, డి.ఎమ్.కె.వలెనే రాష్ట్రాలకు స్వయం ప్రతిపత్తి, ఎక్కువ వనరులు, అధికారాలు కావాలన్న ఆందోళన ప్రారంభించింది. ఈ సందర్భంలో ఎస్.జి.పి అధ్యక్షులు గురుచరణ్‌సింగ్ తోహ్రా 1975 మార్చి 9న ఈవిధంగా అన్నారు. "విదేశ వ్యవహారాలు, దేశరక్షణ, ప్రసార ప్రచార సాధనాలు తప్పించి మిగతా అధికారాలన్నింటిని రాష్ట్రాలకు బదిలీ చెయ్యాలి" పంజాబ్‌పట్ల కేంద్ర ప్రభుత్వం వివక్షతను చూపిస్తున్నదని ఆయన ఆరోపించారు.

మళ్ళీ ఇటీవలి కాలంలో అకాలీలలో ఒక తీవ్రవాద వర్గం "ఖలిస్థాన్" గురించి ఆందోళన తిరిగి ప్రారంభించింది. డా. జగ్‌జీత్ సింగ్, హర్‌చంద్ సింగ్ లోంగోవాల్, రణ్‌ధీర్‌సింగ్ చీమా మొదలైన వారు ఈ ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహిస్తున్నారు. 1973 ఏప్రియల్ 13న ఆనందపూర్ సాహిబ్ తీర్మానం అంటారు. ఇందులో ఈ కింది అంశాలు ఉన్నాయి. (1) అమృత్‌సర్ పట్టణాన్ని పవిత్ర స్థలంగా గుర్తించాలి, (2) పవిత్ర దేవాలయం నుంచి ప్రార్థనలు, సందేశాలు ప్రసారం చేయటానికి ఆకాశవాణి కేంద్రంలో అవకాశం కలిగించాలి, (3) వివాదంలో ఉన్న ప్రాంతాలను పంజాబ్ రాష్ట్రానికి బదిలీ చేయాలి.

ప్రస్తుతం అకాలీలో ఒక తీవ్రవాదవర్గం హింసాకాండ, గృహదహనాలు హత్యలు, దోపిడీ మొదలైన సాంఘిక వ్యతిరేక చర్యలను నిర్వహిస్తున్నది. ఆనందపూర్ సాహిబ్ తీర్మానాన్ని అమలుపరచడానికి వీళ్ళు ఈ దురంతాలను ఇంకా కొనసాగిస్తున్నారు. పంజాబ్‌లో ఏర్పడిన ఈ సంక్షోభం ఇతర ప్రాంతాలలో, దేశమంతటా ఉద్రిక్తతలను సృష్టించే ప్రమాదం ఉన్నది.

BRAOU

రాజకీయంగా అకాలీలు కొన్ని స్థానాలను శాసనసభలో సంపాదించుకోగలుగుతున్నారు. 1967లో ఆటు తరవాత 1977లో జరిగిన ఎన్నికల అనంతరం అకాలీలు పంజాబ్‌లో అధికారంలోకి వచ్చారు. అయితే వారు తమంతట తామే ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసుకోటానికి కావలసిన సంఖ్యాబలాన్ని శాసనసభలో పొందలేక పోతున్నారు.

అకాలీదళ్‌లో ఒక ముఖ్యమైన పరిణామం ఏమిటంటే అందులో మితవాదులు, అతివాదులు అని రెండు వర్గాలు ఉండటం. ఈ రెండు వర్గాల మధ్య నాయకత్వంకోసం జరుగుతున్న పోటీ వల్లనే ప్రస్తుతం పంజాబ్‌లో ఈ తీవ్ర పరిణామాలు ఏర్పడ్డాయి.

24.5 నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్

"నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్" అనే ప్రాంతీయ పార్టీ జమ్మూ కాశ్మీర్‌లో చాలా కాలంనుంచి పనిచేస్తున్నది. దీనిని ప్రారంభించిన వారు షేక్ అబ్దుల్లా. నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్ 1930 సంవత్సరంలో ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు. 1927లో కాశ్మీర్ సంస్థానంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమంగా ఈ సంస్థ ప్రారంభమైంది. ఆ రోజులలో "రాష్ట్ర ప్రజల సమావేశం" పేరుతో నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్ ప్రారంభమైంది. కాశ్మీర్ మహారాజా పాలనకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాన్ని నిర్వహించడం ప్రారంభంలో ఈ సంస్థ తన లక్ష్యంగా భావించింది. 1939లో షేక్ అబ్దుల్లా "నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్"ను తన సంస్థగా ఏర్పాటుచేశారు. 1946లో మహారాజాకు వ్యతిరేకంగా "కాశ్మీర్‌ను వదలి పొమ్ము" అనే ఉద్యమాన్ని ఆయన నిర్వహించారు. ఒక రకమైన ఆసక్తికల విషయం ఏమిటంటే కాంగ్రెస్ మొదటి నుంచి షేక్ అబ్దుల్లాను మహారాజాకు వ్యతిరేకంగా బలపరిచింది. ఆయన ప్రజాస్వామ్య, లౌకిక శక్తులకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నారని కాంగ్రెస్ వాదిస్తూ వచ్చింది. 1952లో మహారాజా తన అధికారాన్ని ప్రజాప్రతినిధి అయిన షేక్ అబ్దుల్లాకు బదిలీచేశారు. ఒక ఒప్పందం ప్రకారం నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్ కాశ్మీర్‌ను భారత్‌లో అంతర్భాగంగా ఒప్పుకోటానికి అంగీకరించింది. ఆ ఒప్పందంలో ఒక భాగంగా కాశ్మీర్‌కు ప్రత్యేక రాజ్యాంగ ప్రతిపత్తిని కల్పించడం జరిగింది. ఈ విధంగా 1957 జనవరి 27న జమ్మూ-కాశ్మీర్ రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చింది. ఆటు తరువాత దీర్ఘకాల నిర్బంధానంతరం షేక్ అబ్దుల్లా కాశ్మీర్ ముఖ్యమంత్రి అయ్యారు.

దాదాపు రెండు దశాబ్దాలు షేక్ అబ్దుల్లా రాజకీయాలకు దూరంగా ఉన్నప్పటికీ జమ్మూ-కాశ్మీర్‌లో భారత వ్యతిరేక లేదా వేర్పాటు ఉద్యమాలు బలపడలేదు. అందువల్ల ఈ లోయ భారతదేశంలో ఒక అంతర్భాగం అనే గుర్తింపు ఏర్పడింది. అంతేకాక కాంగ్రెస్‌కు పూర్తి మెజారిటీ ఉన్నప్పటికి షేక్ అబ్దుల్లాను ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేయమని ఆహ్వానించటం జరిగింది. షేక్ అబ్దుల్లా మరణానంతరం ఆయన కుమారుడు డాక్టర్ ఫరూక్ అబ్దుల్లా జమ్మూ-కాశ్మీర్ రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి అయ్యారు. అటు తరువాత నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్‌లో చీలికలువచ్చి కాంగ్రెస్ (ఐ) మద్దతుతో డాక్టర్ అబ్దుల్లా బావమరిది డాక్టర్ జి.ఎమ్. షా ప్రస్తుతం కాశ్మీర్ ముఖ్యమంత్రిగా కొనసాగుతున్నారు. ప్రస్తుతం నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్‌లో చీలికలు బావమరుదుల మధ్య అధికారంకోసం జరిగిన పోటీ ఫలితంగా ఏర్పడ్డాయి.

24.6 తెలుగుదేశం

తెలుగుదేశం దక్షిణ భారత రాష్ట్రాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఏర్పడిన మరొక ప్రాంతీయ పార్టీ. 1982లో ప్రముఖ తెలుగు సినిమా నటుడు నందమూరి తారక రామారావు తెలుగుదేశం పార్టీని స్థాపించారు. పార్టీని స్థాపించిన తొమ్మిది నెలలో 1983 ఎన్నికలలో విజయం పొంది అధికారంలోకి రావటం నిజంగా చాలా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం.

తెలుగుదేశం ప్రధాన ప్రణాళికాంశం తెలుగు సంస్కృతిని పునరుద్ధరించటం. తెలుగు ప్రజల ఆత్మాభిమానాన్ని, వారి గౌరవం మంటకలిసిందని, దానిని ఢిల్లీ బజార్లలో విక్రయించటం జరిగిందని ప్రజలను ఉద్దేశించి ఉద్రేకపూరిత ప్రసంగాలను చేసి తెలుగుదేశం నాయకుడైన రామారావు ప్రజలను ఆకట్టుకున్నారు.

రామారావు కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని దుయ్యబట్టారు. తరుచూ ముఖ్యమంత్రులను మార్చటం, వారిని ఢిల్లీ పెద్దల కంటే హీనంగా చూడటం మొదలైనవి తెలుగు ప్రజల ఆత్మాభిమానాన్ని దెబ్బతీసిందని ఆయన అన్నారు. అధికారంలోకి వచ్చిన తరవాత జాతీయ ప్రతిపక్షాలను ఒక దారికి తీసుకురావటానికి ప్రయత్నాలు

BRAOU

చేశారు. ప్రస్తుతం రాజ్యాంగం కల్పించిన అధికారాలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు చాలవనీ, మరిన్ని అధికారాలు, స్వయం ప్రతిపత్తి రాష్ట్రాలకు కల్పించాలని తెలుగుదేశం భావిస్తుంది. ఒక విధంగా కేంద్ర రాష్ట్రాల మధ్య ఉన్న అసమాన హోదా, సంబంధాలను తెలుగుదేశం ఒక జాతీయ వివాదంగా ప్రచారం చేసింది.

విశాఖపట్నంలో జరిగిన "మహానాడు"లో గవర్నర్ పదవిని రద్దుచెయ్యాలనితెలుగుదేశం తీర్మానించింది. దీనితోపాటు రాష్ట్రాలకు అదనపు అధికారాలు, నిధులను బదిలీ చేయాలని కోరింది.

తెలుగుదేశం ముఖ్య విధానాలు: 1. మధ్యాహ్న భోజనం, 2 రెండు రూపాయలకు ఒక కిలో బియ్యం, 3. స్వచ్ఛమైన సమర్థవంతమైన పాలన మొదలైనవి.

1956 నుంచి 1983 వరకు అవిచ్ఛిన్నంగా అధికారంలో ఉన్న కాంగ్రెస్‌ను ఓడించి అధికారంలోకి రావటం తెలుగుదేశం సాధించిన ఒక ఘనవిజయం. తన వ్యక్తాకర్షణ, కాంగ్రెస్ పట్ల ప్రజలలో పెరిగిన అసంతృప్తి, మార్పురావాలని కోరే ప్రజాభిప్రాయం అన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది. మొదటిసారిగా తెలుగుదేశం కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయంగా అన్ని స్థానాలలో పోటీచేయడం తెలుగు ప్రజలు కాంగ్రెస్‌ను కాదని తెలుగుదేశాన్ని గెలిపించి అధికారాన్ని కట్టబెట్టటానికి తోడ్పడింది.

అయితే గిన్నిస్‌బుక్‌లో నమోదైన రామారావు రెండు సంవత్సరాలలోపే తన పార్టీలో ఏర్పడిన చీలికను నివారించలేక పోయారు. నాదెండ్ల భాస్కరరావు నాయకత్వాన తెలుగుదేశంలో వచ్చిన తిరుగుబాటువల్ల రామారావు నెల రోజులు పదవీచ్యుతులైనారు. భాస్కరరావు ఆయన అనుచరులు "ప్రజాస్వామిక తెలుగుదేశం పార్టీ" స్థాపించుకోగా, కొంతమంది అసంతృప్తి చెందిన స్థానిక కార్యకర్తలు "కూలి తెలుగుదేశం" అన్నారు. ఆ తరువాత 1985లో జరిగిన శాసనసభ ఎన్నికలలో ప్రజాస్వామిక తెలుగుదేశం ఘోరపరాజయాన్ని ఎదుర్కొంది. రామారావు నాయకత్వంలో తిరిగి తెలుగుదేశం పార్టీ రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేసింది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- ఎలాంటి పరిస్థితులలో తెలుగుదేశం పార్టీ అవతరించింది?

____

____

____

____

BRAOU

24.7 ఇతర ప్రాంతీయ పార్టీలు

పైన చర్చించిన ప్రాంతీయ పార్టీలే కాకుండా అనేక ఇతర ప్రాంతీయ పార్టీలు కూడా మనదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాలలో పనిచేస్తున్నాయి. అవి కర్నాటకలో క్రాంతిరంగ, గోవాలో మహారాష్ట్ర వాది గోమంతక్ పార్టీ, మహారాష్ట్ర పిసెంట్స్ వర్కర్స్ పార్టీ, పశ్చిమ బెంగాల్‌లో సోషలిస్ట్ యూనిటీ సెంటర్, ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ మొదలైనవి. 1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో కర్నాటకలో క్రాంతిరంగ చెప్పుకోదగ్గ స్థానాలను సంపాదించుకొన్నది. అందువల్ల జనతాపార్టీతో ఒప్పందానికి వచ్చి ప్రభుత్వ భాగస్వామ్యం సంపాదించుకోగలిగింది. మిగతా ప్రాంతీయ పార్టీలు అక్కడక్కడ చెదురు మదురుగా పని చేస్తున్నాయి. వాటి ప్రభావం ఒక్క ప్రభావ వర్గాలుగా మినహాయిస్తే ఎక్కువగా లేదు.

మన దేశంలో పనిచేస్తున్న అనేక ప్రాంతీయ పార్టీలు రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థికరంగాలలో నిర్లక్ష్య వైఖరిని అనుసరించటం వల్ల వివిధ ప్రాంతాలలో ఆయా ప్రాంతాల అసక్తులను పరిరక్షిస్తామంటూ ఏర్పడినవే. స్థానిక ప్రజల మద్దతును స్థానిక విషయాలను వెలుగులోకి తెచ్చి ఈ ప్రాంతీయ పార్టీలు పొందగలుగుతున్నాయి. ఈ విధంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం రాజకీయ ప్రక్రియలో ఒక భాగంగా అనేక ప్రాంతీయ పార్టీలు

ఉద్భవించాయి. ప్రాంతీయ అసమానతలు, తెగల ప్రాతినిధ్యం, కాంగ్రెస్ పార్టీలో ఏర్పడిన అసమ్మతివాదం, ముఠాతత్త్వం, వ్యక్తిగత వివాదాలు, భాషాపరమైన ఆపేక్షలు; ఆర్థిక, ప్రాంతీయ ఆసక్తులు వివిధ ప్రాంతీయ పార్టీల అవతరణకు ముఖ్య కారణాలు. రాజకీయ వ్యవస్థలో వివిధ వైవిధ్య ఆసక్తులు ప్రతిచర్యగా పరస్పర ప్రభావాల ఫలితంగా ఈ పార్టీలు అవతరించాయి. మరొక ఆసక్తికరమైన అంశం ఏమిటంటే జాతీయ పార్టీలైన సి.పి.ఐ, సి.పి.ఎమ్, జనతా మొదలైనవి ప్రాంతీయ ఆసక్తులను ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. ఉదాహరణకు సి.పి.ఎమ్, పశ్చిమ బెంగాల్, కేరళ విషయం ఇతర రాష్ట్రాలకు భిన్నంగా ప్రత్యేక ధృక్పథాన్ని అనుసరిస్తున్నది. పైన వివరించిన ప్రాంతీయ పార్టీలేకాకుండా కొన్ని మతపరమైన, తెగలపరమైన, భాషాపరమైన ప్రాంతీయ పార్టీలు కూడా అక్కడక్కడ పనిచేస్తున్నాయి. వాటి గురించి ఇప్పుడు చర్చిద్దాం.

247.1 భారతీయ క్రిష్టియన్ డెమోక్రాటిక్ పార్టీ

ఇండియాలో క్రైస్తవ మతస్థుల ఆసక్తులను పరిరక్షించటానికి, జాతీయ సమైక్యతకోసం కృషిచేయుటా నికి 1969 మార్చి 23న పూనాలో భారతీయ క్రిష్టియన్ ప్రజాస్వామ్య పార్టీని విక్రమ్ కోరా స్థాపించారు.

24.7.2 ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రజాపార్టీ

కున్వార్ జగదీష్‌సింగ్ ప్రసాద్ నాయకత్వంలో ఉత్తర్‌ప్రదేశ్ భూస్వాములు ప్రజాపార్టీని స్థాపించుకొన్నారు. భూసంస్కరణలు అమలులోకి వచ్చిన తర్వాత, జమీందారీ చట్టాలు రద్దయిన తర్వాత భూస్వాములు ఆస్తులను పరిరక్షించటానికి ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రజాపార్టీ ఏర్పడింది.

247.3 విశాల్ హర్యానా పార్టీ

హర్యానాను విస్తృతం చేసుకోటానికి, హర్యానా, ఢిల్లీ, పశ్చిమ యు.పి, మరియు అల్వార్, భరత్‌పూర్‌ల నుంచి ప్రతినిధులు కొత్తఢిల్లీలో 22 అక్టోబర్, 1967న సమావేశమై "విశాల్ హర్యానా పార్టీ"ని ఏర్పాటు చేసారు. విశాల్ హర్యానా ఏర్పడినంతనే ఈ పార్టీ రద్దవుతుందని ఈ పార్టీ నాయకుడు రావ్ బీరేంద్రసింగ్ ప్రకటించారు.

247.4. శివసేన.

1966లో బొంబాయిలో శివసేన పార్టీ ఏర్పడింది. దాని తక్షణ లక్ష్యం నాటి లోక్‌సభ ఎన్నికలలో ఈశాన్య బొంబాయి నియోజకవర్గం నుంచి పోటీచేసిన వి.కె.కృష్ణమీనన్‌ను ఓడించటం. బాల్‌థాకర్ శివసేన నాయకుడు మరాఠీ భాషలో, పత్రికా ప్రపంచంలో థాకర్ ఒక ప్రముఖ వ్యక్తి. మహారాష్ట్రలో మహారాష్ట్రేతరులు ఎక్కువగా ఉద్యోగాలలో ఉన్నారని, వారందరూ ముఖ్యంగా మద్రాస్, ఇతర దక్షిణాది రాష్ట్రాలనుంచి వచ్చినవారని, రాష్ట్రంనుండి బయటికి పంపివేయాలని ఆందోళనను శివసేన ప్రారంభించింది. శివసేన ముఖ్య లక్ష్యం మహారాష్ట్రలో అన్ని రంగాలలో మహారాష్ట్రుల ప్రాబల్యాన్ని స్థాపించడం. రాష్ట్రంలోని ఉద్యోగాలన్నీ మహారాష్ట్రులకే ఇవ్వాలని ఆందోళన చేసింది. బొంబాయి పూనా, నాసిక్ మొదలైన పట్టణాలలో శివసేన కొంతకాలంగా ఉంది. మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక రాష్ట్రాలమధ్య సరిహద్దు వివాదంలో శివసేన ఉద్యమాన్ని నిర్వహించింది. అయితే కాలక్రమేణ శివసేన ప్రభావం తగ్గి కొన్ని ప్రాంతాలకే పరిమితమైంది.

247.5 మహావిదర్భ

ఎం.వి.ఎస్.అని 1940లో మహావిదర్భ పార్టీని స్థాపించారు. అకోలా, అమరావతి, బుల్‌ధన, యవత్‌మల్, నాగ్‌పూర్, చందా, వార్ధా జిల్లాలతో మహావిదర్భ రాష్ట్రం ఏర్పడాలన్నది ఈ పార్టీ లక్ష్యం. 1949-1953 మధ్యకాలంలో బొంబాయి విదర్భ నాయకులు మహారాష్ట్ర ఏర్పాటుకు అంగీకరించారు. అయితే మహావిదర్భ రాష్ట్రం ఏర్పాటుకు ఆందోళన కొనసాగుతూనే ఉంది.

ప్రత్యేక మహారాష్ట్ర ఏర్పడిన తరవాత "విదర్భ" రాష్ట్ర ఏర్పాటుకోసం ఆందోళన జరిగింది. 1969లో మహావిదర్భ రాజ్య సంఘర్షణ సమితి ఏర్పడింది. జంబూవంతరావ్‌ధోత్ కాంగ్రెస్ (ఐ)లో చేరిన తరువాత, ఈ

B R A O U

ఉద్యమం కొంత కుంటుపడింది. 1984లో కాంగ్రెస్ (ఐ) నుంచి బహిష్కరింపబడిన తరువాత లోక్ కాంగ్రెస్ విప్లవ పార్టీని ఏర్పాటు చేశారు.

24.7.6 తెలంగాణా ప్రజాసమితి

1969లో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని తెలంగాణా ప్రాంతంలో ఒక శక్తివంతమైన వేర్పాటు ఉద్యమం జరిగింది. ఈ సందర్భంలో డాక్టర్ మర్రి చెన్నారెడ్డి తెలంగాణా ప్రజాసమితిని స్థాపించారు. ఈ సమితి ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పాటును కోరింది. దాని కోసం కొంతకాలం ఆందోళన చేసింది. 1971 లోక్‌సభ ఎన్నికలలో 14 స్థానాలకు పోటీచేసి 10 స్థానాలను గెలుచుకుంది. 1971లో బ్రహ్మానందరెడ్డి తన ముఖ్యమంత్రి పదవికి రాజీనామా చేయటానికి ఉద్యమించి విజయాన్ని సాధించింది. ఆటు తరువాత తెలంగాణా ప్రజాసమితి కాంగ్రెస్‌లో విలీనమైంది.

24.7.7 బీహార్ రాజ్య జనతాపార్టీ

1947లో ముందు కాలంలో రాబోయే జమీందారీ చట్టాల రద్దును దృష్టిలో ఉంచుకొని కె.ఎన్.సింగ్ (రామ్‌ఘర్ రాజా) బీహార్ రాజ్య జనతాపార్టీని స్థాపించారు. 1959లో ఈ పార్టీ స్వతంత్ర పార్టీలో విలీనమైంది. ఆటు తరువాత కొంత మంది శాసన సభ్యులతో స్వతంత్ర పార్టీ ఉపాధ్యక్షుడైన కె.ఎన్.సింగ్ కాంగ్రెస్ పార్టీలోకి మారారు.

24.7.8 మహారాష్ట్రవాది గోమంతక్ పార్టీ

1961 డిసెంబర్‌లో గోవా పోర్చుగీస్ ఆధిపత్యం నుంచి విముక్తి చెంది భారత యూనియన్‌లో విలీనమైన తరవాత ఈ కేంద్రపాలిత రాష్ట్రంలో 1963 డిసెంబర్ 3న ఎన్నికలు జరిగాయి. గోవా ప్రజలు రెండు వర్గాలుగా విడిపోయారు. కొంతమంది మహారాష్ట్రలో గోవా విలీనమవ్వాలని, మరి కొందరు గోవా ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని సంపాదించుకోవాలని భావించారు. మహారాష్ట్రకు అనుకూలమైన వర్గాన్ని దయానంద్ బందోద్కర్, టోకీ ఫెర్నాండెస్ మహారాష్ట్ర వాది గోమాంతక్ పార్టీని 1963లో స్థాపించారు. గోవా అసెంబ్లీలోని 30 స్థానాలలో 14 స్థానాలను ఈ పార్టీ సంపాదించుకుంది. తత్ఫలితంగా డిసెంబర్ 20, 1963న బందోద్కర్ నాయకత్వంలో ప్రజా ప్రభుత్వం గోవాలో ఏర్పాటైంది. తిరిగి 1967లో బందోద్కర్ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేశారు. ఆయన తరువాత ఆయన కుమార్తె శ్రీమతి శశికళా కాకోద్కర్ ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహించింది.

B R A O U

24.7.9 జారఖండ్ పార్టీ

ఛోటా నాగ్‌పూర్ ప్రాంతంలో నివసించే తెగల వారికి ప్రయోజనాలను కల్పించటానికి, వారి హక్కులను కాపాడటానికి, ఉద్యోగాలను సంపాదించటానికి ఛోటా నాగ్‌పూర్ ఉన్నతి సమాజ్ 1920లో ఏర్పడింది. 1938లో ఈ సంస్థ ఆదివాసి మహాసభగా రూపొందింది. ఈ ఆదివాసి మహాసభ తరువాత కాలంలో జార్‌ఖండ్ పార్టీగా అవతరించింది. బీహార్, ఒరిస్సా, మధ్యప్రదేశ్‌లోని కొన్ని ప్రాంతాలలో నివసించే ఆదివాసుల ప్రయోజనాల నిమిత్తం ఈ జార్‌ఖండ్ పార్టీ ఉద్భవించింది.

1951-52 ఎన్నికలలో జార్‌ఖండ్ పార్టీ బీహార్‌లో 30 అసెంబ్లీ స్థానాలను, 3 లోక్‌సభ స్థానాలను గెలుచుకొంది. ఈ పార్టీ ప్రముఖ నాయకుడు జైపాల్‌సింగ్, రాష్ట్ర పునర్నిర్మాణ సంఘం ముందు ప్రత్యేక జార్‌ఖండ్ రాష్ట్ర ఏర్పాటుకు ఆందోళన చేసింది. అయితే తరువాత కాలంలో జైపాల్‌సింగ్ తన పార్టీని కాంగ్రెస్‌లో విలీనం చేశారు. ఆయన కొంత కాలం మంత్రిమండలిలో కూడా పనిచేశారు. ఆటు తరువాత మళ్ళీ జైపాల్‌సింగ్ కాంగ్రెస్ నుంచి బయటికి వచ్చి జార్‌ఖండ్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. తిరిగి జార్‌ఖండ్ పార్టీని పునరుద్ధరించారు.

బీహార్‌లో జస్టిస్ రిచర్డ్, ఎన్.ఇ.హోరో హుల్ జార్‌ఖండ్ పార్టీని స్థాపించారు. 1970లో మరి రెండు ప్రాంతీయ పార్టీలు బీహార్‌లో ఏర్పడ్డాయి.

24.7.10 ఆల్ పార్టీ లీడర్స్ కాన్ఫరెన్స్

అస్సాములో 1960లో భాషా ఉద్యమం పెరిగింది. అస్సామ్, హిందీ భాషలను అధికారిక భాషలుగా ఏర్పాటు చేయటానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తలపెట్టిన కార్యక్రమాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ తెగల జాతుల ఉద్యమాన్ని నిర్వహించారు. జయభద్ర హాజ్‌గార్ - కాంగ్రెస్ ఎమ్.పి నాయకత్వంలో ఆల్ పార్టీ హిల్ లీడర్స్ కాన్ఫరెన్స్ (ఎ.పి.హెచ్.ఎల్.సి) ప్రారంభమైంది. తెగ, జాతుల వ్యతిరేక కార్యకలాపాలను సమన్వయించేసి ఆందోళన నిర్వహించటానికి ఈ పార్టీ ఏర్పాటైంది.

కొండ జాతుల నాయకులు వ్యతిరేకించినప్పటికీ రెండు భాషల విధానాన్ని అస్సామ్ ప్రభుత్వం అమలు జరపటానికి నిర్ణయించడంవల్ల ఈ తెగల నాయకులలో కొందరు చాలింకు ప్రభుత్వం నుంచి రాజీనామా చేసి (డిసెంబర్ 7, 1960) ప్రత్యేక కొండజాతి రాష్ట్ర ఏర్పాటుకు ఉద్యమించాలనినిర్ణయించుకున్నారు. 1962 ఎన్నికలను ఎ.పి.హెచ్.ఎల్.సి బహిష్కరించింది. 1967 ఎన్నికలలో అన్ని 11 స్థానాలను (కొండజాతి) గెలుచుకొంది. [illegible] ద ప్రభుత్వం ఈ ప్రాంతాలను కలిపి మేఘాలయ రాష్ట్రాన్ని 1970లో ఏర్పాటుచేసి[illegible] పార్టీ మేఘాలయలో అధికారంలో లేదు.

24.7.11 నాగా [illegible] కౌన్సిల్

ప్రారంభ[illegible] నాగా నేషనల్ కౌన్సిల్ నాగా ప్రాంతాలకు ప్రత్యేక ప్రతిపత్తి కావాలని ఆందోళన చేసింది. [illegible] తరువాత నాగా ప్రజలక వారు భారతదేశంలో ఇతర ప్రాంతాలలో చూసినప్పుడు ప్రత్యేక సంస్కృతి, వర్గం కలిగి ఉన్నారన్న స[illegible]తో స్వతంత్ర నాగాలాండ్ రాజ్యం ఏర్పడాలని ఫిజో నాయకత్వంలో తిరుగుబాటు ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించింది. 195[illegible] నుంచి ఎన్నికలను బహిష్కరించి ప్రభుత్వంతో సహకరించటానికి నిరాకరిస్తున్నది. సంభాషణలు సంప్రదింపుల ద్వారా పరిష్కారం అవకపోవడంవల్ల సాయుధ పోరాటానికి దిగింది. నాగానేషనల్ కౌన్సిల్ కార్యక్రమాలను అరికట్టటానికి ప్రభుత్వం సైన్యాన్ని ఈ ప్రాంతంలో నియమించింది.

24.7.12 మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్

నాగా నేషనల్ కౌన్సిల్‌వలె మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్ కూడా ఒక తీవ్రవాద సంస్థ. ఈ సంస్థ ప్రత్యేక "మిజోరామ్" ఏర్పాటుకు ఆందోళన ప్రారంభించింది. దీనికిగాను "విమోచన" ఉద్యమాన్ని నిర్వహించింది. ఆయుధాలను సంపాదించుకుని, వాటిని ఉపయోగించి గెరిల్లా యుద్ధాన్ని నిర్వహించటానికి యువకులకు పాకిస్తాన్, చైనాల నుంచి లభించిన సహాయంతో శిక్షణనిస్తున్నది.

24.8 ముగింపు

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత ప్రాంతీయ పార్టీలు అనేకం ఏర్పడినాయి. ప్రాంతీయ, భాషా, ఆర్థిక, రాజకీయ అసక్తులను కాపాడుకోటానికి ప్రాంతీయ అసమానతలు, వైవిధ్యాలను ఆధారంచేసుకొని, దురభిమానాలను ప్రోత్సహించి, ప్రాంతీయ పార్టీలు అవతరిస్తున్నాయి. వీటిలో మతతత్వ పార్టీలు కూడా కొన్ని రాష్ట్రాలలో తలెత్తాయి. కుల, మత పార్టీలు ముఖ్యంగా కేరళ రాష్ట్ర రాజకీయాలలో ప్రముఖంగా పనిచేస్తున్నాయి.

ప్రాంతీయతత్వం నుంచి కులతత్వాలకు దారితీసిన పరిణామాలు మరింత ప్రమాదకరంగా పరిణమించాయి. ఇవి ప్రజలలో విభేదాలను కల్పించటమే కాకుండా మంత్రి మండలి అస్థిరతకు దోహదం చేస్తున్నాయి. ఉదాహరణకు కేరళలో కేరళ కాంగ్రెస్, ఇండియన్ యూనియన్ ముస్లింలీగ్, కాంగ్రెస్ (ఓ), కేరళ సోషలిస్టు పార్టీ మొదలైనవి ఈ సందర్భంలో పేర్కొనవచ్చు.

జాతీయ రాజకీయ పార్టీలవలే ప్రాంతీయ పార్టీలు కూడా [illegible]చీలిపోయాయి. జాతీయ పార్టీలవలె ఈ పార్టీలలో కూడా అసమ్మతివాదులు చీలికలు, ముఠాతత్వం పెరిగినాయి. సిద్ధాంతం, ఆచరణ కార్యకలాపాలు, ప్రజాస్వా[illegible]వణ తగ్గి నాయకులు ఏర్పాటుచేసిన సమూహాలుగా ఈ ప్రాంతీయ పార్టీలు పనిచేస్తున్నాయి.

BRAOU

24.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I ఈ కింది వానికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. ప్రాంతీయ పార్టీలు ఏర్పడటానికి గల కారణాలను వివరించండి.
2. తమిళనాడులో డి.ఎమ్.కె ఏ విధంగా ఏర్పడిందో పరిశీలించండి.
3. అకాలీదళ్ గురించి ఒక వ్యాసం రాయండి.

II ఈ కింది వానికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. మతతత్త్వ రాజకీయ పార్టీలు
2. ఉప-ప్రాంత పార్టీలు
3. కొండతెగల పార్టీలు
4. మహారాష్ట్రవాది గోమంతక్ పార్టీ

డా: వి. రవీంద్రశాస్త్రి

BRAOU

భాగం 4: భారత రాజకీయాలు సాంఘిక ఆర్థిక కారకాల ప్రభావం

విషయక్రమం

25.0 ఉద్దేశం

25.1 పరిచయం

25.2 రాష్ట్రాల పునర్విభజనం

25.3 వ్యవసాయరంగం

25.4 ముగింపు

25.5 నమూనా ప్రశ్నలు

25.0 ఉద్దేశం

ఈ అంశను చదవటం వల్ల మీరు

- భారతీయ సమాజస్వరూపం
- రాష్ట్రాల పునర్విభజన
- కులసంఘాల ప్రభావం
- రైతుల సమస్యలు - ఉద్యమాలు
- వామపక్ష పార్టీల వైఫల్యం గురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు

25.1 పరిచయం

భారతదేశంలో సాంఘిక వ్యవస్థ అంచెల వ్యవస్థగా రూపొందిందన్న విషయం అందరికీ తెలిసిన విషయమే. విశిష్ట హక్కులు, ప్రత్యేక గుర్తింపుతో ఎటువంటి సమానత్వం కోసం పనిచేసే పద్ధతిలో మన సామాజిక వ్యవస్థ లేదు.

BRAOU

బ్రిటిష్‌వారి పాలనలో భారతదేశంలో నూతన సాంఘిక శక్తులు ఉద్భవించాయి. మన సాంప్రదాయక భూస్వామ్య సాంఘిక వ్యవస్థలో మిత్ర శక్తులు ఏర్పడ్డాయి. ఆంగ్ల విద్య, ప్రచార ప్రసార సాధనాలు, రవాణా, ప్రయాణ సౌకర్యాలు ఒక నూతన ఉన్నత మధ్యతరగతి ప్రజలను రూపొందించాయి. వారికి ప్రజాస్వామ్య ఉదారవాద వ్యవస్థలపట్ల, భావాలపట్ల ఆసక్తి కలిగింది. ఈ వర్గమే వివిధ దశలలో చివరికి భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి సాధనమయింది. మరో మాటలో చెప్పాలంటే రాజకీయ జాగృతం ప్రారంభించింది ఈ మధ్య తరగతి వర్గమే.

బ్రిటీష్ పాలన పట్టణాల, నగరాల అభివృద్ధికి కూడా తోడ్పడింది. బొంబాయి, మద్రాస్, కలకత్తా వంటి మహానగరాలు అభివృద్ధి చెందాయి. రాజకీయాధికారానికి కాకుండా పారిశ్రామిక కేంద్రాలుగా ఈ నగరాలు అభివృద్ధి చెందాయి. క్రమంగా వీటి చుట్టూ శ్రామికజనం నివసించటం ప్రారంభించారు. ఈ విధంగా వలస పాలన భూస్వామ్య మధ్య యుగాల వ్యవస్థలను తొలగించి వాటి స్థానంలో నూతన పారిశ్రామిక వ్యవస్థలను ఏర్పాటు చేయటంలో తోడ్పడింది.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరవాత భారత సాంఘిక వ్యవస్థలో ఒక కొత్త వర్గం ఏర్పడింది. ఇప్పటికే ఒక వ్యాపారవాణిజ్య వర్గం ఏర్పడి మధ్య తరగతి, శ్రామిక తరగతి వర్గాలను రూపొందించింది. ఈ విధంగా

పారిశ్రామికీకరణకు పునాదులు వేసింది. నెహ్రూ ప్రణాళికబద్ధమైన ఆర్థిక ప్రగతిని దృష్టియందుంచుకొని పారిశ్రామికీకరణ, విద్యావ్యవస్థ, రవాణా, సమాచార సాధనాలను అమలుజరపటానికి ప్రయత్నించాడు. ఈ విధానాలు భారత సాంఘిక ఆర్థిక నిర్మాణానికి కొత్త పరిణామం తీసుకొచ్చాయి. ఈ విధానాలు పెద్ద స్థాయి వ్యాపారాన్ని ప్రోత్సహించాయి. పెద్ద పెద్ద పారిశ్రామిక సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. వ్యాపారంలో లాభపడ్డాయి. అయితే దానితో పాటు కార్మికుల సంఖ్య కూడా పెరిగింది.అభివృద్ధిలో భాగంగా జరిగిన ఈ ప్రక్రియలో గ్రామీణ ప్రాంతం నుంచి పట్టణాలకు వలసపోవటం జనం ప్రారంభించారు. గ్రామాలలోని భూస్వాములు తమ వ్యవసాయాన్ని తగ్గించుకొని పట్టణాలలో వ్యాపార, తదితర ప్రయోజనాల కోసం స్థిరపడటం ప్రారంభించారు.

గ్రామీణ ప్రాంతాలలో భూస్వాములు పట్టణాలకు తరలివెళ్ళిన తరువాత మధ్యవర్తి కులాలు-సమూహాలు ఆ ప్రాంతంలో ఏర్పడ్డాయి. ఆర్థికాభివృద్ధిలో ఇవి ఎక్కువ ఆసక్తిని చూపిస్తున్నాయి. నూతనంగా సంపన్నులైన ఈ వర్గాలు ఈనాడు రాజకీయాలలో ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నాయి.

పంచాయితీ సంస్థల ఏర్పాటు ఈ నూతన సంపన్న కులాలకు తమ ఆసక్తులను పెంపొందించుకోటానికి అవకాశం కల్పించాయి. వ్యవసాయంలో ఆధునికీకరణ-విద్యుచ్ఛక్తి వాడకం, ఎరువులు, ట్రాక్టర్లు, కాలువ సదుపాయాలు మొదలైనవి మధ్య తరగతి కులాల వారికి అనేక లాభాలు తెచ్చాయి. అయితే ఈ కులాలలోని సంపద, అభివృద్ధి వ్యవసాయ కార్మికుల స్థితిగతులను ఏ మాత్రం అభివృద్ధి చేయలేదు.

25.2 రాష్ట్రాల పునరి[illegible]ం

స్వాతంత్ర్యం వ[illegible]త భారత రాజకీయ పటాన్ని భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలను రూపొందించా లన్న ఆందోళన ప్ర[illegible]ంది. దీనికిగాను యూనియన్ ప్రభుత్వం ఫజల్ అలీ కమీషన్‌ను నియమించింది. ఈ కమీషన్ సూచనల ప్రకారం భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలు 1956లో అవతరించాయి.

భాషాప్రయుక్త [illegible]ాల్క్రమంలో ప్రాంతీయ వాదాన్ని ప్రోత్సహించాయి. తత్ఫలితంగా ప్రాంతీయ, ఉప ప్రాంతీయ శక్తు[illegible]ంచి ప్రత్యేక తెలంగాణా, ప్రత్యేకాంధ్ర, విదర్భ, సౌరాష్ట్ర తదితర ఉద్యమాలు దేశంలో వివిధ రా[illegible] ఏర్పడ్డాయి. అసంతులిత ఆర్థికాభివృద్ధి, నిరుద్యోగం ఇవి ఏర్పడటానికి ముఖ్య కారణాలు. దీనిలో [illegible]ాంతీయ సమస్యలను పరిష్కరించటానికి ప్రభుత్వం ప్రయత్నం చేయవలసిన అవసరం ఏర్పడింది.

భారతీయ స[illegible]జంలో మరొక విశేషాంశం కుల వ్యవస్థ. స్వాతంత్ర్యం తరవాత కుల వ్యవస్థ మరింత చైతన్యవంతమయి[illegible]పరమైన సదుపాయాలను పొందటానికి కులాలు పోటీపడుతున్నాయి. షెడ్యూల్డ్ కులాలకు, తెగలక[illegible]బడిన కులాల వారికి కేటాయింపు పద్ధతి విధానం కొనసాగింపును ఈ సందర్భంలో ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. కుల వ్యవస్థ చైతన్యం ఆర్థికపరమైన ప్రయోజనాల కోసం ఎక్కువగా పొందుతున్నారే కానీ సాంఘిక సమానత్వం కోసం కాదు. ఆధునికీకరణ పట్ల ఆసక్తి కుల వ్యవస్థలో చైతన్యాన్ని తీసుకొచ్చింది. రాజకీయాలలో పదవులకోసం పోటీ, అవకాశాలు తక్కువగా ఉండటంవల్ల కులాలపట్ల ఆసక్తి, విధేయత మరింత పెరిగాయి.

దీనితో కులపరమైన సంఘాలు కూడా అనేకం ఏర్పడుతున్నాయి. ఉత్తరభారతదేశంలో యాదవ కులాలవారు ఒక శక్తివంతమైన ఉద్యమాన్ని నిర్వహించారు. యాదవ కులాలవారు అగ్రకులాల ఆధిపత్యాన్ని సవాలుచేశారు. అదే విధంగా గుజరాత్‌లో క్షత్రియ ఉద్యమాన్ని కూడా ఈ సందర్భంలో పేర్కొనవచ్చు. తమిళనాడులో వెనుకబడిన కులాలవారి ఉద్యమాన్ని డి.ఎమ్.కె నిర్వహించింది. అక్కడ నాడర్ కులస్థులు తమ కుల ఆసక్తులను విజయవంతంగా వ్యాప్తి చేస్తున్నారు.

భారతదేశంలో సాంఘిక గతి తక్కిన ప్రక్రియలో షెడ్యూల్డ్ కులాల సమస్య ముఖ్యమైనది. భారత సమాజంలోవారి సంఖ్య చెప్పుకోదగ్గ స్థాయిలోఉంది. "రిజర్వేషన్" విధానం అమలులో ఉన్నప్పటికీ ఈ కులాలలో చెప్పుకోదగ్గ అభివృద్ధి ఇంతవరకు జరగలేదు నిజానికి 5% శాతం షెడ్యూల్డ్ కులాలవారు కూడా "రిజర్వేషన్" వల్ల ప్రయోజనం పొందలేదని చెప్పవచ్చు. అయితే వీరి ఓట్లు మాత్రం భారత రాజకీయాలలో ముఖ్యంగా ఎన్నికల సమయంలో ప్రాముఖ్యం వహిస్తున్నాయి. రాజకీయ పార్టీలన్నీ వీటిని ఉపయోగించు

BRAOU

కలిగించిన ఏ న్యాయం జరగలేదు. దీనికితోడు కొన్ని కులాల వారికి కల్పించిన సదుపాయాలపట్ల ఇతర వెనుకబడిన కులాలవారు చూపించే ప్రతిఘటన ముఖ్యంగా గ్రామీణ ప్రాంతంలో ఉద్రిక్తతలకు దారితీసింది. కులపరమైన ఘర్షణలు తరచూ జరుగుతున్నాయి.

గత మూడు దశాబ్దాలలో హరిజనులలో శ్రేష్ఠవర్గం ఏర్పడింది. వీరే అన్ని సదుపాయాలు-రిజర్వేషన్ల ద్వారా పొందుతున్నారు. వీరి సంఖ్య అత్యంత స్వల్పం. ఇది ఇలా ఉండగా అధిక సంఖ్యాక హరిజనులు ఇంకా దయనీయ పరిస్థితిలోనే ఉన్నారు.

తెగల వివక్షత మరొక ముఖ్యమైన అంశంగా భారతీయ సమాజంలో కొనసాగుతున్నది. అనేక ప్రాంతాలలో, ముఖ్యంగా, ఈశాన్య రాష్ట్రాలలో, బీహార్, మధ్యప్రదేశ్, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో వీరి సంఖ్య చెప్పుకోదగ్గ స్థాయిలో ఉంది. వెనుకబాటుతనం, పేదరికం, తెగలను ఇతరుల నుంచి వేరు చేస్తున్నాయి. అందువల్ల వారి ప్రయోజనాల కోసం అనేక ఉద్యమాలు - నాగా నేషనల్ ఫ్రంట్, మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్, జార్ఖండ్ పార్టీ మొదలైనవి నిర్వహిస్తున్నాయి. అటవీ సంపదను జాతీయం చేయటం, భూములను తెగలవారి నుంచి లాక్కోవటం మొదలైనవి తెగల జాతులలో అసంతృప్తిని కలిగించాయి. వారు తిరుగుబాటు ధోరణిని అవలంబిస్తున్నారు. వీరి సమస్యలను పరిష్కరించకపోతే అది భారతదేశ సమైక్యతకే ఒక సవాలుగా పరిణమిస్తుంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- ఎలాంటి పరిస్థితులు రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణానికి దారితీసాయి?

25.3 వ్యవసాయ రంగం

మన దేశంలో వ్యవసాయ రంగాన్ని అత్యంత ఘోరంగా నిర్లక్ష్యం చేశారు. సుమారు 70% శాతం ప్రజలు వ్యవసాయం పైన జీవిస్తున్నారు. వారిలో 45% శాతం వ్యవసాయకూలీలుగా తమ మనుగడను కొనసాగిస్తున్నారు. మిగిలిన వాళ్ళలో వ్యవసాయదారులు, పెద్ద భూస్వాములు, చిన్న చిన్న రైతులూ ఉన్నారు.

భారతదేశంలో భారీపరిశ్రమల అభివృద్ధి వ్యవసాయ రంగాన్ని క్షీణింపజేస్తున్నది. వ్యవసాయం, పరిశ్రమల మధ్యకొంత పరస్పర వ్యతిరేకత కనిపిస్తున్నది. వ్యవసాయ రంగం పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడి పదార్థాలను లభ్యం చేస్తున్నది.వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల ధర చాలా తక్కువగా ఉండటమే కాకుండా ఎరువులు, విద్యుచ్ఛక్తి మొదలైనవి ఖరీదవటం వల్ల వ్యవసాయం అధిక శ్రమతో ఖర్చుతో కూడుకొని ఉంది.దీనితో వ్యవసాయదారుని బరువు, పేదరికం మరింత పెరుగుతున్నాయి. అతని వెనుకబడిన తనానికి ఇవే ముఖ్య కారణాలు.

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరవాత రైతాంగ ఉద్యమాలను నిర్వహించటానికి ఏ రాజకీయ పార్టీ తీవ్రంగా ప్రయత్నించలేదు. లోక్‌దళ్ అధినేత చరణ్‌సింగ్ ఒక్కరే రైతాంగ సమస్యలను గురించి ఎక్కువగా పట్టించుకొన్నారు. కానీ ఆయన ప్రయత్నాల ప్రభావం చాలా పరిమితంగా ఉంది. మన రాజకీయ నాయకులలో ఎక్కువమంది సంపన్న వ్యవసాయ కుటుంబాలనుండి రావటం వల్ల సామాన్యరైతులు లాభపడటం లేదు.

BRAOU

వ్యావసాయిక సంస్థలు, ఉద్యమాలు మనదేశంలో చాలా బలహీనంగా ఉన్నాయి. అధిక స్థాయిలో ఉన్న చిన్న తరహా రైతుల సమస్యలను పరిష్కరించటానికి అవి తగిన ప్రయత్నాలు చేయటం లేదు. 1936 నుండి వ్యవసాయ ఉద్యమాలు మనదేశంలో అఖిలభారత కిసాన్ కాంగ్రెస్, అఖిల భారత కిసాన్ సభ, హింద్ కిసాన్ పంచాయత్, సమైక్యకిసాన్ సభ మొదలైన సంఘాలు పనిచేస్తున్నప్పటికీ వ్యవసాయదారుని సకాలిక సమస్యలు ఇంకా యథాస్థితిలోనే ఉన్నాయి. అందువల్లనే పక్షాలైన ఉద్యమాలు ఏర్పడ్డాయి. మరొక బలహీనత ఏమిటంటే రైతాంగ ఉద్యమాలలో కూడా కులము, ప్రాంతీయత, సిద్ధాంతపరమైన విభేదాలు ఏర్పడటం. దీనికి ఉదాహరణాలుగా బీహార్‌లో జార్‌ఖండ్ పార్టీ, మహారాష్ట్రలో కార్మికులు, కర్షకులను ఉదాహరణాలుగా తీసుకోవచ్చు.

అదే విధంగా ప్రధాన వ్యవసాయ కులాలైన జాట్లు, ఠాకోర్లు ఉత్తరప్రదేశ్‌లో కాపు, కమ్మ, రెడ్డి కులాలు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో వాళ్ళ కులపరమైన అనకూలకే ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నారే. కానీ, రైతాంగ సమస్యలను పరిష్కరించటానికి సమైక్యంగా ముందుకు రావటం లేదు.

అయితే మహారాష్ట్రలో శరత్ జోషి నాయకత్వంలో రైతాంగ ఉద్యమం పెద్దస్థాయిలో ఇటీవల కాలంలో ప్రారంభమైంది. ఇటువంటి ఉద్యమాలు క్రమంగా తమిళనాడులో విద్యుచ్ఛక్తి ధరల తగ్గింపు కోసం కర్ణాటకలో న్యాయమైన ధరల కోసం, ఆంధ్రప్రదేశ్ పొగాకు ఉత్పత్తి దారుల ఆందోళనలు ప్రారంభమైనాయి. ఈ విధంగా ఇటీవల కాలంలో వ్యవసాయదారులలో కూడా కొంత చైతన్యం ఏర్పడింది.

వ్యవసాయ రంగంతో పోలిస్తే పారిశ్రామిక రంగం వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్నది. మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ ఉన్నప్పటికీ ప్రైవేటు రంగమే ఆధిక్యతతో ఉన్నది. పబ్లిక్ రంగంలో భారత పెట్టుబడులు పెట్టినప్పటికీ ఎక్కువ స్థాయిలో నష్టాలు రావడం వల్ల ప్రైవేటు రంగమే ముఖ్యంగా కొన్ని గుత్తాధిపత్య సంస్థలు బాగా అభివృద్ధి చెందాయి.

పారిశ్రామికీకరణతో పారిశ్రామిక ఉద్యమం కూడా క్రమంగా బలాన్ని పుంజుకుంటున్నది. అయితే ఐదుశాతం కార్మికులు మాత్రమే వ్యవస్థాపిత రంగంలో పనిచేస్తున్నారు. అందువల్ల కార్మిక ఉద్యమ ప్రభావం భారత ఆర్థికవ్యవస్థపై పరిమితంగా ఉన్నది. దీనితోపాటు అన్ని రాజకీయ పార్టీలు తమ తమ కార్మిక సంఘాలను ఐ.ఎన్.టి.యు.సి., ఎ.ఐ.టి.యు.సి., యు.టి.యు.సి., హెచ్.ఎమ్.ఎస్., ఏర్పాటు చేసుకున్నాయి. దీనితో కార్మికోద్యమం పార్టీల పరంగా చీలిపోయి బలహీనంగా ఉంది.

భారతీయ సమాజంలాగానే క్లిష్టత వల్ల సాంఘిక ఆర్థిక శక్తుల ప్రభావాన్ని శాస్త్రీయ దృక్పథంతో విశ్లేషించటం, వర్గ దృక్పథంతో పరిశీలించటం చాలా కష్టము- ధనిక, పేదల మధ్య ఎంతో అంతరం ఉన్నప్పటికీ వర్గాలు ఏర్పడటం కష్టమౌతున్నది. ధనిక, పేదల మధ్య ఉన్న వైవిధ్యం ఇంకా జాగృతం కాలేదు. వర్గ నిర్మాణానికి కుల వ్యవస్థ ఒక పెద్ద అడ్డంకిగా ఉన్నది. ఉదాహరణకు హరిజనులకు, వెనుకబడిన కులాలకు పేదరికం ఇతర సమస్యలు సమానంగా ఉన్నప్పటికీ కులవ్యవస్థ వల్ల వారు సమైక్యంగా ఉద్యమించటం లేదు. ఈ విధంగా నిరుపేద వర్గాలలో కూడా కుల వ్యవస్థ పాతుకుపోయి ఉండటంవల్ల వర్గ నిర్మాణం జరగటం లేదు.

భారతదేశం అభివృద్ధి చెందుతున్న సమాజానికి ఉండవలసిన లక్షణాలన్నీ కలిగియున్నది. సాంఘిక-ఆర్థిక మార్పును తీసుకు రావలసిన బృహత్ ప్రయత్నాల అవసరం ఎంతైనా ఉంది. అసమానత. పేదరికం, నిరుద్యోగం మొదలైన సమస్యలు ఆధునికీకరణ కోసం ఆందోళనను సృష్టించవచ్చు. అయితే రాజకీయ పార్టీలు ఈ సమస్యల నుంచి ఉద్యమాలను నిర్మించటానికి తగిన ప్రయత్నాలు చేయటంలేదు. ఈ సందర్భంలో వామపక్షాలైన సి.పి.ఐ, సి.పి.ఎమ్ కూడా ఇదే విధంగా నిర్లిప్తతతో ఉన్నాయి. సైద్ధాంతిక విభేదాలతో అవి సరైన వామపక్ష ప్రత్యామ్నాయాన్ని కల్పించే స్థితిలో లేవు.

25.4 ముగింపు

రాజకీయ పార్టీల వైఫల్యం ఉన్నప్పటికీ మౌలిక సమస్యలు నిరుద్యోగం, పేదరికము, నిరసన ఉద్యమాల రూపంలో బయటికి వస్తున్నాయి. వేర్పాటు ప్రాంతీయ ఉద్యమాలు సాంఘిక-ఆర్థిక కారణాల వల్లనే

BRAOU

ఏర్పడుతున్నాయి. మైరన్ వీనర్ పేర్కొన్నట్లు నిరుద్యోగుల ఆశలు క్రమంగా పెరిగి, వారి అసంతృప్తి నిరసన ఉద్యమాల రూపంలో వ్యక్తమవుతున్నాయి. ఆధునికీకరణ పట్ల ఆసక్తి, అభివృద్ధి స్థాయితో సమానంగా లేదు. అందువల్ల అన్ని రంగాలలో రాజకీయ, సామాజిక ఆర్థిక ఉద్రిక్తతలు ఏర్పడ్డాయి.

25.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. భారత సాంఘిక వ్యవస్థపై బ్రిటిష్ పాలన ప్రభావాన్ని పరిశీలించండి.
2. భారత సమాజంలో కులవ్యవస్థ ప్రాధాన్యతను చర్చించండి.
3. వ్యవసాయ రంగం సమస్యలను వ్యవసాయ ఉద్యమాల ప్రాధాన్యతను వివరించండి.

II ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి

1. భారతదేశంలో తెగల ఆందోళనలకు గల కారణాలను తెలపండి.
2. రైతుల సమస్యలను పరిష్కరించటానికి రైతాంగ ఉద్యమాలు ఎంతవరకు సమర్థవంతంగా ఉన్నాయి?
3. సమాజంలోని సమస్యలను వెలుగులోకి తీసుకురావటానికి పేదరికం ఏ విధంగా అభివ్యక్తమవుతున్నది?

డా: వి.రవీంద్రశాస్త్రి

BRAOU

భాగం - 26: భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలు

విషయక్రమం

26.0 ఉద్దేశం

26.1 పరిచయం

26.2 స్త్రీల పరిస్థితి, హోదాగురించి సంస్కరణ ఉద్యమం

26.3 హోంరూల్ ఉద్యమం

26.4 గాంధీయరాజకీయాలలో స్త్రీలు

26.5 ఓటుహక్కు ఉద్యమం

26.6 స్వాతంత్ర్యం తరువాత ఎన్నికల రాజకీయాలలో స్త్రీలపాత్ర

26.7 స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య

26.8 రాజకీయాలలో స్త్రీలు పాల్గొనడంపైన ఉన్న పరిమితులు

26.9 స్త్రీలు పాల్గొనటంలో వున్న సమస్యలు

26.10 నమూనా ప్రశ్నలు

26.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- సంఘ సంస్కరణోద్యమం - స్త్రీలహోదా
- ఎన్నికల రాజకీయాలు - స్త్రీలు
- స్త్రీలు రాజకీయాలలో పాల్గొనటంవల్ల ఏర్పడిన సమస్యల గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

B R A O U

26.1 పరిచయం

ప్రపంచ జనాభాలో నగం శాతం స్త్రీలు ఉన్నారు. అయినప్పటికీ వారికి సరైన గుర్తింపు లభించకపోవటం వల్ల స్త్రీలు అనేక పరిమితులు, ఇబ్బందుల వల్ల బాధపడుతున్నారు. అయితే ఈ సమస్య మొత్తం ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఉండటంవల్ల, భారత దేశానికి కూడా ఇది వర్తిస్తుంది. ప్రత్యేకంగా మూడు ప్రపంచ రాజ్యాలకు ఈ సమస్య ఎక్కువగా వర్తిస్తుంది. రామిచాత్రా అన్నట్లు పారిశ్రామిక ఉత్తర ప్రాంతం వ్యావసాయిక దక్షిణ ప్రాంతాల మధ్య సంపద పరంగా ఉన్న వ్యత్యాసం ప్రస్తుత కాలంలో స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది. ప్రపంచంలో ఉత్తర దక్షిణ దేశాల మధ్య ఏర్పడిన ఈ వ్యత్యాసం జీవన విధానాలలో, విలువలలో, ఆశలలో ప్రత్యేకంగా కనిపిస్తుంది. అయినా సంపన్నుల రాజకీయాలు, నిరుపేదల రాజకీయాలలో కూడా ఒక సాధారణ భావం ఉన్నది. స్త్రీలపట్ల నిరాదరణ, పురుషుల అధిక్యత, కొన్ని చోట్ల ఇది స్పష్టంగానూ మరికొన్ని చోట్ల అస్పష్టంగానూ వ్యక్తమవుతున్నది. స్త్రీల పట్ల చూపుతున్న ఇటువంటి విచక్షణను తొలగించటానికి ఎటువంటి మార్గదర్శక నియమాలు రూపొందించుకోవటం ఇంతవరకూ జరగలేదు.

[illegible] ప్రపంచంలో [illegible] స్త్రీ జనాభా పెరిగింది. [illegible] జనాభాకి అర్థం వస్తున్నాయి. దీని ప్రకారం పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో స్త్రీల జనాభాకి సమాన గుర్తింపు, వారికి సమాన అవకాశాలు మూడవ ప్రపంచ దేశాలలో కంటే బాగా ఉన్నట్లు స్పష్టమవుతున్నది.

మూడవ ప్రపంచ దేశాల వెనుకబడిన తనం ఆయా దేశాలలోని స్త్రీల పరిస్థితులలో మరింత కనిపిస్తున్నది. జరిగిన జరిపిన అనేక అధ్యయనాలు స్త్రీల దయనీయ పరిస్థితులను, ఆరోగ్యము విద్య ఆర్థిక హోదా, రక్షణ, ఉద్యోగము, ఉపాధి, రాజకీయ హోదాలలో-మరింత స్పష్టం చేసాయి. అంతే కాకుండా సాంప్రదాయిక నియమాలు, ఆచారాలు స్త్రీలకు చాలా వ్యతిరేకంగా, పక్షపాతంగా ఉన్నాయి.

26.2 స్త్రీల పరిస్థితి, హోదాల గురించి సంస్కరణ ఉద్యమం

భారతదేశంలో బ్రిటిష్ వారి పాలన పాశ్చాత్య విద్యా విధానానికి దారితీసింది. ఆంగ్ల భాష బోధనా భాషగా బోధించాయి. కలకత్తా, మద్రాస్ నగరాలలో విశ్వవిద్యాలయాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆంగ్ల విద్య కులీన వర్గాలకు పాశ్చాత్య ఉదార వాద భావాలను అధ్యయనం చేయటానికి ఉపయోగపడింది.

వర్గాలపై ఆంగ్ల విద్య ప్రభావం రెండు రకాలుగా ఏర్పడింది. వారి తమ వెనుకబాటు తనంపై కొంత చైతన్యాన్ని కలిగించింది. వారు తమ మూఢా చారాలు, సాంఘిక దురాచారాలను అవగతం చేసుకున్నారు. ఈ అవగాహన వల్ల పాశ్చాత్య విలువలను కొలబద్దగా తీసుకొని మన దేశీయులు తమ గతాన్ని పరిశీలించటం ప్రారంభించారు. సనాతన ఆచారాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రజాభిప్రాయ సమీకరణ వ్యక్తమవటం ప్రారంభించింది.

అంతేకాక పాశ్చాత్య విద్య ఒక నవచైతన్యాన్ని, భారతదేశాన్ని ఆధునిక పద్ధతులలో రూపొందించటానికి సంప్రదాయిక జీవన విధానాలను మార్చటానికి అనకిని పెంచింది. పాశ్చాత్య మరియు ఆంగ్ల విద్య ద్వారా ప్రభావితులైన ఉన్నత మధ్య తరగతి వర్గం వారు సాంఘిక సంస్కరణ ఉద్యమాలకు అగ్రగాములుగా నిలిచారు. ఆంగ్ల విద్యను అభ్యసించటానికి వారికి ఏర్పడిన అవకాశం పాశ్చాత్య ఉదారవాద తత్వాలను ప్రచారం చేయుటానికి అవకాశం కల్పించింది.

పాశ్చాత్య ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసం చేసిన మధ్య తరగతి, ఉన్నత వర్గాలవారు భారతదేశాన్ని ఆధునీకరించవలసిన ఆవశ్యకతను గుర్తించారు. ఆధునీకరణ, సాంప్రదాయిక విలువల మధ్య వర్గ ప్రతిద్వంద్వాలు ప్రారంభమైనాయి. తత్ఫలితంగా బ్రహ్మసమాజం, ఆర్య సమాజం, ప్రార్థన సమాజం మొదలైన సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. సతీసహగమనం, బాల్య వివాహాలు మొదలైన సాంఘిక దురాచారాల రద్దుకు, వితంతు వివాహాల ప్రోత్సాహానికి ప్రజలను సంప్రదాయాల సనాతనత్వం నుంచి విముక్తిని కలిగించటానికి ఈ సంస్థలు చిత్తశుద్ధితో ప్రయత్నించాయి. అదే సమయంలో బ్రిటిష్ వారు కూడా ఈ సాంఘిక ఉద్యమాలకు తగినంత ప్రోత్సాహాన్ని చేయూతను ఇచ్చారు. పాశ్చాత్య విద్యవల్ల ప్రభావితులైనవారు వైవిధంగా సంఘ సంస్కరణోద్యమాలను నిర్వహించటానికి ప్రయత్నిస్తే సనాతన ఆచారాల పునరుద్ధరణ వాదులు కూడా సాంఘిక దురాచారాల నిర్మూలన ఆవశ్యకతను గ్రహించారు. తద్వారానే పరిపూర్ణ హిందూసమాజ విలువలను కాపాడటం సాధ్యమని భావించారు. అయితే ఈ సంస్కరణ ఉద్యమాల ప్రభావం ఆంగ్ల విద్యవల్ల ప్రభావితులైన ఉన్నత వర్గాల వారికే పరిమితం అయింది. ఈ ఉద్యమాలే స్త్రీలకు సాంఘిక, రాజకీయ రంగాలలో పాల్గొనటానికి ఉద్దీపన కలిగించాయి.

రాజారామ్‌మోహన్‌రాయ్, దయానంద సరస్వతి, మహాదేవ గోవిందరానడే మొదలైన ప్రముఖులు సంస్కరణ ఉద్యమాలకు నాయకత్వం వహించారు. ముఖ్యంగా ప్రజారంగంలో స్త్రీలు పాల్గొనటానికి కావలసిన రంగాన్ని సిద్ధం చేసినవారు రానడే. అటు తరవాత స్త్రీలను జాతీయోద్యమంలో అంతర్భాగంగా చేసిన గాంధీజీ ఈ నేపథ్యాన్ని పూర్తిగా వినియోగించుకున్నారు.

26.3 హోంరూల్ ఉద్యమం

ఇరవైయవ శతాబ్దం ప్రారంభంలో స్త్రీ ఉద్యమం సాంఘిక రంగం నుంచి రాజకీయ రంగానికి వ్యాప్తి చెందింది. ప్రారంభంలో సాంఘిక ఉద్యమాలకు ప్రోత్సాహం కులీన వర్గాల నుంచి లభించింది. దీనికి

BRAOU

మరోవైపు నుంచి కూడా మద్దతు లభించింది. ఆంగ్ల వనితలైన అనీబిసెంట్, మీరాబెన్, మార్గరెట్ కజిన్స్ మొదలైనవారు హోంరూల్ ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. హోంరూల్ ఉద్యమం ఉద్యమ జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్న అనీబిసెంట్ భారత స్త్రీలకు ఉత్సాహాన్ని కలిగించింది. భారతదేశంలో హోంరూల్ ఉద్యమంలో భాగంగా స్త్రీలకు ఉత్సాహాన్ని కలిగించింది. భారతదేశంలో హోంరూల్ ఉద్యమంలో భాగంగా ఒక స్త్రీ విభాగాన్ని ప్రారంభించటంవల్ల ఉన్నత మధ్య తరగతి వర్గాలకు చెందిన విద్యావంతులైన స్త్రీలు సరోజినీ నాయుడు, బి అమ్మ మొదలైన వారు అనీబిసెంట్ ప్రారంభించిన ఉద్యమంలో విరివిగా పాల్గొన్నారు.

26.4 గాంధేయ రాజకీయాలలో స్త్రీలు

మహాత్మాగాంధీ ప్రారంభించిన రాజకీయాలలో భారత స్త్రీల ఉద్యమం ఒక అంతర్భాగంగా అభివృద్ధి చెందింది. స్త్రీ ఉద్యమం అదే సమయంలో గాంధేయ కార్యక్రమంలో ఒక భాగంగా రూపొందింది. జాతీయోద్యమం స్త్రీ ఉద్యమాన్ని ప్రోత్సహించింది. స్త్రీల మేధాతత్వాన్ని ఉద్దీపించింది. వారు ఉత్సాహంతో గాంధీ నిర్వహించిన ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు, రాజకీయ సమావేశాలలో పాల్గొన్నారు. జైళ్ళకు వెళ్ళారు. కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలలో ప్రోత్సాహంతో పాల్గొన్నారు.

జాతీయోద్యమాన్ని ఒక రాజకీయ ఆందోళనగానే కాకుండా భారత సమాజాన్ని పూర్తిగా పునరుజ్జీవింపజేయటం ఒక సంకల్పంగా గాంధీ రూపొందించారు. జాతీయ కార్యకలాపాలన్నింటిలో స్త్రీలు పాల్గొనటాన్ని ఆయన ప్రోత్సహించారు. సృజనాత్మకమైన కార్యక్రమాలలో అహింస, సత్యాగ్రహ ఉద్యమాలలో వారు విరివిగా పాల్గొనటానికి అవకాశం కల్పించారు.

గాంధీజీ నాయకత్వంలో ఆయన కలిగించిన ప్రోత్సాహం ఫలితంగా ఉన్నత తరగతులకు చెందిన స్త్రీలు 1919 సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. బొంబాయి నగరంలో స్త్రీలు విద్యావంతులు చేయటానికి వారిలో చైతన్యాన్ని కలిగించటానికి అనీబిసెంట్, సరోజినీ నాయుడుఅనేక సమావేశాలను నిర్వహించారు. అనేక సభలలో ప్రసంగించారు.

ఖాదీని విరివిగా ప్రోత్సహించటానికి పంజాబ్‌లో శారదాదేవి బేదరాణి రచనలను వెలువరించారు. ఖాదీ చీరలను ధరించటం గురించి బహిరంగ సభలలో ప్రసంగించిన మొదటి వ్యక్తి ఆమె. అదే రాజకుమారి అమృత్ కౌర్, బసంతీదేవి, ఊర్మిలాదాస్ మొదలైనవారు కలకత్తా నగర వీధులలో ఖాదీ వస్త్రాలను విక్రయించటంలో పాల్గొన్నారు. వారిని పోలీసులు నిర్బంధించటం అనేక స్త్రీలనుఉద్యమం పట్ల మరింత ఉత్సాహాన్ని చూపటానికి ప్రోత్సహించింది.

1930లో నిర్వహించబడిన సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలో అధిక సంఖ్యలో స్త్రీలు పాల్గొన్నారు. వేలాది సంఖ్యలో దాదాపు అన్ని ప్రాంతాలలో స్త్రీలు ఉత్సాహంతో పాల్గొన్నారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- కాంగ్రెసు ఉద్యమంలో పాల్గొన్న స్త్రీలను పేర్కొనండి

26.5 ఓటు హక్కు ఉద్యమం

20వ శతాబ్దం ప్రారంభం నాటికి కొన్ని స్త్రీ సంక్షేమ సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి అఖిల భారత స్త్రీల సమ్మేళనం. అనీబిసెంట్, మార్గరెట్ కజిన్స్ మొదలైన బ్రిటిష్ వనితల చొరవ వల్ల పై సంస్థలు మనదేశంలో ఏర్పడ్డాయి.

గాంధీయ జాతీయ ఉద్యమాలలో పాల్గొనడమే కాకుండా ఈ సంస్థలు స్త్రీ ఓటు హక్కు కోసం ఆందోళన చేయడం ప్రారంభించాయి. ఈ సందర్భంలో సరోజినీ నాయుడు నాయకత్వంలో ఒక ప్రతినిధి వర్గం బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌కు ఒకవిజ్ఞప్తి పత్రాన్ని కూడా సమర్పించింది. భారత స్త్రీల సంఘం నిర్వహించిన ఓటు హక్కు ఉద్యమానికి బ్రిటిష్ స్త్రీలు కూడా తమ సహకారాన్ని, మద్దతును ఇచ్చారు. అయినప్పటికీ మాంటేగు ఛెమ్స్‌ఫర్డ్ సంస్కరణలు భారతీయ స్త్రీలకు ఓటు హక్కును కల్పించలేదు. అంతే కాకుండా ఈ విషయం గురించి మౌనం వహించింది. అటు తరువాత కాలంలో స్త్రీలకు ఓటు హక్కును కల్పించే అంశాన్ని పరిశీలించడానికి ప్రభుత్వం సౌత్‌బరో కమిటీని నియమించింది. అయితే 1919లో ప్రచురించిన ఈ కమిటీ నివేదిక ఓటు హక్కును కల్పించమని అనలేదు. 1919 భారత ప్రభుత్వ చట్టం ఓటు హక్కును స్త్రీలకు కల్పించక పోయినప్పటికీ భారతీయ శాసన సభలను స్త్రీల విషయంలో ఉన్న వివక్షణలను తొలగించమని కోరింది. తత్ఫలితంగా మద్రాస్, బొంబాయి, యునైటెడ్ ప్రావిన్‌సెస్, సెంట్రల్ ప్రావిన్‌సెస్, బెంగాల్, పంజాబ్ రాష్ట్రాలు స్త్రీలకు ఓటు హక్కును కల్పించాయి. వారిపై ఉన్న ఆంక్షలను తొలగించాయి.

ఈ ఉద్యమానికి ముందు ఓటు హక్కుకు కొన్ని అర్హతలను విధించడం జరిగింది. సౌత్ బరో కమిటీ మూడు అర్హతలను సిఫార్స్ చేసింది. కొత్త పథకం కింద స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య పెరిగింది. ఒక పౌరుని భార్య ఆస్తిని కలిగి ఉండి, 25 సంవత్సరాలు పైబడి ఉన్నట్లయితే ఓటు హక్కును పొందుతుంది. 25 సంవత్సరాలు పైబడిన వితంతువుకు ఆమె మరణించిన భర్తకు ఓటు ఉన్నట్లైతే ఆమెకు కూడా ఓటుచేసే హక్కు లభ్యమవుతుంది. ఈ విస్తృత ఓటు పరిధి కిందకు 21 సంవత్సరాలు దాటిన పట్టభద్రులు కూడా వస్తారు. అయితే ఓటు హక్కును ఈ విధంగా పొందిన స్త్రీల సంఖ్య ఇంకా చాలా తక్కువగా ఉంది.

ఈ విధంగా స్త్రీలు ఓటును ఎన్నికలలో వినియోగించడానికి, శాసనసభలకు పోటీచేయటానికి అర్హతను ఛివరికి సంపాదించుకొన్నారు. 1919 భారత ప్రభుత్వ చట్టం కింద మొదటి సారిగా ఎన్నికలు 1926లో జరిగాయి. ఈ చట్టం మొత్తం స్త్రీ జనాభాలో 1% కంటే తక్కువ స్త్రీలకు ఓటు హక్కును కల్పించింది. అటు తరువాత కాలంలో ఈ సంఖ్యను మరికొంత ఎక్కువ స్థాయికి పెంచాలని రౌండ్ టేబుల్ సమావేశం ఓటు హక్కు కమిటీ సూచించింది.

భారత ప్రభుత్వ 1935 చట్టం 21 సంవత్సరాలు దాటిన స్త్రీలకు ఓటు హక్కు కల్పించింది. అయితే ఈ కింది అర్హతలను విధించింది. (1) విద్య, (2) ఆస్తి - ఈ రెండు ఉంటే ఓటు హక్కు లభిస్తుంది. ఈ విధంగా సుమారు 60 లక్షల స్త్రీలకు ఓటు హక్కు లభించింది.

1937లో జరిగిన ఎన్నికలలో 42 స్థానాలలో స్త్రీ అభ్యర్థులు ఎన్నికైనారు. అంతేగాక మరొక 5 స్థానాలకు శాసనసభలలో వారిని నియమించాలని మంత్రివర్గాలు ఏర్పడ్డప్పుడు ముగ్గురు స్త్రీలు మంత్రులు కాగా కొంతమంది శాసనసభల ఉప సభాపతులుగా ఎన్నికైనారు. కాని 1939లో రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం ప్రారంభమవ్వడంతో వారందరూ తమ పదవులకు రాజీనామా చెయ్యవలసి వచ్చింది. 1946లో కూడా రాజ్యాంగ పరిషత్తుకు కొంతమంది స్త్రీలు సభ్యులుగా ఎన్నికైనారు.

26.6 స్వాతంత్ర్యం తరువాత ఎన్నికల రాజకీయాలలో స్త్రీలపాత్ర

స్త్రీల దృక్పథంతో పరిగణించినప్పుడు 1947 తర్వాత భారత స్త్రీల హోదాలో గొప్ప మార్పు వచ్చిందని చెప్పవచ్చు. స్వాతంత్ర్యం భారత రాజ్యాంగం వారికి రాజకీయ రంగంలో, న్యాయపరమైన హోదాలలో సమానంగా అవకాశాలను కల్పించింది. ఇంతకాలం పురుషులతో పోల్చినప్పుడు వారికి తక్కువ అవకాశాలు ఉండేవి. అధికరణ 14 ప్రకారం చట్టం దృష్టిలో స్త్రీలకు సమాన రక్షణ ఏర్పడింది. అధికరణ 15 వారిపట్ల చూపే ఎటువంటి వివక్షణనైనా నిషేధిస్తుంది. అధికరణ 16 ప్రభుత్వ రంగంలో వారికి సమానమైన

ఉద్యోగావకాశాలు కల్పిస్తుంది. అధికరణ 326 భారత ప్రజానీకానికి సార్వజనీన ఓటు హక్కును కల్పిస్తుంది. దాని ప్రకారం స్త్రీలకు రాజకీయ, సాంఘిక రంగాలలో విరివిగా పాల్గొనడానికి అవకాశం ఏర్పడింది. భారత రాజకీయాలలో వారు పాల్గొని శాసన సభలలోను, ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలోను పనిచేస్తున్నారు. అయితే అంతమాత్రాన స్త్రీలకు అన్ని హక్కులు లభించాయని చెప్పలేము. దీనికి ప్రధాన కారణం వారి క్రియాత్మక కార్యక్రమాలను పరిమితం చేసేవి సామాజిక, సనాతన కారకాలని చెప్పవచ్చు.

ఒక ఆసక్తికరమైన విషయం ఏమిటంటే 1950కి పూర్వం మన ఓటర్ల సంఖ్యలో పురుషులకంటే స్త్రీల సంఖ్య తక్కువగా ఉండేది. అంతేగాక దేశ జనాభాలో ఉన్న స్త్రీల సంఖ్య కంటే స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య మరింత తక్కువగా ఉండేది. అంతేగాకుండా మొత్తం జనాభాలో స్త్రీల సంఖ్య కంటే స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య మరింత తక్కువగా ఉండేది. అంతేగాకుండా మొత్తం జనాభాలో స్త్రీల సంఖ్య కూడా కొన్ని సంవత్సరాల నుంచి క్రమ క్రమంగా తగ్గుతున్నది. ఉదాహరణకు 1952లో స్త్రీల జనాభా 48.61% ఉన్నట్లయితే 1977లో వారి సంఖ్య 48.15కు తగ్గింది. ఈ క్రమంగా తగ్గుతున్న లింగ నిష్పత్తి భారత స్త్రీలకు అల్ప సంఖ్యాక వర్గ స్థాయిని కల్పించింది. ఈ కింది పట్టిక ద్వారా ఈ విషయాన్ని మనం గ్రహించవచ్చు.

ఎన్నికలు జరిగిన సంవత్సరం	మొత్తం జనాభాలో స్త్రీల శాతం
1952	48.61
1957	48.61
1962	48.48
1967	48.48
1971	48.18
1977	48.18

26.7 స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య

గణాంక లెక్కల ప్రకారం అమెరికా ఎన్నికలలో స్త్రీ ఓటర్ల శాతం తక్కువగా ఉన్నది. లోక్‌సభకు జరిగిన ఎన్నికలలో వీరి శాతం 38.14 నుండి 55.14 వరకు మొదటి సాధారణ ఎన్నికల నుంచి 6వ సాధారణ ఎన్నికల వరకు ఉన్నది. అయితే ఎన్నికలలో పాల్గొనే స్త్రీ ఓటర్ల సంఖ్య శాతం క్రమంగా పెరుగుతూ వచ్చింది. అయితే 5వ సాధారణ ఎన్నికలలో వారి సంఖ్య మళ్ళీ తగ్గింది. కాని 6వ సాధారణ ఎన్నికలలో వాళ్ల సంఖ్య మళ్లీ నాలుగవ సాధారణ ఎన్నికల స్థాయికి వచ్చింది. ఈ విధంగా పైగణాంకాలను బట్టి మనం తెలుసుకొనవలసిందేమిటంటే రాజకీయ కార్యకలాపాలలో స్త్రీల శాతం పురుషుల శాతం కంటే తక్కువగా ఉన్నది.

అదే విధంగా లోక్‌సభలో కూడా స్త్రీల ప్రాతినిధ్యం వారి జనాభా శాతంలో పోల్చినప్పుడు చాలా తక్కువగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు. ఉదాహరణకు 1952లో 499 సభ్యులలో కేవలం 2 మంది మాత్రమే స్త్రీలు ఉన్నారు. ఒక్క 1967 ఎన్నికల తరువాతనే లోకసభలో 523 సభ్యులలో 33 స్త్రీలు ఉన్నారు. అటు తరువాత వారి సంఖ్య పురుషుల సంఖ్యతో పోల్చినట్లయితే చాలా తగ్గిపోయింది.

కింద సూచించిన పట్టికను బట్టి లోక్‌సభలో స్త్రీల ప్రాతినిధ్యం చాలా తక్కువగా ఉన్నదని తెలుస్తుంది. అలాగే భారత ప్రజాస్వామిక రాజకీయాలలో ముఖ్యంగా ఎన్నికల రాజకీయాల్లో వాళ్ల పాత్ర బహు పరిమితంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు.

BRAOU

లోక్‌సభలో స్త్రీ ప్రాతినిధ్యం

సంవత్సరం	మొత్తం సభ్యుల సంఖ్య	స్త్రీలు
1952	499	22
1957	500	27
1962	503	34
1967	553	31
1971	521	22
1977	544	19
1980	544	28

Source: Women in Politics, P.Satyanarayana, Prasarita Vol.55-56, 1984

రాజ్యసభను గమనించినప్పుడు కూడా అందులోను వారి ప్రాతినిధ్యం చాలా తక్కువగానే ఉన్నది. 1953లో 15 మంది సభ్యులుండగా 1976లో రాజ్యసభలో వారి సభ్యత్వం ఇంతవరకు ఎక్కువ స్థాయిలో 24కు పెరిగింది. వివిధ సంవత్సరాలలో రాజ్యసభలో వారి ప్రాతినిధ్యాన్ని ఈ క్రింది పట్టిక ద్వారా గమనించవచ్చు.

రాజ్యసభలో స్త్రీలు

సంవత్సరం	మొత్తం స్త్రీల సంఖ్య	స్త్రీలు
1952	216	15
1957	232	20
1962	236	18
1967	239	20
1972	242	18
1976	236	24

1972 నుండి 1980 వరకు కేంద్ర మంత్రిమండలిలో ఉన్న స్త్రీ మంత్రుల సంఖ్య కూడా వారి జనాభా నిష్పత్తికి చాలా తక్కువగా ఉన్నది. ఈ దిగువ పట్టిక కేంద్ర మంత్రి వర్గంలో 1952 నుండి 1980 వరకు ఉన్న స్త్రీ మంత్రుల సంఖ్యను తెలుపుతుంది.

కేంద్ర మంత్రి వర్గంలో స్త్రీలు

సంవత్సరం	మొత్తం మంత్రుల సంఖ్య	స్త్రీలు
1952	26	1
1957	38	2
1962	52	5
1967	51	5
1971	53	4
1977	44	2
1980	51	4

జాతీయ స్థాయిలో రాజకీయాలలో స్త్రీల పాత్రను ముఖ్యంగా కేంద్ర మంత్రివర్గంలో వారి ప్రాతినిధ్యాన్ని గమనించిన తరువాత రాష్ట్ర స్థాయికి వద్దాం. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడినే నాటి నుండి ఇప్పటి వరకు రాష్ట్ర మంత్రి వర్గంలో వారి సంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉన్నది. దానిని ఈ కింది పట్టిక ద్వారా గమనించవచ్చు

ఆంధ్రప్రదేశ్ మంత్రి మండలిలో స్త్రీలు

సంవత్సరం	మొత్తం మంత్రుల సంఖ్య	స్త్రీలు
1956-57	13	0
1957-60	14	0
1960-62	14	1
1962-67	14	1
1967-71	28	1
1971-78	39	1
1978-83	33	1
1983-84	27	1

ప్రభుత్వోద్యోగాలలో స్త్రీలు

అఖిల భారత ఉద్యోగ బృందాలైన ఐ.ఎ.ఎస్, ఐ.పి.ఎస్, ఇతర కేంద్ర ఉద్యోగ బృందాలలో పనిచేస్తున్న స్త్రీల సంఖ్య భారత రాజకీయాలలో వారి పాత్రను తెలుసుకోవటానికి ఒక ముఖ్యమైన సూచిక, ఈ ఉద్యోగ బృందాల వారిని ఎంపిక చేయడం, నియమించడం ఖచ్చితంగా దేశ వ్యవహారాలలో స్త్రీల హోదా, వారు నిర్వహించే పాత్రను తెలుపుతుంది.

BRAOU

ప్రభుత్వోద్యోగాలలో ఇంతవరకు స్త్రీలకు లభించిన ప్రాతినిధ్యం చాలా తక్కువగా ఉన్నది. 1972 వరకు కొన్ని ముఖ్యమైన కేంద్ర ప్రభుత్వోద్యోగాలకు వారు అనర్హులు. 1972-73 మధ్య కాలంలో భారత పోలీసు సర్వీసులో ఒకే ఒక మహిళ పని చేసింది. 1945 నుంచి 1972 వరకు ఐ.ఎ.ఎస్ ఉద్యోగాలకు కేవలం 150 మహిళలు మాత్రమే ఎంపికైనారు. దీనిని బట్టి ముఖ్య కేంద్ర ప్రభుత్వోద్యోగాలలో స్త్రీలకు ఎంత తక్కువ ప్రాతినిధ్యం ఉన్నదో మనం అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఈ కింది పట్టిక ఐ.ఎ.ఎస్ ఉద్యోగాలకు ఎంపికైన వారి సంఖ్య.

1961 72 ఐ.ఎ.ఎస్‌కు ఎంపికైన అభ్యర్థులు

సంవత్సరం	మొత్తం సభ్యులు	పురుషులు	స్త్రీలు
1948 60	87	86	1
1961	98	97	1
1962	90	86	4
1963	114	107	7
1964	130	121	9
1965	137	126	11
1966	140	126	14
1967	122	112	10
1968	99	83	16
1969	96	85	11
1970	111	98	13
1971	143	119	24
1972	615	596	19
మొత్తం	1982	1842	140

B R A O U

26.8 రాజకీయాలలో స్త్రీలు పాల్గొనడంపై ఉన్న పరిమితులు:

సాంప్రదాయిక భారతీయ సాంఘిక వ్యవస్థలో కొన్ని సంస్థలైన కుటుంబం, స్త్రీల కర్తవ్యాలు, గృహ కార్యకలాపాలలో వారి పాత్రలు మొదలైనవి. స్త్రీలు రాజకీయ రంగంలోనే గాక ఇతర రంగాలలో కూడా పనిచేయడానికి అవరోధాలను ఏర్పరిచాయి. నిజానికి ఒక భారత దేశంలోనే కాకుండా ఇతర అభివృద్ధి చెందిన రాజ్యాలలోను ఇంకా చెప్పాలంటే సోషలిస్టు రాజ్యాలలో కూడా వారి పాత్ర చాలా తక్కువగా ఉన్నది. అనేక అధ్యయనాలు రష్యా, చైనా మొదలైన సోషలిస్టు రాజ్యాలలో ఏర్పడిన రాజకీయ విప్లవాలు స్త్రీల స్థాయిని ఆయా దేశాలలో ఏమాత్రం గణనీయమైన స్థితికి పెంచలేదని చెబుతున్నాయి. ఈనాటికి కూడా అధిక శాతం స్త్రీలు గృహ సంబంధమైన కార్యకలాపాలలో ఎక్కువ భాగం నిమగ్నులై ఉన్నారు. ఈ కారణం వల్లనే వారు రాజకీయాలలో విస్తృత స్థాయిలో పాల్గొనలేకపోతున్నారు. దీనితోబాటు మాతృత్వం వారిపై కొన్ని శారీరకమైన పరిమితులు విధిస్తుంది. అందువల్ల రాజకీయాలలో వారు పాల్గొనే సంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉన్నది.

పైన సూచించిన కారణాలు భారతీయ మహిళలకు కూడా సమానంగా వర్తిస్తాయి. సాంప్రదాయకమైన మన సమాజంలో ప్రజా కార్యకలాపాలలో పాల్గొనే స్త్రీల సంఖ్య సహజంగానే చాలా తక్కువగానే ఉన్నది. విద్య, ఉద్యోగావకాశాలు పరిమితం అవ్వటం కూడా దానికి ఒక కారణం. కొంతమంది మహిళలు శాసన సభ్యులుగాను, మంత్రులుగాను లేదా గవర్నర్లుగాను నియమించినప్పటికీ వారి సంఖ్య చాలా తక్కువ స్థాయిలో ఉంది. సుమారు 16 సంవత్సరాలు ఒక మహిళ - స్వర్గీయ డాక్టర్ శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ - భారత ప్రధానిగా ఉండటం మరొక విశేషం. ఈ కొన్ని చెదురు మదురు ఉదాహరణలను మినహాయిస్తే వారి పాత్ర భారత రాజకీయాలలో అతి స్వల్పమని చెప్పవచ్చు.

26.9 స్త్రీలు పాల్గొనడంలో కొన్ని సమస్యలు:

ఈ కింది ప్రధాన కారణాలవల్ల భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలు ఎక్కువ సంఖ్యలో పాల్గొనలేక పోతున్నారు. 1. అసమానత్వం, 2. రాజకీయ హోదా, 3. మతం.

భారత స్వాతంత్ర్యం స్త్రీలకు కూడా పురుషులతో బాటు దానంతట అదే సమాన హోదాను కల్పించలేదు. ఈ సందర్భంలో ప్రముఖ రచయిత ఎ.ఆర్.దేశాయ్ ఈ విధంగా అన్నారు: 'దేశ స్వాతంత్ర్యం స్త్రీలకు అన్ని రంగాలలో సమాన హోదాను తీసుకువచ్చినప్పటికీ దురదృష్టవశాత్తు తర్వాత ఏర్పడిన పరిణామాలు దీనికి వ్యతిరేకమైన ఫలితాలను ఇచ్చాయి. అధిక సంఖ్యలో స్త్రీలు ఎక్కువ ప్రయోజనాన్ని పొందలేక పోతున్నారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో వాళ్లకు చేసిన వాగ్దానాలు ఈనాడు నెరవేరలేదు.

మన దేశ ఆర్థిక - సాంఘిక నేపథ్యం మహిళల ప్రజా కార్యక్రమాలకు మరొక ఆటంకం. మన ఆర్థిక వ్యవస్థ, ఇతర దేశాలలో వలనే మహిళను ఇతరులపై ఆధారపడే పరాధీనులను చేస్తున్నది. వివాహం కాక ముందు కూతురు తండ్రిపై, వివాహమైన భార్యగా భర్తపై, భర్త మరణానంతరం కొడుకు లేదా కూతురుపై ఆధారపడి బతకవలసిన ఆవశ్యకత మహిళలను స్వతంత్రంగా నిర్ణయాలు తీసుకొని వ్యవహరించే పరిస్థితిని కల్పించడంలేదు. ఈ విధంగా మన ఆర్థిక, సాంఘిక వ్యవస్థలు స్త్రీలు ఇతరులపై ఆధారపడి జీవించేటట్లు చేయడం వల్ల వారు రాజకీయ తదితర రంగాలలో అధిక స్థాయిలో పాల్గొనలేక పోతున్నారు.

మత వ్యవస్థ స్త్రీలపై మరొక ఆంక్ష. అన్ని మతాలు పురుషుని ఆధిక్యతను వివరించేవే. దాదాపు అన్ని మతాలలో మగవారు దేవుళ్లుగా ఆడవారు దేవతలుగా (దేవుళ్ల భార్యలుగా) చిత్రించటం జరుగుతుంది. అన్ని మతాల ప్రవక్తలు పురుషులే. అందువల్ల మతం కూడా మహిళా లోకాన్ని పురుషుల ఆధిక్యతను అంగీకరించమంటున్నది. ఇస్లాం మతం స్త్రీలకు 'పరదా'ను శాసిస్తున్నది. వారికి పురుషులతో సమానహోదా లేదు. హిందూ మతంలో కూడా పురుషుని ఆధిపత్యం, ఆధిక్యతే ఎక్కువ.

స్త్రీల అసమాన హోదా, దానివల్ల ఆస్తిలో వారికి లభించే తక్కువ వాటా ఆర్థికంగా వారిని బలహీనులను చేస్తున్నాయి. పురుషుల గుత్తాధిపత్యాన్ని సమర్థిస్తున్నాయి. ఆస్తిపై హక్కు లేకపోవడం వల్ల, ఆస్తిలో వాటా తీసుకొనే అవకాశం లేకపోవటం వల్ల స్త్రీకి రక్షణ తక్కువ అయింది. రక్షణ రాహిత్యంవల్ల ఇతరులపై (పురుషులపై) ఆధారపడవలసిన అవసరంఏర్పడింది. దీనితోపాటు తగిన విద్య, ఉద్యోగావకాశాలు లేకపోవటం వారి వెనుకబడిన తనానికి, పరాధీనతకు కారణం. స్త్రీలు ప్రజా రంగంలో, రాజకీయాలలో చురుకుగా పాల్గొనాలంటే విద్య, ఉద్యోగావకాశాలు, ఆర్థిక స్థోమత, అన్నిటికంటే మన సామాజిక విలువలలో మార్పు రావాలి. అప్పుడే స్త్రీలు అన్ని రంగాలలో ఉత్సాహంతో పాల్గొని దేశ ప్రగతికి పాటుపడతారు.

26.10 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వానికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పాశ్చాత్య విద్య, సాంఘిక సంస్కరణల ప్రభావం భారత దేశంలో మహిళా ఉద్యమంపై ఏ విధంగా ఉండినది?

2. భారత జాతీయోద్యమంలో స్త్రీల పాత్రను వివరించండి.

BRAOU

3. స్త్రీలు రాజకీయాలలో తక్కువగా పాల్గొనటానికి గల కారణాలను రాయండి.

4. స్త్రీలు రాజకీయాలలో పాల్గొనలేక పోవటానికి గల సంస్థాపరమైన, ఇతర కారణాలను చర్చించండి.

II. ఈ కింది వానికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ఓటు హక్కు ఉద్యమం.

2. గాంధేయ రాజకీయాలు - స్త్రీలు.

3. అఖిల భారత ఉద్యోగ బృందాలలో స్త్రీలు.

డా: శ్రీమతి. టి.ఎస్.మోహన

BRAOU

భాగం - 27: నిరసన ఉద్యమాలు

విషయ క్రమం

27.0 ఉద్దేశం

27.1 పరిచయం

27.2 నిరసన ఉద్యమాలు

27.3 రైతాంగ ఉద్యమం

- 27.3.1 తెలంగాణా రైతాంగ ఉద్యమం
- 27.3.2 సాంఘిక నిర్మాణం
- 27.3.3 నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం
- 27.3.4 నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం ప్రారంభం
- 27.3.5 ప్రస్తుత రైతాంగ ఉద్యమాలు

27.4 వెనుకబడిన తరగతుల వారి ఉద్యమం

27.5 తెగలలో అశాంతి

27.6 యువత, విద్యార్థులలో అశాంతి

27.7 గుజరాత్ నిరసనోద్యమం

27.8 బీహార్ నిరసన ఉద్యమం

27.9 ముగింపు

27.10 నమూనా ప్రశ్నలు

27.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- ఆ భారత దేశంలో నిరసన ఉద్యమాలు
- ఆ రైతాంగ ఉద్యమాలు
- ఆ వెనుకబడిన తరగతుల ఉద్యమాలు
- ఆ విద్యార్థి ఉద్యమాలను గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు

27.1 పరిచయం

నిరసన ఉద్యమాలలో సాధారణంగా మనకు కనిపించేది సామూహిక చర్య. ఈ సామూహిక చర్య వ్యవస్థాపితం కాకపోవచ్చు. కాని అది జన సామాన్యంలో ఆసక్తిని, జాగృతిని కలిగించేటట్లు ఉండాలి. ఈ సామూహిక చర్య ప్రక్రియాపరంగా కొంతకాలం కొనసాగినట్లైతే అది ఉద్యమ రూపం ధరిస్తుంది.

భావనాపరంగా ఆలోచిస్తే, నిరసన ఉద్యమం మార్పుకోసం, ప్రస్తుత వ్యవస్థ ఎంతవరకూ మార్పును తీసుకు రావటానికి లేదా పూర్తి మార్పును తీసుకురావటానికి జరిగే ప్రయత్నమని చెప్పవచ్చు.

ఎం.ఎస్.ఎ రావు అభిప్రాయంలో 'సాంఘిక మార్పులు ఉద్యమంలో ఒక భాగంలో వచ్చినవి. అటు తరువాత అవి సమాజంపై కలిగించే ప్రభావం మనం గమనించాలి'.

27.2 నిరసన ఉద్యమాలు

నిరసన ఉద్యమాల అధ్యయనంలో ముఖ్యంగా గమనించవలసినవి: 1. అవి ఎట్లా ప్రారంభమైనాయి, 2. వాటి నిర్మాణాత్మక పరిస్థితులు, 3. ఏ ఆశయాలు, లక్ష్యాలు వాటిని ప్రోత్సహించాయి, 4. వాటిని ప్రారంభించటానికి దారితీసిన పరిస్థితులు, నిరసన ఉద్యమాలు సమాజంపై కలిగించే ప్రభావం.

యువకుల్లో, విద్యార్థుల్లో అశాంతి, కార్మికుల్లో అశాంతి, మత పరమైన పునరుద్ధరణ కార్యక్రమాలు, రైతులలో అసంతృప్తి, పట్టణ ప్రజల అశాంతి, వెనుకబడిన వర్గాలలో అసంతృప్తి మొదలైనవి మన సమాజంలో ఏర్పడిన సమస్యల ఫలితంగా ఉద్భవించిన కొన్ని ఉద్యమాలు. అందువల్ల నిరసన ఉద్యమాలను స్థూలంగా సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక సంబంధమైనవి వర్గీకరించవచ్చు.

భారతదేశ నేపథ్యంలో ఈ ఉద్యమాలను కొన్ని రకాలుగా వర్గీకరించటానికి అవకాశం ఉంది. అవి:

1. రైతాంగ ఉద్యమాలు
2. వెనుకబడిన వర్గాల ఉద్యమాలు
3. మతపరమైన ఉద్యమాలు
4. కొండ తెగల ఉద్యమాలు
5. మహిళా ఉద్యమాలు
6. యువత, విద్యార్థి ఉద్యమాలు

అయితే ప్రస్తుత పాఠంలో మనం అధ్యయనం చేసేవి. 1. రైతాంగ, 2. యువత, విద్యార్థి ఉద్యమాలు.

27.3 రైతాంగ ఉద్యమం

సాంఘిక దోపిడీకి, అన్యాయానికి, అక్రమ చర్యలకు విరుద్ధంగా పోరాటం సాగించే సామర్థ్యం రైతుకలు ఉంది అని ఉత్తరప్రదేశ్ రైతుల ఉద్యమ నాయకుడు రాజేంద్రసింగ్ వ్యాఖ్యానించారు. సాంఘిక మార్పుకు సంబంధించిన రైతాంగ ఉద్యమం గురించి అనేక మంది అధ్యయనాలను చేశారు.

భారతదేశంలో రైతాంగ ఉద్యమం మొగలాయి కాలంలోనే ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు. తరువాత కాలంలో రైతులలో రాజకీయ చైతన్యం పెరగటంవల్ల రైతాంగ ఉద్యమాల తీవ్రత, తరుచుతనం పెరిగాయి.

1947 తరువాత నిరసన ఉద్యమాల నిర్వహణ అధికమైంది. రైతులు వీటిని నిర్వహించటంలో ఎక్కువగా పాల్గొనటం ప్రారంభించారు. 1946-51 మధ్య తెలంగాణా రైతాంగ ఉద్యమం, 1946-49లో బెంగాల్‌లో తెభాగా, 1967లో నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం రైతాంగ ఉద్యమాలు ముఖ్యమైనవి.

27.3.1 తెలంగాణా రైతాంగ ఉద్యమం

భారతదేశంలో రైతాంగ ఉద్యమాలకు సంబంధించిన రెండు రకాల సిద్ధాంతాలు ఉన్నాయి. ఒకటి భూదాన్, సర్వోదయ ఉద్యమాలు, కమ్యూనిస్టులు నిర్వహించినవి.

1946-51 మధ్య కమ్యూనిస్టులు తెలంగాణాలో సాయుధ పోరాటాన్ని నిర్వహించారు. రైతాంగ పోరాటాలలో తెలంగాణాకు చాలా ప్రాముఖ్యమున్నది. విప్లవాత్మకమైన సిద్ధాంతం, వర్గ దృక్పథంలో

BRAOU

కమ్యూనిస్టులు నిర్వహించిన తెలంగాణా సాయుధ పోరాటానికి తెలుగు రచయిత కూడా కొంత ఉత్తేజాన్ని కల్పించారు. 'మాభూమి', 'ఎర్రజెండా' మొదలైన రచనలు ప్రజలలో కమ్యూనిస్టు భావాలపట్ల ఆసక్తిని కలిగించాయి.

27.3.2 సాంఘిక నిర్మాణం

హైదరాబాద్ రాష్ట్రాన్ని నిజాం ప్రభువులు 1720 ప్రాంతం నుంచి పరిపాలించేవారు. హైదరాబాద్‌లో బహుభాషలు మాట్లాడే ప్రజలు జీవించేవారు. ఇందులో ముఖ్యంగా తెలంగాణా (ఎనిమిది జిల్లాలు) ఆంధ్ర (ఐదు జిల్లాలు), కర్ణాటక (మూడు జిల్లాలు) ఉండేవి. తెలంగాణా మొత్తం సంస్థానంగా సగం భాగంగా ఉండేది. ఇక్కడ 85 శాతం ప్రజల జీవనం వ్యవసాయంపై ఆధారపడి ఉంది. రైతుల కింద 60 శాతం భూములు, మిగతావి నైజాం ప్రత్యక్ష నిర్వహణ కింద ఉండేవి. వీరు కాకుండా జాగీర్దారులు, పెద్ద పెద్ద భూస్వాములు ఉండేవారు.*

జాగీర్దారేతర భూములను దేశ్‌ముఖులు, దేశపాండేలు వంశ పారంపర్యంగా ఏర్పడిన గ్రామాధికారం - నియంత్రణ చేసేవారు. దీనితో అదృశ్య భూకామందుల పద్ధతి పెరిగింది.

1910-1940 మధ్య కాలంలో అనేక వేల మంది రైతులు కౌలుదారులైనారు. వీరు జమిందారుల, జాగీర్దారుల దయాదాక్షిణ్యాలపై జీవించేవారు. వెట్టిచాకిరి పద్ధతి మరొకటి బీద రైతులను అతిదారుణంగా పీడించేది. నైజాం సంస్థాన సాంఘిక - ఆర్థిక వ్యవస్థ పేద రైతుల జీవితాన్ని దుర్భరం చేసింది. వాటి నుంచి ప్రజలను తప్పించటానికి, రైతులకు కనీస సదుపాయాలను సంపాదించటానికి తదితర ప్రయోజనాల సాధనకోసం ఆంధ్ర మహాసభ ఏర్పడి పనిచేయటం ప్రారంభించింది.

రైతులకు, భూస్వాములకు మధ్య జరిగిన చారిత్రాత్మక పోరాటంలో నల్లగొండ జిల్లా అగ్రగామిగా నిలిచింది.

1967లో నైజాం భారత యూనియన్‌లో చేరకపోవటానికి తీసుకొన్న నిర్ణయం, రజాకార్ల దురాగతాలు నైజాం పాలనపట్ల ప్రజా వ్యతిరేక ఉద్యమాన్ని మరింత బలపరిచింది.

ఈ పరిస్థితి సాయుధ పోరాటాన్ని నిర్వహించటానికి చాలా అనుకూలమైనదని కమ్యూనిస్టులు భావించారు. 'దున్నేవానికే భూమి' అనే నినాదంతో ఒక ఉద్యమం ప్రారంభమైంది. ఈ ఉద్యమం క్రమంగా నైజాం, రజాకార్ల వ్యతిరేక ఉద్యమంగా మారి చివరికి సాయుధ పోరాటంగా నైజాం పాలనను అంతంచేయాలని ఉద్యమించింది.

సైనిక చర్య అనంతరం భారత ప్రభుత్వం నైజాం రాష్ట్రంలో సైనిక పాలనను తాత్కాలికంగా ఏర్పాటు చేసింది. ఇంతకు ముందు జరిపిన ఉద్యమాల ఫలితంగా రైతులకు కార్మిక వర్గాలకు కలిగిన ప్రయోజనాలను సుస్థిరం చేసుకోటానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఈ కొత్త ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాయుధ పోరాటాన్ని కొనసాగించటానికి నిర్ణయించింది.

గ్రామాలలో, తెగల ప్రాంతంలో గొరిల్లా యుద్ధ పద్ధతులను అనుసరించి కమ్యూనిస్టులు పోరాటాన్ని కొనసాగించారు. సైనిక చర్య తీవ్రమవటం, ప్రజలు కమ్యూనిస్టు పద్ధతులతో విసుగుచెందటం వల్ల ఎక్కువకాలం కమ్యూనిస్టు పార్టీ సాయుధ పోరాటాన్ని కొనసాగించలేక పోయింది.

ప్రభుత్వం నూతన ఆర్థిక-సాంఘిక ప్రణాళికలను రూపొందించడానికి తెలంగాణారైతాంగ ఉద్యమం దోహదమైంది. జాగీర్దారీ పద్ధతి రద్దయింది. భూసంస్కరణలు అమలైనాయి. ధనిక రైతులు, భూస్వాములు ఇక తాము బీద రైతాంగాన్ని పీడించలేమని తెలుసు కొనేటట్లు ఈ ఉద్యమం చేసింది. సాంఘిక పరిస్థితులపై ఈ సాయుధ రైతాంగ పోరాటం విపరీతమైన ప్రభావాన్ని కల్పించింది. ఎమ్.ఎస్.ఎ. రావు అభిప్రాయంలో తెలంగాణా రైతాంగ ఉద్యమం సాంప్రదాయక అధికార పంపిణీ పద్ధతిలో అనేక మార్పులను తీసుకువచ్చింది.

BRAOU

27.3.3 నక్సల్ బరీ ఉద్యమం

1967 పశ్చిమ బెంగాల్ డార్జిలింగ్ జిల్లాలోని నక్సల్‌బరీ అనే కుగ్రామం హటాత్తుగా అంతర్జాతీయ గుర్తింపు, ప్రపంచ ఖ్యాతిని పొందింది. దీనికి కారణం అక్కడి స్థానిక రైతులు క్రమశిక్షణ, కార్యదక్షత, సిద్ధాంత నిబద్ధత ఉన్న కొందరి యువకుల నాయకత్వంలో భూస్వాములపై సాయుధ తిరుగుబాటు చేయటమే.

డార్జిలింగ్ జిల్లా భారతదేశం సరిహద్దుపై ఉంది. భూటాన్, నేపాల్ బంగ్లాదేశ్, సిక్కిం సరిహద్దు దేశాలు. బ్రిటీష్ పాలన కాలం నుంచి జెతేదారీ పద్ధతి ఇక్కడ అమలులో ఉంది. దీనివల్ల పేద రైతులు మరింత పేదలైనారు. వారిని భూస్వాములు రకరకాలుగా పీడించేవారు.

27.3.4 నక్సల్ బరీ ఉద్యమం ప్రారంభం

నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం ప్రారంభాలను 1951'54 నుంచి చర్చించవచ్చు. కానూసన్యాల్ అభిప్రాయంలో 1951'54 ఉద్యమ నిర్మాణానికి ముఖ్యమైన సంవత్సరాలు. ఈ కాలంలో నక్సల్‌బరీలోని రైతులు కొన్ని ఉద్యమాలను నిర్మించటానికి ప్రయత్నం చేశారు.

1953 నుంచి 1957 మధ్యకాలం కార్మికులు, రైతుల మధ్య ఏర్పడిన సంఘటనకు ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది. 1962లో పశ్చిమ బెంగాల్ కిసాన్ సభ ఇచ్చిన పిలుపును అందుకొని బినామీ భూముల యాజమాన్యానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటం కొనసాగించారు. 1967లో నక్సల్‌బరీలో జరిగిన సమావేశంలో సుమారు 5,000 మంది రైతులు ఈ కింది అంశాలపై నిర్ణయం తీసుకోటానికి సమావేశమైనారు.

1. జెతేదార్ల భూములను ఆక్రమించుకోవటం.

2. తేయాకు తోటలలో పనిచేసే కార్మికులు, పేద రైతుల నుంచి కొనుగోలు చేసిన భూములను స్వాధీనం చేసుకోవటం.

3. జెతేదార్ల భూముల ఫలసాయాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవటం.

4. జెతేదార్లు స్వయంగా సాగుచేసే భూములను మాత్రం వారికి వదిలివేయటం.

పై విధంగా మావో పద్ధతి నక్సల్ బరీ ఉద్యమం రూపురేఖలను నిర్ణయించటం జరిగింది.

ప్రారంభంలో సి.పి.ఐ (ఎమ్)కు చెందిన కొద్ది మంది కమ్యూనిస్టు విప్లవకారులు నక్సల్‌బరీ ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించారు. ఈ ఉద్యమం చారూ మజుందార్, కానూసన్యాల్, జగత్‌సంతల్, అషీమ్ ఛటర్జీ, ప్రమోద్‌సేన్ గుప్త వంటి ప్రముఖ నాయకులను వెలుగులోకి తీసుకొచ్చింది. ఈ నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం కొన్ని ప్రాంతాలకే పరిమితం అయినప్పటికీ దీని సిద్ధాంతము, కార్యాచరణ భావాలు రాజకీయ వ్యవస్థను ప్రభావితం చేశాయి. నక్సల్‌బరీ ఉద్యమాన్ని అణిచివేసినప్పటికీ మిగతా ప్రాంతాలకు ఈ ఉద్యమ ప్రభావం విస్తరించింది. నక్సల్‌బరీ ఉద్యమాన్ని పోలీసు చర్యల ద్వారా అణిచివేసినప్పటికీ, ఎక్కడ భూస్వాముల దౌర్జన్యాలకు పేద రైతులు గురిఅయినారో, దోపిడిచర్యలు కొనసాగుతూ వచ్చాయో అక్కడ నక్సల్‌బరీ ఉత్తేజం ఉద్యమాలను నిర్వహించటానికి తోడ్పడిందని దాస్‌గుప్త వ్యాఖ్యానించారు.

వ్యవసాయ రంగంలో అశాంతిని అదుపులోకి తీసుకురావటంతో పట్టణ ప్రజల అసంతృప్తిక్రమంగా అభివృద్ధి చెందుతూ వచ్చింది. 1969లో పట్టణాలలో నివసించే యువత విప్లవ కార్యక్రమాలను వ్యాప్తి చేయటం ప్రారంభించారు. నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం నాలుగు దశలుగా విస్తరించింది. 1. నక్సల్‌బరీ, 2. శ్రీకాకుళం, 3. గోపివల్లభపూర్, 4. చిక్‌బమ్.

ప్రముఖ నక్సల్ నాయకుడు అషీమ్‌ఛటర్జీ అభిప్రాయంలో "నక్సలైట్ ఉద్యమం మొత్తంగా నిర్మాణాత్మక అప్రముఖ విషయాల్లో చిక్కకుపోయింది. త్వరలోనే శ్రీకాకుళంలో ఉద్యమం వ్యాప్తి చెందింది" "భూమికోసం రైతులు ప్రారంభించిన ఉద్యమం రైతాంగ సాయుధ పోరాటంగా పరిణమించింది".

BRAOU

వర్గశత్రువుల నిర్మూలన, గొరిల్లా యుద్ధ పద్ధతిలో విప్లవాన్ని నిర్వహించాలన్న లోపభూయిష్ఠ విధానాల వల్ల నక్సలైట్ ఉద్యమం దెబ్బతిన్నది. వర్గశత్రువుల నిర్మూలనను అసీమ్‌ఛటర్జీ "సాంఘిక దౌర్జన్యం"గా వర్ణించారు. ఈ పద్ధతిని 1969 నుంచి 1971 మధ్య కాలం వరకు అనుసరించటం జరిగింది. ఈ కాలంలో సుమారు 20,000 మంది భూమిలేని రైతు కూలీలు ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. సుమారు 120 జోతేదార్లు వారి మద్దతుదార్లు సహకరించబడ్డారు. అనుభవం ద్వారా తెలిసిందేమిటంటే వర్గ శత్రువుల నిర్మూలనం విధానం రైతులను నిర్లప్తంగా ఉండేటట్లు చేసింది. వారు ఉద్యమాన్ని తీవ్ర స్థాయిలో నిర్మించలేదు. భూమికోసం జరిగిన పోరాటం ప్రధానం అవటంవల్ల, వర్గ చైతన్యం, సంస్థ నిర్మాణం దెబ్బతిని చివరికి విప్లవవాదులైన ఉద్యమ నాయకులే క్రియాత్మకంగా పనిచేసేటట్లు అయిందని అసీమ్‌ఛటర్జీ నక్సల్‌బరీ ఉద్యమాన్ని సమీక్షించారు.

ముఖర్జీ అభిప్రాయంలో నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం కేవలం సంధి కాలదశలో ఉన్న ఉద్యమమే మరింత తీవ్రవాద మార్పుకోసం నక్సలైట్ వర్గాలు వారి అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించే వారు అన్వేషిస్తూనే ఉన్నారు. అందువల్ల వివిధ పద్ధతుల్లో ఉద్యమాన్ని మరింత తీవ్రతరం చేయటానికి వారు ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

ఎప్పుడు ఏ విధంగా నక్సల్‌బరీ ఉద్యమం ప్రారంభమైంది?

27.3.5 ప్రస్తుత రైతాంగ ఉద్యమాలు

"సాంఘికాభివృద్ధిని విశ్లేషించినట్లైతే కొన్ని విషయాలు స్పష్టమవుతాయి. భారత దేశంలో స్వేచ్ఛాయుత రాజకీయ వ్యవస్థ పనిచేయటం ప్రారంభించిన తరువాత వివిధ శక్తులు అభివృద్ధి ఆసక్తులతో స్థిరరూపం ధరించాయి" అని ప్రవీన్ సేథ్ అభిప్రాయం.

ప్రస్తుత కాలంలో మనదేశంలో నిర్వహిస్తున్న రైతాంగ ఉద్యమాలు ఒకవైపు పరిమిత ప్రజల ఆసక్తులకు, మరొకవైపు రాజకీయ పక్షాల వైఫల్యం పట్ల ప్రజల సంతృప్తికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాయి.

హరిత విప్లవం గ్రామీణ ప్రాంతాలలో అసమానతలను బయటికి తెచ్చాయన్నది ఒక వాస్తవము. "దున్నే వారికేభూమి" అన్న నినాదం ఇంకా వాస్తవ రూపం ధరించలేదు. పాలుకు పంట సాగుచేసే వారు, కౌలుదారుల పరిస్థితి ఇంకా అధ్వాన్నంగానే ఉంది. వాళ్ళ శ్రమకు తగిన ప్రతిఫలం, వారికి రక్షణ ఏర్పడలేదు.

ప్రస్తు కాలంలో మహారాష్ట్రలో శరద్‌జోషి, కర్ణాటకలో రుద్రప్ప, తమిళనాడులో నారాయణస్వామి వ్యవసాదారులను సంఘటితం చేయటంలో వారి ఆసక్తుల కోసం ఉద్యమాలను నిర్మించడంలో క్రియాత్మకంగా పనిచేస్తున్నారు.

రాజకీయ పార్టీలు ప్రజల విశ్వాసాన్ని కోల్పోవటంవల్ల శరద్‌జోషి వ్యవసాయదారులకు ఒక నాయకుడిగా ఆదరణ పొందుతున్నారు. ప్రస్తుత రైతాంగ ఉద్యమాలు రైతులకు గిట్టుబాటు ధరలను నిర్ణయించటానికి పరిమితమైనాయి. వ్యవసాయ రంగంనుంచి, పారిశ్రామిక రంగానికి నిధులను తరలించటం వల్ల వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు తగిన ధరలు ఉండాలని ఆందోళన చేస్తున్నారు. ముఖ్యంగా శరద్ జోషి నిర్వహించే ఉద్యమం ఆర్థిక పరమైన కోరికలకే పరిమితం అయింది. ఈ ఉద్యమాలను రాజకీయ పార్టీల జోక్యం నుంచి విడిగా ఉన్నాయని శరద్‌జోషి నిర్వహించే ఉద్యమం వల్ల మనకు తెలుస్తుంది. రైతాంగ ఉద్యమంలో సంపన్న రైతులు నిర్వహించే పాత్రను కూడా ఈ ఉద్యమాలు తెలుపుతున్నాయి.

సంపన్న రైతాంగం తమ ఆసక్తుల సాధనకు సంస్థాపరంగా ఉద్యమిస్తున్నారు. దీనివల్ల నిరుపేద రైతాంగం వేరుపడ్డారు. ఈ కారణం వల్లనే రుద్రప్ప కర్ణాటకలో నిర్వహిస్తున్న రైతాంగ ఉద్యమం విఫలమైంది. ప్రారంభంలో పేద రైతాంగం ప్రారంభించిన తర్వాత కాలంలో సంపన్న రైతులు ప్రవేశించడం వల్ల ఉద్యమ నాయకత్వంలో అభిప్రాయ బేధాలు ఏర్పడ్డాయి.

BRAOU

తమిళనాడులో నారాయణస్వామి ప్రారంభించి నాయకత్వం వహించిన రైతాంగ ఉద్యమం కూడా విఫలమైంది. సంపన్న రైతుల సహకారంతో ఎం.జి. రామచంద్రన్ ప్రభుత్వం రైతుల ఆందోళన ఉద్యమాన్ని అరికట్ట గలిగింది. నిరుపేద, మధ్య తరగతి రైతులను ఏకాకి చేసి రైతాంగ ఉద్యమాన్ని అణచివేయగలిగింది.

సంపన్న రైతులను విభజించి, మరొకవైపు రైతుల కోరికలను తీర్చటానికి మహారాష్ట్రలో ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. ప్రస్తుతం ఆ రాష్ట్రంలో నిర్వహించబడుతున్న ఉద్యమం సంపన్న రైతుల సహకారంతో ఒక ప్రబలమైన ఆసక్తి వర్గంగా రూపొందే అవకాశం ఉంది.

27.4 వెనుకబడిన తరగతుల వారి ఉద్యమం

అనేక విధాలుగా పేదరికం, సామాజికంగా వెనుకబాటు తనం అనుభవించిన వెనుకబడిన తరగతుల వారు వారి పరిస్థితి గురించి జాగృతమైనారు. తాము ప్రత్యేక గుర్తింపు కలిగిన సమూహాలమని వెనుకబడిన తరగతుల వారు గుర్తించారు.

వెనుకబడిన వర్గాల సాంఘిక చలనత్వం ప్రక్రియను కొంత ! విశ్లేషిద్దాం. బీహార్‌లో అహీర్లు, గొల్లలు; బెంగాల్‌లో, మహారాష్ట్రలో గౌలీస్; ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్ణాటకలో గొల్లలు; తమిళనాడులో కోనార్లు - వీరందరూ యాదవవంశం (శ్రీకృష్ణుడి) నుంచి తాము ఏర్పడ్డామని భావించుకొంటారు. అటు తర్వాత వారు అఖిల భారత యాదవ సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసుకొన్నారు. బీహార్‌లో కొన్ని ప్రాంతాలలో యాదవ కులాలవారు ఉపనయనం కూడా చేసుకొని జంధ్యాలను ధరించటం ప్రారంభించారు. మేము ద్విజులమని చెప్పుకోవటం మొదలు పెట్టారు. ఇది బీహార్‌లో యాదవులకు, బీహార్ బ్రాహ్మణ కులాల మధ్య ఘర్షణలకు దారితీసింది.

వెనుకబడిన తరగతుల వారి ఉద్యమాలు వారికి సాంఘిక హోదా, గుర్తింపు ఎక్కువ లభించటానికి చేసే ప్రయత్నమే. ఇది మరొక రకంగా అగ్రకులాల నిరసనగా నిర్వహించే ఉద్యమం. అగ్రవర్ణాల క్రతువులను కూడా వ్యతిరేకించటమే, తమిళనాడులో సరిగ్గా దీనికి వ్యతిరేకమైన ఉద్యమం అంటే బ్రాహ్మణ - ఆర్య సంస్కృతికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమం నిర్వహించబడింది. ద్రావిడ కజగమ్ ఉద్యమం తమిళనాడులో ద్రావిడ సంస్కృతిని ఆర్య సంస్కృతికి విరుద్ధంగా పైకి తీసుకురావటానికి నిర్వహించబడింది. అంబేద్కర్ నిర్వహించిన మహార్ ఉద్యమం హిందూమత, కుల వ్యవస్థల నిర్మూలనకు ఉద్దేశించబడింది. బౌద్ధమత సంప్రదాయాలను పాటించాలని కోరింది.

రాష్ట్ర జనాభాలో పది శాతం మహార్లు మహారాష్ట్రలో ఉన్నారు. తరువాత కాలంలో వారు తమ సమూహం గుర్తింపుకోసం, హక్కులకోసం ఉద్యమాలను నిర్వహించారు. ఈ ఉద్యమం నుంచి 1972లో దళిత్ పాంథర్స్ అనే ఉద్యమం ఉద్భవించింది. అమెరికాలో బ్లాక్ పాంథర్స్ వలె బొంబాయి, పూనా నగరాలలో మహార్లు దళిత్ పాంథర్స్ అనే సంస్థను స్థాపించుకొన్నారు.

నామ్‌దియోదాసల్, రాజాధాల, జె.వి.పవార్ అనే ముగ్గురు సాహిత్యకారులు దళిత్ ఉద్యమానికి ఉత్తేజం కలిగించారు. పట్టణాలలో నివసించే యువతలో కలిగిన అసంతృప్తివల్ల ఈ ఉద్యమం ఎక్కువగా వ్యాప్తి చెందింది. విప్లవకారులకు, దళిత్ సంస్థ హిందూ కులవ్యవస్థ నిర్మూలన కోసం ఉద్యమించమని పిలుపునిచ్చింది.

భూస్వాములు, పెట్టుబడిదారులు వడ్డీకి అప్పులిచ్చే వారు సమాజ శత్రువులని దళిత్ సంస్థ ప్రకటించింది. దళిత్ పాంథర్స్ సిద్ధాంతం వర్గ సంఘర్షణపై ఆధారపడింది. ఈ విధంగా దళితుల ఉద్యమం సమానత్వంకోసం, ముఖ్యంగా హరిజనుల (చమార్లు)కు ఉన్న అసమాన హోదా, అవకాశాలకు వ్యతిరేకంగా ఏర్పడిన నిరసన ఆందోళన అని చెప్పవచ్చు.

ముగింపు మాటగా మత, సాంస్కృతిక, సాంఘిక, ఆర్థిక సమస్యలపరంగా వెనుకబడిన తరగతుల వారి ఉద్యమాలు ఏర్పడినాయని చెప్పవచ్చు.

BRAOU

27.5 తెగలలో అశాంతి

విద్యార్థుల నిరసన ఉద్యమాలను చర్చించడానికి ముందు తెగలలో ఏర్పడిన అసంతృప్తి, వాటి తాలూకు ఉద్యమాలను గురించి క్లుప్తంగా తెలుసుకొందాం. 1980 సంవత్సరంలో కొండజాతులలో అసంతృప్తిపరంగా ఏర్పడిన ఉద్యమాలు అక్కడక్కడ విద్రోహకర, హింసాకాండతో కూడిన చర్యల రూపంలో అభివ్యక్తమవుతున్నాయి. వీటిని సకాలంలో అరికట్టలేకపోతే అవి భారత రాజకీయ వ్యవస్థ మనుగడకు ఒక సవాలుగా పరిణమిస్తాయి.

27.6 యువత, విద్యార్థులలో అశాంతి

యువతలో అశాంతి భారతదేశంలో ప్రస్తుతం ఒక తీవ్రమైన సమస్యగా పరిణమించింది. సరైన ఉపాధి లేకపోవటం, భవిష్యత్ అంధకారంలో తాయారవటం, అన్ని రంగాలలో నైతిక విలువలు క్షీణించిపోవటంతో హింస, దౌర్జన్యం, అసంతృప్తి, నిరసన రూపంలో బహిర్గతమవుతున్నాయి.

యువత. విద్యార్థులలో అసంతృప్తి ఏర్పడటానికి ఈ కింది కారణాలను ప్రముఖంగా పేర్కొనవచ్చు:

1. విద్యావ్యవస్థలో ముఖ్యంగా ఉన్నత విద్యా విధానంలో ఉన్న లోపాలు.

2. ఉన్నత విద్య అవసరాలకు, ఉపాధికి ఉపయోగపడకపోవటం.

3. విద్యార్థితరంలో ఉన్న ఏకాకితనం తరాల మధ్య అంతరాలుగా కొనసాగటం.

4. సాంఘిక మార్పు పాశ్చాత్య నాగరికత ప్రభావం.

5. ప్రచార, ప్రసార సాధనాలు ముఖ్యంగా సినిమారంగం ప్రభావం - ఇవి ప్రజా నైతిక స్థాయిని మరింతగా దిగజారుస్తున్నాయి.

6. ప్రణాళికకు, అమలుకు ఉన్న వ్యత్యాసం.

7. రాజకీయ పార్టీల ప్రభావం.

పైన పేర్కొన్న కారణాల ఫలితంగా విద్యార్థి నిరసన ఉద్యమాలు ఏర్పడ్డాయి. 1970-72 మధ్యకాలంలోనే 12 రాష్ట్రాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్, అస్సాం, బీహార్, కేరళ, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక, పంజాబ్, రాజస్థాన్, తమిళనాడు, ఉత్తర్‌ప్రదేశ్, ఢిల్లీలలో విద్యార్థి ఉద్యమాలు నిర్వహించబడ్డాయి. ఈ రాష్ట్రాలలో వీటివల్ల పౌరజీవనం ప్రభావితమైంది.

అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో విద్యార్థి ఉద్యమాలు సాంఘిక విప్లవంలో ఒక భాగంగా పరిణమించాయి.

భారత దేశంలో విద్యార్థి ఉద్యమాలు ప్రధానంగా విద్యావిధానానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్నాయి. రాజకీయ అవినీతి వ్యతిరేకంగా సామూహిక ఉద్యమాలు జరిగాయి.

27.7 గుజరాత్ నిరసన ఉద్యమం

1974లో గుజరాత్‌ను కదిలించిన రాజకీయ తుఫాన్ విద్యార్థులు నిర్వహించిన ఉద్యమ ఫలితంగా సంభవించినదే. ఇటువంటి ఉద్యమాలు స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత ఏర్పడిన ప్రథమ ఉద్యమాలు.

గుజరాత్ విద్యార్థుల ఆందోళన, ప్రదర్శనలు, సత్యాగ్రహాలు, నిరాహారదీక్షలు, బంద్‌లు, హింసాకాండ రూపాలలో జరిగింది. అనేక మంది ప్రాణాలను కోల్పోయారు. కోట్లాది రూపాయలు ఆస్తి నష్టమైంది, నాశనమైంది. ఈ ఆందోళన ఫలితంగా అసెంబ్లీ రద్దయి గుజరాత్‌లో రాష్ట్రపతి పాలన విధించారు.

BRAOU

గుజరాత్ విద్యార్థి ఉద్యమం రాష్ట్ర రాజకీయాలపై అపరిమిత ప్రభావాన్ని కలిగించింది. 165 ఎం.ఎల్.ఏలలో 95 మంది రాజీనామా చేశారు. అనేక మంది కాంగ్రెస్ వాదులు కాంగ్రెస్ నుంచి రాజీనామా చేశారు. దానితో రాష్ట్ర శాసనసభను రద్దు చేయటం జరిగింది.

అధిక ధరలు, నిత్యావసర వస్తువుల కొరత, హాస్టళ్ళలో నివాసానికి తగిన సదుపాయాలు లేకపోవటం మొదలైన తక్షణ కారణాలు గుజరాత్ విద్యార్థి ఉద్యమానికి కారణమైనాయి. ఈ ఉద్యమాన్ని ఒక సంస్థ లేదా రాజకీయ పార్టీ నిర్వహించలేదు. 'గుజరాత్ నవ నిర్మాణ్ సమితి' అనే విద్యార్థి సంస్థ, ఇతర రాష్ట్రాలలోవలె, ముఖ్యంగా పశ్చిమబెంగాల్ వలె, ఒక ప్రత్యేక సిద్ధాంతాలతో ఈ ఉద్యమాన్ని నిర్వహించలేదు. నవ నిర్మాణ్ సమితి రాష్ట్రంలోని కొన్ని సమస్యలు, అవినీతి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించింది. రాజకీయ పార్టీలతో సంబంధం లేకుండా ఈ ఆందోళనను తాము నిర్వహిస్తున్నామని విద్యార్థులు చెప్పుకున్నారు.

ప్రారంభంలో ఆందోళన అధిక ధరలకు నిరసనగా, అందుబాటులో నిత్యావసర వస్తువులు లేకపోవటం వల్ల ప్రారంభమైంది. ఆటు తర్వాత నాటి గుజరాత్ ముఖ్యమంత్రి చిమన్ భాయ్ పటేల్ రాజీనామాను, గుజరాత్ అసెంబ్లీ రద్దుకు క్రమంగా ఈ ఆందోళన తీవ్రతరమైంది. నిధి దుర్వినియోగం, పోలీసుల దమనకాండ, నర్మదా నదిపై ఆనకట్ట నిర్మాణంలో గుజరాత్‌కు జరిగిన అన్యాయం మొదలైనవి ముఖ్య సమస్యలైనాయి.

నవ నిర్మాణ్ సమితి ఆందోళన ముఖ్యమంత్రి చిమన్ భాయ్ పటేల్ రాజీనామా, రాష్ట్ర శాసనసభ రద్దును సాధించింది. అంతేకాక రాష్ట్రంలోని ప్రజా సంస్థలపై తీవ్రమైన ప్రభావాన్ని కలిగించింది. ప్రజల సామాన్య ఆర్థికమైన సమస్యలపై జరిగిన ఆందోళన ఇది. గుజరాత్‌లో ఈ విద్యార్థి ఉద్యమం విజయవంతం కాగానే ఇతర రాష్ట్రాల విద్యార్థులు తాము కూడా ఐక్యమత్యంగా ఉద్యమిస్తే ప్రజా సమస్యల పరిష్కారంలో తప్పకుండా విజయం సాధిస్తామన్న విశ్వాసం ప్రబలింది. తత్ఫలితంగా జయప్రకాశ్ నారాయణ్ నేతృత్వంలో బీహార్‌లో విద్యార్థి ఉద్యమం జరిగింది.

[illegible] బీహార్ [illegible] ఉద్యమం

17, 18 ఫిబ్రవరి 1974లో పాట్నా విశ్వవిద్యాలయం విద్యార్థి సంఘం సమావేశం బీహార్ ఉద్యమానికి నాంది పలికింది. అనేక సమస్యలు ఈ సమావేశంలో చర్చించబడ్డాయి. విద్యార్థి నాయకులు ప్రస్తుత విద్యా విధానాన్ని పూర్తిగా మార్చివేయాలని కోరారు. జాతీయవాదం, ఆర్థిక, సాంఘిక లక్ష్యసాధనకు తోడ్పడటంలో విద్యా విధానం పూర్తిగా విఫలమైందని వారు వాదించారు.

ఈ సమావేశం చేసిన సూచనలలో ముఖ్యమైనవి. (1) ఉపాధి కల్పన విద్య, (2) ఫీజు పరిమితి తగ్గింపు, (3) ప్రభుత్వ శాఖలలో అవినీతి నిర్మూలన, (4) లంచగొండి అధికారులను శిక్షించడం, (5) నిత్యావసర వస్తువుల సక్రమపంపిణీ, (6) ధరల అదుపుదల, (7) నిరుద్యోగ నివారణ.

ఒక అష్ట సూత్రాల పథకం అమలుకోసం పైవిద్యార్థి సంఘ సమావేశం ఒక ఉద్యమాన్ని నిర్వహించటానికి నిర్ణయం తీసుకొంది. దానికి గాను ఒక సంయుక్త కార్యాచరణ సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. ఈ సంఘానికి మార్గదర్శకత్వం వహించవలసినదిగా జయప్రకాశ్ నారాయణ్‌ను విద్యార్థులు కోరారు. విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థులు ఆందోళన గుజరాత్ పద్ధతిలో జరగాలని భావించారు. జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ఈ అవకాశాన్ని విద్యార్థి సమైక్యతను పటిష్టంచేసి ఒక బలమైన ఉద్యమాన్ని ఏర్పాటు చేయటానికి ఉపయోగించుకొన్నారు. ప్రజాస్వామ్యాన్ని సంరక్షించటానికి విద్యార్థులకు ఆయన ఒక సంవత్సరం విద్యాభ్యాసాన్ని వదలివేయాలని అర్థించారు. ఈ లోపల పట్టణాలలో నివసించే మధ్య తరగతి ప్రజానీకం కూడా జె.పి.నాయకత్వంలో ఉద్యమించటానికి సమాయత్తమైంది.

బీహార్ ఉద్యమం అనేక సమస్యలను చర్చనీయాంశం చేసింది. అనేక పద్ధతులలో ఆందోళనను నిర్వహించింది. ఉద్యమ నాయకులు అది ఉద్యమం కాదు, ఒక విప్లవం అన్నారు. బీహార్ ఛాత్ర సంఘర్ష్ సమితి బీహార్ ఉద్యమానికి కేంద్ర స్థానం. ఉద్యమ నిర్వహణ కాలంలో ఉద్యమకారుల మధ్య అనేక

BRAOU

అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చాయి. దీనితో అనేక విద్యార్థేతర సంఘాలు ఏర్పడ్డాయి. వాటిలో బీహార్ జనసంఘర్ష్
సమితి ముఖ్యమైనది. అటు తర్వాత ఉద్యమ నాయకత్వం జయప్రకాశ్ నారాయణ్ తీసుకొని 'సంపూర్ణ విప్లవం'
ఉద్యమ లక్ష్యమని ప్రకటించారు. సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, విద్యారంగాలలో పూర్తి క్రాంతిని తీసుకురావటం
మా లక్ష్యమన్నారు.

అయితే జె.పి నిర్వహించిన బీహార్ ఉద్యమం అనేక సూచనలను చేసింది కానీ, సంపూర్ణ విప్లవ
సాధనకు అనుసరించవలసిన పంథా కార్యక్రమాన్ని వివరించలేదు. వ్యవసాయ రంగాభివృద్ధి, సమానంగా భూమి
పంపిణీ, యాజమాన్యం వ్యవసాయంలో సరైన పద్ధతులను అమలుపరచటం, శ్రమ, సామర్థ్యాన్ని పెంచటం,
కుటీర, గృహ పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేయటం, గ్రామీణ పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించటం, ప్రాంతీయాభివృద్ధికి
ప్రణాళికలు, రాజకీయ, పాలనా రంగంలో అధికార వికేంద్రీకరణ, విద్యా వ్యవస్థలో మౌలిక మార్పులు
చేయటం మొదలైనవి జె.పి ఉద్యమం ప్రకటించిన కొన్ని సూచనలు.

ఇవికాక అధిక ధరలు, విద్యా వ్యవస్థలో సమస్యలు, అవినీతి, ప్రజాస్వామ్యం, రాష్ట్ర శాసనసభ రద్దు
మొదలైనవి కూడా తమ లక్ష్యాలని బీహార్ ఉద్యమ నాయకులు ప్రకటించారు.

విద్యా, ఆర్థికపరమైన లక్ష్య సాధనకు ప్రారంభమైన బీహార్ ఉద్యమం క్రమంగా రాజకీయ ఆందోళనగా
పరిణమించింది. సర్వోదయ సిద్ధాంతం ఈ ఉద్యమానికి ప్రధాన ఉద్దీపన అయినప్పటికీ, ఇందులో పాల్గొన్న
రాజకీయ పక్షాలకు సర్వోదయ సిద్ధాంతంపట్ల ఆకర్షణ లేదు. వారు విప్లవాన్ని ఆశించలేదు. రాజకీయ పక్షాలు
ప్రధానంగా కాంగ్రెస్‌ను అధికార పీఠం నుండి దించటానికి ఈ ఉద్యమాన్ని అడ్డం పెట్టుకొని కృషిచేశాయి.
తద్వారా తమ అధికారాల్ని సంపాదించుకోవచ్చునని భావించాయి.

ఘన్‌శ్యామ్ షా అన్నట్లు బీహార్ ఉద్యమం ఆర్థిక, సాంఘిక లక్ష్యాలను ప్రక్కకు పెట్టి రాజకీయ
ఆందోళనగా మారిపోయింది. అంతేకాక ఈ ఉద్యమకారులు సూచించిన విప్లవాత్మకమైన విద్య ఇదివరకు
విశ్వవిద్యాలయాలలో గరపే విద్యలవలెనే ఉంది అని షా అభిప్రాయం. పైగా జె.పి. కాంగ్రెస్ అవినీతికి
వ్యతిరేకంగా పోరాడాడే కానీ తన మద్దతుదారులలో ఉన్న అవినీతిని గుర్తించలేదు.

బీహార్ ఉద్యమాన్ని విశ్లేషించినట్లైతే అది సాంఘిక సంస్కరణోద్యమంగా కూడా విఫలమైందని
తెలుస్తున్నది. అసలు ఈ ఉద్యమం విప్లవపరమైనది అని భ్రమించటం సరైనది కాదు. అంతేకాక అనేక
సమస్యలను ప్రతిబింబించిన బీహార్ ఉద్యమం ఏ నిర్దిష్టమైన కార్యక్రమాన్ని ఇవ్వటం, లక్ష్యాన్ని సాధించటంలో
విఫలమైంది. బీహార్, గుజరాత్ రాష్ట్రాలలో చారిత్రాత్మకమైన ఉద్యమాలు నిర్వహించిన విద్యార్థులు 1980
సంవత్సరంలో రిజర్వేషన్‌కు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాన్ని నిర్వహించటం కొంత ఆశ్చర్యంగా కనిపిస్తున్నది.
ఎందుకంటే 'రిజర్వేషన్' పద్ధతి ప్రయోజనమే సాంఘిక అసమానతలను తొలగించటం కదా?

27.9 ముగింపు

పైన వివరించిన నిరసన ఉద్యమాలను అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మనం తెలుసుకోవలసినదేమిటంటే ఏ
ఉద్యమం, చివరికి దళిత్ ఉద్యమానికి కూడా సిద్ధాంతపరమైన ప్రాతిపదికలేదు. స్వాతంత్ర్యానంతరం
నిర్వహించిన ఉద్యమంలో అతిముఖ్యమైనవి విద్యార్థి ఉద్యమాలు. ఇవి కలిగించిన రాజకీయ జాగృతి ఏ ఇతర
సిద్ధాంతపరమైన, రాజకీయ పక్షపరమైన ఉద్యమాలు కలిగించలేదు. దానికి కారణం విద్యార్థి యువశక్తి
మూలం. బీహార్ ఉద్యమం ప్రారంభంలో సర్వోదయ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించినట్లు కనబడిందిగాని తరువాత
ఆ సిద్ధాంతం ఉద్యమానికి బలం చేకూర్చలేదనిపించింది.

అయినప్పటికీ నిరసన ఉద్యమాలు కొంతవరకు తమ ప్రభావాన్ని భారత రాజకీయ వ్యవస్థపై
చూపించాయి. రైతాంగ ఉద్యమాలు వ్యవసాయ రంగం అభివృద్ధి భూసంస్కరణల అమలుకు దారి చూపాయి.
బీహార్, గుజరాత్ ఉద్యమాలు రాజకీయ వ్యవస్థలో ఆర్థిక, సాంఘిక సమస్యల ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించాయి.

BRAOU

27.10 నమూనా ప్రశ్నలు

I. కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. వ్యతిరేకోద్యమం అంటే ఏమిటో తెలిపి వివిధ రకాల వ్యతిరేకోద్యమాలను పరిశీలించండి.
2. తెలంగాణా రైతాంగోద్యమాన్ని వర్ణించండి.
3. నక్సలైట్ ఉద్యమ పుట్టుపూర్వోత్తరాలను వివరించండి.
4. 'స్వాతంత్ర్యానంతరం గుజరాత్ వ్యతిరేకోద్యమం అనేది అత్యంత ప్రాముఖ్యమైన విద్యార్థుల ప్రతిఘటనోద్యమం' వ్యాఖ్యానించండి.
5. బీహార్ వ్యతిరేకోద్యమానికి దారితీసిన పరిస్థితులేమి?

II. కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. జోతేదారి, జోతేదారు - అధియార్ విధానంపై వ్యాఖ్యానించండి.
2. 1967 నక్సల్బరి సమావేశ చర్చలు.
3. మహారాష్ట్రలో శరద్‌జోషి లేవదీసిన ప్రఖ్యాత ఉద్యమాన్ని గురించి వ్యాఖ్యానించండి.

ప్రొ: ఎఫ్.ఏ.వకీల్

BRAOU

డా. శ్రీమతి ఎ.ఎస్. మోహన

ఖండం – VI

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 28 జాతీయ సమైక్యత - సమస్యలు - అవకాశాలు

భాగం - 28: జాతీయ సమైక్యత

విషయ క్రమం

28.0 ఉద్దేశం

28.1 పరిచయం

28.2 జాతీయ సమైక్యత ఆవశ్యకత

28.3 ప్రాంతీయ వాదం

28.4 భాషా వాదం

28.5 మతతత్త్వం

28.6 తెగల వేర్పాటువాదం

28.7 [illegible]

28.8 ముగింపు

28.9 నమూనా ప్రశ్నలు

28.0 ఉద్దేశం

ఈ [illegible]

- జాతీయ సమైక్యత
- ప్రాంతీయ, భాషావాదాలు
- మతతత్త్వం గురించిన అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

28.1 పరిచయం

జాతీయ సమైక్యతా భావం ఒక ప్రబలమైన జాతీయ ఐక్యతకి, భావానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. జాతి, జాతీయతల పట్ల మానసికమైన, ఉద్వేగపూరితమైన లీనతను స్ఫురింపజేస్తుంది. జాతి సమైక్యతకు ప్రమాదం ఏర్పడినప్పుడు దానిని ఎదుర్కోవటానికి ఎటువంటి త్యాగానికైనా సిద్ధపడే మానసిక స్పందన జాతీయ సమైక్యతకు ఒక లక్షణం. [illegible] సందర్భాల్లో వివిధ మత సమూహాల మధ్య ఘర్షణలు, కొట్లాటలు జరుగుతున్నాయి. దీనిని బట్టి మనకు తెలుస్తుందేమిటంటే మతం ప్రజలను విభజిస్తుంది. మతం కొంత మంది ప్రజలకు ఒక ప్రత్యేక గుర్తింపును ఇస్తూ ఇతరులనుంచి వారిని వేరుచేస్తున్నది. అదే విధంగా ఒక ప్రాంతంపట్ల అనురక్తిని పెంచుకోవటం, దేశంలోని మిగతా ప్రాంతాల నుంచి అది భిన్నమైనదని అనుకోవటం కూడా జాతీయ గుర్తింపుకు విరుద్ధంగా ఉన్నది. ఇటువంటి పరిస్థితులే జాతీయ సమైక్యతకు సమస్యగా పరిణమిస్తున్నాయి.

28.2 జాతీయ సమైక్యత ఆవశ్యకత

భారతదేశం విభిన్న మతాలకు, భాషలకు, జాతి సమూహాలకు నిలయం. ఇటువంటి వైవిధ్యాలు భారతదేశంలో ఉన్నట్లు ప్రపంచంలో ఎక్కడా కనపడవు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే మనదేశం మతపరంగా ఉంది. అందువల్ల ఇక్కడ జాతీయ సమైక్యతకు ఉన్న సమస్యలు ఇంకెక్కడ కనపడవు. చారిత్రకంగా పరిశీలిస్తే ఈ వైవిధ్యాలు భారతదేశంలో ఒక [illegible] పరిణమించాయి.

ఆల్ మండ్, పోవెల్ అభిప్రాయంలో ఆధునిక రాజకీయ వ్యవస్థ నిర్వహించే కర్తవ్యాలలో సమైక్యతను సాధించటం అతి ముఖ్యమైన కర్తవ్యం. ఇందులో వివిధ వర్గాలు, సమూహాలు వారి వారి అవసరాలను గమనించి, వారి అవసరాలను తీర్చి, జాతీయ స్రవంతిలో వారిని భాగంగా రూపొందించే ప్రక్రియే, సమైక్యత. అంతేకాకుండా అన్ని అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు సాంప్రదాయక సమాజాలు సమైక్యతకు సంబంధించిన సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఉదాహరణకు నైజీరియాలో వివిధ వర్గాల మధ్య ఏర్పడిన ఘర్షణ, అంతర్యుద్ధానికి దారితీసింది. సమైక్యత సమస్య పాకిస్తాన్‌ను రెండు ముక్కలుగా చేసింది. శ్రీలంకలో ఏర్పడిన వర్గ సంఘర్షణలు ఆ దేశ సమైక్యతకు ప్రమాదాన్ని సృష్టించింది. అందువల్ల ప్రస్తుత కాలంలో దాదాపు అన్ని అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు సమైక్యత సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్నాయి.

మిల్టన్ ఇన్‌మాన్ అభిప్రాయంలో అభివృద్ధి చెందిన రాజ్యాలు కూడా జాతీయ సమైక్యత సమస్యల నుంచి విముక్తి పొందలేదు. ఈ సందర్భంలో అమెరికాలో నివసిస్తున్న జర్మన్, ఇటాలియన్, బ్రిటిష్ జాతీయులు వారి వారి ప్రత్యేక జాతీయ గుర్తింపులను వదులుకోలేకుండా ఉన్నారని ఆయన ఉదహరించారు. ఆంగ్ల భాష వారి ప్రధాన భాష అయినప్పటికీ జాతీయులు వారి ప్రత్యేక ఉనికిని మరచిపోలేదు.

బహుజాతి, బహు భాషా లక్షణాలు ఉండటం వల్లనే భారత రాజ్యాంగం ఒక "సర్వసమ్మతి" ఆధారంగా ప్రజాస్వామిక, లౌకిక, సమాఖ్య గణతంత్ర రాజకీయ వ్యవస్థను రూపొందించింది. భారతీయ సమాజంలోని విభిన్న శక్తుల ఆసక్తులను పరిరక్షించటం ఈ రాజకీయ వ్యవస్థ ఉద్దేశం. అయితే స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన ముప్పై ఏడు సంవత్సరాలలోపే సర్వసమ్మతి ప్రకారం ఏర్పడిన వ్యవస్థను సవాలు చేసే విచ్ఛిన్న శక్తులు విలయతాండవం చేస్తున్నాయి. ఈ శక్తులు ప్రధానంగా ప్రాంతీయ వాదం భాషోన్మాదం, మత కలహాల రూపంలో వ్యక్తమవుతున్నాయి. అందువల్ల భారతజాతి ఎదుర్కొంటున్న ముఖ్య సమస్య ఏమిటంటే ఏ విధంగా ఈ అవరోధాలను అధిగమించి ఒక దృఢతరమైన పద్ధతిలో సమైక్యతను సాధించడం ఎలా అనేది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

- జాతీయ సమైక్యతకు ఏర్పడుతున్న అవరోధాలను పేర్కొనండి.

____

____

____

____

28.3 ప్రాంతీయవాదం

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరవాత ప్రాంతీయవాదం అనేక రూపాలలో వ్యక్తమవుతూ వచ్చింది. ప్రారంభంలో భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు ఆందోళన రూపంలో మొదలైంది.

భారతదేశంలో వివిధ ప్రాంతాలలో బ్రిటీష్‌వారి హయాంలోనే రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణానికై కోరికలు వ్యక్తమైనాయి. దీనికి అనుగుణంగా, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కూడా ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. అయితే పొట్టి శ్రీరాములు ఆత్మాహుతితో ఆంధ్రరాష్ట్రం 1953లో మొదటి భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రంగా ఏర్పడింది. దీనితో ఇతర ప్రాంతాలలో ఆందోళనలు ప్రారంభమైనాయి. ఈ సమస్యను చర్చించి భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటుకోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం 1955లో ఫజల్ అలీ కమీషన్‌ను నియమించింది. 1956లో భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల నిర్మాణం జరిగింది. అయితే ఈ ప్రక్రియ అక్కడితో ఆగిపోలేదు. బొంబాయి, పంజాబ్ రాష్ట్రాలను విభజనకు జరిగిన ఆందోళనలు ఎంతో రక్తపాతాన్ని, ఆస్తి నష్టాన్ని కలిగించాయి. ఫలితంగా బొంబాయి రాష్ట్రం విభజించబడి మహారాష్ట్ర, గుజరాత్ రాష్ట్రాలు ఏర్పడగా, పంజాబ్ నుంచి పంజాబ్, హర్యానా రాష్ట్రాలు ఏర్పడ్డాయి. "భాషా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణం చేయటం ఎంతో అవసరం. వాంఛనీయం

అయినప్పటికీ అది ప్రజలను వారి భాష పట్ల ఎక్కువ జాగృతం చేసింది. ఈ పరిస్థితి ఏర్పడటానికి పూర్వస్థితికి మనం మళ్ళీ వెళ్ళిపోవాలి. ఆ కాలంలో భాషకు ఇతర వేర్పాటు భావాలకు అంత ప్రాముఖ్యం లేదు" అని మాజీ రాష్ట్రపతి డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ భాషాపరమైన ఆందోళన సందర్భంలో వ్యాఖ్యానించారు.

ఆటు తరవాత "ఆల్ పార్టీస్ హిల్ లీడర్స్ కాన్ఫరెన్స్" అస్సామ్‌ను పునర్నిర్మించాలని ఒత్తిడి తీసుకురావటం ప్రారంభించింది. దాని ప్రకారం 1970లో అస్సామ్ నుంచి మేఘాలయ ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పడింది. ప్రత్యేక రాష్ట్రాల ఉద్యమాలే కాకుండా ఉప-ప్రాంతీయ ఉద్యమాలు కూడా, ఉదాహరణకు, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ప్రత్యేక తెలంగాణా (1969), ప్రత్యేక ఆంధ్రోద్యమాలు (1972) జరిగాయి. మహారాష్ట్రలో వెనుకబడిన ప్రాంతమైన విదర్భలో ప్రత్యేక విదర్భ రాష్ట్ర ఆందోళన జరిగింది.

వేర్పాటు శక్తులు, కొన్ని ప్రాంతీయ పార్టీల ద్వారా భారతదేశం నుంచి విడిపడే వాదాన్ని కొంతకాలం ప్రచారం చేశాయి. తమిళనాడులో ద్రావిడ మున్నేట్ర కజగమ్ (డి.ఎం.కె) పంజాబ్‌లో అకాలీదళ్. కొన్ని సందర్భాలలో ప్రత్యేక సార్వభౌమాధికారం గల స్వతంత్ర్య ప్రతిపత్తి ఉన్న ద్రావిడ రాజ్యం. ఖలిస్థాన్‌లు ఏర్పడాలని ఆందోళన చేశాయి. అదే విధంగా అజ్ఞాతంగా పని చేస్తున్న నాగాలండ్‌లోని నాగా నేషనల్ కౌన్సిల్, మిజోరంలోని మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్ దేశం నుంచి విడిపోవటానికి సాయుధ విద్రోహ కార్యకలాపాలను నిర్వహిస్తున్నాయి. పైసంస్థలు నిర్వహించే కార్యకలాపాలు జాతీయ సమైక్యతకు, దేశ సమగ్రతకు ప్రమాదకరంగా పరిణమించాయి.

ప్రాంతీయవాదం భారతదేశంలో ప్రాంతీయ పార్టీల రూపంలో కూడా వ్యక్తమవుతున్నది. ఈ ప్రాంతీయ పార్టీలు ఆయా రాష్ట్రాల, ప్రాంతాల ఆసక్తులకు మాత్రమే ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాయి. అవి వరుసగా ద్రావిడ మున్నేట్రకజగమ్, (డి.ఎమ్.కె) అఖిలభారత అన్నా ద్రావిడ మున్నేట్ర కజగమ్ (ఎ.ఐ.ఎ.డి.ఎం.కె) తెలుగుదేశం, అకాలీదళ్, నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్‌లే కాకుండా ఇతర చిన్నచిన్న ప్రాంతీయ రాజకీయ పక్షాలు అనేకం ఏర్పడ్డాయి. వీటి నుంచి ఏర్పడే పెద్ద ప్రమాదం ఏమిటంటే అవి జాతీయ పార్టీలనే తొలగించే స్థాయికి చేరుకుంటున్నాయి. ఉదాహరణకు తమిళనాడు రాజకీయాలలో ప్రాంతీయ పార్టీలైన డి.ఎం.కె, అన్నా డి.ఎం.కెలకు తప్ప జాతీయ పార్టీలకు స్థానం లేకుండా పోయిం[illegible] మాత్రంతో ఆగిపోకుండా మరొక తీవ్రమైన విషయం ఏమిటంటే ఈ ప్రాంతీయపార్టీలలోదేనికీ జా[illegible] లేదు. అవి స్వభావంలోనూ, నాయకత్వంలోనూ, నిర్మాణంలోనూ, ప్రభావ పరిధిలోనూ కేవలం [illegible] ప్రాంతానికి పరిమితమైనవే. అదే విధంగా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఏర్పడ్డ తెలుగుదేశం కూడా ఈ కోవకు [illegible] ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడినప్పటి నుంచి మొదటిసారి కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వమైన తెలుగుదేశం రాష్ట్రంలో [illegible]లోకి వచ్చింది. దీనినిబట్టి మనకు కనిపించే ధోరణి ఏమిటంటే దక్షిణ భారతదేశంలో జాతీయ పార్టీల ప్రభావం, పాత్ర ముగింపు దశకు వచ్చిందనిపిస్తుంది. ఇదే పరిస్థితి మొత్తం దేశంలో ఏర్పడితే కేంద్ర ప్రభుత్వం ఏమవుతుంది అనేది ఒక తీవ్రమైన ప్రశ్న.

28.4 భాషావాదం

బహుభాషల భారతదేశం అధికార భాషను నిర్ణయించటానికి ఇబ్బందులను కల్పించింది. 1961 జనాభా లెక్కల ప్రకారం మనదేశంలో 1652 భాషలు మాట్లాడే ప్రజలు నివసిస్తున్నారు. అయితే రాజ్యాంగం గుర్తింపు లభించిన భాషలు 16 ఉన్నాయి. భారత రాజ్యాంగం 343 అధికరణ ప్రకారం (1) దేవనాగరిక లిపిలో ఉన్న 'హిందీ' అధికార భాషగానూ, (2) రాజ్యాంగం అమలులో వచ్చినప్పటి నుంచి 15 సంవత్సరాలపాటు ఇంగ్లీషును అధికార భాష హోదాలో కొనసాగవలసి ఉంటుంది. ఇతర భాషలు మాట్లాడే ప్రాంతాలలో హిందీ అభివృద్ధి చెందేంతవరకు ఇంగ్లీషు కొనసాగుతుంది. 1955లో నాటి రాష్ట్రపతి రాజేంద్రప్రసాద్ అధికార భాషా సంఘాన్ని నియమించారు. ఇంగ్లీష్ స్థానంలో హిందీని సాధ్యమైనంత విరివిగా ఉపయోగించాలని ఈ సంఘం సిఫార్సు చేసింది.

భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల నిర్మాణం వివిధ భాషలను మాట్లాడే ప్రజలను వారి మాతృభాషను గుర్తించేటట్లు చేసింది. అందువల్ల వారు మాతృభాష వినియోగాన్ని పెంచటానికి లేదా హిందీ బదులు ఆంగ్ల భాషపట్ల ఎక్కువ ఆసక్తిని చూపించటం ప్రారంభించారు. హిందీ కంటే ఇంగ్లీషువల్లనే ఎక్కువ ప్రయోజనం

BRAOU

కలుగుతుందన్న భావం వారిలో ఏర్పడింది. అధికార భాషా సంఘం సిఫార్సును ప్రకటించగానే దానిపట్ల విభిన్న అభిప్రాయాలు వ్యక్తమైనాయి. హిందీ భాషను మాట్లాడే ప్రజలున్న రాష్ట్రాలు హిందీ భాషను అధికార భాషగా అంగీకరించగా, ఇతర రాష్ట్రాలు హిందీని అధికారభాషగా తమపై రుద్దటాన్ని వ్యతిరేకించారు. ఉదాహరణకు పశ్చిమ బెంగాల్ అసెంబ్లీ హిందీని అధికార భాషగా గుర్తించటానికి సిద్ధపడలేదు. హిందీ బదులు ఇంగ్లీషే కొనసాగాలని ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. పంజాబ్‌లో అకాలీదళ్ హిందీని అంగీకరించకుండా పంజాబ్ భాషలో ప్రత్యేక రాష్ట్రం ఏర్పడాలన్న ఆందోళనను ప్రారంభించింది. అదే విధంగా అస్సాం శాసనసభ కూడా హిందీని వ్యతిరేకించింది. అస్సామీ భాషకు అనుకూలంగా ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది.

దక్షిణ రాష్ట్రాలలో, ముఖ్యంగా తమిళనాడులో హిందీ వ్యతిరేక ఉద్యమం ప్రారంభమైంది. 10 జూన్ 1963న డి.ఎమ్.కె. సర్వసభ హిందీకి వ్యతిరేకంగా ఆందోళన ప్రారంభిస్తామని తీర్మానించింది. దానికిగాను "ప్రత్యక్ష చర్యల"కు దిగుతామని హెచ్చరించింది. రాజ్యాంగంలోని XVII విభాగాన్ని - అధికార భాషను గురించి చెప్పేది - బహిరంగంగా తగుల బెట్టారు. అనేక వందల డి.ఎమ్.కె కార్యకర్తలు స్వచ్ఛందంగా నిర్బంధంలోకి వెళ్ళారు. 26 జనవరి 1965 నుంచి హిందీ అధికార భాషగా అమలులోకి వస్తుందన్న యూనియన్ ప్రభుత్వ ప్రకటన తమిళనాడులో గొప్ప అలజడిని సృష్టించింది. విద్యార్థులు తమిళనాడు రాష్ట్రమంతటా హిందీ వ్యతిరేక సంఘాలను ఏర్పాటుచేసి ఆందోళనను ప్రారంభించారు. అనేక హింసాకాండలు, గృహదహనాలు, ఆస్తినష్టం, ప్రాణనష్టం జరిగాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసనసభ జూన్ 6, 1964న ఇక ముందు శాసనసభ కార్యకలాపాలను నిర్వహించటానికి ఇంగ్లీషును అధికార భాషగా కొనసాగించడానికి ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. అందువల్ల రాష్ట్రంలో కొంత నిరసన వ్యక్తమైంది. హిందీ వ్యతిరేక ఉద్యమం కర్ణాటక, కేరళ రాష్ట్రాలకు కూడా వ్యాపించింది.

తమిళనాడులో జరిగిన హిందీ వ్యతిరేక ఉద్యమాన్ని అదుపులోకి తీసుకురావటానికి, ప్రజల వ్యతిరేకతను గమనించి నాటి ప్రధానమంత్రి లాల్‌బహదూర్ శాస్త్రి హిందీని ప్రజలమీద నిర్బంధంగా విధించమని, దక్షిణాది రాష్ట్రాలు కోరినంతకాలం ఇంగ్లీష్ అధికార భాషగా-హిందీతో సమాన హోదాలో కొనసాగుతుందనీ హామీ ఇచ్చారు. దీనికి అనుగుణంగా విద్యాలయ[illegible]భాష విధానాన్ని ప్రవేశ పెట్టారు. ప్రస్తుతం ఆ పద్ధతే కొనసాగుతున్నది.

భాషా దురభిమానమే శివసేన, భూమి పుత్రుల సిద్ధాంత[illegible]న ఉద్యమాలకు దారితీసింది. ఉద్యోగ విషయంలో స్థానిక, స్థానికేతర, ముల్కీ, ముల్కేతర [illegible] కూడా సృష్టించింది. అందువల్ల మాతృ భాషను అభిమానించు అనేవాదం కేవలం ఒక [illegible]ానికి గుర్తింపుగా జాతీయ సమైక్యతకు పెద్ద ప్రమాదకారిగా పరిణమించింది.

28.5 మతతత్వం

భారతీయ సమాజం అనేక మతాల కలయికతో రూపొందింది. మొగల్ సామ్రాజ్యం భారతదేశంలో ఇస్లామ్ ప్రభావాన్ని సృష్టించింది. తత్ఫలితంగా ఒక మిశ్రమ సంస్కృతి భారత సమాజంలో ఏర్పడింది. మన దేశంలో అనేక మతాలకు చెందినవారు నివసిస్తున్నారు. వారిలో ముఖ్యమైనవారు ముస్లిమ్‌లు, సిక్కులు, ఆంగ్లో-ఇండియు, పార్సీలు, బౌద్ధ మతస్థులు, అధిక సంఖ్యాకులు హిందూ మతస్థులు, మిగతావారు అల్ప సంఖ్యాకవర్గాలు.

భారతదేశంలో తమ పాలనను యథేచ్ఛగా కొనసాగించటానికి బ్రిటిష్ వారు భారతీయులను అనేక విధాలుగా విభజించారని ఒక నమ్మకం ఉన్నది. "విభజించి పాలించు" పద్ధతిని వారు అనుసరించారు. దీని ఫలితంగా ముస్లింలీగ్ ఏర్పాటుతో భారత రాజకీయాలలో ముస్లిమ్ మతతత్వం ప్రారంభమైంది. భారత జాతీయ వాదానికి ఇది వ్యతిరేకంగా పరిణమించింది. దీనికి తగ్గట్లు 1909, 1919 చట్టాలు మతపరమైన ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలను ఏర్పాటుచేసి మతతత్వానికి మరింత వేళ్ళను నాటాయి. ముస్లిం మతతత్వం. ముస్లింలీగ్ ప్రతిపాదించిన ద్విజాతీయ 'సిద్ధాంతం' భారత ఉపఖండ విభజనకు, పాకిస్థాన్ ఆవిర్భావానికి దారితీశాయి.

BRAOU

అయితే పాకిస్థాన్ ఏర్పాటుతో మతతత్వం తొలగిపోలేదు. 1961లో అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయంలో హిందూ, ముస్లిం విద్యార్థులు పెద్ద ఎత్తున అల్లర్లను కొనసాగించారు. ఇవి ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్, బీహార్, పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రాలలోని పట్టణాలకు వ్యాప్తి చెందాయి. 1969లో అహమ్మదాబాద్‌లో జరిగిన మతతత్వ అల్లర్లు ఇంతవరకు జరిగిన వాటికంటే ఘోరమైనవి. గుజరాత్, ఉత్తరప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, బీహార్, ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రాలలో మతకలహాలు చాలా తరుచుగా జరుగుతున్నాయి.

ఇత్తెహాదుల్ ముస్లిమీన్, రాష్ట్రీయ స్వయం సేవక సంఘ్, జమైతే ఇస్లామీ, హిందు మహాసభ మొదలైన మతతత్వ సంస్థలుకూడా మతకలహాలు, మతతత్వ కార్యకలాపాలకు కొంత దోహదం చేశాయి. మతకలహాలను, మతతత్వాన్ని రాజకీయ పార్టీలుకూడా పాక్షిక ప్రయోజనాలకోసం వినియోగించుకుంటున్నాయి. సైనిక చర్యకు ముందు పంజాబ్‌లో జరిగిన సంఘటనలు భారతదేశం ఐక్యతకు చాలా తీవ్రమైన ప్రమాదాన్ని సృష్టించేవిగా ఉన్నాయి. భింద్రన్‌వాలే తీవ్రవాద కార్యకలాపాలు భారత రాజకీయాలలో కల్లోలాన్ని కలిగించాయి.

28.6 తెగల వేర్పాటువాదం

ఈశాన్య రాష్ట్రాలలో తెగల తిరుగుబాటు చాలా ప్రముఖంగా ఉన్నది. నాగా నేషనల్ కౌన్సిల్, మిజో నేషనల్ ఫ్రంట్ మొదలైన తీవ్రవాద తెగల సంస్థలు కొంతకాలంనుంచి భారత ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాయుధ పోరాట కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తున్నాయి. ఫీజు, లాల్‌డెంగా మొదలైన నాయకులు అనేక సందర్భాలలో భారత్ నుంచి విడిపోవాలని బాహాటంగా ప్రచారం చేశారు. అందువల్ల ఈ ప్రాంతాలను కల్లోలిత ప్రాంతాలుగా ప్రకటించి అక్కడ సైన్యాన్ని జాతి వ్యతిరేక కార్యకలాపాలను అరికట్టటానికి వినియోగించటం జరిగింది. అదే విధంగా బీహార్‌లో జార్‌ఖండ్ పార్టీ, ఆల్ పార్టీ హిల్ లీడర్స్ కాన్ఫరెన్స్ మొదలైనవి ఉపప్రాంత విధేయతలను వాదిస్తున్నాయి.

జాతీయ సమైక్యతలో ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను విశాల దృక్పథంతో పరిశీలిస్తే వాటిలో ప్రధానమైనది ఆర్థికాభివృద్ధికి సంబంధించిన సమస్యలని స్పష్టమవుతున్నది. ఆర్థికంగా వెనుకబాటుతనం, విచ్ఛిన్న వేర్పాటువాదానికి, భూమి పుత్రుల భావానికి దారి తీస్తున్నది. భద్రతా రాహిత్యత వేర్పాటు వాదాన్ని ప్రోత్సహించి ప్రాంతీయ ఉప ప్రాంతీయ విధేయతలను బలపరుస్తుంది. అందువల్ల మౌలిక సమస్యలైన పేదరికం నిరుద్యోగాల వెనుక తెగపరమైన విధేయతలు సాంఘిక కారణాలవల్ల అభివ్యక్తమవుతున్నాయి. అందుచేత జాతీయ సమైక్యతను కాపాడుకోవాలంటే మొట్టమొదట పేదరికాన్ని నిర్మూలించాలి. దానితో భద్రతా రాహిత్య భావం, భయం తొలగిపోతాయి. వాటినిపరిష్కరించలేనంత కాలం జాతీయ సమైక్యత అనేక ప్రమాదాలకు గురి అవుతూనే ఉంటుంది.

28.7 జాతీయ సమైక్యత సంఘం

1961లో జరిగిన విస్తృత మతకలహాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని 28 సెప్టెంబర్ నుంచి 1 అక్టోబర్ వరకు జాతీయ సమైక్యతా సంఘం మొదటి సమావేశం కొత్త ఢిల్లీలో జరిగింది. ఈ సమావేశం ప్రథమోద్దేశం జాతీయ సమైక్యత ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను గుర్తించి, పరిష్కార మార్గాలను సూచించటం. ప్రధానమంత్రి, కేంద్రమంత్రులు, రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రులు, వివిధ రాజకీయ పార్టీలు, నాయకులు, ప్రముఖ విద్యావేత్తలు, ఇతరులు ఈ సమావేశానికి హాజరైనారు.

జాతీయ సమైక్యత సంఘం "భిన్నత్వంలో ఏకత్వం" అనేది ప్రధాన చర్చనీయాంశంగా తీసుకొంది. భారతీయులలో సమైక్యత భావాన్ని పెంపొందించటంలో తీసుకోవలసిన మానసికమైన దృక్పథాన్ని గురించి సవివరంగా చర్చించింది. రాజకీయ పక్షాలు, రాజకీయవేత్తలు మతతత్వాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నారని ఈ సంఘం భావించింది. ప్రాంతీయ, మతశక్తులను రాజకీయ ప్రయోజనాలకు ఉపయోగించుకోవటం జరుగుతుందని విమర్శించింది. అందువల్ల ఈ కింది నియామావళిని సూచించింది. (1) ప్రజలలో మత, ప్రాంతీయ భావాలను రెచ్చగొట్టి వారి మధ్య ద్వేషభావాలు ఏర్పడే సంఘటనల నుంచి రాజకీయపార్టీలు దూరంగా ఉండాలి, (2)

కుల, భాషా విభేదాలను ప్రోత్సహించరాదు, (3) మతతత్వ సమస్యలను పరిష్కరించటానికి రాజ్యాంగేతర ఆందోళన పద్ధతులను అనుసరించరాదు, (4) అధికారాన్ని రాజకీయ ప్రయోజనాలకు వినియోగించరాదు.

1974లో మళ్ళీ జాతీయ సమైక్యత సంఘం కొత్త ఢిల్లీలో సమావేశమైంది. ఆర్.ఎస్.ఎస్, శివసేన, జామే ఇస్మాని, ఆనందమార్గ్ మొదలైన మతతత్వ సంస్థలను నిషేధించాలని సూచించింది. విద్యాలయాలలోని పాఠ్యాంశాలలో మతతత్వ అంశాలను తొలగించాలని సిఫార్సు చేసింది. అల్ప సంఖ్యాక వర్గాల ఆర్థిక సమస్యలను పరిష్కరించాలని సూచించింది. వారికి ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో, విద్యాలయాలలో ప్రవేశావకాశాలు విరివిగా కల్పించాలని అభిప్రాయపడింది.

1980 ఆగస్టు 13వ జాతీయ సమైక్యత సంఘం తిరిగి సమావేశమైంది. మొరదాబాద్ సంఘటనల దృష్ట్యా ఈ సమావేశం ఏర్పాటైంది. దేశంలో మత కలహాల సంఘటనలను పరిష్కరించటానికి ఒక ఉప సంఘాన్ని జాతీయ సమైక్యత సంఘం నియమించింది. ఆంధ్రప్రదేశ్, బీహార్, ఉత్తరప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పాటించవలసిన ఒక ఎనిమిది సూత్రాల ప్రణాళికను సూచించింది. ఈ రాష్ట్రాలు విద్య, ఉద్యోగ, చారిత్రక ఆర్థిక, సాంఘిక సమస్యల దృష్ట్యా అల్ప సంఖ్యాకుల సమస్యలను పరిశీలించి పరిష్కరించాలని సూచించింది.

28.8 ముగింపు

జాతీయ సమైక్యత సంఘం ఎన్ని చర్చలు జరిపి, సూచనలను చేసినప్పటికీ మతకలహాలు తరచూ జరుగుతూనే ఉన్నాయి. మహత్తర పథకంగా ఆర్థికాభివృద్ధి జరగనంతకాలం ఈ సమస్య కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. అంతేకాక మన దేశం ప్రజాభిప్రాయాన్ని జాతీయ సమైక్యతను బలపర్చే విధంగా రూపొందించ టంలో రాజకీయ పార్టీలు ఘోరంగా విఫలమైనాయి. అందువల్ల ప్రాంతీయ ఉపప్రాంతీయ, కులపరమైన ఆసక్తులు, విధేయతలు ఈ నాటికీ జాతీయ సమైక్యతకు ప్రతిబంధకాలుగా మిగిలిపోయాయి.

28.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారతదేశంలో జాతీయ సమైక్యత ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించండి.
2. భారతదేశంలో జాతీయ సమైక్యత ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను చర్చించండి.
3. జాతీయ సమైక్యతా సంఘం అంటే ఏమిటి? అది చేసిన సూచనలను పేర్కొనండి.

II. ఈ కింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణం
2. హిందీ వ్యతిరేక ఉద్యమం.
3. తెగల వేర్పాటు ఉద్యమం.

డా. వి. రవీంద్రశాస్త్రి

BRAOU

ఖండం – VII

ఈ ఖండంలోని భాగాలు

భాగం 29 ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రావతరణ - తెలంగాణా - ఆంధ్రాలలో స్వాతంత్ర్య పోరాటాలు - రాష్ట్రం పుట్టుక - క్రమం

భాగం 30 ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో రాజకీయ పరిణామాలు

భాగం 31 రాష్ట్రంలో ఎన్నికల ధోరణులు - తెలుగుదేశం పార్టీ

BRAOU

భాగం - 29: ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రావతరణ

విషయక్రమం

29.0 ఉద్దేశం

29.1 పరిచయం

29.2 రాజకీయ చైతన్యం పెరుగుదల

29.3 స్వదేశీ ఉద్యమం

29.4 మాతృభాషలు - రచనల అభివృద్ధి

29.5 ఆంధ్రోద్యమం ప్రారంభం

29.6 ఆంధ్ర మహాసభలు

29.7 హోంరూల్ ఉద్యమం

29.8 అఖిల భారత కాంగ్రెస్ సమావేశం

29.9 ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయస్థాపన

29.10 తెలంగాణాలో ఆంధ్రోద్యమం

29.11 రాయలసీమ ఆసక్తి

29.11.1 శ్రీబాగ్ ఒడంబడిక

29.12 రాష్ట్ర నిర్మాణోద్యమం

29.13 విశాలాంధ్ర - కమ్యూనిస్టు పార్టీ

29.14 ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ

29.15 నమూనా ప్రశ్నలు

29.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- ఆంధ్రోద్యమం
- ఆంధ్రమహాసభలు
- ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణం
- ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణలగురించి అవగాహనను ఏర్పరచుకొంటారు.

29.1 పరిచయం

ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు సుదీర్ఘమైన రాజకీయ చరిత్ర ఉంది. 1920 సంవత్సరం నుంచి జాతీయోద్యమం అవిభక్త మద్రాస్ రాష్ట్రంలోని తెలుగుభాష మాట్లాడే ప్రజలను అమితంగా ఆకర్షించింది. అఖిలభారత జాతీయ

BRAOU

కాంగ్రెస్ నాయకత్వంవల్ల ప్రభావితమైన తెలుగు ప్రజలు జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖపాత్ర వహించారు. అదే సమయంలో తెలుగు భాష మాట్లాడే వారికి ఒక ప్రత్యేక రాష్ట్రం కావాలన్న ఆకాంక్ష ఉద్భవించి, క్రమంగా బలపడి జాతీయ కాంగ్రెస్ సంస్థపై ప్రత్యేక రాష్ట్ర సిద్ధికై ఒత్తిడి తీసుకురావటం జరిగింది. తెలుగు ప్రజల నిరంతర ప్రయత్నాలు చిట్టచివరికి ఫలించి 1953లో ఆంధ్ర రాష్ట్రం అవతరించింది. ఆటు తరువాత తెలంగాణా (హైదరాబాద్), రాయలసీమ, కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతాల ప్రజలు సంయుక్తంగా చేసిన కృషి ఫలితంగా 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడింది.

29.2 రాజకీయ చైతన్యం పెరుగుదల

అవిభక్త మద్రాస్ రాష్ట్రంలోని తెలుగు ప్రాంతాలు 19వ శతాబ్దంలో ముఖ్యంగా, రాయలసీమ ప్రాంతాలు తీవ్రమైన క్షామానికి గురైనాయి. అయితే 1850 సంవత్సరంలో కృష్ణా, గోదావరి నదులపైన కట్టిన ఆనకట్టలు ఆయా జిల్లాలలో వ్యవసాయాభివృద్ధికి తోడ్పడి వ్యవసాయదారుల స్థితిగతులు ఆర్థికంగా మెరుగుపడ్డాయి. తత్ఫలితంగా వ్యాపార వాణిజ్య రంగాలలో అభివృద్ధి ఏర్పడింది. సంపద అభివృద్ధి, ఉద్యోగ, విద్యావకాశాలకోసం సహజంగా రాజకీయ చైతన్యానికి దారితీసింది.

వ్యవసాయదారుల ఆర్థికస్థితి మెరుగుపడటంతో విద్యావకాశాల కోసం ఉన్నత విద్యా సంస్థల స్థాపనకోసం ఆందోళన ప్రారంభం కావటంతో మచిలీపట్నం, రాజమండ్రి, విశాఖపట్నం, బెరహంపూర్, గుంటూరు, నెల్లూరు, కాకినాడ పట్టణాలలో కళాశాలలను ప్రారంభించారు.

పాశ్చాత్య విద్యావ్యాప్తి ప్రభావం సాంఘిక రంగంపై కూడా వ్యాపించింది. ఫలితంగా కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులు మద్రాస్‌లో 1870లో 'హిందూ శ్రేయోభివర్ధని' అనే సంస్థను స్థాపించి సాంఘిక సంస్కరణల ఆవశ్యకతను ప్రచారంచేశారు. మరుసటి సంవత్సరం తరువాత పరవస్తు రంగాచార్యులు 'ఆర్య మత సభ' విశాఖపట్నంలో స్థాపించి హిందూ మతం, వేదాలు, వైదిక సంప్రదాయాల ప్రాముఖ్యాన్ని వ్యాప్తి చేయటానికి కృషిచేశారు. క్రైస్తవ మతంలోకి మార్పిడిలను నిరోధించటానికి ఎక్కువగా ఈ సంస్థ ప్రయత్నించింది.

సాంఘిక సంస్కరణలను ప్రస్తావించినప్పుడు కందుకూరి వీరేశలింగం పేరు ముందు ఉంటుంది. ఆధునిక సాహిత్యం, సంస్కృతి, విజ్ఞానం అనేక అంశాలపై ఆయన విస్తృతంగా రచనలను చేశారు. 'వివేకవర్ధని' అనే పత్రికను స్థాపించారు. రాజమండ్రిలో 'హితకారిణీ సమాజం' అనే సంస్థను స్థాపించి స్త్రీల పరిస్థితులను మెరుగుదిద్దటానికి, ముఖ్యంగా వితంతువుల పునర్వివాహాలను జరపించటానికి అవిరళంగా కృషిచేశారు. వరకట్న నిషేధం, స్త్రీలకు విద్యావకాశాలు మొదలైన వాటి గురించి హితకారిణీ సమాజం ఎనలేని సేవచేసింది.

29.3 స్వదేశీ ఉద్యమం

1904-5 సంవత్సరాల మధ్య రష్యా, జపాన్ దేశాల మధ్య జరిగిన యుద్ధంలో జపాన్ రష్యాను ఓడించటం, బెంగాల్ రాష్ట్ర విభజన సంఘటనలు జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను స్వదేశీ ఉద్యమాన్ని నిర్వహించటానికి పూనుకొనేటట్లు చేశాయి. స్వదేశీ ఉద్యమం ఆంధ్ర ప్రాంతాలకు కూడా వర్తించింది. 1905లో రాజమండ్రిలో స్థానిక పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించటానికి ఒక పారిశ్రామిక సంస్థను ఏర్పాటు చేశారు. మద్రాస్, ఇతర పట్టణాలలో స్థానిక వ్యాపార వాణిజ్యాలను ప్రోత్సహించటానికి అనేక పారిశ్రామిక సంస్థలు వెలిశాయి.

స్వదేశీ ఉద్యమం జాతీయ విద్యా సంస్థల నిర్మాణాన్ని ప్రోత్సహించింది. కోపల్లె హనుమంతరావు, ముట్నూరి కృష్ణారావు (కృష్ణా పత్రిక సంస్థాపకులు), డాక్టర్ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య మచిలీపట్నంలో జాతీయ కళాశాలను స్థాపించారు. బిపిన్ చంద్రపాల్, ఇతర జాతీయ నాయకులు ఆంధ్ర జిల్లాలను విస్తృతంగా పర్యటించారు. 'వందేమాతరం', 'మాదే రాజ్యం' నినాదాలు బహు జనాదరణను పొందాయి. చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహం, గురజాడ అప్పారావు, రాయప్రోలు సుబ్బారావు మొదలైన కవులు, రచయితలు దేశభక్తిని ఉద్బోధించే రచనలుచేసి జాతీయోద్యమ భావాలు, ఆశయాలు విరివిగా వ్యాప్తి చెందటానికి దోహదం చేశారు.

BRAOU

29.4 మాతృభాషలు - రచనల అభివృద్ధి

స్వదేశీ ఉద్యమం తెలుగు భాషలో విరివిగా రచనలు చేయటానికి కావలసిన ప్రోత్సాహాన్నిచ్చింది. దీనికి అనుగుణంగా కొమ్మరాజు లక్ష్మణరావు, గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు, అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు కలిసి 1906లో విజ్ఞాన చంద్రిక మండలిని స్థాపించారు. తెలుగు భాషలో రచనలు ప్రోత్సహించి, ముఖ్యంగా చరిత్ర, జీవిత చరిత్రలకు సంబంధించిన గ్రంథం ప్రచురణకు ఈ సంస్థ కృషి చేసింది. విజ్ఞాన చంద్రిక మండలి ప్రచురించిన గ్రంథాలలో 'హిందూ మహాయుగం' ముఖ్యమైనదిగా పేర్కొనవచ్చు.

మిగతా పట్టణాలలో ఇటువంటి సంస్థలు అనేకం వెలిశాయి. మచిలీపట్నంలో 'ఆంధ్ర భాషాభివర్ధిని సంఘం', రాజమండ్రిలో 'ఆంధ్ర ప్రచారిణి గ్రంథమాల' నెలకొల్పబడ్డాయి. ఈ సంస్థలు బెంగాలీ భాషనుంచి అనేక గ్రంథాలను తెలుగులోకి తర్జుమాచేసి ప్రచురించాయి. తెలుగు విరివిగా లభ్యమైన సాహిత్యం, తెలుగు ప్రజలలో రాజకీయ చైతన్యాన్ని, సాంఘిక స్పృహను పెంచాయి. ఈ విధంగా 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో సాంఘిక, సాహితీపరమైన కార్యకలాపాలు, విద్యావ్యాప్తి తెలుగు వారిలో ఆంధ్రోద్యమంపట్ల ఆసక్తిని పెంచాయి.

29.5 ఆంధ్రోద్యమం ప్రారంభం

వందేమాతరం ఉద్యమం కొనసాగుతున్న కాలంలో ఆంధ్ర నాయకులు కొన్ని ప్రత్యేక సమస్యలను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. రాజకీయ, మత, సామాజిక విద్యారంగాలలో ఆంధ్రులు బాగా వెనుకబడి ఉండటంవల్ల వారిలో రాజకీయ చైతన్యం కలిగించవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. దీనికిగాను అన్ని విధాల అభ్యుదయాన్ని సాధించాలంటే ఒకే భాష మాట్లాడుతున్న తెలుగు వారందరూ ఒకే పాలన కిందకు రావాలి. బెంగాల్‌లో, మహారాష్ట్రలలో జాతీయోద్యమం విజృంభించటానికి కారణం ఒకే భాష మాట్లాడేవారు ఒకే రాష్ట్ర పాలనలో ఉండటమే మొదలైన ఆలోచనలు ఆంధ్ర నాయకులకు ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర ఉద్యమానికి పురికొల్పాయి.

గూడూరు (నెల్లూరు జిల్లా) నుంచి వెలువడే 'దేశాభిమాని' పత్రిక ప్రత్యేక రాష్ట్ర ఆవశ్యకతను మొట్టమొదట వ్యక్తం చేసింది. 1911లో 'హిందూ' పత్రికలో ఈ సమస్యను వివరిస్తూ కొన్ని వ్యాసాలు ప్రచురితమైనాయి. భాషా ప్రాతిపదికమీద బెంగాల్ విభజనను రద్దు చేశారు. మధ్య ప్రాంతాలు, బీహార్, ఒర్సా రాష్ట్రాలను ఏర్పాటు చేశారు. అదే విధంగా ఆంధ్రులను కూడా తమిళ, మళయాళ, కన్నడిగుల నుంచి వేరుచేసి ప్రత్యేక రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చెయ్యాలన్నది పైవ్యాసాల సారాంశం. ప్రత్యేక రాష్ట్రానికై ఆందోళన సంకుచిత దృష్టితో ఏవో కొన్ని ఉద్యోగాలకోసం, స్వప్రయోజనాలకై చేస్తున్నది కాదు. సామాజిక, విద్యా, ఆర్థిక రంగాలలో అభ్యుదయం సాధించటానికి ఒక సాధనం మాత్రమే అని ఈ ఉద్యమాన్ని సమర్థిస్తూ కృష్ణా పత్రిక, దేశాభిమాని మొదలైన పత్రికలు రాశాయి. వీరేశలింగం పంతులు, వెంకటరత్నం నాయుడు, హనుమంతరావు, చిలుకూరి వీరభద్రరావు మొదలైన వారు తెలుగుభాషా, సామాజిక, విద్యారంగాలలో చేస్తున్న కృషిని హర్షించాయి.

1912లో బెంగాల్ విభజన రద్దు, రాష్ట్ర విభజనకు భాష మూల ప్రాతిపదికగా గుర్తించాలన్న హార్డింజ్ ప్రభుత్వ ప్రకటన, బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రదేశ పర్యటన, ఆంధ్రులలో జాతీయ భావం, స్వరాష్ట్ర నిర్మాణ వాంఛను పురికొల్పాయి.

29.6 ఆంధ్ర మహాసభలు

ఆంధ్ర మహాసభ తొలి సమావేశం బాపట్లలో బి.ఎన్.శర్మ అధ్యక్షతన 1913 సంవత్సరంలో ఏర్పాటైంది. ప్రత్యేక రాష్ట్ర ఏర్పాటుతో ఆంధ్రుల ఆసక్తులు నెరవేరుతాయా? సమస్యలు తీరుతాయా? ఈ పరిష్కార మార్గం అన్ని తెలుగు జిల్లాలకూ ఆమోదయోగ్యమేనా? మొదలైన అంశాలపై అభిప్రాయ భేదాలు ఏర్పడ్డాయి. న్యాయపతి సుబ్బారావు, మోచర్ల రామచంద్రరావు, ముట్నూరి ఆదినారాయణయ్య గుత్తి కేశవపిళ్లె తీర్మానాలు చేయటంలో తొందర తగదని, మరొక సమావేశం వరకూ ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణం చర్చ వాయిదా వేయాలని అభిప్రాయపడ్డారు.

BRAOU

[illegible], మరాఠీ, కన్నడ ప్రజలు ఎక్కువ సంఖ్యలో ఉండేవారు. వీరితోపాటు ఉర్దూ భాష మాట్లాడే [illegible] ముస్లింల సంఖ్యకూడా గణనీయ స్థాయిలో ఉంది. ఉర్దూ అధికార భాషగా కొనసాగింది. 1918లో హైదరాబాద్‌లో ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ స్థాపన విద్యావ్యాప్తి విరివిగా విస్తృతమవటానికి తోడ్పడింది.

1930లో జోగిపేట సమావేశంలో 'ఆంధ్ర జన సంఘం', ఆంధ్ర మహాసభగా పునర్వ్యవస్థీకరించబడింది. దీనికి ఒక మహిళా శాఖను కూడా అనుబంధ సంస్థగా రూపొందించారు. నైజాం స్టేట్‌లో మొదటి నుంచి రాజకీయ కార్యకలాపాలు నిషేధించబడటంవల్ల జాతీయోద్యమం కూడా ఇక్కడ ఎక్కువగా వ్యాప్తి చెందలేదు. అందువల్ల రాజకీయ సమస్యలకంటే సాంఘిక సంస్కరణలు, భాషా వ్యాప్తి, అస్పృశ్యత నివారణ, రైతాంగ సమస్యలు, సహకార సంఘాల స్థాపన మొదలైన విషయాలు చర్చలకు, వాటికి సంబంధించిన కార్యకలాపాల వ్యాప్తికి ఎక్కువ కాలాన్ని వినియోగించడం జరిగింది.

1937లో ఆంధ్ర మహాసభ నిజామాబాద్ సమావేశంలో మొదటి సారిగా బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వాన్ని ప్రవేశపెట్టాలని కోరుతూ ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించారు. సాంఘిక సంస్కరణలు, రైతులకు రక్షణ, విద్యా [illegible] కార్యకలాపాలను చేపట్టిన ఆంధ్ర మహాసభ క్రమంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యుల ప్రాబల్యానికి గురైంది. రావి నారాయణరెడ్డి నాయకత్వంలో ఆంధ్ర మహాసభను తమ ఆధీనంలోకి [illegible] తెచ్చుకొనే ప్రయత్నాలు కమ్యూనిస్టులు చేయటం ప్రారంభించారు. దీనితో కాంగ్రెస్ వాదులకు, కమ్యూనిస్టు [illegible] మధ్య స్పర్థలు ప్రారంభమైనాయి. ఇది 1941 చిల్కూరు సమావేశంలో మొదలై 1944 వరకు [illegible] సమావేశంలో ఆంధ్ర మహాసభ నాయకత్వం కమ్యూనిస్టుల పరమైంది. వామపక్ష భావాలను అంగీకరించలేని కె.వి.రెడ్డి, ఎం.రామచంద్రరావు, బి.రామకృష్ణారావు, మాదిరాజు రామకోటేశ్వరరావు, పి.శ్రీనివాస రావు జాతీయాంధ్ర మహాసభ పేరుతో విడిపోయి పోటీ సంస్థను స్థాపించుకొన్నారు.

29.11 రాయలసీమ ఆసక్తి

1913లో బాపట్లలో జరిగిన ప్రథమాంధ్ర మహాసభ సమావేశంలోని తెలుగు జిల్లాలన్నింటినీ కలిపి [illegible] చేయాలన్న సందర్భంలోనే అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చాయి. రాయలసీమ నాయకుడు కేశవ పిళ్లై 'దత్త మండలాల వారు ఈ ఉద్యమానికి వ్యతిరేకులు' అన్నారు.

మొదటి నుంచి రాజకీయంగా, విద్యాపరంగా, న్యాయస్థాన రీత్యా రాయలసీమ వారు మద్రాసుకు దగ్గరగా ఉండేవారు. వారికి కోస్తా జిల్లాలతోకంటే మద్రాసులోనే ఎక్కువ సన్నిహిత సంబంధాలుండేవి. తమిళులు, ఆ తరువాత కోస్తా జిల్లాలవారు, వారి వెనకాలనే రాయలసీమ వారు మద్రాస్ రాష్ట్రంలో విద్య, ఉద్యోగావకాశాల [illegible] వెనుకబడే పరిస్థితి ఏర్పడటం, ఆంధ్రుల మధ్య - కోస్తా దత్త మండలాలు - పోటీ [illegible] ఆంధ్రులంత ఒకటే అన్న భావం నిగూఢంగా ఉండి వారి మధ్య పరస్పర అనుమానాలు ఏర్పడి బలపడి, ఆంధ్ర జాతీయ జీవన సంస్కృతికి ఆవేదన ప్రజ్వలితమైంది.

29.12.1 శ్రీబాగ్ ఒడంబడిక

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం కేంద్ర కారణంగా ఏర్పడిన రాయలసీమ సర్కారు జిల్లాల అభిప్రాయ భేదాలు తొలగించటానికి శ్రీబాగ్ ఒడంబడిక 1937-చేసుకోవటం జరిగింది. విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమొకటి రాయలసీమలో ఉండేటట్లు, రాష్ట్ర నిర్మాణానంతరం ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రణాళికలలో రాయలసీమకు, నెల్లూరు జిల్లాలకు పది సంవత్సరాలు ప్రాధాన్యత నిచ్చేటట్లు, శాసన సభలో అన్ని జిల్లాలకు సమాన ప్రాతినిధ్యం కల్పించేటట్లు, రాజధాని లేదా హైకోర్టును రాయలసీమలో ఏర్పాటు చేసేటట్లు శ్రీబాగ్ ఒడంబడికపై రాయలసీమ, కోస్తా ఆంధ్ర జిల్లాల నాయకులు సంతకంచేశారు.

1938లో హైదరాబాద్ స్టేట్ కాంగ్రెస్ సంస్థ ఏర్పడింది. దీని ఏర్పాటు చేయటంలో రామానందతీర్థ ఎక్కువ చొరవను చూపించారు. ఒక ప్రవేశ కమిటీని రామకృష్ణారావు, రావినారాయణరెడ్డి, కాశీనాథరావు వైద్య మొదలైన వారు సభ్యులుగా ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది. అయితే అదే సంవత్సరంలో హైదరాబాద్ స్టేట్ కాంగ్రెస్‌ను నైజాం ప్రభుత్వం నిషేధించింది.

29.12 రాష్ట్ర నిర్మాణోద్యమం

1947లో మన దేశం స్వాతంత్ర్యం పొందిన తరువాత కేంద్రంలో ఏర్పడిన కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం అది నుంచి ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణానికి కట్టుబడి ఉన్నప్పటికీ అనేక కారణాలవల్ల రాష్ట్రంలోని కాంగ్రెస్ నాయకత్వం ముఠా తగాదాలవల్ల కొంత కాలం వెనుకబడింది.

1947లో మద్రాస్ అసెంబ్లీ దక్షిణ భారతదేశంలో భాషా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రాల నిర్మాణం జరగాలని తీర్మానించింది. దీనిని పరిశీలించటానికి 1948లో కేంద్ర ప్రభుత్వం ధార్ కమీషన్‌ను నియమించింది. అయితే ఈ కమీషన్ భాషా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రాల నిర్మాణాన్ని కొంతకాలం వాయిదా వెయ్యాలని సూచించింది.

ధార్ కమీషన్ సృష్టించిన అసంతృప్తిని, నిరాశను తొలగించడానికి జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, వల్లభాయ్ పటేల్, పట్టాభి సీతారామయ్యలతో ఒక కమిటీని కాంగ్రెస్ నాయకత్వం నియమించింది. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణాన్ని సూచిస్తూ మద్రాస్ నగరమంతా కూడా తెలుగు జిల్లాలతోనే జరగాలని సూచించింది.

కేంద్ర ప్రభుత్వ కాలయాపన చర్యలతో విసుగు చెందిన పొట్టి శ్రీరాములు ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణానికై 58 రోజులు నిరాహారదీక్షను నిర్వహించి అమరులవటంతో ఏర్పడిన అల్లర్లతో ఉద్యమం ఉధృతం కావటంతో నాటి ప్రధాని నెహ్రూ డిసెంబర్ 15, 1952న ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణాన్ని అంగీకరించినట్లు ప్రకటించారు.

అక్టోబర్ 1, 1953న కర్నూలు రాజధానిగా ఆంధ్ర రాష్ట్రం అవతరించింది. ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణంతో భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల నిర్మాణానికై ఆందోళన ఇతర ప్రాంతాలలో కూడా ప్రారంభం కావటంతో కేంద్ర రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణ కమీషన్‌ను డిసెంబర్ 22, 1953న నియమించింది.

29.13 విశాలాంధ్ర - కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ

1934లో ఉమ్మడి మద్రాస్ రాష్ట్రంలోని తెలుగు జిల్లాలలో ఏర్పడి వ్యాప్తి చెందిన కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ మొదటి నుంచీ విశాలాంధ్ర నిర్మాణానికి ఎడతెరిపిలేని కృషిచేసింది. తెలుగు ప్రజలలో సాంస్కృతిక విప్లవం కోసం పాటుపడింది. కందుకూరి వీరేశలింగం సంస్కరణోద్యమానికి, గిడుగు వ్యావహారిక భాషోద్యమానికి, గురజాడ అభ్యుదయ అడుగుజాడలకు పునరుజ్జీవనంపోసి కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ ప్రచారంలోకి తెచ్చింది. తెలంగాణా రైతాంగ పోరాటం కళా రూపం 'మా భూమి' నాటకం ఆంధ్ర తెలంగాణా ఎల్లలతో నిమిత్తంలేకుండా తెలుగు ప్రజానీకాన్ని ఉర్రూతలూగించింది.

తెలుగు వారిలో జాతీయతకమైన ఈ సవేదయాన్ని గుర్తించిన పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య 1946లోనే 'విశాలాంధ్రలో ప్రజా రాజ్యం' అన్న నినాదాన్ని ఇచ్చారు. తెలుగు జిల్లాలన్నీ కలసి ఆంధ్ర రాష్ట్రంగా ఏర్పడటం ఆంధ్రుల ఆర్థిక, సాంఘిక, విద్యా అభివృద్ధికి అత్యంత అవసరమని సుందరయ్య భావించారు. తెలుగుభాష మాట్లాడే వారందరూ ఒకే రాష్ట్రం కింద సంఘటితం కావాలని - రాయలసీమ, కోస్తా జిల్లాలు, నైజాం సంస్థానం - విశాలాంధ్ర నినాదాన్నిచ్చింది మొట్టమొదట కమ్యూనిస్ట్ పార్టీయే.

29.14 ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ

నైజాం సంస్థానం భారత యూనియన్‌లో విలీనీకరించటంతో విశాలాంధ్ర నిర్మాణానికి ఉమ్మడి మద్రాస్ రాష్ట్రంలోని తెలుగు జిల్లాలు, తెలంగాణా కలిసి ఉద్యమం ప్రారంభించాయి.

రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణ సంఘం జూలై 1954లో హైదరాబాద్ పర్యటించింది. తెలంగాణాలో విశాలాంధ్ర నిర్మాణం విషయంలో రెండు అభిప్రాయాలు వెలువడ్డాయి. కొంతమంది ప్రత్యేక తెలంగాణా కావాలన్నారు. మరి కొందరు విశాలాంధ్ర ఏర్పడాలన్నారు.

విశాలాంధ్ర నిర్మాణాన్ని అంగీకరిస్తూనే రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణ సంఘం మొదట తెలంగాణాను ఏర్పాటు చేయాలని, ఐదు సంవత్సరాల తరువాత తెలంగాణా శాసన సభ్యులు అంగీకరిస్తే విశాలాంధ్ర ఏర్పాటు చేయాలని సూచించింది.

BRAOU

ఒక ప్రాంతీయ రాష్ట్రం కోసం [illegible] మరియు తెలంగాణా ప్రజల ఆకాంక్షలను ప్రతిబింబించడానికి గాను, కొన్నాళ్ళ ఆంధ్ర ప్రాంతాల [illegible] నాయకులతో ఒక పెద్ద మనుషుల ఒప్పందాన్ని కుదుర్చుకొన్నారు. దీనిపై సంతకించిన ప్రముఖ నాయకులలో ముఖ్యులు బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, నీలం సంజీవరెడ్డి, [illegible], బూర్గుల రామకృష్ణారావు, [illegible]రెడ్డి, డాక్టర్ మర్రి చెన్నారెడ్డి. ఫలితంగా నవంబర్ 1, 1956న ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరించింది.

29.16 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ కింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ఆంధ్ర జిల్లాలలో జాతీయోద్యమాన్ని విస్తృతం చేయటంలో తోడ్పడిన ముఖ్య పరిణామాలను వివరించండి.
2. ఆంధ్ర రాష్ట్రం కోసం ఆందోళన చేయటానికి ఏర్పడిన కారణాలను వర్ణించండి.
3. కోస్తా జిల్లాలలో జరిగిన ఆంధ్ర మహాసభల గురించి రాయండి.
4. హైదరాబాద్ సంస్థానంలో ఆంధ్రోద్యమాన్ని వర్ణించండి.

II. [illegible] పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. తెలుగు భాషలో రచనల వ్యాప్తి.
2. శ్రీబాగ్ ఒప్పందంలోని ముఖ్యాంశాలు.
3. చీరాల - పేరాల ఉద్యమం.
4. [illegible]బాద్ రాష్ట్ర కాంగ్రెస్.

డాక్టర్. వి.కృష్ణారావు.

BRAOU

భాగం - 30: ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజకీయ పరిణామాలు

విషయ క్రమం

30.0 ఉద్దేశం

30.1 పరిచయం

30.2 కాంగ్రెస్ పార్టీ

30.3 ప్రతిపక్షాల క్షీణత

30.4 కమ్యూనిస్టు వైఫల్యానికిగల కారణాలు

30.5 నక్సలైటు వర్గాలు

30.6 పంచాయతీ సంస్థల నిర్మాణం

30.7 వేర్పాటు ఉద్యమాలు

30.7.1 ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం

30.7.2 ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఉద్యమం

30.7.3 రాజకీయ అస్థిరత

30.8 మతకలహాలు

30.9 తెలుగుదేశం - ఆవిర్భావం

30.10 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

30.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడంవల్ల మీరు

- రాష్ట్రరాజకీయాల పరిణామాలు
- వివిధ రాజకీయ పార్టీలు మొదలగు విషయాలపై అవగాహనను ఏర్పరచుకోగలుగుతారు.

30.1 పరిచయం

తొమ్మిది తెలంగాణా జిల్లాలు, సర్కారు జిల్లాలు, రాయలసీమ జిల్లాలతో 1950 సమైక్య ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఏర్పడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ నుంచి 1983లో తెలుగుదేశం అవతరణ వరకు కాంగ్రెస్ పార్టీ రాష్ట్రంలో అవిచ్ఛిన్నంగా అధికారంలో ఉండి ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు కంచుకోటగా ప్రసిద్ధి చెందింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ పార్టీ ముప్పై సంవత్సరాలు అవిచ్ఛిన్నంగా అధికారంలో ఉంది. కాంగ్రెస్ ప్రాబల్యం స్థితివల్ల రాష్ట్రంలో ప్రతిపక్షాలు రాష్ట్ర రాజకీయాలలో నిలద్రొక్కుకోలేక పోయాయి. కాంగ్రెస్ పార్టీ మర్రిచెట్టువలే విస్తరించటం వల్ల దాని నీడ కింద ఏ పార్టీ పెరగలేదు. అందువల్ల రాష్ట్ర రాజకీయాలలో అధికార పార్టీలో పోటీయే కాని పార్టీల మధ్య పోటీ అంటూ జరుగలేదు.

ప్రాబల్యం పార్టీ వ్యవస్థలో, ప్రతిపక్షాలు [illegible] బలహీనపడటంవల్ల అధికార పార్టీలో ముఠా తగాదాలు [illegible]. ఈ పరిణామం ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కూడా [illegible]. ప్రతిపక్షాల [illegible] కాక ప్రాబల్యం పార్టీ [illegible] ముఠా [illegible]వల్ల [illegible] ఈ పరిణామం [illegible] కాంగ్రెస్ పార్టీలో సంస్థాపరంగా కాని, విధానాలలో కాని ప్రత్యేకంగా [illegible] ప్రభావాలు [illegible].

కాంగ్రెస్ పార్టీ నిర్మాణంలో ముఠాలు ఆ పార్టీ పనిచేసే తీరులో కనిపించే ఒక విశిష్ట లక్షణం. మంత్రి మండలిలో, పార్టీలో పదవుల కోసం జరిగిన పోటీ ముఠా తగాదాలకు ఒక ముఖ్యమైన కారణం. [illegible] వరకు మంత్రి మండలి, ముఖ్యమంత్రి నాయకత్వం, సంస్థ నిర్మాణం అనుమతించినా [illegible]. [illegible] తర్వాత రెండు ముఖ్యమైన పరిణామాలు [illegible]. ఒకటి జాతీయ స్థాయిలో కాంగ్రెస్ పార్టీలో వచ్చిన రెండు చీలికలు ([illegible] - 1978). అయితే ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని కాంగ్రెస్ పార్టీపై ఈ చీలికలు [illegible]. ఈ రెండు సందర్భాలలోనూ రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ పార్టీలోని అధిక సంఖ్యాకులు జాతీయ స్థాయిలో శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ నాయకత్వంలో ఏర్పడిన ప్రజల [illegible]. అంతేగాక ప్రతిపక్ష పార్టీ ఈ చీలికల వల్ల ఎటువంటి లాభాన్ని పొందలేదు. రెండవ పరిణామం రాష్ట్ర కాంగ్రెస్‌లో ఏర్పడిన ముఠా తగాదాల వల్ల రెండు వేర్పాటు ఉద్యమాలు, 1969లో ప్రత్యేక తెలంగాణ, [illegible] కొంత సంచలనాన్ని సృష్టించాయి. అయితే ఈ రెండు ఉద్యమాలు ముఖ్యంగా కాంగ్రెస్ వాదుల పదవీ రాజకీయాల వల్లనే కాని, ఆయా ప్రాంతాల ప్రత్యేక ప్రయోజనాల కోసం జరిగినవి కావు.

మరొక ముఖ్యమైన రాజకీయ పరిణామం అనేక కారణాలవల్ల ముఖ్యమంత్రి పదవి, హోదా, అధికారాలు బలహీనపడటం. ఏకగ్రీవ ఎన్నిక పేరుతో నియమించబడ్డ ముఖ్యమంత్రులు తమ పదవిని కాపాడుకోడానికి ముఠా తగాదాలను మరింత పెంచారు. అవి చివరకు తరచుగా ముఖ్యమంత్రులను మార్చివేసే [illegible] అసమర్థపాలన, రాజకీయ పాలనా [illegible] ఏర్పడిన [illegible] అతి పక్షపాతం చివరికి 1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో తెలుగుదేశం చేతిలో కాంగ్రెస్ పార్టీ పతనానికి దారితీశాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజకీయాలలో ఒక ప్రధానమైన పరిణామం కమ్యూనిస్టు పార్టీ బలహీనపడటం. ఒకప్పుడు కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ కాంగ్రెస్‌కు సరైన ప్రత్యామ్నాయమని భావించే వారు. 1951-1952 ఎన్నికలలో హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలోని తెలంగాణ జిల్లాలలో, కోస్తా ఆంధ్ర జిల్లాలలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎన్నో [illegible] సాధించినప్పటికీ, ప్రజలమీద దాని ప్రభావం ముఖ్యంగా 1955లో ఆంధ్రరాష్ట్ర శాసనసభకు జరిగిన మధ్యంతర ఎన్నికల తర్వాత దాదాపు తగ్గిపోయింది. ఈ ఎన్నికలలో సిపిఐ తనంతట తానే ప్రభుత్వాన్ని [illegible] అనే నమ్మకంతో ఏ ఇతర పార్టీలతో ఎటువంటి పొత్తు, స్థానాల సర్దుబాటు లేకుండా [illegible] శాసనసభ అన్ని స్థానాలకు ఒంటరిగా పోటీచేసి కేవలం 15 స్థానాలను మాత్రమే గెలుచుకొని ఎన్నిక కురుక్షేత్రంలో ఘోరపరాజయం పొందింది. కాంగ్రెసేతర పార్టీలతో కలవకుండా అన్ని స్థానాలకు పోటీచేయడంవల్ల వ్యవసాయిక కులాల వారిలో సిపిఐ కొంత భయాన్ని కలిగించింది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ గనుక అధికారంలోకి వచ్చినట్లయితే, తమ ఆర్థిక ప్రయోజనాలు దెబ్బతింటాయేమోనన్న భయం వారిలో కలిగింది. ముఖ్యంగా తెలంగాణాలో 1948-51 మధ్య కాలంలో కమ్యూనిస్టులు నిర్వహించిన సాయుధ పోరాటం కాంగ్రెస్ పార్టీని బలపరచినప్పుడు మనకు ఆర్థిక భద్రత ఉంటుంది అనే భావం కలిగించింది. అందువల్ల సంపన్న వ్యవసాయిక కులాల వారు కాంగ్రెస్ వారిని బలపరిచారు.

[illegible] కమ్యూనిస్టుయేతర ప్రతిపక్షాలు కూడా కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయంగా [illegible]. అంతేకాక వాటిలోని అనేక రాజకీయపార్టీలు స్వతంత్ర పార్టీ, [illegible] కూడా కాంగ్రెస్ నుంచి విడిపోయిన చీలిక ముఠాలే. అందువల్ల [illegible] కాంగ్రెస్‌లో చేరటంవల్ల ప్రతిపక్షాలు బలపడలేదు. ఈ [illegible]

ఎటువంటి ప్రభావాన్ని కలిగించటంలో విఫలమవటంవల్ల, కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రజల నుంచి పూర్తి మద్దతు పొంది ప్రాబల్య రాజకీయ పక్షం అనే పేరు తెచ్చుకుంది.

కాంగ్రెస్ పార్టీ బలపడటానికి మరొక ముఖ్య కారణం అల్ప సంఖ్యాక వర్గాలు, హరిజనులు, గిరిజనులు, బలహీన వర్గాల నుంచి మద్దతును పొందడం. భూసంస్కరణ అమలు, భూమిని, పట్టాలను, భూమిలేని నిరుపేదలకు పంచిపెట్టడం, 20 సూత్రాల ఆర్థిక పథకాన్ని అమలుపరచడం, ఇళ్ల స్థలాలను పంచిపెట్టడం, బ్యాంకుల ద్వారా ఋణాలను మంజూరుచేయించడం మొదలైనవన్నీ బడుగువర్గాల ప్రగతికి, సామ్యవాద విధానాలకు కాంగ్రెస్ పార్టీ పనిచేస్తుంది అనే భావం వీరందరిలో కలిగింది.

1977లో భారతదేశంలో ఏర్పడిన పరిణామాలు, జనతా పార్టీ ఘన విజయాలు మన రాష్ట్ర ప్రజలపై ఎటువంటి ప్రభావాన్ని కలిగించలేదు. సత్వరంగా, సమర్థవంతంగా ఆర్థిక, సాంఘిక ప్రణాళికల అమలు, అత్యవసర పరిస్థితి కాలంలో ఎటువంటి అకృత్యాలు ఎక్కువగా జరగకపోవడం దీనికొక ముఖ్య కారణం. వెంగళరావు ప్రభుత్వం అభివృద్ధి పథకాల అమలుపట్ల ఎక్కువ ఆసక్తిని చూపించింది. అందువల్ల ఉత్తరాది రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ ఘోరపరాజయం పొందినప్పటికీ, దక్షిణ భారతంలో ముఖ్యంగా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో శ్రీమతి గాంధీ జనాకర్షణశక్తి, ఆదరణ చెక్కుచెదరకుండా నిలిచిపోయింది. ఈ కారణాలవల్లనే ఆమె అధికారంలో లేకపోయినా 1978లో రాష్ట్ర శాసనసభకు జరిగిన ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ తిరిగి విజయాన్ని పొంది, ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసింది.

30.3 ప్రతిపక్షాల క్షీణత

ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను కాంగ్రెస్ కంచుకోటగా వర్ణించారు. 1983 వరకు రాష్ట్రంలో అధికార పార్టీగా కాంగ్రెస్ పాలన, ప్రాబల్యం అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగాయి.

1953లో ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడిన తరువాత కొంత కాలం వరకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ కాంగ్రెస్‌ను ఎదుర్కోగలదన్న అభిప్రాయం ప్రజలలో కలిగించింది. అయితే తర్వాతి కాలంలో అనేక కారణాలవల్ల ముఖ్యంగా జాతీయ స్థాయిలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో ఏర్పడిన చీలికలవల్ల రాష్ట్రంలో కమ్యూనిస్టు ప్రాబల్యం క్షీణించి ప్రజలలో మద్దతు, ఆదరణ, అనుచరవర్గం తగ్గిపోయింది.

30.4 కమ్యూనిస్టు వైఫల్యానికి గల కారణాలు

1950 సంవత్సరంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ పశ్చిమ గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు, నల్లగొండ, ఖమ్మం, వరంగల్ జిల్లాలలో కాంగ్రెస్‌కు బలమైన ప్రతిపక్షంగా నిలబడటంవల్ల ఈ జిల్లాలలో 'ఎర్ర జిల్లాలు'గా ప్రసిద్ధి చెందాయి. కాని 20 సంవత్సరాలలో ముఖ్యంగా 1967 తర్వాత కమ్యూనిస్టుపార్టీ బలం క్రమంగా తగ్గిపోయింది. దీనికి ఈ కింది కారణాలు ముఖ్యమైనవి.

1. కాంగ్రెస్ పార్టీ అనుసరించిన సామ్యవాద విధానాలు 1955లో అఖిలభారత కాంగ్రెస్ సమావేశం, అవాడిలో (మదరాసు) చేసిన సామ్యవాద రీతి సమసమాజ స్థాపన తీర్మానం, బ్యాంకుల జాతీయకరణ భూసంస్కరణలు, ఆర్థిక, ఇతర జనాకర్షణ విధానాలు, కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంత భావాల పదునును అరికట్టాయి.

2. కమ్యూనిస్టు పార్టీలో ఏర్పడిన చీలికలు, ఆ పార్టీని సంస్థాపరంగా బలహీనపరిచాయి.

3. 1959లో అమలులోకి వచ్చిన పంచాయతీ సంస్థల నిర్మాణం, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కాంగ్రెస్ ప్రభావాన్ని సుస్థిరంచేసి, వివిధ వ్యవసాయిక కులాలవారు కమ్యూనిస్టులకు దూరమయ్యేటట్టు చేశాయి.

4. మధ్య తరగతి, బూర్జువా వర్గాల వారు కమ్యూనిస్టు నినాదాలను తీవ్రంగా తీసుకొని తమ ఆస్తులను పరిరక్షించుకోవడానికి కాంగ్రెస్‌ను బలపరచాయి.

కమ్యూనిస్టులతో పాటు ఇతర కాంగ్రెసేతర పక్షాలు ముఖ్యంగా స్వతంత్ర పార్టీ, సోషలిస్టు పార్టీలు బలపడలేదు. ఇవి కాంగ్రెస్ అసమ్మతివాదులు ఏర్పాటు చేసిన రాజకీయ పార్టీలే. భారతీయ జనతా పార్టీ గతంలో (జనసంఘ్) రాష్ట్ర రాజకీయాలలో ఇంకా వేళ్లూనుకోలేదు.

BR AOU

[illegible] 1978 [illegible] [illegible] సంఖ్యను [illegible] [illegible] 1983 [illegible] ఎన్నికలో [illegible] [illegible].

[illegible] ప్రతినిధులు [illegible] [illegible].

30.5 నక్సలైటు ఉద్యమం

విప్లవమార్గంలో ప్రాముఖ్యమైన నక్సలైటు ఉద్యమం ప్రధానం ఆంధ్రప్రదేశ్ పై [illegible] కొంతకాలం [illegible] శ్రీకాకుళంలో ప్రారంభించిన నక్సలైటు ఉద్యమం ప్రధానంగా గోదావరి ప్రాంతాలకు విస్తరించింది. [illegible] రెడ్డి, [illegible] వెంకటేశ్వరరావు, [illegible] రెడ్డి, కొండపల్లి సీతారామయ్య మొదలగు కొంత కాలంపాటు కొన్ని ప్రాంతాలలో [illegible] ఉద్యమాలు [illegible] అయితే ప్రభుత్వ ప్రయత్నం ముఖ్యంగా వెంగళరావు కాలంలో తీసుకున్న కఠినమైన చర్యలవల్ల నక్సలైటు ఉద్యమం [illegible] అదుపులోకి వచ్చింది.

[illegible] అనుసరించి కొన్ని నక్సలైటు ముఠాలు [illegible] విస్తరించాయి. అవి శ్రీకాకుళం, కరీంనగర్, ఖమ్మం, ఆదిలాబాద్, వరంగల్ జిల్లాలలో కొన్ని తెగలు ప్రధానంగా ఉన్న ప్రాంతాలలో విస్తృతంగా రాజకీయ [illegible] [illegible] ప్రస్తుత కాలంలో [illegible] పుల్లారెడ్డి, కొండపల్లి సీతారామయ్య ముఠాలు కొన్ని ప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా ఖమ్మం, పశ్చిమ గోదావరి, కరీంనగర్, వరంగల్ జిల్లాలలో [illegible] సాధారణ జన మద్దతు కంటే [illegible] [illegible].

30.6 పంచాయతీరాజ్ [illegible]

[illegible] పంచాయతీ సంస్థలు [illegible] ఆంధ్రప్రదేశ్ [illegible] మూడు అంచెల ప్రాతిపదికపై 1959లో [illegible] పంచాయతీ సంస్థల [illegible] గ్రామ పంచాయతీ [illegible] ఎన్నిక ద్వారా [illegible] పంచాయతీ సమితులు [illegible] జిల్లా పరిషత్తు, పంచాయతీ సమితి [illegible] ద్వారా [illegible].

[illegible] కార్యకలాపాలను [illegible] జిల్లా పరిషత్తు [illegible] అభివృద్ధి, [illegible], స్థానిక [illegible] ప్రోత్సహించడం, [illegible] ప్రజా ఆరోగ్యం, [illegible] విద్యాలు, [illegible] మొదలైన [illegible].

పంచాయతీ సంస్థల [illegible] కార్యకలాపాలలో [illegible] [illegible] ప్రాంతాలలో [illegible] [illegible] ప్రక్రియలో [illegible] 1970లో పంచాయతీ సంస్థలకు [illegible] ఎన్నికల [illegible] 1981లో [illegible] ఎన్నికలు [illegible] [illegible].

పంచాయతీ సమితి ఎన్నికలు [illegible] ఒక్క హైదరాబాద్ [illegible] మున్సిపాలిటీలు, పట్టణ పంచాయతీలకు ఎన్నికలు జరిగాయి. [illegible] అధికారంలోకి వచ్చిన [illegible] కూడా ఈ నాటి వరకు మన రాజధాని నగర కార్పొరేషన్‌కు ఎన్నిక జరగలేదు.

మన రాష్ట్రంలో ముఖ్యంగా తెలుగుదేశం అధికారంలోకి వచ్చిన తరువాత [illegible] ఒక ముఖ్య రాజకీయ పరిణామం గ్రామాధికారుల పదవులను రద్దుచేయుట. గ్రామీణ ప్రజలకు ప్రభుత్వానికి మధ్య వారధిగా ఉన్న గ్రామాధికారులైన పటేల్, పట్వారీ, కరణం, మునసబ్ పదవుల రద్దు కొంత రాజకీయ అలజడిని సృష్టించినప్పటికీ ప్రజలనుంచి ప్రశంసను పొందింది.

రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ప్రస్తుత ఉన్న సమితుల స్థానంలో మండలాల ఏర్పాటు నిర్ణయం మరొక ముఖ్యమైన రాజకీయ పరిణామమని చెప్పవచ్చు. ఉన్న సమితులను రద్దుచేసి సుమారు 1,200 మండలాలను ఏర్పాటు చేసి పాలన, అభివృద్ధి పథకాల అమలు సమర్థవంతంగా నిర్వహించటానికి ఈ నిర్ణయం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తీసుకుంది.

[illegible].7 వేర్పాటు ఉద్యమాలు

ఆంధ్ర రాష్ట్రం భాషాపరంగా ఏర్పడిన మొదటి రాష్ట్రం. 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ తెలంగాణా, రాయలసీమ, కోస్తా ఆంధ్ర జిల్లాలతో ఏర్పడింది. కాని ఒక్కటే రాష్ట్ర సమైక్యతకు సరిపోదనీ, ప్రాంతీయ [illegible] అసమానతలు, పర్యవసానాలు తొలగించవలసిన అవసరం ఎంతైనా [illegible] మన రాష్ట్రంలో జరిగిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం (1969), ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఉద్యమం (1972) [illegible]

[illegible].7.1 ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం

1953లో నియమితమైన రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ సంఘం ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్ర ఏర్పాటును అంగీకరించింది. మొదటి ఐదు సంవత్సరాలు తెలంగాణా ప్రత్యేకంగా ఉండాలని, ఆ తరువాత 2/3వ వంతు తెలంగాణా శాసనసభ్యులు అంగీకరించితే ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో ఒక [illegible] సూచించింది. కె.వి.రంగారెడ్డి, డాక్టర్ మర్రి చెన్నారెడ్డి మొదలైన నాయకులు ఆంధ్రప్రదేశ్ [illegible] వ్యతిరేకిస్తే, తెలంగాణా ఒక భాగంగా ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణను స్వామి రామానంద తీర్థ, మాడపాటి హనుమంతరావు మొదలైన వారు ఆహ్వానించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడినట్లైతే [illegible] ఆంధ్ర ప్రజలు తమపై అన్ని రంగాలలో పెత్తనం చేస్తారని భయం 1956 [illegible] ఆంధ్ర వ్యతిరేక భావాన్ని బలపరిచాయి.

ఫిబ్రవరి 20, 1956న ఉభయ ప్రాంతాలకు చెందిన నాయకులు అంగీకరించిన పెద్ద మనుషుల ఒప్పందం ద్వారా ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ సాధ్యమైంది. ఉద్యోగాలకి నివాసార్హతలు, తెలంగాణా ప్రాంతీయ కమిటీ ఏర్పాటు, ముఖ్యమంత్రి ఆంధ్రప్రాంతం నుంచి అయితే, ఉప ముఖ్యమంత్రి తెలంగాణా ప్రాంతం నుంచి, లేదా ముఖ్యమంత్రి తెలంగాణా ప్రాంతం నుంచి ఏర్పడితే ఉప ముఖ్యమంత్రి ఆంధ్రనుంచి మొదలైనవి పెద్ద మనుషుల ఒప్పందంలోని కొన్ని ముఖ్యాంశాలు.

ఆ తరువాత సంవత్సరంలో పార్లమెంటు ప్రభుత్వ నియామక చట్టాన్ని ఆమోదించింది. ఈ చట్టం ప్రకారం తెలంగాణా ప్రాంతంలో ఉద్యోగం పొందటానికి 15 సంవత్సరాలు నివసించి ఉండాలి. ఈ చట్టాన్ని అవసరమైతే మరో ఐదు సంవత్సరాలు పొడిగించటానికి అవకాశం కల్పించారు. ఈ చట్టంవల్ల ముల్కీ నిబంధనలు అనవసరమైనవి. జనవరి 20, 1958 ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రాంతీయ కమిటీ నియామకాన్ని రాష్ట్రపతి ఒక ఉత్తర్వుద్వారా ప్రకటించారు.

ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం ఏర్పడటానికి ప్రధాన కారణం తెలంగాణాకు ఇచ్చిన హామీలను అమలుచేయకపోవటం. అంతేకాకుండా ఇంతవరకు తెలంగాణా నుంచి ముఖ్యమంత్రి పదవి ఏ నాయకుడికీ లభించకపోవటం వల్ల రాజకీయంగా కూడా బాగా వెనుకబడ్డామన్న భావం సామాన్య తెలంగాణా ప్రజలలో ఏర్పడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ తొలి ముఖ్యమంత్రి నీలం సంజీవరెడ్డి ఉప ముఖ్యమంత్రి పదవి ఆరవ వేలి వంటిది.

ఏర్పడి, ఆయన మృతివల్లనో [illegible] ప్రాంతీయ [illegible] [illegible] ఆయన [illegible]
చేయటం జరిగింది.

1978 నుంచి [illegible] వరకు కాంగ్రెస్ పార్టీకి పూర్తి మెజారిటీ ఉన్నప్పటికీ చెన్నారెడ్డి నుంచి విజయభాస్కరరెడ్డి వరకు నలుగురు ముఖ్యమంత్రులు మారారు. చెన్నారెడ్డి పాలనలో [illegible] ఆయన అధికారంలో ఉన్న చివరి రోజులలో ఆయన ప్రభుత్వంలోని 16 మంత్రులు తమ [illegible] శాసనసభ్యులతో చెన్నారెడ్డిని పదవి నుంచి తొలగించడానికి సుమారు 2 నెలలు ఢిల్లీలో మకాం వేయగా [illegible] యంత్రాంగం మొత్తం స్తంభించిపోయింది. 3 నెలలు చెన్నారెడ్డి మంత్రివర్గ సమావేశాన్ని [illegible] చేయకపోవటం ప్రజలలో మంత్రి మండలి అంధ్రప్రదేశ్‌లో పని చేస్తున్నదా? అన్న సందేహాన్ని [illegible] చివరికి శాసనసభను [illegible] రాజ్యాంగ నిబంధనలను పాటించటానికి ఒక్క రోజు సమావేశపరిచారు. అటు తర్వాత ముఖ్యమంత్రి అంజయ్య ఏర్పాటు చేసిన పెద్దదైన [illegible] మంత్రిమండలి మరింత హాస్యాన్ని సృష్టించింది. కాంగ్రెసు స్థాయిని దిగజార్చింది. పదవి సుస్థిరత లేని ఏ ముఖ్యమంత్రి పరిపాలన, విధానాల అమలుపై తన దృష్టిని కేంద్రీకరించలేరు. దీనివల్లే మనకు [illegible] శాసనసభ పదవీ కాలానికి ముఖ్యమంత్రి పదవీ కాలానికి ఎటువంటి సంబంధం లేదు.

ఇటువంటి రాజకీయ అస్థిరత ఒక్క కాంగ్రెసు పార్టీకి పరిమితం కాలేదు. సంఖ్యాబలం ఉన్న తెలుగుదేశం ముఖ్యమంత్రి ఎన్.టి.రామారావు పార్టీలో ఒక వర్గం చేసిన తిరుగుబాటుతో పదవిని కోల్పోయి, తిరిగి ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణ అనే ఉద్యమంతో పదవిని సంపాదించి, [illegible] శాసనసభను రద్దుచేశారు.

30.8 మత కలహాల పెరుగుదల

ఆంధ్రప్రదేశ్ మొదటి నుంచి వివిధ మతస్థుల మధ్య శాంతియుత సహజీవనానికి ప్రసిద్ధి చెందింది. కాని 1978 నుంచి రమీజాబి ఉదంతం ప్రారంభంతో మతకలహాలు రాజధాని నగరంలో చాలా తరచుగా నిర్దిష్టంగా జరుగుతున్నాయి. కర్ఫ్యూను విధించడం రాజధాని పౌరులకు చాలా [illegible] [illegible]

తరచుగా జరుగుతున్న మత కలహాలు రెండు పరిణామాలను సూచిస్తున్నాయి. 1. [illegible] కాలంలో రాజధాని నగరంలో భారీ ఎత్తున వినాయక చవితి, దసరా ఉత్సవాలను, ప్రదర్శనలను నిర్వహించడం ద్వారా హిందూ మతాచారాల పునరుద్ధరణ మనకు స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. 2. మత కలహాలు ఒక్క హైదరాబాదుకే పరిమితం కాకుండా ఇతర పట్టణాలకు కూడా వ్యాపించడం.

30.9 తెలుగుదేశం ఆవిర్భావం

1982 మేలో సుప్రసిద్ధ సినిమా నటుడు ఎన్.టి.రామారావు తెలుగుదేశం అనే ప్రాంతీయ పార్టీని స్థాపించారు. వెనువెంటనే కాంగ్రెస్ పార్టీపై ధ్వజం ఎత్తి కాంగ్రెస్ పాలనను తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ ప్రజలలో ప్రచారాన్ని మొదలుపెట్టారు.

1983 రాష్ట్ర అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో ఒక్క సంజయ్ విచార్ మంచ్‌కి [illegible] మినహాయించి 290 స్థానాలకు పోటీ చేసింది. తెలుగుదేశం కాంగ్రెస్ దుష్పరిపాలనను తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ [illegible] కాంగ్రెస్‌చే తరచుగా మారుతున్న ముఖ్యమంత్రుల ద్వారా ఏర్పడిన ఏర్పడిన మత కలహాలను ఉపయోగించుకొని [illegible] రాజకీయ అస్థిరతను విమర్శించి, రాష్ట్రమంతటా విస్తృతంగా తెలుగుదేశం అధినేత రామారావు పర్యటించారు. రాష్ట్ర ప్రజలకు రాష్ట్ర రాజకీయ చరిత్రలో మొదటి సారిగా కాంగ్రెస్ పార్టీకి ప్రత్యామ్నాయం తెలుగుదేశం అనే భావాన్ని కలిగించారు. తన ఆకర్షణ శక్తి, అభిమాన సంఘాల ద్వారా ఏర్పడిన బలాన్ని ఉపయోగించుకొని తెలుగు ప్రజల సంస్కృతికి తాను సంరక్షణ కర్త అని ప్రచారం చేశారు. 1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో ప్రతిపక్షాలతో ఎన్నికల ఒప్పందాలు కుదరకపోయినా 202 స్థానాలను గెల్చుకొని రాష్ట్రంలో మొదటి కాంగ్రెసేతర ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించిన ఘనత రామారావుకే దక్కింది. తిరిగి 1985 మార్చిలో జరిగిన శాసనసభ ఎన్నికలలో తెలుగుదేశం పార్టీ [illegible] కాంగ్రెస్ అధికారాన్ని [illegible]

BRAOU

I. ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. [illegible]

2. [illegible] గల కారణాలను వివరించండి.

3. తెలంగాణ ఉద్యమానికి గల కారణాలను పరిశీలించండి. 2 [illegible]

II. ఈ క్రింది వాటికి 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పెద్ద మనుషుల ఒప్పందం.

2. ముల్కీ [illegible]

3. ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం విఫలమైన కారణాలు.

4. ఆరు సూత్రాలు.

డా. [illegible]

భాగం 31: రాష్ట్రంలో ఎన్నికల ధోరణులు

విషయక్రమం

31.0 ఉద్దేశం

31.1 ఎన్నికలు

31.2 తెలుగుదేశం పార్టీ ఆవిర్భావం

31.3 ఎన్నికల ప్రభావం

31.4 తెలుగుదేశంలో చీలిక

31.5 లోక్‌సభ, శాసనసభ ఎన్నికలు

31.6 ముఖ్యమంత్రిగా రామారావు

31.7 ముగింపు

31.8 నమూనా ప్రశ్నలు

31.0 ఉద్దేశం

ఈ ఖండికను చదవడం వల్ల మీరు

- రాష్ట్రంలో జరిగిన ఎన్నికలు
- పార్టీల విజయాలు
- ముఖ్య వివాదాలు, కార్యక్రమాల గురించిన అవగాహన ఏర్పరుచుకొంటారు

31.1 ఎన్నికలు

సర్కారు జిల్లాలు, రాయలసీమ జిల్లాలు, నైజాం సంస్థానంలో తెలంగాణా ప్రాంతం కలిసి 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్‌గా - సమైక్య రాష్ట్రంగా ఏర్పడ్డాయి. అయితే చారిత్రక, సాంస్కృతిక, ఆర్థికంగా ఈ మూడు ప్రాంతాలలో వైవిధ్యాలు ఉన్నాయి. మద్రాస్ రాష్ట్రంలో భాగమైన కోస్తా జిల్లాలు బ్రిటీష్‌వారి పాలనలో ఉండేవి. అందువల్ల అక్కడ ఆంగ్ల విద్యావ్యాప్తి వ్యవసాయాభివృద్ధి కొంత జరిగింది. తెలంగాణా ప్రాంతం నైజాం భూస్వామ్య పాలన కింద ఉంది.

ఉమ్మడి మద్రాస్ రాష్ట్రంలో నుంచి తెలుగు మాట్లాడే ప్రజలున్న జిల్లాలు 1953 ఆంధ్ర రాష్ట్రంగా ఏర్పడ్డాయి. అదే విధంగా పోలీసు చర్య తరువాత ఏర్పడ్డ హైదరాబాద్ రాష్ట్రం 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడేంతవరకూ ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా కొనసాగింది.

హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలో 1951-52లో మొదటి సారిగా అసెంబ్లీ ఎన్నికలు జరిగాయి. ఈ ఎన్నికలలో పదకొండు రాజకీయ పార్టీలు పోటీచేశాయి. తెలంగాణా మొత్తం స్థానాలు 101. వీటిలో 44 కాంగ్రెస్, 36 కమ్యూనిస్టులు (పిడిఎఫ్ పేరుతో వారు పోటీ చేశారు). సోషలిస్ట్, మిగిలిన స్థానాలను స్వతంత్ర అభ్యర్థులు గెలుచుకొన్నారు. కర్నాటక, మరాఠ్వాడా ప్రాంతాల నుంచి ఎక్కువ స్థానాలను గెలుచుకోవటంవల్ల కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేసి అధికారంలోకి వచ్చింది. ఈ కాలంలో మనం గమనించవలసిన ఒక ముఖ్య విషయం ఏమిటంటే తెలంగాణా కమ్యూనిస్టుల అధికృత చారిత్రాత్మక రైతాంగ పోరాటాన్ని కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ ఈ

BRAOU

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1957, 1962, 1967, 1972, 1978 [illegible] కాంగ్రెస్ [illegible]

ఎన్నికలు కాంగ్రెస్ పార్టీ

సంవత్సరం	పోటీచేసిన స్థానాలు	గెలిచిన స్థానాలు	[illegible]
[illegible]	300	213	[illegible]
1962	300	177	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1972	287	219	[illegible]
1978	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]

1978 వరకు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో జరిగిన ఎన్నికలు ఈ క్రింది అంశాలను సూచిస్తున్నాయి.

1. ఒక్క 1952-55 మధ్యకాలం మినహాయిస్తే, కాంగ్రెస్ పార్టీ బలమైన ప్రజాదరణతో అధికారంలో ఉంది.

2. 1955 నుంచి 1978 వరకు (కాంగ్రెస్) ఏక పార్టీ ప్రాబల్యం కొనసాగింది.

3. ప్రతిపక్షాలు బలహీనంగా, విభజితమై ఉన్నాయి.

4. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ క్షీణించింది.

5. విభజితమైన ప్రతిపక్షాలు కాంగ్రెస్‌కు ప్రత్యామ్నాయాన్ని కల్పించలేకపోయాయి.

6. కాంగ్రెస్‌కు లభించిన ఓట్ల శాతం 52-40 మధ్య ఉన్నది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత ఆధిక్యత ఉన్న వ్యవసాయ కులాల వారు కాంగ్రెస్ నాయకత్వాన్ని సంపాదించుకొన్నారు. అంతకు ముందు పట్టణ ప్రాంతాలలో స్థిరపడిన విద్యావంతులైన [illegible] బ్రాహ్మణ ఆధిక్యత కాంగ్రెస్‌లో ఉన్నది. అయితే క్రమంగా వారి ఆధిక్యత తగ్గి మిగతా కులాలు, వ్యవసాయ కులాల ప్రాబల్యం పెరిగింది. పంచాయతీరాజ్ సంస్థలను ఏర్పాటు చేసిన తరువాత వారి ప్రాబల్యం బలపడి, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కాంగ్రెస్‌కు మద్దతు స్థిరపడింది.

1969 చీలిక తరువాత కాంగ్రెస్ మద్దతుకోసం శ్రీమతి గాంధీ హరిజనులు, గిరిజనులు, వెనుకబడిన కులాల వారి మద్దతును అగ్రకులాల కంటే ఎక్కువ పొందటానికి ప్రయత్నించింది. దీనితో పంచాయతీ సంస్థల ప్రభావం కూడా చాలా వరకు తగ్గింది.

20 సూత్రాల ఆర్థిక పథకం నుంచి ఏర్పడ్డ ప్రయోజనాలు శ్రీమతి గాంధీకి లభించిన వ్యక్తిగత ప్రచారం ప్రజలలో ఆమెకున్న ఆదరణ మధ్యవర్తి, దళారీవర్గాల ప్రాముఖ్యం తగ్గించివేసింది. 1978 ఎన్నికలు చీలిక, ధ్రువీకరణను నూతన పరిణామంగా తీసుకొచ్చాయి. కాంగ్రెస్ పార్టీని షెడ్యూల్డ్ కులాలు, వెనుకబడిన కులాలు అధికంగా సమర్థిస్తే, అగ్రకులాల వారు జనతా పార్టీని సమర్థించారు. అందువల్ల జనతా పార్టీ అంటే భూస్వాములు, ధనవంతులు, అగ్రకులాల పార్టీ అనే భావం బీద ప్రజలలో కలిగింది.

1970 నుంచి 1980 సంవత్సరాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో జరిగిన ఎన్నికలు ప్రజాకర్షణ రాజకీయాలను ప్రతిబింబించాయి. ఇళ్ల స్థలాల పట్టాలు, బ్యాంకు రుణాలు, భూముల పంపిణీ మొదలైనవి బలహీన వర్గాలు కాంగ్రెస్‌ను సమర్థించే విధంగా ఉన్నాయి. కాంగ్రెస్‌ని, శ్రీమతి గాంధీ నాయకత్వం పట్ల వీరు అమిత విశ్వాసాన్ని చూపారు. సిద్ధాంతం కాకుండా జనాకర్షణ రాజకీయాలు రాష్ట్రంలో ఎన్నికలను ప్రధానంగా ప్రభావితం చేశాయి.

31.2 తెలుగుదేశం పార్టీ ఆవిర్భావం

కాంగ్రెస్‌కు కంచుకోటగా ప్రసిద్ధి చెందిన ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలుగుదేశం అవతరణ రాష్ట్ర రాజకీయాలలో గొప్ప మార్పును తీసుకొచ్చింది. ఏక పార్టీ ఆధిక్యతకు ప్రసిద్ధి చెందిన రాష్ట్రం 1982 మార్చి 29న తెలుగుదేశం అనే ప్రాంతీయ పార్టీ ఏర్పాటును చూసింది. ఈ ప్రాంతీయ పార్టీకి మూలాలు, ఉత్తేజం దాని సంస్థాపక నాయకుడు రామారావు. సినిమా ద్వారా విశేష ప్రజాదరణ పొందిన రామారావు ఆంధ్రులకు స్వచ్ఛమైన పాలన, నిష్కళంక ప్రజాసేవను అందిస్తానని పార్టీ ప్రారంభంలో అన్నారు.

తెలుగుదేశం స్థాపన ముందు జరిగిన సంఘటనలు కాంగ్రెస్ పార్టీపై తీవ్ర విమర్శలు చేయటానికి అవకాశం కల్పించాయి. 1978 నుంచి 1983 వరకు నలుగురు ముఖ్యమంత్రులు మారారు. కాంగ్రెస్‌కు శాసనసభలో స్థిరమైన మెజారిటీ ఉన్నప్పటికీ పార్టీలో ముఠా కలహాలు, వైరి రాజకీయాలు, అధికారదాహం ముఖ్యమంత్రులను ఎప్పుడూ అస్థిర స్థితిలో ఉంచేవి. 'అధిష్ఠాన దేవత' అభిప్రాయాల ప్రకారం ముఖ్యమంత్రులు మారేవారు. ఇది తెలుగుదేశానికి చక్కని అవకాశం ఇచ్చింది.

BRAOU

తెలుగుదేశం ఈ కింది అంశాలకు ప్రచారంలో ప్రాధాన్యత నిచ్చింది:

1. తెలుగు ప్రజల సాంస్కృతిక వారసత్వాన్ని కాంగ్రెస్-ఐ నాశనం చేసింది.

2. నిరుద్యోగం, పేదరికం, రాజకీయ అవినీతి, పాలన అవినీతి విపరీతంగా పెరిగాయి.

3. బలహీన వర్గాల ఆసక్తులు దెబ్బతిన్నాయి.

4. ఢిల్లీ నుంచి ముఖ్యమంత్రులు రాష్ట్రంపై రుద్దబడ్డారు.

5. స్త్రీలకురక్షణ లేదు.

6. విపరీతమైన ధరలు ఆకలి చావులకుదారితీశాయి.

7. ఢిల్లీ నాయకులకు ఆంధ్రప్రదేశ్ బానిస అయింది.

తెలుగుదేశం ఈ కింది వాగ్దానాలు చేసింది.

1. రెండు రూపాయలకు కిలో బియ్యం

2. మధ్యాహ్న భోజన పథకం

3. విద్యాసంస్థలలో విరాళాల పద్ధతి రద్దు.

4. తెలుగు సంస్కృతి, తెలుగు ప్రజల ఆత్మగౌరవం పునరుద్ధరణ.

5. స్వచ్ఛమైన పాలన.

6. స్త్రీలకు రక్షణ, వారికి ఆస్తి హక్కు.

7. అల్పసంఖ్యాక వర్గాల వారి ఆసక్తుల పరిరక్షణ.

8. ప్రత్యేక పథకాల ద్వారా యువతలో నిరుద్యోగ నిర్మూలన.

9. అందరికీ ఉచిత విద్య, అందరికీ ఉపాధి.

10. బలహీన వర్గాలకు అభివృద్ధి పథకాలు.

11. దొంగరవాణా, విక్రయాలను అరికట్టడం.

12. ప్రజాస్వామ్య పునరుద్ధరణ.

13. అత్యవసర వస్తువుల ధరలపై అదుపు.

BRAOU

31.4 ఎన్నికల వ్యూహం

1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికలు పొందిన ప్రాముఖ్యం మరి ఏ ఇతర ఎన్నికలు పొందలేదు. కాంగ్రెస్-ఐ, టి.డి.పిల మధ్య ప్రధానంగా పోటీ జరిగింది. శ్రీమతి గాంధీ 200 నియోజకవర్గాలకు పైగా స్వయంగా పర్యటించారు. అనేక కేంద్ర మంత్రులు విస్తృతంగా రాష్ట్రంలో తిరిగారు. తెలుగుదేశం పార్టీ కేవలం రామారావు జనాకర్షణపైనే ఎక్కువగా ఆధారపడింది. ఇంతకు ముందు ఎవ్వరూ చేయని విధంగా తెలుగుదేశం నాయకుడు అన్ని నియోజకవర్గాలు తిరిగి, ప్రచారం 'చైతన్య రథం' ద్వారా చేశారు. కాంగ్రెస్-ఐతో పోల్చినట్లైతే తెలుగుదేశం వనరులు చాలా తక్కువ అయినప్పటికీ పోటీ ఈ రెండు పక్షాల మధ్య తీవ్రస్థాయిలో జరిగింది.

1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికల ఫలితాలు కాంగ్రెస్-ఐకి దిగ్భ్రాంతిని కలిగించాయి. తెలుగుదేశం 2/3 వంతు మెజారిటీ స్థానాలను సంపాదించుకొంది.

మొత్తం స్థానాలు	294
ఎన్నికలు జరగనివి	1
ప్రకటించిన స్థానాలు	293
తెలుగుదేశం (సంజయ్ విచార్ మంచ్‌తో సహా)	201
కాంగ్రెస్-ఐ	60
సిపిఎం	5
సిపిఐ	4
మజ్లిస్	5
బిజెపి	3
జనతా పార్టీ	1
కాంగ్రెస్-జె	1
స్వతంత్ర అభ్యర్థులు	12

హైదరాబాద్ జిల్లాలోని 13 స్థానాలలోనూ కాంగ్రెస్-ఐ ఓడిపోయింది. కోస్తా జిల్లాలోని 134 స్థానాలలో కేవలం 9 మాత్రమే సంపాదించుకోగలిగింది. రాయలసీమలో 53లో 8 స్థానాలను గెలుచుకొంది. తెలంగాణాలో మాత్రం అధిక స్థానాలను సంపాదించుకోగలిగింది.

రాష్ట్ర అసెంబ్లీ ఫలితాలపై వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీమతి గాంధీ ముఖ్యమంత్రులను నియమించే పద్ధతికి నిరసన తెలుగు ప్రజలు తెలిపారని 'లండన్ టైమ్స్' వ్రాసింది. ఈ ఎన్నికలు అనువంశ పాలనకు వ్యతిరేకంగా ప్రధాన మంత్రిని హెచ్చరించాయని గార్డియన్ పత్రిక వ్రాసింది. రాష్ట్రంలోని నలుగురు ముఖ్యమంత్రులు కాంగ్రెస్-ఐకి సమాధి కట్టారని ఒక పార్లమెంట్ బోర్డ్ కాంగ్రెస్-ఐ సభ్యుడు వ్యాఖ్యానించారు.

1983 అసెంబ్లీ ఎన్నికలు ఈ కింది పరిణామాలను తీసుకువచ్చాయి:

1. ఏక పార్టీ ఆధిక్యతను ఒక ప్రాంతీయ పార్టీని తొలగించింది.

2. రాష్ట్రంలో జాతీయ పక్షాల ప్రభావం క్షీణించింది.

3. పార్టీ వ్యవస్థ రాష్ట్రంలో దాదాపు దెబ్బతిన్నది.

4. తెలుగుదేశం అవతరణతో బీద, ధనిక ధృవీకరణ రాష్ట్ర రాజకీయాలలో దెబ్బతిన్నది.

అయితే హరిజన, గిరిజన, దళిత, బలహీన వర్గాలు శ్రీమతి గాంధీని బలపరిచాయి. అయితే వెనుకబడిన కులాలలో ఈ విషయంలో చీలిక వచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నది. వారిలో కొంత మంది కాంగ్రెస్-ఐకు వ్యతిరేకంగా ఓటు వేశారు. అగ్ర కులాలు, వెనుకబడిన కులాలలో కొంతవర్గం, స్త్రీలు టిడిపిని సమర్థించారు. గ్రామీణ యువత, నిరుద్యోగులు తెలుగుదేశాన్ని అల్ప సంఖ్యలో సమర్థించారు. ఇంతకు ముందువలెనే మధ్యవర్తులు, దళారీల ప్రభావం, పాత్ర ఈ ఎన్నికలలో పనిచేయలేదు.

పార్టీ వ్యవస్థను తీసుకొంటే కాంగ్రెస్-ఐకి టిడిపికి పెద్ద వ్యత్యాసంలేదు. ఈ రెండు పార్టీలలో వ్యక్తి ఆకర్షణ, నాయకుని పలుకుబడిపై ఆధారపడినవే. కాంగ్రెస్‌పై అసంతృప్తి, రామారావు సినిమా ఆకర్షణ, ఈ రెండూ తెలుగుదేశం విజయానికి తోడ్పడ్డాయి. కొన్ని సంవత్సరాలుగా కాంగ్రెస్ ఏర్పాటుచేసిన కేంద్రీకృత పాలనను తొలగించి అందులో ఏర్పడిన శూన్యాన్ని ప్రాంతీయ పార్టీ భర్తీచేసింది.

15. P.Sitaramayya : History of Indian National Congress Vol. I & II
16. R.C.Majumdar : Three Phases of India's Freedom Struggle
17. K.M.Pannikar : Evolution of British Policy towards Indian States: 1774 - 1858
18. D.A.Low : Congress and the Raj: Facts of The Indian Struggle: 1917 - 1947
19. R.C.Agarwal : Constitutional History of India and National Movement

31.5 తెలుగుదేశంలో చీలిక

తెలుగుదేశం ఎంత త్వరగా అధికారంలోకి వచ్చిందో అంత త్వరగానే చీలికకు గురైంది. ఆగస్టు 16, 1984న నాదెండ్ల భాస్కరరావు నాయకత్వంలో తెలుగుదేశంలో కొంత మంది శాసన సభ్యులు రామారావుపై తిరుగుబాటు చేశారు. రామారావు ప్రభుత్వం రద్దయింది. నాదెండ్ల భాస్కరరావు ముఖ్యమంత్రి అయినారు. భాస్కరరావుకు శాసన సభలో బలాన్ని నిరూపించటానికి ఇచ్చిన ఒక నెల గడువు రాష్ట్ర రాజకీయాలను అపహాస్యం చేశాయి. మద్దతుదారులను క్యాంపులలో అట్టే పెట్టడం, వారిని దేశమంతటా యాత్రలకు తీసుకుపోవటం, శాసన సభ్యుల మద్దతుకోసం లక్షలాది రూపాయలను ఖర్చుపెట్టటంతో తెలుగుదేశం కాంగ్రెస్ సంస్కృతిని మరిపించింది.

అనాటి గవర్నర్ రామ్‌లాల్ చర్య అనేక విమర్శలకు గురైంది. ఫలితంగా రామ్‌లాల్ రాజీనామా చేశారు. రామారావు ప్రతిపక్షాల మద్దతుతో 'ప్రజాస్వామ్య పునరుద్ధరణ' అని ప్రజా ఉద్యమాన్ని నిర్వహించారు. అసెంబ్లీ సమావేశం మూడు రోజులు జరిగిన అల్లర్లు, గుండాయిజం శాసనసభ్యులు ప్రదర్శించారు. చివరికి కొత్త గవర్నర్ భాస్కరరావు ప్రభుత్వాన్ని రాజీనామా చేయించి తిరిగి రామారావును ముఖ్యమంత్రిగా నియమించారు.

తిరిగి పదవీ స్వీకారం చేశాక రామారావు మరికొన్ని సమస్యలు ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. మద్దతుదారులైన శాసనసభ్యుల పదవీదాహం ఆయన తీర్చలేకపోయారు. ప్రతిపక్షాల మద్దతుపై అధికంగా ఆధారపడవలసి వచ్చింది. ఈ లోపల ప్రధాని శ్రీమతి గాంధీ దారుణహత్య, అటు తరువాత లోక్‌సభ ఎన్నికల తేదీ ప్రకటన రామారావును అసెంబ్లీని రద్దుపరచటానికి నిర్ణయం తీసుకొనేటట్లు చేశాయి.

B R A O U

31.5 లోక్‌సభ, శాసనసభ ఎన్నికలు

1984 లోక్‌సభ ఎన్నికలలో, దేశమందంతటా కాంగ్రెసేతర పార్టీలు ఓడిపోగా, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలుగుదేశం గణనీయమైన విజయాన్ని సాధించింది. లోక్‌సభలోని ప్రతి పక్షాలలో అత్యధిక సంఖ్యా బలాన్ని సాధించింది. ఫలితంగా తెలుగుదేశానికి జాతీయ రాజకీయాలలో గుర్తింపు లభించింది. రాష్ట్ర శాసనసభకు 1985 ఆరంభంలో జరిగిన ఎన్నికలలో తిరిగి తెలుగుదేశం పార్టీ ఘనమైన విజయం సాధించి అధికార పీఠాన్ని అధిష్ఠించింది. నందమూరి తారక రామారావు మరలా ముఖ్యమంత్రి అయ్యారు. కాంగ్రెస్ పార్టీ రాష్ట్రంలో ప్రతిపక్ష స్థానాన్ని పదిలపరచుకొన్నది. కేంద్రంలో అధికారం చేపట్టిన కాంగ్రెస్ రాష్ట్రంలో అధికారానికి తిరిగి వచ్చిన రామారావు పట్ల దృఢవైఖరిని ప్రదర్శించిందని చెప్పవచ్చు. కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాల విషయంలో తెలుగుదేశం పార్టీ కాంగ్రెస్ పార్టీని విమర్శించసాగింది.

31.6 ముఖ్యమంత్రిగా రామారావు

1985 అసెంబ్లీ ఎన్నికల తరువాత తెలుగుదేశం పార్టీ తన స్థానాన్ని బాగా బలపరచుకొన్నది. పార్టీ నుండి మంత్రులు రాజీనామాలు చేయటం, ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించటం సంస్కృతి రూపు సంతరించుకొన్నది. మంత్రులు రాజీనామాలు చేసినా పార్టీలో చీలికలు రాలేదు. మంత్రి వర్గం రాజీనామా చేయాల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడలేదు. శాసన సభ కాల పరిమితితోపాటు ముఖ్యమంత్రి పదవిని సుస్థిరంగా నిర్వహించిన ఘనత రామారావుకు దక్కింది. గవర్నరుతో వివాదాలు ఏర్పడినా రాజకీయ ప్రతిష్టంభనకు దారితీయలేదు. బహిరంగ విమర్శలతోనే సరిపెట్టుకొన్నారు. అవకాశం వచ్చినప్పుడల్లా తెలుగుదేశం పార్టీని, ముఖ్యమంత్రి రామారావును ఇబ్బంది పెట్టటానికి, నిశిత విమర్శలుచేయటానికి ప్రతిపక్ష స్థానంలో ఉన్న కాంగ్రెస్ పార్టీ వెనుకంజవేయలేదు. తెలుగుదేశం ప్రభుత్వంపై విమర్శలకు రాష్ట్ర శాసనసభ వేదికగా మారింది. విధానాల రూపకల్పన, శాసనాల తయారీ కన్నా, రాష్ట్ర శాసనసభా వేదికను పరస్పర దూషణ భూషణలకు ప్రభుత్వ ప్రతిపక్షాలు వినియోగించుకొన్నాయన్న అభిప్రాయాన్ని పలువురు వెలిబుచ్చారు. 1989 నవంబరులో లోక్‌సభ ఎన్నికలతో పాటుగా రాష్ట్ర శాసనసభకు కూడా ఎన్నికలు జరిగాయి. కేంద్రంలో తన అధికార స్థానాన్ని కోల్పోయిన కాంగ్రెస్ ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలుగుదేశం పార్టీని ఓడించి తిరిగి అధికారం స్వీకరించింది. డాక్టరు చెన్నారెడ్డి ముఖ్యమంత్రి అయ్యారు.

డా.బి.ఆర్.అంబేడ్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
(Under Graduate Programme)
భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు
బి.ఎ., ద్వితీయ సంవత్సర పాఠ్యప్రణాళిక 1990 - 91

ఖండం I. మౌలికాంశాలు

- భాగం 1. వలసపాలన చరిత్ర పూర్వాపరాలు-జాతీయభావ ఆరంభం
- భాగం 2. భారత జాతీయోద్యమ వివిధ దశలు-జాతీయభావ విజయం
- భాగం 3. రాజ్యాంగసభ - దాని కార్యక్రమం
- భాగం 4. భారత రాజ్యాంగం - దాని ముఖ్యలక్షణాలు

ఖండం II. ముఖ్య సంస్థలు

- భాగం 5. పార్లమెంట్
- భాగం 6. పార్లమెంటరీ పద్ధతులు
- భాగం 7. భారత పార్లమెంట్-మారుతున్న పాత్ర
- భాగం 8. రాష్ట్రపతి ఎన్నిక-అధికారాలు
- భాగం 9. రాష్ట్రపతి-మంత్రిమండలి
- భాగం 10. ప్రధానమంత్రి-మంత్రిమండలి
- భాగం 11. రాష్ట్రశాసనసభ
- భాగం 12. రాష్ట్రప్రభుత్వం-కార్యనిర్వాహకవర్గం, న్యాయశాఖ
- భాగం 13. కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాలు
- భాగం 14. కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాల్లో ఇటీవలి ధోరణులు

ఖండం III న్యాయశాఖ

- భాగం 15. న్యాయశాఖ నిర్మాణం
- భాగం 16. న్యాయ సమీక్షాధికారాలు
- భాగం 17. రాజ్యాంగ సవరణలు

B R A O U

10. Sharan Paramatma : The Imperial Legislative Council of India.
11. G.N.Singh : Landmarks in Indian Constitutional and National Development - 1600 - 1919
12. R.C.Mazumdar : Indian National Evolution
13. Hiren Mukerjee : India's Freedom Struggle
14. R.C.Majumdar : India's Freedom Struggle

ఖండం IV ప్రాథమిక హక్కులు

భాగం 18. ప్రాథమిక హక్కులు-నిర్దేశక నియమాలు

భాగం 19. ప్రాథమిక హక్కులు-వివరణ

భాగం 20. పౌరస్వేచ్ఛలు

భాగం 21. నిర్దేశక నియమాలు

ఖండం V భారతదేశ రాజకీయాలు

భాగం 22 భారతదేశంలో పార్టీ రాజకీయాలకు సంబంధించిన సమస్యలు

భాగం 23. రాజకీయ పార్టీలు-జాతీయపార్టీలు

భాగం 24. రాజకీయపార్టీలు-ప్రాంతీయపార్టీలు

భాగం 25. భారత రాజకీయాలపై సాంఘిక, ఆర్థిక కారణాంశాల ప్రభావము

భాగం 26. భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలు-సమస్యలు-అవకాశాలు

భాగం 27. నిరసనోద్యమాలు

ఖండం VI సమస్యలు

భాగం 28. జాతీయ సమైక్యత-సమస్యలు-అవకాశాలు

ఖండం VII ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజకీయాలు

భాగం 29. ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రావతరణ-తెలంగాణా-ఆంధ్రాలలో స్వాతంత్ర్య పోరాటాలు-రాష్ట్రం పుట్టుక, క్రమం

భాగం 30. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో రాజకీయ పరిణామాలు

భాగం 31. రాష్ట్రంలో ఎన్నికల ధోరణులు - తెలుగుదేశం పార్టీ

BRAOU

.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

Under Graduate Course II Year

రాజనీతి శాస్త్రం

II భారత ప్రభుత్వం-రాజకీయాలు

ASSIGNMENT NO.1

1. మీ జవాబులను పాఠ్య గ్రంథం నుండి కాపీ చేయవద్దు.
2. సాధ్యమైనంత వరకు మీ స్వంత వాక్యాలలోనే జవాబులు రాయండి.
3. రిఫెరెన్సుకోసం అవసరమైనప్పుడు ఉల్లేఖించండి
4. మూల్యాంకన కర్త కొరకు వీలైన మార్జిన్ వదలండి
5. అసైన్‌మెంటులు రాయటంకోసం మీరు స్వంత తెల్లకాగితాలను వాడండి
6. అసైన్‌మెంటులు పూర్తికావటానికి రెండు గంటలకన్నా మించి సమయం తీసుకోరాదు.

I కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. జాతీయ కాంగ్రెస్ పుట్టుకను గురించి రాయండి.
2. భారతరాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రధానమంత్రి స్థానం గురించి అంచనా వేయండి.
3. భారత రాజ్యాంగం ప్రకారం గవర్నరు పాత్ర ఏమిటి?

II కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. రాష్ట్రపతి నిజంగా రబ్బరు స్టాంపా?
2. భారత రాజ్యాంగం లక్ష్యాలు ఏమిటి?
3. ప్రణాళికా సంఘం పాత్ర.

BRAOU

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

Under Graduate Course II Year

రాజనీతి శాస్త్రం

II భారత ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు

ASSIGNMENT NO.2

1. జవాబులను పాఠ్య గ్రంథం నుండి కాపీచేయవద్దు.
2. సాధ్యమైనంత వరకు మీ స్వంత వాక్యాలలోనే జవాబులు రాయండి.
3. రిఫెరెన్సు కోసం అవసరమైనప్పుడు ఉల్లేఖించండి.
4. మూల్యాంకన కర్త కొరకు వీలైనంత మార్జిన్ వదలండి.
5. అసైన్‌మెంటులు రాయటంకోసం మీరు స్వంత తెల్లకాగితాలను వాడండి.
6. అసైన్‌మెంటు పూర్తికావటానికి రెండు గంటలకన్నా మించి సమయం తీసుకోరాదు.

I. కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. ఆదేశక సూత్రాలను, స్వభావాన్ని విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించండి.
2. భారత రాజ్యాంగంలో పొందుపర్చినట్లు ప్రాథమిక హక్కులను విశదీకరించండి.
3. 42వ సవరణను గురించి రాయండి.

II. కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పౌరహక్కుల ఉద్యమం గురించి రాయండి.
2. ఆస్తిహక్కు గురించి క్లుప్తంగా రాయండి.
3. భారత రాజకీయాలలో స్త్రీలపాత్ర గురించి విమర్శించండి.

BRAOU

డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

Undergraduate Course II Year

రాజనీతి శాస్త్రం

II భారత ప్రభుత్వం-రాజకీయాలు

ASSIGNMENT NO.3

1. మీ జవాబులను పాఠ్యగ్రంథం నుండి కాపీచేయవద్దు.
2. సాధ్యమైనంతవరకు మీ స్వంత వాక్యాలలోనే జవాబులు రాయండి.
3. రిఫెరెన్సుకోసం అవసరమైనప్పుడు ఉల్లేఖించండి.
4. మూల్యాంకన కర్త కొరకు వీలైన మార్జిన్ వదలండి.
5. అసైన్‌మెంట్‌లు రాయటంకోసం మీరు స్వంత తెల్లకాగితాలను వాడండి.
6. అసైన్‌మెంట్‌లు పూర్తికావటానికి రెండు గంటలకన్నా మించి సమయం తీసుకోరాదు.

I. కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు వ్రాయుము.

1. సుప్రీంకోర్టు అధికారాలను వివరించండి.
2. ప్రాథమిక హక్కుల (భారతదేశంలో) ప్రాముఖ్యతను పరిశీలించండి.
3. భారత రాజ్యాంగం మౌలిక స్వభావాన్ని గురించి రాయండి.

II. కింది ప్రశ్నలకు సుమారు 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజ్యాంగ సవరణ పద్ధతులను వివరించండి.
2. అంతరంగిక భద్రతా చట్టం.

BRAOU

డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

Faculty of Social Science

Second Year (3 Year Degree Course) Examination

నమూనా ప్రశ్నాపత్రం

రాజనీతి శాస్త్రం II

భారత ప్రభుత్వం-రాజకీయాలు

TIME: 3 Hours — Max. Marks 100.

I. ఈ కింది వానిలో ఏ నాల్గింటికైనా 30 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. పార్లమెంటు నిర్మాణాన్ని, అధికారాలను, విధులను వివరించండి.
2. రాష్ట్రపతికున్న ఎమర్జెన్సీ అధికారాలను విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించండి.
3. రాష్ట్రపతికి ప్రధానమంత్రి ఎన్నికలో పాత్ర ఏమైనా ఉన్నదా చర్చించండి.
4. భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రధానమంత్రి స్థానాన్ని అంచనావేయండి.
5. రాజ్యాంగంలో ఉన్న సమాఖ్య లక్షణాలను పరిశీలించండి.
6. 1950-67 వరకు కేంద్ర రాష్ట్ర సంబంధాలెలా ఉన్నవో తెలపండి.
7. భారత రాజ్యాంగంలోని 42వ సవరణలోని ముఖ్యాంశాలను చర్చించండి.
8. ఆదేశ సూత్రాలు సమాజాభివృద్ధికి ఎంత ముఖ్యమో వివరించండి.

II. ఈ కిందివానిలో ఏ ఐదింటికైనా 15 పంక్తులలో సమాధానాలు రాయండి.

1. భారత రాజ్యాంగంలోని ప్రాథమిక హక్కులను గురించి రాయండి.
2. భారతదేశంలో ప్రాంతీయ పార్టీల విజయానికి కారణమేమిటి?
3. జాతీయ సమైక్యత, సమస్యలు, భవిష్యత్తు గురించి రాయండి.
4. భారతదేశంలో వివిధ నిరసనోద్యమాలను గురించి చర్చించండి.
5. 1935వ చట్టంలో అంశాలు.
6. భారత రాజకీయాలలో గవర్నరు పాత్ర ఏమిటో సోదాహరణంగా వివరించండి.
7. క్యాబినెట్ నిర్ణయాన్ని రాష్ట్రపతి తప్పనిసరిగా పాటించాలా?
8. భారత రాజ్యాంగం ముఖ్య లక్షణాలను తెలపండి.
9. భారత జాతీయోద్యమంలో మితవాదుల పాత్ర గురించి రాయండి.
10. 1857 మొదటి స్వాతంత్ర్య యుద్ధం కారణాలను తెలపండి.

BRAOU

BRAOU